بۆچی شۆڕشی رۆژئاڤا شکستی هێنا؟ – چاوپێکەوتنی گۆڤاری بەرگری لە مارکسیزم لەگەڵ فرێد وێستەن

وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: گۆران عەبدوڵڵا

بۆ ماوەی چەندین ساڵ، شۆڕشی رۆژئاڤا وەک نموونەیەکی شۆڕشگێڕانە سەیردەکرا. ئەمڕۆ خیانەتی لێ کراوە. بۆ فێربوون لە وانەکانی ئەم بزووتنەوە قارەمانە و شکستە تراژیدییەکەی، گفتووگۆیەکمان ئەنجامدا لەگەڵ فرێد وێستەن، نووسەری (رۆژئاڤا: بۆچی شۆڕشەکەی شکستیهێنا؟) لە ژمارەی تازەی گۆڤاری بەرگری لە مارکسیزم بڵاوبۆتەوە.
هەروەها فرێد لە مانگی داهاتوودا لە قوتابخانەی جیهانیی کۆمۆنیزم لەسەر ئەزموونی شۆڕشی رۆژئاڤا قسە دەکات ، گەورەترین قوتابخانەی ئەنلاین بۆ بیرۆکە کۆمۆنیستییەکان لەسەر گۆی زەوی.

□ لە سەرەتای وتارەکەتدا، بەکورتی مێژووییەک دەستپیدەکەیت لەسەر چەندین خیانەت کە لەگەڵی کورد کراوە، بە تایبەتی لەلایەن ئیمپریالیزمی بەریتانییەوە. بە وردی چۆن پێتوایە ئیمپراتۆریەتی بەریتانیا خیانەتی لە کورد کردووە؟

پاش شکستهێنان و رووخانی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی لە شەڕی یەکەمی جیهانییدا ، ئیمپریالیزمی بەریتانیا بەهۆکاری بەرژەوەندییەکانی هەستا بە دابەشکردنی ناوچەکە. کورد وەک ئیتنیکێکی نەتەوەیی لە ناوچەکە بەشێک بوون لە کێشمەکێشەکان وە بەریتانییەکان بەکاریانیانهێنا وەک چۆن هەموو گەلێک بەکاردەهێنن کاتێک پێویستیان پێیانە و کاتێک پێویستیان پێیان نییە پشتیان لێدەکەن.
لە بنەڕەتدا بەڵێنییان بە کوردەکان دا کە دوای جەنگی جیهانیی یەکەم دەتوانن سەربەخۆیی خۆیان بەدەستبهێنن. مەبەست لەوە ئەوە بوو کە کوردەکان بەکاربهێنن دژی عوسمانییەکان. کاتێک جەنگ کۆتایی هات و ئیمپراتۆریەتی عوسمانی ڕووخا و تورکیا پێکهات، بەریتانییەکان پەشیمان بوونەوە و خیانەتیان لە بەڵێنەکانی خۆیانکرد و لەگەڵ تورکیا رێککەوتن کە کوردستان سەربەخۆ نەبێت.

لە ڕاستیدا، خاکی کوردەکان پارچەپارچە کرا: بەشێکی خرایە سەر تورکیا و بەشەکانی تریش خرانە ناو چوارچێوەی ئەو وڵاتە نوێیانەی کە لەلایەن ئیمپریالیستەکانەوە دروست کران وەک سوریا، عێراق و هتد. عێراق بوو بە بەشێک لە ئینتیدابی ئیمپریالیزمی بەریتانی کە خواستی سەرەکییان دەستکەوتنی نەوت بوو. کاتێک کوردەکان لە قۆناغێکی دیاریکراودا بوونە هۆی کێشە بۆیان بەسەڕمینەوە بۆمب بارانیان کردن. ئەمە شێوازی هەڵسوکەوتی ئیمپریالیزمی بەریتانیا بوو. ئەمە شێوەی ئاسایی ئیمپریالیزمە. ئەوان وەک پارێزەری گەلێک دەردەکەون کاتێک لە بەرژەوەندیاندا بێت، هەر کە بەرژەوەندییەکانیان بەدەست هێنا، وازیان لێ دەهێنن.

ـ وەسفکردنەکەت بۆ ڕووداوەکانی شۆڕشی رۆژئاڤا زۆر هاندەرانەیە، بە تایبەتی کە بوونەوەی بەرفراوانی ژنان و دروستکردنی ئەنجومەنەکان، کە زۆر دەچنەوە سەر سۆڤییەتاتەکان، بە ڕاستی دەتوانیت دۆخێکی شۆڕشگێڕانە ببینیت. ئەمە چۆن ڕوویدا؟

ئەو باسە دەبێت لە سیاقی خۆیدا شیکردنەوەی بۆبکرێت. ڕوونکردنەوەیەکی مادی، ڕاستیەقینە و کۆنکریتی هەیە بۆ ئەوەی ڕوویدا. قەیرانی دارایی ۲۰۰۸ کە هەموو ئابووریی جیهانی گرتەوە، کاریگەرییەکی گەورەی هەبوو لەسەر سەرانسەری جیهان و زۆر وڵاتیش راستەوخۆ کەوتە ژێر ئەو کاریگەریانەوە. جیهانی عەرەبی لە ۲۰۱۱ خرۆشا. لە تونس دەستی پێ کرد و بڵاو بووەوە بۆ میسر و ڕووخانی موبارەکی بەدواداهات. جووڵانەوەکان سەراسەری بوونەوە و هەموو دونیای عەرەبی و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی گرتەوە: کوردەکان عەرەب نین – ئەوان گەلێکی هیندوئەورووپین.
خۆپیشاندانەکان سوریاشیان گرتەوە. لە ۲۰۱۱ خۆپیشاندانە بەرفراوانەکان دەستیپێکرد و ڕژێمی ئەسەد ڕووبەڕووی ئەگەری ڕووخاندن بووەوە لەلایەن ئەم جووڵانەوەیەوە. لەو چوارچێوەیەدا کوردەکانی سوریا توانیان بە شێوەیەکی کاریگەر خۆبەڕێوەبەری بەدەست بهێنن لەو ناوچەیەی کە دواتر بە ناوی رۆژئاڤا ناسرا.
ڕژێمی ئەسەد، بەهۆی سەرهەڵدانەکانەوە نەیتوانی کوردەکان ڕابگرێت لەو ناوچەیە، بە شێوەیەکی دەستکاریکراو و وەک شتێکی کەمتر خراپ بۆ خۆی قبووڵی کرد. بۆیە لە سوریا، دەرفەتێک بۆ کوردەکان هاتە پێش بۆ دەستگرتن بەسەر دەسەڵاتدا لە ناوچەکانی خۆیان. درێژکراوەیەکی PKKی تورکیا لە سوریا دروست بوو. ئەوان دەسەڵاتیان گرت، هێزی چەکداری خۆیان دروست کرد و کۆنترۆڵی ئەو ناوچانەیان کرد کە بە ناوی رۆژئاڤا ناسرا- بەشی کوردستانی سوریا.

ئەمە بەشێک بوو لە شۆڕشەکە کە بە سەرانسەری رۆژهەڵاتی ناوەڕاست بڵاو بووەوە. بە ئەگەری زۆر پێشکەوتووترین دەربڕینی ئەو شۆڕشە بوو، چونکە لەوێ خەڵک بە ڕاستی دەسەڵاتیان لە دەستدا بوو. خۆبەڕێوەبەریان هەبوو. کۆنترۆڵی ژیانی خۆیان لە بەشی کوردیی سوریادا هەبوو.

□ پرسیارێکی سەرەکی کە لە وتارەکەدا دەردەکەوێت پەیوەندی نێوان کاروباری سەربازی و هێڵی سیاسیی شۆڕشەکەیە. وادیارە زۆر بڕیار لەسەر بنەمای «پراگماتیزم» دراون، وەک هاوپەیمانێتی لەگەڵ ئەمریکا. ئایا شۆڕشەکە ئەم هاوسەنگییەی بە دروستی بەدەست هێنا؟ ئایا کوردەکان هەڵە بوون لە وەرگرتنی پشتیوانییەکانی ئیمپریالیزمی ئەمریکی؟

ئەمە پرسیارێکی هەستیارە، لە هیچ شۆڕشێکدا ناتوانیت بڵێیت «چەک وەرمەگرن»، چوونکە شۆڕش پێویستی بە چەک هەیە. پرسیارەکە ئەوەیە بە چ نرخێک و بە چ مەبەستێک. ئایا بە ڕاستی دەتوانین خەیاڵ بکەین ئیمپریالیزمی ئەمریکا بە تەواوی سەربازییانە پشتگیری ناوچەیەک بکات کە تێیدا سەرمایەداری لەناو دەبرێت و دەسەڵاتی ڕاستەقینەی کرێکاران دروست دەکرێت؟ زەحمەتە خەیاڵی ئەمریکا بکەین کە ئەم کارە بکات.
ئەوەی ئەمریکا کردی ئەوە بوو کە لەوە تێگەیشت کوردەکان باشترین شەڕکەر بوون، بۆچی؟ چونکە بە بەرگری لە نیشتمانەکەیان شەڕیان دەکرد، بە ڕاستی بۆ خاکی خۆیان شەڕیان دەکرد. کاتێک دیاردەی داعش هاتە پێش، ئەم گرووپە ئیسلامییە توندڕەوە ئەمریکا وەک هەڕەشەیەک لەسەر بەرژەوەندییەکانی خۆی لە ناوچەکە دەیبینی. بەهەمان شێوە ڕژێمی ئەسەدیشی هەروا دەبینی.
ئەمریکەکان کوردیان وەک هیزێکی زەمینی کاریگەر دەبینی کە خۆیان ئەوەیان پێنەدەکرا. چەکیان پێدان بەڵام بە شێوەیەکی سنووردار، هەروەها لە هەندێک شوێن یارمەتییاندان لە رێگای هێرشە ئاسمانییەکانەوە.
بەڵام پرسیارەکە ئەمەیە: کاتێک هێزی سەربازی دەبێتە پێشینەی کارەکانت و کارە کۆمەڵایەتییەکان پشتگوێ دەخرێن وەک: دەستگرتن بەسەر زەوی دەرەبەگەکاندا و دابەشکردنی بەسەر جوتیاراندا، دەستگرتن بەسەر ئامێرە پیشەسازییە سنووردارەکانی ئەم ناوچە ناپێشکەوتووە و کۆنترۆڵکردنی لەلایەن کرێکارانەوە، هەروەها دەستپێکردنی پرۆسەی دروستکردنی ئابووریی پلاندار، بەبێ ئەنجامدانی ئەم هەنگاوانە ئەوا شتێکی بنەڕەتی لە دەست دەدەیت.

ئەگەر تۆ پێشکەوتنی سەربازییانەت بەم ناوەڕۆکە کۆمەڵایەتییەوە تێکەڵ بکردایە، ئەوا هێزی سەربازیی پێشکەوتووی کوردی بۆ عەرەبەکانی سوریا و جوتیارەکانی دەوت: ئەمە تەنها بۆ کوردستان شەڕ ناکەین، بەڵکوو بۆ مافی ئێوەش لە کۆنترۆڵکردنی زەوی و ئابوورییەکانتان شەڕ دەکەین.
ئەگەر ئەوان ئەمەیان بکردایە بە شۆڕشێکی کۆمەڵایەتیی ڕاستەقینە و ناوەڕۆکە کۆمەڵایەتییەکەیان بڵاو بکردایتەوە لە دەرەوەی سنوورەکانی ڕۆژئاڤا، بەدڵنیاییەوە کاریگەرییەکی گەورەیان دەبوو لەسەر سەرانسەری سوریا، تەنانەت لە دەرەوەی سوریاش. هاوسۆزییەکی بەرفراوان بۆ کوردەکانی ڕۆژئاڤا لە نێو کوردەکانی عێراق، کوردەکانی تورکیا و تەنانەت لە ئێران هەبوو.
بۆچی هاوسۆزی هەبوو, چونکە ئەوان لە کوردەکانی ڕۆژئاڤا شۆڕشێکی ڕاستەقینەی خەڵکیان دەبینی. لە کاتێکدا لە عێراق، ناوچەی کوردی بە شێوەیەکی کاریگەر لەلایەن خێزانە بەرژوازییەکانەوە بەڕێوە دەبرێت کە هیچ بەرژەوەندییەکیان نەبوو لە پشتگیری شۆڕشی کوردی لە سوریا.

بەشێوەیەکی گشتی لە لایەن خەڵک و گەنجانەوە هاوسۆزییەکی زۆر بۆ ڕۆژئاڤا هەبوو. ئەگەر ئەوان شۆڕشێکی کۆمەڵایەتیی ڕاستەقینەیان لە دروست بکردایە و بانگەوازەکیان لە دەرەوەی سنوورەکانی ڕۆژئاڤا کردبایە – زەوی و سەرچاوە ئابوورییەکانتان بگرنە دەست، ئەوە مانای وابوو کە دەکەوتنە ململانێیەکی ڕاستەوخۆوە لەگەڵ سیاسەتمەدارە بەرژوازییەکانی کە بەشی کوردیی عێراق بەڕێوە دەبەن هەروەها ململانێی ڕاستەوخۆ لەگەڵ ئەردۆغان لەسەر پرسی کۆمەڵایەتی و ئابووری.
ئەوان پاشەکشەیان کرد لە بنەما بنەڕەتەکانی شۆڕش بەهۆکاری ترس لە بەڕێوەبەرانی ناوچەکانی تر، چونکە بۆ ئەوان پرسی سەربازی لە پێشینەی کارەکانیان بوو. بۆ نموونە، تەنها هاوپەیمانێتییان لەگەڵ ئەمریکا نەکرد، بەڵکوو هاوپەیمانێتییان لەگەڵ سەرکردە عەشیرەتییە عەرەبەکانی سوریاش کرد. هەندێک لەم کەسانە زۆر کۆنەپەرست و خاوەنی داب و نەریتێکی زۆر کۆنەپەرستانەیان هەیە بەرانبەر بەژنان.
چۆن دەکریت پرسەکی پێشکەوتووخوازانەی وەک ژنان لە شۆڕشی ڕۆژئاڤا تێکەڵ بکرێت، ژنان ڕۆڵێکی زۆر گەورەتریان لە شۆڕشەکەدا هەبوو، تەنانەت ژنان خاوەنی هێزی چەکداری سەربەخۆبوون، مافەکانی ژنان دامەزراوەییبون – ئەم دیاردەیە لەگەڵ هاوپەیمانێتی لەگەڵ سەرکردە خێڵەکییەکان بە تەواوی پێچەوانەن! زۆر کۆنەپەرست و پیاوسالارانەن و

هیچ جێگاو شوێنێک بەڕەوا نابینن بۆ ڕۆڵی ژنان لە کۆمەڵگەدا!
هەرکاتێک تۆ هاوپەیمانەتییەکی سەربازی لەگەڵ ئەم جۆرە کەسانە دابمەزرێنیت، ناوەڕۆکە کۆمەڵایەتییەکەی خۆت لە دەست دەدەیت و شۆڕشەکە لاواز دەبێت. ئەوەی بینیمان ئەوە بوو کاتێک ئیمپریالیزمی ئەمریکا بەرژەوەندیی نەما لە پشتگیری کوردەکانی سوریا و ترەمپ بەرژەوەندی هەبوو لە پشتگیری ڕژێمی ئیسلامیی نوێ [بە سەرکردایەتیی ئەحمەد شەرع] کە لەلایەن تورکیاوە پشتگیری دەکرا و لە دیمەشق دەسەڵاتی گرتبووەدەست، ئەمریکاییەکان رووی خۆیان وەرگێڕا.
ئەوان چیتر پێویستیان بە کوردەکان نەما و پشتیان بە ڕژێمی دیمەشق دەبەست. ئەوەی ڕوویدا ئەوە بوو کە بە وردی ئەو سەرکردە عەشیرەتییانەی کە هاوپەیمانەتی سەربازییان لەگەڵ کردبوون وەلائیان گۆڕی، چوونکە بەرژەوەندیی ئابووریان لەئێستادا کەوتۆتە دەستی ڕژێمی نوێی دیمەشق چوونکە پارێزراوترە لەوەی لەگەڵ ئەم کوردە ڕادیکاڵانەبن. هەر بۆیە لەو کاتەی ڕژێمی دیمەشق پێشڕەوی دەکرد بۆ رۆژئاڤا و ناوچەکانی کە سەربازییانە کۆنترۆڵیان دەکرد، کوردەکانی رۆژئاڤا هەشتا لە سەدی خاکەکەیان لە دەستدا.
ئەوەی روویدا پاشەکشەو شکست بوو. لە ئێستاشدا لە رووی سەربازی و ئابوورییەوە تێکەڵ بە دەوڵەتی نوێی سوریا دەکرێن. لەگەڵ ئەوەشدا رۆژگارێک وەک جۆرێک لە نموونەی شۆڕش و چۆن دەتوانیت شۆڕشێک ئەنجام بدەیت، سەیری دەکرا.

ـ جێگای سەرنج بوو کاتێک شیکردنەوە بۆ شکستەکە دەکەیت سەرنجت دەخەیتە سەر پرسی هەڵەی تیۆری، نەک هەڵەی سەربازیی و مەیدانی. بۆچی؟

لە نووسینی وتارەکەدا، دەقەکانی ئۆجالانم خوێندەوە. نەمویست تەنها یەک یان دوو وتار بخوێنمەوە؛ تەواوی کتێبەکەم خوێندەوە — کۆکراوەی چوار وتاری ئۆجالان. ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام ئەوە بوو کە لە کرداردا پراکتیزەکردنی ئەنارکیزمە بەرامبەر دەوڵەت.
ئۆجالان بۆ نزیکەی سێ دەیەی لە تورکیا زیندانی کراوە. رووی لە خوێندنەوەی بەرهەمەکانی بیرمەندێکی ئەمریکی نەک ئەنارکیستی کراوە، بەڵکوو نیمچە ئەنارکیست (ماری بووکچین) کرد. کە بیرۆکەی (کۆنفیدراڵیزمی دیموکراتی) و ئەنجومەنە ناوخۆییەکانی پەرەپێدا. لە بنەڕەتدا ناوەڕۆکەکە ئەنارکیستییە لە ڕەتکردنەوەی ئەوەی کە لە شۆڕشی کرێکاراندا پێویستە دەوڵەتی کرێکاران دروست بکەیت، چونکە بە شێوەیەکی گشتی دەوڵەت بە خراپ یان نەگونجاو دەبینن.
لاوازیی ئەو باوەڕەی ئەمەیە: ئەگەر دەوڵەتی کرێکاری دروست نەکەیت،

ئ□گ□ر ئ□و□ ر□تبک□یت□و□ ک□ د□و□□ت□کی ج□گر□و□ بنیاتبن□یت، ئ□وا د□ک□ویت□ د□خ□ک□و□ ک□ ناتوانیت د□و□□تی ب□رژوازی ب□ووخ□نیت. د□و□□تی کر□کاری چیی□؟ ئ□و□ ه□ز□ چ□کدار□ک□ت□. ئ□و□ گرووپ□ چ□کدار□کانی کر□کاران ب□ ب□رگری ل□ ب□رژ□و□ندیی□کانیان، کات□ک ک□م□گ□یان گ□□یو□. کت□بی د□و□□ت و ش□□شی لینین بخو□ن□و□ ل□و بار□و□ ت□گ□یشتنی ت□واوت د□ب□ت.

ئ□و□ی ل□ □□ژئاڤا □وویدا ئ□و□ی□ ک□ د□و□□تی ب□رژوازی گ□□ای□و□ و خ□ی دووبار□ دام□زراند□و□. ئ□گ□ر د□ق□کانی ئ□جالان بخو□نیت□و□، ر□خن□ ل□ مارکسیزم د□گر□ت ل□ پرسی د□و□□ت. ت□نان□ت د□□□ت خ□ب□□□و□ب□ری ناتوانر□ت ل□ ر□گ□ی ش□□ش□و□ ب□د□ست به□نر□ت. قس□ ل□س□ر دیموکراتیز□کردنی د□و□□ت د□کات و ئاماژ□ ب□ ه□موو ئ□و د□و□□تان□ د□کات ک□ کورد ت□یدا د□ژین – تورکیا، سوریا، ئ□ران و ع□راق – و قس□ ل□س□ر ب□دیموکراتیز□کردنیان د□کات و زیاتر ب□ دیموکراتی بکر□ن□و□.
ئ□و قس□ ل□س□ر د□و□□تی ب□رژوازی د□کات. باش، بینیمان چ□ن د□و□□تی ب□رژوازیی تورکیا ه□□سوک□وتی کرد. د□و□□تی ب□رژوازیی تورکیا هیچ ب□رژ□و□ندیی□کی ن□بوو ل□ ب□دیموکراتیز□کردن ل□لای□ن ئ□جالان و PKK، و□ ب□ □استی ش□□ی ل□ دژی PKK کرد. ل□ ر□ی س□ربازیی□و□ د□ستیان و□ردای□ ناوخ□ی سوریا. م□ب□ستیان ل□ناوبردنی ر□ژئاڤا بوو. ل□ □□گ□ی □ژ□م□ک□ی [ش□رع□]و□ ک□ پشتیان پ□ د□ب□ست ب□ ئ□جنداکانیان ئ□و□یان ب□د□ست ه□نا.
ب□ی□ ئ□مان□ د□و□□ت□ ب□رژوازیی□کانن. لاوازیی تی□ریی ئ□نارکیزم، ک□ ب□ ش□و□ی□کی نا□است□وخ□ ل□ □□گ□ی بیر□ک□کانی ئ□جالان□و□ د□رب□او□، ب□ □استی بوون ب□ه□کاری شکستی ش□□شی ئ□ستا، ز□ر ک□س د□□□ن: ت□ قس□ ل□س□ر تی□ری د□ک□یت، ئ□م□ پ□ویستمان ب□ سیاس□تی کرداریی□. جا، ل□ر□ د□بینین ک□ ئ□گ□ر ه□□□ی□کی بن□□□تی ل□ تی□ری بک□یت، ه□□□ی گ□ور□ ل□ کرداردا روود□دات، ر□ک و□ک ئ□و□ی ک□ ل□ر□ □وویدا.
س□رباری ئ□و□ی ک□ چ□کداریان ه□بوو، ب□ ش□و□ی دیفاکت□ د□و□□تی خ□یان ه□بوو، بیر□ک□ی بنیاتنانی د□و□□ت□کی ب□دیل و □ووخاندنی د□و□□ت□ ه□بوو□کانیان □□تکرد□و□. بیر□ک□یان ئ□و□ بوو ل□ ر□ی ب□ دیموکراتیز□کردن□و□ د□چن□ پ□ش□و□. کات□ک د□ق□کانی ئ□جالانم د□خو□ند□و□، بیرم کرد□و□: ئ□م□ س□رکرد□ی سوپای□کی گ□ریلای□ یان □□کخراو□ک ک□ ل□ ش□□دای□و ٤٠ ه□زار قوربانیداو□؟ کات□ک قس□ ل□س□ر د□و□□ت د□کات ز□رتر و□ک ریف□رمخواز□ک قس□ د□کات!
ل□ر□ لاوازیی ش□□شی □□ژئاڤا د□رد□ک□و□ت: لاوازیی تی□ری و ئ□م□ش

بووە هەی شکست. وەک مارکسیستەکان، پێویستە لەم وانەیە هەموومان فێر بین و ڕوونی بکەینەوە کە ئەگەر هێڵێکی بنەڕەتی لە تیۆری بکەیت – وەک لە پرسی دەوڵەت – ناتوانیت شۆڕش ئەنجام بدەیت و تەواوی بکەیت.

ئایا شۆڕشەکە دەیتوانی سەرکەوتوو بێت؟

بەڵێ، پێم وایە دەیتوانی. دەزانیت، ئەو مەرجانەی لەلایەن جووڵانەوەی ٢٠١١ەوە دروست بوون، لەسەر بنەمای قەیرانی دارایی ٢٠٠٨، نشانیان دا کە توانای شۆڕشگێڕانە لە سەرانسەری باکووری ئەفریقا و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست هەبوو. جووڵانەوە لە تونس هەبوو، جووڵانەوە لە میسر هەبوو، سودانیش پێی گرتبوو و شۆڕشێک سەرو سیمای بە خۆیەدا.

جووڵانەوەکان لە سوریا، لوبنان و وڵاتە عەرەبییەکانی تر هەبوون. وڵات دوای وڵات پەیوەست دەبوون. لە ٢٠١٣ جووڵانەوەیەکی گەورە لە تورکیا هەبوو. جووڵانەوە گەورەکان لە ئێران هەبوون. توانای شۆڕشێک کە بە سەرانسەری ئەم وڵاتانە بڵاو ببووەوە هەبوو.

کوردانی ڕۆژئاڤا دەیانتوانی چ ڕۆڵێک بگێڕن؟ ئەگەر شۆڕشەکەیان تەواو بکردبایە، ئەوە بەشێوەیەکی بنەڕەتی مانای وادەبوو: دەستکەتاکردنی خاوەن زەوییەکان و سەرمایەداران. خۆت وەک دەوڵەتی کرێکاران ڕابگەیەنبایە. بانگەوازی جەماوەری سەرانسەری سوریات بکردبایەو ڕاتبگەیەنبایە: ئێمە تەنها بۆ خۆبەڕێوەبەریی کوردی شەڕ ناکەین، بەڵکوو بۆ ئازادی کرێکاران و جوتیارانیش شەڕ دەکەین.

بانگەوازی کرێکاران و جوتیارانی سوریات بکردبایە ئەوان وەڵامیان دەدایتەوە. ئەوان لە شەڕدابوون لەگەڵ خاوەن زەوی و سەرمایەداران. ئێمە بە ڕاستی پرسی سەربازیشی چارەسەر دەکرد و دەسەڵاتی ئەسەدی دەڕووخاند پێش ئەوەی ئەم ئیسلامییانە بێن.

ئەم ئەزموونە دەیتوانی ببێتە نموونەیەک بۆ کوردەکانی عێراق، کە دەبووە سەرەتای شۆڕشی عێراقی. دەیتوانی پێلبهاوێت بە کوردەکانی تورکیا، کە سەرەتای شۆڕشی تورکی دەبوو. نموونەیەک دەبوو بۆ شوێنکەوتنی لە سەرانسەری ناوچەکە.

هاوسۆزییەکی زۆر گەورەیان لە دەرەوەی ناوچەکە هەبوو، لەسەرانسەری ئەوروپا و زیاتر. شۆڕشی ڕۆژئاڤا زۆر بەناوبانگ بوو. لەلایەن زۆرێک لە گەنجانەوە شوێنی دەکەوتن. هەندێکیان چوونە ئەوێ و شەڕیان کرد بۆ یارمەتیدان لە بەرگریکردن لێیان. دەیتوانی ببێتە بزوێنەری شۆڕشێک لانیکەم لە ئاستی ناوچەیی. تراژیدییەکە ئەوەیە کە ئەمە ڕووی نەدا.

بەڵام هۆکاری ئەوەی ڕووی نەدا ئەوە بوو کە سەرکردایەتی بە ئاگایی باوەڕی وابوو کە ئەمە مەحاڵە. باوەڕیان وابوو کە خەبات بۆ سۆسیالیزم و شۆڕشی سۆسیالیستی مەحاڵە. ڕێگەیان بە ئەنجومەنە دیموکراتییەکانی ئاستی خۆماڵی بوو، خۆ بەڕێوەبەری و بە شێوەیەکی هەنگاو بە هەنگاو دیموکراتیزەکردنی ئەم دەوڵەتانە – جۆرێک لە لەناوچوونی هەنگاو بە هەنگاوی دەوڵەتی بۆرژوازی. ئەمە لەگەڵ جیهانی ڕاستەقینەدا ناگونجێت.

١٧ی تەمموزی ٢٠٢٦

-__________

سەرچاوە:
https://marxist.com/why-was-the-rojava-revolution-defeated-exclusive-interview-with-fred-weston.htm

---

شیعر\ یەکبوون.. نەوزاد مدحەت (گۆران عەبدوڵڵا)

نە یەک ئاسمان هەیە،
نە یەک زەوی بە هەمووان
ئەوەی هەیە دووە دوو
شەقامی زێڕ و شەقامی بەرد
دوو جیهانی لە ناو یەک، بەڵام نا یەک.

بازاڕ زۆر پڕترە لەوەی ئارەزومانە
لەگەڵ ڕیزی درێژی قاپی بەتاڵ.
هەندێک خوان پڕن لە نانی زیادە،
هەندێکی تر نازانن چۆن تێر دەبن.

ئەوەتا سێبەری کەشکی بانکەکان
بۆتە سێبەری پەناگەی بێ ماڵەکان.
ئەوە نەبێ، زەوی نەبێت یان دارو بەرد
ئەوەی هەیە نادادییە.

کاتێک جەنگ چیرۆکە درۆینەکانی دەهۆنێتەوە
بۆ دزینی سەرەوتی زیاتر
مووشەکەکان بە ئاسماندا دەفڕن،
منداڵان فێر دەبن ئەوەی هەیە
لایەلایەی خەوننییە،
بەڵکو ویزەی گوللەن،

ڕۆژ بە ڕۆژ کەلێنەکە گەورەتر دەبێت،
دۆڵێکە دەوڵەمەندی هەڵیکەندووە
یەکبوون نەبێت بە هیچ پڕنا بێتەوە
منداڵێک،
میراتی تەختی پادشایی دەست دەکەوێت،
یەکێکی تر،
پشتی دەشکێت بۆ پاروویەک.

دیواری شووشە و پۆڵا دەچنین،
وا خۆمان دەنوێنین کە نابینین و هەست ناکەین
بە سێبەری زۆریمان
لەسەر ئەوانەی خەونەکانمان کاڵدەکەنەوە
ئەوانەی بە تەکنیکی جۆراوجۆر
فڕێمان دەدەنە کەناری بێهێزی□وە.

بەڵام هێشتا هیوا لە شەودا دەچرپێنێت،
کە دەتوانین ئەم هەڵانە ڕاست بکەینەوە.
هەموو دەستە ڕەنگاوڕەنگەکانمان
دەتوانن ئەم دۆڵە هەڵکەندراوانە پ□ بکەنەوە
ئەم خاکە ببێتەوە خاکی هەمووان

ئەگەر تەنها بزانیین ئێمە کێین
لە ڕووخساری ئەوانی تردا
ئاوێنەی هاوبەشی خۆمان ببینین
شە□ بکەین بۆ بەشکردنێکی یەکسان.

ئەمەی دەیڵێم نە خەونەو نە خەیاڵ
ئەمە خەونێکی خەوتووە
لەناو هێزی یەکبونماندا.

٢٠٢٦
تۆرۆنتۆ

* لە ژمارە ٤١ی بانێژەی ئەدەب و هونەری رۆژنامەی رەوت بڵاوبۆتەوە لاپەڕە ٨٥.

دیمەنی کۆمەڵگە: هونەر، وەرزش، سێکس و میدیا.. فەردا چەتین.. وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

ئازادی؛ پایەی هۆشمەندی و هۆشیاری مرۆڤە بەرووی کۆیلەتی و دوورخستنەوە لە کۆمەڵگە و سروشت، هەروەها تەنگەبەرکردنەوەی ژیان.

ئەم هۆشیارییەش دەکرێت بەدەستبێت لە رێی زانیارییەوە.

ئەنتەنیۆ گرامشی،(زانیاری لە لایەن هیچ کەسێکەوە مۆنۆپۆڵ نەکراوە هەروەها هەموو کەسێک توانای بیرکردنەوەی هەیە. فەلسەفە دەستەیەکی تایبەتمەند نییە، یان خوێندنەوەیەکی زهنی نییە تایبەت بە فەیلەسوفەکان. هەموو بەشەرییەت فەیلەسوفن. هەروەها دەڵێ: لەو کاتەی مرۆڤەکان هۆشیار دەبنەوە و بە ناوی خۆیانەوە قسەدەکەن و هەڵسوکەوت دەکەن، نوێنەرایەتی میکانیزمی هێز بزردەبێت.)

پۆڵ میشێڵ فۆکۆ بەکەم سەیری ئەو باوەڕەی گرامشی دەکات سەبارەت بە رۆڵی تاک لەکۆمەڵگەدا. بەبڕوای ئەو، خەڵک پێویستی بەوەنییە کەسانێک فێریبکات بە ئەوەی راستییەکان بزانن. کۆمەڵگە هەموو شتێک بە روونی دەبینێت وە دەتوانێت ئاکامەکانی شیبکاتەوە. بەهەرحاڵ، دەسەڵاتێک هەیە رێگری دەکات و زانیارەکان بۆ قازانجی خۆی بەکار دەنێت.

گرامشی و فۆکۆ ئەوەمان پێدەڵێن، هەموو کەسێک توانای لێکجیاکردنەوەی چاکە و خراپە و بینینی راستەکانیان هەیە، ئەگەر چەواشەکارییەک نەخوڵقێنرێت بۆ رێگرتن لە بینینی راستەکان. ئۆجەلان رێبەری خەڵکی کورد ئەوەی روونکردۆتەوە کە هۆشمەندی گەشەناکات تاکو کۆمەڵگە گەشە نەکات، چونکە دەسەڵاتداران لە کۆنەوە بۆ ئێستا پیادەی ئایدیۆلۆژی بە کۆیلە بوونیان کردووە.

“ لە کۆمەڵگەی سۆمەری، نهۆمی سەرەوەی زیگۆرات (Ziggurat) دانراوە بۆ خودای هۆشمەندی. نهۆمی ناوەڕاست بۆ ئەو ئایندارانەی کاروباری سیاسیان بەڕێوەدەبرد. نهۆمی خوارەوەش سازکرابوو بۆ

پیشەوەران و جوتیاران کە لە هەموو بوارەکانی بەرهەمهێناندا کاریان دەکرد. ئەو مۆدێلە لە کۆنەوە بۆ ئێستا لە رووی ناوەرۆکەوە گۆڕانی بەسەردا نەهاتووە، تەنها ئاست و قەبارەکەی گەورەتر بووە.”
بیرمەندە چەپە سۆشیالیستەکان هاوڕان لەسەر ئەوەی کە دەسەڵاتدارێتی رەهایی ئەمڕۆ لەلایەن “ خودا نهێنییەکانەوە” بەڕێوە دەبرێت. چونکە باوەڕی سەرمایەداری کە هەڵگری مۆرکی زانستی مۆدێرنە لە رێی ئازادکردنی بازارو جیهانگیرییەوە رەوایەتی بە باڵا دەستی خۆیداوە بەسەر کۆمەڵگە و سروشتدا بەشێوەیەکی جیهانی.
جیهانگیری وەک یەک سیستمی جیهانی یەکسان و دادپەروەر نمایشدەکرێت، قودسییەتێک بە دونیای مۆدێرنەو کاپیتالیزم دەدرێت کە خاڵییە لە هەموو نەرێنییەکی مێژوویی و ئایدیۆلۆژی و گوناهی سیاسی.
جیهانگیری و جیهان وەک لادێیەک گفتوگۆی پێش خەوتنە، وێنەیەکی خەیاڵی لە مێشکماندا درووست دەکات کە هەموان تیایدا یەکسانن، هەموان براوەن، هەموان دەخۆشن. لەگەڵ ئەوەشدا جیهانگیری ناوی سیستمێکە دەوڵەمەندەکان و هەژارەکان ئارەزوویانە دەستیان بە هەمان شت بگات، بەڵام تەنها دەوڵەمەندەکان لە توانایاندایە دەستیان بەوە بگات کە دەیانەوێت.
لەسەرێکەوە دەڵێن جیهان بۆتە لادێیەک، لەسەرێکی ترەوە ملیارەها دۆلار خەرجی بۆمبی ئەتۆمی دەکەن بۆ پاراستنی سنورەکانی ناو ئەو لادێیە. لەسەرێکەوە بە ئامار باس لەوە دەکەن کە چەن کیسە نایلۆنی بازاڕەکان بۆتە مایەی پیسبونی ژینگە و بۆتە مایەی هەڕەشە لەسەر جیهان، لەدەستەکەی ترەوە وێستگە ئەتۆمەکان دەکەنەوەو دارستانەکان لەناو دەبەن.
لەگەڵ هەموو ئەمانەی کە ڕوودەدا، ملیۆنەها لە خەڵکی هەژار لە وڵاتانی جۆراوجۆرەوە بە پەرۆشەوە گوێبیستی ئەو هەواڵە دەبن کە ناسا ئەستێرەیەکی تری دۆزیوەتە کە بۆ ژیان گونجاوە وەک ئەلتەرناتیڤێک دەتوانرێت لە داهاتوویەکی نزیکدا گەشتی بۆ بکرێت.
لە ئاکامدا کەمینەیەک لە خەڵک کە مۆنۆپۆڵی سەروەت و سامانیان کردووە و وایانکردووە ئەم جیهانە بەکەڵکی ژیان نەیەت، هەوڵدەدەن خۆیان بدزنەوە لەو بەرپرسیارێتییەی شەڕو کوشتار و قەیرانی ئابوری و ڕوتاندنەوەی سروشت و بە شێوەیەکی گشتی لۆمەی کۆمەڵگە بکەن بە هەژاران و چەوساوەکانەوە.
ئەگەر خەڵک تێنەگەن لەوەی کە ڕوودەدات، ئەگەر رازیبون بەوەی کە دەسەڵات دەیانداتێ، پێویستیان بە گۆڕینی دەسەڵات نابێت. لەم کاتەدا تەنها (ئازادی هەڵبژاردنیان) هەیە لەنێوان ئەو پێدانانەی دەسەڵات دەیخاتە پێشیان. گیدنس -Giddens- دەڵێ: (هیچ

هەڵبژاردەیەکمان نییە هەڵبژاردنە بێت) چونکە ئەوەی لەگەڵیدا بەرەو ڕووین (کۆمەڵێک لە هەڵبژاردەی ئاڵۆزە).
سەرمایەداری پێویستی نوێ و جۆراوجۆری فەراهەم کردووە بە بەکارهێنان. داهێنانی پێویستی نوێ واتە دینامیکیەت و نوێبونەوەی سەرمایەداری. لێرەوە ئاوەزانی فیکرو پێویستییەکانی خەڵک دەبن. لەم خاڵەوە هەموو ئەم بوارانە تێکەڵاوی گەمەکە دەبن، تەلەفزیۆن، ڕۆژنامە، گۆقار، ئیعلانات، سینەما، سێکس، بەشی مۆدە، کۆمەڵناس، دونیای خواردن، کەلتور و هونەر.
گرنگیدان بە پرۆسەی “ بەسەرمایەداریکردنی زانست، هەز و بەنامەکردن لە کۆمەڵگەدا” ئەجەلان ڕێگەی ئەم لە بەریەکهەڵوەشانەوەیەی کۆمەڵگە و گەشەکردنی، بە مۆنۆپۆلکردنی زانست دەگەڕێنێتەوە بە هەمان پرۆسە.
“ئەوەی لە ئەمڕۆدا بێتە جێگەی گفتوگۆ هەژمونی کۆمپانیا زەبەلاحە جیهانییە مۆنۆپۆلکەرەکانن کە توانیویانە گەورەترین هەڵکشان بە سەرمایەداری بدەن لە رووی مێژوییەوە، ئەمە پەیوەندییەکی راستەوخۆی بە لە بەریەک هەڵوەشاندنەوەی کۆمەڵگەوە هەیە. بەبێ پەرش و بڵاوکردنی کۆمەڵگە ناتوانرێت قازانجێکی بەمشێوەیە کەڵەکە بکرێت، بەبێ هیچ ئامرازێکی بەرهەمهێنان.” ناوەندی چارەسەری کێشە زانستەکان وەک مەزارگەیەک گۆڕاوە بە ناوەندی خوڵقێنەری کێشە، نامۆبون و هەژمونی ئایدیۆلۆژی.

کێشەو و قەیرانی زانکۆکان و ناوەندە ئەکادیمەکان ڕەگی لەناو ئەو دۆخەدایە. بۆیە دەسەڵاتداران، سەرکوتگەران، تەڵەکچەکان، ئەوانەی سەیری کۆمەڵگە دەکەن وەک سەرچاوەیەک بۆ چەوسانەوە، گرنگترین ئەرک و حیکمەتێک لە زهنیاندا بێت وەک یەکمین کار بیرکردنەوەیانە لە کۆمەڵگە لەوەی چۆن بتوانن مۆنۆپۆڵی هۆشمەندی بکەن، ئەمە بەو مانایەی پەرستگە دەبێتە ئەرکی سەرەکی. پەرستگە دوو ڕۆڵ دەبینێت.
یەکەم، کۆنترۆڵی هۆشمەندی ئەرکێکی بنەڕەتییە بۆ زاڵبوون.
دووەم، زۆر گونجاو و لەبارە مامەڵەکردن لەگەڵ کۆمەڵگە و ئەو ڕوانگەیەی بەلایەوە بەهادارە.
هیچ کێشەیەک لە دووبارە بونەوە نییە: ئەگەر توانیت ئایکۆنەکانی نەتەوە، ئاین، سێکسیزم، وەرزش و هونەر بگۆڕی، ئەو کاتە دەتوانی کۆمەڵگە بەهەر ئاراستەیەکدا بتەوێت ببەی. دەستبەسەردا گرتنی هۆشمەندی بنەڕەتیترینە بۆ گەشەکردن، وادەکات کۆمەڵگە لەمڕۆدا کراوەتر بێت بەڕووی سەرمایەی دراوی جهانیدا لەهەر سەردەمێکی تر.”
ئایا کۆمەڵگە و خەڵکانی سادە ئەم ناکۆکییە گەورەیە و ئەم زوڵمە زۆرە دەبینن؟

بەداخەوە، نا، چونکە رێپێدراونیین.
Arundhati Roy دەڵێ، خەڵک بە چاو بڕیار دەدەن.
خەڵک فێرکراوە هەژاری نەبینێت. چاویلکە لە چاو دەکەن بۆ رێگرتن لە بینینی چەوسانەوەو زوڵم و هەڵاواردنی جنسی و وێرانکردنی سروشت. بۆیە هەموو ناکۆکێکان وەلا دەنێن.
ئەوانەی مۆن□پ□□□ی زانیاری دەکەن لەڕێی بە دیلکردنی عەقڵمانەوە دێنە ناو ئەو زمانەی کە رۆژانە بەکاری دەهێنین؛ زمانێکی نوێ درووستدەکەن کە رێ بە تاڵانی و کوشتار و کوشتنی بە کۆمەڵ دەدات لە رێی هەڵاواردنی سێکسی و خاوەندارێتی تاکگەراییەوە.
سیستمی جیهانگیری وەک سیستمێک کە هەمووان تێیدا یەکسانین نیشان دەدرێت وە هەموو کەس تیایدا دەتوانێت براو□ بێت. جیهانگیری و بەجیهانیکردن لە بری ئیمپریالیزم و ئیستعمار بەکار دەبرێت. لە جیاتی سەرمایەداری پێیان باشە بوترێت بازاڕی ئازاد. سەرمایەداری مانایەک دەبەخشێت واتا خاوەن سەرمایەو چەوسانەوە، بەڵام **ئازادی** وشەیەکی باشترە، بازاڕی ئازادیش ئازادی دێنێت.

ئەوانەی کۆمەڵ کوژی دەکەن و ئەوانەی بێدەنگی هەڵدەبژێرن لە بەرانبەر ئەم تاوانە و هەوڵدەدەن بە وشە پەردەپۆشی بکەن. لە جیاتی جەنۆساید وشەیەکی رەونەقدار بەکار دەهێنن (پاکتاوی رەگەزی).
پاساو بۆ داگیرکاری و□تانی تر د□ن□ن□وە بە درۆی (شەڕ لە دژی تیرۆر).
ئەم کڵیشەیەیان وا ناساندووە (پێویستی بێ کۆتایە، سامانیش دیاریکراو) وەریانگێڕا بۆسەر هەموو زمانەکانی دونیا،. بەهەر حاڵ پێچەوانەکەی راستە. پێویستی دیاریکراوە و سامانیش بەشی هەموو جیهان دەکات.
بەدەر لە زمان و بابەت هەمیشە و لە هەموو بۆنەیەکدا ئەم دەستەواژەیە بەکار دەهێنن (ئەوە کێشەی خۆتە). ئەم دەستە واژەیە هەموو کەس لە دژی یەکتر بەکاری دێنێت. ئەمە دەربڕینێکی ئەبەدی سیستمی سەرمایەدارییە لە بەرانبەر هاوکاری کۆمەڵایەتیدا. بەڵام چی روودەدا کاتێک کەسانێک لەبەرانبەر ئەم بارو دۆخە نا مرۆڤانەیەی سیستمی سەرمایەداریدا دەوەستێتەوە؟
سەرەتا، رەوانە دەکرێن بۆ چارەسەر، خۆ چارەسەرکەریش باس لە چارەسەری ش□□ش□گ□□انە ناکات. بەلای ئەوانەوە کێشەکە لە بارو دۆخەکەو گوزەرانیاندا نییە، بەڵام لەم سیستمەدا ئەو کەسەی نەیەوێت تێیدا بژێت و لەگەڵیدا بسازێت بە نەخۆش لەقەڵەم دەدرێت.
سەرەکیترین و بەرایترین کارێک کە دەکرێت ئەنجام بدرێت لە دایەنگە

و قوتابخانە سەرەتاییەکاندا فێرکردنی راهاتنە. مناڵان رادەهێنرێن بە خۆگونجاندن لەگەڵ سەرکوت و چەوسانەوە لە سیستەمی سەرمایەداریدا. ئەو مناڵانەی جۆرێک پەیوەندیدارن بە سەربەخۆبوونەوەو پرسیار دەورژێنن لە بەرانبەر ئەو سیستەمە، ئەوانە بە ناسەرکەوتوو لەقەڵەم دەدرێن، ئەو منداڵانەی تر کە دەبن بەکاڵای ئەو سیستەمە بەسەرکەوتوو لەقەڵەم دەدرێن.
جۆرج ئۆروێڵ (George Orwell) لە کتێبەکەیدا بە ناونیشانی١٩٨٤ کە لە ١٩٤٩ نووسیویەتی: ئەوان لەمان دەگەڕێن بەئاگا و بە زانیاریبین لەسەر ئەم بارودۆخە ترسناکە. ئۆڵدۆس هەکسڵی (Aldous Huxley) لە ١٩٣٢ لە کتێبەکەیدا The Brave New World لەو کەسانە دەترسێ کە بایی ئەوە زانیارییان کەڵەکە کردبێت بە ئەوەی خەڵک بە ئاراستەی پاسفیست و خۆپەرستیدا بەرن.
لە ڕۆمانی١٩٨٤ ی جۆرج ئۆروێڵ (خەڵک لە ژێر هەڕەشەی برسێتیدا کۆنترۆڵ کراوە. هەروەها لە ڕۆمانی (دونیایەکی نوێی ئازا ی ئۆڵدۆس هەکسڵی) لە فێوزادا رایاندەگرن، نوقمی خۆشییەکی بەلەزەت دەکرێن…
ئیدواردۆ گالیانۆ (Eduardo Galeano) دەڵێ: (بەفیڕۆدان، خۆنمایشکردن و دەڵەقی نابنە مایەی هەڵچونی ناوخۆیی، کارەکی سەیرە، هەموو شتێک تەنانەت ڕۆح دەکرێت کاری کڕین و فرۆشتنی پێوە بکرێت یان بەکرێ بدرێت و بەکار بهێنرێت… ئەمە هەموو بەشێکین لەم پرۆگرامە شوناس جۆراو جۆرە و سەتەلایتە جیهانییە. هەموو شتێکی ئەم گەردوونە تەفسیر کراوە بە ناوەندی هێز، تەفسیر کراوە بە سیستەمێکی جیهانی لە درۆ). ئۆروێڵ و هەکسڵی پشتڕاستی دەکەنەوە.
کەواتە، چیبکرێت لە بەرانبەر ئەم دۆخە ڕەشبینییە؟ چیدەکەیت؟
ئاوڕنەدانەوە لەوەی چ وانەیەک لە قوتابخانە و زانکۆکاندا دەخوێنرێت، هەواڵی ڕۆژنامەو بەرنامەی تەلفزیۆنەکان و ئەندازیارە کۆمەڵایەتییەکان، لەوە تێبگەن کە ئەم سەرچاوە هەواڵیانە بەلایەن نین. پرسیارکردن و چالاککردنی هێزی خۆمان نیوەی چارەسەرەکەیە.
ناڕازیبوون ورەتکردنەوە، جوان بەشوێنخۆیدا دەهێنێت، چونکە کارکردن باشترین کارێکە بۆ ئاراستەی ئازادی خەڵکدا. ناڕەزایەتی، ڕەتکردنەوە و پرسیارکردن بەواتای ئەوە دێت تاک و کۆمەڵگە لە جیاتی ئەوان بیردەکەنەوەو خۆیان دەبنە سەرچاوەی زانیاری بۆ خۆیان. بەرهەمی زانیاری لە ڕێی ئەم هۆشیارییەوە دەبێتە مایەی تێکشکانی دژ بە دەسەڵات. ئەم هێزە لەم ڕێیەوە گەشەدەکات و سەرکەوتن بەدەست دەهێنێت بەرانبەر ئەو هێزەی کە پێیوایە هێزێکە قابیلی تێکشکان نییە.

فەردا چەتین (Ferda Çetin)
دەرچووی کۆلێژی مافە لە زانکۆی ئیستانبوڵ. وەک رۆژنامەوان کاریکردووە لە هەفتەنامەی Yeni Ülke هەروەها رۆژنامەی Özgür Gündem و Özgür Ülke ئەمانە هەموو لە تورکیا بڵاودەبنەوە، هەروەها Özgür Politika کە لە ئەوروپا بڵاودەبێتەوە. لەم کەناڵە تەلەفزیۆنانەش کاریکردووە، Med TV, Medya TV, Roj TV, Sterk TV and Med Nuçe TV. ئەندامی یەکێتی نووسەرانی فەرەنسا SNJو فیدراسیۆنی رۆژنامەوانی نێونەتەوەیی IFJ.

سەرچاوە:
Challenging Capitalist Modernity III
Documentation of the 2017 Conference
P55-59

پێشەکییەک بۆ ئابووری مارکسیستی.. بەشی سێیەم و کۆتایی.. ڕەوتی نێودەوڵەتی بەلشەفی

بەشی سێیەم و کۆتایی

وەرگێڕان و ئامادەکردنی: گۆران عەبدوڵڵا

قەیرانەکان لە تیۆریدا

قەیرانەکان شێوەی خولگەیی وەردەگرن (واتە لە خولەکانی گەشەو وەستاندا لە ماوەی مامناوەندا) ئەمەش رەنگدانەوەی دەبێت لەسەر سیستمەکە. دەتوانین بڵێین سیستەمەکە لە قەیراندایە: ئەویش مێژووییە. بۆ ئەوەی لە قەیرانەکان تێبگەین، پێویستە لەوبارەوە بگەڕێینەوە بۆ مارکس.

با بگەڕێینەوە سەر کاڵا کە دەتوانرێت بەهاکەی دابەش بکرێت بۆ سێ پێکهاتە، c + v + s ، .

C سەرمایەی بەردەوام: (constant capital)
ئاماژەیە بە بەهای هەموو ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و توخمەکانی تر کە کاری بەرهەمداری پێویستە بە دروستکردنی بەها.
V سەرمایەی گۆڕاو: (variable capital)
ئاماژەیە بە بەهای کرێی کرێکارانی بەرهەمدار.
S زێدەبایی: (surplus value)
ئاماژەیە بە بەهای بەرهەمی زیادە.

بەها لە بەرهەمهێناندا دروست دەبێت بەڵام لە ڕێگەی میکانیزمی جۆراوجۆرەوە دابەش دەکرێت بە سەرمایەی بە بەرهەم لە ڕیکلام، گواستنەوە، دەوڵەت و دارایی. دەتوانرێت هەموو بەها لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا سەر بە یەکێک لە سێ پۆلەکە بناسرێت.

مارکس سەرمایەی نەگۆڕ وەک مردوو (یان ڕابردوو) وە سەرمایەی گۆڕاوی وەک کاری "زیندوو" ناساند. ئەو بەهایەی کە سەرمایەی نەگۆڕ بەشداری لە کاڵاکەدا دەکات جێگیرە (هەر لەبەرەوەیە "نەگۆڕ")، بەڵام کاری زیندوو کە کاریگەری لەسەر گواستنەوەی بەهای سەرمایەی بەردەوام (نەگۆڕ) بە سەر کاڵاکە بەهای نوێ دروست دەکات هەم بە جێگرتنەوەی بەهای هێزی کار و هەم بە بەرهەمهێنانی زێدەبایی (کە سەرمایەدارەکان یان بە بەکارهێنان یان وەبەرهێنانەوە لە بەرهەمهێنانی فراوانکراودا بەکاری دەهێنن). هێزی کار خوێنی ژیانی سیستەمە.

کێبڕکێی نێوان سەرمایەداران، هەروەها دژایەتییەکانی نێوان سەرمایەدار و کرێکاران، سەرمایەدارەکان بەرەو زۆرترین قازانج دەبات بە دابەزاندنی تێچووی بەرهەمهێنان لە ڕێگەی تەکنەلۆژیای پاشکەوتکردنی کار و جێگرتنەوەیان. بۆ نموونە بە ئۆتۆماتیکیکردن، کۆمپیوتەر، تەکنیکە کاراترەکان و هتد. بە واتایەکی تر، سەرمایەداری مەیلی کەمکردنەوەی ڕێژەی کرێکاری زیندووی هەیە لە پرۆسەی بەرهەمهێناندا.

ئەمە لە خۆیدا شتێکی باش دەبێت، بەو پێیەی ئەم پەرەسەندنەی هێزە بەرهەمهێنەرەکان بنەمای کارکردنی کەمتر دادەنێت کە لە نێوان هەمان ژمارەی خەڵکدا دابەش بکرێت. بەڵام بە لەبەرچاوگرتنی بارودۆخە کۆمەڵایەتییە نامەکانی شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری، بە مانای قەیران و بێکاری و ئیستغلالکردنی زیاتر دێت.

لە ڕاستیدا بەلای (مارکس)ەوە دەتوانرێت ئیستغلالکردنی کار بپێورێت: ڕێژەی بەهای زیادە (s/v) بە ڕێژەی ئیستغلالیش ناسراوە، بەو پێیەی ڕەنگدانەوەی ئەوەیە کە چەندە زێدەبایی بەرهەمدێت بە بەراورد بە سەرمایەی گۆڕاو (کرێی کرێکارانی بەرهەمدار).

دەستکردن بە جێگرتنەوەی کرێکار بە ئامێر لە سەرمایەداریدا کێشەیەکی دیکەی قووڵتر دروست دەکات، کێشەیەک کە ڕەنگدانەوەی سیمایەکی تادەت ناعەقڵانی پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانە.
وە بەرهەمهێنان لە تەکنەلۆژیا و بەرزبوونەوەی "پێکهاتەی تەکنیکی سەرمایە" ڕێژەیەکی گۆڕاو لە دابەشبوونی بەهای کاڵاکەدا بەدەست دەهێنێت، چونکە "C" قورسایی زیاتری خۆی دەگرێتە ئەستۆ. مەیلێک هەیە بۆ ئەوەی کە مارکس ناوی بردووە بە پێکهاتەی ئۆرگانیکی سەرمایە (Organic Composition of Capital)، c/(v+s) بەرزبێتەوە.
دەتوانین بیر لە OCC بکەینەوە کە باڵابونی کاری "مردوو" وە لە ئامێرەکان و شتەکانی تردا بەسەر کاری "زیندوو"دا.

گرنگە ئەوە بزانین کە پێکهاتەی ئۆرگانیکی سەرمایە (OCC) بە کۆمپانیای تاکەکەس جیاوازە لەگەڵ ئابوورییەکە بە گشتی.
سەرمایەداران بە ڕاستەوخۆ سوودی کرێکارەکانی خۆیان وەرناگرن. لە بەرهەمهێنانەوە پرۆسەیەک هەیە کە وادەکات ئەو کۆمپانیایانەی تەکنەلۆژیای زیاتریان بەکارهێناوە (یانی پێکهاتەی ئۆرگانیکیان بەرزترە)، بەشێکی زیاتری سوودە گشتییەکە بەدەست بهێنن.
بەم هۆیەش، هۆکاری سەرەکییە بۆ ئەوەی کۆمپانیاکان پارە بخەنە تەکنەلۆژیای نوێ کە کرێکاری کەمتر پێویستە.

ئەم کێشەیە لە ئاستی گشتی ئابووری (ماکرۆ)دا دروست دەبێت.
ئەگەر هەموو شتێک وەک خۆی بمێنێتەوە، بەرزبوونەوەی پێکهاتەی ئۆرگانیکی سەرمایە (OCC) وادەکات ڕێژەی قازانج بە شێوەیەکی گشتی دابەزێت.
ئەم ڕێژەی قازانجە بریتییە لە: سوود (زیادەبایی) / (سەرمایەی بەردەوام + سەرمایەی گۆڕاو) یانی بڕی سوودەکە بە بەراورد لەگەڵ سەرجەم ئەو پارەیەی سەرمایەدارەکە خەرجی کردووە.
هەرچەندە زیادبوونی سوودی کرێکاران دەتوانێت قازانج بەرز بکاتەوە، بەڵام بە گشتی ئابووری بەرەو دابەزینی ڕێژەی قازانج دەڕوات.
ئەمە کێشەیەکی گەورەیە، چونکە ڕێژەی قازانج ئەو هێزەیە کە وادەکات سەرمایەداران وەبەرهەمهێنان بکەن.

ئەگەر ڕێژەی قازانج دابەزێت، سەرمایەداران کەمتر وەبەرهێنان دەکەن لە بەرهەمهێنانی ڕاستەقینە.

لەبری ئەوە، یان پارەکەیان دەخەنە کاروباری نا بەرهەمهێن (کە هیچ بەرهەمێکی نوێ دروست ناکات)، یان پارەکەیان دادەنێن و چاوەڕێی باشتربوون دەکەن.

کەمبوونەوەی وەبەرهێنان کاریگەرییەکی زنجیرەیی هەیە:

- دەبێتە هۆی دەرکردنی کرێکاران (لەکارخستن)
- زۆر کۆمپانیا دەکەون و دادەخرێن
- چونکە کرێکاران کەمتر دەتوانن کاڵا و خزمەتگوزاری بکڕن.

لە ئەنجامدا، بەشێک لە سەرمایەی بەردەوام (ماشێن، کارگە…) بەهای خۆی لەدەست دەدات. ئەمەش وادەکات پێکهاتەی ئۆرگانیک (OCC) دابەزێت.

کاتێک ئەمە ڕوودەدات، ڕێژەی قازانج دەست دەکات بە بەرزبوونەوە و سەرمایەداران دووبارە وەبەرهێنان دەکەن.

بە گشتی، ئەم پرۆسەیە هۆکاری سەرەکیی بازنەی بەرز و دابەزین (boom and bust)ە کە هەموو ئابووریناسان دەیناسن.

قەیرانە خولییەکان بە شێوەیەکی گشتی ئەو شتانەن کە ئێمە پێی دەڵێین پاشەکشە یان وەستان، هەرچەندە دەتوانن گرژبوونی توندتر (واتە کەساد) خێراتر بکەن بەپێی ئەوەی کە چۆن پەیوەندیان بە ڕەوتە درێژخایەنەکانەوە هەیە لە ڕێژەی قازانج و پێکهاتەی ئۆرگانیکی سەرمایە. خولەکان لەگەڵ هەردوو ماوەی درێژخایەنی فراوانبوون و دابەزین بوونیان هەیە.

سیستەمەکە بە ئەوەی خۆی نەخنکێنێت و نەوەستێت، هەوڵ دەدات چەند ڕێگەیەک بەکاربهێنێت کە مارکس پێی دەڵێت “هێزە دژەکان” (countervailing tendencies).

نموونەی ئەم ڕێگایانە:

- وەبەرهێنان لە وڵاتانی تر
- زیادکردنی بەرهەمهێنانی کرێکاران بەبێ کڕینی ماشێنی نوێ (بۆ نموونە: درێژکردنەوەی سەعاتی کار)
- کەمکردنەوەی بەهای سەرمایەی بەردەوام (بە فرۆشتنی زۆر هەرزان یان داخستنی کۆمپانیاکان لە کاتی قەیراندا)

بەڵام ئەم چارەسەریانە سنووردارن.

بە گشتی، ڕێژەی قازانج بەردەوام دادەبەزێت و قەیرانەکان خراپتر دەبن. لە ئەنجامدا سیستەمەکە خاو دەبێتەوە و بەردەوام پارەی زیاتر دەچێتە ناو کاروباری نا بەرهەمهێن هەندێک جار تەواو ساختە

و ساختەکاری.

قەیرانەکان لە مێژوودا

شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری لە چارەکی کۆتایی سەدەی نۆزدەهەمەوە لە دۆخێکی داکشانی مێژووییدایە. ئەوە بەو مانایە نییە کە سیستەمەکە بە درێژایی کاتەکە لە قەیرانی تونددا بووە. بە پێچەوانەوە قۆناغەکانی گەشەکردن و فراوانبوونی چڕ و پڕی هێزە بەرهەمهێنەرەکان هەبووە. بەڵام ئەو گەشەکردنە بە تێچووی گەورە هاتەتە ئاراوە کە بەهۆی ناعەقڵانییەتی سیستەمی سەرمایەدارییەوە دروست بووە. بە وەلانانی پرسی ئاشکرای کاریگەرییەکان لەسەر ژینگەی سروشتی، ئەو گەشەکردنەی کە سەرمایەداری توانیویەتی بەدەستی بهێنێت، بە وێرانکارییەکی بەرفراوان بووەتە مومکین.

با بگەڕینەوە سەر جیاوازییەکە لە نێوان قەیرانەکانی کورتخایەن (Recession) و قەیرانەکانی درێژخایەن (Depression).

• Recession (قەیرانی کورتخایەن): ئەو دابەزینانەی مامناوەندی بازنەیی کە لە ماوەی چەند ساڵێکدا چارەسەر دەبن. ئابووریناسانی سەرمایەداری بەم ناوە ناویان دەبەن ئەو دابەزینانەی GDP کە بە ماوەی لانیکەم دوو چارەکی ساڵێک بەردەوام دەبێت، بەڵام زۆرترین چەند ساڵێک دەخایەنێت.

• Depression (قەیرانی گەورە و درێژخایەن): قەیرانەکانی توندتر، کەمتر ڕوودەدەن و زۆر درێژترن. پێش گرانییە گەورەکەی ساڵانی ١٩٣٠، هەموو دابەزینەکیان بە “depression” ناودەبرد. ئێستا بەو قەیرانانە دەڵێن کە زیاتر لە سێ ساڵ بەردەوام دەبن یان GDP بە ڕێژەی ١٠٪ یان زیاتر دابەزێت.

ئابووریناسی مارکیستی مایکڵ ڕۆبەرتس لە کتێبەکەی بە ناوی “The Long Depression”، بە باشی ڕوونی کردووەتەوە کە مێژووی ئەم قەیرانە گەورانە چۆن بووە، بە بەکارهێنانی تیۆری بەها (value theory).

مایکڵ ڕۆبەرتس دەڵێت: جیاوازییەکەی ئابووریناسانی سەرمایەداری کێشەیەکی گەورەی هەیە، چونکە گرنگیی ئەوە نادات کە چەند کات دەخایەنێت بۆ گەڕانەوەی ئابووری. قەیرانەکانی Depression دەتوانن ١٠ ساڵ یان زیاتر بخایەنێت بۆ گەڕانەوەی ئاسایی، بەڵام Recession زۆر خێراتر چارەسەر دەبن.

بەم بیرکردنەوەیەوە، مایکڵ ڕۆبەرتس سێ قەیرانی گەورە (Depression) لە مێژووی سەرمایەداری جیهانیدا دیاری دەکات:

• ١٨٧٣ – ١٨٩٧

• ١٩٢٩ – ١٩٣٩
• ٢٠٠٨ – ؟ (هێشتا بەردەوامە)

لە ناوەندی هەر یەکێک لەم قەیرانە گەورانەدا، بەرزبوونەوە و دابەزین هەبووە (واتە ماوەیەک گەشە و قەیرانی کورتخایەن)، بەڵام بە گشتی گەشەی ئابووری لە ئاستی خوارەوە بووە بە بەراورد لەگەڵ ماوەی پێش قەیرانەکە.

لە نێوان ئەم قەیرانە گەورانەدا، گەشەی ئابووری بەهێزتر و باشتر بووە.

ڕۆبەرتس بە وردی دەڵێت: ئەو گۆڕانکارییانەی کە لە ڕێژەی سوود (زیادەبایی)، پێکهاتەی ئەرگانیکی سەرمایە و ڕێژەی قازانج دا ڕوودەدەن – کە مارکس باسی کردووە – زۆر بەهێزن بۆ تێگەیشتن لە مێژووی ڕاستەقینەی قەیرانەکانی سەرمایەداری.

ئەم قەیرانانە دەتوانرێت بە هۆکارێکی جیاواز دەست پێ بکەن، وەک دڵەڕاوکەی دارایی، بەقی کاڵاکان، کارەساتی سروشتی و هەروەها قەیرانی تەندروستی گشتی (وەک کۆڤید).

زۆرێکمان قەیرانی گەورەی ساڵانی ١٩٣٠ دەزانین. لیبراڵەکان دەڵێن سیاسەتەکانی کینز (سیاسەتەکانی دەوڵەت) ئابووریان دەرهێنا لە قەیران. بەڵام ڕاستییەکە ئەوەیە کە قەیرانی گەورەی ١٩٣٠ بە بەکارهێنانی پیشەسازی بۆ جەنگی جیهانی دووەم کۆتایی هات.

هەروەها، بنەمای گەشەی دوای جەنگی جیهانی دووەم ئەوە بوو کە زۆرێکی زۆری سەرمایەی فیزیکی لە جەنگدا وێران ببوو، بە تایبەت هەموو پیشەسازییەکانی ئەوروپای ڕۆژئاوا بە شێوەیەکی گەورە وێران بوون. ئەمەش وایکرد پێکهاتەی ئەرگانیکی سەرمایە بە شێوەیەکی گەورە دابەزێت.

لە کۆتایی چلەکانی سەدەی ڕابردوودا ئەمریکا ٥٠%ی بەرهەمی پیشەسازی جیهانی بەرهەمدەهێنا. سێ دەیەی دواتریش بەهۆی باڵادەستی ئیمپریالیزمی ئەمریکاوە لە قاڵب درا، لە گرتنە بەری سیاسەتێکی تردا ڕێگەی بە ڕکابەرەکانی دا لە ئەڵمانیا و ژاپۆن بە چاکبوونەوە و گەشەکردن بە شێوەیەکی بەرچاو بەهۆی حیساباتی جیۆسیاسی لە چوارچێوەی شەڕی سارددا لەگەڵ یەکێتی سۆڤیەتدا.

بووژانەوەی دوای جەنگی دووەمی جیهانی لە سەرەتای حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا کۆتایی هات. بوژانەوەی ئابووری دوای خراپیی ئابووری و جەنگی دووەمی جیهانی پەیوەست بوو بە بوژانەوەی ڕێژەی قازانج، هەرچەندە ئەمەی دووەمیان لە ڕاستیدا لە ساڵانی ١٩٥٠دا دەستی بە دابەزینێکی پلە بە پلە کرد. ئەوە دابەزینی ڕێژەی قازانج بوو لە

ماوەی دە ساڵ یان دە ساڵ و نیوێکی داهاتوودا کە زەمینەی بۆ ناڕەحەتی ساڵانی حەفتاکان دانا. مۆرای سمیس- Murray Smith- لە چاپی دووەمی کتێبە باشەکەیدا بەناوی Invisible Leviathan ، سێری بەشدارییە تیۆری و ئەزموونییەکانی ئابووریناسانی مارکسیست (بە خۆشییەوە) دەکات سەبارەت بە ئابووری ئەمریکا لە ساڵانی ١٩٥٠ وە تا ئەمڕۆ. سمیس نیشانی دەدات کە چۆن بەرزبوونەوەی OCC بووە هۆی دابەزینێکی گەورەی ڕێژەی قازانج لە نێوان ساڵانی ١٩٥٠ و هەشتاکاندا.

ڕێژەی قازانج لە ساڵانی نەوەدەکانەوە تا ساڵی ٢٠٠٧ بەرزبووەوە، واتە تەنها پێش "پاشکەوتنی گەورە" کە لە ساڵی ٢٠٠٨ دەستی پێکرد. وەک سمیس ئاماژەی پێدەکات، بەرزبوونەوەی ڕێژەی قازانج (کە بە بەکارهێنانی پێوەرە فەرمییەکان حیسابی بۆ کراوە) لە ماوەی ئەو چارەکە سەدەیەدا نەک تەنها لەسەر بنەمای بەرزبوونەوەی ڕێژەی بەهای زیادە بووە (ئەمە قۆناغێکی هێرشی نیولیبراڵە بوو بۆ سەر چینی کرێکار) بەڵکو لەسەر بنەمای ئەوەش بووە تا ڕادەیەکی زۆر لەسەر قازانجی خەیاڵی – سەرمایە زیاتر و زیاتر هەڵهات بۆ ناو وۆڵ ستریت و مامەڵە داراییەکانی ئاڵۆزی و دابڕان لە "ئابووری ڕاستەقینە".

بەم شێوەیە ئەو بچووکبوونەوەیەی کە لە ساڵی ٢٠٠٨ دەستی پێکرد لە ئاستێکی تاڕادەیەک نزمدا لە ڕووی ڕاستەقینەوە دەستی پێکرد، بە کەرتی دارایی ئاوساو، قەرزی گشتی و تایبەت (واتە داواکاری لەسەر بەهای داهاتوو) و ئەو قازانجە خەیاڵییانەی کە بەستراوەتەوە بەو قەرزەوە. لەو حاڵەتەدا، ئەوە تەقینی بڵقی خانووبەرە بوو لە ئەمریکا، کە بنەمای خانووی کارتۆنی بۆ سەرمایەی خەیاڵی کە بوو بە هۆکاری داڕمانی ئابووری.

سمیس ئاماژە بەوە دەکات "کە قەیرانی سەرمایەداری جیهانی کە لە ساڵی ٢٠٠٧-٢٠٠٨سەریهەڵدا، دەگەڕێتەوە بۆ کێشە بەردەوامەکانی قازانجکردنی سەرمایەی بەرهەمدار، ئەم کێشانە لە ڕیشەی دیاردەی 'داراییکردن' و قەیرانەکانی قەرزدان کە ئێستا سیستەمی جیهانی ناسەقامگیر دەکات." هەروەها دەڵێت: " ئەستەمە قەیرانی ئابووری جیهانی بەبێ هێرشی زۆر دڕندانەتر بۆ سەر کرێکاران لەلایەن سەرمایەوە تێپەڕێنرێت وەک لەوانەی کە تایبەتمەندی سەردەمی نیولیبراڵی پێش ٢٠٠٨ بوون."

سۆسیالیزم

ئێمە ئەمڕۆ لە ناوەڕاستی قەیرانەکی گەورەی جیهانیداین. تەنانەت پێش قەیرانی کۆرۆناش، پێدەچێت لە چوارچێوەی دابەزینی بەرفراوانتردا بەرەو خوارتر بڕۆین. ئەو دابەزینە ئێستا واقیعێکە: دەیان ملیۆن کەس لە کارەکانیان بێبەشکراون. وەڵامی حکومەتەکان بۆ ئەو قەیرانە کە بە تایبەتی لە ئەمریکادا بەرچاو کەوتووە، ڕزگارکردنی کۆمپانیاکان بووە و پشتیوانییەکی کەم بۆ کرێکاران. دەوڵەتە سەرمایەدارەکان کەرتی دارایی بەهێزتر دەکەن لەکاتێکدا قەرزەکان کۆدەکەنەوە، ئەمەش زەمینە بۆ شەپۆلێکی دڕندەتر لە هێرشکردنە سەر چینی کرێکار دادەڕێژێت، سەرەڕای ئەو قسە و باسانەی ئێستا (تا ڕادەیەکی زۆر بەتاڵن) سەبارەت بە گرنگیدان بە خەڵک. ئەمە نەک ئاسۆی "مامەڵەی نوێ" ("سەوز" یان شتێکی تر)، بەڵکو لە بەردەم بێکاریی بەکۆمەڵ و سیاسەتی austerity-دەستگرتنەوە دەڕۆین.

هەموو ئەمانە مانای چییە؟ چی دەکات بۆ ئەوەی یارمەتیدەرمان بێت لە تێگەیشتن و بەرەنگاربوونەوەی سەرمایەداری؟ چی دەکات بۆ داڕشتنی شێوەی سۆسیالیزم؟

"ئابووری" مارکسیستی یارمەتیمان دەدات لە دژایەتییەکانی سەرمایەداری و بناغەکەی لە ئیستغلالکردن و نەوەی قەیرانەکانی تێبگەین. بەڵام سیستەمەکە بە سادەیی و لەسەر خۆی ناڕوخێت. سەرمایەداری هەمیشە ڕێگایەک بۆ دەربازبوون لە قەیران دەدۆزێتەوە، تەنانەت لەو کاتانەیش کە قەیرانەکان توندتریشدەبن. ڕێگایەکی دەربازبوون دەدۆزێتەوە ئەوەش لەڕێگەی ئیستغلالکردنی کرێکارانەوە، بە بەکارهێنانی دەوڵەت بۆ گواستنەوەی سامان لە چینی کرێکارەوە بۆ چینی سەرمایەداری (لەوانەش چینە مشەخۆرەکانی سەرمایەی دارایی، بیمە و هتد)، بە بردنە پێشەوەی شێوەی بازرگانی و… لە کۆتاییدا شەڕکردن بە چەک.

بەڵام مارکسیزم هاوکارمانە بۆ تێگەیشتن لە چۆنییەتی ڕزگاربوون لە سەرمایەداری. کلیلەکە چینی کرێکاری نێودەوڵەتییە. مارکسیستەکان هەوڵ دەدەن لەهۆشیاری ئەمە لە سەرمایەداری کەڵک وەربگرن بۆ یارمەتیدان لە بنیاتنانی حیزبێکی شۆڕشگێڕ کە بتوانێت پشتیوانی لای چینی کرێکار بەدەست بهێنێت و پەروەردەی بکات لە ئەرکە مێژووییەکەیدا کە گۆڕینی شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەدارییە بۆ سۆسیالیزم.

https://bolshevik.org/statements/ibt_20201019_marxist_economics.html

[بۆ خوێندنەوەی بەشی یەکەم کلیکی ئێرە بکەن..]

[بۆ خوێندنەوەی بەشی دووەم کلیکی ئێرە بکەن..]

پێشەکییەک بۆ ئابووری مارکسیستی.. بەشی دووەم.. ڕەوتی نێودەوڵەتی بۆلشەفی

وەرگێڕان و ئامادەکردنی: گۆران عەبدوڵڵا

بەشی توێژینەوە
International Bolshevik Tendency_IBT

نامۆبوون
مارکس پێی وابوو گۆڕینی هۆشیاریی مرۆڤ بۆ سروشت ە توخمێکی بنەڕەتییە بۆ ئەوەی مرۆقبوون مانا پەیدابکات. بوونی جۆرەکانی مرۆڤایەتی، واتە پراکتیزەکردنی مرۆڤ بۆ "بابەتیکردنی" کارەکانمان لە توخمەکانی سروشتدا کاتێک پێکەوە بەرهەم دەهێنین، توخمێکی ئەبەدییە لە بارودۆخی مرۆقدا.
نامۆبوون بەرهەمی شێوازی ڕێکخستنی بەرهەمهێنانە. تایبەتمەندییەکی هەمیشەیی بەرهەمهێنان یان بارودۆخی مرۆڤ نییە. نامۆبوون چییە؟ چی لە چی یان لە کێ نامۆیە، دوورکەوتووەتەوە یان جیاکراوەتەوە؟ وە ئەمە چ پەیوەندییەکی بە بەها و زێدەباییەوە هەیە؟

نامۆبوون لای مارکس سێ ڕەهەندی هەیە:

١- بەرهەمی کار، واتە کاری بابەتیی، بووەتە "دەرەوەی کرێکار". مارکس بەم مەبەستە مەبەستی ئەوەیە کە بەرهەمی کار هی کەسێکی ترە جگە لە کرێکارەکە، واتە بۆتە "نامۆ" یان جیابووەوە لەو کەسەی کە دروستی کردووە.
٢- وەک چۆن بەرهەمی کار بۆ کرێکار نامۆ بووە، بە هەمان شێوەش خودی چالاکیی کرێکاری بووەتە "دەرەکی"، واتە لەلایەن کەسێکی دیکەوە بە بەرژەوەندی کەسێکی دیکە کۆنترۆڵ دەکرێت. کار بۆتە کاری "زۆر"

یان “زۆر” و ئامرازەکە بە ئامانجەک (واتە مانەوە لە چوارچێوەی بارودۆخی سروشتی و کۆمەڵایەتی دوژمنکارانەدا) نەک دەربڕینی ئەوەی کە مرۆڤبوون مانای چییە. بەم مانایە کرێکار لە “بوونە جۆرییەکەی” دوورکەوتووەتەوە.

مارکس ئاماژە بەوە دەکات کە کرێکاران بە نامۆبوون لە جەوهەری مرۆیی چالاکیی هۆشیارانە و داهێنەرانە، بە شێوەیەکی پارادۆکسیکال بەدوای ئەزموونی ئاسوودەیی “مرۆڤ”دا دەگەڕێن لەو چالاکییانەی کە لەگەڵ ئاژەڵەکانی دیکەدا هاوبەشمان هەیە، بە نموونە خواردن، سێکس.

٣- بناغەی دوو فۆڕمی یەکەمی نامۆبوون، دوورکەوتنەوەی مرۆڤەکانە لە یەکتر. هەروەها مرۆڤی نامۆ (کرێکاری ئیستغلالکراو) لە یەکتر نامۆ دەبن، بەو پێیەی ناچارن لە بازاڕی کاردا کێبەرکێی یەکتربکەن. دابەشبوونی کۆمەڵگە بە چینە دژبەیەکانیش جۆرێکە لە نامۆبوون. لەم دۆخەدا جۆری تری چەوساندنەوە گەشە دەکات (نامۆبوونی مرۆڤەکانە لە یەکتر).

ئەو وێنە گشتییەی کە مارکس دەیکێشێت، بریتییە لە کۆمەڵگەیەک کە زۆرینەی ڕەهای دانیشتووان (چینی بەرهەمهێنەر) ملکەچی دەسەڵاتی هێزە کوێرە “ئابوورییەکان” (بە پلەی یەکەم یاسای بەها) و دەسەڵاتی چینی سەرمایەدارین کە تێیدا کرێکاران هیچ قسەیەکیان نییە لەسەر بارودۆخی کار و بە درێژایی ئەو کاتەی ژیانیان کە وابەستەی کارن، ڕەنگە بەدرێژایی ئەو کاتەش لە توانایاندا نەبێت پەنجە بخەنە سەر سەرچاوەی کێشەکە، لەو دامەینەی ئینسان. پارادۆکسەکە ئەوەیە کە سەرمایەداری لە ڕووی ماددییەوە بەرهەمدارترین کۆمەڵگەیە لە مێژوودا، نامۆبوونی بەرەو ئاستێکی بێوێنە هەڵکشاندووە ئیتر لەڕێوە بیر داهاتووی دونیایەکی بێ نامۆبوون دەکرێتەوە.

زێدەبایی دیارترینی کارە نامۆکانە، بەرهەمی زیادەی کار کە بە بەها دەربڕدراوە، لەلایەن خاوەن ئامرازەکانی بەرهەمهێنانەوە دەستی بەسەردا گیراوە. قازانجی سەرمایەداری کە بە بەها پێناسەدەکرێت واتە ئیستغلالکردنی چینی کرێکار، پرۆسەیەک کە ڕەگ و ڕیشەی لە چالاکیی خۆ نامۆکردنی بەرهەمهێنەرانی ڕاستەوخۆدا هەیە لە ژێر بارودۆخێکدا کە تێیدا ناچارن هێزی کاری خۆیان بفرۆشن.

ئارگومێنتەکەی مارکس کاریگەریی دیکەی هەیە. هەموو بەهایەک لە ژێر سایەی سەرمایەداریدا بەشدارە لە پێکهاتەی کاری ئەبستراکتدا کە کاری نامۆیە. “جیهانی کاڵاکان” کە بە شێوەیەکی ماددی دەربڕی

پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی سەرمایەدارییە. چینی کرێکار بە جیهانێک دەورە دراوە کە لە دروستکردنی خۆیەتی، بەڵام نە لە ژێر کۆنترۆڵییدایە و نە لە بەرژەوەندی خۆیدایە. ئەمە لە ڕێگەی ئەو شتانەی کە لە بازاڕدا دەیکڕێن، بە یەکەوە گرێدراوین و پارە بە شێوەیەکی بنەڕەتی هەموو لایەنەکانی ژیانمان داگیر دەکات. کۆمان دەکاتەوە بەڵام لە هەمان کاتدا دێتە نێوانمانەوە.

ئاڵوگۆڕ

لە کایەی بەرهەمهێناندایە بەها دروست دەبێت. بەڵام زێدەبای لە شێوەی قازانجی پارەدا، وەک نرخی پارە کە دەدرێت بە بەهای کاڵاکان لە بواری ئاڵوگۆڕدا کەناسراوە بە بازاڕ. لە کاتێکدا کایەی ئاڵوگۆڕکردن لە کایەی بەرهەمهێنانەوە گەشە دەکات و بە شێوەیەکی ئۆرگانیک پێوەی بەستراوەتەوە، لە هەمانکاتدا دوو بواری جیاوازن و فۆرمی ئایدیۆلۆژی جیاوازی هۆشیاری دروست دەکەن.

بەرهەمهێنان شوێنی ئیستغلال و نامۆبوونە. هەر لەم کایەیەی ژیانی کۆمەڵایەتیدایە کە ململانێی چینایەتی بە ڕوونیترین شێوە دەخرێتە ڕوو. سەرمایەدارەکان لە ڕێگەی خاوەنداریەتی و کۆنترۆڵکردنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنانەوە دەسەڵاتی چینایەتی خۆیان بەسەر کرێکاراندا دەسەپێنن وە کرێکاران بە پلەی جیاواز لە هۆشیاری چینایەتی ڕووبەڕوویان دەبنەوە. بە نموونە لە ڕێگەی مانگرتن، داگیرکردنی کارگە و تەنانەت بەرخۆدانی بچووکی ڕۆژانەی وەکو نانخواردن، پاراستنی هاوکاران، پشوودانی درێژخایەن و هتد.

ئاڵوگۆڕکردن کایەی “هاوتاکان”ە – کاڵا جیاوازەکان، کە بەهاکانیان لە ڕێگەی یاسای بەهاوە بچووک دەکرێنەوە بۆ بڕی جیاوازی کاتی کاری ئەبستراکت، سەرەڕای جیاوازی بەهای بەکارهێنانیان، هاوتای یەکترن. کایەی ئاڵوگۆڕ، ئەو شوێنەیە کە پرەنسیپەکانی ئازادی و یەکسانی دەربڕین دەدۆزنەوە. مارکس نکۆڵی لەوە نەکرد کە سەرمایەداری ئەم بنەمایانە بەرەوپێش دەبات؛ ئینکاری ئەوە بە مانای نەتوانینی ڕوونکردنەوەیەکی ماتریالیستی بۆ سەرهەڵدانی مێژوویی خۆیان پێشکەش بکەن. بە پێچەوانەوە مارکس لەوە تێگەیشت کە چۆن یاسای بەها مەیلێک (نزعة) بەرەو یەکسانی و ڕزگاربوون لە سەپاندنی نایەکسانی “نائابووری” دروست دەکات.

فەرمانە ئایدیۆلۆژییە بالادەستەکانی سەرمایەداری لە پەیوەندییەکانی بازاڕەوە وەرگیراون. سەرمایەداری خۆی لەسەر بنەمای بازاڕ پێناسە دەکات و هەر لەوێشەوە کۆمەڵگە ڕەنگڕێژ دەکات

بە یاساکانی بازاڕ، واتە ئەوە لە بیر دەکات کە خۆی شێوازێکی بەرهەمهێنانە. سەرمایەدارەکان بەڕاستی پێیان وایە کە قازانجەکانیان لە کایەی ئاڵوگۆڕکردندا، "دادپەروەرانە و بێغەل و غەشەوە لە ڕێگەی وەبەرهێنان و ماندووبوونی خۆیانەوە بەدەست دێت. ئەگەر ئەوان لە بواری بەرهەمهێنانی کاڵادا بن، ئەوا هەندێک هۆشیارییان هەیە بە ڕۆڵی کرێکارەکانیان، بەڵام ئەو هۆشیارییە تا ڕادەیەکی زۆر نەرێنییە، واتە لە دیدی ئەواندا کرێکارەکانیان وەک بەشە بێمتمانە و بێزارکەری پرۆسەکە سەیر دەکەن. ئەوەی تێناگەن، ئەوەی بەڕاستی ناتوانن لێی تێبگەن، ئەوەیە کە چینی کرێکار تاکە بەشی زیندووی واتە تاکە بنەمای قازانجەکانیانە، چونکە قازانجیان جگە لە هێزی زیادە هیچی تر نییە.

ئامانجی سەرمایەداران لەخۆیدا چەوسانەوەی چینی کرێکار نییە بەڵکو بەدواداچوونە بۆ قازانج. بە تایبەتی بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ڕاستییەی کە زێدەبایی ئامانجێکی هاوبەشی سەرانسەری ئابووری سەرمایەدارییە (لەگەڵ ئەو سەرمایەیەی کە هیچ پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی بە بەرهەمهێنانەوە نییە)، چینی سەرمایەدار خۆی وەک چینێکی چەوسێنەر نابینێت. بەڵکو وا خۆی نمایش دەکات کە چینێکە لە رێی موجازەفە، داهێنان، "دروستکەردنی هەلی کار" یان هەرشتێکی تری قارەمانانەوە خۆی بنیاتناوە. ئەمە بیرکردنەوەیە بە هەمان شێوەی باوباپیرانی فیۆداڵی کەخۆیان پێیان وابوو لەلایەن خوداوە دەستنیشانکراون، بۆیە دەکرێت ئەمە پێشکەوتن بێت.

بەڵام بۆرژوازی چینێکی دابەشکراوە. سەرمایەدارەکان لە هەموو کەرتێکدا کێبەرکێ لەگەڵ یەکتر دەکەن و سەرمایە – وەک پارە – دەتوانێت لە کەرتێکەوە بۆ کەرتێکی دیکە بگوازرێتەوە بۆ ئەوەی بەدوای ڕێژەیەکی بەرزتری قازانجدا بگەڕێت. کێبەرکێی سەرمایەکان، لە چوارچێوەی دوژمنایەتی سروشتی سەرمایە بەرامبەر بە کرێکاران، ڕێگایەک بە سەرمایەداری دادەنێت کە قەیراناوییە و چەقبەستوویی ئابوری و خەمۆکی دروست دەکات.

ماویەتی..

سەرچاوە:
https://www.youtube.com/watch?v=iiMtB6llgPk

پێشەکییەک بۆ ئابووری مارکسیستی-1- ڕەوتی نێودەوڵەتی بەلشەفی.. و: گۆران عەبدوڵڵا

بەشی یەکەم..

ڕەوتی نێودەوڵەتی بەلشەفی

بەشی توێژینەوە

International Bolshevik Tendency_IBT

دەربڕینی “ئابووری مارکسیستی” دەربڕینێکی هەڵەیە. ڕەخنەی کارل مارکس لە تیۆری “ئابووری سیاسی” سەردەمی خۆیدا، سیما کۆمەڵایەتییە بنەڕەتییەکەی “ئابووری”ی ئاشکرا کرد: بەرهەمهێنان، ئاڵوگۆڕ، نرخ، کرێ و هتد. ئابووری مارکسیستی دوور و نزیک بەشێک نییە لەو جۆرە ئابوورییە سەرەکییەی کە لە زانکۆدا دەیخوێنیت. بە پلەی یەکەم پەیوەندی بە پێکهاتنی نرخەوە نییە، هەروەها گرنگی بە پێشبینیکردنیش نادات کە یارمەتیت بدات سەرمایەکەت لە کام کارگەو پرۆژە بخەیتە کارەوە بۆ بەدەستهێنانی قازانج. ئامۆژگارییەک بەدەست ناهێنێت کە کام سیاسەتی دراو باشترینە بۆ هاندانی گەشەکردن. ئابووری مارکسیستی بابەت و ئامانجێکی جیاوازی هەیە.

شیکاری مارکس بۆ شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری – واتە “ئابووری مارکسیستی” – گەڕانێکی زانستییە بۆ بناغە و سنوورە مێژووییەکانی سەرمایەداری و چۆن پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی بەرهەمهێنان لەو شتانەدا دەردەکەون کە ئێمە بە شێوەیەکی ئاسایی وەک دیاردەی ئابووری هەستی پێدەکەین.

بۆ لەبەرچاوگرتنی ئەو پێناسەیە، تێڕوانینێکی گشتی سادە بۆ ئابووریی مارکسیزم دەخەمەڕوو. بەشە سەرەکییەکانی بریتی دەبن لە: بەرهەمهێنان، بەها، نامۆبوون، ئاڵوگۆڕ، قەیرانەکان لە تیۆریدا، قەیرانەکان لە مێژوو و سۆسیالیزمدا.

بەرهەم هێنان

با لە بەرهەمهێنانەوە دەست پێبکەین، کە بریتییە لە گۆڕینی کردەیی

سروشت لەلایەن مرۆڤەوە بە دروستکردنی شتی بەسوود بۆ مرۆڤەکانی دیکە. دەتوانین بە کۆی دروستکراوەکانمان بڵێین بەرهەمی کار، بەو پێیەی هیچ شتێک بەبێ خەرجکردنی کاری مرۆڤ دروست نابێت – تەنانەت ڕۆبۆتێک سەرەتا دەبێت دروست بکرێت و بەرنامەی بۆ دابنرێت. تواناکانمان بۆ گۆڕینی سروشت بۆ شتە بەسوودەکان، مارکس بە هێزەکانی بەرهەمهێنان ناوی دەبرد.

ئێمە بوونەوەری کۆمەڵایەتین. ئێمە پێکەوە دەژین و کار دەکەین و تەنانەت بەرهەمهێنەرێکی سەربەخۆش لە دەرەوەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکاندا نییە. مارکس باسی لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی بەرهەمهێنان کرد، واتە شێوازی پەیوەندیمان بە یەکترەوە لە ڕێگەی ئەو شێوازەی کە بە پرۆسەی بەرهەمهێنانەوە گرێدراوین. پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی بەرهەمهێنان دەتوانن ئەو کایانەی چالاکیی مرۆڤیش لەخۆ بگرن کە لە پرۆسەی بەرهەمهێنانەوە گەشە دەکەن، بەڵام سەربەخۆییەکی ڕێژەیی لێی بەدەستدەهێنن، بۆ نموونە دەوڵەت، خێزان. هەروەها بەزۆری لە سیستەمێکی خاوەندارێتی و فۆرمەکانی تری ئایدیۆلۆژیدا کە ڕەنگدانەوەی پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان و بەهێزکردنی پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان، بەرجەستە دەبێتەوە.

پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و هێزەکانی بەرهەمهێنان (واتە بەچی و چۆن بەرهەم دەهێنین) بەرهەمی کار (واتە چی و چەند بەرهەم دەهێنین) لە قاڵب دەدەن. بە گشتی کارلێک دەکەن و ئەوەی مارکس ناوی لێنا شێوازی بەرهەمهێنان پێکدەهێنن. شێوازی بەرهەمهێنانی جیاواز هەیە، کە لە ڕووی مێژووییەوە بە پێی "یاساکانی جووڵە"ی تایبەتی خۆیان و ئەو کردارە مرۆڤانەی کە ئەو یاسایانەی جووڵەیان لە قاڵب داوە، پەرەدەسێنن.

لە چوارچێوەی شێوازێکی بەرهەمهێناندا، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان سەرەتا هاندەری گەشەسەندنی هێزە بەرهەمهێنەرەکانن بەڵام دواتر گەشەکردنیان ڕادەگرن. ئەم دژایەتییە، یان گرژیی پێکهاتەیی، لە نێوان هێزەکان و پەیوەندییەکانی بەرهەمهێناندا، شێوازی کەوتنە ململانێی چینە کۆمەڵایەتییە بنەڕەتییەکانی شێوازی بەرهەمهێنان لەگەڵ یەکتردا دادەڕێژێت.

بەچی چین و توێژی کۆمەڵایەتی جیاواز هەیە؟ بەچی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی بەرهەمهێنان سیمایەکی چینایەتی دابەشکراویان

هەیە؟ با بگەڕێینەوە سەر بەرهەمی کار. دەتوانین بیکەین بە دوو بەشەوە.

کاری پێویست هەیە، کە مەبەستمان لە کۆی شت و خزمەتگوزارییە بەسوودەکانە کە تەنیا بۆ بەرهەمهێنانەوەی دانیشتووان پێویستن. بە واتایەکی تر بڕی خۆراک، جل و بەرگ، شوێنی نیشتەجێبوون، هەروەها چاودێری تەندروستی، چاودێری منداڵان و هتد.. ئەوانە پێویستییەکن بۆ ئەوەی مرۆڤەکان بتوانن بژێن. قەبارە و سیمای بەرهەمی کاری پێویست لە کۆمەڵگەیەکەوە بۆ کۆمەڵگەیەکی تر جیاواز دەبێت، بەڵام هەمیشە لایەنی کەمێک هەیە، کە بە دڵنیاییەوە لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر جیاوازە. ناکرێت بەرهەمهێنان بەئاستێک بێتەخوارەوە ژمارەیەکی زۆر لە خەڵک دەست بە مردن بکەن.

لە دەرەوەی بەرهەمی کاری پێویست، ڕەنگە ئێمە بەرهەمی کار زیادەمان هەبێت، واتە شت و خزمەتگوزاری بەسوود کە بۆ مانەوەی بنەڕەتی ئەوانەی بەرهەم دەهێنن پێویست نین. جۆرەکەمان نزیکەی ٢٠٠ هەزار ساڵە بوونی هەیە. بەڵگەکان ئەوە پیشان دەدەن کە ئێمە بە درێژایی کاتەکە پێکەوە ژیاوین و بەرهەممان هێناوە و بە زۆربەی ئەو ماوەیە، هیچ بەرهەمێکی زیادە لە پێویستییەکانمان بەرهەم نەهێناوە. ئێمە ڕاوچی و کۆکەرەوە بووین کە شێوازی بەرهەمهێنانمان بەرهەمێکی لەوە کەمتریشی بەرهەمدەنا لەوەی کە پێویستمان بوو بۆ مانەوە لە ژیان.

ئەوەش دوای کۆتایی هاتنی دوایین سەردەمی سەهۆڵبەندان نزیکەی ١٢ هەزار ساڵ لەمەوبەر دەستی بە گۆڕانکاری کرد، کاتێک مرۆڤەکان لەو شوێنەی ئەمڕۆ پێی دەڵێین ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەستیان کرد بە چاندن و دروێنەکردنی بەروبووم و بەخێوکردنی ئاژەڵ بۆ خۆراک. شۆڕشی کشتوکاڵی بەرهەمێکی زیادەی کارێکی بەردەوام و بەرچاوی کردە مومکین.

بوونی بەرهەمی زیادەی کار ڕێگە بە دابەشبوونی کۆمەڵایەتی دەدات لە نێوان زۆرینە، کە بەرهەم دەهێنن و کەمینەیەکی بچووک، کە لە کار بەخشراون و بەم هۆیەوە بە کاری ئەو کەسانە دەژین کە کار دەکەن. بە واتایەکی تر، بەرهەمی زیادەی کار، مەرجی ماددییە بۆ بوونی چینێکی دەسەڵاتداری ئیمتیازدار و شێوازی بەرهەمهێنانی دابەشکراوی چینایەتی.
هەر شێوازێکی بەرهەمهێنانی دابەشکراوی چینایەتی بەرهەمێکی زیادەی کاری هەیە کە لەلایەن چینی دەسەڵاتدارەوە دەستی بەسەردا دەگیرێت.

ئەمە هیچ کێشەیەکمان نییە لە ناسینی ئەم دیاردەیە لە شێوازەکانی بەرهەمهێنان لە ڕابردووی دوورەوە، بۆ نموونە کۆمەڵگەی کۆیلایەتی کۆن لە یۆنان یان ڕۆما، فیۆدالیزم لە ئەوروپای سەدەی ناوەڕاستدا. زۆرێک لە ئابووریناسە بۆرژوازییەکان بە ئامادەییەوە دان بە هەموو ئەوانەدا دەنێن. بەڵام هەوڵبدە بڵێیت هەمان شت بۆ شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریش دەگونجێت وکەچی رووبەڕوی توڕەیی و دەیان هۆکاری پێچاوپێچ دەبیتەوە کە بیانوو دەهێنرێتەوە شتەکان جیاوازن. بەڵام بێگومان شتەکان لە بنەڕەتدا وەک یەکن.
جیاوازی ڕاستەقینە ئەوەیە کە بەرهەمی زیادەی کار لە سایەی سەرمایەداریدا فۆڕمی زێدەبایی کۆمەڵایەتی وەردەگرێت. ئێستا ئەوە پێویستی بە هەندێک ڕوونکردنەوە هەیە، چونکە لە کۆمەڵگە چینایەتییەکانی پێشوودا فۆڕمی باڵادەست نەبووە و لە ڕاستیدا ئەمە سەرچاوەی ئەو وەهمەیە کە سەرمایە یان تەکنەلۆجیا یان کاری مەترسیدار یان شتەکانی تر سەرچاوەی قازانجی سەرمایەدارییە.

بەها

مارکس شیکاریی خۆی بۆ شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری بە کاڵا دەستپێکرد چونکە کاڵا ئەو فۆرمە کۆمەڵایەتییە بنەڕەتییە کە بەرهەمی کار لە کۆمەڵگای ئێمەدا گریمانە دەکات. وەک هەموو ئەو شتانەی کە لەلایەن مرۆڤەکانەوە بەرهەم دەهێنرێن، بەیارە سوودی هەبێت، بۆیە دەتوانین بڵێین بەهای بەکارهێنان یان سوودی هەیە.

بەڵام کاڵاکە لە بازاڕدا دەکڕدرێت و دەفرۆشرێت و هەر بۆیەش بەهای ئاڵوگۆڕی هەیە (واتە ئەو بڕە پارەیەی کە دەتوانێت فەرمانی پێبکات).
ئابووریناسانی بۆرژوازی پێیان وایە کە بەهای کاڵایەک کە بە سادەیی لەگەڵ نرخ یان بەهای ئاڵوگۆڕدا تێکەڵیان دەکەن، لەسەر بنەمای بەهای بەکارهێنانی دامەزراوە – یان باشتر بڵێین، خەمڵاندنی بابەتیی سوودەکەی بۆ بەراورد بە خواستەکان و ئەو پارەیەی کە لەبەردەستدایە واتە کڕیارەکە. یەکێک لە کێشەکانی ئەم ئارگیومێنتە ئەوەیە کە سوودمەندی وەک تایبەتمەندییەکی ئەبستراکت، هیچ بوونێکی بابەتیی و ژمارەیی نییە. سوودمەندی لە بنەڕەتدا کۆنکرێتییە و بە جۆرە تایبەتەکانی کاڵا دەگونجێت. ئاماژەیە بەچۆنێتی نەک چەندایەتییەکی کاڵایەک – لە ڕاستیدا ئەوە هۆکارەکە بۆ ئەوەی خەڵک کاڵایەک بە کاڵایەکی جیاواز بگۆڕنەوە.

بۆ ئەوەی بەها لە بەهای ئاڵوگۆڕی کاڵا جیاوازەکاندا دەربڕین بدۆزرێتەوە، دەبێت هەم ژمارەیی بێت (لەبەرئەوەی کاڵاکان لەگەڵ

یەکتردا ئاڵوگۆڕ دەکرێن – و لەگەڵ هاوتای گشتگیر، پارە – بە بڕی دیاریکراو) و هەم "ئەبستراکشن"ێکی ڕاستەقینەی بابەتیانە (گشتییەیان واقیعێکی جیانەکراوە کە لە دەرەوەی سوبژەکتیڤی تاکەکان بوونی هەیە).

مارکس تێبینی دەکات کە کاڵاکان بەرهەمی کارن. کار کۆنکرێتییە، واتە فۆڕمی تایبەتی پەیوەست بە بەرهەمهێنانی بەها-بەکارهێنانی تایبەت وەردەگرێت. بەڵام کار، لە ڕێگەی بەشداریکردنی لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییە نەوەندگیرییەکانی بازاڕ، لە هەمان کاتدا ئەبستراکت دەبێت – یان باشتر بڵێین ئەبستراکت دەکرێت یان کورت دەکرێتەوە بۆ چالاکیی بەرهەمهێنانی مرۆیی گشتگیر. سەرەڕای ئەوەش، کاری ئەبستراکت دەتوانرێت ژمارەیی بکرێت – بە شێوەیەکی گشتی، بە کاتژمێرەکان ژمارەیی دەکرێت، یان بە شێوەیەکی گشتیتر لە کاتی کارکردندا.

کاری ئەبستراکت لای مارکس ماددەی کۆمەڵایەتی بەهای کاڵایەکە. کاڵا وەک شتێکی ماددی هەم بەهای بەکارهێنانە و هەم کریستاڵکردنی ماددی پێکهاتەی پەیوەندییە مرۆییەکانە لەسەر بنەمای شێوازی بەرهەمهێنان. بەهای ئەو کاتەی کاری ئەبستراکت کە لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە ناسراوە (یان لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە پەیوەستە) دیاری دەکرێت کە پەیوەستە بە بەرهەمهێنانی.

بەهای کاڵایەک ڕاستەوخۆ وەرناگێڕێتە سەر نرخی بازاڕەکەی. نرخی کاڵاکان لە ئاستێکی جیاوازدا بە هۆکاری جۆراوجۆر دیاری دەکرێت، لەوانەش دابینکردن و خواستی ئاشنا. بەڵام نرخەکان لە دەوری لەنگەری کۆمەڵایەتی خۆیان لە بەهای کاردا دەلەرزن و لە ئاستی ماکرۆدا کۆی نرخەکان دەبێت یەکسان بن بە بەهای کۆی گشتی. ئەمە یاسای بەهایە.

ڕەنگە جۆرێک لە تێگەیشتنێکی ئینتێستیڤ لە یاسای بەهادا ئەزموون کردبێت کاتێک تووشی هەندێک بەرهەم بوویت کە بە بڕوای تۆ "نرخی زۆرە". نرخی زیادە لە پەیوەندی لەگەڵ چی؟ ئابووریی بۆرژوازی دەڵێت "لە پەیوەندی لەگەڵ خەمڵاندنی تۆ بۆ سوودەکەی بۆ تۆ"، بەڵام ئەوە ئیستدلالێکی بابەتیی و لە کۆتاییدا بازنەییە کە ناتوانێت حساب بۆ ئەوە بکات کە بۆچی ڕەنگە ئەوە بۆ هەموو کەسێک ڕاست بێت. لە واقیعدا، ڕەنگە تۆ ئەو ڕاستییە هەڵبگریت کە کاتێکی کاری کەمتری مامناوەند و پەیوەستی کۆمەڵایەتی وەرگرتووە بۆ بەرهەمهێنانی ئەو کاڵایە بە بەراورد لەگەڵ کاڵاکان بە نرخێکی هاوشێوە.

لە هەر شوێنێک بازرگانی هەبێت، کاڵا هەیە کە خاوەنی بەهای کارە. بۆیە یاسای بەها، تا ڕادەیەک، لە هەر کۆمەڵگایەکدا کە ئاڵوگۆڕی کاڵا تێیدا هەبێت، بوونی هەیە. ئەوەی لە سەرمایەداریدا جیاوازە ئەوەیە کە بەرهەمی کار بە پلەی یەکەم شێوەی کاڵا وەردەگرێت – شتێک نییە کە لە پەراوێزی کۆمەڵگادا ڕووبدات. سەرمایەداری کۆمەڵگەیەکی بازاڕییە. یاسای بەها ڕێکخەری باڵادەستی ئابووری سەرمایەدارییە.

بۆ ئەوەی ئەمە وابێت، بۆ ئەوەی یاسای بەها یاسای بەهای سەرمایەداری بێت، ئەوە بەس نییە کە بەرهەمی کار فۆرمی کاڵا وەربگرێت. گۆڕانکارییەکی گەورەی دیکە لە شێوازی بەرهەمهێناندا دەبێت ڕووبدات: هێزی کار خۆی دەبێت ببێتە کاڵایەک کە بە کرێ لە بازاڕدا بکڕدرێت و بفرۆشرێت. بەم شێوەیە وەچەرخستنەوەی چینی کرێکار بە تەواوی پەیوەستە بە کارلێککانی بازاڕەوە (هەروەها کاری بێ مووچەی ناوماڵ، بە تایبەت ژنان، کە بەهای نییە چونکە لە دەرەوەی پەیوەندییەکانی بازاڕ ڕوودەدات).

کار بەڕاستی چۆن بەهای زیادە دروست دەکات. وەک کاڵایەک، هێزی کار بەهایەکی هەیە و ئەو بەهایە، وەک چۆن بۆ هەر کاڵایەکی تر، بە بڕی ئەو کاتەی کاریی پێویستی کۆمەڵایەتی کە پێویستە بۆ "بەرهەمهێنانی" دیاری دەکرێت – لەم حاڵەتەدا، خۆراک، شوێنی نیشتەجێبوون، پەروەردە و… بەم شێوەیە کرێکارێک (لەگەڵ کەسانی سەر بە خۆی) پێویستی بەوەیە بتوانێت کار بکات. بەڵام دەسەڵاتی کرێکاری کاڵایەکی ناوازەیە. لە جووڵەدا، چالاکیی کرێکارییە و پێکهاتەی زیندووی پرۆسەی بەرهەمهێنانە کە بەهای زیاتر لەوەی خۆی بەهای هەیە، دروست دەکات. بەرهەمی زیادە، لە شێوەی بەهای زیادە، وەک قازانج و سوود و کرێ دەچێتە سەر سەرمایەدارەکان (ئەوان لە ڕێگەی پرۆسەی جیاوازەوە زیادە هاوبەشەکە دەکەن). لەبەر ئەوەی هێزی کار، لانیکەم لە ئاستی ماکرۆدا، بە بەهای ڕاستەقینەی خۆی پارەی بۆ دەدرێت، بەپێی یاسای بەها هیچ "کورتەگێڕینێک" نییە – و بۆیە پێدەچێت خۆبەدەستەوەدانی بەهای زیادە نەک تەنها دادپەروەرانە بێت بەڵکو پەیوەندی بەوەوە هەیە هۆکارە ئابوورییەکان لە دەرەوەی کار. ئەمەش وەهمەکە خودی سیستەمەکە دروستی دەکات: سەرمایەدارەکان لە ڕاستیدا بە ئیستغلالکردنی چینی کرێکار دەژین، هەروەک چۆن هەموو چینە دەسەڵاتدارەکانی پێشوو (ئەگەرچی بە شێوەیەکی ئاشکراتر) هێزی زیادەی بەرهەمهێنەرانی ڕاستەوخۆیان خۆیان گرتووە.

ماویەتی..

ئۆجەلان و باکۆنین: گفتوگۆیەکی تەواونەکراو.. کارڵۆس پازمینیۆ.. و: گۆران عەبدوڵڵا

ئەم نووسینە گفتوگۆیەکە لەسەر تەکنیکی شۆڕشگێڕانەو لایەنە هاوبەش و جیاوازییە تیۆرەکانی بنچەی دەوڵەت لە نێوان عەبدوڵڵا ئۆجەلان، ڕابەری پارتی کرێکارانی کوردستان (PKK) و بزووتنەوەی رزگاری کورد لەگەڵ میخائیل باکۆنیین، یەکێک لە گرنگترین تیۆریستەکانی ئەنارکیزم و رابەرانی چەپ لە سەدەی نۆزدە.

هاوبەشی و جیاوازی ئەو باوەڕانەی کە لەم رۆژگارەدا دەخرێنە بەرچاومان زۆر گرنگن بۆ تێگەشتن لە دەوڵەت، تاکتیکی شۆڕشگێڕانە دژ بە دەوڵەت، ناوەندە سیاسەکان و رۆڵی شۆڕشگێڕانە، لەگەڵ پێداگری لەسەر ئازادی ژن. بۆیە ئەم بەشداریکردنە پرسیاری گرنگ دەنێتە ئاراوە کە بەشێکی زۆری لە بیرکرابوون یان لاوەکییان لێیان دەڕوانرێت لە لایەن بزووتنەوەی چەپ و تیۆریستەکانییەوە بە بیرکردنەوە لە شۆڕش لە سەدەی ۲۱ دا.(Pazmino 2017a).

وەک دەزانرێت باکۆنین لە بیر کرا پاش دەرکردنی لە کۆنگرەی یەکەمی ئەنجومەنی نێودەوڵەتی کرێکاران (IWMA)، هەروەها خۆیی و باوەڕەکەی بە توندی سەرکۆنەکرا وەک باوەڕێکی (تەواو ئایدیلۆژی). بەهەرحاڵ، پێشتر و پاش روحانی یەکێتی سۆڤییەت، ڕەخنەکانی باکۆنیین ناوە ناوە سەریان هەڵدەدایەوەو جار لە دوای جار رەخنەکانی دووبارە دەکرانەوە لەسەر بنچەکانی دەوڵەت و دەوڵەتداری مارکسیستی. پێشبینییەکانی پشتڕاستکرانەوە لە کۆمۆنەی پاریسەوە تا شۆڕشی روسیا کە دەوڵەتی سۆشیالیستی چارەسەر نییە بۆ فەراهەمکردنی کۆمەڵگەیەکی دیموکرات و ئازاد (price 2012 [2007].

ئۆجەلان، پێش ئەوەی گەشە بدات بە پەرەدایمەکەی لە مارکسیست لینینیستییەوە بۆ کۆنفیدراڵیزمی دیموکراتی، بەهەمان شێوەی

باکۆنیین توشی ڕەخنە بووە سەبارەت بە دەوڵەت (Pazmino 2017b).
باکۆنین و ئۆجەلان (2016a)، لە دوو زەمەنی جیاوازدا هاوشێوەی یەکتر گەشەیان بە تیۆری بنچەی دەوڵەت دا، بیانویان ئەوەیە کە بنچەی دەوڵەت ئابوری نەبووە، بەڵکوو `ئایدیۆلۆجی` بووە، هەروەها دەوڵەت `دەزگایەکی ئاینییە`، سەرکوتگەر، خەسێپێن و باوکسالارە. بەهەرحاڵ، ئۆجەلان زۆر واوەتر ڕۆشت لە باکۆنین و گفتوگۆیەکی هێنایە ئاراوە سەبارەت بە بنچەی دەوڵەت لە ژێر هەژمونی ژنان دا، بەم شێوەیە دەتوانرێت بووترێت ڕابەری کورد تیۆری دەوڵەت لای باکۆنین کامڵ دەکات و تەئیدە پێدەبەخشێت (Pazmino 2017b).

شیکارییەکانی ئۆجەلان بوونە هۆکاری گەشەیەکی تەکنیکی نوێ، ئەویش کۆنفیدراڵییەتی دیموکراتییە (ئۆجەلان ٢٠١٦ب). لەو سەین و بەینەدا مارکسییەکان بانگەوازی دەستبەسەرداگرتنی دەوڵەت دەکەن و ئەنارکیستەکانیش کار بۆ هەڵوەشانەوەی دەکەن، ئۆجەلان بانگەوازی هەڵوەشانەوەی دەکات هەنگاو بە هەنگاو تا بەتەواوی دەسەڵات دەکەوێتە دەستی کۆمەڵگەی ڕێکخراو. بابەتی شۆڕش، پرۆلیتاریا نییە، بەڵکو ژنانن کە ئامادە نیین `ڕۆڵیان هەبێت لە شۆڕش` ئەوان شۆڕشن (Bi Battista 2016). وەک دەبینین ئۆجەلان کۆتایی بەو گفتوگۆیە گەورەیە هێنا سەبارەت بە بنچەی دەوڵەت و تەکتیکاتی شۆڕشگێڕانە پاش ١٥٠ ساڵ لە دامەزراندنی پەیوەندی نێودەوڵەتی کرێکاران.

دەوڵەت دەزگایەکی ئاینییە.

باکۆنیین پێی وایە دەوڵەت کاتێک دەردەکەوێت لە `کۆمەڵگەی سەرەتاییەکان` ئەو کاتانەی ساحیرەکان و `پیاوانی خودا` کاریگەری دەخەنە سەر کۆمەڵگە لە ڕێی ئەفسانەکان و شیکردنەوەی دیاردە نادیارەکان، لەڕێوە `هاوپشتییە سروشتییەکان` تێکدەشکێنرێت لە ژیانی کۆمەڵگەدا. `ڕۆحی بەرزەفڕی` ئینسان دەیەوێت لە دیاردە سروشتەکان تێبگات و هەر لەڕێشەوە شوناسێکی خودایان بەبەردا دەکات. لەڕێوە ساحیرەکان ڕۆڵی خوداوەندی لەسەر زەوی وەردەگرن، وردە وردە دەبنە ئەندازیاری کۆمەڵگە، چوونکە ئەوان کەناڵی پەیوەندیین لەگەڵ خودادا.

لەم ڕێگایەوە دەوڵەت خۆی ڕێکدەخات وەک قوربانی دەرەک لە پێناو ژیانی کۆمەڵگەدا، نکۆڵی لە ئازادی، چەوسانەوەو سەرکوتکردنی کۆمەڵگە لەسەر بنەمای ئەو شوناسە ئاسمانییەی بە خۆی بەخشیوە: `هێزی ڕەهای دەوڵەت بەسەر کۆمەڵگەدا وا خۆی نمایش دەکات کە `پارێزەری کۆمەڵگەیە`. لەگەڵ ئاڵۆزبوونی زیاتری پەیوەندییە

کۆمەڵایەتییەکان لە ڕەوتی مێژوودا، بڕوابوون بەدەوڵەت و گرنگییەکەی زیاتر بووە تەنانەت لە بڕوای ` پیاوەکانی خودا` لە چەرخە کۆنەکان.

پرۆژە تیۆرەکەی ئۆجەلان زۆر واوەتر دەچێت لە باکۆنین، هەرچەندە ڕێبەری کورد بەشدارە لە ئایدییەی بنچەی ئاینی دەوڵەت، بەڵام ڕەگەزێکی تری بۆ زیاد دەکات، ئەویش باڵادەستی پیاوانە بەسەر ژنان دا لەسەر بنەمای ئایدیۆلۆژی ئاینی.[1]

بەتەنها دەرکەوتنی ` کۆمەڵگەی ئاینی` نییە کە وادەکات دەوڵەت دەرکەوێت، بەڵکوو کەمکردنەوەی ڕۆڵی ژنانە لەکۆمەڵگەدا، هەر بۆیە، دەوڵەت دامەزراوەیەکی باوک سالارییە. بەبێ گومان ئەمە گرنگترین بەشداری ئۆجەلانە لەگەڵ ڕێزدا بۆ باکۆنیین، ئۆجەلان سەیری بابەتی سەرهەڵدانی دەوڵەت دەکات – ژنان – هەموو کۆمەڵگە نیین وەک ئەوەی باکۆنیین دەڵێت. ئۆجەلان پێی وایە کۆمەڵگە باڵادەست دەبێت و دەچەوسێنێتەوە، وەک ئەوەی ئۆجەلان پێی وایە ژنان سەرەتا باڵادەست بوون دوواتر چەوسانەوە، ئەمە وایکردووە ژنان دژ بە دەوڵەتبن وەک دوواتر دەبینین.

دژە دەوڵەت و ژیلەمۆی شۆڕش: ئازادی ژنان

لە نەریتی سۆشیالیستە کلاسیکەکان، هەر لە باکۆنینەوە تا مارکس، تەنانەت سەردەمی مارکسیستە ئۆرسۆدۆکسەکان وەکوو عەبدوڵڵا ئۆجەلان و پارتی کرێکارانی کوردستان (PKK) بابەتی شۆڕش بۆیان پرۆلیتاریا بووە. سەبارەت بە نووسەرانی کلاسیک بە شێوەیەکی گشتی لەسەر ئەم بابەتە کۆک بوون کەوا ناکۆکی و پێکدادانەکان پەیوەستە بە چینی بەرهەمهێنەری سەرمایەدارییەوە، واتا خەباتی ئابوریان خستە سەروی بوارەکانی تری خەباتەوە. پێیان وابوو بە جیهانیبونی سەرمایەداری دەبێتە هۆکاری بە جیهانیبونی پرۆلیتاریا لە هەموو وڵاتانی جیهان[2]؛ بەهەر حاڵ، سەرمایەداری بە شێوەیەکی یەکسان وەبەرهێنان ناکات لە جیهاندا، وەکوو پرۆلیتاریا. پرۆلیتاریای ناجێگیر بەشێوەیەکی زۆر وەک هێزێکی جیهانی لە خۆیدا هێزی خۆی لەدەستداوە، لە هەمان کاتدا دەرکەوت ئەم بابەتە شۆڕشگێرانەیە کێشەی تیۆری گرنگی هەیە. لێرەدا دەمەوێت ئاماژە بەوە بکەم کە تیۆری باکۆنین و مارکس بۆ ئەم چینە توانایی و گرنگی خۆی بە هیچ شێوەیەک لەدەست نەداوە، دەبێت تێکەڵاوی ` دونیای کار` بیت بۆ تێگەشتن لە چینەکەو گرفتەکانی، وە تێبگەیت لە سیستمە ئاڵۆزەکانی نێوان کاری فەرمی و نافەرمی، ئایدیۆلۆژی، ئابوری و جێندەر، تاد.،

ڕەنگە دژواربێت لەم کاتەیا جیهانیبین لە پەیوەند بە هۆکاری شوناسی تاک و کۆمەڵ.

لایەنەکی گرنگ لەوەی ئۆجەلان ئەوەیە کە بەشێوەیەکی تایبەت بڕوای وایە کە ژنان لە ڕۆژگارێکی زووەوە ناکۆکی و دژەکانی کۆمەڵگەی ڕێکخراویان سەبارەت بە توندوو تیژی و چەوسانەوە و باڵادەستی بەرجەستە کردووە. بەرای ئۆجەلان باڵادەستبوون بەسەر ژناندا تەنها چارەسەرشی نەبوو بە ژنان، بەڵکوو بەدبەختی بوو بە هەموو بەشەریەت، لەبەروەیە ئۆجەلان توانایەکی گەورەتر بە پرۆلیتاریا دەگەڕێنێتەوە.

لەم کاتەیا دەمەوێت قسە لەسەر سێ خاڵی هزری گرنگ بکەم سەبارەت بە تیۆری ئۆجەلان.

یەکەم، ئۆجەلان بزانەت یان نەزانەت، تیۆرییەکی لە دیدگای ژنانەوە دروستکردووە سەبارەت بە چۆنیەتی دەرکەوتنی دەوڵەت.

دووەم، باڵا دەستبوون بەسەر ژناندا مایەی دروستبونی دەوڵەتە.

سێیەم، لە ڕەهەندە تاکتیکییەکانی کۆنفیدرالیزمی دیموکراتییدا، کە هەوەدان و گۆڕانە بە دوای ئازادی ژناندا وەک پێداویستییەکی کۆمەڵگە، ناکرێت گرەوە لەسەر دروستبونی دەوڵەتەکی نوێ بکات، کە لە خۆیدا لە رووی ئایدیۆلۆژی و تەکنیکییەوە پێچەوانەیە. کەواتە، کۆنفیدرالیزمی دیموکراتی دەتوانرێت پۆلین بکرێت وەک نمونەیەکی عەمەلی و تەکنیکی و هەروەها ژنانە.

بەمشێوەیە، ئۆجەلان نەک هەر ئەڵتەرناتیڤێک[3] لە ڕووە مێژوییەکەیەوە دەخاتە بەر دەستی چەپ بە گفتوگۆ، بەڵکوو ئەو باوک سالارییەش دەخاتە بەرباس کە بەردەوامە لەگەڵ مێژووی بزوتنەوەی چەپدا کەوایکردووە ئازادی ژنان بخرێتە دوواوە.

پارتی شۆڕشگێڕ یان بزووتنەوەیەکی سیاسی کۆمەڵایەتی؟

بە پێچەوانەی مارکسیزمی کلاسیکەوە، باکۆنیین پێی وایە پارتی شۆڕشگێڕ ڕۆڵی ` مامانی شۆڕشگێڕ ` دەبینێت. بەلای باکۆنیین حیزب ڕۆڵی شۆڕشکردن ناگێڕێت بەڵکوو لەگەڵ خەڵکدایە کە ئاکتەری سەرەکی شۆڕشن. بەڵام لە مارکسیزمدا ئەوە حیزبە رابەرایەتی دەکات و لە هەمان کاتیشدا دەوڵەتەکیەکی بچوکیشە، هەر کاتێکیش دەستی دەگاتە دەسەڵات بەخۆی بەرپرسیارێتی دەوڵەتی پرۆلیتاریایی دەگرێتە دەست.

گۆڕانی فیکری ئۆجەلان و PKK، بە ڕێزگرتن لە ستراکچەری حیزب، چوونە

وتووێژی فکرییەوە لەگەڵ ئایدیاکانی باکۆنین دا. PKK وەک پارتێکی مارکسی لینینی کلاسیک توانی خۆی بگۆڕێت بۆ بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی بۆ دەرەوەی خۆی و سنوورەکانیش ببەزێنێت[4]، سەرباری مانەوەی ستراکچەرە سیاسییەکەی، ئەو توانایەی لە خۆی نیشانداوە ببێتە بزووتنەوەیەکی سیاسی کۆمەڵایەتی خاوەن رەهەندێکی فراوان. بە گرەونەکردن لەسەر پێکهێنانی دەوڵەتی کوردی PKK توانیتی ئەو نموونە کلاسیکییە مارکسیە لینینییە بەجێبێڵێت و ببێت بەوەی کە لەسەرەوە ئاماژەم پێدان. کاتێک هەزاران کورد لە تورکیا دەڕژێنە سەر جادە و هاوار دەکەن ` PKK خەڵکەو، خەڵک وا لێرەیە، ` لێرەوە دەتوانیت باشتر لەو دیاردەیە تێبگەیت.

وەک ئەوەی تێبینی دەکرێت، لێکچون و جیاوازەکانی نێوان باکۆنین و ئۆجەلان گرنگن، دەست دەبەن بۆ بە ئەو بابەتانەی دونیای چەپ کە بە بێ چارەسەری ماونەتەوە. پرۆژەی ئۆجەلان سەبارەت بە دەوڵەت و ئازادی ژن و رۆڵی حیزب، ئەمانە رێگەز گەلێکی گرنگن بۆ بیرکردنەوە لە شۆڕش و تیۆری شۆڕشگێڕانە لە سەدەی بیست و یەکەمدا. خوێندنەوەکانیان دەبێت لایەنی تیۆری و چەکداریش لە خۆی بگرێت.

-________

Carlos Pazmiño

کارلۆس پازمینۆ توێژەرە لە بواری کورد لە ڕوانگەی ئەمریکای لاتینەوە. نامەی ماستەرەکەی بە ناونیشانی (هەڵوەشانەوەی دەوڵەت) بوو لەگەڵ چۆنیەتی تێگەشتن لە گۆرینی نەزەری و عەمەلی فیکری عەبدوڵڵا ئۆجەلان و PKK. پازمینۆ یەکەمین کەسە لە ئەمریکای لاتین کە ئەم بابەتە دەداتە بەر باس و لێکۆڵینەوە. پازمینۆ وەک خەباتکارێکی مەیدانی لە چەند بوارێکی میللی کاردەکات، پەیوەندی هەیە لەگەڵ سەندیکا کرێکاریەکان و خەباتکردنە ناوچەییەکانەوە، هەروەها سەبارەت بە ئەمریکای لاتین و رۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت دەنووسێت.

سەرچاوە:

https://www.academia.edu/34570216/%C3%96calan_and_Bakunin_an_incomplete_discussion#:~:text=Pazmi%C3%B1o%2C%20Carlos.%202017a.%20Abdullah%20%C3%96calan%3A,siglo%20XXI.%20http%3A%2F%2Fkurdistanamericalatina.org%2Fabdullah%2Docalan%2Duna%2Dcontribucion%2D%20para%2Dpensar%2Dla%2Drevolucion%2Den%2Del%2Dsiglo%2Dxxi

.%2F%20 2017b

---

[1] رەخنە لە ئۆجەلان دەگیرێت بەوەی کە رۆڵی بەرچاوی داوە بە ژنان لە چاخی بەردینی نوێدا لەو کۆمەڵگەیانەی کە نیشتەجێی `رۆژهەڵانی ناوین – Fertile Crescent` بون، لەگەڵ ئەوەشدا، ئەم رۆڵە پێشتر وەک کەلتورێک دەرکەوتووە لە دانیشتوانی چیای ئەندیز لە (ئەمریکای خواروو) پێش داگیرکارییەکانی ئینکا و ئسپانییەکان. بۆیە دەکرێت ئایدییەکانی ئۆجەلان گرنگ بن بۆ تێگەشتن لە دەرکەوتنی دەوڵەت وەک دەزگایەک لە هەندێک ناوچەی ئەندیز و لە هەندێ ناوچەی تر ئەو پرۆسەیە تەواو نەبووە وەکو پیرۆی ئێستا، دەوڵتی ئینکا و فراوان بوونەوەکەی نمونەیەکە لەوە.

[2] گفتوگۆکردن سەبارەت بە گرنگی ر□□□ی پرۆلیتاریا وەکو با بەتێکی ش□شگێڕانە بە قەیرانێکی بەرچاودا تێدەپەڕێت ئەگەر وادابنرێت `ئەم چینە کرێکاری سەنعەتیین` بە بێ ل□ بەرچاوگرتنی چینی کرێکار لە ناوچەکانی پۆستکۆلۆنیالیزم و `گرێدراوەکان` وەکوو کوردستان یان ئەمریکا یلاتین. سەرمایەداری لە سەردەمی نیو لیبراڵیزمدا قەیرانەکانی زیاتر بووە کە کاریگەری هەیە لەسەر وڵاتە ناوەندەکان و چینی کرێکارەکەی، ناچاربونە بە گەڕانەوەی `کارگەکان و سەرمایەکەیان` بۆ ئەو وڵاتانەی لێوەی هاتوون.

[3] رەخنەکانی ئۆجەلان، ژنانی لیبراڵی رۆژئاوایی و تێگەیشتنە پاسفیستی و بەرژەوەندخوازێکانیانیش دەگرێتەوە، پێشنیار□ک□ □ک□ کە دەبێت بزووتنەوەی ژنان ستراکچەر و رێکخراوە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانی تایبەت بە خۆی بنیاتبنێت. ئۆجەلان داوا لە ژنان دەکات بەشێوەیەکی کرداری و کاریگەر لەسەر زەمینی واقعی خەباتبکەن. بەم هۆیەوە ناکرێت ئازادی ژن کورتبکرێتەوە تەنها بۆ ئۆجەلان، لە ئێستادا ژنانی کورد ئەو ئایدییەیان نەک هەر گونجاندووە لە خەباتی خۆیاندا بەڵکوو بە شێوەیەکی باشیش چوارچێوەی ئایدیاکەی رێبەریان تێپەڕاندووە و بونەتە پاڵەوانی سیاسەتی کوردی بە مانای وشەکە.

[4] بۆ ئەوەی ئەمە روبدات بە بڕوای من سێ رەگەز گرنگە. ١- کامڵ بوونی فیکری ئۆجەلان. ٢- گرتنەکەی، پاڵی بە بزووتنەوەی رزگاری کوردەوە نا لە غیابی ڕێبەرەکەیدا دووبارە بیربکاتەوە لە هەموو روداوەکان. ٣- دەرکەوتنی زیاتری کەسایەتی ژنان.

بۆچی بلاک ڕۆک، جەی پی مۆرگان و گۆڵدمان لە کاتی شەڕی بازرگانی ترەمپدا 1.4 تریلیۆن دۆلاریان گواستەوە بۆ چین؟

وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: نەوزاد مدحەت (گۆران عەبدوڵڵا)

لە ساڵانی ٢٠١٨ بۆ ٢٠٢٠، جەنگی بازرگانی ترەمپ لەگەڵ چین گەشتە ترۆپکی خۆی. دانانی باج لەسەر سەدان ملیار دۆلار کاڵای چینی. سەردێڕی میدیاکان هاواری راوەستانەوەیان دەکرد بەڕووی پێکینگ دا. هەردوو پارتەکە بە توندی وتاریان دەدا دەربارەی گەڕاندنەوەی کارەکان بۆ ناو ئەمریکا. هەموو دامەزراوە سیاسییەکان یەکگرتوو بوون لە وتنی: “ئێمە لە کۆتاییدا دەجەنگین دژی چین.” لە هەمان ئەو ساڵانەدا، بلاک ڕۆک، جەی پی مۆرگان، گۆڵدمان ساکس، و باقی وال ستریت بە نهێنی ١.٤ تریلیۆن دۆلاریان گواستەوە بۆ بازاڕەکانی چین. نەک ١٠٥ ملیار، ١.٤ تریلیۆن کە ساڵی ٢٠٢٠ لە لووتکەی جەنگی بازرگانیدا بوون.

ئێستا، لەوانەیە پێت وابێت ئەمە هەڵەیەک بووە یان کاتێکی خراپ. لەوانەیە وال ستریت غافڵگیر بووبێت بە سیاسەتەکان، ڕاست یان هەڵە ئەمە پێشبینیکراوترین جووڵە بوو لە مێژووی دارایی نوێدا. چونکە شێوازێک هەیە، شێوازێک کە زیاتر لە ٣٠٠ ساڵە دووبارە دەبێتەوە. نەخشێک ئەوەندە جێی متمانەیە، ئەوەندە وردە لە ڕووی بیرکارییەوە کە کاتێک دەیبینیت، تەواوی چیرۆکی ئەوەی کە لە ئێستادا بەسەر دەسەڵاتی ئابووری ئەمریکادا دێت، وەک بلوری ڕوون دەبێتەوە.

ئێمە لە قۆناغی سێیەمداین لە چوار قۆناغ. سیستەمی دارایی جیهانی هەڕەمەکی و بێسەرەوبەرەنییە. بە شێوەیەکی میکانیکی بە چوار قۆناغ کار دەکات کە هەموو دراوێکی یەدەگی لە مێژووی تۆمارکراودا وێران کردووە.
قۆناغی یەکەم، ئلیتی دارایی مۆنۆپۆڵی چاپکردنی پارە دەکات لە ڕێگەی بانکی ناوەندییەوە.

قۆناغی دووەم، ئەم مەنۆپۆلییە بەکار دەهێنن بە دانی قەرز بە دەوڵەت. هەموو شتێک باش دەردەکەوێت. ئابووری گەشە دەکات، ئیمپراتۆرییەت گەورە دەبێت. هەموو کەس پێی وایە کە ئەمجارە لە کێشەکە گەشتوون کە چۆن چارەسەر دەکرێت.
قۆناغی سێیەم، سیستەمەکە زۆر درێژ دەبێتەوە. دراو دەست دەکات بە لەدەستدانی بەها. حکومەت کۆنتڕۆڵ لەدەستدەدات، درزەکان گەورەتر دەردەکەون.
قۆناغی چووارەم: ئەمە بەشێکی گرنگە، هەموو ئەو کەسانەی ئەم سیستەمەیان دامەزراند پارەکەیان دەگوازنەوە بۆ هێزێکی نوێی تازە گەشەکردوو پێش ئەوەی ڕووخانەکە ئاشکرا بێت بۆ هەموو کەس. دانیشتووانی وڵاتیش لەگەڵ کاغەزە بێنرخەکاندا لە ماڵەکانی خۆیاندا دەمێننەوە.

ئەمەمان لە بەریتانیا، ئەڵمانیا و ئەمریکا بینیوە دوای ١٩٧١ و ئێستاش وا ڕوو دەدات.
کاتێک وال ستریت پارە دەڕژێنێتە چین، لە هەمان کاتدا واشنتن شانەی تووندبونەوە لەگەڵ پەکین نمایش دەکات.
کاتێک بەریتانیا لە جەنگدا بوو لەگەڵ فەڕەنسا، پارەی تەواو ببوو. پیاوێک بە ناوی ویلیام پاتەرسۆن- William Patterson- چارەسەرێکی زیرەکانە دەهێنێتە پێش. دروستکردنی بانکی ئینگلتەرا. ڕێککەوتنەکە وایە بانکەکە ١.٢ ملیۆن پاوەند قەرز دەداتە حکومەت بە ڕێژەی ٨٪ سوو. بەڵام زیرەکی ڕاستەقینەکە ئەوە نییە چۆن کار دەکات. حکومەت قەرز دروست دەکات. بانکەکە ئەو قەرزە دەگۆڕێت بۆ پارە کە لە ئابووریدا دەسوڕێتەوە و بەشداربووانی دەوڵەمەند لە بانکەکە، قازانجەکانیان کۆدەکەنەوە لەسەر هەموو دابینکردنی پارەی نەتەوەکە. قۆناغی یەکەم تەواو بوو.

لە ماوەی چوار ساڵدا، قەرزی نەتەوەیی بەریتانیا لە 1.2 ملیۆن بۆ 16 ملیۆن چووەسەر. تا ساڵی ١٨١٥، دوای داراییکردنی جەنگەکانی ناپۆلیۆن بە ڕێگەی چاپکردنی پارەی بەردەوام پشتگیریکراو بە قەرزی حکومەت، قەرزەکە دەگاتە 885 ملیۆن. قەرزدەرەکان نەک تەنها قازانجیان کرد، بەڵکو خاوەندارێتی لەحکومەتی بەریتانیش دەکەن.
قۆناغی دووەم دەست پێ دەکات، بەریتانیا دەستبەجێ گەورەترین هێزی دەریایی جیهان دروست دەکات، نیوەی جیهان کۆلۆنی دەکات. پاوەند دەبێتە دراوی یەدەگی جیهانی. بازرگانی نێودەوڵەتی بە پاوەندی بەریتانی کار دەکات. حکومەتە بیانییەکان پاوەند وەک یەدەگ دەگرن. هەموو شتێک وەک ئەوەیە ڕانەوەستێت. بەریتانیا لە لووتکەی

جیهاندایە.

بەم ئەوەی زۆر کەس نەیزانن ئەوەیە کە لە نیوەی ۱۸۰۰ەکان، درزەکان دەردەکەون. بەرهەمهێنانی پیشەسازی بەریتانی لە لووتکەی خۆیدا دەست دەکات بە دابەزین بەرامبەر بە ئەڵمانیا و ئەمریکا. تەچووی پاراستنی ئیمپراتۆریەتی جیهانی زۆر زیاتر بوو لەوەی بەریتانیا بتوانێت بیپارێزێت. قەرزەکان زیاتردەبن. لێرەدا شتەکان سەرنجڕاکێش دەبن. هەمان دامەزراوە داراییەکان کە سیستەمی بەریتانیایان دروست کردبوو دەست دەکەن بە گواستنەوەی پارەکانیان بۆ ئەمریکا. سەرمایەی بەریتانی دەڕژێتە بوارە جیاوزەکانی پیشەسازی ئەمریکاوە وەکوو: ڕێگەی ئاسنین، پۆڵا و چەندین پیشەسازی تر. ڕۆتشیلدەکان -Rothschilds- سەرمایەیەکی زۆر دەخەنە خزمەت گەشەکردنی پیشەسازی ئەمریکاوە. کاتێک بەریتانیا لە١٩٣١بە فەرمی واز لە ستانداردی زێڕ دەهێنێت، کاتێک پاوەند ڕووخا وەک دراوی یەدەگ، دروستکەرەکان پێشتر هەمان سیستەمیان لە نیویۆرک دروست کردبووەوە. پارەکەیان گواستبووەوە پێش ڕووخانەکە.
قۆناغی چوارەم بە تەواوی جێبەجێ کرا.

نمونەی دووەم
دوای جەنگی جیهانی یەکەم پەیمانی ڤەرسای ئەڵمانیای بە ١٣٢ ملیار مارکی زێڕ قەرزاربارکرد بە هێزی هاوپەیمانان. حکومەتی ڤایمار- Vhimar- ڕووبەڕووی دوو بژاردە دەبێتەوە. باجەکان بەرز بکاتەوە بۆ پارەدان یان پارە چاپ بکات. ئەوان چاپخانە هەڵدەبژێرن. بانکی ڕایخ، بانکی ناوەندی ئەڵمانیا، دەست دەکات بە دراویکردنی قەرزی حکومەت، پارەدانی کرێکارە مانگرتووەکان، داراییکردنی بەرنامە کۆمەڵایەتییەکان، پاراستنی هاوپەیمانی سیاسی. کاتێک فەڕەنسا و بەلجیکا لە کانوونی دووەمی ١٩٢٣ ناوچەی روهەر-RUHR-ی پیشەسازی داگیر دەکەن بە گرتنی خەڵوز و زۆرکردن بە پارەدان، وەڵامی ئەڵمانیا، پارەدان بوو بە کرێکارەکانی ڕووهەر بە مانگرتن. پارەدانیان بە پارەی چاپکراو. چاپکردنی پارە بە شێوەیەکی سەیر زیاد دەبێت.
ئایاری ١٩٢٣، 8.6 ملیار مارک. حوزەیران، 17 ملیار. ئاب، 669 ملیار. تشرینی دووەم 400 کوینتیلیۆن. تا تشرینی دووەمی ١٩٢٣، یەک دۆلاری ئەمریکی 4.2 تریلیۆن مارکی ئەڵمانی دەکەوێت. عەرەبانەیەک پارە ڕۆژنامەیەک ناکڕێت. کرێکارەکان بە کاتژمێر پارە وەردەگرن چونکە مووچەکەیان لە کۆتایی شیفتەکەیان بێنرخ دەبێت. نرخەکان لە ماوەی کاتژمێرەکانی کارکردندا سەردەکەون. چینی ناوەڕاست تەواو

دەسدرێتەوە. پاشەکەوتەکان لە شێوەکدا دەبن بە هەڵم.

ڕودۆلف هاڤێنشتاین -Rudolph Havenstein-، سەرۆکی بانکی ڕایخ، بە ئەنقەست دراوی بیانی بە مارکی دەکڕی بە هەر نرخێک بووایە بە بە گوێدانە هەڵاوسان. حکومەتەکە دەیوت ئەمە پێویستە بە پارەدانی تاوانبارکردنەکان. ڕاوێژکارە بەریتانی و فەڕەنسییەکان دەیانووت ئەمە وێرانکردنێکی ئەنقەستییە بە دراو. تۆمارەکانی دواتر پشتڕاستیان کردەوە. هەڵاوسانی زۆر سوودبەخش بوو. . قەرزەکانی شەڕی ناوخۆی نەهێشت. چینی ناوەڕاستی سیاسی نەویستراوی وێران کرد. کاتێک قەیرانەکە بەلووتکەی خۆی گەیشت، کاتێک ئەڵمانیا مارکی کرێی- Rentenmark لە تشرینی دووەمی ١٩٢٣ داهێنا بە ڕاگرتنی ئەو داچەڵانە دراوییە، چارەسەرەکە پێویستی بە قەرزەکانی ئەمریکی هەبوو.

پلانی داوەس -Dawes- لە ١٩٢٤ وال ستریتی هێنایە ئەڵمانیا بە تێکخستنەوەی هەموو شتێک. پارەی ئەمریکی لە کۆتایی ١٩٢٠ەکاندا ڕژایە ئەڵمانیاوە. بانکە ئەمریکی و کۆمپانیاکان پێشوازییەکی بەهێزیان لێکرا. کاتێک دوواتر ئەو سیستەمە لە سەرەتای ١٩٣٠ەکان ڕووخا، کە مەرجەکانی دروست کرد بۆ هێنانە سەرکاری نازییەکان.

هەمان دامەزراوە دارایییە ئەمریکییەکان پێشتر ئامادە بوون بە قۆناغی داهاتوو. هەمان شێواز، سەدەی جیاواز. بانکی ناوەندی قەرز دەدات بە حکومەت. سیستەم بە هەڵاوسان گەشە دەکات، بەهای دراو هاڵەدەکات، سەرمایەی بیانی لە قەیراندا ڕێک دەخاتەوە، پاشان دەرچوون پێش کارەساتی سیاسی.

نموونەی سێیەم، ئەوەی سیستەمی ئەمڕۆی دروست کرد. لە کۆنفرانسی برێتەن وودز، نیو هامپشایر. نوێنەرانی ٤٤ نەتەوە سیستەمێکی نوێی پارەیی دروست دەکەن. دۆلاری ئەمریکی بە زێڕ پێوەر دەکرێت بە ٣٥ دۆلار بۆ ئۆنسێک. هەموو دراوی تر بە دۆلار پێوەر دەکرێت. بانکە ناوەندییە بیانییەکان دەتوانن دۆلارەکانیان بگۆڕنەوە بە زێڕی ڕاستەقینە بەو ڕێژە جێگیرە. دۆلار دەبێتە دراوی یەدەگی جیهانی پشتگیرکراو بە گەورەترین یەدەگی زێڕ لە مێژوودا لە فۆرت نۆکس- -Fort Knox. بۆ دوو دەیە، کار دەکات.

ئەوروپا و ژاپۆن دووبارە دروست دەبنەوە. دۆلار لە جیهاندا دەسووڕێتەوە. سەرکردایەتی ئابووری ئەمریکی تەواوە. بەڵام دوواتر ئەمریکا دەست دەکات بە بەکارهێنانی توانای چاپکردنی دراوی یەدەگ بۆ داراییکردنی جەنگی ڤێتنام. بەرنامەکانی کۆمەڵگەی گەورە، دروستکردنی سەربازی لە جەنگی سارد، هەمووی بە بە بەرزکردنەوەی

باجەکان. بانکی فیدراڵی دابینکردنی پارە گەشە دەکات. ڕێژەی سوو نزم دەمێنێتەوە. ئابووری بەردەوام گەشە دەکات. دۆلار دەڕژێتە بانکە ناوەندییە بیانییەکانەوە، ئەمریکا توانا بازرگانەکانی گەورەتر و گەورەتر دەکات.

تا ١٩٧١، زۆر زیاتر دۆلار لە سوەدایە لەوەی ئەمریکا زێڕی هەیە بە پشتگیریکردنیان. فەڕەنسا دەبینێت چی ڕوو دەدات. لە سەردەمی سەرۆک شارل دەگۆل -Charles de Gaul-، دەست دەکەن بە داواکردنی زێڕ بە دۆلارەکانیان. لە ئابی ١٩٧١، سەرۆک جۆرج پۆمپیدو -George Pompidou- کەشتی جەنگییەک دەنێرێت بۆ نیویۆرک بۆ کۆکردنەوەی زێڕی فەڕەنسی. سویسرا لە ٩ی ئاب سیستەمەکە جێدەهێڵێت. لە ١١ی ئاب، بەریتانیا داوای ٣ ملیار دۆلار زێڕ دەکات کە لە فۆرت نۆکس بگوازرێتەوە بۆ نیویۆرک. پۆڵ ڤۆلکەر -Paul Vulkar-، ئەو کاتە جێگری وەزیری گەنجینە دەبێت، دواتر وتی کاتێک بەریتانیا، ئەو وڵاتەی کە سیستەمەکەی لەگەڵ ئەمریکا دامەزراند و جەنگی کرد بۆ پاراستنی دراوەکەی خۆی، دەستی کرد بە بردنی زێڕ بە دۆلارەکان، هەموو کەس زانیتی کۆتایی هاتووە. تا ١٥ی ئاب، تەنها ١٠,٠٠٠ تەن مەتریک زێڕ لە یەدەگەکانی ئەمریکادا مایەوە.
١٥ی ئابی ١٩٧١، شەوی یەکشەممە، نیکسۆن دێتەسەر تەلەفزیۆن و ڕادەگەیەنێت ئەمریکا بە شێوەیەکی کاتی گۆڕینەوەی دۆلار بە زێڕ ڕادەگرێت. پەنجەرەی زێڕ دادەخرێت. ئەو ڕێکارە کاتییە تا ئەمڕۆش بەردەوامە. سیستەمی برێتۆن وودز -Brettonwood- ڕووخا. تا ئازاری ١٩٧٣جیهان گواستییەوە بۆ بازاڕی نرخی ئاڵۆگۆڕی گەڕاو واتە بەهاکەی بەپێی دابینکردن و داواکاری بازاڕی ئاڵۆگۆڕی دراوی بیانی دیاری دەکرێت، دۆلار دەبێتە دراوی تەواو کاغەزی، هێزی پشتی هیچ نییە جگە لە بەڵێنی حکومەت و هێزی سەربازی ئەمریکی لە بازاڕەکانی نەوتی جیهانی.

لەو ڕۆژەوە، دۆلار زیاتر لە ٩٨٪ی نرخی لەدەست دا بەرامبەر زێڕ. لە ١٩٧١، زێڕ ٣٥ دۆلار بوو بە ئۆنسێک. ئەمڕۆ، زیاتر لە ٣,٠٠٠ دۆلارە. هەمان شێواز، درێژەدان بە سیستەم، لەدەستدانی دیسیپلینی پارەیی، بێنرخکردنی بەهای دراو.

ئێستا بەراوردی بکە بەم دۆخەی ئێستا ڕوو دەدات. ٦ی تەمموزی ٢٠١٨، ترەمپ یەکەم باجەکان دادەنێت لەسەر کاڵای چینی. ٣٤ ملیار دۆلار. جەنگی بازرگانی بە فەرمی دەست پێ دەکات. ئەمریکا لە کۆتاییدا ڕووبەڕووی چین دەبێتەوە، هاوسەنگی بازرگانی دەکاتەوە، بەرهەمهێنان دەگەڕێنێتەوە. هەردوو پارت پشتیوانی دەکەن.

دامەزراوەکە یەکگرتووە. بەڵام ٦ی تەمموزی ٢٠١٨ بە هۆکارێکی تر گرنگە. تەنها یەک مانگ دوای ١ی حوزەیرانی ٢٠١٨، ئەو ڕێژەی کە کۆمپانیای MSCI کە کۆنترۆڵی پێوەرەکانی وەبەرهێنانی جیهانی دەکات، بە فەرمی دەستیکردووە بە خستنەڕووی کۆمپانیای AShares ی چینی لە پێوەرەکانی بازاڕە تازەپێگەیشتووەکانیدا. بیر لەوە بکەرەوە کە ئەمە مانای چییە، کاتێک MSCI بازاڕێک لە پێوەرەکانیدا دەخاتە ڕوو، ئەو وەبەرهێنەرە دامەزراوەییانەی کە بەدواداچوون بۆ ئەو پێوەرانە دەکەن، دەبێت پارە بخەنە ناو ئەو بازاڕەوە.. سندووقەکانی خانەنشینی، سەرمایە سیادەکانی دەوڵەت، سەرمایە پێ بەخشکراوەکانی زانکۆکان، کۆمپانیاکانی بیمە، تریلیۆنەها دۆلار تەنها بەو ڕێڕەوەدا دەڕۆن. کۆشی چین بە پێوەری بازاڕە نوێکانی MSCI لە نزیکەی سفرەوە گەیشتە ٤٣٪ تا تشرینی یەکەمی ٢٠٢٠. لە هەمان ماوەی ٢٠١٨ بۆ ٢٠٢٠، وەبەرهێنانی خەزێنەی ئەمریکی لە چین گەیشتە ١.٤ تریلیۆن.
بڵاک ڕۆک کارەکانی چینی گەشە پێدا لەم ماوەیەدا. جەی پی مۆرگان پەسەندی وەرگرت بۆ خاوەندارێتی کاری زۆرتر لە چین. گۆڵدمان ساکس بەشی خۆی لە هاوبەشی چینی زیاد کرد. ئەمانە لە ئاکامی کاری هەڵەوە نین. ئەمانە هەمان دامەزراوەی دامەزراوەیین کە لە بەریتانیا، لە ئەڵمانیا، لە ئەمریکای دوای جەنگ کارایان کرد و ئێستا قۆناغی ٤ جێبەجێ دەکەن.

با بەکسەکان بپشکنین. قەرزی نەتەوەیی ئەمریکا ٣٦ تریلیۆنە، ڕێژەی قەرز بە GDP ٩٨٪. بیلانسی بانکی فیدراڵی لە ژێر ١ تریلیۆن بوو لە ٢٠٠٨. لە کۆڤید تەقیتەوە بۆ ٩ تریلیۆن. هێشتا زیاتر لە ٧ تریلیۆن ئەمەیە. هەمان میکانیزم وەک هەمیشە. بانکی ناوەندی قەرزی حکومەت دراو دەکات. حکومەت زۆر زیاتر خەرج دەکات لەوەی باجەکان دەتوانن دابینی بکەن. دابینکردنی دراو زۆر زیاتر گەشە دەکات لە توانای بەرهەمهێنەری ئابووری، دامەزراوە داراییەکان کە ئەم پرۆسەیە بەڕێوە دەبەن دەست دەکەن بە گواستنەوەی سەرمایە بە ناوەندی هێزی داهاتوو.

قۆناغی یەکەم، یەدەگی فیدراڵی لە ساڵی ١٩١٣ دامەزرا، قەرزکاری لەسەر دروستکردنی پارە.
قۆناغی دووەم، دەیەها ساڵ دراویکردنی قەرز، داراییکردنی جەنگەکان و بەرنامە جیهانەکان. قۆناغی سێیەم، هەڵئاوسانی سیستەمی مالی بە ڕێژەی ٩٨٪ی لەکەی بەرهەمی ناوخۆیی و شێوانی بەهای دراو.
قۆناغی چوارەم، دامەزراوە داراییەکان سەرمایە دەگوازنەوە بۆ چین

لە کاتێکدا واشنگتۆن شانۆ دەکات.
ئەمە ئێستا لەم قۆناغەداین.

ئەم شێوازە گوێ بە هەڵبژاردنە سیاسییەکانت نادات. گوێ بەوە نادات کە باوەڕت بە ئەمریکییەتی نا ئاسایی هەیە یان نا. گوێ لە تەکنەلۆژیا ڕزگارکردنمان یان تیۆری پارەیی نوێ یان هەر چوارچێوەیەکی زیرەکانەی تر نادات کە بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم جارە جیاوازە دروست کراوە.
ئەم جارە جیاواز نییە، میکانیزمێکە ماتماتیکییە. کاتێک سیستەمێکی دارایی لەسەر دروستکردنی قەرز دامەزراوە، کاتێک ئەو دامەزراوەیەی پارە دروست دەکات جیاوازە، بەڵام پێویستە بە باج کۆکردنەوە. کاتێک سیستەمێک گەشە دەکات لە دەرەوەی توانای بەرهەمهێنەر، دراو بێنرخ دەبێت. کاتێک دراوەکەی بێنرخ دەبێت دراوی یەدەگی جیهانییە، دروستکەرەکانی ئەو سیستەمە سەرمایەکەیان دەگوازنەوە پێش تەواوبوونی ڕووخانەکە.

ئەوەی کەسەکان لەدەستی دەدەن ئەوەیە کە جەنگی بازرگانی شانۆ بوو بۆ شکستهێنان دروست کرابوو، یان وردتر بڵێین بۆ ئەوە دروست کرابوو کە وەک ئەوە دەربکەوێت ئەمریکا بەرگە دەگرێت لە کاتێکدا یەکگرتنی دارایی ڕاستیقینە خێراتر دەبێت. ناتوانیت بە باجەکان جەنگ لەگەڵ چین بکەیت لە کاتێکدا گەورەترین دامەزراوە داراییەکانت پارە دەگوازنەوە بۆ بازاڕەکانی چین. ناتوانیت بەرهەمهێنان بگەڕێنیتەوە ماڵەوە لە کاتێکدا دابینکەرەکانی ئیندێکس کە دابەشکردنی سەرمایەی دامەزراوە کۆنتڕۆڵ دەکەن کێشی چین لە جانتا جیهانییەکان زیاد دەکەن.
ناتوانیت هەژموونی دۆلار بپارێزیت لەکاتێکدا کورتهێنانی تریلیۆن دۆلار بەڕێوەدەبەیت کە لەلایەن چاپکردنی پارەی بانکی ناوەندییەوە دارایی دەکرێت. دژایەتییەکە ڕووداوێک نییە. میکانیزمەکەیە. دانیشتوانی بەریتانیا لە ساڵی ۱۸۸۰ تێنەگەیشتن کە پایتەختەکەیان خەریکی بنیاتنانی ئەمریکایە. دانیشتوانی ئەڵمانیا لە ساڵی ۱۹۲۹ لەوە تێنەگەیشتن کە بانکە ئەمریکییەکان خولی هەڵاوسانی زۆریان ئاسان کردووە. ئێستا دانیشتوانی ئەمریکا لەوە تێناگەن کە وۆڵستریت ژێرخانی دارایی چین بنیات دەنێت لە کاتێکدا واشنتۆن بەرخۆدان ئەنجام دەدات. بەڵام شێوازەکە پێویستی بە تێگەیشتنی تۆ نییە. تەنها جێبەجێ دەکات.

کەواتە چی لەم زانیارانە دەکەیت؟ تێدەگەیت کە ماشێنەکە لە جوڵەی خۆیدایە. تێدەگەیت ئەو کاتەی ئەمە ئاشکرا دەبێت بۆ ڕای گشتی،

هەموو پرسەکە جێگیربووە. تێدەگەیت کە سیستەمی ئێستا، دۆلار وەک دراوی یەدەگ، سەرکردایەتی دارایی ئەمریکی، ڕێککەوتنی دوای برێتۆن وودز، هەمیشەیی نییە. قۆناغی سێیەمە لە شێوازێکی چوار قۆناغی و قۆناغی چوارەم ئێستا جێبەجێ دەکرێت. خۆت بە پێی ئەوە ڕێک دەخەیت. تێدەگەیت کە گرتنی سامان بە دراوی بەنرخ هەڵبژاردنەکە بۆ بەشداربوون لە میکانیزمی گواستنەوەکە. تێدەگەیت کە هەڵاوسان کاتی نییە، گواستنەوە نییە، ئەنجامی کەمی زنجیرەی دابینکردن نییە. ئەنجامی پێشبینیکراوی گەشەی پارەیی لە دەرەوەی گەشەی بەرهەمهێنەرە. تێدەگەیت کە کاتێک پێت دەڵێن نیگەران مەبە، ئەم جارە جیاوازە، ئەندازیاری دارایی نوێ چارەسەری کێشەکانی سیستەمەکانی پێشووی کردووە. یان نەزانن لە شێوازەکە یان هاوکارن لە جێبەجێکردنیدا. تێدەگەیت کە ٥ بۆ ١٠ ساڵی داهاتوو وەک ٣٠ ساڵی ڕابردوو نابێت. میکانیزمەکە خێرا دەبێت. قەرزەکان ناتوانرێت بدرێنەوە. دراو بەردەوام بێنرخ دەبێت. ئلیتی دارایی پێشتر ئامادەیە. پرسیارەکە ئەوەیە کاتێک شێوازەکە بە ڕوونی دەیبینیت و تێدەگەیت لە کاتی ڕاستەقینەی خۆیدا ئایا بڕیارە حەتمییەکە لە بەرچاو دەگریت.

ئەمە پێشبینی نییە، ناسینەوەی شێوازە. هەمان میکانیزم کە سەرمایەی بەریتانی گواستەوە بۆ ئەمریکا لە سەدەی ١٩، هەمان میکانیزم سەرمایەی ئەمریکی گواستەوە بۆ ئەڵمانیای ڤایمار پێش ڕووخان، هەمان میکانیزم سەرمایەی لە ئەمریکا گواستەوە کاتێک برێتۆن وودز شکستی هێنا ئێستا سەرمایە دەگوازێتەوە بۆ چین. لە ئێستادا سیاسەتمەداران مشتومڕ لەسەر باجەکان دەکەن، لە کاتێکدا ناوەندەکانی گەڕان مشتومڕ لەسەر ستراتیژییەکانی کۆتاییهێنانی پەیوەندەکان دەکەن، لە کاتێکدا میدیا سەرقاڵی ئەگەری جەنگی بازرگانییە، وال ستریت پێشتر بڕیاری داوە ١.٤ تریلیۆن دۆلار بگوازێتەوە، شێوازەکە هەرگیز شکستی نەهێناوە لە تەواوکردنی خۆی، سێ چارەکی جێبەجێکردنەکەی تەواو کردووە.

ئەگەر دەتەوێت تێبگەیت لە داهاتوودا چی ڕوو دەدات، ئەگەر دەتەوێت بزانی چۆن قۆناغی کۆتایی ئەم شێوازە تەواو دەبێت، ئەگەر دەتەوێت ببینیت چۆن گواستنەوەکە لە سەرکردایەتی دارایی ئەمریکی بۆ چینی کۆتایی دێت، پێویستە تێبگەیت چۆن ماشێنەکە دروست کراوە. پێویستە ژێرخانی دامەزراوەیی ببینیت کە ئەم گواستنەوەیە ئاسان دەکات. پێویستە ناسینەوە بکەیت کە هەموو بەڵگە مێژووییەکان ئاماژە بە هەمان ئەنجام دەکەن. دانیشتووان دراوەکە دەگرن کاتێک نزیک

دەبێتەوە لە سفر. لە کاتێکدا دروستکەرەکانی سیستەمەکە پێشتر سامانەکەیان گواستووەتەوە بۆ ناوەندی هێزی داهاتوو. ئەوە شێوازەکەیە، ئەوە میکانیزمەکەیە، ئەوە ئەوەیە کە ئێستا ڕوو دەدات لە کاتێکدا هەموو کەس سەیری شانەی سیاسی دەکات و گواستنەوەی سیستەماتیکی سامان لە پشتەوە لەدەست دەدات.

سەرچاوە:
https://www.youtube.com/watch?v=cDg7oTNbGfg

لە بتەکانی عەقڵەوە بۆ نەفرەتی ڕووناکی.. وەرگێڕان: نەوزاد مدحەت (گۆران عەبدوڵڵا)

مرۆڤایەتی تا ئێستا لە پەرستنی بتدا ژیاوە، بتەکان لە ئەخلاقدا، بتەکان لە سیاسەتدا، بتەکان لە فەلسەفەدا.
بەم لێدوانە، چەکوشەکەی نیتچە مرۆڤایەتی ڕووبەڕووی ئاوێنەی حەقیقەتدەکاتەوە. بتەکان چیتر ئەو بەردانە نین کە لە پەرستگاکاندا لێیان دەپاڕێنەوە، بەڵکو چەمکەکانن کە لە کتێب و مێشکدا پیرۆز کراون.
لە سەرەتاکانی مێژوودا، مرۆڤ خوداوەندەکانی خۆی لە ترسەوە دروستکرد، پاشان دەیپەرستن بۆ ئەوەی ئەو ترسە لەبیر بکات. هەموو بیرۆکەیەک کە لە سەرووی گومانەوە بەرز بکرێتەوە دەبێتە خودایەکی بچووک کە چاوەڕێی پێشکێشکردنی گوێڕایەڵی دەکات. ئەخلاق، ڕاستی، عەقڵ، نەتەوە، خودا، خەڵک، یەکسانی، ئازادی ئەمانە هەموو ناوی جیاوازن بۆ هەمان پێویستی کۆن، پێویستی کڕنۆشبردن.
نیتچە بە تەنیا ئایین تێک ناشکێنێت، ئەو شێوازی بیرکردنەوەیەش تێکدەشکێنێت کە وامان لێدەکات باوەڕمان بە شتێک هەبێت زیاتر لە خۆمان.

ئەو بتانەی ئەو باسی دەکات بەردی بێدەنگ نین بەڵکو بیرۆکەیە کە لە ناخماندا هەناسە دەدەن بەبێ ئەوەی ئێمە هەستی پێبکەین. ئەمە هەموو ڕۆژێک دووبارەیان دەکەینەوە کاتێک دەڵێین: دەبێ ، پێویستە،

باشە، خراپە. ئەو وشانە بتەکانی مۆدێرنەن، هۆشياريمان پێکدەهێنن وەک پەرستگاکان هۆشياری کۆنانيان پێکهێناوە. خوداوەندەکان لە ئاسمان دوورخراون□وە تەنها بۆ ئەوەی وەک بەها و پرەنسيپ بگەڕێنەوە. ئێمە لێرەين، بۆ چاکە دەپاڕێينەوە وەک باوباپيرانمان نوێژيان بۆ خوداوەندی خۆر دەکرد.
مرۆڤ هەرگيز ئازاد نەبووە، ئەو تەنها فەرشی نوێژەکەی بە مێزێک گۆڕی، ئينجيل بە دەستوور، پەرستگاکەی بە زانکۆ. بتەکان شێوە دەگۆڕن، نەک جەوهەر.

ئەخلاق، لای نيتچە، کۆنترين و فێڵبازترين بتە. ئەوە فێڵێکە قوربانی دايهێناوە بۆ ئەوەی لاوازی خۆی پێبشارێتەوە و بيکاتە ياسا. لە کتێبی ” رەچەڵەکی ئەخلاقی- Genealogy of Morality “، ڕوونی دەکاتەوە کە چۆن چاک□ ل□ زيانتاڵی بێدەسەڵاتەکانەوە سەريه□داوە، ئەوانەی کە ناتوانن تۆڵە بکەنەوە، ناويان ناوە لێخۆشبوون، ترسنۆکی بە ميهرەبانی، ملکەچبوونيان بەستايەوە بە رەحمەتی خوداوە. لەو ساتەوە بەهاکان سەرەو ژێر بوون: چاکە بوو بە وەی کە هيچ رۆژێک نيشانەی لاوازی نەبووە، خراپە هيچ رۆژێک نيشانەی هێز نەبووە.
ئەخلاق تەرازووی ئاسمانی نييە وەک ئێمە منداڵان فێر دەکەين. ئامرازێکی سايکۆلۆژييە خەڵک دايانهێناوە بۆ خنکاندنی هەر تاکێک کە لە سەروی ئەوانەوە بيردەکاتەوە.
لە سوکراتەوە عەقڵی ڕۆژئاوا دەستی کرد بە پەرستنی ئەخلاق وەک ئەوەی خودایەکی نوێ بێت. دانايی ناونرا دەستەمۆکردنی ئارەزوو، شەهوەت يانی کەوتن، بيرکردنەوە لە دژی جەماوەر بە شێتی. بەم شێوەيە خواستی مرۆڤ بە لادابرا و ئارەزووی گوێڕايەڵی جێگەی گرتەوە. ويژدان بوو بە دەنگێکی ناوەکی کە دژی خۆی هەڵگەڕێنرايەوە. ئەخلاق چيتر قەڵغانێک نييە بۆ لاوازەکان بەڵکو زنجيرێکە لە ملی، کە تەنها لە کاتی مردندا ئازاد دەکرێت.
چەکوشەکەی نيتچە چاکە وەک ڕوونا کی نابينێت، بەڵکو وەک دەمامکێک دەيبينێت کە ترسنۆکی لەسەری دەکات ئەوکاتەی بە ناوی خوداوە قسە دەکات. ڕەوشت مرۆڤ پاک ناکاتەوە، بەڵکوو ڕێگری لێدەکات لەوەی بە تەواوی مرۆڤ بێت.

سياسەت، وەک ئەوەی نيتچە دەيبينێت، گەورەترين شانۆی بتپەرستی مۆدێرنەيە. لەوەتەی خودای کۆن مردووە، مرۆڤەکان پەلەيان کرد بۆ دروستکردنی خودای نوێ لە گۆشت و دروشمەکان. نەتەوە، خەڵک، دەوڵەت، نيشتيمان. هەموو ئەو دروشم و ناوانە بەرگی پيرۆزيان

کراوەتە بەر، بەڵام لە راستیدا تەنها بتێکی کۆمەڵە بۆ قووتدانی تاکەکان و مانەوەی خۆیان لە “پشت چاکە و خراپە”وە.

چەکوشەکەی نیتچە دەنووسێت کە هەموو وڵا تێک دڕندەیەکی خوێن ساردە و کەسی خۆشناوێت بەڵکو لە دڵسۆزی هاوڵاتیانی خۆی دەخوات وەک پەرستگایەک کە لە نوێژی باوەڕداران دەخوات. ئەمە خودای زەوی□ کەس نکۆڵی لێ ناکات، چونکە ئەوانەی گومانیان هەیە بە خیانەتکار ناودەبرێن. لەم جیهانەدا، فەرمانڕەوا پێویستی بە تاج نییە، قسەکردن بە ناوی گەلەوە بەسە بۆ ئەوەی فەرمان بە گوێڕایەڵی مێگەلەکە بکات. دروشمەکان ئینجیلی سەردەمی نوێن، وەک سیمبولی ڕزگاری لە گۆڕەپانەکاندا هەڵواسراون لە کاتێکدا ئازادی ڕۆژانە بە ناوی ئەوانەوە سەردەبڕدرێت. نیشتیمان پەروەر جیاوازی لەگەڵ خوداپەرست نییە، هەردووکیان مێشکیان داوە بەدەست هەستێکی هەڵە لە مانای ژیان.

نیتچە سیاسەتمەدار وەک قەشەی مۆدرن دەبینێت، دەوڵەتیش تەنها درێژکراوەی رۆڵی کڵێسایە بە هۆکارێکی تر بەردەوام دەبێت. پیاوانی ئاینی روو لە ئاسمان قسەیان دەکرد، سیاسەتمەدارەکانی ئەمڕۆ روولە زەوی قسە دەکەن، هەردوو دەنگەک□ م□ر□ق ب□دەنگ دەکەن بە ناوی حەقیقەتی رەهاوە.

فەلسەفە وەک ئەوەی نیتچە دەیبینێت شاراوەترین پەرستگایە لە نێو مەزارگەی بتەکان. فەیلەسوفەکان لە ئەفلاتونەوە خودایان نەدەپەرست، بەڵکو بیرۆکەکەیان دەپەرست. قوربانگاکەیان بە چەمک و ڕێوڕەسم بە میتۆد و ئیمانیان بە عەقڵ گۆڕی. بەڵام لە ناوەرۆکدا وەک قەشە مانەوە و لە ترسی ئاژاوە و پیرۆزی سیستەم.

نیتچە گاڵتە بە ئەفڵاتوون دەکات کە جیهانی نموونەیی بەرز دەکاتەوە بۆ سەرووی ڕاستی، وە ڕاستی لە بەهەشت دادەنێت، لەکاتێکدا مر□ق ل□ قوڕدا چەقیوە. ئەم دابەشکردنە گەورەترین درۆی لە مێژووی بیرکردنەوەدا هێنایە بوون: کە عەقڵ لە جەستە پاکترە، بیرکردنەوە لە ژیان پیرۆزترە. پاشان هێگڵ هات و مێژووی کرد بە خودایەکی دوو قاچ، ڕۆحی ڕەهای کردە بتێکی نوێ و عەقڵی کردە یاسایەکی گەردوونی بێ هەڵە. بەم شێوەیە فەلسەفە خوداوەندەکانی بە ڕەها و قەدەری بە دیالێکتیکی گۆڕیەوە و بەردەوام برەویاندا بە بنەماکانی پەرستن لە جیاتی ئەزمونگەری.

نیتچە هەموویانی وەک هەڵاتوویەک لە ڕاستی دەبینی، ترسیان لە جوانی دڕندانەی ژیان وەک خۆی هەیە. ئەوان دەیانویست ئەقڵ وەک عەرش بێت، بەڵام لایەنە ئینسانێکەیان لێداماڵی. چەکوشەکەی لە دژی

هەموویانی نووسی بە گەڕانەوەی فەلسەفە بە سەر زەوی، بۆ جەستە، خوێن، ئارەق، غەریزەکان. کاتێک بیرکردنەوە لە سۆز جیا دەبێتەوە، دەبێتە پەیکەر. ئەو جۆرە فەیلەسوفانە لە ئاژاوە دەترسن، بۆیە دەبنە بتەکە خۆی.

کاتێک نیتچە مردنی خودای ڕاگەیاند، ئەو ئاهەنگی نەگێڕا بەڵکو شیوەنی دەگێڕا. خودا بە تەنها نامرێت، بەڵکو هەموو ئەو مانایانەی کە مرۆڤ پێی دەژیا لەگەڵ ئەودا دەمرن. لەگەڵ ئەوەشدا مرۆڤ بەرگەی بۆشاییەکەی نەگرت و پەلەی کرد، پەرستگای نوێی لەسەر وێرانە کۆنەکان بنیادنا، ئەمجارەیان لەسەر وێنەی خۆی. بەم شێوەیە بتێکی ئاینی نوێ لەدایک بوو: مرۆڤ خۆی لەسەر تەختی خودا دانیشت. چیتر ئافەریدگارێک لە سەرەوە ناپەرستێت، بەڵکو خۆی لە ئاوێنەدا دەپەرستێت.
بە باوەڕی، بۆ نیتچە ئازادی لە ئایین نەبوو، بەڵکو بەردەوامی بوو بە زمانێکی تر مرۆڤ خۆی دەپەرست لە جیاتی ئاسمان. خێڵێک قەشەیان بە زانا ئاڵوگۆڕ کرد، کۆمەڵ بە کۆنفرانس، ئاشکراکردن بە میتۆدی تاقیکردنەوە، بەڵام ڕۆحەکە یەکێکە: ملکەچبوون بە ڕاستی وەک دەسەڵات. عەقڵی مۆدرن کەمتر لە باوەڕی کۆن ستەمکارانەتر نییە، هەمان دڵنیایی بە شێوەیەکی جیاواز دەسەپێنێت.

ئایین نەمردووە؛ دەنگی گۆڕی، ئێستا بە ناوی مەنتیق، مرۆڤایەتی، زانست، بەرژەوەندی گشتییەوە قسە دەکات. لەبەر ئەوە وشە تاڵەکەی نیتچە دەڵێت: «خودا مردووە، بەڵام بۆنی تەرمەکەی هێشتا ئەشکەوتەکان پڕ دەکات.» مرۆڤی هاوچەرخ لەسەر وێرانەکانی خودا دەژی، بەڵام ئارەزووی بەچۆکدا هاتنی هەر لاماوە ئەگەر بە خۆشیبێت. بتی حەقیقەت وەک ئەوەی نیتشە ناوی لێدەنێت ترسناکترینی بتەکانە چوونکە لەناو هزردا دەژێت.
لەوەتەی ئەفڵاتوون ڕاستی بە ڕەها بەرز کردووەتەوە، عەقڵی ڕۆژئاوا دەیپەرستێت وەک باوەڕدارێک کە پەروەردگاری خۆی دەپەرستێت. بەڵام نیتچە مێزەکە هەڵدەگێڕێتەوە: حەقیقەت ئەوە نییە کە دەیدۆزینەوە بەڵکو ئەوەیە کە دروستی دەکەین. پێکهاتەیەکی زمانەوانییە، خواستە بۆ هێز بە دەمامکی حەقیقەت دەمامکدراوە لە پشت چاکە و خراپە و خواستی دەسەڵات. ئەو باوەڕە کوێرانەیە ئاشکرا دەکات و دەڵێت: مرۆڤ بەدوای ڕاستیدا ناگەڕێت لەبەر ئەوەی بڕوای پێیەتی، بەڵکو بەرگەی ناڕوونەکان ناگرێت. ئەو فەرمانی دەوێت تا دڵنیای بکاتەوە، تەنانەت ئەگەر هەڵەش بێت. هەموو فەلسەفەیەک لە بنەڕەتدا بەرگریکردنە لەشێوەیەک لە ترس.

نیتچە لە ڕەخنە لە بتی ڕاستی، داوا لە درۆ ناکات بەڵکو داوا لە ئازادیەتی دەکات بۆ دانپێدانان بەوەی کە ڕاستی خۆی هێزێکی زەمانییە. لەبەردا ئەو ڕووبەڕووی ئەوە دەبێتەوە کە دواتر میشێل فوکۆ و جاک دێریدا کردیان، ئاشکراکردنی ئەوەی کە زانیاری بێتاوان نییە بەڵکو بەستراوەتەوە بە زاڵبوون. ڕاستی ئازادمان ناکات؛ بەڵکو پێناسەمان دەکات لەناو سیستەمێکدا کە چاودێری دەکات و دیاری دەکات چی بکرێت و بوترێت. لەڕووی نیچەوە: هەموو سیستەمێکی زانیاری سیستەمێکی ئەخلاقییە لە شێوەی شاراوەدا؛ لە پشت هەموو ڕاستییەک، ویستێک بۆ دەسەڵات هەیە کە جیهانبینی خۆی دەسەپێنێت. فەیلەسوفی ستایشکەری ڕاستی تەنها کاهینێکی نوێیە کە بەرەکەتی زمانی دابەش دەکات بۆ فەرمانبەران.

عەقڵی مۆدرن بوو بە بتێکی نوێ کە بەخۆی لەلایەن ئەوانەوە دروستکرابوو کە پەیمان وابوو هەموو بتەکانیان لەناوبردووە. کانت لە کتێبی (ڕەخنە لە عەقڵی بێخەوش- Critique of Pure Reason)، هەوڵی دا سنووری عەقڵ دابنێت نەوەک وێڵ ببێت، لۆژیکی کردە یاسا، گومان چاودێری، ئەزموون سەنگی مەحەک. بەڵام نیتچە لە پرۆژەکەی کانت بەردەوامی ڕۆح دەبینێت کە دەبێتە هۆکاری دامەزراندنی ئەخلاق و ئایین، ترس لە ئاژاوە، ئارەزوو بۆ ڕێکخستنی هەمیشەیی. عەقڵ یاساکانی خۆی دادەنێت ئارەزووی هۆکارە بۆ گوێڕایەڵی، ڕاستی ناتوانێت وەک ئاژاوەیەکی جوان بەرگە بگرێت.

پاشان ڕۆشنگەری هات و ئەم بتە نوێیەی لە زانست و پێشکەوتندا پیرۆز کرد. فرانسیس بەیکن- Francis Bacon لە Novum Organum نووسیویەتی کە زانین هێزە، بەڵام نیتچە بە پێچەوانەوە دەبینێت کە ئەمە بووە بە دەسەڵات. سیستەمێکە ستەم دەکات لە جیهاندا وەک ئەوەی ئایین پێشتر دەیکرد.
دیکارت- Descartes لە (تێڕامان لەسەر فەلسەفەی یەکەم- Meditations on First Philosophy) ڕایگەیاند (من بیر دەکەمەوە، کەواتە هەم،) بیرکردنەوە دەکاتە بتێکی نوێ، من، ناوەندی گەردوون، سەرچاوەی بوونی دنیایی. بەم شێوەیە بیرکەر پەرستی بەردەوام بوو، ئەمجارە بە جلوبەرگی زانستییەوە.

چەکوشەکەی نیتچە لە دژی هەموویان دەوەستێت وەک یەک هۆکار بۆ بینینی بەندیخانەیەکی زێڕین. ئەمە خۆمان بە عەقڵ ئازاد نەکردووە، عەقڵ خۆی لە ئەمە ئازاد کرد بۆ ئەوەی بە ناوی خۆیەوە کۆت و زنجیرمان بکات.

لە روانینی نیتچەدا، دوای مردنی خودا، مر□ق و□ک بیرکردنەوە نەچووە ناو سەردەمی ئازادییەوە، بەڵکو وەک خۆپەرستی ڕەها. لە هەردوو کتێبی – The Gay Science -Spoke Zarathustra – بەم شێوەیە وێنای مر□قی مۆدرن دەکات کە لەسەر داروپەردووی ماناي کۆن وەستاوە و هاوار دەکات کە گەورەی بوونە کەچی لە ناوەوە وێرانە. ئەو تەختی خودای بە میرات وەرگرت، بەڵام دانایی نەبوو، بوو بە خودایەکی شێواو و دروستدەکات بەبێ ئەوەی بزانێت بۆچی، ک□ نتڕۆڵی کرد بەبێ ئەوەی بزانێت لە کوێ و بەرەو کوێ. بەم شێوەیە مر□ق خ□ی بوو بە گەورەترین ب□ت. فەیلەسوف بەناوی ئەوەوە قسە دەکات، سیاسەتمەدارەکان وەک بیانوویەک بە ناویەوە قسەدەکەن، هونەرمەندان وەک ناوەندی گەردوون گۆرانی پێدا دەڵێن، لە کاتێکدا ئەو تەنها سێبەرێکە بەدوای ڕووناکی ونبوودا دەگەڕێت.

بەشەر پەرستی لە هەموو هونەرە مۆدرنەکاندا بەرجەستە بوو. لە “ئافراندنی ئادەم”ی مایکل ئەنجێلۆ، دەستی خودا دەگاتە مر□ق، ب□□ام نیتچە پێچەوانەکەی دەبینێت: ئەو ساتەی ئاگر لە ئافەریدگارێکەوە بۆ بوونەوەرێکی تر تێدەپەڕێت، دەست بە خودپەرستی دەکات.
لە شیعرەکانی بۆدلێر- Baudelaire -، بەتایبەتی **گوڵەکانی خراپە**، مر□ق خ□ی وەک بوونەوەرێکی کەوتوو دادەنێت کە پ□و□یستی بە لێخۆشبوون نییە بەڵکو جوانی لە پاییزدا. گۆیا ل□ (□□□□□□□□ □□□□□□□ (□□□□□□□ – Francisco Goya و□نەی پیاوە نوێیەکە دەکێشێت کە ئەوەی دروستی دەکات بە دەستەکانی خۆی دەیخوات.

هونەر بوو بە ئاوێنەیەک بۆ خۆویستی هۆشیاری مۆدرن و موبتەلابوون بە خۆشەویستی خودەوە، هەر وەک ئەو چیرۆکەی نێرگز کاتێک وێنەی خۆی لە ڕووی ئاوەکە دەبینیت و هەوڵدەدات دەست لە خۆی بدات دەکەوێتە ناو ئاوەکەو□ و دەخنکێت. خودپەرستی مۆدرن، بە بۆچوونی نیتچە، تەنها خۆشویستنی خود نییە بەڵکو ملکەچبوونە بۆی. مر□ق ل□ کۆیلەی خوداوە گۆڕا بۆ کۆیلەی پەیکەرەکەی، لە کڕنۆشەوە ل□ بەردەم پەرستگاوە بۆ کڕنۆش بۆ ئاوێنە. لە سەردەمێکدا کە من ناوەندی بوونە، ڕاستی دابەش بووە بۆ ئەزموونی تاکەکەسی. هەموو پیاوێک بوو بە خودایەکی بچووک کە بە دەوری گەل□ ئەستێرەی تایبەتی خۆیدا دەسوڕێتەوە. بەڵام ئەم خوداوەندە نوێیە فشەڵە، لە سەر ئاستی هۆشیاری ئەوانی تر هەست بە بوونی خۆی دەکات.
لە دونیای نووسینی نیتچەدا مر□ق ب□گوریسێک شەکەت دراوە لە نێوان ئاژەڵ و مر□قی خاوەن پێگەدا، گوریسێک لەسەر بۆشایی. مر□ق چیتر

بەدوای مانادا ناگەڕێت ئەوەندەی بە دوای نمایشکردنی خۆیدا.

ئەم تراژیدیایە لە هونەردا بە هەمان ئەندازە لە بیرکردنەوەدا دەردەکەوێت. ڤان کوخ وێنەی سروشتی نەکێشاوە بەڵکو سووتانی خۆی لە ناویدا کێشاوە. هەر ڕەنگێک برینێکە لە هۆشیاری، هەر ڕووناکییەک هەوڵێکی مەحاڵە بۆ ڕزگاری. ڕێنێ ماگریت – René Magritte in *The* Son of Man لە کوڕی مرۆڤدا دەموچاوێکی بە سێو کێشاوە بۆ ئەوەی بڵێت مرۆڤی مۆدرن چیتر ڕوخساری ڕاستەقینەی خۆی ناناسێتەوە بەڵکو لە پشت هەماکانیدا دەژێت. لە شیعرەکانی ڕیلکە – Rilke -، بەتایبەتی Duino Elegies خودهۆشیاری دەبێتە ئازارێکی پیرۆز، ململانێ لە نێوان ئارەزووی نەمری و ترس لە سەیرکردنی ئاوێنە.

هونەر لەبرێ خۆشگوزەرانی نییە بەڵکو توێکاری ڕۆحە، ئاشکرای دەکات کە چۆن مرۆڤ بووە بەکۆیلەی ئەو خودەی دروستی کردووە. جوانی خۆی بوو بە بتێکی نوێ کە تیایدا مرۆڤ فۆرم دەپەرستێت نەوەک جەوهەر. پاش کەوتنی پەرستگا بەردینەکان، پەرستگاکانی وێنە بەرز بوونەوە. لە سەردەمی بۆدلێر، هونەر ڕزگاری نەبوو بەڵکو ماسکێکی جوان بوو بە ناشیرینی وەک ئەوەی لە (گوڵەکانی خراپە)، کە جوانی بەرەو نشێوی دەڕوات، فریودان مردن دادەپۆشێت. ئۆسکار وایڵد لە وێنەی (دۆریان گرەی) جوانی کردە نەفرەتێکی ئەخلاقی، جەستە پیر نابێت، ڕۆح لە پشت کامڵییەکی ڕواڵەتییەوە بۆگەن دەبێت. ئەوە ڕوخساری نوێی بتەکەیە: جوانی لە ئەزموونی هەستییەوە دەگۆڕێت بۆ میتافیزیکی درۆ.

لە مۆسیقادا، ئەم شێتییە گەیشتە لووتکە لەگەڵ واگنەر – Richard Wagner کە هەوڵیدا ئازار بگۆڕێت بە سەمفۆنیای پیرۆز. نیتچە کە لەسەرەتاوە کاریگەر بوو پێی، بەڵام دواتر بەرپەرچی دایەوە، لە کەیسی ڤاگنەردا نووسیتی مۆسیقاکەی نەخۆشی دەگۆڕێت بۆ ئاوازێکی جوان. هونەری مۆدرن، بە بۆچوونی ئەو، چیتر چارەسەر نییە بەڵکو جوانکردنی نەخۆشییە، بەنجکردنێکی جوانە بۆ جیهان.

تەنانەت لە تابلۆکانی سلڤادۆر دالی و سیمفۆنیای نۆیەمی ماهلەر- Gustav Mahler-، کە بە کاڵبوونەوە کۆتایی دێت کە لە ئازاری مردنی گەردوون دەچێت گوێمان لە مرۆڤی مۆدرن دەبێت کە لە خۆویستیدا مەلە دەکات تا خنکاندن. هونەر بوو بە نەریتێکی میتافیزیکی نوێ بۆ خودپەرستی. جوانی دوایین پەناگەی بتەکانە کاتێک هەموو خواوەندەکان کەوتن.

وەرگێڕان و ئامادەکردنی لە عەرەبییەوە: نەوزاد مەدحەت (گەران عەبدوڵڵا)

سەرچاوە: https://www.youtube.com/watch?v=TUvefmWZyxA&t=739s

کەلایەتی هزری.. وەرگێڕان و ئامادەکردنی لە عەرەبییەوە: گەران عەبدوڵڵا

کەلایەتی هزری مەترسیدارترە لە کەیلەی جەستەیی، چونکە کاتێک مەشکی کەسێک کەیلە دەکەیت، پێویست بە کەلەپچەکردنی دەستی ناکات. بەم لەدوانە مارکس ئاشکرای دەکات کە ترسناکترین زیندانەکان بەمرەقایەتی ئەوانەنین کە لە ئاسن و دیوار دروستکراون، بەڵکو ئەوانەن کە لە ناو مەشکدا دروستدەکرێن.

کەلەپچەی جەستەیی دەبینرێت و دەستی لێدەدرێت، دەتوانرێت بشکێنرێن و خەتیان لەدەربازبکەیت، کەتی دەروونی وەک قەناعەتێک، باوەڕێک یان ئاستییەکی جێگیر دەگۆڕدرێت. بەڵام کەیلەی هزری بەشدارە لە کەیلەکردنی خۆیدا، تەنانەت وەک پاسەوانەکی هۆشیاری زیندانی ناوخۆی، چونکە بەوایان وایە ئەوەی ئەزموونی دەکات خودی ئازادییە.

ستەمکار کە دەیەوێت جەستە ملکەچ بکات پێویستی بە سەرباز و قامچی هەیە. بەڵام ئەو کەسەی دەیەوێت مەشک ملکەچ بکات، تەنها پێویستی بە بیرۆکەیەکی قەناعەت پێکراو هەیە، بیرۆکەیەک کە واقیع وەک دەخاتەوە بە ئەوەی نادادپەروەری وەک دادپەروەری دەربکەوێت، چەوساندنەوە وەک چارەنووس و گوێڕایەڵی وەک ڕزگاری. لێرەدا مانای قووڵی هۆشیاری کەلایەتی دەردەکەوێت تەنانەت لەناو هۆشیاری کەیلەی بەجەستە کەتکراو لەوانەیە ڕۆژێک خەون بە ئازادییەوە ببینێت، بەڵام مەشکی داگیرکراو تەنها خەون بەو شتانەوە دەبینێت کە خزمەتی زیندانەکەی دەکات.

نیتچە ئەم مانایەی خستە ژێر هەژموونی فیکری خۆیەوە کاتێک چەمکی ئەخلاقی کۆیلەی داڕشت. ئەگەر مرۆق نەتوانێت بەرگری لە ڕاستی بکات، یاخی نابێت. لە جیاتی ئەوە، لاوازی خۆیان دەگۆڕن بۆ چاکە و ملکەچبوونیان بۆ جۆرێک لە پیرۆزی.

لێرەدا مەترسیدارترین شێوەی دیلکردن دەست پێدەکات، کاتێک کۆیلە خۆبەدەستەوەدانی خۆی وەک کارێکی ئەخلاقی دەبینێت و گوێڕایەڵی خۆی بەوەدەزانێت کە بە ئازادی دەژیت. ئەوان چیتر پێویستیان بە مامۆستایەک نییە تا سنوورەکانیان بەبیر بهێنێتەوە، چونکە ئەو دەخۆی بیرکردنەوەیان وەک پەرژینێک دەورەیانی داوە. بەم مانایە، ئەو هۆشیاری کۆیلایەتییە تەنها پاڵنەری یاخیبوون سەرکوت ناکات، بەڵکو دووبارە وەک دەسەزەک پابەندی کۆیلایەتەکەی دەبێت. لەم دەخۆدا مرۆق دەگۆڕێت بۆ قەرزنەکی شێواو، هەموو ڕێژەک سنوورەکانی خۆی بەرهەم دەهێنێتەوە وەک ئەوەی پێویستییەکی سروشتی بێت. هەر بۆیە نیتچە بەشێوەیەکی توند ڕایگەیاند کە ئەخلاق بەتاوان نییە، بەڵکو مێژووی ڕامکردنە. ستەمکاران دەمرن و دەڕۆن، بەڵام ئەو بەهایانەی لە مێشکدا چێنراون بۆ چەندین سەدە دەمێننەوە بە ئەنجامدانی ئەرکی خۆیان.

فۆکۆ، میکانیزمەکانی ئەم کۆیلەکردنە شاراوەیە ڕوونتر دەکاتەوە. دەسەڵاتی مۆدێرن چیتر پشت بە زنجیر و زیندان نابەستێت، بەڵکو پشت بە شتێکی زیرەکتر و مەترسیدارتر دەبەستێت, وادەکات تاک چاودێری خۆی بکات.

بیرۆکەی پانۆپتیکۆن- Panopticon ، کە فۆکۆ لە بێنتام- Jeremy Bentham- وەریگرتووە، تەنها مۆدێلێک نییە بۆ بەندیخانەیەکی بازنەیی. ئەمە خواستەکە بۆ مێشکی مرۆق کاتێک هەست دەکات بەردەوام چاوێکی نەبینراو لە هەموو ساتەکاندا سەیری دەکات. لێرەدا، کۆیلایەتی زۆرەملێ دەرەکی نییە، بەڵکو دیسپلینێکی ناوەکییە کە بێتە بەشێک لە پێکهاتەی ژیانی ڕۆژانەی. بەم گۆڕانە، سەرکوتکردنی ڕاستەوخۆ چیتر گرنگ نییە. ئەوە بەسە بەعەقڵ کە تێبگات کە هەموو کردارێک چاودێری دەکرێت، هەموو وشەیەک تۆمار دەکرێت و هەموو بیرۆکەیەک دەتوانرێت لە دژی بەکار بهێنرێت. پاشان کەسەکە دەبێتە پۆلیس بەسەر خۆیەوە، بیرکردنەوە دەکوژێت، پرسیارەکانیان دەخنکێنێت پێش ئەوەی بوێری دەربڕینیان بۆی هەبێت. بەم شێوەیە، درووستی وتەکەی مارکس بەدی دێت: کۆیلەیەکی بێ کۆلەپچە، بەڵام کەت و زنجیرەکان لە زهنیەتییان چێنراوە.

ئەم ڕوخسارە ترسناکەی کۆیلەیی هزری لە ئەدەبدا بەرجەستە کراوە، بەتایبەتی لە ڕۆمانی جۆرج ئۆروێڵ 1984. لەوێ کۆیلایەتی چیتر بە هێزی ماددی ناسەپێنرێت، بەڵکو لەلایەن خودی زمانەوە دەسەپێنرێت. کاتێک دەسەڵات کۆنترۆڵی وشە دەکات، سنوورەکانی بیرکردنەوە کۆنترۆڵ دەکات. "قسەی نوێ" تەنها زمانێکی خراپ نییە. ئەوە سنوورێکی نادیارە لەسەر خەیاڵ. ئەوەی وشەی ئازادی لە فەرهەنگەکەیدا نەبێت ناتوانێت لە مێشکیدا بیری لێ بکاتەوە. بەم شێوەیە، مرۆڤ دەبێتە بەندکراو لە فەرهەنگێکی شێواودا، وا بیر دەکاتەوە کە ئەوان تەنها ئەو شتانە دووبارە دەکەنەوە کە دەسەڵات دایڕشتووە. ئەمە کرۆکی تراژیدیاکەیە؛ کەسی بەجەستە زیندان دەزانێت کە زیندانیکراوە و خەون بە هەڵاتنەوە دەبینێت، بەڵام کەسێک کە دەروونی زیندانیکراوە تەنانەت قەفەسەکەی خۆشی نابینێت، دەکرێت بەرگریشی لێبکات وەک ئەوەی شوێنێکی سروشتیبێت بۆ ژیان. ئۆروێڵ تەنها پێشبینییەکی خەیاڵی نەنووسیوە. ئەو توێکاری سیستەمێکی نووسی کە خەڵک ملکەچ دەکات بەبێ دەنگ و دیوار، سیستەمێک کە فێریان دەکات کۆت و زنجیرەکانیان خۆشبوێت و ڕقیان لە هەر هەوڵێک بێت بۆ شکاندنیان، وەک ئەوەی ئازادی مەترسی ڕاستەقینە بێ!.

مارکس خۆی لە بۆشاییدا قسەی نەدەکرد. ئەو چاودێری دەکرد کە چۆن ئایدیۆلۆژیا وەک هێزێکی ماددی کار دەکات کە مێشک دەگرێت پێش ئەوەی جەستە بگرێت. لە "ئایدیۆلۆژیای ئەڵمانی"دا هۆشیاری هەڵە وەک میکانیزمێک وەسف دەکات کە کرێکار چەوساندنەوەکەی وەک ئەوەی چارەنووسێکی سروشتییە قبوڵ بکات، وەک ئەوەی هەژاری لە ئاسمانەوە بۆیان دابەزیبێت و سامانی ئەوانی تر مافێکە کە لە یاساکانی گەردووندا چەسپێنراوە. لێرەدا، بیرۆکەکان دەگۆڕێن بۆ کۆت و زنجیری بەهێزتر لە ئاسن چونکە بە زۆر ناسەپێنرێن بەڵکو وەک باوەڕ دەچێنرێن. ئەمە ئەو شتەیە کە کۆیلایەتی هزری لە کۆیلەیی جەستەیی مەترسیدارتر دەکات.

ئەو کرێکارەی کە دەستەکانی کۆت و زنجیر کراوە لەوانەیە خەون بە شۆڕشەوە ببینێت، بەڵام ئەو کرێکارەی کە هۆشیاری دزراوە تەنیا خەون بە گوێڕایەڵییەوە دەبینێت. سەرمایەدار پێویستی بە پۆلیس یان تەلبەند نابێت تا ئەو کاتەی عەقڵ خۆی بووە بە ئامرازێک بۆ بەرهەمهێنانەوەی چەوساندنەوە. ئەو هێزەی مێشک کۆیلە دەکات تەنها کۆیلە گوێڕایەڵ ناهێڵێتەوە، وایان لێدەکات ڕۆژ لەدوای ڕۆژ مەرجەکانی گوێڕایەڵییان دابین بکەن.

لای هایدگەر- Heidegger -، دەنگدانەوەیەکی تری ئەم تێگەیشتنە

دەدۆزینەوە، بەڵام لە ڕەهەندێکی ئەنتەلۆژیای قووڵتردا. مرۆڤ، وەک لە چەمکی “Das Man” دا باسکراوە، دەکەوێتە ناو “ڕۆژانە”، کە ئەوان وەک هەموو کەس دەژین، وەک هەموو کەس بیر دەکەنەوە، وەک هەموو کەس قسە دەکەن. لێرەدا، ستەمکار نە پێویستی بە زیندان هەیە و نە ئایدیۆلۆژیایەکی پتەو، چونکە مەگەل خۆی بووە بە زیندان. تاک لەناو جەماوەردا دەتوێتەوە تاوەکو کەسایەتی خۆی لەدەست دەدات، توانای پرسیارکردن لەدەست دەدات، لەجیاتی ئەوە تەنها ئەو شتانە بەبێ بەرگری دووبارە دەکاتەوە کە بەسەریدا دەسەپێنرێت. کۆیلایەتی هزری لەم چوارچێوەیەدا تەنها سەرکوتکردنی ئازادی نییە، بەڵکو سڕینەوەی خودیە. ئەمە حاڵەتێکی نەبوونە کە تێیدا “بایەخ” جێگەی بیری تاک دەگرێتەوە و دەنگی “من” لەناو کۆرسی دەنگە هاوشێوەکاندا دیار نامێنێت. لێرەدا، مەترسیەکە دەگاتە لوتکە، نەک تەنها ئەو کەسە توانای شۆڕشگێڕی نییە، بەڵکو تەنانەت ناتوانێت بزانێت کە کۆیلەیە. ئەوان بوونەتە سێبەرێک لە نێو سێبەرەکاندا، لەسەر ڕێگایەکی پێشوەخت دەڕۆن بەبێ ئەوەی بزانن کە ڕێگاکە هی ئەوان نییە.

ئەگەر سەیری مێژوو بکەین، بۆمان دەردەکەوێت کە ئایین کاتێک لە ئەزموونێکی ڕۆحی زیندووەوە دەگۆڕێت بۆ دامەزراوەیەکی دیکتاتۆر، دەبێتە یەکێک لە مەترسیدارترین شێوەکانی کۆیلایەتی هزری. لە سەدەکانی ناوەڕاستدا، پیاوانی ئاینی پێویستیان بە زنجیری ئاسنین نەبوو، بەڵکو پێویستیان بە گوتارێک بوو کە ترس لە ڕۆحدا بچێنێت: بیرکردنەوە گوناهە، پرسیارکردن یاخیبوونە لە خودا، ڕزگاری تەنها لە ڕێگەی گوێڕایەڵی ئەوانەوە دێت. کەواتە، کۆیلایەتی تەنها گوێڕایەڵی قەشەکان نەبوو، بەڵکو ناوخۆیی ترسێکی هەمیشەیی بوو لە خودی بیرکردنەوە.

مەترسیدارترین لایەنی ئەم سیستەمە ئەوەیە کە مرۆڤ لە ئازادی خۆی دەترسێت وەک نەفرەت و وەک زیندانییەک لە نێوان دوو دیواردا دەژێت: دیواری سزای سەر زەوی و دیواری سزای هەتاهەتایی. بە تێپەڕبوونی کات، ترس دەبێتە خوو، ترس دەبێتە سروشتی دووەم، مێشک خۆی دەبێتە پاسەوان. پێویست بە لێکۆڵەرەوانی دەرەکی ناکات کاتێک لێپرسینەوەکە لە ناوەوە جێگیردەبێت. ئەمە ئەو کۆیلایەتییەیە کە مارکس مەبەستی بوو: عەقڵ خۆی لە ژێرزەمینێکی تاریکدا زیندانی دەکات و باوەڕی وایە کە گەنجینەیەکی پیرۆز دەپارێزێت.

تەنانەت لە دنیای هونەریشدا کە گوایە بۆشایەکی فراوانی بۆ ئازادی هەیە، کەچی کۆیلایەتی هزری دەتوانێت ڕەگی ریشەی خۆی لە

تاریکیدا نقومبکات. کاتێک سینەما دەبێتە ئامرازی پڕوپاگەندە، یان مۆسیقا دەگەڕێت بە سروودی ملکەچبوون، یان تابلۆکان دەبنە شکۆمەندی سەرکردەکان، خەیاڵ خۆی کۆیلە دەبێت. لەجیاتی کردنەوەی دەرگای خەیاڵ، هونەر دەبێتە قەفەزێک کە ڕەنگ کراوە. ئەمە لەلایەن ڕژێمە تۆتالیتارەکانەوە ناسراوبوو، کە ئەوەندە پێویستیان بە زیندان نەبوو ئەوەندەی پێویستیان بە شانۆ و گۆرانی هەبوو بۆ دروستکردنی هۆشیارییەکی هەڵە کە دڵسۆزی بە چاکە دەبەستێتەوە. لێرەدا دەردەکەوێت کە سایکۆلۆژیا پێی دەڵێت "سێگۆشەی تاریک": خۆپەرستی، ماکیاڤیلیزم و سایکۆپاتی. ئەم ستەمکارە نوێیانە تەنها بە قامچی فەرمانڕەوایی ناکەن، بەڵکو بە توانای دەستکاریکردنی عەقڵ لە ڕێگەی پڕوپاگەندە، دروستکردنی وێنەیەکی کاریزماتیک و بەکارهێنانی هەست وەک چەک. جەستە زیندانی ناکەن، بەڵام هۆشیاری کۆمەڵ زیندانی دەکەن لە نمایشێکی گەورەدا کە هەموو هاووڵاتییەک دەبێتە ئەکتەر لە دیمەنێکدا کە نەینووسیوە. کاتێک هونەر و دەسەڵات تێکەڵ دەبن، جوانی خۆی دەگۆڕێت بە ئامرازی زاڵبوون و تاک دەبێتە بەندی گۆرانی و ئەفسانە و وێنەی خۆی.

لە سایکۆلۆژیادا، قوتابخانەی فرۆید دەریدەخات کە کۆیلەکردن سنووردار نییە بە ڕووکەشی دەرەوەی مرۆڤ، بەڵکو درێژ دەبێتەوە بۆ قووڵایی ناخ. سەرکوتکردنی چەسپاو لە نائاگاییدا لەگەڵ تێپەڕبوونی کات دەگۆڕێت بۆ فەرمانی نادیار. ئەو منداڵەی لە ژێر قورسایی ترس و هەڕەشەدا گەورە دەبێت بەندیخانەیەکی بێدەنگ لە ناخەوە هەڵدەگرێت، بەردەوام بەبیری دەهێنێتەوە کە ئازادی مەترسیدارە و یاخی بوون گوناهە. کەواتە، ئەگەر لە کۆتوبەندەکانی کۆمەڵگە ڕزگاریان بێت، دیلی ئەو دەنگە سەرەتاییانە دەمێننەوە کە وێنەی جیهانیان پێکهێناوە. کۆیلەی هزری لێرە لەلایەن سوپەرئیگۆ بەڕێوە دەبرێت کە بە ناوی دەسەڵات و باوک و نۆرمە کۆمەڵایەتییەکانەوە قسە دەکات و خود دەگۆڕێت بۆ دادگەیەکی دڵڕەق.

یۆنگ -Carl Gustav Jung- زیاتر ڕۆیشت کاتێک باسی سێبەری کرد: ئەو بەشە تاریکەی کە مرۆڤ ڕەتی دەکاتەوە دانی پێدا بنێت. کاتێک تاک لە ناوخۆیدا دڵڕەقی، ئارەزوو و دەستدرێژی سەرکوت دەکات، لێیان ڕزگار نابێت، بەڵکو لە گۆشەیەکی دەروونیدا بەجێی دەهێڵێت، لەوێ لە تاریکیدا گەشە دەکات و بە شێوەیەکی ئاڵۆز کۆنترۆڵی هۆشیاری دەکات. لەوانەیە ئەو کەسە وا بیر بکاتەوە کە ئازادانە بیردەکاتەوە، بەڵام لە ڕاستیدا فەرمانەکانی ئەو هێزە نائاگایانە جێبەجێ دەکەن. لێرەدا، کۆیلایەتی دەگاتە لوتکە. ئەوەی دوێنێ لە

ناخی خۆتدا زیندانت کرد، ئەمەش دەیەوێت ئاراستەی ژیانت بگۆڕێت، کێشەکە لەوەوە سەرچاوە دەگرێت کە ئەو هێزە شاردراوەی ناخمان لە کاتی خۆیدا رووبەڕووی نەوەستاوینەتەوە.

کاتێک لە سایکۆلۆژیای تاکەکەسەوە دەچینە سایکۆلۆژیای جەماوەری، وێنەیەکی ترسناکتر لە کۆیلەیی هزری دەردەکەوێت. گوستاڤ لۆبۆن لە کتێبەکەیدا باسی ئەوە دەکات کە چۆن تاک کاتێک لەناو جەماوەردا دەتوێتەوە توانای ڕەخنەگرتن لەدەست دەدات و ملکەچی پێشنیارەکانی مەگەل دەبێت. لێرەدا، ئەوان چیتر بیر لە خۆیان ناکەنەوە، بەڵکو مێشکێکی کۆمەڵی نادیار دەگرنەبەر کە ڕێنماییان دەکات. لە یەک ساتدا، مرۆڤی عەقڵانی دەتوانێت ببێتە ئامرازی توندوتیژی و ڕۆشنبیریش دەتوانێت ببێتە قسەکەری پڕوپاگەندە، چونکە جەماوەر، وەک خۆی دەڵێت، نەک بە لۆژیکەوە بەڵکو بە ئەفسانە و هەست بەڕێوە دەبرێن. ئەمە ساتێکی نامۆبوونی تەواوە، کە مێشک دەبێتە ئاوێنەیەک تەنها دەبێتە رەنگدانەوەی ئەو شتانەی کە فێرە دەدرێت. ئەمە ئەو شتەیە کە کۆیلایەتی هزری دەندانەتر دەکات. نەک تەنها تاک دەکاتە ئامانج بەڵکو هەموو گرووپێکە لە تۆڕێک لە هێما و دروشمدا زیندانی دەکات. کاتێک میدیا گوتارێکی دیاریکراو دووبارە دەکاتەوە، کاتێک درۆ لە ڕێگەی دووبارەکردنەوەوە دەبێتە ڕاستی، ئەو هۆشیارییە هەڵەیە کە مارکس باسی لێوە کرد، بەدی دێت. خەڵک دەبنە زیندانی ئەو باوەڕانەی کە هەڵیان نەبژاردووە، بەڵام لەلایەن میکانیزمی دەستکاریکردنی سۆزەوە بۆیان هەڵبژێردراوە. لێرەدا، زنجیرەکە چیتر ئاسن نییە، بەڵکو زمانەوانی و سایکۆلۆژییە، خەیاڵ دەورە دەدات و گوێڕایەڵی بە شێوەیەکی گەورە بەرهەم دەهێنێتەوە.

مەترسیدارترین شت دەربارەی کۆیلایەتی هزری ئەوەیە کە وەهمی ئازادی لە کەسەکەدا دەچێنێت. کەسی کۆیلە هەست بە کۆیلە بوون ناکات. ئەوان وا بیردەکەنەوە کە ئازادن لەهەڵبژاردندا، بڕیار دەدەن و خاوەنی باوەڕی خۆیانن، لە ڕاستیدا ئەو شتانە بەرهەم دەهێننەوە کە ئەوانی تر بۆیان داڕشتووە. ئەمە زیرەکی دەسەڵاتە کاتێک دەگۆڕێت بۆ ئایدیۆلۆژیا، وات لێدەکات باوەڕ بکەیت کە بیرکردنەوەکانت هی خۆتن و هەڵبژاردنەکانت لە خۆتەوە سەرچاوە دەگرن، بەڵام لە بنەڕەتدا، ڕەنگدانەوەی پرۆگرامی درێژخایەنن. وەک ئالتوسێر- Louis Althusser ئاماژەی پێکرد، دەزگاکانی دەوڵەتی ئایدیۆلۆژی (قوتابخانە، میدیا، ئایین) بە زۆرەملێ کار ناکەن بەڵکو بە “لێپرسینەوە” کار دەکەن، وادەکات تاک خۆی بە ئازاد ببینێت بەڵام لە ڕاستیدا تەنها گوێڕایەڵێکە و هیچی تر. لەم چوارچێوەیەدا

دەتوانین لەوە تێبگەین کە بۆچی سپینۆزا دەڵێت: «مرۆڤ بە کۆیلایەتی دەجەنگێت وەک ئەوەی ڕزگاری بێت.» ئەوان بەرگری لە زنجیرەکەی سەپێنراو ناکەن، بەڵکو وێنەیەکی عەقڵی لە مێشکیاندا دروست بووە.

هونەر خۆی لەم تەڵە دەرباز نەبووە؛ هەندێک جار وەک ئامرازێک بۆ بەرهەمهێنانەوەی کۆیلایەتی هزری بەکارهاتووە. لە سیستەمە تۆتالیتارییەکاندا، شیعر دەبێتە ناونیشانێک بۆ سەرکردە، شانۆ دەبێتە ئاهەنگێک بۆ سەرکەوتنە خەیاڵییەکان و سینەما دەبێتە ئامێرێک بۆ رتووشکردنی وێنەی ستەمکار. ئەوەی دەبوو پەناگەیەک بێت بۆ خەیاڵ، دەبێتە ئاوێنەی ڕەنگدانەوەی ئەو شتانە کە دەسەڵات دەیەوێت خەڵک بیبینن. لەم ساتەوەختەدا هونەر چیتر ئازادی ڕۆح نییە، بەڵکو ئەندازیاری هۆشیارییەتی. بەڵام پارادۆکسەکە ئەوەیە کە هونەریش دەتوانێت ئەم زنجیرەیە ئاشکرا بکات. لە دیوارەکەی پینک فلۆیدەوە ”Pink Floyd’s “The Wall – تا شانۆنامەکانی برێخت کە میکانیزمەکانی دەسەڵاتیان ئاشکرا کرد، هونەر هەمیشە گۆڕەپانێکی دووانە بووە: یان وەک ئامرازی کۆیلەکردن بەکار دەهێنرێت یان وەک چەکی بەرگری. بۆیە ستەمکاران زیاتر لە هونەرمەندی ڕاستەقینە دەترسن نەک لە سیاسەتمەداری بەرامبەر، چونکە هونەرمەند بە شمشێر و بە وشەی ڕاستەوخۆ شەڕ ناکات، بەڵکو بەو سیمبولەی کە نائاگایی دەهەژێنێت و عەقڵ لە خەوەکەی بەئاگا دەهێنێتەوە.

ئەگەر بڕوانینە ڕۆژهەڵات، بەمان دەردەکەوێت کە بیرۆکەی ڕۆشنبیری کۆیلە بۆ داناکانی چین و هیندستان نامۆ نەبوون. کۆنفوشیوس-Confucius هۆشداری دا لە مەترسی ئەوەی کەسێک ملکەچی نەریتەکان بێت بەبێ تاقیکردنەوە، کاتێک دابونەریت دەبنە کۆت و زنجیری نەبینراو کە مێشک کۆت و زنجیر دەکات و گوێڕایەڵی خۆی دەکاتە ئامانج. هەرچەندە کۆنفوشیوس لەسەر بنەمای ڕێزگرتن لە سیستەمی کۆمەڵایەتی بنیات نراوە، بەڵام مەترسییەکەی کاتێک کورت دەکرێتەوە بۆ تەنها دووبارەکردنەوەی وتەکانی بە شێوەیەکی گشتی کەسەکان دەبنە سەبەری ڕابردوویەکی بێ کۆتا. لێرەدا، کۆیلایەتی لە شێوەی ڕێزگرتن کوێرانە بۆ دابونەریت دەردەکەوێت، کە تێیدا تاک ناوێرێت پرسیار بکات لە ترسی تۆمەتکردنی بە تێکدانی پیرۆزی باوباپیران.

لە هیندستان، بودا هۆشداری دا کە نەزانی (avidya) ڕەگی سەرەکی ئازارەکانە. کۆیلایەتی هزری لەوە تەنها ملکەچبوون بە دەسەڵاتی سیاسی نییە، بەڵکو وابەستەبوونە بە وەهمی “خود” و وێنە دروستکراوەکانی مێشک کە ئارەزووەکان دروستیان کردووە. تاک وا

بیر دەکاتەوە کە ئازادە لە کاتێکدا لە ڕاستیدا بەندی ئارەزوو و بیروباوەڕەکانیەتی، بەدوای تراویلکەیەکی بێ کۆتایدا دەکەون. لەبەر ئەوە فەلسەفەی بودایی ڕێگای ئازادی بە شکاندنی زنجیرە دەرەکییەکان دەست پێنەکرد، بەڵکو بە هەڵوەشاندنەوەی خەیاڵە ناوخۆییەکان لە ڕێگەی تێڕامان و کوژاندنەوەی ئاگری وابەستەبوون. بانگەوازەکە بۆ ئازادکردنی مێشک لە زیندانە شاراوەکانی پێش ئەوەی بیر لە ئازادکردنی جەستە بکەیتەوە لە زیندانە دیارەکانی.

فەیلەسوفەکان بۆیان دەرکەوت کە کۆیلایەتی هزری تەنها مرۆڤ ناهێڵێتەوە بە کۆیلەی ئەوانی تر. وایان لێدەکات دوژمنی خۆیان بن. ئارەزوویان ڕێک دەخاتەوە بە ئەوەی بەدوای کۆت و زنجیرەکانیاندا بگەڕێن هەروەک تینووەکان بەدوای ئاودا دەگەڕێن. لە چینی تاوئیستی، لاو تزو- Taoist China, Lao Tzu هۆشداریدا لەوەی دەوڵەت یاساکان چەند هەندە دەکات، چونکە بڵاوبوونەوەی یاساکان ئەوەندەی مرۆڤەکان ڕێکناخات ئەوەندەی ڕۆحیان هەژار دەکات و وایان لێدەکات خوو بە ملکەچبوونەوە بگرن. گوێڕایەڵی کوێرانە بە سیستەم تەنها ڕوویەکی تری کۆیلایەتی فیکرییە، کە تاک لە پێکهاتەیەکی ڕەقدا دەتوێتەوە و دەنگی ناوەوەی خۆی لەدەست دەدات و وەک ئامرازێک لە دەستی دەسەڵاتێکی نەناسراودا دەژی.

لە هیندۆیزمدا، دەقی “بهاگاڤاد گیتا -Bhagavad Gita ” وەک ئاوێنەیەکی ئەم ململانێیە دەردەکەوێت. ئارجونا، جەنگاوەرە دوودڵەکە، خۆی ئیفلیج دەبینێتەوە بەهۆی قورسایی ئەرک و نەریت، بەڵام ئەو نازانێت کە زیندانی ڕاستەقینەی ئەو مەیدانی جەنگ نییە بەڵکو دوودڵی ناوخودی خۆیەتی. فەلسەفەی هیندۆ نیشانی دەدات کە مرۆڤ دەتوانرێت نەک تەنها لەلایەن دەسەڵاتی دەرەکییەوە کۆیلە بکرێت بەڵکو بە دەنگێکی ناوەکی پڕ لە ترس و داب و نەریت و نەتوانینی بڕیاردانی ڕاستەقینە کۆیلە بکرێت. لێرەدا زنجیرەکە دەگاتە لوتکە، گەمارۆدراو لەلایەن ئەو سنوورانەی کە کەسەکە خۆی لە باوەڕە تاقینەکراوەکانەوە دروستی کردووە.

لە سەردەمی مۆدێرن، کۆیلایەتی هزری لەو شتەدا دەردەکەوێت کە ئادۆرنۆ و هۆرکهایمەر – Adorno and Horkheimer لە کتێبی “دیالێکتیکی ڕۆشنگەری” ناویان ناوە “پیشەسازی کەلتوور”. کەسی هاوچەرخ چیتر کۆیلە نییە بە کۆت و زنجیر، بەڵکو بەهۆی ئەو ناوەرۆکەیەوە کە بەرهەم دەهێنرێتەوە بۆ ئەوەی وەک بەکاربەرێکی هەمیشەیی بیهێڵێتەوە. سینەما، ڕیکلامەکان، و مۆسیقای بازرگانی هەموویان وەک ئامرازێک کار دەکەن بۆ ڕێکخستنەوەی هۆشیاری کۆمەڵ

بە ئەوەی تاک وا بیر بکاتەوە کە ئازادانە هەڵدەبژێرێت، لە کاتێکدا ئەوان لەناو تەڵەکی ئارەزووەکان دەجوڵێن کە پێشتر بۆیان دروستکراوە. ئازادی لێرەدا تەنیا خەیاڵە چونکە هەڵبژاردنەکە خۆی لە تاقیگەکانی سەرمایەدا دیزاین کراوە.

گای دیبۆرد- Guy Debord لە کتێبی ”The Society of the Spectacle“ باسی لەوە کرد کە جیهانی مۆدێرن چیتر لە واقیعدا ناژیت بەڵکو لە وێنەکەیدا دەژیت. خەڵک مامەڵە لەگەڵ شتەکان ناکات بەڵکو لەگەڵ نوێنەرایەتیکردنیان لەسەر شاشە و ڕیکلامەکان و سیاسەت مامەڵە دەکەن. کاتێک وێنەکە بەهێزتر دەبێت لە ڕاستی، مێشک دەبێتە کۆیلەی زیرەکی خۆی. کۆیلایەتی هزری لێرە پەیوەستی بە جەلادێک نییە بەڵکو شاشەیەکی ڕووناککەرەوەی دەوێت. ئەو کەسە وا بیر دەکاتەوە کە جیهان دەبینێت، بەڵام تەنها ڕەنگدانەوەی بە وریاییەوە دەبینێت کە خزمەتی دەکات وەک بەکاربەرێکی گوێڕایەڵ.

میشێل فۆکۆ لە “دیسپلین و سزادا” زیاتر دەڕوات و ئاشکرای دەکات کە دەسەڵاتی مۆدێرن چیتر توندوتیژی ڕاستەوخۆ بەکار ناهێنێت بەڵکو جەستەی بە دیسپلین و مێشکی گوێڕایەڵ بەرهەم دەهێنێت. قوتابخانە، نەخۆشخانە، سەربازگە، و کارگە تەنها دامەزراوەی کرداری نین. ئەوان ئامرازێکن بۆ دووبارە شێوەپێدانی تاک بە ئەوەی ببێتە بوونەوەرێکی گوێڕایەڵ بەبێ ئەوەی هەستی پێبکات. لێرەدا، کۆیلایەتی هزری لە بەرگێکی نوێدا بەدەست دێت: مێشکێک کە پێی وایە فێر دەبێت، مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت، یان کار دەکات، لەکاتێکدا بەپێی ستانداردەکانی سیستەمێکە شێوە دەگۆڕدرێت.

فۆکۆ دەریدەخات کە مۆدێرنیتە زنجیرەکەی هەڵنەوەشاندەوە بەڵکو بە شێوازێکی نەرمتر و قووڵتر دایڕشت. لە جیاتی زیندانی فیزیکی، ئەو کەسە لە شوێنێکی کراوەدا دەژی کە پڕە لە چاوی نەبینراو کە دەیکاتە کۆیلەی تەمبێکردن. ئەوەی کێشەکە ئاڵۆزتر دەکات ئەوەیە کە ئەم دەسەڵاتە خۆی وەک ستەمکار ڕاناگەیەنێت بەڵکو وەک شوان و پارێزەر ڕادەگەیەنێت. بۆیە خەڵک باوەڕی پێدەکەن و بە ئارەزووی خۆیان ملکەچی دەبن. لێرەدا کۆیلایەتی هزری دەگاتە لوتکە، کاتێک تاک باوەڕی وایە گوێڕایەڵی پاراستن و چاودێری، چاودێرییە.

لە “پیاوی یەک ڕەهەندی”، هێربێرت مارکۆز- ”One-Dimensional Man,“ Herbert Marcuse هۆشداری دا کە سەرمایەداری دواکەوتوو تەنها جەستەی لە کارگەکاندا کۆیلە نەکردووە، بەڵکو هۆشیاری خۆی لە ڕێگەی بەرهەمهێنانی پێداویستی هەڵە کۆیلەکردووە. تاک ئارەزووی

ئەو کاڵایانە دەکات کە تەنها دووبارە بەکارهێنانەوەی ئارەزووەکانن کە پێشتر بۆی دروستکراون و مێشکیان دەگەڕێت بە بازنەیەکی داخراو، بە پڕکردنەوەی بۆشاییەک بەکاری دەهێنن، پاشان بەکارهێنانیان بۆشاییەکە زیاد دەکات.

ئەم کۆیلایەتییە پێویستی بە سەرکوتکردن نییە چونکە مرۆڤ دەخاتە دۆخێکی ڕازیکردنی خەیاڵییەوە کە وای لێ دەکات نقووم بێت لە ئاسوودەیی، لە کاتێکدا جەوهەری ئازادییەکەی دەدزرێت. مارکۆز ڕوونی دەکاتەوە کە مەترسییەکە لە زنجیرەی بینراو نییە، بەڵکو لە ڕازیبوونی هەڵخەڵەتێنەردایە. کۆمەڵگە بەختەوەرییەکی بچووک بە تاک دابین دەکات کە بێهەستی دەکات لە بینینی بەختەوەری گەورەتر و لەدەست چوو. لێرەدا، کۆیلایەتییەکی مەترسیدارتر لە چەوساندنەوەی جەستەیی سەرهەڵدەدات، کۆیلایەتییەکی هزری کە وا لە کەسەکە دەکات هاوبەش بێت لە ژێردەستەیی خۆیدا، چونکە قەناعەتیان بەوە هەیە کە ئەوەی ئەزموونی دەکات باشترین حاڵەتە. بەم شێوەیە، ئەگەری شۆڕش لەناودەچێت، نەک بەهێز، بەڵکو بە تێربوونی وەهمی کە هەموو دەرگایەک بۆ بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە دادەخات.

لە کتێبی “کۆمەڵگەی کراوە و دوژمنەکانی”، کارل پۆپەر- “The Open Society and Its Enemies,” Karl Popper هۆشداری داوە لە مەترسی ئایدیۆلۆژیای تۆتالیتاری کە دەرگای ڕەخنە دادەخات و ڕاستی دەکاتە دەقێکی داخراو. دیکتاتۆری ڕۆشنبیری کاتێک دەست پێدەکات کە پرسیارکردن قەدەغە دەکرێت بە ناوی دڵنیاییەکی ڕەها، چ ئایینی بێت یان ئایدیۆلۆژی. لێرەدا، کۆیلایەتی هزری لە پاکترین شێوەیدا بەدی دەکرێت، مێشک لە ناوەوە دەستی بەسەردا گیراوە، تەنها ئەو شتانە دەبینێت کە دۆگمای زاڵ ڕێگەی پێدەدات. مرۆڤ پێویستی بە کەت و زنجیر نییە تا ئەو کاتەی لە دیوارێکی ئایدیۆلۆژیدا بەند بکرێت کە خۆی بە ڕاستی ڕەها دادەنێت.

هانا ئارێنت لە کتێبی “بنچینەکانی تۆتالیتاریزم” The Origins of Totalitarianism,” ڕوونی کردووەتەوە کە چۆن ئایدیۆلۆژیا دەتوانێت درۆ بگۆڕێت بە سیستەمێکی پێکەوە بەستراو کە مێشک قووت دەدات. بە کۆنتڕۆڵکردنی جەستە ڕازی نابێت، بەڵکو واقیع ڕێکدەخات بە ئەوەی تاک تێیدا بتوێتەوە. مەترسیدارترین شت ئەوەیە کە قوربانی بچێتە ناو ئەم سیستەمەوە و دروشمەکانی دووبارە بکاتەوە و بەرگری لێبکات. تەنانەت لە کاتێکدا قوربانیشی بێت لەم خاڵەدا، کۆیلایەتی هزری دەبێتە سووتەمەنی بۆ تۆتالیتاریزم، هۆشیارییەکی دزراو کە دژی خۆی کار دەکات، مێشکێک کە بووە بە ئامرازێک لە دەستی ئامێرێک

کە تاکەکان دەخوات.

مارکس باسی کۆیلایەتی هزری وەک حاڵەتێکی ڕێکەوت نەکرد بەڵکو وەک پێکهاتەیەکی قووڵ کە بەردەوامی سیستەمەکانی چەوساندنەوە دەپارێزێت. لە "ئایدیۆلۆژیای ئەڵمانی" ئاشکرای کرد کە خەڵک بیرۆکەکانیان لە بۆشاییدا بەرهەم ناهێنن بەڵکو لە هەلومەرجی ماددی بەرهەم دێنن کە خۆیان بەسەریاندا دەسەپێنن و لە پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان کە هۆشیارییان و سنوورەکانی خەیاڵیان پێناسە دەکات.

لێرەدا، عەقڵ خۆی دەبێتە درێژکراوەی ئامێری کۆمەڵایەتی، جیهان نەک وەک خۆی دەبینێت، بەڵکو بەو شێوەیەی کە ئەو پێکهاتەیە ڕێگەی دەدات. کەواتە، کەسی چەوساوە قەناعەت بەوە دەکات کە پێگەی لە ژیاندا سروشتییە و سنوورەکانی بەشێکن لە ڕێکخستنی گەردوونی. ئەمە ساتی نامۆبوونی تەواوە، کە ئایدیۆلۆژیا دەگۆڕێت بۆ قەفەزێکی ناوخۆیی. لە "سەرمایە"دا، ئەم نامۆبوونە بە دڕندانەترین شێوە دەردەکەوێت: پەرستنی کاڵا. ئەو شتانەی کە بە ئارەقی مرۆڤ دروست دەکرێن وەک قەوارەیەکی جادوویی و سەربەخۆ نیشان دەدرێن کە ژیانێکی تایبەت بە خۆیان هەیە. کاتێک مرۆڤ کاڵایەک دەکڕێت، پەیوەندی چەوساندنەوە و کاری بەفیڕۆدراو لە پشتیەوە نابینێت. ئەوان تەنها جوانییەکی سەرنجڕاکێش دەبینن. ئەم پێچەوانەبوونەوەیە وا لە هۆشیاری دەکات خەیاڵ وەک ڕاستی ببینێت. لێرەوەیە زنجیرەکە زیاتر ئەستوور دەبێت.

لێرەدا، ئەوەی لە نیتچە و فۆکۆ و ئۆروێڵ بینیمان تەواو بوو، کۆیلە یاخی نابێت چونکە نازانێت کۆیلەیە و مێشکی کەت و زنجیرەکانی ناشکێنێت، چونکە هەر خۆی دروستی کردوون و بەخۆشی لە دەستیکردوون. کەواتە مارکس هەموو ئەو شتانەی پێش خۆی لە یەک تەوەرەدا دەبەستێتەوە: لە ئەخلاقی کۆیلایەتی لای نیتچە، بۆ پانۆپتیکۆن لای فۆکۆ، تا ئۆروێڵ. ئەمانە هەموویان لایەنی هەمان ڕاستین، کۆیلایەتی هزری پەیوەستی بە زنجیری دەرەکی نییە چونکە زنجیری ناوەکی دەچنێت کە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ گوێڕایەڵی بەرهەم دەهێنێتەوە. بەم شێوەیە، مرۆڤ لە خانەیەکی ماددی بەند ناکرێت، بەڵکو لە نەخشەیەکی مێشکیدا کە بە وریاییەوە بۆی داڕێژراوە بۆ ئەوەی بڕوا بکات کە تاکە ڕێگا ئەو ڕێگایەیە کە بەرەو نامۆبوونی زیاتری دەبات.

بەم شێوەیە دەگەینە لوتکە: کۆیلایەتی هزری تەنها کاریگەری لاوەکی

مەژوو نییە. ئەوە یاسای شاراوەیەتی. ئەو دەزووەی ستەمکاران ئیمپراتۆریەتەکانیان پێچنیوە، کەسا دەسەڵاتەکەی، سەرمایەداری بازاڕەکەی و جەماوەر خەیاڵەکانی. لە مارکسەوە تا فۆکۆ، لە نیتچەوە بۆ ئۆروێڵ، لە سپینۆزاوە تا گرامشی، ڕوونە کە مەترسیدارترین زیندان بە مرۆڤایەتی زیندان نییە، بەڵکو ئەو باوەڕیانەیە کە وایان لێدەکات لەگەڵ ئەو شیشانە ئاشت ببنەوە. جەستە دەتوانێت یاخی بێت، بەڵام مێشک ئەگەر کەیلە بێت، دەبێتە چەکێک لە دژی خۆی. هونەر، فەلسەفە، ئایین، سیاسەت.. هەمووی ئەو بوارانەن کە دەتوانن ببنە گۆڕەپانی کەیلایەتی، یان بۆشایی ئازادی و مرۆڤ لە نێوانیاندا بوونەوەرێکی تراژیدییە کە لەسەر لێواری بیرێکی سەر دانەپۆشراو دەڕوات، یان وەک پاسەوانی خەیاڵێک دەمێنێتەوە کە لە مێشکیاندا دانراوە، یان بوێری ئەوە پەیدادەکات کە ڕووبەڕووی کۆتەکانی ناوەوەی بێتەوە. لەو چرکەساتەی هۆشیاریدا، ئەوان تێدەگەن کە ئازادی نابەخشرێت بەڵکو دەستی بەسەردا دەگیرێت، سەرەتا لە دەستی مێشکەوە پێش ئەوەی قامچی لەدەست وەربگیرێت. ئەمە دوایین هاواری مارکس و هەموو ئەوانەی بڕوایان بەو ڕێبازە هەیە «ئەو زیندانە بشکێنن کە لە مێشکتاندایە چونکە هەموو کۆت و زنجیرەکانی جیهان لەوەوە دەست پێدەکەن.»

سەرچاوە:

https://www.youtube.com/watch?v=ysBNUYmmoTE

ئایا جەماوەر بیر دەکاتەوە؟.. وەرگێڕان و ئامادەکردنی لە عەرەبییەوە: گۆران عەبدوڵڵا

جەماوەر لەڕێی عەقڵەوە ناژێت، بەڵکو لە ڕێی ئەفسانەکانەوە دەژی و بە بەکارهێنانی بەڵگە هەڵناسووڕێت، بەڵکو بە هەست و سۆز دەجووڵێتەوە. بەم وشانە، گۆستاڤ لۆبۆن -Gustave Le Bon – مەشخەڵێکی لە ناو تاریکیدا هەڵکرد بۆ ئاشکراکردنی بوونەوەرێکی ترسناک کە ناوی جەماوەرە.

ئەوانە مرۆڤی سەربەخۆ نین، بەڵکو کۆمەڵێکی توووڕەن کە عەقڵیان لەژێر هەژمونی غەریزە سادەکاندایە و لەڕێی هەست و سۆزەوە حەماس دەیانگرێت. ئەوان گوێ بە بەڵگە نادەن، بەڵکو زۆر زوو بڕوا بە درۆکان د□ن□ن. هەر ئەفسانەیەک دەکەوێتە سەر زمانیان، دەبێتە حەقیقەتێکی خوێناوی کە عەقڵ زەحمەتە سحری ئەو ئەفسانەیە لایان خاڵیبکاتەوە. ئەمە زامێکی کراوەی مرۆڤایەتییە. عەقڵ لە تاکەکەسدا سەرچاوە دەگرێت، بەڵام لە کۆمەڵدا دەمرێت. بۆیە ئەوە فەیلەسووف نییە، بەڵکو ساحیرە کە رابەرایەتی جەماوەرەکە دەکات. دەنگی عەقڵ نا، بەڵکو دەنگی دەهۆڵەکان دەبیستن.

بەم شێوەیە لۆبۆن تێگەیشت کە مێژوو بە بەڵگە نەنووسراوە، بەڵکو بە سروودەکان و ئاڵاکان نووسراوە. جەماوەرەکان بەرەو روناکی نا، بەڵکو بەرەو سووتاندن بەرێدەکرێن، کەچی وا دەزانن ئەو هەراو هۆریاو شاتە شاتە ئەستر□ی رزگاریکەریانە.
کاتێک لە قوڵایی ئەوەی گۆستاڤ لەبۆن ئاشکرای کردووە تێدەگەین، کە چۆن جەماوەرەکان گوێ بە عەقڵ نادەن، جگە لەوەی وەک کەسێکی برسی چۆن گوێ بە وانەیەک دەدات کە سەبارەت بە خواردنە، بە دیدێکی ل□□□ و د□□□ک کە بۆ شتێکی تر هاوار دەکات. ئەوانە پێویستیان بە سەرخۆشییە، نەک بە بەڵگە، بە نیشانەیەکی درەوشاوە، نەک بە حەقیقەتێکی کاڵ. بەم شێوەیە ئەفسانەکان دروست د□ب□ن، وەک ئەفیونێکی کۆمەڵایەتی بە ژەمەکانی جۆش و خرۆشەوە دەدرێتە ئەوان و ئەوانیش وەک کەسێکی تینوو کە ئاوی پیس دەخواتەوە، بەبێ گوێدانە پیسییەکەی کە لە خوێنەکانیاندا دەگەڕێت، دەیخۆنەوە.

لۆژیک لە دەستی جەماوەردا وەک کاغەزێک وایە لە بەرامبەر ئاگرێک دەسووتێت و دەبێتە خۆڵەمێش. بۆیە جەماوەرەکان هەرگیز بە وتارێکی عەقڵانی نەبراونەتە مەیدانەکان، بەڵکو بە وتارێکی سەرگەردان کە سروشتی سادەکان دەهەژێنێت. حەقیقەت لە لای ئەوان بە پێوەری بەڵگە ناپێورێت، بەڵکو بە توانای□تی ئەو کەسەی کە دەتوانێت ئەوان لە هەست و سۆزدا نقووم بکات.
جەماوەرەکان بەدوای بەڵگەوە نین، بەڵکو بەدوای ئەفسانەیەکەوەن کە مانایەکی کوێرانەیان پێد□ بەخشێت. هەرچی ئەوان دەیانەوێت، چیرۆکێکە کە خوێنیان دەهەژێنێت، دروشمێک کە وەک ب□ت□کی نوێ بەرز دەکرێتەوە، درۆیەک کە دووبارە دەبێتەوە تا دەبێتە دینێک. عەقڵ لە لای ئەوان غەریبێکی دەرکراوەو بەردباران دەکرێت ئەگەر واز لە رووتکردنەوەیان نەهێنێت.
بۆیە گۆستاڤ لەبۆن وتی: جەماوەرەکان هەر بۆخۆیان بتەکانیان دروست

دەکەن و دەیپەرستن، بەڵام پەرستنێک تا مردن.
ئەوەی تراژیدیای مر□ڤ ل□ کۆمەڵدا. حەقیقەتە کەهیچ مانایەکی نییە ئەگەر بە خوێنی هەست و سۆز نەخوڵقێنرا بێت. فەیلەسووف بەڵگەکانی لە زەوییەکی وشک و بێبەر دەچێنێت، بەڵام دەستەمۆکار ئەفسانەکەی بەرەو ئاسمان ه□□□د□دات، کە دەبێتە ئاگرێک و لە سینەیاندا دەگەڕێت. بەم شێوەیە مرۆڤەکان بەرەو سەربڕین بەرێدەکرێن، لەوکاتەی پێیانوایە بەرەو بەهەشت دەڕۆن.
ئەوە ئارگیومەنتەکانین کە ئاراستەکان دەستنیشان دەکەن، بەڵکو زەبری لێدانی دەهۆڵەکانە، ئاڵاکانە کە بە خوێنی ئەوان دەشەکێتەوە. جەماوەرەکان وەک منداڵی تووڕەوان کە حەقیقەتیان ناوێت، بەڵکو چیرۆکێک کە سەرسامیان بکات، تەنانەت ئەگەر ژەهراویشبێت. ئەوان بەدوای جادووگەر دەکەون نەوەک فەیلەسووف، چونکە جادوگەر سەرخۆشیان پێدەبەخشێت، بەڵام فەیلەسووف ئاوێنەیەکیان پێدەدات کە حەقیقەتی خۆیانی تێیدا دەبینن.

بۆیە لەبۆن جەختی لەسەر ئەوەکردەوە کە جەماوەرەکان بە لۆژیک رێکناخرێن، بەڵکو بە خەیاڵە رەنگاوەرەنگەکان سەرکردایەتی دەکرێن، چونکە عەقڵ لە لای ئەوان هیچ نییە لە بەرامبەر وێنەیەک کە دەگریێت یان دروشمێک کە هاوار دەکات.
ئەگەر ویستت ئەوان کۆنترۆڵ بکەیت، حەقیقەتیان پێشکەش مەکە، بەڵکو ئەفسانەیەک پێشکەش بکە کە خوێنیان دەجمێنێ، وا بکە باوەڕ بکەن کە رزگاری لە پشت ئاڵاکەیە و مردن رێگەیەکە بۆ نەمریی کۆمەڵایەتی. ئەوسا دەبینی چۆن لەدەورت دەئاڵێن و قوربانی دەدەن. ئەمە قەساوەتی حەقیقەتە، کە عەقڵ چەکی تاکەکانە، بەڵام هەست و سۆز سوپای جەماوەرەکانە و هیچ سوپایەک بە عەقڵ شکستی پێناهێنێت.

جەماوەرەکان، نایانەوێت کەسێک بۆیان بیر بکاتەوە، بەڵکو کەسێکیان دەوێت خەون ببینێت بۆیان. بۆیە کاتێک سۆقرات لە مەیدانی ئەسینا وەستا و بەڵگەکانی وەک جوتیارێک چۆن تۆدەچێنێت ئاوای چاند کەچی جەماوەرەکان تەنها رقیان دورییەوە. بەڵگە لە لای ئەوان تاڵ بوو وەک دەرمانێک کە منداڵەکان رەتیان کردووە بیخۆن، بۆیە ئەفسانەیان ه□□ب□ژارد بەرامبەر عەقڵ، هەست و سۆزیان ه□□ب□ژارد بەرامبەر گفتوگۆ. هەر بۆیە پاڵیان پێوەنا بەرەو مەرگ وەک چۆن قوربانییەک بەرەو سەربڕین دەبرێت. کاتێک سۆقرات ژەهرک□ی خواردەوە ئەوان چەپڵەیان لێدا. بەم شێوەیە عەقڵ هەمیشە قابیلی کوشتنە لەلایەن جەماوەرە خەیاڵپەرستەکانەوە. دیمەنی مەرگی سۆقرات رووداوێکی جیا نەبوو لەو یاسایەی کە هەمیشە دووبارەدەبێتەوە، هەر کاتێک دەنگی

عەقڵ دەردەکەوێت و بە پێچەوانەی عەقڵی باوی جەماوەر هەنگاو دەنێت هەر زوو بەردباران دەکرێت تا مردن.

جەماوەرەکان ناتوانن ئاوێنەیەک هەڵبگرن کە نەفامیان پێ نیشان بدات، بۆیە بە پێکەنینێکی شێتانەو هاوارێکی کوێرانەوە ئەو ئاوێنەیە دەشکێنن. ئەمە ئەو دڵڕەقییەیە کاتێک لێبۆن دەیدرکێنێت: بەڵگە دەبرێتە پای سێدارە بەڵام ئەفسانە لەسەر تەختی شاهانە دادەنرێت. ئەنجامەکە ئەوەیە کە مێژوو بە پێنووسی فەیلەسووفەکان نانووسرێتەوە، بەڵکو بە خوێنی ئەوانەی بە ناوی حەقیقەتەوە لە خاچ دەدرێن دەنووسرێتەوە. لە هەر مەلحەمەیەکی گەورەدا، رووی جەماوەرەکان وەک بوونەوەرێکی تووڕە دەردەکەوێت کە قارەمانەکانی لە خوێن دروست دەکات، نەک لە بیرکردنەوە. کاتێک ئەسینا سۆقراتی لەخاچدا، لە هەمان کاتدا ئەفسانەکانی سەبارەت بە شکۆ و خوداکان سەرسامی کردبوو. فەیلەسووفەکەیان نەکوشت چونکە کەسێکی لاوازە، بەڵکو بەهۆکاری ئەوەی بە حەقیقەتەوە رووبەڕووی نەفامیان بووەوە. حەقیقەت هەر لە سەرەتاوە دوژمنی جەماوەرەکان بووە، ئەوان ناتوانن روناکی هەڵبگرن، بەڵکو بەدوای ئاگر دەکەون، تەنانەت ئەگەر بڵێسەی ئاگرەکە ئەوان بکاتە خۆڵەمێش. بەم شێوەیە سەرنوشتی مرۆڤایەتی هەمیشە بە سروودەکان رێگەیان پێدراوە، نە بە بەڵگەکان، بە دەهۆڵەکان، نەوەک بە عەقڵ. هەموو داستانەکان شایەتن کە چۆن خەڵکەکە شکۆیان داوە بە قارەمانکانی، لە کاتێکدا هیچ بەڵگەیەکیشیان بەدەستەوە نەبووە. جەماوەرەکان پێویستیان بە وێنەیەکی حەماسییە، بە خوێنێک کە دەرژێت، بە نیشانەیەک کە وەک بتێک بەرز دەکرێتەوە بۆ پەرستن وەک ئەوەی مێژوو هەمووی لەلایەن عەقڵی بیرمەندانەوە نەبێت، بەڵکو لەلایەن زامەکانی جەماوەرەکانەوە کە بە ئەفسانەکان دەسووتێن، بەڕێوە دەبرێت.

لە سەدەی بیستەمدا، جەماوەرەکان سەلماندیان کە ئەوەی لێبۆن وتی تەنها تیۆرییەک نەبوو، بەڵکو نەفرەتێکی مێژوویی بوو. ملیۆنان کەس نەکەوتنە دوای عەقڵ، بەڵکو دوای ئەفسانەیەک کەوتن کە جلوبەرگی رزگارییان لەبەرکرابوو. لە چین، کتێبی سووری ماو تسێ تونگ بەڵگەیەکی عەقڵانی نەبوو، بەڵام کرابووە ئینجیلێکی کۆمەڵایەتی نوێ بۆجەماوەرەکان. وەک ئیماندارێک چۆن دوعاکانیان دووبارەو دەبارەدەکەنەوە ئەوسەندەیان دووبارەکردەوە تا لە شۆڕشێکدا غەرق بوون کە منداڵەکانی خۆیانی خوارد.
لە کامبۆدیا، پۆڵ پۆت جەماوەرەکانی بەرەو دۆزەخێکی سەر زەمینی

برد بۆ ناوی ئەفسانەی گەڕانەوە بۆ پاکیزەیی کە تێیدا ڕۆشنبیران و خوێندکارانی کوشت، چونکە جەماوەرەکان بەڕێگەیەکیان بۆ داهاتوویان نەدەویست، بەڵکو هاوارێکیان ویست کە لە بیرکردنەوە ئازادیان بکات. ستەمکارەکان دەسەڵاتیان لەسەر بنەمای تاکڕەوی دروستکرد و جەماوەرەکانیان کردە کائینێک کە وێنەی سەرکردەکەی وەک خودایەکی نوێ بپەرستێت. بەم شێوەیە جەماوەرەکان کەنەش بە وەهمێک دەبات و لە پەناو ئەفسانەیەکدا بە کوشتدەدرێت، لە کاتێکدا عەقڵ لە ژێر پێیدا دەپلیشێتەوە.

جەماوەرەکانی ڕۆژهەڵات کەمتر لە هاوتاکانیان لە ڕۆژئاوا دڕندەتر نەبوون. ئەوان ئاغا دینی و سیاسییەکانیان وەک بتەکان پەرستووە و هۆشمەندییان وەلاناوە. کاتێک بانگەوازدەکرێن بۆ ناسینەوەی خۆیان و ژیان بە تۆمەتی کفر تەکفیر دەکرێی، بەڵام کاتێک دروشمێک کە سروشتی سادەییان دەهەژێنێت، بەرزی دەکەنەوە بۆ پلەی خودایی.
بەم شێوەیە تراژیدیای سوقرات بە جلوبەرگێکی نوێ و لە زەمەنێکی تردا دووبارە دەبێتەوە، ئەمجارە دادوەرەکان جیاواز لە دادوەرەکانی ئەسینا مێزەریان لەسەرناوە یان بەجل و بەرگی سەربازییەوە. جەماوەرەکانی ڕۆژهەڵات بە وتارە حەماسەکان و فەتوا ڕێکدەخرێن، نەوەک بە بەڵگە. بە هاواری الله اکبر یان بژی سەرۆک بەسەکردنەوە بەرەو مەرگ پێشبڕکێدەکەن، چونکە ئەفسانە یەقینێکیان پێدەبەخشێت کە لە بیرکردنەوە ئاسانترە. ئەوان عەقڵ بە دەستی خۆیان دەکوژن و چەپڵە بۆ مەرگی خۆیان لێدەدەن.
ئەمە ئەوەیە کە وشەکانی گۆستاڤ لۆبۆن دەکاتە نەفرەتێکی هەتاهەتایی: بەڵگەکان کۆمەڵگە دروستناکەن، بەڵام هەست و سۆز نەتەوەیەکی تەواو لە کوێرەکان دروست دەکات.
دوای ئەوەی بینیمان چۆن تراژیدیای جەماوەرەکان لە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا دووبارە دەبێتەوە، دەتوانین وشەکانی گۆستاڤ لۆبۆن لە ڕێگەی ئەوەی تیۆرییەکانی زانستی کۆمەڵایەتی نیشانیاندا، تێبگەین.
جەماوەرەکان کاتێک دروست دەبن، عەقڵی تاکەکەسی خۆیان لەدەست دەدەن و دەبنە بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی کە ئیتر بیرناکەنەوە و هەر مل دەنێن بەڕەوپێش. ئەمیل دورکهایم -Émile Durkheim – ئەمەی ناو نا "ویژدانی بەکۆمەڵ"، بەڵام ویژدانەکە زیاتر لە تەنەکی نابینا دەچێت کە تاکەکەس لەژێر چەرخەکانی دەکاتە خۆڵەمێش. لێرەدا عەقڵ هەڵدەوەشێتەوە و ئەوەی دەمێنێتەوە ڕۆحێکی کۆمەڵایەتی سووتێنەرە کە بەڵگە ناناسێت، بەڵکو تەنها هەست و سۆز دەناسێت. ئەمە ئەوەیە کە جەماوەرەکان لە چاوی زانایانی کۆمەڵایەتیدا وەک کۆمەڵێک کە بە وزەیەکی سەرەتایی بارگاوی کراوە دەبینرێت. ئەوان شتەکان

هەناسەنگەنن بەڵکو پەلاماری دەدەن، حەقیقەت دروست ناکەن، بەڵکو ئەفسانەکان دروست دەکەن کە کۆنترۆڵیان دەکات. فەیلەسووفەکان دەکوژرێن، پێغەمبەرەکان بەدرۆ دەخرێنەوە، کەچی ستەمکارێک دەکرێتە خودا، چونکە جەماوەرەکان هەمیشە ئەفسانە هەڵدەبژێرن و بەڵگە دەخەنە ژێر پێیانەوە.
ئەو ویژدانە کۆمەڵایەتییەی کە دورکهایم وەسفی کرد، هەرگیز رۆحێکی پاک نەبوو، بەڵکو جانەوەرێکی تووڕەیەو لە خوێنی قوربانییەکانی خۆی دەخواتەوە.
لە شۆڕشی فەرەنسیدا، مەقسەڵە ئەنجامی عەقڵ و خەونی فەلسەفە نەبوو کە خەونی بە ئازادیەوە دەبینی، بەڵکو ئەنجامی جەماوەرەکان بوو کە بوونە کۆمەڵێکی تووڕە کە بە ئازادی هاوار دەکەن و لە هەمان کاتدا مەیدانەکان لە خوێندا غەرق دەکەن. دروشمەکە لە کتێبەکاندا عەقڵانی بوو، بەڵام لە شەقامەکاندا بووە رێوڕەسمێکی خوێناوی، کە ئەفسانە بەهێزتر بوو لە بەڵگە وە هەست و سۆز دەندەتر بوو لە هەر عەقڵێک. بەم شێوەیە دیمەنەکان بە درێژایی مێژوو دووبارە دەبنەوە: جەماوەرەکان شتەکان بە پێوەری عەقڵ ناپێون، بەڵکو بە پێوەری سروشتی سادە و خوێن.

پاشاکان نەبراونەتە پای مردن چونکە گەل گفتوگۆی بەڵگەکانیان دەکات، بەڵکو لەبەر ئەوەی جەماوەرەکان پێویستیان بە ئەفسانەیەکی نوێ بووە، قوربانییەکی کۆمەڵایەتی کە خۆیانی پێ پاک بکەنەوە. وەک گۆستاق لۆبۆن دەڵێ: (حەقیقەت دەسەڵاتی نییە، بەڵکو تەنها ئەفسانە دەسەڵاتی هەیە) بۆیە سەربڕینەکان دەبنە رێوڕەسم و خوێن دەبێتە تەنها وانەیەک کە جەماوەرەکان تێیدەگەن.

زانستی دەروونناسی ئاشکرای دەکات کە جەماوەرەکان بەشێکنین لە هۆشمەندەکان، بەڵکو بەشێکن لە فەناکردنی. کاتێک تاکەکەس لە ناویاندا دەتوێتەوە، ئیرادەی خۆی لەدەستدەدات، وەک ئەسیرێک وایە کە چەکەکەی دەداتە دەست نەیارەکانی.
فرۆید لە زانستی دەروونناسی جەماوەرەکاندا دەڵێ: (کاتێک تاکەکەس دەچێتە ناو کۆمەڵ، لە ئاستی هۆشمەندی خۆی دادەبەزێنێت بۆ پلەیەکی سەرەتایی، کە زیاتر ئامادەیە بۆ گوێڕایەڵی و زیاتر خۆدەداتە دەست خەیاڵ.) بەم شێوەیە جەماوەرەکان دەبنە بوونەوەرێکی یەکگرتوو کە هیچ هۆشمەندییەکی نییە جگە لە سروشتی سادە و هیچ ئاسۆیەکی نییە جگە لە بەیەکداهاتن. ئەوەی هاوکێشە دەروونییەکان بۆ خوێنێکی ساردەوە دەیخەنە روو، لە راستیدا تراژیدیایەکی خوێناویە: جەماوەرەکان هۆشمەندێکی چەند لایەنە نییە، بەڵکو عەقڵێکی یەک

لایەنێیە، عەقڵێک کە لە بیرکردنەوەیەکی ئازاد بەبەش کراوە، بە ئەوەی ببەتە هاوار بۆ خوداکان.
لەم چوارچێوەیەدا، بەگەڵە شوێنێک نادۆزیتەوە بۆ خۆی، چونکە پێویستی بە عەقڵە جیاوازەکانە، بەڵام جەماوەرەکان هەموو عەقڵە تاکەکەسییەکان لە مەنجەڵێکدا دەکوڵێنێت. ئەمە ئەوەیە کە گەستاق لەبۆن جەختی لەسەر کردەوە کە حەقیقەت لای جەماوەرەکان هیچ دەسەڵاتێکی نییە، بەڵکو تەنها ئەفسانە دەسەڵاتی هەیە، چونکە ئەوە غەریزە سروشتییە سادەکەیەتی.
ئەگەر بە چاوی زانستی دەروونناسی سەیر کەین، دەبینین کاتێک تاکەکەس لە ناو کۆمەڵەدا ون دەبێت و ئاگادارە لە ونبوونەکەی خۆی، لە ناو جەماوەرەکەدا دەتوێتەوە، عەقڵی خۆی لەدەست دەدات، دەڵێی کەسایەتییەکەی خۆی کوشتووە تاکو داگیرکەرێکی تری سەیر و نامۆتر، سەرەتاییتر و توندوتیژتر لە ناخیدا لەدایک ببێت. بۆ ئەوەی بوونەوەرێکی تر لە ناویدا لەدایک ببێت، بوونەوەرێک کە سەیرترە، سەرەتاییترە و توندوتیژترە. مەگەل وەک نەخۆشێک دەبینێت، قسە دەکات و دەجوڵێت، بەڵام بەبێ هەستی تاکەکەسی، بەبێ ویژدان، بەبێ بەرپرسیارێتی. لێرەدا مەیدانەکان دەبنە نەخۆشخانەیەکی کراوە بۆ شێتی، بەڵام بەبێ دکتۆر و بەبێ چارەسەر.

ژان جاک ڕۆسۆ لە کتێبی (گرێبەستی کۆمەڵایەتی)دا نووسیویەتی: “مرۆڤ بە ئازادی لەدایک دەبێت، لەگەڵ ئەوەشدا لە هەموو شوێنێک بە زنجیر بەستراوەتەوە”. ئەو زنجیرانە تەنیا هی ستەمکاران نییە، بەڵکو هی جەماوەر خۆیەتی. کاتێک تاک تەسلیمی ئەوان دەبێت، خۆبەخشانە ئازادی خۆی لەدەست دەدات و دەبێتە کۆیلەی دەنگی قەرەباڵغی. ئازادی لە لای ڕوسۆ لەژێرپێی هەڵچوون و سۆزدا دەنێژرێت، چونکە جەماوەرەکە تاکەکەس دەکاتە سێبەرێکی بەبێ روخسار.

سۆرن کیرکگارد -Søren Kierkegaard- لە کتێبەکەیدا “نەخۆشی تا مردن” بە پێداگرییەوە نووسیتی: “قەرەباڵغی فشەیە.” لێرەدا ئاشکرا دەبێت کە جەماوەرەکان تەنها مەترسییەکی سیاسی نین، بەڵکو کۆمئەندامییەکی بوونییە. درۆ کاتێک لە هەزاران دەمەوە بەرز دەبێتەوە و دووبارە دەبێتەوە، کۆمەڵە کاتێک ئەفسانەکان دووبارەدەکاتەوە، بەم شێوەیە درۆ زیاتر لە خودی حەقیقەت دەبێتە واقیعی و عەقڵ دەبێتە دەنگێکی تەنیا لە ناو هاواری کۆمەڵێک کە تەنها خەیاڵ دەناسێت. ئەمە لۆژیکی لەبۆنە: قەرەباڵغەکە خۆی بە هۆشمەندی راست ناکاتەوە، بەڵکو بە هەر هاوارێکی نوێ گیرۆدەی

نەخۆشی زیاتر دەبێت.

ئەفڵاتون لە کتێبەکەیدا “کۆمار” یەکێک بوو لە یەکەم کەسەکان کە لە مەترسی جەماوەرەکان تێگەیشت، کاتێک وتی: “دیموکراسی بە ستەمی جەماوەرەکان کۆتایی دێت.” بە لای ئەوەوە، کاتێک دەسەڵات بدرێتە خەڵکی گشتی، کەشتییەکە نە بە دەستی عەقڵانییەکان، بەڵکو بە دەستی کەشتیوانە سەرخۆشەکان بەڕێوە دەبرێت کە بەرزتر لە دەنگی کاپتنەکە هاوار دەکەن. جەماوەرەکان لە چاوی ئەفڵاتوندا شەپۆلێکی شێواوە کە بە ئازادی خۆی داپۆشیوە و لە زگی ئەوەوە ستەمکار لەدایک دەبێت، چونکە ئاژاوەگێڕ تەنها ئەو کەسە دەناسێت کە وەڵام بە ئارەزووەکانی دەداتەوە.

ئەلێکسی دوتۆکفیل – Alexis de Tocqueville- لە کتێبەکەیدا “دیموکراسی لە ئەمریکا” ئاماژەی بە ستەمێکی نوێ کرد کە نە بە دار، بەڵکو لە ڕێی فشاری زۆرینەوە بەکار دەهێنرێت. نووسیتی: جەماوەرەکان بە دەنگی بێدەنگکردن و رایەکی یەکگرتوو دەسەپێنن کە لە هەر ستەمێکی تاکەکەسی دەندانەترە. بەم شێوەیە تێدەگەین کە ئەوەی گۆستاف لەبۆن نووسیتی دوای چەند سەدەیەک سەلمێنراوە: جەماوەرەکان عەقڵێک نین حەقیقەت دروست بکەن، بەڵکو زریانێکن حەقیقەت هەڵدەلووشن. عەقڵ لە لای ئەوان دەنگێکی تەنیایە کە زریانی هەست و سۆز غەرقی دەکات تا دەمرێت.

تاسیتوس – Tacitus- نووسیتی: “جەماوەرەکان بە خێرایی دەسەڵات دەدەن و بە خێراتر وەریدەگرنەوە، بەبێ هۆکار خۆشتیان دەوێت و رقیان لێتەدەبێتەوە.” ئەو دەیزانی کە جەماوەرەکان نە بە دادپەروەری و نە بە عەقڵ بەڕێوە دەبرێن، بەڵکو بە هەوەسە گۆڕاوەکان کە وەک بایەکی ژەهراوییە. ئەمشەو سەرکردەیەک بەرز دەکەنەوە بە پلەی خوداکان و سبەی دەیدەنە بەر شەلاق. ئەم گۆڕانە نیشانەی ئازادی نییە، بەڵکو نیشانەی شێتییە. ئەوە بەڵگەیە کە کۆمەڵەکە پەندی لە ئەزمونەکانی تری وەرنەگرتووەو وەک زریانێکی کوێر هەر شتێک لەبەردەمیدا بێت هەڵیدەلوشێت.

حوکمیش لە رۆژهەڵاتدا جیاواز نەبوو. کینکو یوشیدا – Yoshida Kenkō- لە کتێبەکەیدا “تێڕامانەکان لە تەنیاییدا”، نووسیتی: “کەسێک کە لە بەهای ناجێگیری کات تێبگات، دەبێتە سەرۆکی کاتەکە.” ئەگەر لەم حیکمەتەوە خوێندنەوە بۆ جەماوەرەکان بکەین، دەبینین کە ئەوان دوژمنی لە ناوچوونن، بەدوای بتەکاندا دەگەڕێن کە پێیان وایە هەتاهەتاییە، بەڵام کاتێک ئەفسانەیەک دەپەرستن، دەبێتە

نەفرەت، کاتێک سوجدەی بۆدەبەن، لێی بێزار دەبن و دەیشکێنن. ئەوان حیکمەتی کاتی ڕەت دەکەنەوە، بۆیە خۆیان بە خەیاڵەوە دەبەستن، پاشان بە دەستەکانی خۆیان دەیشکێنن وەک منداڵێک کە یارییەکەی دەشکێنێت. بەم شێوەیە پێشبینی گۆستاف لۆبۆن دەردەکەوێت: جەماوەرەکان لەسەر بەڵگە بڕیار نادەن، بەڵکو لەسەر هەست و سۆز. مێژوو بە دەستی جەماوەرەکان دەنووسرێت کە زیاتر خەیاڵەکانیان دەپەرستن وەک ئەوەی بەدوای حەقیقەتەکانیاندا بگەڕێن. تەواوی مێژوو شانۆیەکە بە شێتی جەماوەرەکان، پەڕەکانی نەک بە حبر، بەڵکو بە خوێن نووسراون، نەخشەکانی نەک بە عەقڵ، بەڵکو بە هاوارەکان کێشراون.

سەیری سەدەکان بکە کە بە جەنگەکانی خاچپەرستی سووتان. ملیۆنان کەس نەک بە بەبونی بەڵگە، بەڵکو بە هەڵگرتنی خەیاڵێکی پیرۆز دەرچوون. نە بە عەقڵەکانیان، بەڵکو بە هەست و سۆزێکی کوێرانە جوڵاون و لەدوای خۆیان شارە وێرانەکان و لاشە کوژراوەکانیان جێهێشتووە، لە کاتێکدا وایان دەزانی کە دەرگای بەهەشتیان بە دەکرێتەوە.
ئەوەی لە ئەزمونی دوێنێدا ژیا، پارێزراو نییە لە شێتی سبەینێ، بەڵکو دیسانەوە دەگەڕێتەوە بە هەمان بازنە. بۆیە توکفیل لە “دیموکراسی لە ئەمریکا”دا نووسیتی: **“ستەمی زۆرینە مەترسیدارترە لە ستەمی پاشاکان.”** پاشا لەش دەکوژێت، بەڵام جەماوەرەکان ڕوح دەکوژن، چونکە تاکەکەس ناچار دەکەن کە لە ناویاندا بتوێتەوە و عەقڵ دەکەنە تاوانێک کە بە دەرکردن و مردنی سمبۆلی سزا دەدرێت. چونکە جەماوەرەکان بە یادەوەرین، نا هۆشیارن، هەر وانەیەک کە بە خوێن نووسرابێت، بە هاواری دواتری سڕدەبێتەوە. ئەفسانەیەک کە ئەمشەو دەکوژرێت، سبەینێ بە جلوبەرگێکی نوێ دەگەڕێتەوە. مادام تاکەکەس لە کۆمەڵدا دەتوێتەوە، نەخۆشییەکە دووبارە دەبێتەوە و دەنگی لە زریانی هەست و سۆزەکاندا ون دەبێت. عەقڵ پێویستی بە بێدەنگی هەیە تا مرۆق گوێی لێ بگرێت، بەڵام جەماوەرەکان زریانێکن تەنها رێ بە هاوار دەدەن. بەم شێوەیە دەردەکەوێت کە مێژوو هێڵێکی راست نییە بەرەو پێشکەوتن، بەڵکو کەوانەیەکی شکاوەو هەمیشە بەرەو وێرانی دەچەمێتەوە. بەڵگەکان لە ژێر هەژمونی جەماوەردا دەڕووخێن و ئەفسانە لە هەموو گۆڕەپانێکدا وەک شاژنی تاجدار دەمێنێتەوە. ئەمە دەندەیی ئەو شتەیە کە گوستاف لۆبۆن بینیویەتی: جەماوەر بە عەقڵ داهاتوو نانووسێت، بەڵکو بە هەمان ئەو چەقۆیەی کە ئێستای خۆی دەبڕێت و ڕابردوو دادەتاشێتەوە.

وەرگێڕان و ئامادەکردنی لە عەرەبییەوە: گەران عەبدوڵڵا

سەرچاوە: چەناڵی یوتوبی تراجیدیا

تەنها یەک هەڵبژاردەی هەڵبژاردن.. نووسینی کریس هێجس. و: گەران عەبدوڵڵا

لە ئەشیڤی (دەنگەکان)ەوە..

لەگەڵ دەناڵد ترەمپ یان جۆ بایدن، ئەلیگارشەکان براوەدەبن و ئێمە دەدۆڕێین، بۆیە چەند هەفتەی داهاتوو بە لەناوبردنی بێرنی ساندەرز تەرخان دەکرێت.

لەم هەڵبژاردنەدا تەنها یەک هەڵبژاردە هەیە. یەکخستنی دەسەڵاتی ئەلیگارشی لەژێر دەستی دەناڵد ترەمپ یان یەکخستنی دەسەڵاتی ئەلیگارشی لەژێر دەستی جۆ بایدن. ئەلیگارشەکان، چ لەگەڵ ترەمپ بن یان بایدن، جارێکی دیکە ئەوان سەردەکەون و ئێمە دەدۆڕێین. ئەلیگارشەکان بە ئاشکرا رایانگەیاندووە ئەگەر بێرنی ساندەرز بە شێوەیەکی سەرسووڕهێنەر ببێتە کاندیدی پارتی دیموکرات، ئەوە ئەوان لەگەڵ کۆمارییەکان یەکدەگرن بۆ وەلانانی. ئەگەر ساندەرز کاندید بێت، ترەمپ دەستبەجێ لەلایەن سەرکردەکانی پارتی دیموکراتەوە لە نیشاندانی وەک شەیتان و مەیلی بە زۆرداری پاک دەکرێتەوە. ساندەرز بە شێوەیەکی توند بە کۆمۆنیستبوون تۆمەتبار دەکرێت، وەک ئەوەی کە رۆژی هەینی بە توندی لە نیویۆرک تایمزدا لە گێڕانەوەی "کاتێک بێرنی ساندەرز فشارەکانی کرد بۆ پەیوەندییەکی نزیکتر، یەکێتی سۆڤیەت دەرفەتەکەی قۆزتەوە" دەکرێتە کەسایەتییەک کە گاڵتە و تەشەری پێدەکرێت. ئەلیگارشەکان وەعزی "کەمترین خراپە" بە ئێمە دەدەن لەولاشەوە هەوڵدەدەن هیلاری کلینتۆن یان بایدن بە زۆر بە قورگماندا بکەن، بەڵام ئێمە بە خۆیان پشتگوێدەخەن. ئەوان بایدن

بەسەر ترەمپدا بەرجەستە دەکەن، بەڵام دەتوانن لەگەڵ هەر یەکێکیان بژین.

تەنها یەک شت بە ئەلیگارشەکان گرنگە. ئەوە دیموکراسی نییە. حەقیقەت نییە. ڕەزامەندی ئەوانی تر نییە لە حوکمڕانی. نایەکسانی داهات نییە. دەوڵەتی چاودێری نییە. جەنگی بێکۆتایی نییە. کار نییە. کەشوهەوا نییە. سەروەتی دەسەڵاتی کۆمپانیاکانە، دیموکراسییەتیان کۆتایی پێهێناو و زۆرینەی چینی کرێکاریان لە نەهامەتییدا جێهێشتووە و بەردەوامیان داوە بە زیادبوونی سامانەکانیان.
کارکردن لەناو ئەم سیستەمەدا بە شکاندنی هەژموونی دەسەڵاتی ئەلیگارشی یان جێبەجێکردنی چاکسازییەکی بەرچاو ئەستەمە. گۆڕانکاری، گۆڕانکارییەکی ڕاستەقینە، تەنها لە ڕێگەی مانگرتنە مەدەنی و کۆبوونەوە جەماوەرییەکانەوە دێت، وەک جووڵانەوەی یەلەگ زەردەکان لە فەڕەنسا و بزووتنەوەی سەربەخۆیی کرێکاران لە بەریتانیا. هەرچەندە زیاتر لەڕێی گاڵتەجاڕی هەڵبژاردنەکانەوە فریو بخۆین، ئەوەندە زیاتر بێهێز دەبین.

لە شەقامەکانی فیلادێلفیا بووم لەگەڵ خۆپیشاندەران لە دەرەوەی ناوەندی وێڵز فارگۆ کە بە شێوەیەکی گونجاو ناوەکەی نراوە، لە کاتی کۆنفرانسی دیموکراتەکان لە ساڵی ٢٠١٦دا، کاتێک سەدان نوێنەری ساندەرز لە هۆڵەکە دەرچوون. "نیشانم بدە دیموکراسی چییە!" ئەوان هەرا دەکەن، ئاڵاکانی بێرنیان بەرز کردبووە کاتێک لە دەرگاکانەوە هەڵدەقوڵان. "ئەمە دیموکراسییە!"

گەورەترین هەڵەی تاکتیکی ساندەرز ئەوە بوو کە نەچووە ناو ئەوان. ئەو لە بەردەم کۆمپانیا زە بەلاحەکاندا بە چۆکدا هات. ئەو بە سەرسختی هەوڵیدا شەڕشەڕێک لەلایەن پشتیوانەکان و نوێنەرەکانەوە لە شێوەی پێش کۆنفرانسەکە لە ڕێگەی ناردنی پەیامە بەردەوامەکان بە ناوی خۆیەوە کە زۆربەیان لەلایەن ئەندامانی کەمپینی کلینتۆن نووسرابوون بۆ ڕێزگرتن و تێکنەدانی پرۆسەی کاندیدکردن و پشتگیری لە کلینتۆن. ساندەرز وەک سەگێکی بێ وەفای شوان، هەوڵیدا لایەنگرانی قایلبکات پەیوەستبن بە کەمپینی کلینتۆنەوە. لە کاتی پاشگەزبوونەوەی لە خۆکاندیدکردن و خوێندنەوەی بڕیارنامەکەی سەبارەت بە پشتیوانیکردن لە کلینتۆن، بە سەدان لە لایەنگرانی هۆڵی کۆنفرانسەکەیان بەجێهێشت.

لە دوای کۆنفرانسی ٢٠١٦، ساندەرز کۆبوونەوەکانی بۆ کلینتۆن ساز

کرد، ژمارەی جەماوەرەکان بە شێوەیەکی کەمتر ئامادەبوون لەوەی کاتێک وەک یاخیبویەک خۆینمایشدەکرد. ئەو گەڕایەوە سەر سەنات بە ئەوەی بە وەفاداری لە پشت سەرکردەی کەمینەی سەنات، چاک شومەر، کە دەسەڵاتەکەی لە توانایەتی بە گواستنەوەی دەیان ملیۆن دۆلاری کەمپانیا و پارەی واڵ ستریت بۆ کاندیدە پەسەندکراوەکانی دیموکرات دەت، یەکبگرێتەوە. ساندەرز ڕەتیکردەوە پشتگیری لە داواکە بکات کە دژی کەمیتەی نیشتمانی دیموکرات بۆ ساختەکاری لە پێشەنگییەکان دژ بە خۆی هێنرابووە دەرەوە. ئەو پشتگیری لە کاندیدە دیموکراتەکان کرد کە سیاسەتی ئابووری و سیاسی نیولیبراڵی کە خۆی دژایەتی دەکات، پەیڕەو کرابوو. ساندەرز، کە خۆی بە سەربەخۆ ناو دەبات، وەک دیموکرات کەدەبووەوە. پارتی دیموکرات ئەرکەکانی ئەوی لە سەناتدا دیاری کرد. شومەر پێشنیاری کرد کە ساندەرز بکاتە سەرۆکی کەمیتەی بودجەی سەنات ئەگەر دیموکراتەکان کۆنترۆڵی سەنات بکەن. ساندەرز بووە کەسایەتییەکی حزبی.

ساندەرز وا دیارە باوەڕی وابوو ئەگەر بە تەواوی گوێڕایەڵی سەرکردەکانی پارتی دیموکرات بێت، ڕەنگە ئەوان دەرفەتێکی لە ساڵی ٢٠٢٠دا پێدەدەن، دەرفەتێک کە لە ساڵی ٢٠١٦دا ڕەتیان کردبووەوە. لەوانەیە بڕوای وابێت کە سیاسەت بریتییە لە سازش و پراکتیک. ئەمە ڕاستە، بەڵام بەشداریکردن لە سیاسەت لە سیستەمێک کە دیموکراتیک نییە، بریتییە لە بەشداریکردن لە گاڵتەجاڕییەکە.
ساندەرز سەرکردەکانی پارتی دیموکرات، کە بوونەوەری گەمەی دەوڵەتی کەمپانیاکانن، بەهەڵە خوێندبوەوە.
ئەو پارتە لە باشترین حاڵەتدا دەتوانێت کاندیدە پەسەندکراوەکانی هەڵبژێرێت و وەک ئامراز لە کۆبوونەوەکان و کۆنفرانسە حزبییەکان کە بە شێوەیەکی نمایشکار ساز کراون، کاردەکات. دەنگدەرانی پارتی دیموکرات هیچ کاریگەرییەکیان لەسەر سیاسەتەکانی حزب نییە. سادەیی ساندەرز، یان کەمی جورئەتی سیاسی، وایلێکرد کە بە وەفاترین پشتیوانە گەنجەکانی خۆی لەدەست بدات. ئەم شوێنکەوتوانە لە خیانەتەکەی ئەو خۆشنەبوون. ئەوان بڕیاریان دا کە بە ژمارەیەکی زۆر کە ئەو پێویستی پێیەتی لە پێشەنگییەکاندا دەنگ نەدەن. ئەوان ڕاستن. ئەو هەڵەیە. ئەمە پێویستە سیستەمەکە هەڵگەڕێنینەوە، نەوەک ئارامیان کەینەوە.

ساندەرز بریندار بووە. ئەلیگارشەکان بە کوشتنی دەچنە پێش. ئەوان ئەوەی کە لە ساڵی ١٩٤٨دا بەرامبەر هێنری واڵاس – Henry Wallace- و لە ١٩٧٢دا بەرامبەر جۆرج مەکگەڤەر – George McGovern – ئەنجام

درا، کە تەنها دوو کاندیدی سەرۆکایەتی پێشکەوتنخواز بوون کە توانییان بە جددی ببنە هەڕەشە بۆ سەر ئەلیتی دەسەڵاتدار لە دوای فرانکلین دەلانۆ- Franklin Delano - ڕۆزڤێڵت – Roosevelt -ەوە.
لیبراڵە لە خەباییەکان ترسنۆکانە پشت لە ساندەرز دەکەن و لۆمەی لایەنگرانی دەکەن و بە سەرلێشێواو ناویان دەبەن و وەک ڕزگارکەرێکی سیاسی دەناسێنن.

ترەمپ و بایدن کەسایەتیگەلێکی ناپەسەندن و تەمەنیان بەرەو پیری هەڵکشاوەو نەزانن لە بوارە مەعریفەکانی کۆمەڵگەدا. ئایا ترەمپ لە بایدن مەترسیدارترە؟ بەڵێ. ئایا ترەمپ نەزانتر و درۆزنترە؟ بەڵێ. ئایا ترەمپ زیاتر مەترسییە بۆ کۆمەڵگەیەکی کراوە؟ بەڵێ. ئایا بایدن چارەسەرە؟ نەخێر.

بایدن نوێنەرایەتی نیولیبراڵیزمی کۆنە. ئەو خیانەتەکانی پارتی دیموکراتی لە خۆیدا بەرجەستە کردووە بەرامبەر پیاوان و ژنانی کرێکار کە کینەیەکی قووڵیان هەڵگرتووە لە بەرانبەر دەسەڵاتداران لە هەموو بووارەکانی سیاسەتدا. ئەوە دیارییەکە بە دیماگۆگ و هونەرمەندێکی فریوکاری وەک ترەمپ، کە لانیکەم ئەوە تێدەگات کە ئەم دەسەڵاتدارانە بێزراون لەلای خەڵک. بایدن ناتوانێت بە شێوەیەکی باوەڕپێکراو گۆڕانکاری پێشکەش بکات. ئەو تەنها دەتوانێت زیاتر لە هەمان شت پێشکەش بکات. زۆرینەی ئەمریکییەکانیش ئەو هەمان شتانەیان ناوێت. گەورەترین کۆمەڵەی دەنگدەری تەمەنی دەنگدان لە وڵات، کە زیاتر لە ١٠٠ ملیۆن هاووڵاتییە کە بە بێزاری دەنگدەدەن یان هەر دەنگ نادەن و لەماڵەوە دەمێننەوە. ئەم بێهیوایی دەنگدەرانە بە مەبەستە. من چاوەڕوانم کە ئەمە جارێکی دیکە ترەمپ بۆ ماوەیەکی دیکە لە پۆستدا بهێڵێتەوە.

دەنگدان بە بایدن، هۆکارە بۆ شەرمەزارکردنی ژنانی بوێر لە نموونەی ئانیتا هیل – Anita Hill - کە ڕووبەڕووی ئازاردەرەکانیان بوونەتەوە. تۆ دەنگ دەدەیت بە بەرپاکەرانی جەنگە بێکۆتاییەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. تۆ دەنگ دەدەیت بە دەوڵەتی ئاپارتایدی ئیسرائیل. تۆ دەنگ دەدەیت بە چاودێریکردنی گشتی لەلایەن دەزگاکانی هەواڵگری حکومەت و لەناوبردنی پرۆسەی یاسایی لە دادگاکاندا. تۆ دەنگ دەدەیت بە پرۆگرامەکانی تەنگەژە، لەوانە لەناوبردنی یارمەتی کۆمەڵایەتی و کەمکردنەوەی ئاسایشی کۆمەڵایەتی. تۆ دەنگ دەدەیت بە NAFTA، ڕێکەوتنەکانی بازرگانی ئازاد، کەمکردنەوەی هەلیکار، کەمبوونەوەی مووچە، لەدەستدانی سەدان هەزار کاری پیشەسازی و گواستنەوەی کارەکان بۆ کرێکارانی کەم مووچە کە لە کۆمپانیاکانی

چین یان قیەتنامدا کاردەکەن. تۆ دەنگ دەدەیت بە هێرش بە سەر پەروەردەی گشتی و گواستنەوەی بودجەی فیدراڵی بۆ قوتابخانە مەسیحیەکان ک کۆمپانیای قازانجن.
تۆ دەنگ دەدەیت بە دووئەوەندەکردنی ژمارەی زیندانییەکان، سە بەرانبەر و چوار بەرابەرکردنی سزاکان و فراوانکردنی تاوانەکانی سەرمایە. تۆ دەنگ دەدەیت بە پۆلیسی سەربازی کە بە بەتاوان کەسانی هەژاری رەنگپێست جیاواز دەکوژن. تۆ دەنگ دەدەیت دژ بە رێکەوتنەکانی سەوز و چاکسازی کۆچبەری. تۆ دەنگ دەدەیت بە سنووردارکردنی مافی ژنان بۆ کورتکردنەوەی پشوی منداڵبوون و مافەکانی زاوزێ. تۆ دەنگ دەدەیت بە سیستەمی قوتابخانەی گشتی جیاکراوە کە تێیدا دەوڵەمەندان دەرفەتی پەروەردەیی وەردەگرن و کەسانی هەژارە و رەنگجیاوازەکان دەرفەتەکانیان لێدەسێنرێتەوە. تۆ دەنگ دەدەیت بە سزاکانی قەرزی قوتابیان و نەبوونی توانایی خۆ ئازادکردن لە قەرزەکان لە ڕێگەی مایەپوچییەوە. تۆ دەنگ دەدەیت بە بەسەرپەرشتی کردنی پێشەسازی بانکی و لەناوبردنی گڵاس-ستێگاڵ — Glass-Steagall-. تۆ دەنگ دەدەیت بە کۆمپانیاکانی بیمە و دەرمانسازی قازانج و دژ بە چاودێری تەندروستی گشتی. تۆ دەنگ دەدەیت بە بودجەی گەورەکانی بەرگری. تۆ دەنگ دەدەیت بە بەکارهێنانی پارەی بەسنووری ئەلیگارشی و کۆمپانیاکان بە کڕینی هەڵبژاردنەکانمان. تۆ دەنگ دەدەیت بە سیاسەتمەدارێک کە لە ماوەی سەناتەکەیدا بە وەفاداری بەرژەوەندییەکانی MBNA، گەورەترین کۆمپانیای کارتەکانی قەرزی سەربەخۆ کە لە دەلاوەر — Delaware -، کە کوڕەکەی بایدن، هانتەر، تێیدا کاردەکات.

هیچ جیاوازییەکی سیاسی گەورە لە نێوان دیموکراتەکان و کۆمارییەکان نییە. ئەمە تەنها خەیاڵێکمان هەیە لە دیموکراسیبوون لە ڕێی بەشداریکردنمانەوە. دیموکراتەکان و پارێزەرە لیبراڵەکانیان لەبوردەیی دەنوێنن سەبارەت بە پرسەکانی نەژاد، ئایین، کۆچبەری، مافەکانی ژنان و ناسنامەی سەکسی قبوڵ دەکەن و واپیشاندەدەن کە ئەمە سیاسەتە. باڵی راستیش کەسە پشتگوێخراوەکانی کۆمەڵگە بەکاردەهێنن وەک قوربانی. جەنگە کەلتورییە راستییەکە دەشارنەوە. هەردوو حزبەکە هاوبەشی تەواون لە نەخشەداڕشتنی کۆمەڵگەی ئەمریکی بە شێوەیەکی نیوفیودالیزم. تەنها لەسەر ئەوەیە کە چۆن ئەمەی بە بەردابکەیت.

فەیلەسوفی سیاسی شێڵدن وۆلین -Sheldon Wolin- دەنووسێت:
(حیزبەکان بە پەرەپێدانی خەیاڵێک لە نێوان چینە بەدەسەڵاتەکاندا

بەوەی کە دەتوانن بەرژەوەندییەکانیان بکەنە پێشەنگی داخوزەکانی پارتەکەیان. بەم ئارام کردنەوەیە دەتوانن بەشێوەی ستایلی پارتەکی ئۆپزسیۆن خۆیان نمایشبکەن.)

دیموکراتەکان جارێکی دیکە خراپترین ئەڵتەرناتیف پێشکەش دەکەن، لەراستیدا، شتێکی کەم یان هەرهیچ ناکەن بۆ رێگریکردن لە پێشڕەوی بەرەو تۆتالیتاریزمی کۆمپانیاکان. ئەوەی کە جەماوەر دەیەوێت و شایستەیەتی پشتگوێ دەخرێت لە بەرانبەر ئەوەی کە لۆبیکارەکانی کۆمپانیاکان داوای دەکەن. ئەگەر بە زوویی بەرەنگاری ئەم دۆخە نەبینەوە کە رووبەڕووی زۆربەی دانیشتووان بۆتەوە، ئەوە ناتوانین رێگە لە هەڵکشانی زوڵمی کۆمپانیاکان و فاشیزمی مەسیحی بگرین.

ئەمە پێویستمان بەوەیە ئەوانەی فڕێدراونەتە کەناری کۆمەڵگەوە بیانگەڕێنینەوە، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییە لەبەر یەک ترازاوەکان چاک بکەینەوە، بە کرێکاران شکۆ و دەسەڵات و سەلامەتی بدەین. پێویستمان بە سیستەمێکی چاودێری تەندروستی گشتی هەیە، بەتایبەتی کاتێک بەرەو کارەساتێکی جیهانی دەچین. پێویستمان بە پرۆگرامەکانە کە کار بە مووچەی بەردەوام، پاراستنی کار و بیمەکان پێشکەش دەکەن. پێویستمان بە پەروەردەیەکی گشتی ئاستبەرز هەیە بۆ هەموو ئەمریکییەکان. پێویستە ژێرخانی خۆمان دووبارە بنیات بنێینەوە و کۆتایی بە خەرجکردنی سەرچاوەکانمان لە جەنگدا بهێنین. پێویستە تالانکردنی کۆمپانیاکان بوەستێنین و واڵ ستریت و کۆمپانیاکان رێکبخەین. پێویستە بە هەنگاوە سەرەتایی و دەستبەجێکان هەڵسوڕێین بۆ کەمکردنەوەی دەردانی کاربۆن و خۆمان لەکارەساتی ژینگەیی و لەناوچوون رزگار بکەین. ئەمە پێویستمان بە نمایشێکی “پانچ و جودی – Punch and Judy“ لە نێوان ترەمپ و بایدن نییە. بەڵام ئەوەی هەیە، لە بەرانبەر بونی زوڵمی کۆمپانیاکان، ئەگەر نەچینە شەقام و ماڵەکە هەڵنەوەشێنینەوە ئەوە چارەنووسێکی خراپتر چاوەڕێمانە.

Mar 9, 2020

سەرچاوە:

/https://www.truthdig.com/articles/the-one-choice-election

سایکۆلۆژیای مێگەل.. وەرگێڕان و ئامادەکردنی لە عەرەبییەوە: گۆران عەبدوڵڵا

زۆرترین شتێک کە مێگەل ڕقی لێیەتی ئەو مرۆڤەیە کە بە شێوەیەکی جیاوازتر لەوان بیر دەکاتەوە. لە ڕاستیدا ئەوان ڕقیان لە ڕایەکەی نییە، ئەوەندەی ڕقیان لەو جوورئەتەیە کە ئەم تاکە هەیەتی، لەوەی بیردەکاتەوە جیاوازبێت لەوانی تر.

بەم وشانە شۆپنهاور ڕاستەوخۆ دەمانخاتە بەردەم یەکێک لە قووڵترین کێشە مرۆییەکان، ئەویش ئەوەیە کە "ئازادی بیرکردنەوە" ڕووبەڕووی ڕەتکردنەوە نابێتەوە لەبەر ئەوەی هەڵەیە یان نەگونجاوە، بەڵکو لەبەر ئەوەی خیانەتێکی رانەگەیەندراوە دژ بەو سیستەمە شاردراوەی کە پەیوەندییە مرۆییەکان ڕێک دەخات، واتە دەسەڵاتی کۆمەڵگە.

مێگەل دژایەتی ڕاستی ناکات لە ناخیدا، چونکە ڕاستی تووڕەی ناکات تا ئەو کاتەی کەسێک جوورئەتی نەکردبێت خاوەندارێتی لێبکات. بەڵکو تووڕە دەبێت کاتێک تاکێک بوێریدەکات جیاوازەکان دەربخات یان ئەو هاوئاوازییە ساختەکارییە بشکێنێت کە یەکیاندەخات.

بۆ ئەوەی بڵێیت "من بە چاوی خۆم دەبینم، نەک بە چاوەکانتان." ئەم نیوەدێڕە ڕێگایەکی فراوان لەبەردەمماندا دەکاتەوە لە فەلسەفە و دەروونناسی و مێژوو و کۆمەڵناسیدا.

با یەکەم جار لە واتا فەلسەفییەکەی بڕوانین؛

ئەوەی شۆپنهاور – Arthur Schopenhauer دەیڵێت دەنگدانەوەیەکی قووڵە بۆ ئەوەی سوقرات دوو هەزار ساڵ پێشتر نووسیویەتی، کاتێک ڕەتیکردەوە بەدەنگی هەڵبژێرێت سەبارەت بەو پرسیارانەی کە لە کۆمەڵگە دەیوروژێنێت، ژەهرەکەی خواردەوە بۆ ئەوەی دڵسۆز بمێنێتەوە بۆ بیرکردنەوەی جیاواز.

سوقرات نەکوژرا لەبەر ئەوەی هەڵەی کردبوو، بەڵکو لەبەر ئەوەی جوورئەتی بیرکردنەوەی "دژە باوی" هەبوو، لەبەر ئەوەی بەبوونی خۆی شەق و شڕی "دڵنیایی درۆینەی" شارەکەی ئاشکراکرد. ئاوا تێدەگەین ئەوەی مێگەل ڕقی لێیەتی بیرۆکەکە نییە، بەڵکو بوونی "راستییە" لای تاکەك. لەم چوارچێوەیەشدا نیتچەمان بیردەکەوێتەوە، ئەوەی مرۆڤی ئازادی بە "ڕۆحی ئازاد" ناودەبرد.

ئەو تاکەی سەر بە مێگەل نییە ئەوەیە کە بە تەنها لە چۆڵەوانیدا دەڕوات. لە کتێبەکەیدا "ئەودیوی خێر و شەڕ"، نیچە دەیسەلمێنێت کە

چەن گەورەترین تاوان لە بەرچاوی مەگەل، کوشتن و خیانەت نییە، بەڵکو جوورئەتی بیرکردنەوەی لە دەرەوەی ئاکاری باو، چونکە ئەمە مەترسی دەخاتە سەر بنەما هاوبەشەکانی پێکەوە ژیانیان!
مەگەل پێویستی بە "ڕاستی-حەقیەت" نییە، بەڵکو پێویستی بە "یەکگرەنگی"، پێویستی بەو ئارامییەیە کە لە گوتنی "هەموومان بیر لە هەمانشت دەکەینەوە" سەرچاودەگرێت.
لێرەوە دەتوانین رەنگی باسەکە بەرینەوە لای کۆمەڵناسی. "ئێمیل دۆرکایم" Émile Durkheim کاتێک سەبارەت بە هۆشیاری کۆمەڵایەتی دەستی دایەنووسین، بینیویەتی کە "کۆمەڵگە بنەمایەک لە بەها و باوەڕەکان بە خۆی دروست دەکات و هەرکەسێک لەو بنەمایە دەربچێت دەبێتە نامۆ، نەک بە واتایەکی نەخۆشانە بەڵکو بە واتای-هەبوون " کۆمەڵگە بە پاراستنی یەکگرتوویی و یەکڕەنگی خۆی، شوێن بە "کەسی نامۆ" بە هزری ئەو کۆمەڵگایە ناکاتەوە . لێرەوە تێدەگەین بۆچی بیرمەندی جیاواز وەک مەترسی دەبینرێت تەنانەت ئەگەر ڕاستگۆش بێت.
"نامۆیی" ئەو وێنە یەکگرتووییە دەشکێنێت کە مەگەل پیرۆزی دەکات.
بەڵام چی سەبارەت بە دەروونناسی فرۆید؟ کاتێک باسی میکانیزمی فڕێدان یان بەرەنگاربوونەوەی دەکرد، ئاماژەی بەوە کرد، ئەوەی کە ڕقمان لە کەسی دیکەیە، تەنها ڕەنگدانەوەی ئەوەیە کە ترسی رووبەڕووبونەوەمان هەیە لەگەڵ ئەو کەسە!
لێرە بە وردی گرنگی قسەکەی شۆپنهاور دەردەکەوێت، ئەویش ئەوەیە کە مەگەل ڕقی لە بیرۆکەکە نییە، بەڵکو رقی لەوەیە کە کەسێک بیریبهێنێتەوە دەکرێت لەدەرەوەی حەسارەکەی ئەوان بیرکردنەوەی "جیاواز" هەبێت. ئەوان توانای بینینی کەموکوڕیەکانی خۆیان نیە لە ئاوێنەدا، بۆیە لە بری رووبەڕووبونەوەی کەموکوڕیەکانیان دەچن "ئاوێنەکە" دەشکێنن!
نموونەی زیندوش لەوبارەوە گالیلۆ دادگای نەکرا بە هۆکاری ئەوەی هاوکێشە ماتماتیکەکەی کێشەی هەیە، بەڵکو لەبەر ئەوەی بوێری ئەوەی کرد بڵێ زەوی چەقی گەردوون نییە.
جوردانۆ برونۆ Giordano Bruno سوتێنرا چوونکە بەدەنگی هەڵنەبژارد لەوەی کە گەردوون بێکۆتاییە، ئەم وتنەی ئەو پایەکانی مەسیحیەتی خستە ژێر پرسیارەوە. رقیان لە مارتن لوثەر- Martin Luther- نەبووەوە بە هۆکاری ریفۆرمەکانی بەڵکو بە هۆکاری ئەو بوێرییەی بوو کە بەچوونەکانی خۆی بە دەرگای کڵێسا هەڵواسی. بوونی "بوێری" یەکە تاوانە نەوەک حەقیقەتبێژی!
ئەگەر روومان وەربگێڕین بەرەو ئەدەب دەبینین:-
دۆستۆیەفسکی -Fyodor Dostoevsky- لە ڕۆمانی "برایانی کارامازۆف"دا وادەکات "ئیڤانە" ڕووبەڕووی کڵێسا بووەستێتەوە، نەک

لە ڕێگەی درۆپێکردنەوە بەڵکو لە ڕێگەی "پرسیارکردن" لە ئازادی.
ک□سا لە ڕۆمانەکەدا لە لەدەستدانی ڕاستی ناترسێت بەڵکو لەوە دەترسێت کە خەڵک ئازادانە عەقڵیان بەکاربهێنن.

ئەوەی شۆپنهاوەر دەیڵێت ڕستەیەکی ساکار نییە، بەڵکو کلیلێکە بۆ تێگەیشتن لە بوونی مر□قایەتی. مێگەل ڕقی لە جیاوازیە نەک لەبەر ئەوەی هەڵەیە، بەڵکو لەبەر ئەوەیە ئەو بێهیزی و گوێڕایەڵییەی کە تێیدایە ئاشکرا دەبێت.

بیرکردنەوەی جیاواز ڕاگەیاندنێکە کە بوون بە بەشێک لەکۆمەڵگە "چارەنووسی نەگۆڕ" نییە و تاک دەتوانێت بە تەنها لەسەر پێی خۆی بوەستێت و جیهان بە چاوی سەربەخۆوە ببینێت.

ئەگەر لە لایەکی ترەوە لە قسەکانی شۆپنهاوەر بڕوانین، دەردەکەوێت کە ناوەڕۆکەکەی هەر ئەوەیە کە "کارڵ مارکس" دواتر پێی گوت "نامۆبوون". کاتێک تاک لە ناو کۆمەڵگەدا خۆی بە نامۆ دەبینێت، دەردەکەوێت کە ئەوەی جیای دەکاتەوە لە مێگەل نە ڕاستی و نە خەیاڵە، بەڵکو مەودایە لە نێوان خودی ئازاد وسەرخانی کۆمەڵایەتی.

مارکس باسی نامۆبوونی کرێکاری کرد کاتێک کاڵایەک بەرهەم دێنێت هەست بە بوونی ناکات لەخۆیدا. بەڵام دەتوانین ئەم چەمکە بە شێوەیەکی فراوانتر بخوێنینەوە؛

هەرکەسێک "دژە باو" بیربکاتەوە، ژیانێکی نام□یانە دەژێت، چونکە ئەوەی ئەم دەیبینێت ئەوانی تر نایبینن، بۆیە هەست بە غەریبییەکی قوڵدەکات تەنانەت ئەگەر لە دڵی شارەکەیشیدا بێت.

مێگەل ڕقی لە جیاوازیە چونکە هۆکار بۆ ئەو نامۆبوونە ئاشکرا دەکات، بیریان دەخاتەوە کە "کۆمەڵایەتی" بوونیان ئازادی نییە بەڵکو "گرێبەستێکی" ئایدۆلۆژیە. ئەمەش دەمانباتەوە لای فوکۆ-Michel Foucault- ئەو تێبینی ئەوەی کردووە کە "دەسەڵات" هەمیشە لە دەستی فەرمانڕەوا یان دەوڵەتدا نییە، بەڵکو لە پێکهاتەی کۆمەڵگەکەی خۆیدا دابەش کراوە. دەسەڵاتی کۆمەڵگە، دەسەڵاتی مێگەل لەوانەیە لەزۆر حاڵەتدا "ستەمکارتر" بێت لە دەسەڵاتی زۆردار. زۆردار یان ڕووبەڕوودەکرێت یان دەکوژرێت، بەڵام مێگەل نابینرێت و بەردەستنییە لە فۆرمێکی دیاریکراودا، وەکو خێوێک لە سێتی ئایدیۆلۆژیا، ئاکار، بیرکردنەوە بە شلی و بە توندی لە هەموو شوێنێکە؛ لە قوتابخانە، شەقام، قاوەخانە و شوێنی کار.

کاتێک جیاواز بیر دەکەیتەوە، دەبینیت کە تەنها ڕووبەڕووی یەک ڕوو نابیتەوە، بەڵکو سەد ڕوو. لە ڕووتدا پێدەکەنن و لە ناخەوە شتێکی ترن. ئەم دەسەڵاتە نەبینراوە وا دەکات کە بیرکردنەوەی جیاواز کارێکی مەترسیدار بێت، چونکە یاخیبوون نییە لە دژی تاک یان دامەزراوە، بەڵکو لە دژی تۆڕێکی ئاڵۆزی چاو و عەقڵ کە چاودێرن

بەسەرتەوەو هەناسەکانت دەژمێرن.
لێرەوە دەتوانین تێبگەین لەوەی جۆن ستیوارت میل- John Stuart Mill- کە لە کتێـــبی "ســـەبارەت بە ئـــازادی- On Liberty"دا نووسیویەتی:
"گەورەترین هەڕەشە بۆ ئازادی زۆرداری دەوڵەت نییە بەڵکو زۆرداری ڕای گشتییە"
میـل جیـاوازی دەکـات لە نێـوان "ئـازادی قسـەکردن" و "ئـازادی بیرکردنەوە" یەکەمیان لەوانەیە پێت بدرێت، بەڵام دووەمیان تەنها ئەویان مرۆق بنیات دەنێتەوە!
بەڵام مەگەل بەرگەی ئازادی بیرکردنەوە ناگرێت چونکە دەزانێت بیرۆکەی ئازاد توشبوونێکی بەهێزتری هەیە لە هەموو ڤایرۆسەکان. گومان لە دڵدا دەچێنێت، ئەمەش ڕوون دەکاتەوە کە بیرمەندی جیاواز جارێک سزا دەدرێت نەک بە کوشتن بەڵکو بە دابڕان و بێدەنگی، چونکە مەگەل دەترسێت توشبوونی جوورئەت بڵاو ببێتەوە.
ڕاسـتی ئەوەیە کە ئەم شەڕە لە نێـوان تـاک و کۆمەڵگە نـوێ نییە. ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ ئەفسانە کۆنەکـان، پڕۆمیسیوس دەبینیـن کە ئـاگری دزی بۆ مرۆڤەکـان، کەچـی سـزادرا نەک لەبەر ئەوەی هەڵەی کردبوو، بەڵکو لەبەر ئەوەی جوورئەتی کرد پیرۆزییەکانی خوداوەند بشکێنێت.
ئاگر لێرە هێمای بیرکردنەوەی ئازادە، جوورئەتی دزینیشی ئەوەیە کە مەگەل ڕقی لێیەتی. هەموو پاڵەوانێکی تراژیدی لە مێژوودا هەمان چارەنووس ڕووبەڕووی دەبێتەوە؛
"ئۆدیپ" کە ویستی ڕاستی بزانێت چاوەکانی لەدەستدا، مەسیح کە لە دەرەوەی یاسـای کۆمەڵگە ڕێنوێنیـدەدا لە خاچـدرا، گـالیلیۆ کە جوورئەتی کرد ئەستێرەکان بە جۆرێک ببینێت جیا لەوەی پێی گوتراوە، کڵێسا ڕایکێشایە بەردەم دادگاکانی لێکۆڵینەوە.
کاتێک ئەم زنجیرە نموونانە دەخوێنینەوە، تێدەگەین کە هەموو مێژوو تەنهـا مەیـدانی شەڕە لە نێـوان "مەگەل" و "کەسـی جیـاواز"مەگەل جێگیری دەوڵەت، ئارامی دەوڵەت، دەیەوێت لە دۆنیایەکی یەکڕەنگدا بخەوێت. کەسی جیاواز لە پڕۆسەی گەڕان بە دوای ڕاستیدا "جورئەتی بیرکردنەوەی جیاواز" دروست دەکات، تەنانەت ئەگەر ئەم گەڕان و جـورئەتە سـەختیش بێـت، بۆیە ئەم تـاکە و ئەم کۆمەڵگەیە بەر یەك دەکەون.
لەبەر ئەمە کیرکگـارد- Søren Kierkegaard- نووسـیوویەتی "کۆمەڵ درۆیە"، چونکە بینیویەتی مەگەل هەرچەندە بانگەشەی ڕاستی بکات، هەوڵـی بۆ نـادات جگە لەو ڕادەیەی کە "دۆنـیایی" پێـدەدات، لە کاتێکدا هەوڵدەری ڕاستی لە پێناوی جێکەوتەکردنی ڕاستیدا ئاسایش و

ئارامی خۆی دەخاتە مەترسییەوە.

کاتێک لە تێڕوانینی دەروونناسەکەوە لێکدانەوەی بۆ دەکەین، دەبینین ڕقی مەگەل لە جیاوازی تەنها ڕەنگدانەوەی میکانیزمەکانی گوێڕایەڵی و ڕازیبوونە کە مرۆڤەکان لە قووڵایی خۆیاندا ڕێک دەخات.

با تاقیکردنەوە ناودارەکەی سۆلۆمۆن ئاش – Solomon Asch – لە پەنجاکانی سەدەی بیستەم بەبیر بهێنینەوە، لەم تاقیکردنەوەیەدا؛ نیشانیدا چۆن خەڵك خۆیان لەگەڵ بۆچوونی زۆرینەدا دەگونجێن، تەنانەت کاتێک بە ڕۆشنی دەزانێت هەڵەیە. لەوێ داوا لە بەشداربووان کراوە کە درێژی هێڵەکان بگونجێنن، بەڵام زۆرینەی "گرووپەکە" (لە ڕاستیدا بەشێک بوون لە پلانەکە) بە مەبەست وەڵامی هەڵەیان دایەوە، ئەمەش وایکرد کە ڕێژەیەکی بەرچاو لە بەشداربووانی ڕاستەقینە لەگەڵیدا بگونجێن و وەڵامی هەڵە بدەنەوە سەرەڕای ئەوەی دەیانزانی کە هەڵەیە!

لێرەدا لەقووڵایی شۆپنهاور تێدەگەین: ڕاستی دوژمن نییە، بەڵکو تەنها جوورئەتەکەیە. لە تاقیکردنەوەی میلگرامدا- Milgram -، لەلایەن ستانلی میلگرامەوە- Stanley Milgram - لە ساڵانی شەستەکاندا ئەنجامدرا، لێکۆڵینەوەی لە ئامادەیی تاکەکان کرد بۆ گوێڕایەڵی کەسایەتییە دەسەڵاتدارەکان، تەنانەت کاتێک ڕێنمایی دەکران بۆ ئەنجامدانی کارێک کە لەگەڵ ویژدانی کەسی خۆیاندا ناکۆکە.

تاقیکردنەوەکە "مامۆستا" (بەشداربوو) و "فێرخواز" (بەشداربووی ئاگادار لە پلانەکە)ی تێدابوو کە گوایە بەهۆی وەڵامی هەڵەوە تەزووی کارەبای لێدەدرێت.

سەرەڕای ناڕەزایەتی فێرخوازەکە و کاردانەوەی ناڕەحەتی زیاتر، ڕێژەیەکی سەرسوڕهێنەری بەرزی بەشداربووان بەردەوام بوون لە بەڕێوەبردنی لێدانی تەزووی کارەبا، تەنانەت لە ئاستێکی مەترسیداریشدا. نەک لەبەر ئەوەی خراپ بوون، بەڵکو لەبەر ئەوەی جوورئەتیان نەبوو بە خۆیان بیر بکەنەوە!

گوێڕایەڵی لای مەگەل لە ویژدان بەهێزترە تا کاتێک ویژدان لەسەر مەگەل دابەش کراوە. ئاوا ڕوون دەبێتەوە کە مەگەل ڕقی لە بیرەکەی نوێ نییە لەبەر ئەوەی بەهەڵەی دەزانێت، بەڵکو ترسی لەوە هەیە کە بیرەکە نوێیەکە مەترسی بخاتە سەر پێکهاتە دەروونییەکەی کە یەکگرتوویان دەپارێزێت: ڕازیبوون، گوێڕایەڵی، کۆك بوون لەسەر بێدەنگی.

کەواتە؛ کاتێک تاکێک دێتە دەرەوە و دەڵێت:-

" ئیتر من بە چاوی خۆم دەبینم"، ڕووبەڕووی ناڕەزایەتییەکی

عەقڵانی نا بێتەوە، بەڵکو زیاترلە بەرگری دەچێت. کۆمەڵگە هێرشی بۆ دەکات، هەروەکوو ئەوەی لاشە کاتێک بەرگری لەخۆیدەکات کە ڤایرۆسێکی نامۆ لێیدەدات.
کۆمەڵناسی ئەمە وەسف دەکات وەک "میکانیزمی داماڵین" تاکەکە دەیان ناو و ناتۆرەیان لێدەنرێت: شێت، لادەر، خائین، تاکو خەڵک بە ئارامییەوە بگەڕێنەوە بۆ دڵنیاییەکانیان. داماڵینی "ئەوی تری جیاواز" ئەو ڕێگایەیە کە مێگەل خۆی پێ دەپارێزێت.
ئەم میکانیزمانە لە سنووری تاقیکردنەوە یان تیۆرێکان ناوەستن، بەڵکو دەتوانرێت لە دیمەنە ڕۆژانەکانی مێژوودا ببینرێن. بڕوانە چۆن مامەڵەیان لەگەڵ ڤان گۆخ – Vincent van Gogh -کرد، وێنەکێشی خەڵوەتگری گەورە. ئەوەی ئەوانی تر نەیاندەبینی ئەو لە ڕەنگ و سێبەرەکاندا دەیبینی، بۆیە وەک شێتێک وێنەی کێشا و وەک نەفرەتلێکراوێک ژیا، لە ئێستاشدا تابلۆکانی بە ملیۆنان دۆلار دەفرۆشرێن. مێگەل ڕقی لە تابلۆکانی نەبوو لەبەر ئەوەی خراپ بوون، بەڵکو ڕقی لەو دوو چاوە جیاوازەی بوو کە جیهانیان بەو جۆرە دەبینی کە ئەوانی تر جورئەتی ئەوبینینەی ئەویان نەبوو.
هەمان دیاردە لە کۆمەڵگە سیاسییەکاندا دەبینین. کاتێک "نێلسۆن ماندێلا" دژی سیستەمی رەگەز پەرستی هاتە مەیدان، بە بیرمەند یان چاکسازکار نەژمێردرا، بەڵکو بە "تیرۆریست" ناسێندرا بۆ سێ دەیە! ئەمە بەهۆکاری ئەوە نەبوو کە بیر□ک□ی هەڵە بوو، بەڵکو لەبەر ئەوەی جوورئەتی کرد لە دەرەوەی "دڵنیایی مێگەلی سپی پێستی باڵاو سەردەست" بیر□ک□ی بڵێت، ئەمە تاوانەکە بوو نەك خودی بیرۆکەکانی. دوای ئەوەی پێکهاتەکە گۆڕا، هەمان کەسی جیاواز بووە پاڵەوانی نیشتیمانی.
مێژوو سەلماندوویەتی کە مێگەل ڕقی لە کەسی جیاواز نییە بۆ خۆی، بەڵکو لەبەر ئەوەی مەترسی دەخاتە سەر پێکهاتەی گوێڕایەڵی. ئەگەر پێکهاتەکە بگۆڕدرێت، کەسی جیاواز دەبێتە هێماو سیمبول و ئاماژە.
ئەم میکانیزمە دەروونی و کۆمەڵایەتیانە تاک لەبەردەم دوو هەڵبژاردەدا دادەنێن کە سێیەمیان نییە: یان توانەوە لەناو مێگەل و بێخەمبوون، یان بە تەنها بمێنێتەوە و ڕاستی بدۆزێتەوە
. بۆیە ئەلبێرت کامۆ - Albert Camus- گوتویەتی (ئازادی واتای نییە ئەگەر مەترسی تەنیایی لەخۆ نەگرێت، چونکە مێگەل ئازادیت ناداتێ، بەڵکو ناسنامەیەکی ئامادت دەداتێ لە بەرامبەر ئەوەی واز لە جوورئەتی بیرکردنەوە بهێنیت.)
کاتێک ئەوەی شۆپنهاور گوتوویەتی لە ڕوونا کی بیرۆکەکانی ئانتۆنیۆ گرامشییەوە- Antonio Gramsci – تەماشای دەکەین، دەبینین ئەو جیاوازییەی کە مێگەل ڕقی لێیەتی تەنها تاکێکی دابڕاو نییە، بەڵکو

ئەوەیە کە دەتوانین پێی بڵێین "ڕۆشنبیری ئۆرگانیک". گرامشی جیاوازی کردووە لە نێوان ڕۆشنبیری تەقلیدی کە لە باڵەخانەیەکی بەرزدا دەژێت و ڕۆشنبیری ئۆرگانیک کە تێکەڵە بە کێشە و خەباتی کۆمەڵگەکەی و جوورئەتی بزواندنی دەخەڵکەی هەیە.
ئەم ڕۆشنبیرە ئۆرگانیکە لە دیدی مەگەڵەوە خائینە، چونکە کێشە بنەڕەتییەکانی کۆمەڵگە ئاشکرادەکات، ئەو کێشانەی بەلای مەگەڵەوە سرووشتییە کە لەڕاستیدا بیناسازییەکی مێژوویی شەق و شڕە کە دەتوانرێت بڕووخێنرێت. مەگەڵ لە بیرەکە بچووکەکان ناترسێت، بەڵکو لەو بیرەکانە دەترسێت کە لە جەستەی ڕاستیدا جووڵە دەکەن.
بۆیە کارە مارکس ڕووبەڕووی ڕقێکی بێسنوور بووەوە، نەک تەنها لەبەر ئەوەی دەربارەی سەرمایە نووسیویەتی، بەڵکو لەبەر ئەوەی تیۆری بە کردەوەی شۆڕشگێڕانەوە بەستووەتەوە و فەلسەفەی کردووە بە چەکوش. کاریگەرییەکەی هەتا ئەمڕۆ بەردەوامەو بەردەوام دەبێت.
مەگەڵ، بورژوازی بێت یان بیوروکراسی، توانای قبوڵکردنی مارکسیان نییە کە بیر و ژیانی پێکەوە بەستەوە، چونکە بنەماکانی یاسایی گوێڕایەڵی کۆمەڵایەتی دەلەرزێنێت.
دەتوانین ئەو نووسینەی هانا ئارێنت- Hannah Arendt -بهێنینەوە کە دەربارەی "پوچی خراپە" – the Banality of Evil -نووسیویەتی. ئەو بینیویەتی کە خراپترین تاوانەکان بە پاڵنەری ڕقی تاکەکەسی ئەنجام نادرێن، بەڵکو بە پاڵنەری گوێڕایەڵی کۆمەڵگە ئەنجام دەدرێت.
ئایخمان- Adolf Eichmann- کە ڕێکخستنی گواستنەوەی جولەکەکانی بە کامپە نازییەکان کردووە، ئەو دڕندە شەیتانەکە نەبوو، بەڵکو کارمەندێکی بیروکرات بوو کە گوێڕایەڵی لەیاساکان دەکرد.
مەگەڵ هەمیشە دەخەوێت بەو دەخەڵ، چوونکە دەتوانێت خراپەکاری ئەنجامبدات بەبێبیرکردنەوە. بەڵام کاتێک بیرمەندێک پەیدادەبێت و دەدوێت:
"خۆت بیر بکەرەوە"، ئەمە وەک مەترسی لەسەر پێکهاتەیی خۆیان دەبینن، بۆیە ئەم کەسە وەک مەترسییەکی خراپتر لە هەر دوژمنێکی دەرەکی سەیردەکرێت.
لێرەوە تێدەگەین بۆچی لە ئەسینا ڕقیان لە سوقرات بوو، لە کاتێکدا نە سوپای هەبوو نە سامان، بەڵام گەنجەکانی بە پرسیارکردن هاندەدا. مەگەڵ لەو کەسانە خۆشنابێت کە خەڵک فێری چۆنییەتی بیرکردنەوە دەکەن. چوونکە ئەوە باشدەزانن نەخۆشی فەربوون لە هەموو چەکەکانی تر کووشندەترە.
هەمان شت دەربارەی گالیلیۆ ڕاستە، کاتێک تەلیسکۆپەکەی سوڕاند بەرەو ئاسمان لە جیاتی دەقەکانی کەنیسا. تەلیسکۆپەکە مەترسیدار نەبوو، بەڵکو جوورئەتەکە بە بەکارهێنانی دژی دڵنیایی کۆمەڵگە

تاوان بوو.
لێرە تراژیدیایەکی ئازارهێنەر دەردەکەوێت، کەسی جیاواز زۆرجار ژیانی دادەنا لە پێناوی جوورئەتەکەی، لە کاتێکدا مێگەل دوای مردنی ئینجا دێن بۆ تۆمارکردنی خاوەندارێتی مێگەل بەسەر ئەم کەسەوە، بە مرۆڤێکی بەرز دەینرخێنن.
سوقرات دوای خواردنەوەی ژەهرەکە بووە "باوکی فەلسەفە"،
جیۆردانۆ برونۆ -Giordano Bruno- دوای سووتاندنەکەی بووە هێمای ئازادی. مارتین لوثەر کینگ -Martin Luther- دوای کوشتنی بووە ئایکۆنێک. مێگەل ناتوانێت جیاوازی کەسانی زیندوو قبوڵبکات، بەڵام پاش مردنیان کە ترسیان دەڕەوێتەوە بەرز دەیانرخێنن، خۆی دەکات بە میراتگری شەرعی تاکەکان، تا بتوانێ هەیبەت بداتەوە کۆنتڕۆڵی خۆی.
بەم واتایە دەتوانین بڵێین مێژوو تەنها مەیدانێکە کە کەسە جیاوازەکانی دەکوژێت پاشان پیرۆزیان دەکات. وەک ئەوەی مێگەل هەمیشە پێویستی بە کوشتنی جیاوازی هەیە بۆ دونیایی خۆی، دواتر بەرز نرخاندنی لە پێناو خۆجوانکردنی خۆیدا.
ئەم تراژیدیایە قسەکەی شۆپنهاور ئازاربەخشتردەکات، نەک تەنها ئەوەی مێگەل ڕقی لە بوێری فکری هەیە، بەڵکو لە ڕێگەی نکۆڵیکردن و دوواتر قبوڵکردنی بەڵام پاش بەسەرچوونی کات.
ڕەنگە هەندێک وابیر بکەنەوە کە پاشهاتنی مۆدێرنیزم و هەڵگرتنی تاکگەرایی لە خۆیدا، مرۆڤی لە کۆتی مێگەل ئازاد کردووە. بەڵام لەڕاستیدا بابەتەکە لەوە ئاڵۆزترە. ڕاستە مۆدێرنیزم درووشمی خودی ئازادی بەرزکردەوە، بەڵام ئەم خودە لە بۆشاییدا نەژیا، بەڵکو ڕووبەڕووی خوداوەندێکی نوێی کردەوە ئەوەش "جەماوەرە".
گوستاڤ لۆبۆن -Gustave Le Bon- لە کتێبی "سایکۆلۆژیای جەماوەر" ئاماژەی پێکردووە، (تاک لەناو کۆمەڵگەدا وەک تاک بیرناکاتەوە، بەڵکو توانا ڕەخنەییەکانی لەدەست دەدات و دەبێتە گەردیلەیەک لە ناو شەپۆلێکی کوێر.)
لەم چوارچێوەیەدا کەسی جیاواز لە بەرانبەر مەترسیدا دەمێنێتەوە، نەک بە شمشێری دادگاکانی لێکۆڵینەوەو پشکنینی کڵێسا وەک لە سەدەکانی ناوەڕاستدا، بەڵکو بە سزای کۆمەڵگە کە شێوەی دابڕان، تەریککردنەوە، یان کوشتنی مەعنەویی دەکرێتەسەر.
مۆدێرنیزم مێگەلێکی نوێی دروست کرد، مێگەلێکی زیاتر بڵاوبووەوە. لە ڕابردوودا جیاوازکار ڕووبەڕووی قەشەیەك یان پاشایەک دەبووەوە، بەڵام ئەمڕۆ ڕووبەڕووی ملیۆنان چاو دەبێتەوە کە لە پشت شاشەکانەوە چاودێریی دەکەن، ملیۆنان دەنگ پێکڕا هاوار دەکەن.
ڕاگەیاندن، پاشان ئامرازەکانی سۆشیال میدیا، مێگەلێکی جیهانیی

دروست کردووە. مەگەل چیتر ناوخۆیی نەماوەتەوە، بەڵکو جیهانیە. دەکرێت وشەیەکی رەگەزپەرستی سنووری هەموو کیشوەرەکان ببڕێت.

ڕەنگە مەترسیدارترین شتێک ئەم مۆدێرنیزمە هێنابێتی ئەوە بێت کە نیچە بە “ئەخلاقی کۆیلە” ناوی بردووە، ئەو ئەخلاقەی زۆرینە وایلێدەکات ڕقیان لە هەر تاکێک بێت کە بوێری تێپەڕینی هەبێت.

لە کۆمەڵگە ” یەکڕەنگە جاموەریەکاندا-یان تۆلیتارە کۆمەڵایەتیاکاندا” سەرکەوتن کۆدەکە بۆ لەکچوون و جیاوازیش دەبێتە تۆمەت. تەنانەت ئازادیش، ئەوەی هەمیشە فەیلەسوفەکان باسیان لێوەکردووە، لە ناو مەگەلدا، دەبێتە ئازادییەکی مەرجدار کە هێڵە سوورەکان تێنەپەڕێت کە بە کۆدەنگی دانراوە.

لەم چوارچێوەیەدا ئێریک فرۆم -Erich Fromm- دەربارەی “ترس لە ئازادی” نووسیویەتی، ئەو ترسەی وا لە تاکەکان دەکات هەڵبێن لە بارگرانی بڕیاری سەربەخۆی بۆ ئەوەی لە کۆمەڵگەیەکدا بتوێنەوە.

مەگەلی سەردەمی، ڕقی لە جیاوازی نییە لەبەر ئەوەی لەگەڵ ڕاستیدا ناگونجێت، بەڵکو لەبەر ئەوەی ئەو بەرپرسیارێتییەی لێیهەڵهاتوون بە بیریان دێنێتەوە. بەرپرسیارێتی لەوەی کە ئازاد بیت، بۆیە جیاوازبوون لەسەردەمی پۆپۆلیزمدا بەشێوەیەکی توند سزادەدرێت نەک هەموو جارێک بە کوشتن بەڵکوو لە رێی گاڵتەپێکردن و بێزارکردنەوە بە بێدەنگکردنی.

ئەمە هەموو ڕۆژێک لە دادگا مۆدێرنەکانی لێکۆڵینەوەو پشکنیندا دەیبینین کاتێک میدیا کەسێک دەکاتە دوژمنی گشتی، یان سۆشیال میدیا دەیکاتە ئامانجی گاڵتە و ڕق.

لۆژیکەکە هەمان ئەوەیە کە شۆپنهاور باسی کردووە:

“ڕای جیاواز ئەوە نییە کە مەگەل ڕقی لێیەتی، بەڵکو بوێرییە بۆ بیرکردنەوە لە دەرەوەی ئاوازی کۆمەڵایەتی”

بەم واتایە مۆدێرنیزم خۆدەربازکردن نییە لەهەژموونی مەگەل، بەڵکو دووبارە شێوەپێدانیەتی لە شێوەیەکی زیاتر شاردراوەدا. مەگەل نەمردووە، بەڵکو ماسکی ئازادی پۆشیوە.

لێرە مەترسی جیاوازەکە زیاتر دەبێت، چونکە لە کۆمەڵگەیەکدا کە درووشمی ئازادی بەرز دەکاتەوە، جیاوازی دەبێتە ڕسواییەکی گەورە، چوونکە ئازادی نەژیاوەتەوە بەڵکوو قەتیس کراوەتەوە لە درووشمدا.

هۆرکهایمەر و ئادۆرنۆ -Max Horkheimer- Theodor W. Adorno- لە “دیالێکتیکی ڕووناکبیری” نیشانیانداوە کە ئەو عەقڵەی کە مۆدێرنیزم مزگێنیی بێیدا نەبووەتە عەقڵێکی ڕەخنەیی و ئازاد، بەڵکو بووەتە عەقڵی ئامرازێک – عەقڵێک کە پرسیاری “واتا” ناکات، پرسیاری ڕەنگە، گەڕان بەدوای ڕاستیدا ناکات، بەڵکو بەدوای “کاریگەری” و “کۆنترۆڵدا” دەگەڕێت.

لە سای ئەم عەقڵە ئامرازییەدا، جیاوازیەکە دەبێتە مەترسیەکی دووبەرابەر، چونکە نەک تەنها ئەنجامەکانی مێگەل ڕەت دەکاتەوە، بەڵکو بنەماکانی یاریەکەشی ڕەت دەکاتەوە.
مێگەلی هاوچەرخ پرسیاری “ئایا ئەوەی دەیکەین دادپەروەرانەیە؟” ناکات، بەڵکو پرسیار دەکات “ئایا کاریگەرە؟” کەسی جیاوازیش کە جوورئەتی پرسیارکردنی دادپەروەری دەکات، وەک ئەوە وایە هەموو دەزگا زەبلاحە ئەژدیهایەکە ڕابگرێت.
بیرکردنەوەی جیاواز لە کۆمەڵگە مۆدێرنەکاندا بە ترسناک سەیردەکرێت، چونکە دژایەتی “خێرایی” دەکات، دژایەتی “قازانجپەرستی و سوودپەرستی دەکات، دژایەتی سیستەم دەکات” لە جیهانێکدا کە بەها بە بەرهەمهێنان پێوانە دەکرێت، هەر دەنگێک کە پرسیاری ئامانجی کۆتایی بکات دەبێتە مایەی هەڕەشەیەك کە دەبێ بوەستێنرێت، لە نێو ببرێت.
بەمشێوەیە کەسی جیاواز دووجار لە کۆدەنگی دەردەچێت: جارێک لەبەر ئەوەی لە بیروڕا بەشداری کۆمەڵگە ناکات، جارێکی تریش لەبەر ئەوەی لە پێوەرە چەسپیوە فەرمیەکاندا بەشداری ناکات.
بۆ نموونە هێربەرت مارکۆزە -Herbert Marcuse- باسی “مرۆڤی تاک ڕەهەند”ی دەکات، ئەو مرۆڤەی هەموو ئاسۆکەی کورتکردۆوەتەوە لە لۆژیکی خەرجکردن-مەسرەفگەرایی و چێژ ل□ تەکنەلۆژیا وەکو بەکاربەری بێ مەرج وگوێرایەڵ. کەسی جیاواز لەم جیهانەدا ئەوەیە کە پێداگری لەسەر بینینی دوو ئاراستەکەی تر دەکات و دەیەوێت بیانبینێت: ئاراستەی جوانکاری و ئاراستەی ڕزگارکەری. بەڵام کاتێک ئەمە دەکات دەستبەجێ تۆمەتبار دەکرێت بە نا-واقعی، خەیاڵپەرەست یان نیهیلیست.
ئەمە هەمان میکانیزمی مێگەلە کە شۆپنهاور باسی کردووە: ڕای جیاواز ئەوە نییە کە تاوانباردەکرێت، بەڵکو جوورئەتەکەیە بۆ خاوەنداریکردنی دونیا بینییەکی تر بۆ جیهان.
ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ نموونەکانی مێژوو، دەبینین بابەتەکە لە سەدەی بیستەمدا دووبارە دەبێتەوە. هەرکەسێک هەوڵیدا بەرەنگاری لۆژیکی تەکنەلۆژیا، تەکنۆلۆژیای لێکۆڵینەوە بێتەوە، بە ئاستەنگ هەژمار دەکرا. هایدگەر خۆی سەرەڕای ئاڵۆزیەکانی ڕێچکەی سیاسی، بینیویەتی کە تەکنەلۆژیا تەنها ئامراز نییە بەڵکو شێوازێکی “هەبوونە” کە مرۆڤ کورتدەکاتەوە بۆ سەرچاوە.
کەسی جیاواز کە پێداگری لەسەر ئەوە دەکات کە مرۆڤ زیاترە لە تەنها “سەرچاوەی مرۆیی” یان سەرمایەی مرۆیی، وەک دەنگێکی نالەبار مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت. ئەو ئەو زمانە لەناو دەبات کە مێگەل خوی پێوەگرتووە: زمانی کارایی و ژمارە و سوود.

لە کۆمەڵناسیدا ئەم دیاردەیە بە ڕوونی دەبینین لە ڕەخنەی ؛
ماکس وێبەر – Max Weber- لە “قەفەسی ئاسن- iron cage -“.
کۆمەڵگەی مۆدێرن بە عەقڵانیەتێکی بیوروکراتی مەحکومکراوە کەتێیدا هەموو شتێک شایانی پێوانەکردنە.
جیاوازیەکە لێرەوە پێداگری لەسەر ئەوە دەکات هەندێ شت هەیە پێوانە ناکرێت: جوانی، خۆشەویستی، قوربانیدان، شێتی، بەهرەمەند.
بەڵام مێگەل کە فێری پێواندنی هەموو شتێک بە ژمارە بووە، لەمەدا تەحەدایەک دژ بە وجودی خۆی دەبینێت.
ڕەنگە بەرچاوترین نموونەی ئێستامان چارەنووسی ئەوانە بێت کە دژی سیستەمی نیۆلیبراڵی ئەمڕۆ ڕادەوەستن. هەر دەنگێک ڕەخنە لە لۆژیکی بازاڕی ئازاد بگرێت، دەستبەجێ بە بەدواکەوتوو یان یوتۆپیایی ناودەبردرێت، نەک بە گشتی ل□ بەر ئەوەی هەڵ□ یە، بەڵکو ل□ بەر ئەوەی بوێری دەرچوون لەو ئاوازە ئامرازییە دەکات کە جیهان وەک زنجیرەیەک لە بازاڕەکان دەبینێت.
لێرەدا جارێکی تر پێشبینیەکانی شۆپنهاور ڕوونتر دەبێتەوە.
رقیان لە کەسی جیاواز دەبێتەوە نەک ل□ بەر ئەوەی هەڵە دەکات، بەڵکو ل□ بەر ئەوەی بنیاتی بیرکردنەوەی خۆی ئاشکرا دەکات. ئەمە پارادۆکسی سەردەمی نوێیە کە ئەو ئازادییەی بەڵێنیان پێداین گۆڕا بۆ عەقڵ سالاریەکی تەکنیکی کە بە توندی خۆی پاسەوان دەکات و هەرکەسێک بوێری بکات و لە دەرەوەی ئەو بیر بکاتەوە، دەستبەجێ دەردەکرێت.
بەم شێوەیە مێگەل دەمێنێتەوە هەرچەندە پەلاماری نوێگەری و عەقڵانیەت بدات، بەڵام دڵسۆز دەمێنێتەوە بۆ ناوەڕۆکە ک□ نەکەی: ڕقبوون لە هەر تاکێک بوێری بیرکردنەوەی جیاوازی هەبێت لە دەرەوەی ئەوان.
ئەگەر فەلسەفە و زانست چارەنووسی کارەساتبارانی□یان بۆ کەسانی جیاواز هێناوە، هونەر شانۆیەکی زیاتر دراماتیک بووە بۆ ئەم شەڕە، چونکە هونەر بە سرووشت لەسەر جیاوازی دەژیت، لەسەر ئەوەی بە چاوێکی تر دەبینێت، لە جیهانەوە ئەوە وەردەگرێت لێرەدا مێگەل ئەو چاوانە لە ناوخۆیدا قبوڵناکات. لێرەوەیە مێژووی هونەر زنجیرەیەک بووە لە پرۆسەکانی ڕەتکردنەوە و تەنیایی و سووکایەتی کە مێگەل لە دژی داهێنەران دەیانگێڕێت.
لە ئەدەبی عەرەبیدا چارەنووسی “مەعەڕی” دەبینین کە بە “زیندیق ” “تاوانبار کرا” ناودەبرا چونکە بوێری ئەوەی کرد شیعر بنووسێت کە دووڕووی باوەڕەکان ئاشکرا بکات، جا مێگەل ڕەتیکردەوە بەڵام ئەمڕۆ هێمای ئازادی بیرکردنەوەیە لە میراتی عەرەبی.
هەمان شتیان لەگەڵ تەها حوسەین کرد کاتێک “فی الشعر الجاهلی”ی

بڵاوکردەوە، تۆمەتەکانی کوفر و خیانەت بارانی لێ بارین چونکە بوێری ئەوەی کرد بیربکاتەوە لەو دەقانەی بەلای مێگەلەوە پیرۆزە.
میکانیزمی مێگەل ئەوەیە، یەکەم جار هێرش دەکاتە سەر کەسی جیاواز چونکە ڕیتمی کۆمەڵایەتی دەشکێنێت، دواتر نەمری دەکات ئەوکات□ن□ی ترسی دەڕەوێتەوەو هەست بە دڵنیایی دەکات.
مێگەل شەڕت لەگەڵ ناکات چونکە هەڵە دەکەیت، بەڵکو بە هۆکاری ئەوەی سەرکێشی دەکەیت لە خولگەکەی ئەوان دەردەچیت. ڕقیان لێتدەبێتەوە چونکە بیریان دەخەیتەوە لەوەی کە هەڵهاتوون لێی: بەرپرسیارێتی ئەوەی بە چاوی خۆیان ببینن و بارگرانی بیرکردنەوە بە تەنهایی هەڵگرن.
ئەم ڕێگایە بانگەشەنییە بۆ هەموان. ئەمە ڕێگای مەنفایە، ڕێگایەک کە تەنها ئەوانە دەیپێون کە ڕازین بە ڕووتی بژین، بێ دڵنیایی، بێ پاراستن، بێ کۆری چەپڵەڕێزان.
بیرکردنەوەی ئازاد شەرەف نییە، بەڵکو نەفرەتە. ئەوەی هەڵیبژێرێت دەبێت تەنیایی وەک چارەنووس قبووڵ بکات و نرخەکەی بەخوێنی بدات یان دابڕان و بێدەنگی بکات بە چارەنووسی خۆی.
لە کۆتاییدا لەوانەیە ڕاستی تەنها برینێکی کراوە بێت، بەڵام برینی تۆیە، نەک برینی مێگەل.

و.ئامادەکردنی لە عەرەبییەوە: گۆران عەبدوڵڵا

سەرچاوە:
https://www.youtube.com/watch?v=IQA2iiIB4uA

یاسای گەمژەکان.. نووسین: کریس ه□ج□ز. وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

لە ڕۆژانی کۆتایی هەموو ئیمپراتۆری□تێک، گەمژەکان دەسەڵاتدار دەبن. ئەوان ڕەنگدانەوەی گەمژایەتی کۆمەڵایەتین کە خۆی لە ڕاستی جودا کردووەتەوە.
ڕۆژانی کۆتایی ئیمپراتۆری□تە مردووەکان لەلایەن گەمژەکانەوە

بەڕێوە دەبرێن. سولالەتی ڕۆمانی، مایا، فەڕەنسی، هابسبورگ، عوسمانی، ڕۆمانۆڤ، ئێرانی و سەڤییەت لەژێر گەمژایەتی فەرمانڕەوا فاسیدەکانیان کە خۆیان لە ڕاستی دوور خستبووەوە و وڵاتەکانیان تاڵان دەکرد و پاشەکشەیان کردبوو بە ژووری دەنگدانەوە کە ڕاستی و درۆ لەیەکدی جیاناکرێنەوە، سەرئەنجام ڕووخان.
دۆناڵد ترامپ و بوکەڵە ماستاوچەکانی لە حکومەتەکەیدا فۆرمێکی نوێی پاشایەتی نەرێنی ئیمپراتۆری ڕۆمانین، کە خەرجی زۆری دەوڵەتی بۆ بەدەستهێنانی هێزی سیحراوی تەرخان دەکرد، ئیمپراتۆری چینی کین شی هوانگ، کە بۆ بەردەوامی سەفەری بۆ دوورگەی ئەفساناوی نەمرەکان فەندینگ دەکرد بە هێنانەوەی دەرمانێک کە ژیانی هەتاهەتایی پێببەخشێت. قەیسەری لاواز دانیشتبوو یاری کارتی تاڕۆتی دەکردو و بەشداری لە ڕۆح بانگکردندا دەکرد لەکاتێکدا ڕووسیا لە جەنگێکی وێرانکەر تێوەگلابوو و زیاتر لە دوو ملیۆن کەس گیانی لەدەست دا و شۆڕش لە شەقامەکاندا دەخرۆشا.
سەبارەت بە "هیتلەر و ئەڵمانەکان"، فەیلەسووفی سیاسی ئێریک ڤۆگەلین- Eric Voegelin- ئەو بیرۆکەیە ڕەتدەکاتەوە کە هیتلەر، لە وتووێژ و دەرفەتوەرگرتنی سیاسیدا بەهرەمەند بوو بەڵام ئاستی ڕۆشنبیری لاواز و زمان پیس بوو، بەوە گەلی ئەڵمانی فریودا.
وەک ئەوەی ڤۆگەلین دەنووسێت ئەڵمانییەکان، پشتگیری هیتلەر و کەسایەتییە پەراوێز خراوەکانی دەوروبەری کرد چونکە ئەو نەخۆشییەکانی کۆمەڵگەیەکی نەخۆشی لە خۆیدا بەرجەستە کردبووەوە، کۆمەڵگەیەک تووشی ڕووخانی ئابووری و بێهیوایی ببوو. ڤۆگەلین گەمژایەتی وەک لەدەستدانی ڕاستی پێناسە دەکات. لەدەستدانی ڕاستی مانای ئەوەیە کە کەسێکی گەمژە ناتوانێت بە شێوەیەکی دروست کردەوەکەی لەو جیهانەی کە تێیدا دەژیت ئاراستە بکات.
ئاژاوەگێڕەکە هەمیشە گەمژەیە، ناجۆرە یان گۆڕانکارییەکی کۆمەڵایەتی نییە. ئاژاوەگێڕەکە ڕۆحی سەردەمی کۆمەڵگەکە دەردەبڕێت، دوورکەوتنەوەی کۆمەڵایەتی لە جیهانێکی ئەقڵانی کە ڕاستییەکانی پشتڕاستکراوە. ئەم گەمژانەی بەڵێن دەدەن شکۆمەندی و هێزی لەدەستچوو بگەڕێننەوە، بنیاتنەرنین تەنها وێرانکەرن و پرۆسەی ڕووخان خێراتر دەکەن. کەمتوانا لە رووی فکری، خاوەنی هیچ ئاراستەیەکی ئەخلاقینین، بێکەڵک و تووڕە لە بەرامبەر نوخبە جێگیرەکان کە وایان دەبینن ئەمانە بەکردەوەو دژن، جیهان دەگۆڕن بە گۆڕەپانێک بۆ فێڵباز و چەتە و قۆڵبڕەکان. جەنگ لە دژی زانکۆکان دەکەن، لێکۆڵینەوەی زانستی دەردەکەن، تیۆرە هەڵەکان دەربارەی ڤاکسینەکان وەک بیانوویەک بۆ فراوانکردنی چاودێری بۆ کۆمەڵ و هاوبەشکردنی داتا بەکار دەهێنن، مافە یاساییەکانی

دانیشتووان زەوت دەکەن، سوپای چەقۆکێشەکان بەهێز دەکەن، ئەوەی بووەتە دامەزراوەی کۆچ و گومرکی ئەمریکا، ICE، بۆ بڵاوکردنەوەی ترس و دڵنیایی لە بێدەنگیە. ڕاستی، جا قەیرانی کەشووهەوا بێت یان هەژاری چینی کرێکار، کاریگەری لەسەر خەیاڵەکانیان نا بێت. هەرچەندە خراپتر بێت، ئەوەندە گەمژەتر دەبن. هانا ئارێندت- Hannah Arendt- پێیوایە کۆمەڵگەیەک کە باوەش بەم بیرکر□ن□وە شەرمهێنەرەدا دەکات، هۆکارەکەکەی هەر خودی کۆمەڵگەکە خۆیەتی.
بۆ رزگاربوونی خۆیان و منداڵەکانیان لەو دۆخە چەقبەستووە ناهەموارە کە تێیدا گیرياخواردووە، ئەم خەڵکە فریود□ر□ن بە شەڕی دەوروبەریەوە بەکاردەهێنرێن لە تەقەلایەکی بێهیوایانە بۆ پێشکەوتن.
خەڵک دەکرێنە ئامێرێک بۆ بەکارهێنان، دەبنە ڕەنگدانەوەی دڕندایەتی چینی فەرمانڕەوا. کۆمەڵگەیەک پڕدەبێت لە ئاژاوەو بێئاسا□یی، ڤۆگەلین -Voegelin- ئەوانە ئاوا دەناسێنێت بێڕەوشت، فێڵباز، دەستوەشێن، فڕوفێڵاوی و توندوتیژ.
لە کۆمەڵگەیەکی دیموکراتی کراوەدا، ئەم تایبەتمەندییانە بێزراون و تاوانبار دەکرێن. ئەوانەی ئەم تایبەتمەندییانە لەخۆیان پیشاندەدەن وەک گەمژە مەحکووم دەکرێن. ڤۆگەلین پێیوایە “پیاوێک یان ژنێک بەم شێوەیە ڕەفتار بکات لە کۆمەڵگەدا بایکۆت دەکرێت.” بەڵام نۆرمە کۆمەڵایەتی، کلتووری و ئەخلاقییەکان لە کۆمەڵگەیەکی نەخۆشدا پێچەوانە دەکرێنەوە. ئەو تایبەتمەندییانەی کۆمەڵگەیەکی کراوە پێویستی پێیانە، خەمخۆری بۆ چاکەی گشتی، ڕاستگۆیی، متمانە و خۆ فیداکاری گاڵتەیان پێدەکرێت. واسەیر دەکرێن ئەم ئاکارانە زیانبەخشن بۆ مانەوە لە کۆمەڵگییەکی نەخۆش. کاتێک کۆمەڵگەیەک، وەک ئەفلاتون دەگێڕێتەوە، چاکەی گشتی بەجێدەهێڵێت، هەمیشە ئارەزووی بێئەخلاقی، توندوتیژی، چاوچنۆکی و بەکارهێنانی سێکسی ئازاد دەکات و بیرکردنەوەی س□یحراوی پ□روو□ردە دەکات، کە ناونیشانی پەرتووکەکەمە، ئیمپراتۆریەتی خەیاڵ: کۆتایی خوێندنەوە و سەرکەوتنی نمایش.
تەنها شتێک ئەم ڕژێمە مردووانە باش دەیکەن نمایشە. وەک نمایشە سەربازک□ی ترامپ لە ١٤ی حوزەیراندا لە ڕۆژی لەدایکبوونیدا کە تێچووەکەی ٤٠ مل□ین دۆلارە. خەڵکی نەگبەتیش بەم کارەوە سەرگەرم دەکەن. ئەمریکا وەک دیزنی درووستکردن، خاکی بیرکردنەوەی هەتاهەتایی دڵخۆش و هەڵوێستی ئەرێنی، خاکێک کە هەموو شتێکی تێدا دەکرێت، بەکار دەهێنرێت بۆ شاردنەوەی دڕندایەتی قەیرانی ئابووری و نایەکسانی کۆمەڵایەتی. دانیشتووان لەلایەن کلتووری کۆمەڵایەتییەوە مەشق دەکرێن، بە کاڵاکردنی سێکس، سەرگەرمی بێمانا

و بەعەقڵ و وێنەکردنی گرافیکی توندوتیژی زاڵە، خۆیان تاوانبار بکەن بە شکست. سۆرن کیرکەگارد- Soren Kierkegaard -، لەکتێبی "لەسەردەمی ئێستا"دا، ئاگادارمان دەکاتەوە کە دەوڵەتی سەردەم هەوڵدەدات ویژدان ڕیشەکێش بکات و تاکەکان بەشێوەیەک بگۆڕێت بۆ خەڵکێکی نەرم و دەسبەسەرداگیراو.

ئەم خەڵکانە ڕاستەقینە نین. وەک کیرکەگارد دەنووسێت، "ئەبستراکتێکی ئەفسوناوی، شتێکی گشتگیر کە هیچ نییە، دیمەنێکی خەیاڵین." بە کورتی، ئەمە بەشێک دەبین لە مێگەل، تاکەکانی ناڕاستەقینە کە هەرگیز نین و هەرگیز ناتوانن یەکبگرنەوە لە دەخەڵکی ڕاستەقینە یان ڕێکخراوێکدا، لەگەڵ ئەوەشدا وەک تەواوێک پێکەوە گیراون. ئەوانەی گومان لە خەڵک دەکەن، ئەوانەی گەندەڵی چینی فەرمانڕەوا مەحکووم دەکەن وەک خەونبین، نامۆ یان خایین دەردەکرێن. بەڵام تەنها ئەوان، بە پێی پێناسەی یۆنانی polis، دەتوانن وەک هاوڵاتی مامەڵەیان لەگەڵ بکرێت. تۆماس پەین-Thomas Paine- دەنووسێت حکومەتێکی دیکتاتۆر کەڕوویەکە لە کۆمەڵگایەکی گەندەڵدا درووستدەبێت.

ئەمە ئەوەیە کە لە کۆمەڵگەکانی ڕابردوودا ڕوویاندا. ئەمە ئەوەیە کە بە ئەمە ڕوویدا. هەڵەیە گەر ڕزگاری خۆمان ببەستینەوە بە لاوەنانی ترامپ بمانگەڕێنێتەوە بۆ کۆمەڵگەیەکی تەندروست. کلێری و گەندەڵی هەموو دامەزراوە دیموکراتییەکانمانی وێران کردووە، کە بە شێوەی کار دەکەن، نەک بە ناوەڕۆک. ڕەزامەندی فەرمانبەرەکان گاڵتەجاڕییەکی دەنگدانییە. کۆنگرێس کۆمەڵێکن لە ملیاردێرەکان و کۆمپانیاکانەوە دەستکەوت وەردەگرن. دادگاکان پاشکۆی کۆمپانیا و دەوڵەمەندەکانن. میدیا دەنگدانەوەی نوخبەکانە، هەندێکیان حەزیان لە ترامپ نییە، بەڵام هیچیان پشتگیری چارەسەری کۆمەڵایەتی و سیاسی ناکەن کە دەتوانن ڕزگارمان بکەن لە دیکتاتۆری. کارەکان هەمووی پەیوەندە بە جوانکردنی دیکتاتۆرەوە، نەک دیکتاتۆری خۆی. مێژوونووس ڕامزی مەکمولن- Ramsay MacMullen -، لە "گەندەڵی و تێکشکانی ڕۆما"دا، دەنووسێت ئەوەی ئیمپراتۆریەتی ڕۆمانی وێران کرد لادانی هێزی حکومەت، ڕێگریکردن بوو لە دەرخستنی هەڵەکانی. دەسەڵاتداریی بوو بۆ بەدەوڵەمەندکردنی بەرژەوەندی تایبەت. ئەم لادانە حکومەت بێهێز دەکات، لایەنیکەم وەک دامەزراوەیەک کە بتوانێت پێداویستییەکانی هاوڵاتیان دابین بکات و مافەکانیان بپارێزێت.

حکومەتمان، بەم مانایە، بێهێزە. ئامێرەکە لە دەستی کۆمپانیاکان، بانکەکان، پیشەسازی جەنگ، و ئۆلیگارشەکان. خۆی دەخوات بۆ ئەوەی سامان بەرەو سەرەوە بنێرێت.

ئیدوارد گیبن- Edward Gibbon- دەنووسێت "تێکشکانی ڕۆما

دەرئەنجامی سروشتی و فراوانبوونی لە ڕادەبەدەر بوو، گەشەکردنەکانی بنەماکانی روخانی لەگەڵ خۆیدا هێنا. لەگەڵ نەمانی هۆکارەکانی بەرەوپێشچونی چ وەک واقیع یان سودفە قورسی بارەگەورەکەی خودی خۆی بوبە هۆی وێرانبونی. لە جیاتی ئەوەی پرسیار لە چیرۆکی روخانەکەی بکەین باشترە سەرمان لەوە سوڕبمێنێت چۆن ئەم هەموو کاتە ماوەتەوە. “

ئیمپراتۆری ڕۆمانی کۆمۆدەس، وەک ترامپ، سەرخۆش بوو بە لەخۆبایی خۆی. فەرمانیدا بە درووستکردنی پەیکەر بۆ خۆی وەک هەرکولێس و زۆریش گوێی بە فەرمانڕەوایەتی نەدەدا. خۆی وەک ئەستێرەی مەیدان دەزانی، شەڕی گلادیاتۆری ڕێکدەخست کە تێیدا تاجی سەرکەوتنی لەسەر دادەنرا و شێرەکانی بە تیر و کەوان دەکوشت. ئیمپراتۆریەتەکەی ڕۆمای ناونا کۆلۆنیا کۆمۆدیانا، کۆلۆنیاکراوی کۆمۆدەس، ئامرازێک بۆ تێرکردنی نارسیسیزمی بێکۆتایی لە ئارەزووی سامان. پۆستە حکومییەکانی دەفرۆشت بەو شێوەیەی ترامپ لێخۆشبوون و چاکە دەفرۆشێت بەوانەی وەبەرهێنان لە کریپتۆکۆرێنسیەکانی دەکەن یان بە کۆمیتەی ئاهەنگی ئامادەکردن یان بە کتێبخانەی سەرۆکایەتی بەخشین دەکەن. لە کۆتاییدا، ڕاوێژکارەکانی ئیمپراتۆر لە پلانێکدا بەدەستی پاڵەوانێکی زۆرانبازی ئیمپراتۆر لە حەمامەکەیدا خنکێنرا، بەڵام کوشتنەکەی هیچی نەکرد لە رێگریکردن لە روخان. کۆمۆدەس جێگەکەی پڕکرایەوە لەلایەن ریفۆرمخواز پەرتیناکسەوە کە سێ مانگ دواتر ئەویش کوژرا.

پاسەوانە پریتۆریەکان پشکی ئیمپراتۆریان لە مزایدەدا فرۆشت. ئیمپراتۆری دواتر، دیدیەس جولیانەس، ٦٦ ڕۆژی خایاند. پێنج ئیمپراتۆر لە ساڵی ١٩٣ زاییندا هاتنە سەردەسەڵات، واتە ساڵێک دوای کوشتنی کۆمۆدەس.

بەهەمان دۆخە شڵەژاوەکەی ئیمپراتۆریەتی ڕۆما کۆماری ئەمەش مردووە. مافە یاساییەکانمان، ڕێکاری دادپەروەری، هاوجنسگەرا، تایبەتمەندی، ئازادی لە بەکارهێنان، هەڵبژاردنی دادپەروەرانە و ناڕەزایەتی لە ڕێگەی بڕیاری دادگا و یاسادانانەوە لێمان ستێنراون. ئەم مافانە تەنها وەک ناو هەن. جیاوازی زۆری نێوان بایەخە گوتراوەکانی دیموکراسییە ساختەکەمان و ڕاستی واتا، وایە کە قسەکردنی سیاسیمان، ئەو وشانەی بەکاریاندەهێنین بۆ ناساندنی خۆمان و سیستەمی سیاسیمان، گەمژەن.

والتەر بنیامین لە ساڵی ١٩٤٠دا، لە کاتی هەڵکشانی فاشیزمی ئەوروپا و نزیکبوونەوەی جەنگی جیهانی نووسیتی:، “تابلۆیەکی قوڵ بە ناوی ئەنجەلەس نەڤەس فریشتەیەک پیشاندەدات کە وا دیارە خەریکە لە شتێک دوور بکەوێتەوە کە بە توندی سەیری دەکات. چاوەکانی بە

تیژی تەماشا دەکەن، دەمی کراوەتەوە، باڵەکانی بڵاوکراونەتەوە. ئاوا کەسێک وێنەی فریشتەی مێژوو دەکێشێت. ڕووی لە رابردو کردووە. لەو شوێنەی ئێمە زنجیرەیەک لە ڕووداوەکان دەبینین، ئەو تەنها یەک کارەسات دەبینێت کە بەردەوام پاشماوە لەسەر پاشماوە کۆدەکاتەوە و لە بەردەم پێیەکانی فڕێیدەدات.”
فریشتەکە دەیەوێت بمێنێتەوە، مردووەکان بە ئاگابهێنێتەوە و ئەوەی شکاوە چاکیان بکاتەوە. بەڵام ڕەشەبایەک لە بەهەشتەوە هەڵدەکات. بە توندوتیژییەکی ئاوا لە باڵەکانی دەدات کە فریشتەکە ئیتر ناتوانێت خۆیرابگرێت. ڕەشەباکە بەزۆر ڕایدەماڵێت بەرەو ئایندەیەک کە پشتی لێکردووە لەکاتێکدا کە کۆمەڵەی پاشماوەکان لە بەردەمیدا بەرەو ئاسمان بەرز دەبنەوە. ئەم ڕەشەبایە ئەوەیە کە ئێمە پێی دەڵێین پێشکەوتن.”

تێکچوونمان، نەزانینمان و پاشکشەی کۆمەڵایەتیمان لە ڕاستی دوور و درێژخایەن بوو. بۆ فێڵچونی بەردەوامی مافەکانمان، بە تایبەتی مافەکانمان وەک دەنگدەران، گۆڕانی ئامێرەکانی دەوڵەت بۆ ئامرازی بەکارهێنان، خراپبوونی ژیانی کرێکاران و چینی ناوەڕاست، ئەو دڕیانەی میدیاکانمانی داگیرکردووە، خراپکردنی پەروەردەی گشتی، جەنگە بێئامانج و بێسوودەکان، قەرزی گشتیی سەرسوڕهێنەر، ڕووخانی ژێرخانە فیزیکییەکانمان ئاوێنەی ڕۆژانی کۆتایی هەموو ئیمپراتۆرییەتییەکانن. ترامپ بەکردنەوەی ئاگرەکانی سەرگەرمان دەکات لەکاتێکدا ئێمە دەکەوین.

سەرچاوە:

کتێب\ کوردستان و خەباتی ڕزگاری نەتەوەیی.. وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: گۆران

عەبدوڵڵا

(ئەم کتێبە دیالۆگێکی قووڵە و هەمەلایەنە یە لە نێوان بزووتنەوەی سۆشیالیستیی نێودەوڵەتی و چەندین ڕەوت و گرووپی سیاسیی دیکە سەبارەت بە مافەکانی کورد، ئازادی نەتەوەیی و ڕێی شۆڕشگێڕیی سۆشیالیستی لەم خەباتەدا پێشکەش دەکات…)

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..]

[GoranAbdullah_Kurdistan_IBTDownload]

کرێکارانی کورد لە شۆڕشی ۱۹۵۸-۱۹۵۹ی عێراق.. نووسینی ڕۆبن سامۆێڵز.. وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

تێبینی: ئەم وتارە بەشێکە لە کتێبێک بە ناوی (کوردستان و خەباتی ڕزگاری نەتەوەیی) کە مشتومڕێکە لە نێوان کۆمەڵێک ڕێکخراوەی سۆشیالیستی لە ئەوروپا و ئەمریکا سەبارەت بە دۆزی کورد و شۆڕشەکانی. لە دەرفەتێکی نزیکدا بە شێوەی کتێب لە دەنگەکان بڵاو دەبێتەوە.

-نووسینی ڕۆبن سام□□□ز، دووبارە چاپکراوەتەوە لە وەرکەرز ڤانگارد ژمارە ۳۷۰، ۱۱ی کانوونی دووەمی ۱۹۸۵

۱ی تشرینی دووەمی ۱۹۸٤
بۆ سەرنووسەر:

سڵاوی سپارتاکێستی بۆ کۆنفرانسێکی کوردی لە ئەوروپای ناوەڕاست (“بۆ کۆماری سۆسیالیستی کوردستانی یەکگرتوو”، وەرکەرز ڤانگارد ژمارە ۳٦۲، ۱٤ی ئەیلولی ۱۹۸٤) دەڵێت: “هەرچەندە کرێکاری کورد زۆرن، بەڵام زۆربەیان لە دەرەوەی ئەو ناوچە جوگرافیانە کار دەکەن

کە زەرینەی نەتەوەیی کوردیان تێدایە"؛ "پرۆلیتاریای کورد بە شێوەیەکی سەرەکی لە دیاسپۆرادا هەیە." لەوانەیە ئەمە لەمەڕدا ڕاست بێت بەهۆی سیاسەتی "بەعەرەبکردن"ی کوردستان کە لەلایەن ڕژێمی بەعسی عێراقەوە بەڕێوە دەچێت. بەپێی کتێبی "گەلێک بێ وڵات: کورد و کوردستان" (١٩٨٠)، کە جێرارد چالیاند (Gerard Chaliand) ئامادەی کردووە، زیاتر لە ٢٠٠,٠٠٠ کورد لە ناوچە ستراتیژییە نەوتییەکانی کوردستانی عێراق دوورخراونەتەوە. بەڵام ئەو دۆخە لە ڕووی مێژووییەوە هەمیشە وا نەبووە. کرێکارانی کوردی کۆمۆنیست لەم کێڵگە نەوتیانەدا ڕۆڵێکی گرنگیان گێڕاوە، ئەگەرچی ناکۆکیش بوو، لە سەردەمی شۆڕشگێڕانەی دوای ڕووخانی پاشایەتی لە ١٩٥٨ .

عێراق، وەک زۆربەی دەوڵەتەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، دروستکراوێکی دەستکردی دابەشکردنی ئیمپریالیستی ئیمپڕاتۆریەتی عوسمانییە دوای جەنگی جیهانی یەکەم. لە سەردەمی عوسمانیدا، کوردستانی عێراق ویلایەتی (بەشی کارگێڕی) موسڵ بوو. بەریتانیای سەرکەوتوو موسڵی لەگەڵ ویلایەتەکانی بەغداد و بەسرە لە دەوڵەتێکی هاوبەشدا یەکخست، هەم بۆ کۆنترۆڵکردنی ئەم ناوچە دەوڵەمەندە بە نەوت و هەم بۆ ئەوەی ئابوورییەکی گونجاو بدات بە عێراقی ژێردەستی خۆی. تا دوایی پارێزگای کەرکوک کە لە ناو دڵی کوردستانی عێراقە ٩٠٪ی بەرهەمی نەوتی عێراقی دابین دەکرد. تەنانەت لەگەڵ گەشەپێدانی کێڵگەکانی بەسرە لە باشوور، لە کۆتایی حەفتاکاندا کەرکوک بەردەوام زیاتر لە ٧٠٪ی بەرهەمی نەوتی وڵاتی دابین دەکرد.
لە دەوروبەری کێڵگە نەوتییەکانی کەرکوک، چینێکی کرێکاریی شۆڕشگێڕی کۆمۆنیست پەرەی سەند کە زۆربەیان کورد بوون. وەک ئوریەل دان لە کتێبی عێراق لەژێر دەسەڵاتی قاسم (١٩٦٩) (Uriel Dann wrote in Iraq Under Qassem (1969)) نووسیویەتی: "هەزاران کرێکار لە دامەزراوە نەوتییەکان، کە زۆربەیان کورد بوون، لقێکی خۆجێیی کۆمۆنیستیان پێگەیاند کە مێژوویەکی خەباتکارانەی بێ وێنەی لە عێراقدا هەبوو." بەڵام، ئەم چینە کرێکارییە کوردە ڕاستەوخۆ لە خەڵکی جوتیار و کۆچەری شاخەکان وەرگیرابوون کە (هێشتاش) لەژێر دەسەڵاتی فیودالی و خێڵەکی و نەریتدا بوون. هەرچەندە شۆڕشگێڕ بوون، هۆشیاریی چینایەتی ئەم پرۆلیتاریایە سەرەتایی بوو. وەک لە خۆپیشاندانە خوێناوەکەی کەرکوک لە تەمموزی ١٩٥٩ پیشانی دا، ئەندامەتی لە حزبی شیوعی عێراقدا، کە لە باشترین حاڵەتدا دیدیان زۆر ناڕۆشن بوو سەبارەت بە مافی چارەنووسی کورد، نەیتوانی کوردەکان لەخواستی نەتەوەیی خۆیان دوور بخاتەوە.

حشع نەک تەنها پرۆلیتارترین حزبی ستالینی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بوو، بەڵکو هەمیشە ژمارەیەکی زۆر ئەندامی لە کەمینە نەتەوەیی و ئیتنیکییەکان هەبوو کە ڕۆڵێکی گرنگ و زۆر جار پۆستی سەرکردایەتییان لە حزبدا هەبووە. لە ماوەی پێش شۆڕشی ١٩٥٨، کۆمۆنیستە کوردەکان پێشەنگی زیندووکردنەوەی حزبێک بوون کە لە سەرکوتکاریی توندی چلەکاندا پەرتەوازە و ژێرزەمینی کرابوو. حەنا بەتاتۆ، لە توێژینەوە وردەکەیدا، (چینە کۆنەکان و بزووتنەوە شۆڕشگێڕییەکانی عێراق) (١٩٧٨)، ئاماژە بەوە دەکات کە لە ماوەی ١٩٤٩-٥٥ هەموو سکرتێرە گشتییەکانی حشع کورد بوون، وە نزیکەی سێیەکی کۆمیتەی ناوەندی و حزبەکە لە کوردستانەوە بەڕێوە دەبرا نەک لە بەغداوە.

ئەم قۆناغە بە هەڵکشانێکی بەرچاوی خەباتی چینایەتی و نەتەوەیی نیشانە کرا، کە بەهۆی پەیمانی بەناوبانگی بەغدا کە لەلایەن ئەمریکاوە پشتگیری دەکرا و دژە-سۆڤیەت بوو لە نێوان بەریتانیا، ئێران، عێراق و تورکیادا. لەکاتێکدا هەموو بەشەکانی چەوساوەی ناوچەکە ڕقیان لێی بوو، بەڵام کورد زۆرتر ڕقی لێی بوو چونکە دوژمنە سەرەکییەکانی کوردی یەکخستبوو. لەلایەکی ترەوە، مامەڵەی دڵفراوانی یەکێتی سۆڤیەت لەگەڵ کەمینە کوردییە بچووکەکەی خۆی و پشتگیری کردنی کۆماری کوردی مەهاباد لە ئێران دوای جەنگی جیهانی دووەم، شکۆیەکی گەورەی پێ بەخشی لە کوردستان، بە جۆرێک کە لە پەنجاکاندا تەنانەت پارتە نەتەوەییەکانی کوردیش بانگەشەی "مارکسی-لینینی" بوونیان دەکرد.

بەم شێوەیە، هەموو نەتەوەی کورد و بەتایبەتی چینی کرێکاری شارنشینی بە گەرموگوڕییەوە پێشوازییان لە شۆڕشی ١٩٥٨ کرد، کە هێندەی دژی پەیمانی بەغدا بوو هێندەش دژی پاشایەتی گەندەڵ، داڕماو و سەرکوتکەری پشتگیریکراو لەلایەن بەریتانیاوە بوو. ڕژێمی ناسەقامگیری بۆناپارتی جەنەراڵ قاسم، ڕابەری شۆڕشی ١٩٥٨، لە سەرەتادا هەوڵی دا دەسەڵاتی خۆی پتەو بکات بە پشتبەستن بە حزبی کۆمۆنیستی عێراق، کە هەرچەندە بچووک بوو بەڵام ڕابەری بێ ڕکابەری چینی کرێکاری عێراق بوو، هەم عەرەب و هەم کورد. لەجیاتی بەدواداچوونی ئەم دەرفەتە دەوڵەمەندە بۆ شۆڕشی پرۆلیتاریا، حزبی کۆمۆنیستی عێراق خۆی ملکەچی قاسم کرد لە ڕێگەی "بەرەی نیشتمانی یەکگرتوو" لەگەڵ سێ پارتی بۆرژوازی (کە دواتر نەتەوەپەرستە کوردەکانیش پەیوەست بوون پێیەوە). خیانەتی شۆڕشی عێراق ڕاستەوخۆ لە کرملینەوە فەرمانی پێدرا، بە ناوی پتەوکردنی "ڕۆحی کامپ

داقید” لەگەڵ ئایزنهاوەر (کە وەڵامی بە شۆڕشی ١٩٥٨ دابەزاندنی ١٠,٠٠٠ مارینز بوو لە کەناری لوبنان). مێژوونووسی مارکسیست ئیساک دۆیچەر (Isaac Deutscher) لەو کاتەدا تێبینی کرد:

“خرۆشۆف ڕەتی کردەوە پشتگیری لە ڕاپەڕینێکی کۆمۆنیستی لە بەغداد بکات، لەترسی ئەوەی ئەمە دەستێوەردانی نوێی ڕۆژئاوا لە دەریای ناوەڕاستی ڕۆژهەڵات بوروژێنێت، ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بکاتە ئاگر و سیاسەتی پێکەوە ژیانی ئاشتیانەی تێک بدات.” – دووبارە چاپکراوە لە دۆیچەر، ڕوسیا، چین و ڕۆژئاوا- (١٩٧٠)

ڕۆڵی هاودژانەی پرۆلیتاریای کوردی کۆمۆنیست لەم قۆناغەدا لە ڕووداوەکانی موسڵی مارسی ١٩٥٩ و کۆمەڵکوژی کەرکوک لە تەمموزی هەمان ساڵدا دەرکەوت. لە سەرەتای ١٩٥٩، ڕەتکردنەوەی یەکێتی “پان-عەرەبی” لەگەڵ ناسر لەلایەن قاسم و بەرنامەی چاکسازی زەوی و زاری سادەی، هاوپەیمانێتییەکی نائاسایی لە نێوان چینە کۆنەپەرستەکان و ناسرییەکان دروست کرد، کە پیلانی کودەتایەکی ڕاستڕەویان دادەڕشت. کودەتاکە دەبوو بە یاخیبوونێکی سەربازی لە موسڵ دەست پێ بکات. بە پێشبینی کردنی ئەم یاخیبوونە، حزبی کۆمۆنیستی عێراق بانگەوازی کۆبوونەوەیەکی جەماوەری کرد: لە سەرتاسەری عێراقەوە ٢٥٠,٠٠٠ گەنج، زۆربەیان چەکداربوون، ڕوویان لە موسڵ کرد. حزبی کۆمۆنیست توانی سەربازانی کورد و عەرەب دژی ئەفسەرەکانیان یەک بخات؛ کرێکارە هەژارەکانی گەڕەکە عەرەبە موسڵمانەکان و خێڵە کوردەکان و جوتیارانی ئەرمەنی کە لە گوندەکانەوە هاتن، پەیوەست بوون بە کۆبوونەوەکەوە. توانرا کودەتاکە سەرکوتبکرێت و خۆشەویستی و دەرفەتی شۆڕشگێڕی حزبی کۆمۆنیست گەیشتە لوتکە.

ئەمەش کۆمەڵکوژییەکەی کەرکوکی تەمموزی ١٩٥٩ی زیاتر تراژیدی کرد. لە دوای شۆڕشی ١٩٥٨، حزبی کۆمۆنیستی عێراق کۆنترۆڵی زۆربەی حکومەتە خۆجێییەکان، میلیشیاکان و تەنانەت بنکە سەربازییەکانی لە دەستی خۆیدا کۆکردەوە. لقی حزبی کۆمۆنیستی عێراق لە کەرکوک کە زۆربەی کورد بوون، ئەم کۆنترۆڵیان بەکارهێنا بە پەرەپێدانی ناکۆکییەک لەسەر ساڵیادی یەکەمی شۆڕش و کردیانە خوێنڕشتنێکی نێوان کۆمەڵگەکان، بەتایبەتی دژی تورکمانەکان کە بەشێکی زۆری چینی بازرگان و ناوەندی شارەکەیان پێکدەهێنا. یەک مانگ دواتر لە کۆبوونەوەیەکی کۆمیتەی ناوەندی کە بە چارەسەرکردنی دەرئەنجامەکانی کۆمەڵکوژی کەرکوک بانگهێشت کرابوو، حزبی کۆمۆنیست ناچار بوو سەبارەت بە ئەندامانی خۆی “ڕاکێشانی تەرمەکان، ئەشکەنجەدانی دەستگیرکراوان، تاڵانکردن و پێشێلکردنی ماف و

ئازادییەکانی هاوڵاتیان” ئیدانە بکات.

کۆمەڵکوژی کەرکوک خاڵێکی وەرچەرخانی تراژیدی بوو بۆ حزبی کۆمۆنیست و چینی کرێکاری عێراق. داڕمانێکی گەورەی پشتگیری بۆ حزبی کۆمۆنیست دروست کرد و قاسم بەکاری هێنا وەک بیانوو یەک بۆ سەرکوتکردنی کۆمۆنیستەکان. دەرفەتی شۆڕشگێڕی بەفیڕۆ درا، و لەگەڵیدا دەرفەتی دروستکردنی پرۆلیتاریایەکی کوردی خاوەن هۆشیاری چینایەتی. سەرکردایەتی زەحمەتکێشانی چەوساوەی کورد گەڕایەوە بۆ شێخ و خان و مەلاکان، وەک شۆڕشی دواتری نەتەوەیی کورد دەری خست. چونکە ئەو شۆڕشە، بە سەرکردایەتی مەلا مستەفا بارزانی، هێندەی لە بەرگری لە پەیوەندییە فیودالییەکان لە گوندەکاندا بوو هێندەش دژی شۆڤێنیزمی عەرەبی بەغدا بوو. لە ١٩٥٨-٥٩، پرۆلیتاریای ئەم نەتەوە دابەشکراوە، کە لەلایەن چوار دەوڵەتی سەرمایەداری چەوسێنەرەوە کەرتکرابوو، دەرفەتێکی بێوێنەی لەدەستدا کە ببێتە پێشەنگی ڕزگاری کۆمەڵایەتی، نەک تەنها بۆ بەشەکانی تری کوردستان، بەڵکو بۆ هەموو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.

هاوڕێتان

ڕۆبن سامۆێڵز

ترامپلاند .. نووسینی: کریس هێدجز .. وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

کودەتای کۆمپانیاکان و ڕووخانی دیموکراسی ئەمریکی زۆر پێش ترامپ دەستیپێکرد. ئەو تەنها ئەوەی ماوە کۆتایی پێدەهێنێت.

کریس هێدجز

3ی ئایار

فاشیستە کریستیانەکان و ئۆلیگارشەکان کە بە خۆشیەوە قەڵەمی تیژ و فەرمانەکانی جێبەجێکردن بە دۆناڵد ترامپ دەدەن، ئەوە ناکەن بۆ

شەڕ لە دژی دەوڵەتی قووڵ و چەپی توندڕەو یان پاراستنی ئەمە لە "دژە-سامییەکان". ئەوان شەڕی ڕاستیی سەلمێنراوەکان، یاسای سەروەری، شەفافییەت و لێپرسینەوە دەکەن کە تەنها لە ڕێگەی پێگەیەکی ئازاد، مافی ناڕەزایەتی، کەلتوورێکی پێژاوژاو و جوداکردنەوەی دەسەڵاتەکان، لەوانە دادگایەکی سەربەخۆ دەکرێت.

هەموو ئەمانە بناغەی کۆمەڵگەیەکی ئازادە و کە ئەوەی لە کتێبەکەمدا "مردنی چینە لیبڕاڵەکان" باسم کردووە. ئەم پێگانە زۆر پێش ترامپ لاواز کرابوون، لەوانە پەخشی گشتی، ئەکادیمیاکان، پارتی دیموکرات، کەلتوورێکی بەکۆمپانیاکراو و بێتام، دادگایەک کە خزمەت بە چینە سەرمایەدارەکان دەکات، کۆنگرێسێک کە لە لایەن لۆبیستەکانەوە کڕدراوە، هەموو ئەمانە وێران کراون. ئەوانە هەر هەمووی بە ئاسانی کراونەتە ئامانج. کەم کەس هەوڵدەدات بەرگرییان لێبکات. ئەوان ئەمەیان فرۆشت. لێگەڕێن با بمرن.

"لەدەستدانی توێژی لیبڕاڵەکان، بۆشاییەکی دەسەڵات دروست دەکات کە لە لایەن بازرگانەکان، قازانجکەرانی شەڕ، چەتەکان و بکوژەکانەوە پڕدەکرێنەوە کە زۆرجار لە لایەن دیماگۆجیستییە کاریزماییەکانەوە سەرکردایەتی دەکرێن"، من لە ساڵی 2010دا لە کتێبەکەمدا نووسیومە. "ئەمە دەرگایەک بەڕووی جووڵانەوە تۆتالیتارییەکاندا دەکاتەوە کە بە گاڵتەکردن و تەحقیرکردنی توێژی لیبڕاڵەکان و ئەو بەهایانەی ئەوان خاوەندارێتییان لێدەکرد سەردەکەون. بەڵێنەکانی ئەم جووڵانەوە تۆتالیتاریانە خەیاڵی و ناواقعیین، بەڵام ڕەخنەکانیان لە لیبڕاڵەکان لەسەر بنچینەیەکی ڕاستەقینەیە."

فاشیزم لە مایەپووچی لیبڕاڵیزمەوە سەرچاوە دەگرێت کە دەستبەرداری ڕۆڵی سوننەتی خۆی بووە لە دیموکراسی سەرمایەداریدا. ئەوە چیتر کەمترین زیادڕەوییەکانی چینە دەسەڵاتدارەکان و ئیمپراتۆرییەتەکە بە چاکسازییەکانی هەنگاو بە هەنگاو کەم ناکاتەوە. ئەو تەنها کارمەندە بێمافەکانی بە خیانەتی ئەخلاقیانە سەرزەنشت دەکات.

پێگەکانی میدیا زیاتر پەیوەندییەکانیان لەگەڵ دەسەڵاتدارەکان پەرەپێدەدەن وەک ئەوەی مژەڵی ڕاستییەکان بخەن. ئەوان درۆ و پڕوپاگاندەیان بڵاوکردەوە بۆ ئەوەی شەڕی عێراق بکەین. ئەوان واڵ ستریتیان گەورە کرد و دڵنیامان کردن کە سەرمایەی ژیانمان بدەین بە سیستەمێکی دارایی کە لە لایەن بازرگانەکان و دزەکانەوە بەڕێوەدەبرێت. سەرمایەی ژیانمان وێران بوو. ئەوان درۆی ڕووسیاگەیتیان پێداین. ئەوان کۆیلەئاسا خزمەت بە لۆبی ئیسرائیل

دەکەن، ڕووماڵی قەتڵوعامی غەززە و خۆپیشاندانەکانی زانکۆکان دەشێوێنن لە پێناوی ناشیرینکردنی فەلەستینییەکان و موسڵمانەکان و خۆپیشاندانی خوێندکاران. ئەوان بە گوێرەی خواستی کۆمپانیاکانی سەرمایەداران دەجووڵێنەوە. ئەوان کێشە بنەڕەتەکانی زۆرینەی کۆمەڵگە لە نەهامەتی و هەژاری نادیدە دەگرن لە کاتێدا ئەمە بەها بنەڕەتەکانی ڕۆژنامەگەرییە.

زانکۆکان کراون بە کۆمپانیا. بەڕێوەبەرە باڵاکان، کە زۆرجار بە پلەی ماستەر دەرچووی بەڕێوەبردنی بازرگانی (MBA)ن و کەم یان هیچ ئەزموونێکیان لە خوێندنی باڵادا نییە، لەگەڵ ڕاهێنەرە وەرزشییەکان کە توانای بەدەستهێنانی پارەی زانکۆیان هەیە، موچەی زۆر بەرز وەردەگرن کە بە سەدان هەزار دۆلارە، ڕاهێنەرەکان و سەرۆکی زانکۆکان بە ملیۆنان دۆلار قازانج دەکەن.

تۆزێک زیاتر لە 10%ی پۆستەکانی مامۆستایەتی ئێستا ڕێڕەوی پیشەییانەی خۆیان دەگرن. نزیکەی 45% پۆستەکان کاتین یان یارمەتیدەرەکانن. یەک لەسەر پێنجی پۆستەکان بە شێوەی کاتی، کاتی تەواوی کاریان لە پیشەکانی خۆیان دەستدەکەوێت. زانکۆکان، بە کەمکردنەوەی پۆستەکان بە ڕێڕەوی پشەیی و موچەی گونجاو، بوونەتە بەشێک لە ئابووری گیگ مامۆستایانی یارمەتیدەر و کارمەندە خوێندکارەکان زۆرجار ناچارن داوای بیمەی تەندروستی بکەن، کاری دووەم وەربگرن لە زانکۆکانی تر، یان کاری ئووبەر یان تاکسی بکەن، یان لە کاشیرەکان، یان خواردن بگەیەنن بۆ گرەبهەب یان دۆرداش، یان چاودێریکردنی سەگ، یان ماڵەکان بپارێزن، یان لە میوانخانەکان کار بکەن، یان لە ژوورەکان کار بکەن، یان چوار یان شەش کەس لە ژوورێکدا بژین، یان لەسەر جێگەی هاوڕێیەک بخەوێت.

مامۆستایەکی کەم موچە کە سەقامگیری کاری نییە، کێشەکان ناهێنێتەوە کە دژ بە ڕوایەتە سەرەکییەکان بن، چ لەبارەی نایەکسانی کۆمەڵایەتی، کۆمپانیا ڕووتێنەرەکان ، تاوانەکانی ئیمپراتۆرییەت، قەتڵوعامەکانی ئیسرائیل، یان هێشتنەوەمان لەدۆخی شەڕی هەمیشەیی. ئەگەر ئەمە بکەن، دەردەکرێن. بەڕێوەبەرە باڵاکانی زانکۆ، لە بەرامبەردا، پاداش وەردەگرن بۆ “کەمکردنەوەی خەرجییەکان”، بە بەرزکردنەوەی خەرجی خوێندن و کرێ، کەمکردنەوەی کارمەندەکان و کرێی کەم. ئەم ناسەقامگیرییە دڵنیایی دەداتە سەرمایەدارەکان کە ئایدیۆلۆژیای نیولیبەراڵ کە وڵاتەکە وێران دەکات، لەگەڵ قەتڵوعامی غەززە، لە لایەن ئەکادیمیستەکانەوە کە ترسی لەدەستدانی پۆستەکانیان هەیە، پرسیار ناکرێت. دەوڵەمەندەکان و

دەسەڵاتدارەکان ستایش دەکرێن. کرێکار□ ه□زارەکان، ئەوانەی لە زانکۆکان کار دەکەن، ل□ بیر دەکرێن.

وەکئەوەی ئیرڤینـــگ هـــاو لە وتـــارەکەی 1954دا ” This Age of Conformity” ئاماژەی پێدا، “دونیابینی رۆشنبیران بۆ بەهاگەلێکە کە ناتوانرێت لە شارستانیەتی بازرگانیدا بەدیبهێنرێت — بەرەبەرە جـوانی خۆی لەدەستداوە. ئەمە وازلێهێنـان نییە ل□ بەرنـامەیەکی دیاریکراو، ئەمە شکستی ئێمەیە.” هاو دەنووسێت: “باو□□ک□وایە کە سەرمایەداری بزوێنەری پێشکەوتنی مرۆییە، ئەمە لە هەموو سۆشیاڵ میدیاکان بڵاو□کرێتەوە، پرۆپاگەندەی فەرمی بۆدەکرێت، دەزگاکانی ریکلام و نووسینی ئەکادیمیەکان ئەو کەسانەی کە تا چەند ساڵ پێش ئێستا دژبوون.”

“لە راستیدا بێدەسەڵاتەکان ئەو رۆشنبیرانەن- واقیعەیە نوێیەکان- کە خۆیـان بە کورسـیەکانی دەسـەڵاتەوە دەبەستن، لەوێ ئـازادی رادەربڕینی خۆیان دەبەخشن بەبێ ئەوەی هیچ پێگەیەکی سیاسی بەدەستبهێنن”، ئارڤینگ هاو ئاماژەی پێدا. “چونکە بۆ مێژووی رۆشنبیرانی ئەمریکی لە چەند دەیەی ڕابردوودا وەک پەیوەندی نێوان ‘سەروەت’ و ‘هۆش’ گ□رنگە کە هەرکاتـێک ئەوان لە دامەزراوە فەرمێکاندا نوقمبوون، نەک تەنها یاخیبوونی سوننەتی خۆیان لەدەست دەدەن، بەڵکو بە ئەندازی□ی□ک یان زیاتر، وەک رۆشنبیرێک کارکردنەکانیان کۆتایی پێدێت.”

هەردوو پارتە دەسەڵاتدارەکە بانگەشەیان بۆ فێڵەکەی نیۆلیبڕاڵیزم کرد بۆ بە ناپیشەسازیکردنی وڵاتەکە، سەپاندنی دەستگرتنەوەی توند، لەناوبردنی ئازادیەکانی ڕێکخستن و وێرانکردنی یاساکانی پاراستنی رێکخستنی گشتی کۆمەڵایەتی. ئەوان کۆمپانیاکانیان دەستئاواڵەکرد لە کۆکـردنەوەی سـەروەت و دەسـەڵات، کە بـووە هۆی سـەرمایەداری مۆنۆپۆلی و هەندێک لە بەرزترین ئاستەکانی نایەکسانی داهات و سەروەت لە مێژووی ئەمریکادا. بانکەکان، بەشەکانی پەیوەندی، نەوت، چەک، پیشەسازی کشتوکاڵ و خۆراک سوودەکانیـان دڵنیـادەکەنەوە بە دیاریکردنی نرخەکان، گەمژەیی یان تەنانەت لەناوبردنی پاراستنە داراییەکـان، تەندروسـتی و ژینگەیـی یـان سووکـایەتیکردن بە کارمەندەکانیان. ئەم هێرشە بۆ سەر یاساکانی نیو دیڵ — New Deal - ، کە بە زوویـی لە ژێـر دەسـەڵاتدارێتی ترامپـدا بە تەواوی لەناودەچن، چینە کارکەرەکانی بێماف کرد کە لە نائومێدیدا دەنگیان دا بە دیماگۆجێک بۆ ڕزگارکردنیان. کە یارمەتی بۆ لایەنە هونەرێکان کەمبووەوە، هونەرمەندان وەک پەخشی گشتی کە بۆ دابینکردنی دەنگە

ناڕازەکان ئەوانەی پەیوەندیان بە کۆمپانیاکانەوە نییە دروستکرابوو، ناچار بوون بەدوای سەرچاوەکانی تری یارمەتییدا بگەڕێن لەوانە سەرمایەدارە خاوەن کۆمپانیاکان. ئەنجامەکە وێرانبوونی یەکپارچەیی هونەری و ڕۆژنامەگەری بوو.

فریدریش نیتچە لە "**لەنێوان چاک و خراپە**"دا ئەوە دەنووسێت کە کەم کەس ئازایەتی ئەوەیان هەیە سەیری ئەوە بکەن کە ئەو پێی دەڵێت چاڵی گەکانی واقیعی مرۆیی. زۆربەی خەڵک بە وریاییەوە ئەم چاڵە پشتگوێ دەخەن. بەپێی فکری نیتچە هونەرمەندان و فەیلەسوفەکان، کە ئارەزوویەکی نەبڕاوەیان بە زانینی ڕاستەکان هەیە. ئەوان دەچنە ناو چاڵی گەکانی واقیعەکەوە. ئەوان هەتا ئەو شوێنە نزیک دەبنەوە کە ئاگر و گەرما ناچاریان دەکات بگەڕێنەوە. نیتچە دەنووسێت: ئەم هۆشمەندی و ئەخلاقییەتە، باجی خۆی هەیە. ئەو کەسانەی بە ئاگری حەقیقەت دەسوتێن، "منداڵانی سووتاون" هەتیوەکی نەمرن.

کەلتور لە دیموکراسییەکی کارا و چالاکدا رادیکاڵ و گۆڕانکارە. گوزارشت لەوە دەکات کە لەناخماندایە. مانا دەدات بە واقعیەتمان. وادەکات وەک ئەوەی دەبینین بیر بکەینەوە. ڕێگەمان پێدەدات هاوسۆزی ئەو کەسانە بین کە جیاوازن یان ستەمیان لێدەکرێت. ئەوەی لەدەوروبەرمان رووئەدات بەمان ئاشکرا دەکات. رێز لە تایبەتمەندەکان دەگرێت.

جەیمس باڵدوین -James Baldwin- دەنووسێت: "ڕۆڵی وردی هونەرمەند، ئەمجا، ئەوەیە کە ئەو تاریکییە روناک بکاتەوە، رێگاکان لە دارستانی فراواندا بکاتەوە بۆ ئەوەی ئێمە لە هەموو کردەوەکانماندا، ئامانجەکە لەدەست نەدەین، کە دواجار ئامانجەکە ئەوەیە جیهان بکەینە شوێنێکی مرۆییانەتر."

شەڕی دژ بە لێکۆڵینەوەی سەربەخۆی هۆشمەندانە، هونەر و کەلتوور بە ئەوەیە کە نەهێڵدرێت سەیری ناوەوەی ناخی خۆمان بکەین، بە ئەوەی جیهان نەکەینە شوێنێکی مرۆییانەتر. "خەڵکانی سووتاو" بەدەنگ دەکرێن یان کەنارگیریان دەکەن. نزیکەی 16,000 کتێب لە قوتابخانەکان و کتێبخانەکاندا قەدەغە کراون پێش ئەوەی ترامپ دەسەڵات وەربگرێت، قەدەغەکردنەکان خێراتر دەبن چونکە کتێبی زیاتر لە قوتابخانەکان و کتێبخانەکان پاکدەکرێنەوە. لە دەوڵەتە ئۆتۆریتارییەکاندا هەراو زەنای مێژووی کەلتورێکی ئایدیاڵی دەکەن کە هەرگیز نەبووە و ئێستاشی لەوەهمێک زیاتر هیچیتر نییە.

کەلتووری جەماوەری سەرچاوەیەکە بۆ تینوویەتی مرۆڤەکان بۆ خەیاڵ، سەرسوڕمان، بەختەوەری و هیوا. پاڵمان پێوەدەنێت بە نیشتیمانپەرستییەکی کوێرانە و ئەفسانەی پێشکەوتنی هەمیشەیی. هانمان دەدات وێنەی کەسایەتەکان سەلێبریتییەکان یان خۆمان دروست بکەین بۆ پەرستن، بە تایبەتی لەسەر سۆشیاڵ میدیاکان. ئەنجامەکە وێرانبوونی کەلتووری بووە کە کۆتاییەکەی دەبێتە باخچەی پاڵەوانەکانی ترەمپ و ئەو پێشبڕکێیە گەورەیەی کریسمس کە لەم زستانەدا لە سەنتەری کەنەدی لە واشنتۆن پلانی بۆ دانراوە.

سیاسەتمەدارەکان لە هەردوو پارتە دەسەڵاتدارەکە لە لایەن سەرمایەدارەکان و کۆمپانیاکانەوە ژێر بە ژێر پارەیان بۆ دابینکراوە. لەم سیستەمەی ئێمەدا کە بەرتیل بەیاسایی کراوە، ئەم سیاسەتمەدارانە ئەرکەکانی خاوەنەکانیان لە کۆنگرێسدا جێبەجێ دەکەن. فەیلەسوفی سیاسی شێڵدۆن وۆلن -Sheldon Wolin- ئەم جۆرە حکومەتە بە “تۆتالیتاریزمی پێچەوانە” ناو دەبات. تۆتالیتاریزمی پێچەوانە دامەزراوەکان، نیشانەکان، وێنەکان و زمانەکانی دیموکراسی سەرمایەداری کۆن دەپارێزێت، بەڵام لە ناوەوە کۆمپانیاکان هەموو جوومگەکانی دەسەڵاتیان گرتووە بۆ بەدەستهێنانی سوودی زیاتر و کۆنترۆڵی سیاسی. سیستەمی یاسایی نێودەوڵەتی بەکاردەهێنێت بۆ تاڵانکردنی سەرچاوەکان لە جیهانی سێیەم، هەروەها سەرنگوونکردنی حکومەتەکان کە دژ بە هەژموونی سەرمایەداریانەی کۆمپانیاکانن. ئەمانە سوودی خۆیان دەخەنە سەرووی دادپەروەرییەوە. یاساکانی کار لاواز دەکەن و مافەکانی کارمەندان پێشێل دەکەن.

هەڵتەکاندنی ئەم دامەزراوە وێران و گەندەڵکارانە لە لایەن حکومەتی ترامپ ەوە کۆتایی تاقیکردنەوەی ئەمریکی و گۆڕان لە تۆتالیتاریزمی پێچەوانە بۆ دیکتاتۆرییەت پیشان دەدات. ئەمە ئاماژەیە بەرەو بەکۆمپانیبونی دونیا کە بە شێوەیەکی زۆر دڕندانەتر، لە سەرمایەداری تۆتالیتاری چین دەچێت کە چاودێری دەوڵەتی گشتگیر، سانسۆری توند، چینە دەسەڵاتدارەکانی بێهەڵبژاردن و بێلێپرسینەوە دەبن، سەرکوتکردنی جوڵانەوەکان لەوانە یەکێتییە کرێکارەکان. ئێمە دەچینە ناو جیهانێکی خەیاڵی جادوویی کە نیشانەی هەموو دەسەڵاتدارییەکانە، کە تێیدا زمانەکەی کە بەکاریدەهێنین بۆ وەسفکردنی خۆمان و کۆمەڵگەکەمان هیچ پەیوەندییەکی بە واقیعەوە نییە.

گرنگە بە دەسەڵات کە هەموو دامەزراوە سەربەخۆکان، چەندە لاواز یان وێران بن، بەهێزبکرێن. ترامپ، بە پێی راپۆرتەکانی ئاکسیۆس، “هێرش”

دەکاتە سەر “پێشکەوتنە ساختەکان” کە کەمبوونەوەی ڕێژەی پەسەندکردنی نیشاندەدەن و داوا دەکات کە پێگەکانی هەواڵ کە ئەمانە بڵاودەکەنەوە “لێکۆڵینەوە لەسەر تەزویر لە هەڵبژاردنەکان بکەن.” ئەمە هەستی هەموو دیکتاتۆرەکانە. ڕاستیە نەگونجاوەکان قەدەغە بکە. کاتێک ئەم دامەزراوانە بەدەنگ یان دەستبەسەر دەکرێن، دەبێتە هۆکاری ئەوەی ئەو درزانەی ناو بینا کۆنەکە کە ڕێگەی بە ناڕەزایەتییەکی بەدەنگ دەدا نەمێنێت. ترس دەبێتە چەسپی پەیوەندی کۆمەڵایەتی. ڕەخنەگرتن دەبێتە تاوان. ئاسایشی ناوخۆیی، جێبەجێکردنی یاساکانی کۆچبەری و خەرجیەکانی سەربازی بە شێوەیەکی زۆر داهاتیان بۆ دابین دەکرێت. لە کاتێکدا پرۆگرامە کۆمەڵایەتیەکان پارەیان بۆ خەرجناکرێت.

خاڵی بنەڕەتی ئەم پرۆژەیە گەورەکردنی سەرۆک و پەرستنیەتی. کۆیلایەتیەکی بەسنوور بەرامبەر سەرکردەی گەورە کرا لە ئاهەنگگێڕانی ترامپ بۆ 100 ڕۆژەکانی یەکەمی لەگەڵ کاندیدەکانی کابینەکەیدا کە هەر هەموویان کاسکەتی شین و سووریان لەسەر نابوو یان لەسەر مێزەکانیان دایان نابوو، لێینووسرابوو ” Gulf of America”. داواکاری گشتی پام بۆندی -Pam Bondi-، بە شێوەی کۆیلەیەکی نموونەیی لە کۆبوونەوەکەدا، وتی: “بەڕێز سەرۆک، 100 ڕۆژەکانی یەکەمتان زۆر زیاتر لە هەر سەرۆکایەتیەکی تر لەم وڵاتەدا بووە، هەرگیز. [من] هەرگیز شتێکی لەمجۆرەم نەدیوە، سوپاس.”

ترامپ ڕەزامەندی نمایشی ٢٥٠ ساڵەی سەربازی بەدەستهێنا لە ساڵرۆژی لە دایکبوونیدا. دوو ستوونی ئاڵای 100 پێی بەرزی چەقاند لە باغچەکەی کۆشکی سپی، بەوئومێدەی ئەگەر پرۆژەکانی لە کۆنگرێس پەسەند بکرێن، وێنەی لەسەر کێوی ڕەشمۆر هەڵبکەندرێت لەگەڵ جۆرج واشنتۆن، تۆماس جێفەرسن، ئەبراهام لینکۆڵن، و ثیۆدۆر ڕۆزڤێڵت. ئەو ساڵرۆژەکەی وەک ڕۆژێکی فەرمی فیدراڵی دەبینێت، وێنەی لەسەر پارەی 250 دۆلاری نوێ و فڕۆکەخانەی نێودەوڵەتی دەلەسی واشنتۆن بە فڕۆکەخانەی نێودەوڵەتی دەناەد جێی ترامپ ناودەبرێت. ئەو باخچەی نیشتمانی قارەمانەکانی ئەمریکی دروست دەکات و بە دڵنیاییەوە، ئەو پەسەندکردنی 22ەمین چاکسازییەکە دەبینێت کە ڕێگە بە خزمەتکردنی سێیەم وادەی سەرۆکایەتی بدات. سەرۆک بۆ ژیان!

“منداڵان فێردەکرێن کە ئەمریکایان خۆشبوێت”، ستیڤن میلەر -Stephen Miller- وەک جادوگەرێک وتی. “منداڵان فێردەکرێن کە نیشتیمانپەرست بن. منداڵان فێردەکرێن کە چۆن بەها کۆمەڵایەتیەکان فێربن لەو

قوتابخانانـەی کە بەپارەی باجدەرە فیدراڵیـەکان دەچ□ت□□و□. بۆیە کاتێک وەزارەتی پەروەردە دەکەینەوە و پارە بۆ ویلایەتەکان دابین دەکەین، دڵنیادەبینین کە ئەم پارانە بۆ پەرەپێدانی ئایدیۆلۆژیای کۆمۆنیستی بەکارنەهێنرێن.”

ئەوەی کە لە کۆمەڵگەی ئازادماندا ماوە، مارە ژەهراوێکەی ترامپ کۆتایی پێدەهێنێت، ئەو کارانەی کە ملیاردێر و کەمپانیا گەورەکان برەویانپێدا. ئەمە کۆتایی پرۆسەکەیە، نەک دەستپێک. ترامپ هاوکاری زۆری هەبوو.
وشەیەک هەیە بۆ ئەوانەی کە ئەمەیان بەسەرماندا هێنا.
خەیانەتکارەکان.

سەرچاوە:
https://chrishedges.substack.com/p/trumpland?utm_campaign=email-half-post&r=58mb9i&utm_source=substack&utm_medium=email

نووسینی: کریس هێدجز .. وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

بۆچی ستەمکاران حەزیان لە نووسینی شیعرە.. نووسینی: بێنجامین ڕام.. وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

نێرۆ، ستالین و بن لادن هەموویان هۆگری شیعر بوون، بەڵام چی وای کردووە شیعر لای ئەم سەرکردانە خۆشەویست بێت؟
بێنجامین ڕام پەیوەندی نێوان دڵڕەقی و سۆزداری دەخاتە ڕوو.

شیعر هونەرێکی ناسکە، هاوواتای ناسکێکەشی هەستیاری□. پێدەچێت دژ بە یەکیشبێت وە لەهەمان کاتدا دەشێت ستایشی دڵڕەقیشبێت. دەکرێت ئەو فۆرمە هونەرییە بێت کە دیکتاتۆرەکان خۆشیان دەوێت. بەڵام لە سەردەمی کۆنەوە تا ئێستا، دیکتاتۆرەکان هانیان دراوە شیعر بنووسن

بۆ دۆزینەوەی دڵنەوایی، نزیکی، یان شکۆ. کارەکانیان زانیاریمان پێدەدەن دەربارەی سروشتی دەسەڵات، سەرنجڕاکێشی بەردەوامی شیعر و مەترسییەکانی لێکدانەوەی هونەری.

نموونەی سەرەکی شاعیری ستەمکاری ئیمپراتۆری ڕۆمانی نێرۆیە Nero (٣٧-٦٨ی زایینی)، خۆبەزلزانی خۆبەبەزەییپێداهاتووی نمایشکار کە حوکمە داڕماوەکەی هاوشێوەی هونەرە لاوازەکەی بوو. مێژوونووسەکانی نێرۆ، تاسیتۆس و سوێتۆنیۆس، پێشنیاری ئەوە دەکەن کە ڕۆما بە شیعرەکانی ئازاردرا هەروەک چۆن بە سیاسەتەکانی. گاڵتەپێکردن ش□ووازێکی دڵخۆشکەری تۆڵەی ڕەخنەییە، بەڵام ئەم گێڕانەوانە پرسیارێکی نیگەرانکەر دەوروژێنن: ئایا تاوانی ستەمکارەکە کەمتر دەکرێنەوە ئەگەر هونەرەکەی بە بەهادار دابنرێت؛ یان بە پێچەوانەوە، ئایا دەتوانین دادپەروەرانە حوکم لەسەر چۆنیەتی شیعری ستەمکارێک بدەین؟

وەک زانا ئۆلریش گۆتەر (Ulrich Gotter) لە کتێبە تازەکەیدا "ستەمکاران شیعر دەنووسن"دا ئاماژەی پێدەکات، بە بەراورد لەگەڵ شاعیرەکان -ئیمپراتۆر سیزار و ئۆگەستۆس Caesar and Augustus, فەرمانڕەوایەتی نێرۆ "بە شێوەیەکی سەرنجڕاکێش کەمترین خوێنی تێداڕژا". بەڵام سەرەڕای نەبوونی خواستی سەربازی، کردەوە تۆڵەسێنەکانی نێرۆ زۆر دیار بوون، تێڕوانینی ئێمە بۆی وەک دەسەڵاتدارێکی بێزراوە، کە جلی شانۆی تراجیدی لەبەردایە، گۆرانی بۆ داگیرکردنی ترۆی دەچڕێت کاتێک شارە ئیمپڕاتۆرییەکەی کرایە خۆڵەمێش؛ سوێتۆنیۆس دەڵێت نێرۆ "زۆر دڵخۆش بوو بە جوانی بڵێسەکان".

نێرۆ خۆی لە نمایشکردندا دەبینییەوە… بەشداری□کرد لە پێشبڕکێی شیعر، گۆرانی و ژەنینی قیسارە، هەروەها گالیسکەلێخوڕین

نێرۆ لە ڕۆما فێستیفا□□کی ئاڵۆزی بە ئیلهام لە هیلینی دامەزراند، نێرۆنیا لە گەشتێکیدا بۆ یۆنان بەشداری لە پێشبڕکێی شیعر، گۆرانی و ژەنینی قیسارەکرد، هەروەها گالیسکەلێخوڕین. (لە ئۆڵەمپیاددا، لە گالیسکەی دە ئەسپی فڕێدرایە دەرەوە، بەڵام هێشتا بە براوە لەقەڵەمدرا لەلایەن دادوەرە ماستاوچی و ترسنۆکەکانەوە). نێرۆ پێداگری کرد کە پەیکەری براوەکانی پێشوو لە بنکەکانیان لاببردرێن و بە ١٨٠٨ خەڵاتەوە گەڕایەوە ڕۆما.

ئەم وێنەیەی شاعیر وەک کەسێکی خۆپەرست، کە جیهان لە خەیاڵی وەهماوی خۆیەوە دادەڕێژێت، ئیلهامبەخش بوو بە هونەرمەندانی وەک مارکیز دی ساد Marquis de Sade و نووسەری براوەی خەڵاتی نۆبڵ هێنریک سینکیێڤیچ Henryk Sienkiewicz ، کە ڕۆمانەکەی ساڵی ١٨٩٦ “کۆ ڤادیس (Quo Vadis) ” بوو بە فیلمێکی ناسراو بە نمایشی ئەکتەر پیتەر ئۆستینۆڤ. تەنانەت نێرۆ هەوڵی دا دوا نمایشی خۆی کۆریۆگرافی بکات — خۆکوشتنە سەرنەکەوتووەکەی خۆی و ڕستەی ماڵئاوایی خۆی لەشێوەی نمایش، نمایش کرد:
(“چ هونەرمەندێک لەگەڵ مندا دەمرێت”.)

هێزی جادوویی وشەی گوتراو

بێگومان، دیکتاتۆرەکان نائومێدییە هونەرییەکانیان دەڕێژننە ناو سیاسەتەوە

نزیکەی دوو هەزار ساڵ دواتر، گروپێک لەشاعیرانی ئیتاڵی پێشبینی فاشیزمیان کرد بە یادکردنەوەیەکی نێرۆیی بە نمایشی وێرانکاری. ‘با هونەر گەشە بکات، ئەگەر چی جیهانیش لەناو بچێت’ یەکێک بوو لە دروشمەکانی داهاتووگەرا ئیتاڵییەکان، کە لەلایەن شاعیر فیلیپۆ تۆماسۆ مارینێتییەوە(Filippo Tommaso Marinetti) دامەزرا، کە ‘شەڕی وەک تەنیا چارەسەری جیهان’ بە پیرۆز دەزانی. مارینێتی هەوڵیدەدا زمان گەشەپێبدات و دایبڕێژێتەوە بە ‘شیعری واقعی’، کە لەلایەن نیرەی سەرکوتگەرەوە سەرەتا دەستی بە بەرا.

داهاتووگەراییەکان کاریگەر بوون بە شاعیری جەنگاوەر گابریەل دانونزیۆ، کەسایەتییەکی ڕێزلێگیراو کە لە ساڵی ١٩١٩ ‘دیکتاتۆریەتێکی لیریکی’ کورتخایەنی دامەزراند، کە ئیلهامبەخش بوو بە دەستگرتنی مۆسۆلینی بەسەر دەسەڵاتدا سێ ساڵ دواتر.

مۆسۆلێنی سەرەڕای دەربڕینی خۆشحاڵی بە ‘یەکێتی سۆفیگەری’ کە دانونزیۆ D’Annunzio پێشنیاری کردبوو کەچی شیعرەکانی مەیلی بە دەستبەرداربوونی سەزداری هەبوو هەروەها تاڕادەیەک خۆدەرخستنیش لە بابەتەکانیدا دەردەکەوت. نووسەری ژیاننامەکەی ڕیچارد بۆسوەرس باس لەوە دەکات کە مۆسۆلینی بەرهەمی شاعیرە ناودارەکانی “بە شێوەیەکی خۆنواندنانە لەسەر مێزەکەی بەکراوەیی بەجێ دەهێشت کاتێک کەسایەتییە بیانییەکان سەردانیان دەکرد”. شیعرەکانی دواتری گوزارشتی لە گۆشەگیری دەکرد، دوور لە ئایدیالیزمی گەنجێتی سۆسیالیستی، کە شیعری بەرهەم دەهێنا کە شین و ڕۆڕۆی بە ڕووخانی جاکۆبینیزم- Jacobinism دەکرد (“تەورەکە لە دەمارەکانی خەڵکی ئاسایدا سوور هەڵگەڕابوو”) و تاسەی پێشبینی شۆڕشگێڕی دەکرد (“لە چاوە مەرگەساتەکانیدا بیرۆکەکە دەدرەوشایەوە، / بینینی سەدەکانی داهاتوو”.)

بێگومان، دیکتاتۆرەکان نائومێدییە هونەرییەکانیان دەڕژێننە ناو سیاسەتەوە.
هیتلەر ئەوەی ڕاگەیاندبوو کە بڕوای بە (هێزی وشەی گوتراوی سحراوی هەیە) لە بەرانبەر دەربڕینە نەرم و نیانەکانی جووانناسەکاندا، جارێک خۆی وەک بۆهیمیەکی ڤیەننایی وێنا کردبوو. گۆبێڵز Goebbels لە هونەری پڕوپاگەندە بەتوانا بوو، ڕۆمانێکی بە خەسڵەتی دەربڕینگەرایی نووسی، لەکاتێکدا پۆڵ پۆت Pol Pot، کە لە پاریس خوێندبووی، ستایشکەری شیعری سیمبۆلیستی ڤێرلێین Verlaine بوو.

مارکسیزمی ڕووسی شەپۆلێکی بزووتنەوەی جوانیناسی ڕادیکاڵی دەستپێکرد، بەڵام شاعیری ستەمکاری یەکێتی سۆڤیەت بە شێوازێکی سەرسوڕهێنەر پارێزگارانە دەینووسی. ستالینی گەنج شیعری بە زمانی جۆرجی دەنووسی زمانێک کە لەو قوتابخانە ئەرتەدۆکسییەی تێیدا ڕاهێنرا قەدەغە کرابوو وە کارەکەی موتیڤی ڕۆمانسی دووبارە دەکردەوە، لە ژێر کاریگەری شاعیرانی یاخی و چاخی زێڕینی لەدەستچووەوە. بەپێی ڕەخنەگر یەڤگینی دەبرێنکۆ- Evgeny Dobrenko، شیعرەکانی ستالین بە لاسایکردنەوەی هونەرمەندانە، نەبوونی گاڵتەجاڕی-خود و “جۆشی زیادەڕۆیانە” دەناسرێنەوە.

شیعری ستالین پڕە لە کلێشە سروشتییەکان: “لە دارستانێکدا، لە ژێر ئاسمانێکی شیندا، چریکەی بولبولێک “... ئەگەرچی خودی خۆی لە ڕووی سیاسییەوە ناشیرینە، بەڵام شیعرەکانی ناسکن:

بە دڵنیاییەوە بزانە ئەوکاتەی
پیاوێکی چەوساوە فڕێدەدرێتە سەر زەوی،
دیسان هەوڵدەدات بگاتەوە لوتکەی پاکی،
ئەو کاتەی ناخی پڕ دەبێتەوە لە هیوا.

لە “بەسەر ئەم زەوییەدا” (١٨٩٥)، هونەرمەندێک مۆسیقای ئاشکراکەر دەبەخشێتە جەماوەر:

دەنگەکە دڵی زۆر کەسی هێنایەوە جۆش
کە کرابوون بە بەرد؛

زەینی زۆر کەسی ڕووناک کردەوە
کە فڕێدرابوونە ناو تاریکترین تاریکی.

بەڵام پێغەمبەر لەلایەن ئەوانەوە ناناسرێتەوە کە هەوڵی ڕزگارکردنیان دەدات: “خەڵکەکە لە بەردەم دوورخراوەکەدا / قاپێکی پڕ لە ژەهریان دانا”.
ستالین لە شیعرێکی دواتردا وەک گۆرانیبێژێک دەردەکەوێتەوە، “بۆ چارەنووسی تاڵی جوتیار فرمێسک دەڕێژێت”، کاتێک ئەوبە دووربینییەوە “پەیکەرێکی بۆ خۆی… لە دڵی هەموو جۆرجییەکدا دروست کرد”. شیعری ستالین لە گۆڤارە ئەدەبییە بەناوبانگەکاندا بڵاوکرایەوە و وەک نموونەیەکی ئەدەبی کلاسیکی جۆرجی کەکرایەوە.

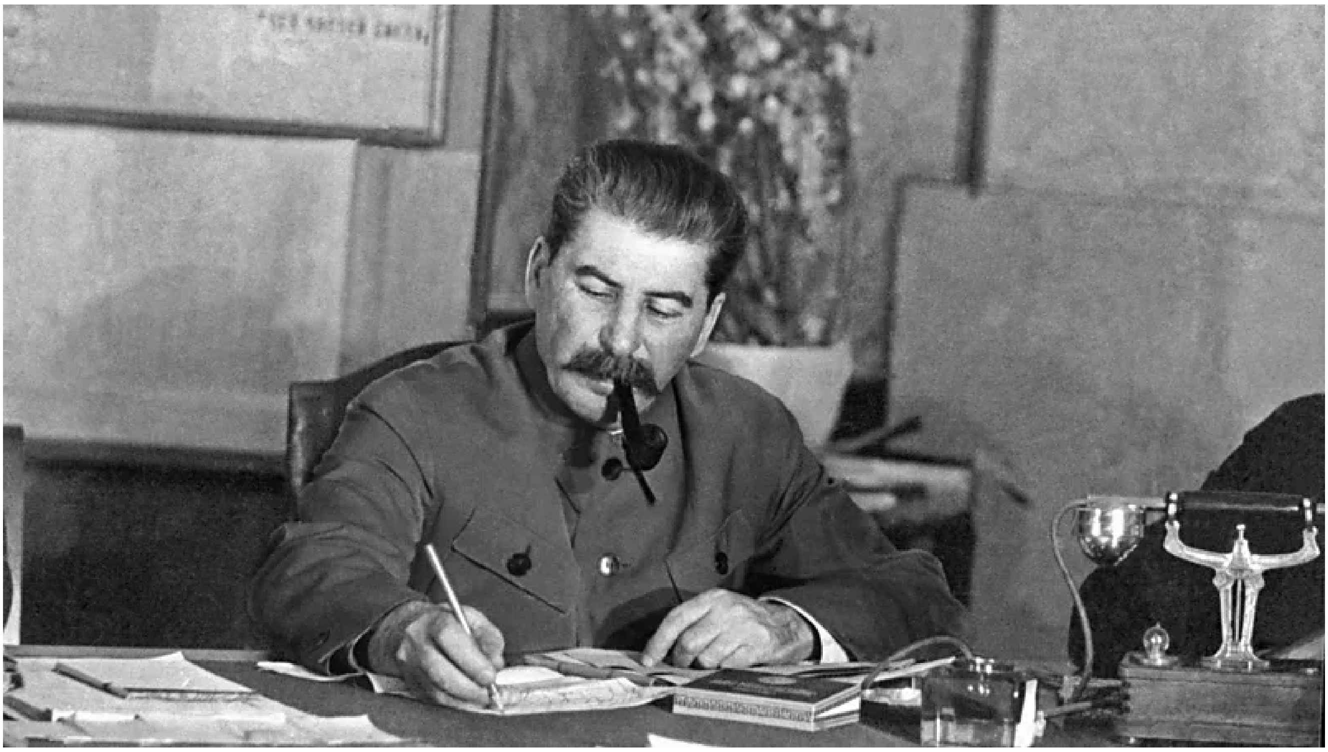

بەڕاستی، تەنانەت ڕەخنەگرترین ژیاننامەنووسەکانی ستالینیش ستایشی شیعرەکانی دەکەن: سایمەن سەباگ-مۆنتەفیۆر — Simon Sebag-Montefiore نووسی کە “جوانییەکانی لە ڕیتم و زماندایە” (کە زەحمەتە لە وەرگێڕاندا دەربکەوێت)، لەکاتێکدا ڕۆبەرت سێرڤیس دەڵێت کارەکە “پاکییەکی زمانەوانی هەیە کە هەموو کەس دانی پێدا دەنێت”. جوانی ڕازاوەیی و هەڵوێستی قارەمانانەی دواتر لە پاڵپشتی ستالین بۆ ڕیالیزمی سۆشیالیستی دەردەکەوێتەوە، لە دژی ئەزمونگەرییە نوێیەکان.

قەڵەم و شمشێر

میراتگری ڕۆحی ستالین، یوری ئاندرۆپۆڤ Yuri Andropov ، بیرۆکراسی

و ڕۆمانسی تێکەڵ کرد. وەک سەرۆکی کەی جی بی، ئازاری کەسانی ناڕازی دەدا و ڕاپەڕینی هەنگاریای سەرکوت کرد، لەکا تێکدا شیعری خۆشەویستی بۆ ژنەکەی دەنووسی. (دووڕووی خەسڵ□ تێکی گرنگی داهێنەر-دیکتاتۆرەکانە). شاعیری ئۆزبەکی حەمید ئیسماعیل□ق Hamid Ismailov حیکایەتێکی دەربارەی ئاندر□پ□ق ئاشکراکرد: یەکێک لە وتارنووسەکانی کارتی پیرۆزبایی بۆ نارد، کە تێیدا گاڵتەی بەوە کرد کە دەسەڵات خەڵک گەندەڵ دەکات، ئاندر□پ□ق ب□ شیعرێک وەڵامی دایەوە:

جارێک خراپەکارێک قسەیەکی لەدەم ها تەدەر
کە دەسەڵات خەڵک گەندەڵ دەکات.
ئێستا هەموو پسپۆڕەکان دووبارەی دەکەنەوە
بۆ ساڵا نێکی زۆر
بێ تێبینیکردن (داخەکەم!)
کە زۆربەی جار خەڵک دەسەڵات گەندەڵ دەکەن.

کیم ئیل-سۆنگی سەرکردەی کۆریای باکوور، کە ستالینیستێکی دانپێدانراو بوو، دەستی هەبوو لەنووسینی شانۆنامەی شۆڕشگێڕی و کاری تیۆری، بەتایبەتی ‘تیۆری ناوکە’، کە کیم وەک باوکی داهێنانی هونەری دەناسێنێت. لە ساڵی ١٩٩٢، کیم شیعرێکی بۆ کوڕەکەی، جۆنگ-ئیل نووسی:

دەکرێت پەنجا ساڵەی تەمەنی ئەستێرە درەوشاوەکە بێت؟
لەلایەن هەموانەوە ستایش دەکرێت بۆ هێزی پێنووس و شمشێری
لەگەڵ مێشکی پڕ لە دڵسۆزی و بنیاتنەرانەی،
ستایش و هوتافی یەکدەنگ ئاسمان و زەوی دەهەژێنێت.

کیم، باوکی نەتەوە، وەک ‘خۆری نەتەوە’ ستایش دەکرا، بە هەمان شێوەی ماو زێدۆنگ (‘خۆرە سوورەکە لە دڵەکانماندا’). ماو ئەو کەسە بوو کە نموونەی پێنووس و شمشێری فەرمانڕەوایی بەرجەستە کرد، لەسەر بنەمای یەکێتی توانای کولتووری لەگەڵ لێهاتوویی سەربازی. ماو هەوڵیدا نەریتی ئیمپراتۆری بۆ خۆی بگوازێتەوە و لە هەمان کاتدا لێی تێپەڕێت. لە شیعرێکدا ساڵی ١٩٣٦ ئاماژەی بەوە کرد کە کەم ئیمپراتۆر میراتی ئەدەبییان بەجێهێشتووە، لە ئێستادا پیاوێ ڕاستەقینە گەورەکان تەنها سەیری ئەم سەردەمە دەکەن.

شیعری ماو لە فۆرمدا ڕێکخراوە و لە بابەتدا کلاسیکییە، نمایشکردنی ئەو نەریتەیە کە دەیوت ڕقی لێیەتی. سەرەڕای فەرمانی خۆی بە لەناوبردنی چوار بنەمای کۆن (کولتوور، داب و نەریت، خووەکان، بیرۆکەکان)، ماو بە شێوازی کۆن دەینووسی، تەنانەت کاتێک وەک نوخبەخواز و کۆن سەرزەنشت دەکرا. تەنانەت جارێکیان ماو بە سەرنووسەری گۆڤارێکی وت (من ترسام بڵاوبوونەوەی ئەم هەڵانە لاوان گومڕا بکات)، بەڵام سەرەڕای ئەوەش خۆی لە ئارەزووەکانی بێبەش نەکرد، لەگەڵ ئەوەی قەدەغەی کردبوو لە خەڵکی تر.

ماو لە زەمانەدا خۆی نوقم کرد، لە وێنەسازیدا لێهاتوویی خۆی سەلماند..
(“گردەکان شین وەک دەریا،
خۆر لە خۆراوادا سوور وەک خوێن”)
بابەتە کلاسیکییەکان (“جیهانی مرۆق بەبارە، دەریاکان دەبن بە دەشتاییەکی ئەرخەوانی”)، جار جار پەندئامێز (“قوربانیدانی تاڵ بڕیاری ئازایانە بەهێز دەکات”) و پڕوپاگەندەیی (“کچانی چین ئاوەزیان بەرزەفڕە، / ئەوان ڕیزی خەباتیان خۆشدەوێت، نەک ئاوریشم و کەتان”).

کاری ماو بەڵگەیە کە ناسکی هونەری زەمانەتی کاری سیاسی نەرم نییە. لە ساڵی ١٩٦٦، پاسەوانە سوورەکان کتێبە سوورە بچووکەکەیان تەواو کرد لەگەڵ کۆی ٢٥ شیعر کە دەدرایە پاڵ ماو. ئەو کارە بووە هۆی خولیایەک بۆ شیعری شێوازی کۆن بەتایبەت لەناو ئەوانەی کە تەرخانکرابوون بۆ لەناوبردنی “پاشماوە فیوداڵییەکان”. دوا دێڕ کە ماو نووسی، ساڵێک پێش دەستپێکردنی شۆڕشی کەلتووری، پێشبینییەک بوو بۆ ئاژاوەی داهاتوو: “سەیرکە، جیهان سەرەوخوار دەکرێت”.

سانسۆرچی و داهێنەر

شیعر وەک بەڵگەی تاوانکاری لە دادگای تاوانی نێودەوڵەتی خراوەتەڕوو، کە تێیدا ڕادۆڤان کارادزیچ Radovan Karadžić ، ‘قەسابی بۆسنیا’، بە تاوانی جینۆساید تاوانبار کرا. دۆکیومێنتارییەکی بی بی سی لە ساڵی ١٩٩٢ دیدارێکی نێوان کارادزیچ و شاعیری نەتەوەپەرستی ڕووسی ئێدوارد لیمۆنۆفی تۆمار کرد، کە تێیدا کارادزیچ شیعرێک دەخوێنێتەوە کە پێشبینی توندوتیژی دەکات و لیمۆنۆف زنجیرەیەک گوللە بەرەو دۆڵەکەی خوارەوە دەتەقێنێت. کارادزیچ ئیدیعای ئەوە دەکات کە چەند ساڵ پێشتر پێشبینی شەڕەکەی کردووە، و شیعرەکەی ساڵی ١٩٧١ی “سارایێڤۆ” ئەم دێڕانەی تێدایە:

شارەکە وەک پارچە بخوورێک دەسووتێت
لە دووکەڵەکەدا هۆشیاریمان دەگرمێنێت…
دەزانم هەموو ئەمانە ئامادەکاری هاوارن:
کانزا ڕەشەکەی ناو گەراج چی هەیە بۆمان؟

سەلماندنی نیەتی تاوانکار داواکارییەکە بەپێی یاسای نێودەوڵەتی. کارادزیچ کەسایەتییەکی سەرەکی بوو ئەوەی سلاڤۆ ژیژەک Slavoj Žižek ناوی دەنێت ‘کۆمپلێکسی شیعری-سەربازی’، کە ڕێز لە میراتی ئەدەبی نەتەوەپەرستی دەگرت، بەتایبەتی شیعرە داستانییەکەی پێتار پێترۆڤیچ-نیێگۆش ‘تاجە چیاییەکە’ (١٨٤٧)، کە تێیدا ڕشتنی خوێنی موسوڵمانان وەک کردەوەی لە ئاوهەڵکێشان (baptism) بۆ نەتەوەی سرب

پێشکەش کراوە.

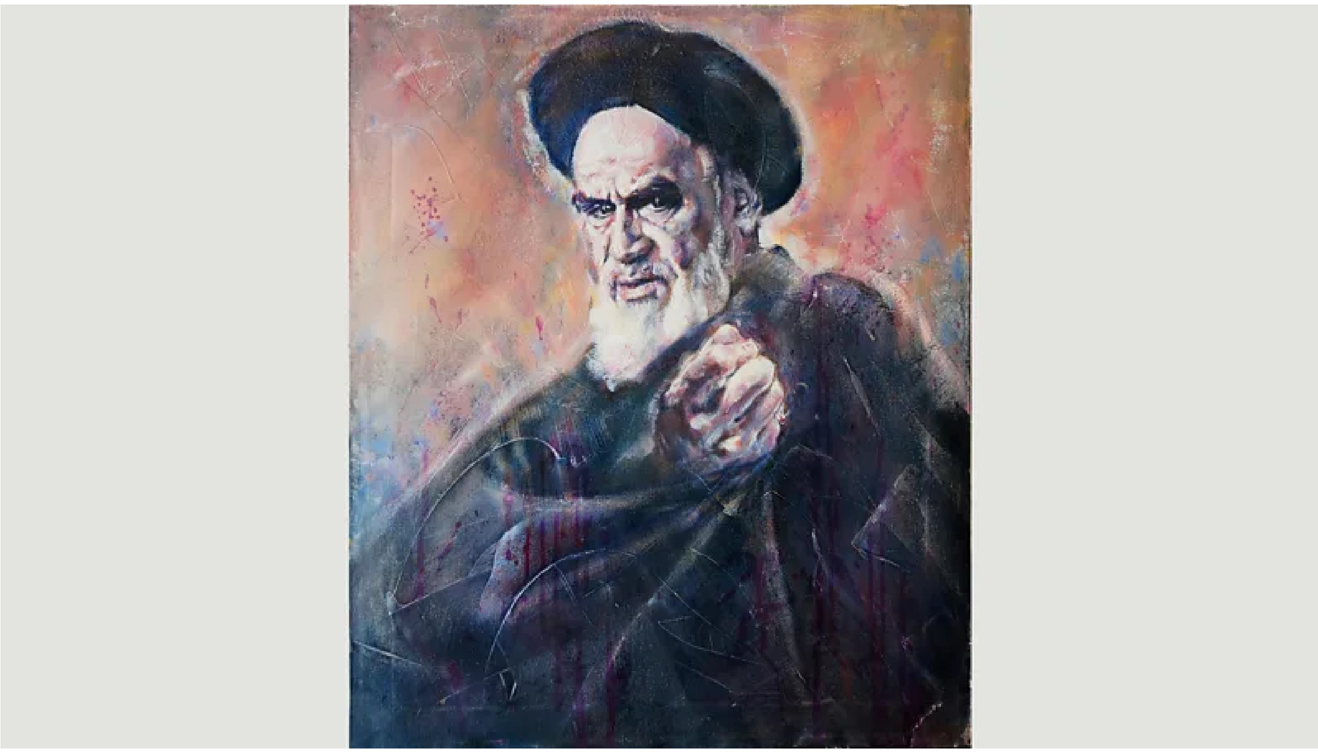

وتاری جینۆساید میتافۆرەکی شاراوەی بەهەشکەرە: نەتەوەیەک لە ڕێگەی 'پاککردنەوەی نەژادی'یەوە 'پاک دەکرێتەوە'. بەڵام خوێنەران دەبێت ئاگاداری مەترسییەکانی مامەڵەکردنی کەسایەتی هونەری وەک هی نووسەریش بن. سەیری کارەکانی ئایەتوڵڵا خومەینی بکە، کە شیعرە فارسییەکانی ڕۆحی سۆفیگەرەکانی وەک ڕۆمی و حافزی تێدایە:

من داواکاری پیاڵەیەک شەرابم
بە دەستی خۆشەویستێک.
لەلای کێ دەتوانم ئەم نهێنییەی خۆم بدرکێنم؟
ئەم خەمەم بۆ کوێ ببەم؟

ئەم شیعرانە زەحمەتە لەگەڵ کەسایەتی گشتی خومەینی یەک بگرنەوە:

من بەندکراوم، ئەی خۆشەویست، بە خاڵی سەر لێوت!
چاوە نەخۆشەکانتم بینی و بە خۆشەویستی نەخۆش کەوتم…
دەرگای مەیخانە بکەرەوە و با شەو و ڕۆژ بچینە ئەوێ،
چونکە من لە مزگەوت و مەدرەسە بێزار و ماندووم.

لایەنگرانی ئایەتوڵڵا حەریسن ئەم شیعرانە تەنها بە شێوەیەکی ڕەمزی بخوێننەوە ('مزگەوت و وتاربێژ نمایشی بەتاڵی دینداری دەرەکین') – هەرچەندە هەندێک دێڕ زەحمەتە بەلایەن بکرێن:
“من جلی زاهید و دووڕوویی م دادڕیوە”.

شیعرەکان، ئایەتوڵڵا وەک سۆفییەک دەردەخەن، کاتێک کەسێک بتوانێت فەتوا دەربکات و هەم هونەر بنوێنێت، ئەمە دەیکاتە هەم سانسۆرچی و هەم داهێنەر.

پەلاماری سەر ماڵەکەی ئوسامە بن لادن لە ساڵی ٢٠١١ بووە هۆی لێدوانی میدیایی دەربارەی کتێبەکانی، کە جەختی لەسەر نەبوونی ڕۆمان کردەوە و باسی خۆشەویستی ئەوی بۆ شیعر نەکرد. لە ساڵی ٢٠١٠، بن لادن نامەیەکی بۆ جێگرەکی نووسی بۆ وردەکاری پیلانێکی گەورەوە، پێش ئەوەی داواکارییەک زیاد بکات: “ئەگەر هەر برایەک لەگەڵتاندا هەیە کە دەربارەی کێشی شیعری بزانێت، تکایە ئاگادارم بکەنەوە، هەر کتێبێکیشتان سەبارەت بە زانستی کێشی کلاسیکی هەیە، تکایە بۆم بنێرن”.
بن لادن یەکێک بوو لە شاعیرە جیهادییە هەرە ناسراوەکان و پێگەکەی بەشێکی لە سەروەری لە ڕەوانبێژی کلاسیکییەوە سەرچاوەی دەگرت. ئەمیری بن لادن لە عێراق، ئەبو موسعەب ئەلزەرقاوی، هاوکات بە ‘قەساب’ و ‘ئەوەی زۆر دەگری’ ناسرابوو – کە پەیوەندی نێوان دڵڕەقی و سۆزداری، ئارەزووی دووانەی هێز و بەزەیی ڕوون دەکاتەوە. سەرکردەی ئێستای ئەلقاعیدە، ئەیمەن ئەلزەواهیری، ئەویش شیعر دەنووسێت و خەلیفەی خۆڕاگەیەنراوی بەناو دەوڵەتی ئیسلامی، ئەبوبەکر ئەلبەغدادی، تێزی دکتۆراکەی لەسەر شیعری ئایینی نووسی.

یەکێک لەو ستەمکارانەی کە تا کۆتایی تەمەنی شیعری نووسی سەدام حوسەین بوو. شیعرە زیندانییەکەی ساڵی ٢٠١٣ی بە زمانێکی ناشیرینی

شەعبی نووسراوە:
“تۆ شنەی ئارامبەخشی
گیانم بە تۆ دەگەشێتەوە
پارتی بەعسمان وەک لقێک سەوز هەڵدەگێڕێت”.
سەدام، کە حەزی لە وێنەگرتن بوو بە کەلاشینکۆفەوە، خۆی وەک کەسێکی بەرگریکار پیشان دەدا: “لێرەدا سنگمان بۆ گورگەکان دەکەینەوە”.
بە سەرنجڕاکێشی، ئەو پیاوەی کە تفەنگەکەی داهێنا، میخائیل کەلاشینکۆف Mikhail Kalashnikov، خۆی دەیویست ببێت بە شاعیر. وەک دەبلیو ئێچ ئۆدن WH Auden لە وتەیەکی سەر گۆڕی هیتلەردا نووسی، “ئەو شیعرەی ئەو دایهێنا تێگەیشتنی ئاسان بوو”.

٢٥ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٧
بەنجامین ڕام
سەرچاوە:
https://www.bbc.com/culture/article/20171025-why-tyrants-love-to-write-poetry

---

هەڵسەنگاندنی کتێبی “یانەی کتێبی CIA” لە نووسینی چارڵی ئینگلیش .. ن: لووک هاردینگ.. و: گۆران عەبدوڵڵا

لە ئەلفەوە تا یا وەک چەکی شەڕ

Luke Harding

لێکۆڵینەوەیەکی سەرنجڕاکێش دەربارەی ئۆپەراسیۆنی قاچاخی سیئایئەی بۆ گەیاندنی کتێبە قەدەغەکراوەکان بۆ پشت پەردەی ئاسنین

لە مانگی ئازاری ١٩٨٤، ئەفسەرانی گومرگی پۆڵەندا تێبینی لۆرییەکی گومانلێکراویان کرد. لۆرەکە بە کەشتییەکی شەوانە لە کۆپنهاگنەوە گواسترابووەوە و لە بەندەری بالتیکی سوینۆیستیە لەنگەری گرتبوو.

ناوەوەی لۆرێکە بچووکتر دەینواند وەک لە دەرەوەی. کرێکارەکان پانێلێکی دیواری ناوەوەیان شکاند و بە شۆکەوە کۆمەڵێک کتێبیان دۆزییەوە — ٨٠٠ کتێب — لەگەڵ چاپخانەی ناپاسایی و وۆکی- تۆکیە قەدەغەکراوەکان. ئەفسەرەکە بە هاوارو سەرسوڕمانەوە ئاماژەی بە شتە قەدەغەکراوەکان کرد!”

ئەم بارە بۆ بزووتنەوەی هاوپشتی ئۆپۆزسیۆنی پۆڵەندا ئامادە کرابوو. سەرۆکی کۆمۆنیستی و□ڵاتەکە، ژەنەراڵ وۆیچخ یاروزێلسکی- Gen Wojciech Jaruzelski ، سێ ساڵ پێشتر “هاوپشتی” قەدەغە کردبوو. کتێبە قەدەغەکراوەکان زیاتر لەم جۆرانەبوون، ڕەخنە لە سیستەمی سۆسیالیستی و نامیلکەکانی سەبارەت بە مافەکانی مرۆڤ. کارەکانی دیکە کە بە نهێنی دەگەیەنرانە ئەو دیوی دیوارە ئاسنینەکانەوە “١٩٨٤”ی جۆرج ئۆروێڵ، تێکستە فەلسەفییەکانی ئالبێرت کامو و هانا ئارێنت و هەروەها کۆپییەکانی هەفتەنامەی”مانچێستەر گاردیان “.

ئەو ڕێکخراوەی کە پارەی ئەم خزمەتگوزارییە ڕۆشنبیرییەی دابین دەکرد کەسی تر نەبوو جگە لەCIA بۆ ماوەی ٣٥ ساڵ، کتێب، گۆڤار و کاسێتەکانی ڤیدیۆی ب□ و□ڵاتانی بەرەی وارشۆ لە ئەورووپای ڕۆژهەڵات و یەکێتی سۆڤیەت ناردووە. شێوازە بەکارهێنراوەکان بۆ ناردنی کتێبەکان زۆر زیرەکانە بوون، لەوانە شاردنەوەیان لەناو جانتای گەشتیاران، هەروەها لەڕێی بالۆن، یەختەکان و دایبی منداڵان کە بە فڕۆکە دەن□رردرایە وارشۆ بردرابو کە ئەم کتێبەی”ئەرخەپیلاگی گولاگ” The Gulag Archipelago Vol.1 Aleksandr Solzhenitsyn یەکێک بوو لەو کتێبانە.

وەک چارلی لە کتێبە نوێیەکەیدا، ” The CIA Book Club “، باس دەکات، ئەم پڕۆگرامە سەرکەوتوو بوو. بەشێکی گرنگی لە تێکشکاندنی کۆمۆنیزمی پۆڵەندا و خێراکردنی کۆتایی هاتنی ڕژێمە هاوشێوەکان لە ڕۆمانیا، بولگاریا، چێکۆسلۆڤاکیا و هەنگاریا گێڕا. هەرزانیش بوو، ساڵانە ٢-٤ ملیۆن دۆلاری تێدەچوو. لە هەمان سەردەمی جەنگی سارددا، سی ئای ئەی ٧٠٠ ملیۆن دۆلاری بۆ پشتگیری لە شەڕکەرانی موجاهیدین لە ئەفغانستانی داگیرکراوی سۆڤیەت خەرج کردبوو.

بۆ سەردەمی ناڕازییەکانی پۆڵەندا، ئەو چاپخانەی کە لە ڕۆژئاواوە ن□رردرابوون هاوتای چەک و تانک بوون. وەک یەکێکیان وتی، ئەدەبیات خۆراکی روح بوو، هەستێکی مرۆیی گەورەتری بە پۆڵەندییەکان دەبەخشی. کتێبەکان هانی ناڕەزایەتی دەدا. سەرنووسەر

ئادەم میخنیک Adam Michnik کە ڕۆڵێکی سەرەکی لە خەباتی هاوپشتیدا گێڕا و زۆربەی ساڵانی ١٩٨٠ی لە زینداندا بەسەر برد – وتی: دوای خوێندنەوەی هەرکتێبێک “بڕبڕەی پشتت ڕاست دەبێتەوە.” هەروەها تێبینی کرد: “ئەوسا تۆ دەتزانی کە دەتوانی بە دەوڵەت بڵێی ‘نا’.”

چالاکوانانی دیموکراسی پۆڵەندا کە لەلایەن سی ئای ئەیەوە یارمەتیدەدران، دەستنیشانکراو نەبوون. ئەوان خۆیان ناونیشانەکانیان بۆ بڵاوکردنەوە هەڵدەبژارد، کە زۆرێکیان لەلایەن کەسانێکەوە نووسرابوون کە پێشتر لە بلۆکی ڕۆژهەڵات ژیا بوون. کەسایەتییەکی سەرەکی میروسڵاو خۆیچکی Mirosław Chojecki بوو، کە چارەس ناوی “وەزیری قاچاغچێتی هاوپشتی” لێناوە. خۆیچکی بڵاوکەرەوەیەکی بەهرەمەند بوو کە چەندین جار لەگەڵ پۆلیسی نهێنیدا کێشەی بۆ درووستببوو. زیاتر لە ٤٠ جار دەستگیر کرا، بەڵام نەیانتوانی ئۆپەراسیۆنە نهێنییەکەی بوەستێنن.

کاتێک لە ساڵی ١٩٨٠ لە کارگەی کەشتیسازی لینین لە گدانسک مانگرتنەکان دەستیانپێکرد، دەسەڵاتداران تەلەفۆنەکانیان بڕی. خۆیچکی بڵاوکراوەیەکی تایبەتی بڵاوکردەوە بە ناوی “بۆڵتن” بۆ پشتگیری لە کرێکارەکان. دەسەڵاتدارانی کۆمۆنیستی لەوڵات بە ناچاری `هاوپشتی” ان بە فەرمی ناساند. پازدە مانگ دواتر، لەژێر فشاری مۆسکۆدا، یاروزێلسکی یاسای سەربازی سەپاند لە وڵاتدا. بەرپرسانی “هاوپشتی” دەستگیر کران. خۆیچکی لە دەرەوەی وڵات بوو، وەبۆ دە ساڵی دواتریش لە پاریسەوە بەردەوام بوو لە بڵاوکردنەوەی ئەدەبیاتی ناڕەزایەتی،

چارەی بە شێوەیەکی سەرنجڕاکێش دەربارەی چالاکوانەکانی ناو پۆڵەندا و هەوڵەکانیان بۆ بەرگریکردن لە سەرکوت، دەنووسێت. ژنان ڕۆڵێکی گرنگیان گێڕا. لە ساڵی ١٩٨٢، ژوورنالیست هێلینا لووچیوو- Helena Łuczywo “هەفتەنامەی مازۆڤیا”ی دامەزراند، کە سەرچاوەیەکی گرنگی زانیاری بوو لە کاتە تاریکەکاندا. ئەو و هاوکارەکانی لە ماڵە پارێزراوەکاندا دەنووستن، ناسنامەی ساختەیان هەڵگرتبوو و پەیوەندییەکانیان بەکاردەهێنا بۆ دەستکەوتنی چاپخانە قەدەغەکراوەکان. ئاسایشی پۆڵەندا زۆر پیاوسالار بوون. ئەوان بڕوایان وابوو کە ئەو رۆژنامەنووسانە پیاون، بۆیە خاترجەم لەو بارەیەوە بە دوای ژناندا نەدەگەڕان.

بە چەند ساڵی دواتر، دەزی “هاوپشتی” بەهیوا دیاربوو. لە هەمان کاتدا، تۆڕی دابەشکردنی خۆیچکی گەشەی کرد. تا ناوەڕاستی ساڵانی

١٩٨٠، کتێبەکان لە ڕێگای ستۆکهۆڵمەوە بۆ تورین لە پۆڵەندا دەن□رردران. شوێنەکانی چاپی نایاسایی لە ژوورەکانی سەربان و ژێرزەمینەکانی چێشتخانەدا سەریانهەڵدا، لەژێرزەمینێک کە دەرگا نهێنێکەی بە ساردکەرەوە شاردرابووە. ڕژێم سەرکەوتنی بەدەستهێنا و سیخوڕەکان توانیان دزەبکەنە ناو “هاوپشتی” و دەست بەسەر بارە نێودەوڵەتییەکانیاندا بگرن، کە وەک “هاندان-پڕۆڤۆکاسیۆن” ناویان دەبرد.

تۆمارەکانی سی ئای ئەی لەم سەردەمە سەرسوڕهێنەرەدا هێشتا بەنهێنی ماونەتەوە. سیاسەتمەدارانی باڵای ئەمریکی بە نهێنی پشتگیریان دەکرد، لەوانە سەرۆک جیمی کارتەر و ڕاوێژکاری ئاسایشی نیشتمانی ئەمریکا زبیگنیو برزێزینسکی- Zbigniew Brzezinski بەڕەچەڵەک پۆڵەندی. پڕۆگرامی کتێبە نهێنییەکە ناوی کۆدی QRHELPFUL بوو. ئەنجامەکانی سەرنجڕاکێش بوون. جۆرج میندن، ئەفسەری سی ئای ئەی بوو، مەزەندە دەکات کە نزیکەی ١٠ ملیۆن شت بە نهێنی بۆ بلۆکی ڕۆژهەڵات ن□رردراون، کە ٣١٦,٠٢٠ کتێب لە کۆتا ساڵی پڕۆگرامەکەدا ن□رردراون.

چارڵی چاوپێکەوتنی لەگەڵ ئەوکەسە ناڕازیانەی کە لە ژیاندا ماوون کردووە، کە تێکۆشانی مشک و پشیلەیان لە ساڵی ١٩٨٩دا بووە هۆی ڕووخانی ڕژێمەکە. من حەزمدەکرد زیاتر دەربارەی کتێبەکان خۆیان و کاردانەوەی خوێنەرانی ژێرزەمینی بخوێنمەوە. بۆ نموونە، کێ بڕیاری دا کە ڕاوێژەکانی ڤیرجینیا ووڵف سەبارەت بە نووسین بنێرێتە ئەوێ؟ پۆلەندییەکانی سەردەمی کۆمۆنیزم سەبارەت بە ئاگاتا کریستی چییان دەگوت؟
ئەمە چیرۆکێکی سەرنجڕاکێشە دەربارەی ساتێکی کەمزانراوی جەنگی سارد. بە پێچەوانەی سەردەمی ئێستامانەوە کە تێکەڵەیەکە لە فاشیزم، بیرۆکە لیبڕاڵەکان سەرکەوتن.

نووسەری کتێب:
چارلی ئینگلیش پێشتر لە ” گاردیان”، رۆژنامەنووس بووە و چەندین پۆستی وەک سەرنووسەری هونەری و سەرۆکی بەشی هەواڵی نێودەوڵەتی هەبووە. نووسەر خاوەنی دوو کتێبە، “شاری پڕ لە چیرۆک- The Storied City ” و “گەشتیاری بەفر- The Snow Tourist .“ لە ئێستادا لە شاری لەندەن دەژی. کتێبی The CIA Book Club کە بە زمانی ئینگلیزییە بۆ یەکەمجار لە ١٥ی ئازار ی ٢٠٢٥ چاپکراوە بە

قەبارەی ٣٨٢ لاپەڕە.

بۆزانیاری زیاتری خوێنەری کورد زمان

بە شێوەیەکی گشتی ئەم بەرهەمانەی لای خوارەوە بە قاچاغ ئاودیوی پەردە ئاسنینەکانی بەرەی وارشۆ دەکران:
“١٩٨٤” و “کێڵگەی ئاژەڵان” ی جۆرج ئۆروێل، و “ئەرخەبیلی گۆلاگ” ی ئەلێکساندەر سۆلجنیتسین، و “دنیایەکی نوێی ئازا” ی ئەلدۆس هەکسلی، و “دکتۆر ژیڤاگۆ” ی بۆریس پاستەرناک، و کاری دیکە بۆ نووسەرانی وەک نادێژدا ماندێلستام، و جۆزێف برۆدسکی، و جۆن لێ کارێ، و هانا ئارێندت، و کورت ڤۆنێگات، و ئەلبێر کامۆ، و ئاگاتا کریستی و فیلیپ ڕۆت و ڤێرجینیا وۆڵف و ڤاتسلاڤ هاڤێل، لەگەڵ دانەی گۆڤارگەلی وەک “مانچستەر گاردیان ویکلی” و “نیویۆرک ڕیڤیو ئۆڤ بوکس”.

سەرچاوە:
https://www.theguardian.com/books/2025/mar/03/the-cia-book-club-best-kept-secret-of-cold-war-by-charlie-english-review

---

بۆ مەحمود دەرویش: دەنگێک لە کوردستانەوە.. نەوزاد مدحەت

لە سەبەری ئەو چیایانەی هیچ شتێک لە یاد ناکەن،
وشەکانت دەخوێنمەوە
ئەها ئەوەی بەمانت نووسی:
(ليس للكوردي إلا الريح)
من دەزانم ئیتر تۆ
نە گوێت لە هاواری خەڵکەکەتە
نە نامەکەی من دەگات بەتۆ
تۆ بە حەسرەتێکی زێرەوە
دونیایەک شیعر و هەڵوەستت جێهێشت و
خۆت رۆشتی
بەڵام،

لە قوڵای دێڕ بە دێڕی دێڕەکانتدا
ڕەنگدانەوەی خۆمی تێدا دەبینم
هەمان قورسایی ئاوارەبوون و مەرگ
وەک بارێکی قورس
لەسەر شانی منیش نیشتووە

شاعیری خەڵک، شاعیری فەلەستین
من لەگەڵت دەدوێم
لە دڵی پەرتەوازەی کوردستانەوە،
واق وڕماو و تاساو
دەڕوانمە سەردێڕی ئەو هەواڵانەی
باس لە کڕین و فرۆشتنی نیشتمانە
لە بازاڕەکانی عەقارا
ئەی دەبێت چی لە نیشتمانی من
ئاسانتربێت ب□ فرۆشتن!
کاتێک دەست□ پلاستیکەکانی ئەوانی تر،
بەڕوکەش خۆمان
هەر رێک وەک جرجەکانی ئێوە
دەشت و شارمان پارچە پارچە دەکەن
بۆ پڕکردنی زیاتری گیرفانیان
بێشەرمانە وەک نانێکی چەور
دەمانخەنە سەر مێزی دەسەڵاتدارە برسییەکان
شەقامەکانمان وەک کاڵا دەفرۆشن،
نرخ بۆ یادەوەرییەکانمان دادەنێن وەک موڵک،

دار زەیتوونەکانتان، دار گوێزەکانمان،
گەڵای جیاواز، هەمان ڕەگی بڕاو
شاعیر دەبێت چەندە گۆرانی بۆ ماڵ بڵێن
پێش ئەوەی دیوارەکان
جارێکی تر بمانگرنەوە ناو دڵی خۆیان؟

لە خەونەکانمدا، بە عەفریندا تێدەپەڕم
وەک چۆن تۆ بە بەیروتدا دەڕۆیشتی،
هەنگاوەکانی ژیان دەژمێرین
لە نێوانی مینە چێنراوەکانی مەرگدا

برای شاعیر، وشەکانت هەڵدەگرم
وەک تەزبیح بە ناو سنوورەکاندا،

هیوا لە نێوان پەنجەکانمدا دەچێنم
ئاوارەیی لە خەمدا دەکوژم
هەرچەندە دەزانم
ئەوەی لە غوربەتدا زیندوبێت رابردووە

بامەر لە سەودای کڕینی خاکمان بدەن
لە پەنای هێز و زوڵمدا
بەڵام خۆ گۆرانییەکانمان وەک هەوای چیا ئازادن،
لە خاڵی پشکنین و بەربەستەکان تێدەپەڕن،
بە دۆزینەوەی یەکتر لە بەرەبەیاندا.

ئازادی تەنها وشەیەک نییە کە دەیڵێین
بەڵکو ڕێگایەکە بە پێی خوێناوی دەیبڕین
بەو چیایانەدا
کە گۆرانییەکانمانی لە بیرە
بە دۆڵەکاندا کە دەنگدانەوەی هەڵۆکانمانە

هەڵیان بە دەماندا کێشا
وایان زانی سنوور دەتوانێ لێکمان جیاکاتەوە
بەڵام کوردستان لە هەر هەناسەیەکدا دەژی
لە هەر چیرۆکێکدا کە پاراستوومانە

خەبات بۆ ئەوانی تر ئازادییە
ئێمە ڕاستییە قووڵە وەک دەریا
کاتێک دەنگمان بەئەوی تر بەرز دەکەینەوە
هیچ هێزێک ناتوانێ ڕۆحمان بشکێنێ

خاکیان دابەش کرد
بەڵام نەیانتوانی دابەشمان بکەن
ئەو هێز و هیوایەی لە ناخماندا دەژی
پەیامە دەساو دەستەکانمانە
بۆ منداڵانی ئەم نیشتمانە
تا رێگاکانمان ون نەکەن

لە هەر خەباتێکدا بۆ ڕووناکی
لە هەر خەباتێکی ئاشتیخوازانەی گەلاندا
دڵمان بۆ ئاوازێکی هاوبەش لێدەدات:
ئازادی دەبێت وەک رۆژێکی نوێ هەڵبێت

برای هاوخەم
ساڵەکان تێدەپەڕن و برینەکان ساڕێژنا بن
ئێستا لێرە لە بازاڕەکان یادەوەری و خاک
بەزەبری شەلاق لێکدادەبڕێنن
ئەمڕۆ بە بەڵگەنامە و دۆکیۆمێنت
شێوەی زەوی دەگۆڕن
ئەو زەوییەی
کە شوێن پێی باوباپیرانی ئێمەی هەڵگرتووە

منیش قورسایی سەر بە گەلێک بوون دەزانم
نیشتمانێک کە سنوورەکانی بە هەناسە کێشراون
خەڵکەکەم لە لێدانی دڵدا دەژی
نەک لە هێڵی سنووردا

ئێستا خاکەکەمان بە مەتری چوارگۆشە دەپێون
بە کۆنکرێت و پۆڵا بەهای دەخەمڵێنن
بەڵام چۆن نرخی ئەو باخە زەیتوون و دارگوێزانە دادەنێن
کە داپیرانمان لەوێ فێری ڕۆیشتن بوون؟

وشەکانت لە گوێی کورددا دەزرنگێنەوە
چونکە دەزانین مانای چییە
کاتێک مێژوو پارچە پارچە دەکرێ و دەفرۆشرێ
نیشتمان دەخرێتە بازاڕی عەقارەوە

لە بازاڕی نەتەوەکاندا
میراتی ئێمە وەک پارچە قوماشێکی ئاسایی دەگۆڕنەوە
بەڵام ڕەگی ئێمە لە دەفتەرەکانیان قووڵترە
گۆرانییەکانمان لە گرێبەستەکانیان درێژخایەنترن

دەروێش، شاعیری ئازادی و خاک
شاعیری ئاوارە و ژیان
ئازارەکانت بە زمانی ئێمەش دەدوێن
ئێمە منداڵانی هەمان برینین
نەخشەی گەڕانەوە لە خەونەکانماندا هەڵدەگرین

دەڵێی هەستن!
خۆ ئێمە هەرگیز نەنووستووین
لەگەڵ تۆدا پاسەوانی دەکەین برا
چیرۆکەکانمان تێکەڵی یەکتر بوون

لەم خاکە کۆن و ئازار چێشتووەدا.

نەوزاد مدحەت
2025

ئەم شیعرە لە بانەژەی ئەدەب و کلتوور ی ڕۆژنامەی ڕێوت ژمارە ۳۵ی ئازاری ۲۰۲۵ بڵاوبۆتەوە

سەرنجێکی کورت سەبارەت بە کتێبی شکانەوەی نەتەوەکان.. لە نووسینی: ڕۆبەرت کوپەر.. وەرگێڕانی بۆ عەرەبی: زهیر سمهوری

ئامادەکردنی: گۆران عەبدوڵڵا

سیستەم و پەشێوی لە سەدەی بیست و یەکەمدا

ئەم کتێبە لەلایەن ڕۆبەرت کوپەرەوە نووسراوە، کە دیپلۆماتکار و سیاسەتزانێکی بەناوبانگی بەریتانییە، وە یەکێکە لەو بیرمەندە گرنگانەی کە بە وردی باسی لەگۆڕانکارییەکانی سیستمە جیهانییەکان کردووە لەدوای کۆتایی جەنگی ساردەوە.

کتێبەکە بە زمانی ئینگلیزی بە ناوی “The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-First Century” بڵاوکراوەتەوە و دواتر بۆ زمانی عەرەبی وەرگێڕدراوە. لە لایەن زهیر السمهوري.

کورتەیەک دەربارەی کتێبەکە:
ڕۆبەرت کوپەر لەم کتێبەدا شیکارییەکی قووڵ دەربارەی گۆڕانکارییەکانی سیستەمە جیهانییەکان لەدوای ساڵی ١٩٨٩ پێشکەش دەکات، کە بە بڕوای ئەو تەنها کۆتایی هاتنی جەنگی سارد نەبوو،

بەڵکو کۆتایی ئەو سیستمە کۆنەی هاوسەنگی هێزەکانیش بوو کە بۆ چەندین سەدە لە ئەوروپادا سەروەر بووە. کتێبەکە بە تایبەتی سەرنج دەخاتە سەر ئەوروپا، چونکە بە ماوەی ٥٠٠ ساڵ ئەوروپا ناوەندی سیستمە جیهانییەکان بووە. سەرەڕای ئەوە، کوپەر شیکارییەکەی فراوانتر دەکات بۆ تەواوی جیهان لە چوارچێوەی جیهانیبووندا، کە ئیتر کیشوەرەکان لە یەکتر جیا نەماون و کێشەکانی وەک شەڕەکان، تیرۆریزم، و موشەکەکان سنوورەکان دەبەزێنن.

دابەشکردنی جیهان لە کتێبەکەدا:

کوپەر جیهان بۆ سێ بەشی سەرەکی دابەشدەکات لەسەر بنەمای سروشتی وڵاتەکان و سیستمە سیاسییە سەروەرەکانیان:

١. **جیهانی کۆن (پێش مۆدێرن):**

ئەم بەشە ئەو وڵاتانە لەخۆدەگرێت کە هێشتا لەژێر سێبەری سیستمە کۆنەکاندا دەژین، کە ئیمپراتۆریەتەکان یان دەسەڵاتە ناوەندییە بەهێزەکان وەک پاشاکان و ئیمپراتۆرەکان سەروەرن. ئەم سیستمە تا ناوەڕاستی سەدەی بیستەم سەروەر بووە، وە کەڕسا زۆرجار یەکەک بووە لە کاربەدەستە سەرەکییەکانی ئەم سیستمە.

٢. جیهانی مۆدێرن:

لێرەدا کوپەر قسە لەسەر ئەو وڵاتانە دەکات کە پشت بە سیستمە کلاسیکییەکانی دەوڵەت-نەتەوە دەبەستن لەم ناوچانەدا، وەک کەنداو و ڕۆژهەڵاتی ئاسیا، جۆرێک لە ئاشتی سەروەرە، یان بەهۆی هاوسەنگی هێزەکان لە نێوان وڵاتەکان، یان بەهۆی بوونی هێزە دەرەکییەکان وەک ئەمریکا کە جۆرێک لە سەقامگیری پێکدەهێنێت.

٣. جیهانی دوای مۆدێرن (پۆستمۆدێرن):

ئەم بەشە بەشێوەیەکی سەرەکی یەکێتی ئەوروپا لەخۆدەگرێت، هەروەها هەوڵەکانی وڵاتانی وەک ژاپۆن بۆ پەیوەندبوون پێیەوە. کوپەر پێیوایە یەکێتی ئەوروپا نموونەیەکی نوێیە لەدەوڵەت، کە سنوورەکانی نێوان سیاسەتی ناوخۆیی و دەرەکی لەناودەچن و قەوارەکە دەبێتە “پۆست نەتەوەیی”. کوپەر باوەڕی وانییە کە یەکێتی ئەوروپا ببێتە دەوڵەتێکی نەتەوەیی یەکگرتوو، بەڵام دەبێتە نموونەیەک بۆ هاوکاری و یەکخستنی سنوورەکان.

بیرۆکە سەرەکییەکان:

- **ئەمریکا و سیستمە جیهانییەکە:**

کوپەر ڕەی ئەمریکا لەم جیهانە نوێیەدا باس دەکات و پێیوایە ئەمریکا ئەوەیە کە ئەم سیستەمە جیهانییە نوێیەی لەدوای جەنگی ساردەوە "داهێناوە". ئەو دەبینێت کە ئەمریکا باوەڕی وایە هەرچی بۆ خۆی گونجاو بێت، بۆ تەواوی مرۆڤایەتیش گونجاوە، هەوڵ دەدات سیستەمەکەی وەک پارێزەرێک بۆ ئەم سیستەمە لەسەر ئاستی جیهان بسەپێنێت.

• مردنی غەریزەی ئیمپراتۆری:
کوپەر ئاماژە بەوە دەکات کە وڵاتە گەورەکانی ڕۆژئاوا، وەک فەڕەنسا و ئەڵمانیا.. هتد، چیتر بیر لە داگیرکاری یان فراوانبوونی ئیمپراتۆری ناکەنەوە، تەنانەت ئەگەر توانای سەربازییان (وەک چەکی ئەتۆمی)یش هەبێت. ئیتر خاوەندارێتی زەوی یان کۆنترۆڵکردنی گەلانی دیکە ئامانج نییە، بەڵکو ئەوە بۆ وڵاتەکانیان بۆتە "کابووس" بەهۆی ئەو ئاڵۆزیانەی کە لەگەڵ خۆیدا دەیهێنێت.

• کێشە نوێیەکان:
لە جیهانی گڵۆبالیزەیشندا، کوپەر دەبینێت کە کێشەکان ئیتر بەچەشنی کێشەکانی ڕابردوونییە (وەک جەنگی نێوان دەوڵەتەکان)، بەڵکو پەیوەندییان بە تیرۆریزم، موشەکەکان و شەڕە سەر سنوورەکانەوە هەیە. بۆ نموونە، ئەوروپا چیتر سەرقاڵی شەڕە ناوخۆییەکانی نێوان وڵاتەکانی نییە، بەڵکو سەرقاڵی چۆنیەتی مامەڵەکردنە لەگەڵ ئەم کێشانەی کەلەجیهاندا دەگوزەرێن.

بۆچوونەکان دەربارەی کتێبەکە:
کتێبەکە سەرنجی زۆرێک لە خوێنەرانی بۆ خۆی ڕاکێشاوەو بۆچونی جیاوازی لێکەوتووەتەوە:
• هەندێک کەس ئەوە وەک شیکارییەکی قووڵ و داهێنەرانە بۆ سیستەمە جیهانییەکە دەبینن، بەتایبەتی لە دیدگای ئەوروپییەوە. وە ستایشی دیدگای کوپەر بۆ گۆڕانە گەورەکانی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان دەکەن.
• کەسانی دیکە ڕەخنەیان لێگرتووە بە نەدانی دابەشکارییەکی روون و پەیوەندیدار بە مێژووی پێش و پاش مۆدێرنە، وە پێیانوایە کە بیرمەندانی وەک فوکویاما، کیسینجر، و هانتینگتۆن شیکارییەکی زیاتر پتەویان لەم بوارەدا پێشکەش کردووە.

لە دیدی منەوە:
پێموایە کتێبەکە دیدگایەکی سەرنجراکێش دەربارەی چۆنیەتی گۆڕانی

سیستەمی جیهانییەکە پێشکەش دەکات، بەڵام لەوانەیە تا رادەیەک لایەنگری دیدگای ئەوروپی و رۆژئاوایی بێت. شیکاری کوپەر بۆ رۆڵی ئەمریکا جێگای مشتومڕە، چونکە پێشبینی دەکات کە سیستەمی ئەمریکییەکە لە جیهاندا گونجاوە، کە ئەم پێشبینییە بەدڵنیاییەوە هەمووان پێی رازینین، بەتایبەتی لە دیدگای وڵاتە رۆژئاواییەکانەوە کە لەوانەیە ئەم سیستەمە وەک جۆرێک لە سەرەوەری ببینن. هەروەها، بیرۆکەی "مردنی غەریزەی ئیمپراتۆری" لەوانەیە خۆشخەیاڵیبێت، چونکە شەڕەکان بە سەرچاوەی و نفووز هێشتا بەردەوامن، تەنانەت ئەگەر شێوەکانیشیان گۆڕابێت.

پەیوەندییەکانی نێوان ئەمریکا و کەنەدا و تەنگەژە ئابورییەکانیان.. گەران عەبدوڵڵا

پەیوەندییەکانی نێوان ئەمریکا و کەنەدا بە شێوەیەکی گشتی وەک یەکێک لە پەیوەندییە سەرەکی و ستراتیژییەکان لە جیهاندا سەیر دەکرێت، چونکە هەردوو وڵات هاوسنووری یەکترن(وە بە درێژترین سنووری نێودەوڵەتی ئەژمار دەکرێت لە جیهاندا کە درێژەکەی (٨٨٩١ کم) ە) پەیوەندییەکی قووڵی ئابووری، سیاسی، کۆمەڵایەتی و سەربازییان هەیە سەرباری ئەوانەش هاوزمانییان. بەڵام، سەرەڕای ئەو هەموو هاوبەشییە، هەندێک جار ناکۆکی و ململانێش لە نێوانیاندا سەرهەڵدەدات. لێرەدا بە کورتی لەم پەیوەندییە دەڕوانین:

١- پەیوەندییەکی ئابووریی قووڵ:

ئەمریکا و کەنەدا گەورەترین پەیوەندی بازرگانی لە نێواندا هەیە لە جیهاندا ساڵانە مەزەندە دەکرێت بە یەک تریلۆن دۆلار. بەپێی زانیارییەکان، کەنەدا یەکێکە لە گەورەترین هاوبەشە بازرگانییەکانی ئەمریکا، بەتایبەتی لە بواری وزە (نەوت و گاز)، ئامێر و کاڵاکانی دیکەی وەک چەک و کاغەز. هەردوو وڵات ئەندامی

پەیمانی بازرگانی ئازادی باکووری ئەمریکا (NAFTA) بوون کە دواتر لە ساڵی ٢٠٢٠ بە پەیمانی ئەمریکا-مەکسیک-کەنەدا (USMCA) گۆڕدرا. ئەم پەیمانە بازرگانی بەسنوور و کەم باج لە نێوان هەردوو وڵاتدا بەرقەرار کردووە، کە بووەتە هۆی پەرەسەندنی ئابووری هەردوولا. لەگەڵ ئەوەشدا هەندێک جار ناکۆکییەکانی بازرگانی سەرهەڵدەدەن. بۆ نموونە، لە کاتی سەرۆکایەتی دۆناڵد ترەمپ (٢٠١٧-٢٠٢١)، ناکۆکییەکی زۆر لەسەر باجەکان و بازرگانی سەرهەڵدا. ترەمپ باجی زیادەی لەسەر کاڵاکانی کەنەدا وەک چێک و ئەلەمنیۆم دانا، کە کەنەدا بە توندی دژایەتی کرد و باجی لەسەر کاڵاکانی ئەمریکا دانا. هەروەها لەم دواییانەشدا لە ١٣ی مارچی ٢٠٢٥، بەپێی هەندێک پۆست لەسەر ئێکس، ترەمپ بڵاوی کردەتەوە و وتویەتی کە دەکرێت کەنەدا ببێتە "هەرێمێکی ئەمریکا" و ئەمریکا پێویستی بە وزە و کاڵاکانی کەنەدا نییە، کە ئەمەش دەنگی جیاوازی لێدەکەوێتەوە و دەشێت کەنەدییەکان تووڕە بکات و وەک بێڕێزییەک بەرامبەر سەربەخۆیی کەنەدا لێک بدرێتەوە.

٢- هاوکاریی سیاسی و سەربازی:

هەردوو وڵات ئەندامی ناتۆ (NATO) و گرووپی G7ن، کە ئەمەش هاوکارییەکی سیاسی و سەربازی قووڵ لە نێوانیاندا بەرقەرار کردووە. کەنەدا و ئەمریکا لە زۆر پرسی جیهانیدا، وەک شەڕی داعش، شەڕی ئەفغانستان و هەڵوێستەکانیان بەرامبەر چین و ڕووسیا، هاوئاهەنگ بوون. هەروەها، هەردوو وڵات سیستەمی پاراستنی ئاسمانی باکووری ئەمریکا (NORAD) بە هاوبەشی بەڕێوەدەبەن، کە یەکێک لە نموونەکانی هاوکاریی سەربازییە.
بەڵام، کەنەدا زۆرجار هەوڵدەدات سەربەخۆیی خۆی لە سیاسەتی دەرەوەدا نیشان بدات. بۆ نموونە، کەنەدا لە شەڕی عێراق (٢٠٠٣) بەشداری نەکرد، کاتێک کە ئەمریکا سەرکردایەتی ئەو شەڕەی دەکرد. هەروەها، کەنەدا زۆرجار هەڵوێستێکی نەرمتر بەرامبەر کۆچ و پەنابەران هەیە، کە ئەمەش جیاوازە لە سیاسەتەکانی ئەمریکا، بەتایبەتی لە کاتی سەرۆکایەتی ترەمپ.

٣- کێشە و ناکۆکییەکان:

سەرەڕای هاوکارییەکان، کێشەکانیش هەن. یەکێک لە کێشە سەرەکییەکان سنوورەکانە، بەتایبەتی لە بواری کۆچ و بازرگانی. بۆ نموونە، دوای هێرشەکانی ١١ی سێپتەمبەر (٢٠٠١)، ئەمریکا سیاسەتەکانی سنووری خۆی توند کرد، ئەمەش کەنەدییەکانی تووڕە کرد چونکە بازرگانی و

گەشتەکانیان سەختتر بووە. هەروەها، کێشەی کۆچبەران لە سنوورەکاندا، بەتایبەتی کاتێک ئەو پەنابەرانەی سنوورەکانی ئەمریکا بە نایاسایی دەبەن و کەنەدا وەریاندەگرێت ئەمانە دەبنە هۆکاری ناکۆکی و لە ئێستاشدا ترامپ وەک بەهانەیەک بەکاری دەنێت بۆ زیادکردنی باج لەسەر کەنەدا.
کێشەیەکی دیکە کێبرکێ لەسەر سەرچاوە سروشتییەکانە، وەک ئاوی نەیاگرا و سەرچاوەکانی نەوت لە ناوچەکانی باکوور. هەروەها، کەنەدا زۆرجار نیگەرانە لە هەژموونی ئەمریکا، چونکە ئەمریکا وەک هێزێکی گەورە دەتوانێت فشارەکانی خۆی بەسەر کەنەدادا بسەپێنێت.

٤- کۆمەڵایەتی و کەلتووری:

لە ڕووی کۆمەڵایەتی و کەلتوورییەوە، هەردوو وڵات زۆر لێک نزیکن، بەڵام جیاوازییەکانیش هەن. کەنەداییەکان زۆرجار خۆیان وەک کۆمەڵگەیەکی "نەرمتر" و "فرەکەلتووری"تر دەبینن، لەکاتێکدا ئەمریکا بە پێچەوانەوە زیاتر وەک کۆمەڵگەیەکی "سەرمایەداری توند" و "تاک کەلتووری" دەبینرێت. بۆ نموونە، کەنەدا سیستەمی تەندروستی گشتی هەیە، کە ئەمریکا نییەتی و ئەمەش یەکێکە لە جیاوازییە گەورەکانی نێوانیان.

کێشەکانی بازرگانی نێوان ئەمریکا و کەنەدا

کێشەکانی بازرگانی نێوان ئەمریکا و کەنەدا، وەک چەندین وڵاتی دیکە، زۆرجار لە کۆمەڵێ هۆکارێکی جیاوازەوە سەرچاوە دەگرن کە پەیوەندی بە سیاسەت، ئابووری و بەرژەوەندییە نیشتمانییەکانەوە هەیە. بۆ تێگەیشتن لەم کێشانە دەتوانین لە چەند خاڵێکدا کورتیان بکەینەوە:

١- سیاسەتەکانی باج و گومرگ:

یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکانی کێشەکانی بازرگانی، سیاسەتەکانی باج و گومرگە کە هەر وڵاتێک بە پێی بەرژەوەندییەکانی خۆی دەیانخاتە بواری جێبەجێکردنەوە.
بۆ نموونە:
• لە کاتی سەرۆکایەتی دۆناڵد ترەمپ (٢٠١٧-٢٠٢١)، ئەمریکا باجی زیادەی لەسەر کاڵا کەنەدەکان دانا وەک چەک و ئەلەمنیۆم بە بیانووی "ئاسایشی نیشتمانی". ئەمەش کەنەدای تووڕە کرد، چونکە کەنەدا یەکێکە لە گەورەترین دابینکەرانی ئەم کاڵایانە بۆ ئەمریکا.

• کەنەدا وەک وەڵامدانەوە، باجی لەسەر زۆرێک لە کاڵا ئەمریکاییەکان دانا. ئەمەش کێشەکانی بازرگانی زیاتر کرد، چونکە هەردوو وڵات دەستیان کرد بە "شەڕی باجەکان".

٢- جیاوازی لە بەرژەوەندییە ئابوورییەکان:

ئەمریکا و کەنەدا، سەرەڕای هاوسنووربوونیان، بەرژەوەندییە ئابوورییەکانیان هەمیشە یەک ناگرنەوە.
بۆ نموونە:
• کەنەدا زۆر پشت بە دەرهێنانی نەوت و سەرچاوە سروشتییەکان بە ئەمریکا دەبەستێت. لە کاتێکدا، ئەمریکا لە ساڵانی دواییدا (بەتایبەتی لەگەڵ پەرەسەندنی پیشەسازی نەوتی شەیڵ (بەردینی)) کەمتر پێویستی بە نەوتی کەنەدا بووە. ئەمەش کەنەدا تووشی دەکات، چونکە ئابوورییەکەی بەشێوەیەکی گەورە لەسەر ئەم دەرهێنانە دامەزراوە.
• کێشەی بازرگانی لەسەر کاڵاکانی وەک شیر و پەنیر (dairy products) هەیە. کەنەدا سیستەمێکی توندی پاراستنی بازاڕی ناوخۆیی خۆی هەیە بۆ پیشەسازی شیر کە باجەکەی بۆ سەر شیر و پەنیری ئەمریکی لە نێوانی ٢٠٠% بۆ ٣٠٠% دایە، کە ئەمەش ئەمریکاییەکان تووڕە دەکات، چونکە دەیانەوێت کاڵاکانی خۆیان لە کەنەدا بفرۆشن بەڵام بەهۆی باجەکان و سنووردارکردنەکانەوە ناتوانن.
• کاتێک یەکێک لە وڵاتەکان هەست بەوە دەکات کە بەرژەوەندییەکانی پارێزراو نین، دەست بە دانانی سنووردارکردنەکان دەکات، ئەمەش وڵاتی بەرامبەر ناچار دەکات هەمان کار بکات و ئەمە دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی متمانە و زیادبوونی کێشەکان.

٣- سیاسەتە ناوخۆییەکان و گۆڕانکارییە سیاسییەکان:

گۆڕانکارییە سیاسییەکان لە هەر یەکێک لە وڵاتەکان دەتوانن کێشەکانی بازرگانی زیاتر بکەن.
بۆ نموونە:
• کاتێک دۆناڵد ترەمپ سەرۆک بوو، سیاسەتەکانی "ئەمریکا سەرەتا" (America First) کە زۆر گرنگی بە پاراستنی بازاڕی ناوخۆیی ئەمریکا دەدا، کێشەی زۆری لەگەڵ کەنەدا دروست کرد. ترەمپ تەنانەت کەنەدا بە "هەڕەشە بۆ ئاسایشی نیشتمانی" ناوزەد کرد، کە کەنەداییەکان وەک بێڕێزییەک دەڕواننە ئەو گوتارە.
• لە بەرامبەردا، کەنەدا لەژێر سەرکردایەتی جەستن ترودۆ، هەوڵیدا سەربەخۆیی خۆی نیشان بدات و لەگەڵ وڵاتانی دیکە (وەک چین و

یەکێتیی ئەورووپا) پەیوەندییە بازرگانییەکانی پەرە پێبدات، ئەوکارەش دەبێتە هۆی تووڕەبونی ئەمریکا.

٤- کێبرکێ لەسەر سەرچاوە سروشتییەکان:

ئەمریکا و کەنەدا هاوسنوورن و سەرچاوە سروشتییەکانی زۆریان هاوبەشە، وەک ئاوی نیاگارا، نەوت و گاز. کێبرکێ لەسەر ئەم سەرچاوە سروشتییانە دەشێت کێشەی بازرگانی زیاتر بکات.
بۆ نموونە:
• کەنەدا دەیەوێت نەوتەکەی بەرەو ئەمریکا دەربکات، بەڵام ئەمریکا لەگەڵ پەرەسەندنی پیشەسازی نەوتی شەیڵ (بەردینی)، کەمتر پێویستی بە نەوتی کەنەدا بووە. ئەمەش کەنەدای ناچار کردووە کە بەدوای بازاڕەکانی دیکەدا بگەڕێت (وەک چین)، ئەمەش ئەمریکا تووڕە دەکات چونکە نایەوێت کەنەدا پەیوەندییەکی بازرگانیی قووڵ لەگەڵ چین دروست بکات.
• هەروەها، کێشەی پاراستنی ژینگە لەم ناوچانە، وەک بەرنامەکانی بۆریی نەوت (Keystone XL)، کێشەی زۆری دروست کردووە. کەنەدا دەیەوێت ڕێڕەوی بۆرییە نەوتەکان زیاتر بکات، بەڵام گرووپەکانی ژینگەپارێزی لە ئەمریکا و کەنەدا دژایەتی دەکەن، ئەمەش وەک بەربەستێکی تری بازرگانی سەیردەکرێت.

کۆتایی:

پەیوەندییەکانی نێوان ئەمریکا و کەنەدا پەیوەندییەکی قووڵ و ستراتیژییە، بەڵام پڕە لە ناکۆکی و کێبرکێ. هەردوو وڵات پێویستییان بە یەکتری هەیە، بەڵام کەنەدا هەمیشە هەوڵدەدات سەربەخۆیی خۆی لە ژێر سێبەری ئەمریکا بپارێزێت. لە کاتێکدا ئەمریکا زۆرجار وەک هێزێکی گەورە و سەرەکی دەردەکەوێت. کەنەدا هەوڵدەدات وەک وڵاتێکی سەربەخۆ و نەرمتر خۆی نیشان بدات. ئەم پەیوەندییە لە داهاتوودا دەشێت زیاتر پەرە بستێنێت، بەڵام کێشەکانی نێوانیانیش بە تەواوی لە نێو ناچن.

گۆران عەبدوڵڵا

وانەکان لەسەر پۆپۆلیزم و دیموکراسی.. نووسینی: ئێکە ئەرنادا.. وەرگێڕانی: گەران عەبدوڵڵا

لەگەڵ دەستبەکاربونی دۆناڵد ترامپ و گەڕانەوەی وەک سەرۆکی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، کاریگەری سیاسی وەک خاڵێکی سەرەکی گفتوگۆکانی جیهانی لەسەر دیموکراسی دەمێنێتەوە. هەڵبژاردنەوەی دووبارەی ترامپ تەنها ڕەنگدانەوەی بێزاری دەنگدەران نییە؛ بەڵکوو ئاماژەیە بۆ کێشە قووڵترەکانی بەڕێوەبردنی دونیای ئەمڕۆ دەکات.

لێکچونەکانی نێوان سەرهەڵدانەوەی ترامپ و نموونە مێژووییەکانی پۆپۆلیزم، وەک گەیشتنی لویس بۆناپارت Louis Bonaparte بۆ دەسەڵات، ڕوانگەیەکی سەرنجڕاکێشمان نیشاندەدات. کارڵ مارکس بە شێوەیەکی گاڵتەئامێزانە ناوبانگی بۆناپەرتی وەک کەسێکی “شێواو و بێتوانا” وەسفکرد، سەرکەشی و کەموکوڕییەکانی خۆی لە پشت “دەمامکی مەرگی ئاسنینی ناپلیۆن” دەشاردەوە. لە “هەژدەی برۆمێری لویس بۆناپارت”دا، مارکس وردەکاری ئەوەی خستەڕوو کە چۆن بارودۆخی کۆمەڵایەتی و ململانێی چینایەتی ڕێگەیان بۆ گەیشتنی کەسانی نەگونجاو بۆ دەسەڵات خۆشکرد. ئەم دینامیکیەتە، وەک پیتەر وین-براون Peter Winn-Brown لە “گەڕانەوەی دووەم: بەشی یەکەم – زیندووبوونەوە” دەیخاتەڕوو، هاوشێوەی سەرهەڵدانەوەی ترامپە.

وەک ئەوەی وین براون جەختی لەسەر دەکاتەوە، توانای ترامپە لە ئیستغلالکردنی ناڕەزایەتییە کەلتووری و ئابوورییەکان. ئەم چیرۆکەی قوربانی بوون و یاخیبوون دژی چینی باڵادەست هاوشێوەی ئەو ڕەوتانەیە لە باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیا، بەتایبەتی ئەندەنووسیا، کە لەوێ وتاری پۆپۆلیستی بە شێوەیەکی بەرچاو شێوە و شکڵی داوە بە هەڵمەتەکانی هەڵبژاردن.

هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی ئەندەنووسیا لە ساڵی ٢٠١٩ دینامیکیەتێکی هاوشێوەی دەرخست. کاندیدەکان وەک پرابۆ سوبیانتۆ بانگەشەی پۆپۆلیستیان بەکارهێنا بۆ کۆکردنەوەی پشتگیری، تەرکیزیان لەسەر

سیاسەتی ئابووری نەتەوەیی و ڕەخنەگرتن لە کاریگەری بیانی کرد. ئەم پەیامانە بە قووڵی لەگەڵ دەنگدەرانی بێ هیوابوو لە نایەکسانی ئابووری دەنگی دایەوە. ئەم هاوتەریبییانە ئەوە دەردەخەن کە چۆن پۆپۆلیزم، چ لە ویلایەتە یەکگرتووەکان یان لە ئەندەنووسیا، بە کەڵک وەرگرتن لە نائارامییە کەلتووری و ناڕەزایەتییە ئابوورییەکان گەشە دەکات.

هەوڵەکان بۆ ناڕەوا کردنی ڕابەرە پۆپۆلیستەکان زۆرجار ئەنجامی نەخوازراوی هەیە، وەک مارکس لە ڕەخنەکەی لە رکابەرەکانی بۆناپارت تێبینی کرد. کەسایەتییەکان وەک ڤیکتۆر هیوگۆ و پییەرجۆزێف پرۆدۆن، بە هەوڵدان بۆ کەمنیشاندانی بۆناپارت، بە شێوەیەکی نەخوازراو پێگەیان بەهێز کرد. وین براون ئاماژە بە دینامیکێکی هاوشێوە لە سیاسەتی مۆدێرندا دەکات، کە تێیدا هەوڵەکان بۆ لابردنی ترامپ چیرۆکەکەی وەک قوربانی زوڵمی چینی باڵادەست بەهێزتر دەکات. ئەمە ئەو پێویستییە ستراتیجییە دەردەخات کەدەبێت هۆکارە بنەڕەتییەکانی ناڕەزایەتی خەڵک چارەسەربکرێت نەوەک تەرکیزکردن لەسەر ڕابەرە تاکەکەسییەکان.

وین براون ڕەخنە لە شکستی پارتی دیموکرات دەگرێت لە پەیوەندیکردن لەگەڵ دەنگدەرانی چینی کرێکار، خاڵێک کە لە سیاسەتی ئەندەنووسیاش دووبارە دەبێتەوە. کاندیدە پێشکەوتنخوازەکان لە ئەندەنووسیا زۆرجار کێشەیان هەیە لە پەیوەندیکردن لەگەڵ کۆمەڵگە گوندنشین و ئابووری لاوازەکان کە تێیاندا گەشەسەندن نایەکسانە. هەردوو وڵات پێویستی بزووتنەوە پێشکەوتنخوازەکان دەردەخەن بۆ چارەسەرکردنی کێشە ئابوورییەکان لەگەڵ ڕێزگرتن لە شوناسە کەلتوورییەکان بە گەڕاندنەوەی متمانە.

چەمکی “زنجیرەی یەکسانی”ی شانتاڵ موف Chantal Mouffe ڕێنمایی پێشکەش دەکات بۆ پڕکردنەوەی کەلێنی نێوان بزووتنەوە پێشکەوتنخوازەکان و دەنگدەران. ئەم ڕێبازە پەیوەندی بە یەکگرتنی ناڕەزایەتییە جیاوازەکانەوە هەیە لەژێر دیدێکی هاوبەشدا، جەخت لەسەر هاوپشتی دەکات لە بری دابەشبوون.

بەشداریکردن لە حوکمڕانی ڕێگایەکی تری بەرەوپێشچوون پێشکەش دەکات. زانای سیاسی ئارکۆن فونگ Archon Fung پشتگیری لە مۆدێلەکانی وەک بودجەی بەشداریکردن دەکات، کە هاووڵاتیان بەهێز دەکات بە بەشداریکردن لە بڕیاردان. لە شارەکانی وەک سورابایا، بەشداریکردن لە بودجە سەرکەوتوو بووە لە باشترکردنی لێپرسینەوەی

دیموکراسی و دروستکردنی هەستی خاوەندارێتی لە نێو دەنگدەراندا.
لەگەڵ ئەوەشدا، بزووتنەوە پێشکەوتنخوازەکان دەبێت سیاسەتەکانیان بە کاریگەری بگەیەنن بە ئەوەی لەگەڵ دەنگدەران لە سەرانسەری جیاوازییە کەلتووری و ئابوورییەکان دەنگ بداتەوە. ئەو سیاسەتانەی جەخت لەسەر گشتگیری و سوودی ڕاستەوخۆ بۆ گرووپە پەراوێزخراوەکان دەکەن دەتوانن وەک هێزێکی یەکگرتوو کار بکەن. بۆ نموونە، چوارچێوەکردنی بەرنامەکان وەک دەستگەیشتن بە چاودێری تەندروستی یان گەشەپێدانی ژێرخان وەک ئامرازێک بۆ یەکسانی و بەهێزکردنی ئابووری، کەلێنەکانی لێکتێگەیشتن و پشتگیری پڕ دەکاتەوە.

زیندووبوونەوەی سیاسی ترامپ درزەکان لە سیستەمە دیموکراسییە جیهانییەکان دەردەخات، بەڵام هەروەها دەرفەتێک بۆ تێڕامان و چاکسازی پێشکەش دەکات. لە کاتێکدا وێن براون جەخت لەسەر کەموکوڕییە گرنگەکان دەکات، بەڵام لە چارەسەری کردەیی کورت دەهێنێت. بە وەرگرتنی وانە لە ئەندەنووسیا، بزووتنەوە پێشکەوتنخوازەکان لە ویلایەتە یەکگرتووەکان و شوێنەکانی تر دەتوانن سیاسەتێک دابڕێژن کە نایەکسانی ئابووری، نامۆبوونی کەلتووری و بێهیوابوونی سیاسی چارەسەر بکات.

لە هەمان کاتدا، ڕابەران دەبێت دیدێکی ڕوون و گشتگیر بخەنەڕوو کە کۆمەڵگە جیاوازەکان لەژێر ئامانجە هاوبەشەکانی یەکسانی و دەرفەتدا یەکبخات. چەمکی “پۆپۆلیزمی پێشکەوتنخواز”ی نانسی فرەیزەر Nancy Fraser ، بزووتنەوەیەک کە دادپەروەری ئابووری لەگەڵ گشتگیری کەلتووریدا تێکەڵ دەکات، چوارچێوەیەکی سەرنجڕاکێش بۆ ئەم هەوڵە پێشکەش دەکات.

چ لە ویلایەتە یەکگرتووەکان، ئەندەنووسیا، یان شوێنەکانی تر، بزووتنەوە پۆپۆلیستەکان تەحەدا دەکەن بۆ دووبارە بیرکردنەوە لە مەبەست و ئەولەویەتەکانی دیموکراسی. داهاتووی سیستەمە دیموکراسییەکان لە بەرەنگاربوونەوەی ئەم گۆڕانکارییانەدا نییە، بەڵکو لە باوەشپێداکردنیاندایە بە دروستکردنی چوارچێوەیەک کە ڕیشەی لە هاوپشتی و مەبەستی هاوبەشدا هەبێت. ئەو ڕابەرانەی گوێ دەگرن، خۆیان دەگونجێنن و بە مەبەستەوە کار دەکەن دەتوانن دیموکراسی بۆ سەردەمێکی نوێ پێناسە بکەنەوە.

وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

سەرچاوە:

جاكارتا پۆست/تۆڕی هەواڵی ئاسیا
https://opinion.inquirer.net/180409/lessons-on-populism-and-democracy

---

ناساندنی کتێبی "تەنگژەکانی لینین- "The Dilemmas of Lenin"ی تاریق عەلی.. ئامادەکردنی: گۆران عەبدوڵڵا

ئەم کتێبە قەبارەی ٣٢٧ لاپەڕەییە لە ساڵی ٢٠١٧ لەچاپخانەی ڤێرسۆی لەندەن و نیۆرک بە زمانی ئینگلیزی لە چاپدراو و بڵاوکرایەوە کە هاوکاتە لەگەڵ سەدەمین ساڵیادی شۆڕشی ڕووسیا. نووسەر لەم کتێبەدا؛ لینین وەک بیرمەندێکی سیاسی و ڕێبەرێکی شۆڕشگێڕ دەخاتە بەرچاو وە خاڵی بنەڕەتی ئەم کتێبە ئەوەیە کە لینین لە جێگاو شوێنی شیاوی خۆی دابنێت.

بابەت و تێڕوانینە سەرەکییەکانی ئەم کتێبە:

١- پراگماتیزمی شۆڕشگێڕی
تاریق عەلی، لینین وەک شۆڕشگێڕێکی پراگماتیک نیشان دەدات کە بەردەوام دەبوایە هاوسەنگی لە نێوان ئایدیۆلۆژی و پێداویستییە کردارییەکان بپارێزێت. ئەو نیشانی دەدات چۆن لینین تیۆری مارکسیزمی لەگەڵ بارودۆخی ڕووسیادا گونجاند و بڕیاری گرنگیدا لەوبارەوە کە هەندێک جار پێچەوانەی بیرکردنەوەی ئۆرتۆدۆکسی مارکسیزم بوون.

٢-زەمینەی مێژوویی
کتێبەکە بڕیارەکانی لینین لە چوارچێوەی مێژوویدا دادەنێت، بە تایبەتی لێکۆڵینەوە لەوە دەکات کە چۆن فشارەکانی جەنگی جیهانی یەکەم، جەنگی ناوخۆ و گۆشەگیری نێودەوڵەتی کاریگەریان لەسەر بڕیارەکانی هەبووە. تاریق عەلی باس لەوە دەکات کە زۆرێک لە

بڕیارە جێی مشتومڕەکانی لینین وەڵامدانەوە بوون بە بارودۆخی مێژوویی دیاریکراو نەک پەسەندکردنی ئایدیۆلۆژی.

٣- گەشەسەندنی فیکری

تاریق عەلی گەشەسەندنی فیکری لینین دەگەڕێتەوە بۆ کاریگەرییە سەرەتاییەکانی نەریتی شۆڕشگێڕی ڕووسیاوە بەشدارییە تیۆرییەکانی دواتری. کتێبەکە لێکۆڵینەوە لەوە دەکات کە چۆن بیرکردنەوەی لینین سەبارەت بە پرسەکانی ڕێکخستنی حزب، دەوڵەت و شۆڕش بە تێپەڕبوونی کات گەشەی کرد.

خاڵەکانی شیکردنەوەی ڕەخنەگرانە:

بیرکردنەوە و باوەڕی تاریق عەلی هاوسۆزە بەڵام بێ ڕەخنە نییە. ئەو لێکۆڵینەوە لەو بڕیارانە دەکات کە بوونەتە جێی مشتومڕ و وەک سەرکوتکردنی حزبە سۆشیالیستەکانی تر و بەکارهێنانی دەوڵەت وەک ئامرازێکی سەرکوتگەر، دەیانخاتە چوارچێوەیەکەوە، بەڵام لینین لە بەرپرسیارێتی بەری ناکات. کتێبەکە هەردوو گێڕانەوەی باوی دژە کۆمۆنیستی و پیرۆزکردنی ئەوەی لینین لە دەرەوەی رەخنە دابنرێت تێدەپەڕێنێت. هەوڵدەدات وێنەیەکی ئاڵۆزتر لە لینین وەک ڕێبەرێکی شۆڕشگێڕ پێشکەش بکات کە ڕووبەڕووی بژاردە دژوارەکان بووەتەوە. تاریق عەلی بە تایبەتی جەخت لەسەر نێودەوڵەتیخوازی لینین و تێگەیشتنی لە ئیمپریالیزم دەکات، باس لەوە دەکات کە ئەو دیدانەی لینین هێشتا پەیوەندییان بە گفتوگۆی سیاسی هاوچەرخەوە هەیە.

توخمە پێکهاتەییەکانی ئەم کتێبە:

گێڕانەوەکە هەم بەپێی کات و هەم بەپێی بابەت ڕێکخراوە، لێکۆڵینەوە لە تەنگەژە سەرەکییەکان دەکات کە لینین لە قۆناغە جیاوازەکانی ژیانی شۆڕشگێڕیدا ڕووبەڕوویان بووەتەوە. تاریق عەلی بەشێوەیەکی بەرفراوان پشت بە نووسینەکانی لینین و گێڕانەوە هاوچەرخەکان دەبەستێت، دەیانخاتە بەرباس لەگەڵ لێکدانەوە مێژووییەکانی دواتردا. کتێبەکە بەشدارییە تیۆرییەکانی لینین بە پرسە سیاسییە هاوچەرخەکانەوە دەبەستێتەوە، بە تایبەتی سەبارەت بە ئیمپریالیزم و ستراتیژی شۆڕشگێڕی.

بەشدارییە گرنگەکان:

١- کتێبەکە تێڕوانینێکی نوێ بۆ بەشدارییە تیۆری و کردارییەکانی لینین پێشکەش دەکات، جەخت لەسەر پەیوەندییان بە خەباتی سیاسی

هاوچەرخەوە دەکات.

٢-شیکردنەوەکەی تاریق عەلی یارمەتیدەرە بۆ تێگەشتن لەو شیکردنەوە ناکۆکانەی دەربارەی بیر و کردارەکانی لینین کە وەڵامدانەوە بووە بە بارودۆخی مێژوویی دیاریکراو نەک ناکۆکبوون.

٣-کارەکە هەم ڕەخنەی لیبراڵی و هەم کۆنزەرڤاتیڤ لە لینین تێدەپەڕێنێت لەهەمانکاتدا تێڕوانینێکی ڕەخنەگرانە بۆ بڕیارەکان و ئەنجامەکان دەپارێزێت. لەوانەیە هەندێک خوێنەر مامەڵەی هاوسۆزانەی تاریق عەلی لەگەڵ لینین بە هەندێک لە بڕیارەکان مایەی مشتومڕ بن. کتێبەکە زانیارییەکی زۆر لەسەر مێژووی ڕووسیا و ئەوروپا وەردەگرێت. لە کاتێکدا تاریق عەلی هەوڵدەدات بیرۆکەکانی لینین بە سیاسەتی هاوچەرخەوە ببەستێتەوە، لەوانەیە هەندێک لەم پەیوەندیيانە بە هەندێک خوێنەر درێژدادڕی دەرکەوێت.

پەیوەندی هاوچەرخ:

تاریق عەلی باس لەوە دەکات کە تێڕوانینەکانی لینین تاوەکوو ئێستاش پەیوەندییان بە خەباتی سیاسی هاوچەرخەوە هەیە، بە تایبەتی سەبارەت بە:

- پەیوەندی نێوان نەتەوەخوازی و نێودەوڵەتیخوازی
- پرسەکانی ڕێکخستن و ستراتیژی سیاسی
- تێگەیشتن لە ئیمپریالیزم بە شێوە مۆدێرنەکەی
- ڕۆڵی دیموکراسی لە بزووتنەوە شۆڕشگێڕییەکاندا

کتێبەکە بە سەرکەوتوویی نیشانی دەدات کە چۆن بەشدارییە تیۆرییەکان و ئەزموونە کردارییەکانی لینین بەردەوامن لە پێشکەشکردنی تێڕوانین بە بزووتنەوە سیاسییە هاوچەرخەکان لە کاتێکدا دان بە تایبەتمەندی مێژوویی زەمینە و بڕیارەکانیدا دەنێت. شایەنی باسە کاری ئەم کتێبە هەوڵدانە بۆ تێگەیشتن لە تەنگەژەکانی لینین وەک کێشەی سیاسی ڕاستەقینە نەک تەنها پرسی تیۆری. تاریق عەلی لە کتێبەکەیدا باسی هەردوو سەرکردە ستالین و ترۆتسکی دەکات، بە تایبەت لە چەند ڕووەوە:

١-پەیوەندیان لەگەڵ لینین: شیکردنەوە دەکات بۆ پەیوەندی نێوان لینین و ترۆتسکی، کە چۆن سەرەتا جیاوازییان هەبوو بەڵام دواتر نزیکایەتییەکی فیکری زۆر لە نێوانیاندا پەیدابوو. باس لە

ڕەخنەکانی لینین لە ستالین دەکات، بەتایبەت لە "وەسیەتنامەکەی" کە تیایدا ئاگاداری دەدات لە دانی دەسەڵاتی زۆر بە ستالین.

٢-ململانێی دوای مەرگی لینین: باسی ئەو ناکۆکیانە دەکات کە دوای مردنی لینین لە نێوان ستالین و ترۆتسکی سەریان هەڵدا و شیکردنەوە بۆ ئەوە دەکات کە چۆن ستالین توانی دەسەڵات بگرێتە دەست و ترۆتسکی پەراوێز بخات.

٣-جیاوازی تێڕوانینەکان: باس لە جیاوازی نێوان بۆچوونی ترۆتسکی بۆ "شۆڕشی بەردەوام" و تێڕوانینی ستالین بۆ "سۆشیالیزم لە یەک وڵات" دەکات. شیکردنەوە دەکات بۆ ئەوەی کە چۆن ئەم جیاوازیانە کاریگەریان لەسەر ئایندەی یەکێتیی سۆڤییەت هەبوو.
تاریق عەلی هەوڵی داوە بە شێوەیەکی ڕەخنەگرانە مامەڵە لەگەڵ ڕۆڵی هەردوو کەسایەتییەکە واتە (ستالین و ترۆتسکی) بکات و کاریگەریان لەسەر میراتی لینین و شۆڕشی ڕووسیا شیکاتەوە.
پەیوەندییە ئاڵۆزەکانی لینین لەگەڵ چەندین کەسایەتی و بزووتنەوەی سیاسی تاوتوێ کراوە، جەخت لەسەر ئەوە کراتەوە کە چۆن ئەم پەیوەندیانە لە قۆناغە جیاوازەکانی خەباتی شۆڕشگێڕیدا گۆڕانیان بەسەردا هاتووە. نیشانی دەدات کە چۆن شێوازی مامەڵەی لەگەڵ هاوپەیمانێتییەکان پراگماتی بوو نەوەک دۆگماتی. بۆ نموونە:

- لەگەڵ پلیخانۆڤ: سەرەتا وەک مامۆستایەک بوو کە دواتر بوو بە نەیار.
- لەگەڵ مارتۆڤ و مەنشەڤیکەکان: هاوپەیمانی پێشووی نزیک کە بوون بە نەیاری ئایدیۆلۆژی.
- لەگەڵ ترۆتسکی: لە ناکۆکی سەرەتاییەوە بۆ بوون بە هاوبەشێکی گرنگی شۆڕشگێڕی.
- لەگەڵ سۆسیال دیموکراتەکانی ئەڵمانیا: لە ڕێزەوە بۆ ڕەخنەی توند دوای پشتگیریکردنیان لە جەنگی جیهانی یەکەم.

لەڕووی مێژووییەوە ئەم پەیوەندیانە دەخاتە ناو چوارچێوەی فراوانتری بزووتنەوەی شۆڕشگێڕییەوە. نیشانی دەدات کە چۆن گۆڕانی بارودۆخەکان کاریگەریی لەسەر هاوپەیمانێتییە سیاسییەکان هەبووە، هەروەها لێکۆڵینەوە لەوە دەکات کە چۆن ڕووداوە نێودەوڵەتییەکان کاریگەریان لەسەر ئەم پەیوەندیانە هەبووە. ئەم بەشە یارمەتیمان دەدات تێبگەین لە میتۆدی سیاسی لینین و شێوازی مامەڵەکردنی لەگەڵ دروستکردن و پاراستنی هاوپەیمانێتییە شۆڕشگێڕییەکان لە

کاتی مامەڵەکردن لەگەڵ نەیارانی سیاسیدا.

-____________

ئەم بابەتە لەم شوێنانە بڵاوبۆتەوە..
ڕۆژنامەی ڕەوت ژمارە 34ی شوباتی ٢٠٢٥

ناوەندی گاورباغی- بۆ هزر و هۆشیاریی سۆسیالیستی

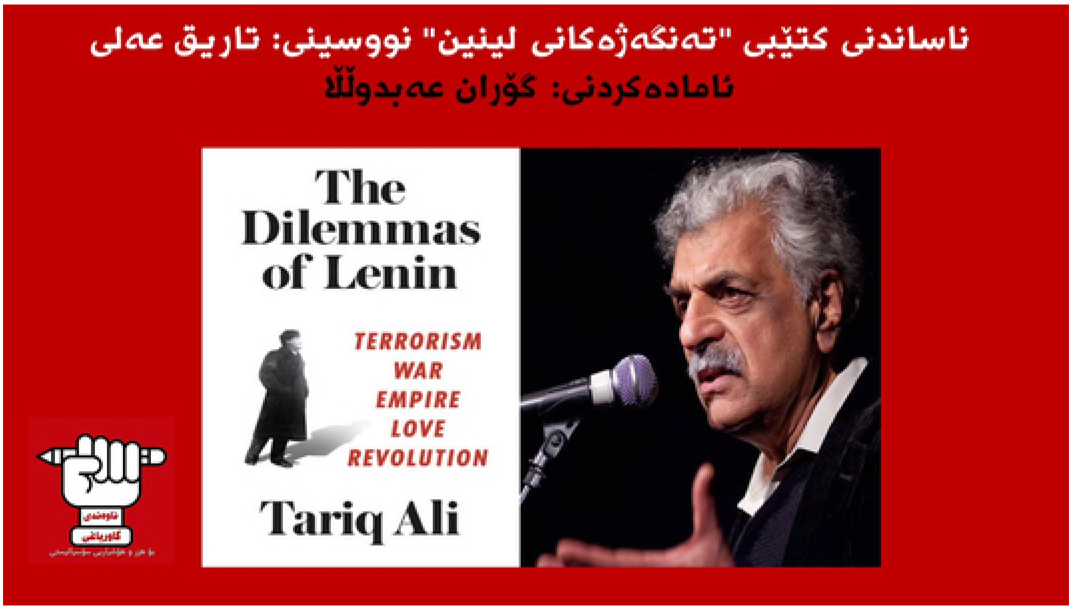

ئیمپراتۆریەت خۆی وێران دەکات.. نووسینی: کریس هێجز.. وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

ئەمە نەخۆشییەکانی هەموو ئیمپراتۆریەتە لەناوچووەکان هاوبەش دەکەین لەگەڵ تێکەڵەیەک لە گاڵتەجاڕی، گەندەڵی بەرفراوان، شکستی سەربازی، داڕمانی ئابووری و سەرکوتکردنی دەندانەی دەوڵەت.

[کریس هێجز]

ملیاردێرەکان، فاشیستە مەسیحییەکان، فێڵبازەکان، دەروون نەخۆشەکان، گێلەکان، خۆپەرستەکان و لادەرەکان کە دەستیان بەسەر کۆنگرێس، کۆشکی سپی و دادگاکاندا گرتووە، کار لەسەر داڕمانی بنەماکانی دەوڵەت دەکەن. ئەم برینە خۆکردانە، تایبەتمەندی هەموو ئیمپراتۆریەتە دواکەوتووەکانە، بەشەکانی دەسەڵات شەل و وێران دەکەن. پاشان، وەک خانووی لە کارتەن دروستکراو ئیمپراتۆریەت دادەڕمێت.

لە لووتبەرزی خۆیاندا، ناتوانن لەکەمبوونەوەی هێزی ئیمپراتۆریەت تێبگەن، بەرپرسە باڵاکان لە ئیدارەی ترەمپ پەنایان بردۆتە بەر دنیایەکی خەیاڵی کە چیتر ڕاستییە سەخت و ناخۆشەکانی بونیان نامێنێت. ئەوان هەرای بێبنەما دەکەن و لە هەمان کاتدا دەستوور دەدزن و دیپلۆماسی فرەلایەنی و سیاسەت دەگۆڕن بۆ هەڕەشە و سوێندی وەفاداری. ئاژانس و بەشەکان، کە بە یاساکانی کۆنگرێس دروستکراون و پارەیان پێدراوە، خەریکە دەبن بە دووکەڵ.

ئەوان ڕاپۆرت و داتای حکومەت لەسەر گۆڕانی کەش و هەوا لادەبەن و لە ڕێککەوتننامەی پاریس بۆ کەش و هەوا دەکشێنەوە. ئەوان لە ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی دەکشێنەوە. ئەوان سزای بەرپرسانی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی دەدەن – کە فەرمانی دەستگیرکردنی بۆ بنیامین نەتانیاهۆی سەرۆک وەزیرانی ئیسرائیل و یۆئاڤ گالانتی وەزیری بەرگری پێشوو دەرکرد بە تۆمەتی تاوانی جەنگ لە غەزە. ئەوان پێشنیازیان کرد کەنەدا ببێتە ویلایەتی ٥١. ئەوان گروپێکی کاریان پێکهێناوە بۆ “لەناوبردنی ئەوانەی دژایەتی مەسیحیەت دەکەن”. ئەوان داوای لکاندنی گرینلاند و داگیرکردنی کەناڵی پەنەما دەکەن. ئەوان پێشنیازی چۆڵکردنی غەزەو دەستبەسەرداگرتنی لەلایەن

ئەمریکاوەو گۆڕینی بۆ شوێنێکی گەشتیاری دەکەن. ئەگەر ئەوە ڕووبدات ئەوا ڕژێمە عەرەبییەکان کە لەلایەن ئەمریکاوە پشتگیری دەکرێن دەڕووخێنێت.

فەرمانڕەوایانی هەموو ئیمپراتۆرییەتەکانی ئەم دوواییانە، لەوانە ئیمپراتۆرەکانی ڕۆما کالیگولا و نیرۆ یان چارلزی یەکەم، دوا پاشای هابسبۆرگ، ئەمانە هیچ جیاوازنیین لە کەڵاو لەسەرە بەبەهرەکان کە وشە بەماناکانیان یەک لەدوای یەک ریزدەکەن. ئەوان، وەک دۆناڵد ترەمپ، ڕەنگدانەوەی ئەو ڕزینە ئەخلاقی، فیکری و جەستەییەن کە کۆمەڵگەیەکی نەخۆش تووشی دەبێت.

من دوو ساڵم بەسەر برد لە توێژینەوە و نووسین لەسەر ئایدیۆلۆژییە چەوتەکانی ئەوانەی کە ئێستا دەسەڵاتیان گرتۆتە دەست. لە کتێبەکەمدا “[فاشیستە ئەمریکییەکان]: ڕاستڕەوی مەسیحی و جەنگ لە دژی ئەمریکا.” شایانی خوێندنەوەیەکی جدییانەیە.
ئەم فاشیستە مەسیحییانە، کە ناوەڕۆکی ئایدیۆلۆژیای ئیدارەی ترەمپ پێناسە دەکەن، بەسەرەمینەوە ڕقیان لە دیموکراسییە فرەیی و عەلمانییەکانە. ئەوان، وەک بە وردی لە چەندین کتێب و بەڵگەنامەی “مەسیحی”دا وەک پڕۆژەی ٢٠٢٥ی دامەزراوەی هێریتەج باسیان کردووە، هەوڵ دەدەن دەسەڵاتی دادوەری و یاسادانان، لەگەڵ میدیا و ئەکادیمیا، بکەن بە پاشکۆی دەوڵەتێکی “مەسیحیکراو” کە ڕابەرێکی خوایی دەستنیشانکراو سەرکردایەتی دەکات. ئەوان بە ئاشکرا ستایشی لایەنگرانی نازی دەکەن وەک Rousas John Rushdoony ، کە پشتگیری جینۆساید دەکات و بەڵگە دەهێنێتەوە کە پەروەردە و خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی دەبێت بدرێت بە کڵێساکان و یاسای ئینجیلی دەبێت جێگای یاسای عەلمانی بگرێتەوە، هەروەها تیۆریستەکانی پارتی نازی وەک Carl Schmitt. ئەوان ڕەگەزپەرست، دژە ژن و دژە هاوڕەگەزەکانن. ئەوان تیۆری پیلانگێڕی سەیر دەگرنەبەر لە تیۆری جێگرتنەوەی سپی پێستەکانەوە تا دێوێکی تاریک کە ناویان ناوە “وەک- “the woke””. تەنها دەتوانیین ئەوەندە بڵێین کە ئەوان پشت بەستوونین بە واقعییەتی کۆمەڵگە.

فاشیستە مەسیحییەکان لە تاقمێکی تیۆکراتی بەناوی دۆمینیۆنیزمەوە (Dominionism) دێنەدەرێ. ئەم تاقمە وا بانگەشەکەی دەکات کە مەسیحییە ئەمریکییەکان ڕاسپێردراون بۆ ئەوەی ئەمریکا بکەن بە دەوڵەتێکی مەسیحی و نوێنەری خودا. نەیارانی سیاسی و فیکری ئەم ئینجیلگەراییە توندڕەوە وەک نوێنەری شەیتان سەرکۆنە دەکرێن.
“لەژێر دەسەڵاتی مەسیحیدا، ئەمریکا چیتر نەتەوەیەکی گوناهبار و

کەوتوو نابێت بەڵکو نەتەوەیەک دەبێت کە ١٠ فەرمانەکە بنەمای سیستەمی یاساییمان پێک دەهێنێت، خولقاندن و 'بەهاکانی مەسیحی' بنەمای سیستەمی پەروەردەییمان پێک دەهێنن، میدیا و حکومەت موژدەی خۆش بە هەموان ڕادەگەیەنن،" وەک لە کتێبەکەمدا ئاماژەم پێکردوە. "یەکێتییەکانی کرێکاران، یاساکانی مافی مەدەنی و قوتابخانە گشتییەکان هەڵدەوەشێنرێنەوە. ژنان لە هێزی کار دەردەکرێن بۆ ئەوەی لە ماڵەوە بمێننەوە، هەموو ئەوانەش کە بە ڕادەی پێویست مەسیحی نین، هاوڵاتی بوونیان لێ زەوت دەکرێت. جگە لە ئەرکی بانگەوازکردن، حکومەتی فیدراڵی کەم دەکرێتەوە بۆ پاراستنی مافەکانی موڵکایەتی و ئاسایشی 'نیشتمانی'."

فاشیستە مەسیحییەکان و کۆمەککارە ملیاردێرەکانیان، وەک ئاماژەم پێکرد، "بە وشە و دەستەواژە قسە دەکەن کە بە زۆربەی ئەمریکییەکان ئاشنا و دڵنیاکەرەوەن، بەڵام چیتر وشەکان بە ئەو مانایە بەکار ناهێنن کە لە ڕابردوودا هەیانبووە." ئەوان [illegible] ئەنجام دەدەن، پێناسە کۆنەکان دەکوژن و بە پێناسەی نوێ جێگەیان دەگرنەوە. وشەکان – لەوانە ڕاستی، دانایی، مردن، ئازادی، ژیان و خۆشەویستی – هەڵدەوەشێنرێنەوە و مانای دژ بە یەکیان پێ دەدرێت. ژیان و مردن، بۆ نموونە، مانای ژیان لە مەسیحدا یان مردن بێ مەسیح دەگەیەنن، نیشانەی باوەڕ یان بێباوەڕی. دانایی ئاماژە بە ئاستی پابەندبوون و گوێڕایەڵی بە دۆکترینەکە دەکات. ئازادی پەیوەندی بە ئازادییەوە نییە، بەڵکو ئەو ئازادییەیە کە لە شوێنکەوتنی عیسای مەسیح و ڕزگاربوون لە فەرمانەکانی عەلمانییەتەوە دێت. خۆشەویستی دەشێوێنرێت بۆ گوێڕایەڵییەکی بێ پرسیار بۆ ئەوانەی، وەک ترەمپ، کە بانگەشەی ئەوە دەکەن بە خودا قسە و کار دەکەن.

کە باهۆزی مەرگ خێراتر دەبێت، دوژمنی وەهمی، ناوخۆیی و دەرەکی، تاوانبار دەکرێن بە لەناوچوونەکە، چەوساوەکان بە لەناوبردن دیاری کراون. کاتێک وێرانکارییەکە تەواو دەبێت، کە دڵنیایی لە هەژاری هاوڵاتیان دەکات، تێکچوونی خزمەتگوزارییە گشتییەکان و دروستکردنی تووڕەییەکی نائامادە، تەنها ئامرازی توندوتیژی دەوڵەت دەمێنێتەوە. خەڵکێکی زۆر ئازار دەچێژن، بەتایبەتی کاتێک قەیرانی کەش و هەوا بە توندی و توندی زیاتر تۆڵەی کوشندەی خۆی دەسەپێنێت.

داڕمانی سیستەمی دەستووریمان لە هاوسەنگی و کۆنترۆڵ بەشێوەیەک لە شێوەکان زۆر پێش هاتنی ترەمپ ڕوویدا. گەڕانەوەی ترەمپ بۆ دەسەڵات دووایین هەناسەی پاکس ئەمریکانا (Pax Americana) نیشان دەدات.

ئەو ڕۆژە دوور نییە کاتێک، وەک سێنای ڕۆمانی لە ساڵی ٢٧ی پێش زایین، کۆنگرێس دوا دەنگدانی گرنگی خۆی دەدات و دەسەڵات ڕادەستی دیکتاتۆرێک دەکات. پارتی دیموکرات، کە ستراتیژیەکەی وا دیارە هیچ نەکات و هیوادار بێت ترەمپ بۆخۆی بڕوخێت، پێشتر لای خۆیانەوە بەو چارەنووسە حەتمییە رازیبونە.

پرسیارەکە ئەوە نییە کە ئایا ئێمە دادەڕمێین، بەڵکو چەند ملیۆن بێتاوان لەگەڵ خۆمان دەبەین. لەبەر توندوتیژی پیشەسازی کە ئیمپراتۆریەتەکەمان بەکاری دەهێنێت، دەکرێت زۆر بێت، بەتایبەتی ئەگەر ئەوانەی لە دەسەڵاتدان بڕیار بدەن دەست بۆ چەکی ناوەکی ببەن.

هەڵوەشاند□ن□وەی ئاژانسی ئەمریکی بۆ گەشەپێدانی نێودەوڵەتی (USAID) – کە ئیلۆن ماسک دەڵێت لەلایەن "هێلانەی مارێکی مارکسیستی چەپڕەوی توندڕەوەوە بەڕێوە دەبرێت کە ڕقیان لە ئەمریکا یە" – نموونەیەکە لەوەی چۆن ئەم ئاگرتێبەردەرانە هیچ تێناگەن لەوەی چۆن ئیمپراتۆریەتەکان کار دەکەن.

یارمەتی دەرەکی چاکەخوازی نییە. چەکدار کراوە بۆ پاراستنی باڵادەستی بەسەر نەتەوە یەکگرتووەکان و لابردنی ئەو حکومەتانەی کە ئیمپراتۆریەت بە دوژمنیان دەزانێت. ئەو وڵاتانەی لە نەتەوە یەکگرتووەکان و ڕێکخراوە فرەلایەنەکانی تر کە بەو شێوەیە دەنگ دەدەن کە ئیمپراتۆریەت داوا دەکات، کە سەروەری خۆیان ڕادەستی کۆمپانیا جیهانییەکان و سوپای ئەمریکا دەکەن، یارمەتی وەردەگرن. ئەوانەی وا ناکەن، یارمەتی وەرناگرن.

کاتێک ئەمریکا پێشنیاری ئەوەی کرد فڕۆکەخانە پۆرت-ئۆ-پرینسی (Port-au-Prince) پایتەختی هایتی دروست بکات، ڕۆژنامەنووسی لێکۆڵەر مات کێنارد راپۆرتێکی لەوبارەوە نووسی کەداوا لە هایتی کراوە دژی وەرگرتنی کوبا بوەستێت لە ڕێکخراوی وڵاتانی ئەمریکی، کە رێک ئەو کارەی کرد.

یارمەتی دەرەکی پڕۆژەی ژێرخان دروست دەکات تا کۆمپانیاکان بتوانن کار□□ی کاری قورسی جیهانی بەڕێوە ببەن و سەرچاوەکان دەربهێنن. پارە بۆ "پەرەپێدانی دیموکراسی" و "چاکسازی دادوەری" تەرخان دەکات کە خواستەکانی سەرکردە سیاسییەکان و حکومەتەکان پووچەڵ دەکاتەوە کە دەیانەوێت سەربەخۆ بمێننەوە لە چنگی ئیمپراتۆریەت.

بۆنموونە (USAID)، پارەی "پڕۆژەی چاکسازی پارتی سیاسی"ی دا بە

بۆلیڤیا کە نەخشەکە وا داڕێژرابوو "وەک هاوسەنگییەک لە بەرانبەر" بزووتنەوەی "ڕادیکاڵ"ی بەرەو سۆشیالیزم (مۆڤیمیێنتۆ ئەل سۆسیالیزمۆ) هەوڵیان دەدا ڕێگری لە هەڵبژاردنی سۆشیالیستەکانی وەک ئیڤۆ مۆراڵێس (Evo Morales) بکەن. کاتێک مۆراڵێس توانی هەڵبژاردنەکە بەرێتەوە، کەوتنە دابەشکردنی پارە بەسەر ئەو ڕێکخراوانەدا لەبواری بەرنامەی تایبەتدا لەوانە بەرنامەکانی ڕاهێنان تا گەنجانی بۆلیڤی فێری شێوازەکانی بازرگانی ئەمریکی بکرێن، بە ئەوەی سۆسیالیستەکان نەتوانن دەسەڵاتی خۆین بە تەواوەتی بسەپێنن.

کێنارد (Kennard) لە کتێبەکەیدا، "ڕاکێت: ڕۆژنامەنووسێکی یاخی دژی ئیمپراتۆریەتی ئەمریکی"، بەڵگە دەهێنێتەوە کە چۆن دامەزراوە ئەمریکییەکان وەک سندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی، بانکی جیهانی، سندوقی دراوی نێودەوڵەتی، بانکی گەشەپێدانی نێوان-ئەمریکی، USAID و ئاژانسی بەرەنگاربوونەوەی ماددە هۆشبەرەکان، لەگەڵ پێنتاگۆن و ئاژانسی هەواڵگری ناوەندی کار دەکەن بۆ ژێردەستەکردن و چەوساندنەوەی باشووری جیهانی.

دەوڵەتە کۆدراوەکان کە یارمەتی وەردەگرن دەبێت کار بۆ نەهێشتنی سەندیکاکان بکەن، ڕێوشوێنی سەختگیری بسەپێنن، کرێ نزم بهێڵنەوە و حکومەتی بووکەڵە بپارێزن. بەرنامە یارمەتییە پڕ پارەکان، کە بۆ ڕووخاندنی مۆراڵێس نەخشەی بۆ دانرابوو، لە کۆتاییدا وایان لە سەرۆکی بۆلیڤیا کرد USAID لە وڵات دەربکات.

درۆیەک کە بە خەڵک دەفرۆشرێت ئەوەیە کە ئەم یارمەتییە هەم بۆ هەژارەکانی دەرەوە و هەم بۆ ئێمە لە ناوەوە سوودبەخشە. بەڵام ئەو نایەکسانییەی ئەم بەرنامانە لە دەرەوە ئاسانکاری بۆ دەکەن، نایەکسانی ناوخۆیی دووبارە دەکەنەوە. ئەو سامانەی لە باشووری جیهانی دەردەهێنرێت بە دادپەروەرانە دابەش ناکرێت. دەچێتە دەستی چینی ملیاردێر، زۆر جار لە حیسابی بانکی دەرەوە دەشاردرێتەوە بۆ خۆدزینەوە لە باج.

لە هەمان کاتدا، باجەکانی ئێمە بە شێوەیەکی نایەکسان پارە بۆ سوپا تەرخان دەکات، کە مستی ئاسنینە لە پاراستنی سیستەمی چەوساندنەوە. ئەو ٣٠ ملیۆن ئەمریکییەی کە قوربانی دەرکردنی بەکۆمەڵە و پیشەسازی لابردن بوون کارەکانیان بۆ کرێکارانی کارگە قورسەکانی دەرەوە لەدەست دا. وەک کێنارد ئاماژە دەکات، هەم لە ناوەوە و هەم لە دەرەوە، "گواستنەوەیەکی فراوانی سامانە لە

هەژارەوە بە دەوڵەمەند لە ئاستی جیهانی و ناوخۆیی.”
“هەمان ئەو کەسانەی دەربارەی ئەوەی لە دەرەوە دەیکەین ئەفسانەکان دادەڕێژن، سیستەمێکی ئایدیۆلۆژی هاوشێوەیان دروستکردووە ڕەوایی بە دزی لە ناوەوە دەدات؛ دزی لە هەژارترینەوە، لەلایەن دەوڵەمەندترینەوە،” ئەو دەنووسێت. “هەژار و کرێکارانی هارلەم (Harlem) زیاتر هاوبەشیان لەگەڵ هەژار و کرێکارانی هایتی هەیە وەک لەوەی لەگەڵ دەسەڵاتدارەکانی خۆیان هەیانبێت، بەڵام ئەمە [illegible] بە ئەوەی فێڵەکە کار بکات.”
یارمەتی دەرەکی کارگە قورسەکان یان “ناوچە ئابوورییە تایبەتەکان” لە وڵاتانی وەک هایتی دەپارێزێت، کە کرێکاران بە چەند سەنتێک لە کاتژمێرێکدا و زۆر جار لە بارودۆخی ناهەمواردا کار بۆ کۆمپانیا جیهانییەکان دەکەن.
“یەکێک لە لایەنەکانی ناوچە ئابوورییە تایبەتەکان و یەکێک لە هاندەرەکان بۆ کۆمپانیاکان لە ئەمریکا، ئەوەیە کە ناوچە ئابوورییە تایبەتەکان تەنانەت ڕێکخستنی کەمتریان هەیە لە دەوڵەتی نیشتمانی لەسەر چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ کار و باج و گومرگ،” کەنارد لە چاوپێکەوتنێکدا پێی وتم:
“تۆ ئەم کارگە قورسانە لە ناوچە ئابوورییە تایبەتەکان دەکەیتەوە. پارەیەکی کەم بە کرێکارەکان دەدەیت. هەموو سەرچاوەکان دەردەهێنیت بەبێ ئەوەی گومرگ یان باج بدەیت. دەوڵەت لە مەکسیک یان هایتی یان هەر شوێنێک بێت، کە بەرهەمهێنانەکەیان بۆ دەرەوە دەگوازنەوە، هیچ سوودێکی بۆ خەزێنەی وڵاتەکە نییە، ئەمە ئەوە دەگەیەنێت کە هەرگیز سەندوقەکانی دەوڵەت سامانەکەی زیاد ناکات. ئەوە تەنها کۆمپانیاکانن کە سوود لەو کارە وەردەگرن.”

کەنارد لە کتێبەکەیدا دەنووسێت “هەمان ئەم دامەزراوە و میکانیزمی کۆنترۆڵی ئەمریکییە، بەکارهێنران بۆ تێکدانی هەڵمەتی هەڵبژاردنی جەرمی کۆربن کە ڕەخنەگرێکی توندی ئیمپراتۆریەتی ئەمریکایە، لەهەڵمەتی هەڵبژاردنەکەیدا بۆ سەرۆک وەزیرانی بەریتانیا.”

ئەمریکا نزیکەی ٧٢ ملیار دۆلاری لە یارمەتی دەرەکی لە ساڵی دارایی ٢٠٢٣دا خەرج کرد. پارەی دا بە دەستپێشخەرییەکانی ئاوی پاک، چارەسەری ئێچ ئای ڤی/ئایدز، ئاسایشی وزە و کاری دژە گەندەڵی. لە ٢٠٢٤دا لە ٤٢%ی هەموو یارمەتییە مرۆییەکانی دابین کرد کە نەتەوە یەکگرتووەکان چاودێری دەکرد.
یارمەتی مرۆیی، کە زۆر جار وەک “هێزی نەرم” وەسف دەکرێت، نەخشەی بۆ کێشراوە بۆ شاردنەوەی دزینی سەرچاوەکان لە باشووری جیهان

لەلایەن کۆمپانیا ئەمریکییەکانەوە، فراوانبوونی جێ پێی سوپای ئەمریکا، کۆنترۆڵی توندی حکومەتە بیانییەکان، ئەو وێرانکارییەی ل□ ل□□دانی بیرە نەوتەکان دروست دەبێت، خراپ بەکارھێنانی سیستماتیکی کرێکاران لە کارگە قورسە جیھانییەکان و ژەھراویکردنی منداڵانی کرێکار ل□ ش□و□نی وەک کۆنگۆ، کە بەکاردەھێنرێن بۆ دەرھێنانی لیسیۆم.

گومانم ھەیە ئیڵن ماسک و سوپایەک لە منداڵە لاوەکانی لە بەشی کارایی حکومەت (DOGE) — کە بەشێکی فەرمی نییە لە ناو حکومەتی فیدراڵی — ھیچ بیرۆکەیەکیان ھەبێت دەربارەی چۆنیەتی کارکردنی ئەو ڕێکخراوانەی وێرانی دەکەن، بۆچی ھەن، یان لەناوچوونی مانای چی دەبێت بۆ ھێزی ئەمریکی؟

دەستبەسەرداگرتنی تۆمارەکانی کارمەندانی حکومەت و کەرەستەی نھێنی، ھەوڵدان بۆ کۆتایی ھێنان بە گرێبەستی حکومی بە بەھای سەدان ملیۆن دۆلار — زۆربەیان پەیوەندیان بە فرەیی، یەکسانی و لەخۆگرتن (DEI) ھەیە، پێشنیارەکانی کڕینەوە بۆ "وشککردنی زەلکاوەکە" لەوانە پێشنیاری کڕینەوە بۆ ھەموو ھێزی کاری ئاژانسی ھەواڵگری ناوەندی — کە ئێستا بە شێوەیەکی کاتی لەلایەن دادوەرێکەوە ڕاگیراوە — دەرکردنی ١٧ یان ١٨ پشکنەری گشتی و داواکاری گشتی فیدراڵی، ڕاگرتنی پارەدانی حکومی و بەخشینەکان، دەبینن چۆن ئەو دێوە زلە دەخۆن کە دەیپەرستن.

پلانیان وایە دامەزراوەی پاراستنی ژینگە، وەزارەتی پەروەردە و خزمەتگوزاری پۆستەی ئەمریکا ھەڵبوەشێننەوە، کە بەشێکن لە ئامێری ناوخۆیی ئیمپراتۆریەت. ھەرچەند دەوڵەت ناکارا دەبێت، زیاتر دەرفەتی بازرگانی بۆ کۆمپانیا دڕندەکان و کۆمپانیاکانی وەبەرھێنانی تایبەت دروست دەکات. ئەم ملیاردێرانە سامانێک بەدەست دەھێنن لە "دروێنەکردنی" پاشماوەی ئیمپراتۆریەت. بەڵام لە کۆتاییدا ئەو دێوە دەکوژن کە سامان و ھێزی ئەمریکی دروست کرد.

کاتێک دۆلار چیتر دراوی یەدەگی جیھان نابـێت، شتێک کە ھەڵوەشاندنەوەی ئیمپراتۆریەت دڵنیای دەکات، ئەمریکا ناتوانێت پارە بۆ کورتھێنانە گەورەکانی بدات بە فرۆشتنی بۆندی خەزێنە. ئابووری ئەمریکا دەکەوێتە داڕمانێکی وێرانکەر. ئەمە دەبێتە ھۆی تێکچوونی کۆمەڵگەی مەدەنی، بەرزبوونەوەی نرخەکان، بەتایبەتی بۆ بەرھەمە ھاوردەکراوەکان، کرێی وەستاو و ڕێژەی بەرزی بێکاری. پارەدان بۆ لانیکەم ٧٥٠ بنکەی سەربازی لە دەرەوە و سوپا

زە بەلاحەکەمان ناکرێت بەردەوام بێت. ئیمپراتۆریەت یەکسەر کورت دەبێتەوە. دەبێتە سێبەری خۆی. نەتەوەپەرستی زۆر، کە بە تووڕەییەکی نائامادە و نائومێدی بەرفراوان دەورووژێنرێت، دەگەڕێت بۆ فاشیزمێکی ئەمریکی پڕ لە ڕق.

“لەناوچوونی ویلایەتە یەکگرتووەکان وەک هێزی باڵادەستی جیهانی دەکرێت زۆر خێراتر بێت لەوەی هەرکەس وێنای دەکات،” مێژوونووس ئەلفرێد دەبلیو مەکۆی (Alfred W. McCoy) لە کتێبەکەیدا “لە سێبەری سەدەی ئەمریکی: هەڵکشان و داکشانی هێزی جیهانی ئەمریکا” دەنووسێت:
“سەرەڕای ئەو هەیبەتەی کە ئیمپراتۆریەتەکان زۆر جار نیشانی دەدەن، زۆربەیان بە شێوەیەکی سەرسوڕهێنەر لاواز و ناسکن، تەنانەت هێزی ناوەکی دەوڵەت-نەتەوەیەکی مامناوەندیشیان نییە. لە ڕاستیدا، چاوخشاندنێک بە مێژوویان دەبێت بیرمان بخاتەوە کە گەورەترینیان لەژێر کاریگەری هۆکاری جیاواز بەرەو داڕمان دەچن، لەگەڵ فشارە داراییەکان کە زۆر جار فاکتەرێکی سەرەکین. بۆ زیاتر لە دوو سەدە، ئاسایش و خۆشگوزەرانی نیشتمان ئامانجی سەرەکی بووە بۆ زۆربەی دەوڵەتە جێگیرەکان، پەلاماردانی دەرەکی یان ئیمپریالی دەکات بە بژاردەیەک دەکرێت دەستی لێ هەڵبگیرێت، زۆر جار تەنها ٥ لەسەدی بودجەی ناوخۆی بۆ تەرخان دەکرێت. بەبێ دارایی کە بە شێوەیەکی ئۆرگانی لە ناو نەتەوەیەکی سەروەردا دروست دەبێت، ئیمپراتۆریەتەکان بە دڕندەیی ناسراون لە ڕاوی بەردەوامیان بۆ تاڵان یان قازانج — سەیری بازرگانی کۆیلەی ئەتڵەسی، حەزی بەلجیکا بۆلاستیکی سروشتی لە کۆنگۆ، بازرگانی ئەفیونی هیندی بەریتانی، دەستدرێژی ڕایخی سێیەم بۆ سەر ئەوروپا، یان چەوساندنەوەی سۆڤیەت بۆ ئەوروپای ڕۆژهەڵات بکە.
مەکۆی ئاماژە بەوە دەکات کاتێک داهاتەکان کەم دەبنەوە یان دادەڕمێن، “ئیمپراتۆریەتەکان پوچ دەبنەوە.”
” ئەو دەنووسێت: زەمینەی هێزی ئیمپراتۆرەکان هێندە ناسکە، کاتێک شتەکان بە ڕاستی دەست دەکەن بە هەڵە ڕۆیشتن، ئیمپراتۆریەتەکان بە خێراییەکی نائاسایی هەڵدەوەشێنەوە: تەنها ساڵێک بۆ پورتوگال، دوو ساڵ بۆ یەکێتی سۆڤیەت، هەشت ساڵ بۆ فەرەنسا، یازدە ساڵ بۆ عوسمانییەکان، حەڤدە بۆ بەریتانیای گەورە و بە گشت ئەگەرێک، تەنها بیست و حەوت ساڵ بۆ ویلایەتە یەکگرتووەکان، لە ساڵی ٢٠٠٣ەوە دەستپێدەکات [کاتێک ئەمریکا هێرشی کردە سەر عێراق]،”.

ئەو کۆمەڵە ئامرازانەی کە بۆ باڵادەستی جیهانی بەکاردەهێنرێن —

چاودێری بەرفراوان، لەناوبردنی ئازادییە مەدەنییەکان لەوانە پرۆسەی یاسایی، ئەشکەنجەدان، پۆلیسی سەربازیکراو، سیستەمی زیندانی گەورە، درۆنی سەربازیکراو و مانگە دەستکردەکان — دژی دانیشتوانێکی ناڕازی و تووڕە بەکاردەهێنرێن.

خواردنی کۆلاکی ئیمپراتۆریەت بۆ تێرکردنی چاوچنۆکی و خۆبەزلزانینی زۆری ئەم داڕانە پێشبینی سەردەمێکی تاریکی نوێ دەکات.

سەرچاوە:
https://chrishedges.substack.com/p/the-empire-self-destructs

ئایا ئەمریکا پلانی کشانەوەی هێزەکانی لە سوریا هەیە؟ — خوێندنەوەی: ساث جەی فرانتزمان.. و: گۆران

پرسیارە گەورەکە ئەوەیە کە دوای ئەمە چی ڕوودەدات لە سوریا و چۆن حکومەتی شەرع دەتوانێت مامەڵە لەگەڵ ئەجێندا جیاوازەکان لە وڵاتەکەدا بکات.

وەزارەتی بەرگری ئەمریکا "پلانی کشانەوەی هەموو هێزەکانی ئەمریکا لە سوریا دادەڕێژێت،" وەک NBC لە سێشەممە ڕایگەیاند.

ڕاپۆرتەکە ئاماژەی بەوە کرد کە لەبارەی ئەم پەرەسەندنە "دوو بەرپرسی بەرگری ئەمریکی بە NBC -یان ڕاگەیاند". لە خۆیدا، بیرۆکەی ئەوەی کە پێنتاگۆن ئەم پلانە وەک ئیحتیاتێک دابڕێژێت زۆر سەرسوڕهێنەر نییە.

ئیدارەی یەکەمی ترەمپ دوو جار هەوڵی کشانەوەی دا لە سوریا، لە ساڵەکانی ٢٠١٨ و ٢٠١٩. ئاشکرایە کە ئیدارەکە بەم زووانە

هەڵسەنگاندن بۆ سیاسەتەکەی لە سوریا دەکات.

ئەمریکا لە ساڵی ٢٠١٥ هێزەکانی ناردە سوریا وەک بەشێک لە هەڵمەتی دژە-داعش. ئەمریکا لەگەڵ هێزەکانی سوریای دیموکرات (هەسەدە) لە ڕۆژهەڵاتی سوریا کار دەکات. هەسەدە لە ساڵی ٢٠١٩ داعشی شکاند و لەو کاتەوە دژی خانەکانی داعش دەجەنگن و کۆنترۆڵی بەشێکی گەورەی ڕۆژهەڵاتی سوریا لە ڕۆژهەڵاتی ڕووباری فورات دەکەن. ئەمریکا هەروەها پشتگیری بنکەیەکی بچووک لە تەنەف لە سوریا دەکات کە نزیکە لە سنووری ئوردن و عێراق.

تەنەف بنکەیەکی تەنیایە، بەڵام گرنگە چونکە پشتگیری لەلایەن گروپێک دەکرێت کە پێی دەوترێت سوپای ئازادی سوریا. ئەم گروپە، کە نابێت لەگەڵ سوپای ئازادی سوریا تێکەڵ بکرێت کە ناوی گروپە یاخیبووەکانی سوریا بوو، هێزێکی سەربەخۆیە کە لە پیاوانی پارێزگای حمسی سوریا پێکهاتووە. زۆربەیان لە ناوچەکانی نزیک تەدمور (پاڵمیرا)وە هاتوون.

بەپێی ڕاپۆرتەکەی The Long War Journal ، سەرکردەی گروپە پشتگیریکراوەکەی ئەمریکا لە ٢٩ی کانوونی دووەم لە کۆبوونەوەیەک لە دیمەشق بەشداری کرد کە پشتگیری حکومەتە نوێیەکەی سوریای دەکرد، کە لەلایەن ئەحمەد شەرعە وە سەرکردایەتی دەکرێت.

سالم تورکی ئەلعەنتری، فەرماندەی سوپای ئازادی سوریای پشتگیریکراو لەلایەن ئەمریکا، بەشداری ڕووداوەکەی کرد. ئەمە گرنگە چونکە کاریگەری دەبەخشێتە ئەمریکا و پیشانی دەدات کە چەندە گرنگ بووە ئەرکەکە لە تەنەف وەک ئاوەدانەوەیە بۆ ئەو رابردووە.

پلانەکان بۆ کشانەوەی تەواو

بەپێی ڕاپۆرتەکەی NBC، “سەرۆک دۆناڵد ترەمپ و بەرپرسانی نزیک لێی، دوایین خواستیان دەربڕی بۆ کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە سوریا، بەرپرسەکان وتیان، کە وای لە بەرپرسانی پێنتاگۆن کرد دەست بکەن بە داڕشتنی پلان بۆ کشانەوەی تەواو لە ماوەی ٣٠، ٦٠ یان ٩٠ ڕۆژدا.”

شتەکان بە خێرایی دەجوڵێن لە سوریا چونکە حکومەتە نوێیەکە لە دیمەشق بە پراگماتیکی کار دەکات و خەریکە وڵاتەکە سەقامگیر دەکات. لەم دوایانەدا دیمەشق هێزی ناردە عەفرین لە باکووری ڕۆژئاوای سوریا.خەریکە ڕێککەوتن دروست دەکات و وڵاتەکە پارێزراو

دەکات. ئەگەر ڕێککەوتنێک لەگەڵ هەسەدە بکات، ئەوا لەوانەیە ڕۆڵی ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی سوریا پێویست نەبێت. ترەمپ دەتوانێت بڵێت “ئەرکەکە جێبەجێ کرا” لە ڕۆژهەڵاتی سوریا.

کوردەکان لە ڕۆژهەڵاتی سوریا نیگەرانی داگیرکارییەکی نوێی تورکیا بوون، کە لە ساڵی ٢٠١٩ ڕوویدا کاتێک ئەمریکا وتی کە دەکشێتەوە. بەرپرسانی ئیسرائیلی نیگەرانیان دەربڕیوە بۆ کوردەکان.

بەڵام، ئەگەر کوردەکان بتوانن ڕێککەوتنێک لەگەڵ دیمەشق بکەن، ئەوا لەوانەیە هەموو شتێک ئەمجارە باش بێت. کات پێمان دەڵێت. پرسیارەکە ئەوەیە کە ئایا قسەکردن لەبارەی کشانەوەی ئەمریکا حیساباتی تورکیا دەگۆڕێت یان نا.
نزیکەی ٢،٠٠٠ سەربازی ئەمریکی لە سوریا هەن. ئەوان ڕۆڵ دەبینن لە چەندین بنکە و بارەگا لە ڕۆژهەڵاتی فورات. یارمەتی هەسەدە دەدەن بۆ شەڕی دژی داعش. هەروەها سەربازیش لە تەنەف هەن.

ڕاپۆرتەکەیNBC دوای ڕاپۆرتێکی کەناڵی KAN-ی ئیسرائیلی هات سەبارەت بە ئەگەری کشانەوەی ئەمریکا لە سوریا. ئەم ڕاپۆرتانە نیگەرانی کوردەکانن و زۆر دەنگی کوردی هیوادارن کە ئەمریکا بە شێوەیەکی ئاژاوەیی نەکشێتەوە کە وا دەربکەوێت هاوپەیمانەکانی ئەمریکا بەجێدەهێڵێت.

پرسیارە گەورەکە ئەوەیە کە دوای ئەمە چی ڕوودەدات لە سوریا و چۆن حکومەتی شەرع دەتوانێت مامەڵە لەگەڵ ئەجێندا جیاوازەکان لە وڵاتەکەدا بکات.

بۆ ئیسرائیل، سوریا گرنگە. نایەوێت سوریا دووبارە ببێتەوە بە هەڕەشە. بەڵگەکان ئەوەن کە شەرع تا ئێستا بە گشتی ئەرێنی و پراگماتیک بووە. لەچەند رۆژی رابردودا لەگەڵ سعودییەکان کۆبووەوە و ئێستاش لەگەڵ تورکیا و پەیوەندی تەلەفۆنی لەگەڵ سەرۆکی فەرەنسا ئەنجامدا.

زۆر شت وا دەردەکەوێت کە بەرەو ئاراستەی دروست دەڕۆن. ڕۆڵی ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی سوریا شەڕکردن بوو دژی داعش. ئایا داعش هەست دەکات دەتوانێت دووبارە سەرهەڵبداتەوە ئەگەر ئەمریکا بڕوات؟ ئەمە پرسیارێکی سەرەکییە کە پێویستە وەڵام بدرێتەوە.

سەرچاوە:
https://www.jpost.com/international/article-841040

گیرفانی بەتاڵ، تەوێڵی بەرز..
نەوزاد مدحەت

لەگەڵ هەڵهاتنی خۆر،
منیش هەڵدێم لە ماڵی خۆم
شانم چەماوە لە ژێر قورسایی فاتورەی کەڵەکەبوو
خەونەکانم وردوخاش،
هیوا کزدەبێت، بەڵام ناشکێت.

مەچەکەکانم لە پشتم پڕ ئازارتر،
لە بەرزکردنەوەی سامانی خەڵکی تر،
سامان وەبەر دێنم
سەدان جار لە باڵای خۆم بەرزتر
کەچی چەقیوم لە پنتێک،
هەرچەندە دەمەوێت بفڕم.

ژمارەکانی ئەژماری بانکیم ناگۆڕێن
هەرچەندە کاتەکانی رۆژ درێژتر دەکەمەوە،
شەوەکانیش کورت
هێشتا هەڵدەستم و بەڵێن دەدەم:
هەر دەبێت من براوە بم
لە کاتژمێرە نەبڕاوەکانی کار.

نەشکان لەم ئێسکانەدا دەژی،
هەرچەندە هەژاری لە دەرگام دەدات،
من لەوە زیاترم کە هەمە
نرخی من لە سامانم گەورەترە.

هەر هەنگاوێک کە دەینێم
شوێنەواری جێدەهێڵێت،
هەر سرودە بە یەکسانی کە دەیچڕم
سەدای نەبڕاوەیە بە هەمیشە
هەرچەندە دادپەروەری دیار نامێنێت،
ڕەحم هێشتا بە کەلەڵەقی پێدەکەنێت.

خەباتی من بەردەوامە،
ئاسوودەیی وەک ئەستێرەیەکی دوور دیارە،
سەرم بەرز دەکەمەوەو
دوور دەڕوانم وەک هەمیشە،
هێشتا شانازی دەکەم بەوەی من کێم و چیم.
2024

ئەم بابەتە لە رۆژنامەی رەوت ژمارە ٣٣ لە بەشە ئەدەبێکەی (بانێژە) بڵاو بۆتەوە..

چەند شیعرێکی جۆزێف ستالین (سۆسیلۆ).. و: گۆران عەبدوڵڵا

نینیکای پیر..

نینیکای ئێمە پیرە
ئازایەتی بەجێی هێشتووە…
چۆن پیری توانی
هێزە ئاسنینەکەی لێ بستێنێت!
هەرجارەی کە دەتبینی
بە چالاکییەکی خێرا
لە دۆڵەکەدا داسەکەی دەجووڵاند
بە لێهاتوویی و بەهێزەوە
شاخی لەسەر شاخ کەڵەکە دەکرد
لەو گەنمەی کە دەیبڕی،
هەتا ڕووە ئارەقاوییەکەی
سوور هەڵدەگەڕا!..
ئێستا تەنانەت ناتوانێت
قاچە بێهێزەکانی بجووڵێنێت.
بێ جووڵە ڕاکشاوە و زۆر خەون دەبینێت،
یان چیرۆکی ڕابردووی بۆ نەوەکانی دەگێڕێتەوە…
هەندێک جار کاتێک گۆرانییەک دەبیسترێت

لە دۆڵە نزیکەکانەوە،
دڵە ئازاکەی هێشتا
بە خێراتر لێدەدات؛
سەرەڕای لاوازی هەڵدەستێت،
پاڵ بە گۆچانەکەیەوە دەدات،
بە دڵخۆشی□وە سەیر دەکات و
بۆ کوڕەکە پێدەکەنێت…

سۆسیلۆ
کڤالی، تەمموزی ١٨٩٥

وەک سێبەرێک دەسووڕێتەوە
بە جیهاندا
لەم دەرگاوە بۆ ئەودەرگا؛
پاندورێکی* بەڕووی لە دەستدایە
و بە نەرمی دەیژەنێت؛
دەنگەکەی پڕە لەخەون
وەک تیشکی خۆر،
دەتوانی راستی و
خۆشەویستی خودایی ببیستی.
زۆرێک لە دڵە بەردینە بەستووەکان
دەستیان کردەوە بە لێدان،
مێشکە تاریکەکان
جارێکی تر روناکییان بۆ گەڕایەوە.
بەڵام لە جیاتی سوپاسگوزاری
بۆ دەنگە شیرینەکەی وەک خۆشەویستی،
خەڵکەکە بۆ میحرابەکەیان بەکێشکرد
پیاڵەیەکی پڕ لە ژەهریان دایە دەستی
پێیانووت: “بیخۆرەوە ئەی نەفرەت لێکراو
بۆ تەواوبونی چارەنووست!
ئێمە نەپێویستمان بە ڕاستییەکەتە،
نە دەنگە ئاسمانییەکەشت!”

سۆسێلۆ
لە: ئیڤێریا، ٢٥ی کانوونی یەکەمی ١٨٩٥

بۆ مانگ

ماندونەناسانە بڕۆ پێشەوە
سەرت شۆڕ مەکەوە،
هەورە تەماوییەکان بڕەوێنەوە،
فەرمانی پەروەردگار جووانە.
بزەی نەرمت بنێرە بۆ زەوی
کە لەژێر پێتدا ڕاخراوە،
لایەلایە بۆ لووتکە سەهۆڵاوییەکان بچڕە
کە بە ئاسمانەوە هەڵواسراون.
دڵنیابە ڕۆژێک لە رۆژان
تەنانەت بێبەشکراو و چەوساوەکانیش
هێز دەدۆزنەوە بۆ سەرکەوتن
بە چیای پیرۆز
هیوا پشتیوانیانە.
بەردەوام بە لە درەوشانەوە ئەی جووان،
لەناو هەورەکاندا وەکوو جاران،
تیشکە دڵڕفێنەکانت بهاوێژە
لە میانەی ئاسمانی شینەوە.
منیش، یەخەی کراسەکەم دەکەمەوە
سنگم بۆ مانگ ڕووت دەکەمەوە،
دەستەکانم درێژ دەکەم و
گۆرانی شکۆمەندی بۆ تیشکی مانگ دەچڕم.

سۆسێلۆ
ئیڤریا، ١١ی ئۆکتۆبەری ١٨٩٥

کاتێک مانگی درەوشاوە
بەسەر ئاسماندا دەخلیسکێت،
ئاسۆ ڕووناک دەکاتەوە
بە تیشکە پرشنگدارەکەی؛
کاتێک جریوە جریوی چۆلەکەکان
بە نەرمی لە هەوادا دەنگدەداتەوە،
کاتێک دەنگی نەرمی فلووت

دەگاتە لووتکەی چیا؛
کاتێک ڕاکردووی دوورخراوە لە ماڵ
ئازادە بگ□□ت□وە بۆ
وڵاتە بریندارەکەی،
کاتێک نابینا یەک
دیسانەوە دەتوانێت مانگ و خۆر ببینێت؛
ئەوسا منی ئازاردراو، خەمم بەجێدێڵم،
لە دڵە هەژارەکەمدا
هیوا دووبارە دەردەکەوێتەوە
بۆ داهاتوویەکی گەشاوە؛
گیانم دڵخۆش دیارە،
دڵ ئارامە،
بەڵام ئایا ئەم هیوایە ڕاست دەردەچێت
کە ئەمڕۆ پڕی کردووم؟!

سۆسێلۆ
ئیڤێریا، ٢٢ی سێپتەمبەری ١٨٩٥

خونچەی گوڵی سوور گەشا یەوە
گوڵەو□ نەوشە تێکئاڵان،
گوڵە سەوسەن گەشا یەوە
سەوزایی بە شنە بەخشی.
کڵاوکوڕە ئاوازی خۆی چڕی
لە بەرزایی هەورەکاندا.
بولبول بەشداری کرد
لە گۆرانی شادمانیدا:
“گەشە بکە، وڵاتە جوانەکەم،
خاکی ئیبێریا، بگەشێوە و سەرکەوتوو بە!
تۆش، جۆرجیا، خوێندەوار و گەشاوە بە
ئەو زانیارییە بەدەست بهێنە کە نیشتمانەکەت پێویستیەتی!”

ئای. جەی-شقیلی
ئیڤێریا، ١٤ی حوزەیرانی ١٨٩٥

/https://www.stalinmuseum.ge/stalin-poems

خوێندنەوەیەک بۆ رۆمانی (لە شەودا هەموو خوێنێک ڕەشە).. نووسینی: جەسی یەزافسکا ستیڤەنس. وەرگێڕانی: نەوزاد مدحەت

بۆ زیاتر ناساندنی رۆمانەکەو نووسەرەکەی بە پێویستمان زانی کورتەیەک ئیزافە بکەینە سەر وەرگێڕانەکە… وەرگێڕ

نووسەری فەرەنسی بەڕەچەڵەک سەنیگالی دەیڤید دیۆپ بە پاڵەوانێکەوە کە لەمێژە لە ئەدەبیاتی جەنگی جیهانی یەکەمدا دوورخراوەتەوە، پێداچوونەوە بە نموونەیەکی بنچینەیی مۆدێرنەتەدا دەکات، سەربازی ئەفریقییەکە ل□ ه□□□ی پێشەوە.
ڕۆمانی داڤید دیۆپ کە خەڵاتی نێودەوڵەتی بووکەری بردۆتەوە “لە شەودا هەموو خوێنێک ڕەشە لە بنەڕەتدا بە فەڕەنسی نووسراوەو ناوی (برای ڕۆحیی) بووە و وەرگێڕە ئینگلیزییەکە ناوەکەی گۆڕیوە بۆ لەشەودا هەموو خوێنێک ڕەشە.
تێڕامانێکی دڵتەزێنە لەسەر جەنگ، کۆلۆنیالیزم و داڕمانی عەقڵ. لە ڕێگەی چاوی ئەلفا ندیای، سەربازی□کی سێنێگالی کە لە جەنگی جیهانی یەکەمدا بۆ فەڕەنسا دەجەنگێت، دیۆپ چیرۆکێک دەنووسێت کە هەم شیعرییە و هەم ترسناکە، هەم تایبەتە و هەم گشتگیرە.
چیرۆکەکە بە شکستی ئەلفا دەست پێدەکات لە کۆتایهێنان بە ئازاری لە “برا ڕۆحییەکەی ” مادێمبا دیۆپ لە مەیدانی جەنگدا کە بە سەختی بریندار بووە و داوا لە (ئەلفا)ی هاوڕێی دەکات کە بیکوژێت بۆ ئەوەی لەوە زیاتر ئازار نە چێژێت، بەڵام ئەلفا دەستی تێناچێت.
ساتێک لە دوودڵی یان ڕەنگە بەزەیی دەبێتە هۆی تێکچوونی دەروونی ئەلفا. ناتوانێت لە خۆی خۆش بێت، دەست دەکات بە تۆڵەسەندنەوەیەکی

پڕ لە دڵڕەقی. ڕاوی سەربازە ئەڵمانییەکان دەکات، پاش گرتن و کوشتنیان بە شێوەیەکی دڵڕەقانە، دەستەکانیان وەک دیاری بۆ سەنگەرەکەی دەهێنێتەوە.
دیۆپ، دەستەواژەی دووبارە بەکاردەهێنێت کە هەم سروشتی تراومای بازنەیی و هەم ڕیتمی چیرۆکگێڕانەوەی زارەکیی ئەفریقی دەنوێنێتەوە. نووسەر بە شێوەیەکی سەرکەوتوو هێڵەکانی نێوان عەقڵ و شێتی، شارستانییەت و دڕندەیی تێکەڵ دەکات. پرسیار دەکات لە جەنگدا لە سەنگەرە قوڕاوییەکاندا کە پیاوان دەنێردرێن بۆ کوشتنی یەکتر. لێرەدا پرسیارەکە دێتە پێشەوە(دڕندە ڕاستیقینەکان، کێن؟).

شیکردنەوەی دایناميکی کۆلۆنیالی لە ڕۆمانەکەدا بەهێزە. لەڕێگەی ڕوانگەی بە تەواو شێواوی ئەلفاوە، دەبینین چۆن سەربازە ئەفریقییەکان هەم بۆ هەوڵی جەنگی فەڕەنسا پێویست بوون و هەم وەک سەربازی “شوکوڵاتە”ی بێ بایەخ سەیر دەکران (دیارە شکۆڵاتە وەکوو تانە لە ڕەنگیان بەکار دەهات). ئەو شێوازەی ئەلفا سەرنجی هاوڕێ فەڕەنسییەکانی گۆڕی لە سەیرکردنی وەک “هاوسەنگەرێکی باش”ەوە بۆ “دڕندەیەکی” ترسناک دەگۆڕێت، پووچی پەسەندکردنیان و بەردەوامی پێشداوەرییە کۆلۆنیالییەکان ئاشکرا دەکات.
لە ناو□□□ک□دا، ئەم ڕۆمانە بچووکە (کەمتر لە ٢٠٠ لاپەڕە) یە سەیرکردنێکی بێ سڵەمینەوەیە بۆ چۆنییەتی گەندەڵکردنی دەروونی مر□ق ل□لایەن جەنگەوە. دیۆپ پیشانی دەدات کە لە سەنگەرەکانی جەنگی جیهانی یەکەمدا، کە بە ڕاستی هەموو خوێنێک لە تاریکیدا ڕەش دەردەکەوێت، جیاوازی نێوان شارستانی و دڕندە، عاقڵ و شێت، وەک مەیدانی جەنگەکە خۆی قوڕاوی دەبێت.
کردەوەکانی ئەلفا ترسناکن، بەڵام ئێمە ئەو تراوما و داپچڕانە کولتوورییە دەزانین کە بەرەو ئەوەی دەبەن. ڕۆمانەکە ناچارمان دەکات ڕووبەڕووی پرسیاری ناڕەحەت ببینەوە دەربارەی توندوتیژی، داد□پ□روەری و ئەو توێژە تەنکەی شارستانییەت کە جەنگ بە ئاسانی دای□د□مال□□ت. □□مانەکەی دیۆپ وەک بەشدارییەکی بەهێز لە هەردوو ئەدەبی جەنگ و ئەدەبی پاش کۆلۆنیالی ئەفریقی دەوەستێت، ڕوانگەیەکی تایبەت پێشکەش دەکات بۆ ململانێیەک کە زۆر جار تەنها لە ڕوانگەی ئەوروپییەوە دەبینرێت. بیره□ینانەوەیەکی دڵتەزێنە کە قوربانییەکانی جەنگ زۆر لە جەستەیی دوورتر دەڕۆن و دەگەنە قووڵایی ڕۆحی مر□ق.

لەسەنگەرەکاندا لەگەڵ کۆڵۆنیالیستەکان

ڕۆمانی (لە شەودا هەموو خوێنەک ڕەشە)؛ سەمایەکی دڵتەزێن لەگەڵ جەنگ و شێتی

نووسینی: جەسی یەزافسکا ستیڤێنس

وەرگێڕانی: نەوزاد مدحەت (گۆران عەبدوڵڵا)

لە جەنگی جیهانی یەکەمدا دە ملیۆن سەرباز لە شەڕدا گیانیان لەدەستدا، زۆربەیان لە سەنگەرەکاندا بوون. کوشتاری فراوان نەک هەر ئەوەی بە هەمیشە شێوازی حوکمڕانی ئەوروپای گۆڕی کە هەمیشە چەکیان لەبەرچاو بێت، بەڵکو چۆنیەتی دروستکردنی هونەری مرۆڤەکانیشی بە هەمیشەیی گۆڕی. دڕندەیی میکانیزەکراو شێوازەکانی دەربڕینی پێشووی وەک ڕیالیزمی بەسەرچوو پیشاندەدا. حسابکردنی دواتر لەگەڵ شەڕی پیشەسازی و ناسیۆنالیزمی چاو برسی، بزووتنەوەکانی وەک دادایزم، داهاتووگەرایی و کانوونی مۆدێرنیزمی ئەدەبی هێنایە ئاراوە، کە کاریگەرییان لەسەر نووسەرانی ئینگلیزی زمان هەبوو لە ڤێرجینیا وۆڵفەوە تا ت. س. ئێلیەت.
بەڵام ئەو کانوونی مۆدێرنیستییەی کە لە سەنگەرەکاندا سەریهەڵدا، تا ڕادەیەکی زۆر نزیکەی ٢.٣ ملیۆن ئەفریقی لەخۆدەگرێت کە پشتگیریان لە سوپای فەرەنسا و بەریتانیا دەکرد و هەروەها سەدان هەزار سەرباز و کرێکاری غەیرە سپی پێست لە جیهانی کۆلۆنیالیزمدا دوور دەخاتەوە کە زۆربەیان هیندی و نزیکەی ٤٠٠ هەزاریشیان ڕەشپێستی ئەمریکی بوون. ژەنەڕاڵ چارڵز مانگین لە (هێزی ڕەش)دا، سەرکردایەتی هەوڵەکانی کرد بۆ وەرگرتنی پیاو لە "خەزنە"ی ستراتیژی کۆلۆنییەکان، کە بە تایبەتی هەڵمەتی بە سەربازانی سەنیگال ئەنجامدا بۆ ئەوەی بنێردرێن بۆ بەرەی شەڕ. ئێستا دوای زیاتر لە سەدەیەک، نووسەری سەنیگالی فەرەنسی دەیڤید دیۆپ، مامەڵەیەکی زۆر مۆدێرنانەی بەرز دەکاتە ئەزموونی ئەو ئەفریقاییانەی کە خزمەتیان بە ڕۆژئاواییەکان کردووە و لە ناوسەنگەرەکاندا مردوون. لە ڕۆمانی لەشەودا هەموو خوێنەک ڕەشە، بۆ یەکەمجار لە ساڵی ٢٠١٨ لە فەرەنسا بڵاوکرایەوە، ئانا مۆشڤاکیس بۆ یەکەم جار ئەم ڕۆمانەی وەرگێڕایە سەر زمانی ئینگلیزی.
وەک لە زۆرێک لە باشترین ڕۆمانەکانی شەڕی چالاکدا، وەک ڕۆمانی (گرتنەوەی ٢٢)ی جۆزێف هێلەر یان ڕۆمانی سەربازی باش سفیک ی نووسەری چیک یارۆسلاڤ هاشەک، دیۆپ بە گاڵتەجاڕییەکی تاڵەوە کارەساتەکان زەق دەکاتەوە. ئەم گاڵتەجاڕییە کە لە ڕوانگەی سەربازێکی ئەفریقییەوە لە دەوروبەری ساڵی ١٩١٤دا ئەزموون کراوە،

نەک تەنها بەمانایەکانی شەڕ، بەڵکو ڕەگەزپەرستیش دەخاتە ژێر پرسیارەوە. بەڵام ڕۆمانی(لەشەودا هەموو خوێنێک ڕەشە)لە کۆتاییدا زیاتر چیرۆکی جادووبازییە نەک چەتەگەرییەکی شێتانە. لە یەک کاتدا کتێبێکی قووڵی تووندوتیژی و نەرم و نیانییە. دیۆپ بە تێکەڵکردنی مۆنۆلۆگی مۆدێرنیستی لەگەڵ ئەفسانە، لەسنوورە دەرەکییە تێکدەرەکانی ئەو شتانە دەکڕێتەوە، کە ئەمە چی لەگەڵ ئەوانی دیکەدا دەکەین و شەڕ دەتوانێت چیمان پێبکات.

ئیستغلالکردنی گەلانی کۆلۆنیالیزم بە ئەرکی چالاک، خاڵێکی تری ناکۆکی بوو لە نێوان زلهێزە ئەوروپییەکان لە جەنگی جیهانی یەکەمدا. بە هۆکاری دەستڕانەگەیشتن بە کۆلۆنیالیزمی فەرەنسا و بەریتانیا، ئەڵمانیا ناڕەزایەتی دەربڕی بەرامبەر بە جێگیرکردنی سەربازە ئەفریقییەکانی فەرەنسا لە ئەوروپا، کە خاڵی بنەڕەتی لای ئەڵمانەکان زیاتر جەختکردنەوە بوو لەسەر ڕەگەز نەوەک دژەکاری ئیمپریالییانە. ئاماژەی بەوەدەدا کە نابێت خاکی بەشەرەجیاوازەکان یەک بخرێن، کەچی خودی ئەڵمانیا هەم سەربازە ئەفریقییەکان و هەم ئەفسەرە ئەڵمانییەکانی وەک هێزی بەرگریکردن لە خاکە داگیرکراوەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆی لە ڕۆژهەڵاتی ئەفریقای پێ دەسپێردرا. گلەییەکانی ئەڵمانیا سەبارەت بە بوونی سەربازە ئەفریقییەکان لە ئەوروپا زیاتر بە سەرنج ڕاکێشانی خەڵکی سپیپێستی بوو بەتایبەتی لە ئەمریکا. ئەم پڕوپاگەندەیە دوای ئاگربەست لە ساڵی ١٩١٨دا جێگەی خۆی گرتەوە، کاتێک فەرەنسییەکان بەنیازی ئەوە بوون پلەبەندیە ڕەگەزییەکان پێچەوانە بکەنەوە، بەوەی ئەفریقییەکان بنێرن بۆ داگیرکردنی ئارییەکان و لەو ڕێیەوە زیاتر بتوانن ئەڵمانیا زەلیل بکەن. جێگیرکردنی سەربازە ئەفریقییەکان بووە خاڵی موزایەدە لە پەیمانی ڤێرسایدا، ئەڵمانیا داوای دەکرد کە هیچ سەربازێکی ڕەنگاوڕەنگ بۆ داگیرکردنی ڕاینلاند نەنێردرێت.
بەهەرحاڵ کاتێک فەرەنسا بە هەر شێوەیەک بێت سەربازانی سەنیگالی نارد، ئەڵمانیا هەڵمەتێکی گەورەی بەڕێخست لە ژێر ناوی "ترسناکیی ڕەش لەسەر ڕاین"، بە نامیلکە و کاری کاریکاتۆڕی ڕەگەزپەرستانە، کە بە ئەو کارەی سوودی لە ترسە ناوخۆییەکان وەردەگرت لە ئەودیوی زەریای ئەتڵەسیدا. هەزاران پیاوی ڕەشپێست لە باشووری ئەمریکای کەوتنە بەر پەلاماری ئەشکەنجەدان و کوشتن و هەڵواسین لەدەرەوەی یاسادا، لەنێویاندا هەندێک لەو ٤٠٠ هەزار سەربازە ئەمریکییە ئەفریقاییەی کە لە کاتی جەنگی جیهانی یەکەمدا خزمەتیان کردووە.
جێی سەرسوڕمان نییە کە هەڵمەتەکەی ئەڵمانیا هاوسۆزی لە ئەمریکا و بەریتانیا بەدەستهێناو پاڵپشتی لەکرا لە لایەن ڕێکخراوەکانی ژنان

و هەفتەنامە چاپکراوەکانی سیاسەتمەدارە جۆراوجۆرەکانەوە.
لە مێژووە سەرەکییەکانی جەنگی جیهانی یەکەمدا و لەو سەردەمی چەکداریکردنەدا ڕەگەزپەرستی جێگیرکراوە، بەڵام ئەوە ئەدەبیاتی ئەو سەردەمەیە کە باس لە پچڕانی دەروونی سەیرکردنی داڕمانی شارستانییەت دەکات. لێرەدا دیێپ بۆشاییەکی چارەنووسساز پڕدەکاتەوە: سەربازێکی سێنیگالی لە سەنگەرەکاندا و هاوسۆزی لەگەڵ دووژمندا، هەرچەندە پێچاوپێچ بێت، مانای چییە؟

بۆ ئەم سەربازە کە دووژمنە؟ ئەڵمانەکان، فەرەنسییەکان، یان کۆلۆنیالیزم بە گشتی؟

پاڵەوانەکەی دیێپ، ئەلفا ندیای، گەنجێکی بەسەربازکراوی گوندەکانی سێنیگال، سەر بە نەریتی سەربازییە فێڵبازییەکانی نێوان جەنگەکانە، کە ڕێچکەیەکە ئەدەبەکەی دەگەڕێتەوە سەر ڕۆمانی لویس فەردیناند سێلین (گەشتێک بە کۆتایی شەو) و تەنزێکی چیکی (سەربازی باش سڤیک) کە هەڵگری کارە توندوتیژییەکانی جەنگی جیهانییە. من چیرۆکەکان بە هیستریا و گەڕانەوەی جێی متمانە و نامۆبوون دەبینم لە جیهانێک کە هەموو هەستێکی عەقڵی لەدەستداوە. دیێپ نامەی ماگنەم ئۆپوسی سێلین و نامەی سەربازە فەرەنسییەکانی وەک سەرچاوەیەکی کاریگەر هێناوەتەوە. ئەوانە نەخشەی گونجاون بۆ لێکۆڵینەوە لەم ڕۆمانە ناسەزدارییەی سروشتی مرۆڤ لە ژێر ئەوپەڕی فشاردا.
ڕۆمانی (لە شێوەدا هەموو خوێنێک ڕەشە) ئەم شێوازە ناسراوە درێژ دەکاتەوە و پێداچوونەوەی بۆ دەکات بە شتێکی ناوازە. کتێبێکی قەبارە بچووکتر و ئاسانترە لە کتێبی سێلین یان هاسێک، زیاتر جنۆکەیی و وەسواسییە. گەڕانەوەکە لەڕێی دەنگەوەیە و خاڵییە لە هەموو سۆزێک لەبەرانبەر بە هەستەکاندا، بەڵام ئیرۆنی دیێپ ساردییەکەی سەر تراژیدی کۆمیدییەکە زیاتر دەکات. وە لە کاتێکدا وەڵامەکانی پێشووتر بۆ جەنگی جیهانیی، یەکەم جەخت لەسەر بێمانایی ژیان دەکەنەوە لە بەرامبەر ترسناکییەکانی سەردەمی جەنگدا، ڕۆمانەکە پێداگری لەسەر لۆژیکێکی پێچاوپێچی خواپەرستی دەکات. پلانەکە لەسەر وەسوەسەیەک دامەزراوە بە ئەو بیرۆکەیەی کە کردار و بە کردەوەکانی مرۆڤ دەرئەنجامەکانی بۆ ئەوانی دیکە هەیە. ئەلفا نیاییە بە هەستی قووڵی ئامانجەکەی خۆی لە جۆزێف سڤێک یان فەردیناند باردامو جیا دەکاتەوە. شێتێکە و ئامانجەکەی ئاشکراو ڕوونە، چیرۆکێکی تاریکی هاوڕێیەتی و زەبر و تۆڵەسەندنەوەیە.
وەکوو سێلین لە پێش خۆیدا، شێتی و دڵڕەقی شەڕی لە ڕێگەی پەندە خەمناکەکانی سەربازێکی پلەنزمی گێڕەرەوەوە دەخاتەڕوو کە لە شارستانییەت جیابووەتەوە.

دیۆپ لە پاریس لەدایک بووە و لە سەنیگال گەورە بووە، هەڵگری هیچ کام لەناوو ناوبانگەکانی سیلینی دژە جوولەکە و فاشیست نییە، کە شکستە شەخسی و سیاسییە جددییەکانی پێشوازیکردنی لە کارەکانی لەکەدار کردووە. بەڵام تاریکییەک لە ڕۆمانە نوێیەکەی دیۆپدا هەیە کە ڕەنگە لای هەندێک لە خوێنەران بە ئاسانی بۆیان هەرس نەکرێت. پێدەچێت پێزانینی خوێنەران بۆ ڕۆمانەکە بەند بێت بەوەوە کە ئایا مر□ق ل□گەڵ بیرۆکەکەی شکسپیردا هاوڕایە یان نا کە دەڵێت:(لە جیهانێکی شێتدا، شێت باشترین تێگەشتنی هەیە بۆ نەخۆشییەکانمان، ئەگەر چارەسەرکردنی نەبێت). دوای خوولی هەڵبژاردنەکانی ئەم دواییەی ئەمریکا، بیرۆکەیەکە کە پێویستە ئەمریکییەکان بە تایبەتی ئامادەبن بۆ دانپێدانان.

ڕۆمانەکە لە بەرەکانی شەڕەوە دەست پێدەکات، لە تەنیشت باشترین و نزیکترین هاوڕێی برینداری حیکایەتخوان ئەلفا،(مادێمبا دیۆپ)، کە مردنە بەئازارکەی بە زاراوەی ڕاستی وەسف دەکرێت. مادێمبا لە ئەلفا دەپاڕێتەوە کە بە بڕینی قوڕگی لەو نەهامەتییە پڕ ئازارە رزگاری بکات، بەڵام ئەلفا نایکات. ڕۆمانە بچووک و چڕەکە وەک هەوڵێک بۆ کەفارەتی ئەم شکستەی هاوڕێیەتی بەردەوام دەبێت، بە کردار ه□و□□د□دات کە چۆن ئەو جۆرە زەبر و زەنگە ڕێگەی خۆی لە مێشکدا بکاتەوە. ئەلفا دەڵێت: (ئەوەی کە ئەمڕۆ هەم، ئەوکاتە بوومایە، کە سەری بەرەو من سووڕاند و دەستی چەپی لەلای راستمدا بوو، داوای لێکردم بیکوژم، دەمکوشت.)

جارێکیتریش، لەگەڵ ئەم کرانەوەیەدا، هەندێک لە خوێنەران لە ڕۆمانەکە دووردەکەونەوە بەوەی رۆمانێکی تونودتیژو خ□ماوی□. بەڵام لێرە جوانییەکی گەورە هەیە. ڕستەکانی دیۆپ تایبەتمەندییەکی بەرزو نزمی هەیە، دەستەواژەکان هەڵدەگرن کە لەگەڵ دووبارەبوونەوەدا بە شێوەیەکی نەرم لەبەر دەکرێن. زۆرجار یەک چاودێریکردن بەناو بابەتێکدا در□□ژدەبێتەوە، لەگەڵ ڕۆشتنیدا دەگۆڕێت. ئەلفا دەڵێت (ڕاستی خودا، من باوەڕم وایە کە خودا هەمیشە لە دوای ئێمەوەیە)، دواتر د□ش□□□ت (ئ□و□ ش□□□؛ ئ□و کاتێکە کە خودا دووادەکەوێت لە مۆسیقای مر□ق□کان، کاتێک ناتوانێت لە یەک کاتدا داوە تێکئاڵاوەکانی چارەنووس لێک جیابکاتەوە.)

وەپێشخستنی خاڵی گێڕانەوە بۆ سەرەتای چیرۆکەکە ڕێگە بە دێوانە دەدات کە باسێک لە شێتی خۆی پێشکەش بکات. دوای مردنی مادێمبا، هەر جارێک ئەلفا دەچێتە ناو خاکی دووژمن، دەستێکی بڕدراوی ئەڵمانییەک دەهێنێتەوە. هاوڕێکانی سەرەتا دڵخۆش دەبن و سەرسام

دەبن بە ئازایەتییەکەی. ئەوان ئەوە نازانن ئەمەلەڕاستیدا دووبارەکردنەوەی مردنی مادەمبایە. ئەلفا بە دزییەوە دەچێتە سەر قوربانییە ئەڵمانییەکانی، ناو زگیان دەردەهێنێت، تامی مردنەکی سەختیان پێ دەچێژێت، دواتر بەشێوەیەکی میهرەبانە و بە جووانی بە چەقۆ قوڕگیان لێدەکاتەوە. "لە شەودا هەموو خوێنێک ڕەشە". ئەوە ڕەحمەتی شێتەکە، دەرفەتێکە بۆ ئەوەی ئەو ڕزگاربوونە لە ئازار بە دووژمن ببەخشێت کە لەگەڵ هاوڕێکەی نەیکرد.

دووبارەبوونەوەی کردارەکانی ئەلفا لە چوونە ناو خاکی دوژمن دەنگدانەوەی زۆری لێدەکەوێتەوە لەناو هاوسەنگەرەکانی. کاتێک کە دەستی چوارەم و پێنجەم و شەشەم و حەوتەمی خۆی دەهێنێتەوە دەبێتە مایەی نیگەرانی لای هاوسەنگەرەکانی. (سەربازی سپی پێستەکان لەناو خۆیاندا دەستیان کرد بە قسەو مقەمقە؛ دەمتوانی لە چاوەکانیاندا بیخوێنمەوە .دەیان وت ئەم شوکولاتەیە بەڕاستی سەیرە! ئەوانی تر، سەربازانی شوکولاتەی ڕۆژئاوای ئەفریقا وەک من، ئەوانیش دەستیان کرد بە وتن و منیش لە چاوی ئەواندا خوێندبوومەوە.) ئەم ئەلفا ندیایە لە گوندی گاندیۆلی نزیک سانت لویس لە سەنیگال، کەسێکی ڕەفتار سەیرە." هەمان کردەوە کە چەندین جار بەس دووبارە دەکرێتەوە، ئیتر ئەوە بەسە بۆ ئەوەی کەسێک بناسێنێ وەک پاڵەوان و جانەوەر.
خستنەپاڵ یەکتری لە سەربازانی سپی و ڕەش، زۆرجار لە هەمان ڕستەدا، خزمەت بە ئامانجێکی هاوشێوە دەکات، هەروەها جەخت لەسەر هەژموونی هێڵی ڕەنگ لە سەنگەرەکاندا دەکاتەوە. ئەلفا دڵنیا بوو سەبارەت بە ڕەگەزپەرستی کاپتنەکەی لە تۆنی دەنگی(مانگیندا)، کاتێک بە شوکولاتەکانی دەوت (یاری دەندە بکەن) و لەگەڵ ئەوەشدا زۆرجار ڕستەسازییەکان ئاماژە بە گشتگیرییەکی تاریک دەکات، واتە؛ لە شەودا هەموو خوێنێک ڕەشە.

دیۆپ بە درێژایی ڕۆمانەکە ئەوەی دۆکیومێنت دەکرد کە چۆن فەرەنسییەکان ترسی ڕەگەزییان قۆستووەتەوە، چ لە بەرەکانی شەڕ و چ لە دەرەوەی شەڕ. پێش ئەوەی ڕیخۆڵەکانی قوربانییەکی (کراوت) دەربهێنێت، ئەلفا لە چاوە شینەکانیدا ناوی خۆی تۆمار دەکات (ترسێکی ترسناک لە … ئەوەی کە لەبارەی منەوە پێی وتراوە، و ئەوەی باوەڕی پێکراوە بەبێ ئەوەی هەرگیز منی بینیبێت.) داوا لە وەرگیراوانی ڕۆژئاوای ئەفریقا کە زۆربەیان نە فەرەنسی دەخوێننەوە و نە قسەی پێدەکەن، داوایان لێدەکرێت چەشنە ڕەگەزپەرستییەک وەک ستراتیژی سەربازی بگرنەبەر. دوور لەوەی شەڕێک کە تەنیا لە نێوان

زلهێزەکانی ئەوروپادا بەڕێوە دەچوو. جەنگی جیهانی یەکەم وەک هێزێکی ئیمپریالیستی لۆژیکێکی هاوبەشیان لە ناوەڕۆکدا هەبوو. جێگای سەرنجە، دیێپ توانیویەتی فۆبیای جوگرافیای بابەتەکەی تێپەڕێنێت. تەواوی گێڕانەوەکە لە نێوان هێڵەکانی پێشەوەی شەڕ و بەرەی دوواوەی شەڕ (چاکبوونەوە)ی شەڕەکەدا کۆتایی پێهاتووە و لەگەڵ ئەوەشدا ئەوەندەی لە سەنیگال کات بەسەر دەبات، ئەوەندەش لە بەرەکانی شەڕدا بەسەر دەبات.

دوای ئەوەی ئەلفا دەستی حەوتەم دەهێنێتەوە، هاوسەنگەرەکانی گومانی شێتی لێدەکەن، دواتر دەنێردرێت بۆ ئەوەی لە نەخۆشخانەیەکی مەیدانی چارەسەر وەربگرێت. لەوێدا ئەلفا لەلایەن ئەو کەسەی کە بە شێوەیەکی زانستی ناوی (دکتۆر فرانسوا یان پەرستار خاتوو فرانسوا.) یە و لەناو جێگەی نەخۆشخانەیەکدا گۆشەگیر دەکرێت، یادەوەرییەکانی بەرەو گوندی زێدی خۆی و هاوڕێیەتی سەرەتایی لەگەڵ مادەمبادا سەرگەردانن. لە چوارچێوەی چارەسەری دەروونیدا، سێ وێنە دەکێشێت، یەکێکیان وێنەی دایکی، ئەوی تر وێنەی مادەمبا و سێیەمیان یەکێک لە حەوت دەستەکە. ئاشکرایە کە دایکی ئەلفا لەلایەن مەغریبییەکانەوە ڕفێنراوە و فرۆشراوە وەک کۆیلەی سێکس، دوای ئەوە خێزانی مادەمبا لە بەخشندەیی خۆیان ئەلفایان هێنایە لای خۆیان.

کوڕەکان پێکەوە بە ڕێوڕەسمی نەریتی خۆیان تەمەنی هەرزەکارییان تێپەڕاند. تەماحی مادەمبا و نەمانی دایکی ئەلفا کە پاڵنەرێک بوو بۆ ئەوەی بچنە شەڕەوە. (لە کاتێکدا هەندێک لە سەربازە ئەفریقییەکان خۆبەخشانە بەشدارییان لە سوپای فەڕەنسادا کرد، بەهۆی بەڵێنی کرێ و ئەگەری کۆچکردنەوە بۆ فەڕەنسا، زۆرینەش بەزۆر ڕاپێچ دەکران).
لە ڕێگەی ئەم یادەوەرییانەوە ڕۆمانەکە ترس و بیمەکانی شەڕ لەگەڵ دیمەنەکانی کوڕێتی لە لادێکانی سەنیگالدا دەخاتەڕوو. پەشیمانی ئەلفا بەرامبەر بە مادەمبا وەک هێڵێکی بەردەوام و بەهێز دەمێنێتەوە. ئەوان هەردوو عاشقی هەمان کچ بوون، کە لە دوایین شەودا پێش ئەوەی بەرەو فەڕەنسا بڕۆن، کچەکە ئەلفای قۆزی هەڵبژارد وەک خۆشەویستەکەی لە بەرانبەر مادەمبای لاواز. شکستی ئەلفا لە نەبڕینی قوڕگی مادەمبا ئەم خیانەتە ڕەسەنەی بیردەخاتەوە: (مردن بەبێ ئەوەی هەموو چێژەکانی جەستە بزانیت دادپەروەرانە نییە. مادەمبای هەژار و لاواز).
بەبێ زیادەڕۆیی، هەندێک لەجوانی سەرنجڕاکێش لە کۆتایی ڕێگەکە ئاماژە بە یەکگرتنی مێشکی دوو هاوڕێکە دەدەن لە یەک جەستەدا. لە

ڕوانگەی کەسێکی وەک د. فرانسوا، تێکەڵبوونی ڕوایەتی ئەلفا و مادەمبا ("دەنگەکەی کەم لە سەرمدا") ڕەنگە وەک شیزۆفرینیا بخوێنرێتەوە. بەڵام ڕۆمانەکە پێشتر ئاماژەی بە نەریتی جادووبازەکان کردووە کە لێکدانەوەیەکی هاوشێوە پێشکەش دەکەن. یان ئەلفا لە کاتێکدا کە هۆشیارییەکەی دەست دەکات بە تێکەڵبوون لەگەڵ مادەمبادا، ملکەچی دەروونی دەبێت- یان پراکتیزەکردنی ترسناکانەی دەمەکان کە بریتین لە "ڕۆح خواردن" لە یەک کاتدا بووەتە نەفرەت و کردەوەیەکی قووڵی هاوڕێیەتی. تێکەڵبوونی دوو ڕۆح لە یەک فۆرمێکی فیزیکیدا، وەک چۆن ئەلفا جەستەی خۆی بە قەرز دەداتە هاوڕێکەی.
بەڵام شێوازی هاوبەشکردنی جەستەی ئەلفا دەبێتە هۆی توندوتیژی زیاتر. دیمەنێکی سێکسی لوتکە لەگەڵ خاتوو فرانسوا کە بە شێوەیەکی ناڕوون ڕەزامەندی هەیە، دوو جار دەگێڕدرێتەوە، جارێک لە ڕوانگەی مادەمبا، جارێک لە ڕوانگەی ئەلفا.

ژنکوژی بەشێکی سەرەکییە لە ئەدەبی جەنگدا. بەڵام لەم رۆمانەدا دەنگدانەوەی شەڕ و لاقەکردن هەنگاوێک واوە تر دەڕوات. بەزاندنی سنوورەکان لە ناوەوە و دەرەوە، بیرۆکەیەکی قووڵە لە ڕۆمانەکەدا، بیرۆکەیەک کە واتایەکی سێکسی هەیە. دیۆپ پێشنیاری ئەوە دەکات کە شەڕ دوا دزەکردنە بە جەستە بە ئامێر و دەروون بە ترسناکییەکان کە شایەتحاڵین.
ئەلفا لە مردنی مادەمبادا دەڵێت(ناوەوەی هاتبووە دەرەوە مێشکی هێندە کرابووەوە کە بتوانم و بزانم چی لەوە حەشارداوە. وە ئەوەی لەوە خۆی حەشارداوە، ڕەنگە خودی مادەمبا بێت.)
دوا بەریەککەوتن لەگەڵ خاتوو فرانسوا زۆر لێکدانەوەو خوێندنەوە هەڵدەگرێت. لاقەکردنە، کرداری شەڕە، تۆڵەسەندنەوەیەکی نیشتمانییە لە فەرەنسییەکان و شانۆگەرییەکی خۆئاگادارانەیە لەسەر ئەو دڵەڕاوکێیە ڕەگەزییەی کە سووتەمەنی ئەو هەڵمەتە پڕوپاگەندەییەی ئەڵمانیا(ترسی ڕەش لەسەر ڕووباری ڕاین) بوو. هەروەها چاکەیەکی ناڕاستەوخۆ بە هاوڕێیەک : دەرفەتێکە بە مادەمبا کە لە شوێنێکدا لەناو مێشکی ئەلفادا لە خەوندایە، دواجار کوڕەنییکەی لەدەست بدات. تەماحی دیۆپ لێرەدا جێگەی ستایشە، بەڵام سەرنج و لێکدانەوەکان جۆراوجۆرن لە کاتێکدا ڕۆمانەکە بەپەلە بەرەو کۆتایی خۆی دەڕوات.
لەگەڵ ئەوەشدا رۆمانی (لە شەودا هەموو خوێنێک ڕەشە) بە شێوەیەکی گشتی دووبارەکردنەوەیەکی سەرسوڕهێنەرە بە زۆرێک لە کۆنترین چیرۆکەکان سەبارەت بە تاڵانکارییەکانی جەنگ. جەختکردنەوە لەسەر هاوڕێیەتی و تاڵانکردن و کەفارەتکردن بە گەڕانەوە بە ئۆدیسە.

دیێپ لە رێی تەکنیکی گفتوگۆ ئەدەبییەکان و دەنگە تایبەتەکانی ناخی خۆی، ئەم تەوەرانە دەخاتە ناو دەروونناسییەکی جادووبازی ترەوە، دیدگایەک هەیە پێیوایە کە زۆرجار لە بەڵگەنامەنووسین دەرچووە کە یارمەتیدەر بووە لە ئیلهامبەخشین بە بیرەکەی رۆمانەکە، دووبارە خەیاڵ دەکاتەوە؛ نموونەی نامەی سەربازەکان بە ماڵەوە.
رۆمانی (لە شەودا هەموو خوێنێک ڕەشە) زۆر شەخسییە، تایبەتە، نیشانەی دەسەزی و هەروەها جۆرەکە لە بەڵگەنامەی مێژوویی. دیێپ توانیویەتی پاشەکشە بەو سەرنجە سەنیگالییە بکات سەبارەت بەو دیدەی پێشنیاری ئەوە دەکات کە سەنگەرەکان تەنیا هی ئەوروپییەکان بن.

(لە شەودا هەموو خوێنێک ڕەشە)بە کەسانی دە لاواز نییە. بەڵام بە ماوەیەکی درێژ، گەڵانەوەکە لەگەڵ جوانییە ساردەکانی ڕووباری (ستیکس)دا هەڵدەقوڵێن و کە تایبە جادووگەرەکەی وا دەکات بە تەواوی جیاواز بێت. لەبارەی کایەی ئەدەبی ئینگلیزییەوە، ڕەخنەگران تەمەتباریان کردووە بە کاەکردنەوەی چوارچێوەی ئەخلاقی ڕۆمانەکە،وە زۆر بە ڕوونی ئاماژەیە بە ئەوەی هاوسەزی خوێنەر لە کوێدا بێت.
رۆمانەکە بە ڕوونی و بە شێوەیەکی تازەگەری، دژە باوە. دیێپ پێشنیاری ئەوە دەکات لە ئەخلاقی جەنگدا هیچ شتێک تەواو ڕەش و سپی نییە. ئەوەی هەیە تەنهاو تەنها شتییە.

ئەم بابەتە لە رۆژنامەی رێوت ژمارە ٣٣ لە بەشی ئەدەبەکەی (بانێژە) بڵاو بۆتەوە..
https://www.albadeel-alsheoi.org/ar/?p=7674

سەرچاوە:

[In the Trenches With the Colonizer]()

وەک چیاکان کۆن.. شیعری نەوزاد مدحەت

ڕەگەکانمان قوڵ وەک لوتکەی زاگرۆس،
لە خاکێک کە پێی باپیرانمانی ناسیوە.
نەوە دوای نەوە بەردەوام دەبین،
زمان و گۆرانی و چیرۆکەکانمان بەرگری دەکەن.

هیچ سنورێکی کێشراو
ناتوانێت ڕۆحمان زیندانی بکات،
هەرچەندە بەزەبری خەنجەر لێکمان دادەبڕن
ئێمە منداڵانی خاکی دێرینین،
یەکبوون هەمیشە لەناو دڵمان لێدەدات.

هەوڵ دەدەن چرای ئومێدمان خامۆشبکەن،
وەک ئەوەی ئازادیمان هەڵبژاردنی خۆمان نەبێت.
هێز لە دەماری شاخاویمان هەرگیز خامۆشنا بێت
وەک هاژەی ئەو چەمانەی ئاوەدانیمان ئاوەدانتردەکەن.

هیوا لە نوێژی بێدەنیگدا هەڵدەگرین،
بۆ دادپەروەریەک بەزەبر نەبێت نایەت.
مێژویەکە نەوەکان خەونی ئاشتی دەبینن،
کەچی ئەویتر، ئەویترێکی لە دوورەوە هاتوو
گۆشە گۆش لە ناو ماڵی خۆما سەری دەبڕێت

ژمارەکان دەگۆڕن،
توڕمان دەدەنە شوێنە دوورەکان
ئاو بەردەدەنە گۆڕستانەکانمان
بەڵام بزرنابین چەند دوور بڕۆین
جارێکی تر و جارێکی تر..
لە ناو دڵی چیاوە دێینە دەر

لە ناو تاریکی قوڵدا ڕوونا کیمان دەپارێزین،
بالۆرەمان لە چیا نا بڕێت
بۆ بەرەبەیانی ئازادی هەمیشە باوەڕمان هەیە،
ئەمە ئەو هەوایەیە کە دەبێت هەڵیمژین.

نەوزاد مدحەت

ئایا کورد لە سووریای نوێدا دەمێننەوە؟.. نووسینی مات برومفیێلد.. و: گۆران عەبدوڵڵا

ڕووخانی بەشار ئەسەد لەگەڵ خۆشحاڵییەکی بەرفراوان لە سووریا بەرەوڕوو بووەوە. بەڵام دۆخەکە بۆ دانیشتوانی کورد پڕە لە ناڕۆشنی، لەگەڵ فراوانبوونی بەرچاوی میلیشیاکانی سەربە تورکیا لە وڵاتەکەدا.

کارەساتبارترین قەیرانی مرۆیی و سەربازیی سەدەی بیست و یەکەم گەشتە خاڵێکی وەرچەرخانی مێژوویی. لەم کۆتایی هەفتەیەدا، سوورییەکان دوای ئەوەی بەشار ئەسەد سەرەنجام لە گۆڕانکارییەکی چاوەڕواننەکراودا کە لەلایەن لقی قاعیدە هەیئەت تەحریر ئەلشام (HTS)ەوە ڕابەرایەتی دەکرا، ڕووخێنرا، خۆشحاڵ بوون. کورد لە ناوچەکانی خۆیان بەشداری خۆشییەکانیان کرد و پەیکەرەکانی دیکتاتۆرە ڕقلێبووەکەیان تێکشکاند.

بەڵام وەک هەموو سوورییەکان، کورد لە ماوەی سیازدە ساڵی ڕابردووی توندوتیژی بەکۆمەڵ ئاوارە بوون، لە شەڕی نوێنەرایەتی و پاکتاوی نەژادیدا ئەوەندە ئازاریان چێشتووە کە دەزانن ڕێگای ئاشتی درێژ و دژوارە.

کاتێک تورکیا لە ساڵی ٢٠١٨دا لە ئۆپەراسیۆنێکی سنووربەزێندا دووسەد هەزار هاوڵاتی کوردی سووریای ئاوارە کرد، زۆربەی خەڵکی ناوچەکە تا ئەوپەڕی توانا لە نزیک ماڵە بەردومانکراوەکانیان مانەوە کە ئێستا لەلایەن کۆمەڵێک میلیشیای عەرەبی سوننە و تورکمانەوە داگیرکراون. دەیان هەزار کەس بە هیوای گەڕانەوە لە کەمپە پەرتەوازەکانی ناوچەی شەهبا (تەل ڕیفعەت)ی دراوسێ مانەوە و بەرگەی تۆپبارانی تورکیایان گرت. بەڵام کاتێک HTS هێرشی دە ڕۆژەی دەستپێکرد کە بە ڕووخانی ئەسەد کۆتایی هات. تورکیا و میلیشیاکانی

ک□ک□یان لەمە وەرگرت و تەنانەت ئەم کەمپە ڕەش□ باگرتووانەی پەنا بەرانیشیان داگیرکرد و دانیشتوانەکەیان دووبارە ئاوارە کردەوە. حسێن مەمۆ، نوێنەری فەرمی کوردی سووریا لە لەندەن بە □□□ۆ□□□ دەڵێت: “فراکسیۆنە پەیوەندیدارەکانی تورکیا هەوڵ دەدەن هێرشەکانیان بۆ سەر ناوچە کوردییەکان ڕەوا بکەن و هێرشەکانیان وەک هێرش بۆ سەر هێزەکانی ڕژێم پیشان دەدەن.”

موحەممەد شێخۆ، هاوسەرۆکی ئەنجومەنی هەرێمییە لەناوچەکانی خۆسەری دیموکراتی باکوور و ڕۆژهەڵاتی سووریا (DAANES)، هەزاران کورد، عەرەب و کەمینە ناوچەییەکانی لە کەمپەکانەوە بۆ ناوچە دوورەکانی ژێر کۆنتڕۆڵی بردە شوێنە ئارامەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆی، بەڵام زۆری تریش بەجێمان. ئەو بە تەلەفۆن لە سووریاوە بە □□□ۆ□□□ دەڵێت: “سەدان کەس لە خەڵکی ئێمە گیریان خوارد و نەیانتوانی بڕۆن. هەندێکیان کوژران، هەندێکیان ئەشکەنجە دران، هەندێکیان دەستگیر کران و چارەنووسیان ناڕوونە.” ڤیدیۆکان پیشانی دەدەن کە شەڕکەرە بەکرێگیراوەکانی تورکیا سووکایەتی بە دیلە کوردەکان لە ژن و پیاو، دەکەن.

پڕۆژەی DAANES پەناگەیەکی ئارامی بۆ ملیۆنان سووری دابین کردووە و بانگەشەی ئەوە دەکات کە نموونەیەک پێشکەش دەکات بۆ چارەسەری داهاتووی سووریا لەسەر بنەمای بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە، سەربەخۆیی ژنان و نوێنەرایەتی کەمینەکان. ڕێبازی پراگماتیکی HTS تەنانەت دەکرێت دەرگا بۆ هەماهەنگی داهاتوو لە نێوان بزووتنەوەی کوردی و لایەنەکانی تری ئۆپۆزسیۆن بکاتەوە، لەگەڵ باڵی سەربازی DAANES کە بەشێک لە خاکی سوریای لە ژێر دەسەڵاتی ئەسەد دەرھێنا، بەڵام لەگەڵ هەوڵی تورکیا بۆ کەڵکوەرگرتن لە قەیرانەکە بۆ داگیرکردنی زیاتری خاکی سووریا و ئاوارەکردنی ملیۆنان کورد لە سنوورەکەی وایکردووە پڕۆژەی کوردی و سووریا بەگشتی بەرەو داهاتوویەکی نادیار بڕوات.

دوژمنی دوژمنەکان

ئەگەر پەندی “دوژمنی دوژمنەکەم دۆستمە” ڕاست بووایە، کوردەکانی سووریا خۆشەویستترین گەل دەبوون لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. بەڵام نەیانهێشت خۆشحاڵی بە چوونی ئەسەد بۆ مۆسکۆ درێژەی هەبێت، شەپۆلی نوێی توندوتیژی دژی کورد و هاوپەیمانە عەرەبەکانیان دەستی پێکردەوە.

شرۆڤەکار سینان جیددی، مامۆستای یاریدەدەر لە زانکۆی جۆرجتاون، بە □□□ۆ□□□ دەڵێت: “شکستی چاوەڕوانکراوی ئەسەد لەوانەیە ببێتە

هۆی دۆخێک کە تێیدا سووریا یان لەلایەن ڕێکخراوێکی سەلەفی-جیهادییەوە بەڕێوە ببرێت… یان دەبێتە شوێنێکی بێ حوکم لەگەڵ بۆشاییەکی گەورەی دەسەڵات.”

هیچ هۆکارێک نییە بۆ ئەوەی کورد یان هەر کەسێکی تر خەم بۆ ئەسەد بخوات، کە بەرپرسیارە لە زۆربەی کوشتنی هاوڵاتیان لە سووریا و بەردەوام هەوڵی لاوازکردنی DAANES-ی داوە، کە ئێستا زیاتر لە سێیەکی خاکی سووریا بەڕێوە دەبات. “DAANES پەیوەندییەکی پراگماتیکی بەڵام لاوازی لەگەڵ ڕژێمی ئەسەد هەبوو کە بە هەماهەنگیەکی سنووردار دژی هەڕەشە هاوبەشەکان پێناسە دەکرا،”. شرۆڤەکار یوسف جان، لە سەنتەری ویڵسۆن، بە □□□ۆ□□□ی وت. “بەهەرحاڵ ڕژێمی ئەسەد دژی خواستەکانی [DAANES] بوو بۆ خۆسەری زیاتر.”

کەواتە لە تیۆردا، شکستی ئەسەد دەبێت هەواڵێکی باش بێت بۆ DAANES. بەڵام HTS کە ملیۆنان سووری لە شاری ئیدلیبی باکووری ڕۆژئاوا بەڕێوە بردووە، حوکمێکی ئیسلامی توندڕەوی خۆی دەسەپێنێت. چاودێری مافەکانی مر□ق ب□□گەی دەستگیرکردن و ئەشکەنجەدانی بەردەوامی هەزاران لە ڕۆژنامەنووس، کەسایەتی ئۆپۆزسیۆن و چالاکوانی کۆمەڵگەی مەدەنی تۆمار کردووە کە هەوڵیان داوە پێشێلکارییەکانی HTS بەڵگەمەند بکەن یان ناڕەزایی دژی دەسەڵاتیان دەرب□ن. هەرچەندە ڕێکخراوەکە لەم ساڵانەی دواییدا ڕێبازەکەی نەرمتر کردۆتەوە وەک بەشێک لە هەوڵێک بۆ ڕەوایەتیدان بەخۆی، بەڵام ڕاپۆرتەکان نیشانیانداوە HTS هەڵمەتی ئەخلاقی ئەنجام داوە، کچانی گەنجی دەستگیر کردووە بە هۆی پابەند نەبوون بە پۆشاکی ئیسلامی؛ کوڕانی گەنجی دەستگیر کردووە بە هۆی ڕیش تاشین یان گوێگرتن لە مۆسیقا. سزای لەسێدارەدانی ئەنجامداوە بۆ جادووگەران و بێباوەڕان.

HTS بە دابینکردنی خزمەتگوزاری بەشێوەیەکی کاریگەر ناسراوە، لەوەی کە پێی دەوترێت “ئیسلامیزمی تەکنۆکرات،” و شەڕکەرەکانی بە ڕاستی دیسیپلین کراون لە هەوڵەکانیان بۆ دەوڵەتێکی ئیسلامی نوێ لە سووریا. ئەم ڕێباز□ پارمەتی HTS-ی دا سەرکەوتنی سەرەتایی بەدەست بهێنێت بە داگیرکردنی دووەم گەورەترین شاری سووریا، حەڵەب، جگە لە نزیکەی سەد هەزار کورد کە ئێستا لە دوو گەڕەکی ناوشار گەمارۆ دراون و ئێستا لەلایەن شەڕکەرانی HTS-ەوە دەوریان دراوە. خەڵکی ناوچەکە ڕاپۆرتیان داوە سەبارەت بەکەمی خۆراک و بڕینی کارەبا.

“ئێمە نازانین دۆخەکە چۆن دەبێت، چونکە ئەم هێزانە هەموویان

ئیسلام بە توندوتیژی دەسەپێنن،”. حەمودە چالاکوانێکی میدیاییە لە شێخ مەقسوودی گەمارۆدراو لەلایەن HTS وە دەڵێت: ئێرە هەر لە سەرەتای ململانێکانی سووریاوە هەمیشە خۆسەری خۆی لەلایەن کوردەوە پاراستووە، سەرەڕای گەمارۆدان لەلایەن ئەسەد و هێرشی گوماناوی چەکی کیمیایی لەلایەن گرووپە ئیسلامییە ئۆپۆزسیۆنەکان و تۆپبارانی هەڕەمەکی کە دەگاتە ئاستی تاوانی جەنگ.
هەروەها دەڵێت: “لە حەڵەب، کورد، مەسیحی، ئێزیدی و زۆر گرووپی ئیتنیکی و ئایینی هەن، ئەم گرووپانە ڕووبەڕووی مەترسی گەورە دەبنەوە. HTS ئەم کەمینانە قبووڵ ناکات و ژنان ناچار دەکات سەریان داپۆشن.” ڕاپۆرت کراوە کە شەڕکەرانی HTS لانیکەم دوو کەسیان لە ئێزیدەکان کوشتووە، کە لەسەر دەستی داعش ڕووبەڕووی جینۆساید بوونەوە، کاتێک هەوڵیان داوە لە حەڵەب هەڵبێن.
مەسیحییەکی ئەرمەنی، کە بە نەناسراوی قسەی کرد لە ترسی تۆڵەسەندنەوە، باسی دیمەنی سزادان دەکات و دەڵێت: “هەر کە [HTS] هاتنە ناو حەڵەب، درەختەکی کریسمسیان بڕییەوە [وەک هێمای کۆمەڵگەی مەسیحی]. دڵنیامان دەکەنەوە کە زیانمان پێناگەیەنن، بەڵام ئەمە سەرگەردانیین و نازانین چی بکەین.”

ئەجێندای دژە کورد

ژنان، کەمینەکان و هەموو ئەوانەی بەدوای داهاتوویەکی سیکۆلار و دیموکراتیدا دەگەڕێن، ڕووبەڕووی داهاتوویەکی زۆر نیگەرانکەر دەبنەوە لەژێر حوکمڕانی HTS. بەڵام هێزە ئیسلامییەکان سەرەڕای ئەم دۆخەیان شکستێکی سەرنجڕاکێشیان بەسەر ئەسەددا بەدەست هێناوە، لەکاتێکدا بەگشتی خۆیان دوور گرتووە لە تاڵانکردنی هاوڵاتیان و ململانێی پێویستیان نەکردووە لەگەڵ کورد. لە بەرامبەردا زۆربەی میلیشیا بەکرێگیراوەکانی تورکیا کە بەناو بەشداری هێرشەکەیان کرد هەرگیز گوللەیەکیان بە تووڕەییەوە بەرەو هێزەکانی ئەسەد نەتەقاندووە. لە جیاتی ئەوە، جارێکی تر تەرکیزیان خستەتە سەر توندوتیژی و تۆڵەسەندنەوە دژی هاوڵاتیانی کورد و پڕکردنی گیرفانی خۆیان، کە تەنانەت بووەتە هۆی دەستگیرکردنی چەندین فەرماندەیان لەلایەن HTS-ەوە.

ئەو میلیشیایانەی تورکیا لەژێر ئاڵای سوپای نیشتمانی سووریا (SNA) یەکی خستوون، لەمێژە لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکان و لێبوردنی نێودەوڵەتییەوە تۆمەتبار کراون بە تاوانی جەنگ، لەوانە لاقەکردنی ژنان، کوشتنی بەکۆمەڵی هاوڵاتیانی کورد، ئەشکەنجەدان، لە کارەبادان، لەسێدارەدان و پیشاندانی هاوڵاتیان لە قەفەزدا لە

شەقامەکان وەک قەڵغانی مرۆیی. لە کەمپەینە سەربازییە پێشووەکانی تورکیادا، ئەم میلیشیایانە سەدان کەسیان کوشت و سەدان هەزار هاوڵاتیان ئاوارە کرد.
ئەوانەی مانەوە ڕووبەڕووی حوکمی میلیشیا بەکرێگیراوەکانی تورکیا بوونەتەوە کە هاوڵاتیان دەڕفێنن، ئەشکەنجە دەدەن و لەسێدارەیان دەدەن، لەگەڵ سیاسەتێکی بەردەوامی گۆڕانکاری دیمۆگرافی زۆرەملێ لەو ناوچانەی پێشتر کە کورد، ئێزیدی و کەمینە مەسیحییەکانی تێیدا نیشتەجێ بوون. لە کاتی نووسینی ئەم بابەتەدا، ئەم میلیشیایانە تەرکیزیان خستۆتە سەر بەدوواکەوتنی هاوڵاتیانی کورد کە بەهۆی پێشهاتە خێراکانەوە گیریان خواردووە، لەگەڵ ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنی سەربازی نوێ دژی ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی DAANES-ی کورد. هێرشە ئاسمانییەکانی تورکیا منداڵانی کوردی کوشتووە و بینا مەدەنییەکانی ڕۆژئاڤای کردۆتە ئامانج بەهیچ شێوەیەک سوپا داڕووخاوەکەی ئەسەدیان نەکردۆتە ئامانج.

لەم نێوەندەدا ڕادەی دروستی هاوکاری HTS لەگەڵ تورکیا جێگەی هەندێک گفتوگۆیە. بە فەرمی تورکیا HTS وەک "گرووپێکی تیرۆریستی" لەقەڵەم دەدات و نکۆڵی لە هەر زانیارییەکی پێشوەخت سەبارەت بە ئۆپەراسیۆنەکانی ئەم دوایینەی دەکات بە پێچەوانەی میلیشیاکانی تر، HTS ئەوەندە بەهێزە کە بتوانێت بە تەنیا لە ناو سووریا کار بکات. بێگومان، ئەنقەرە سەرسام بووە بە خێرایی ڕووخانی ئەسەد. هەرچەندە، سەرکردایەتی تورکیا و HTS لەمێژە لە ڕێگەی ژووری ئۆپەراسیۆنی هاوبەشەوە هەماهەنگیان کردووە؛ میلیشیاکانی SNA کە بەشداری ئۆپەراسیۆنی ئەمدواییەیان کردووە لەلایەن تورکیاوە پارە، ڕاهێنان و ئاراستەیان پێدەکرێت؛ و ئاڵاکانی تورکیا لە قەڵای حەڵەب هەڵکرابوون دوای داگیرکردنی، لەکاتێکدا سیاسەتمەدارە نەتەوەپەرستە توندڕەوەکانی تورک باسی پێگەی پێشووی وەک گەوهەرێک لە تاجی عوسمانیدا دەکەن. شرۆڤەکار جان دەڵێت: یەک شت دڵنیام تورکیا هەر دەستکەوتێکی ڕاستەقینەی هەبێت بەکاری دەهێنێت دژی کورد، هەم لە ناوخۆ و هەم لە دەرەوە.

ئامانجی سەرەکی تورکیا لە سووریا زۆر سادەیە: لەناوبردنی حوکمڕانی فرەنەتەوەیی بە ڕابەرایەتی کورد لە سنوورەکەی، و پاڵنانی دانیشتوانی کورد بە بیابانی سووریا لە ڕێگەی دامەزراندنی "ناوچەی ئارام"ی بیست میل قووڵ. هەروەها نیشتەجێکردنی پەنابەرانی سووری لە شوێنە پێشووەکانی کورد، وەک ڕێگایەک بۆ ڕازیکردنی هەستی دژە پەنابەری ناوخۆیی و چەسپاندنی گۆڕانکاری نەژادی لە

سنوورەکەی.

تورکیا لە چەند خاڵێکی سنوورەکەدا ئەم ئامانجەی بەدەست هێناوە. سەرەڕای هەوڵی بەردەوامی بۆ لەناوبردنی DAANES بەڵام مەرامەکانی نەدەهاتنە دی بەهۆی سەرسەختی حکومەتی ئەسەد لە دانوستانەکان سەبارەت بە ناوچەی سنووری و بەهۆی بوونی هێزەکانی ڕووسیا و ئەمریکا لە خاکی DAANES. لەکاتێکدا ڕێگەی بە تورکیا داوە هێرشی ئاسمانی ئەنجام بدات، بۆ لەناوبردنی ئاوی ناوچەکە...”
کارەبا و ژێرخانی مرۆیی، هەردوو ئەم هێزانە لە کۆتاییدا پێیان باشتر بوو پێگەیەک لە باکوور لەگەڵ هێزە کوردە متمانەپێکراوەکان بپارێزن لەوەی شایەتی توندوتیژی زیاتری ئاژاوەگێڕی و گۆڕانکاری هێز بن بە قازانجی ئەنقەرە.

ململانێی فرەجەمسەر

تورکیا بەدوای چرای سەوزی ئۆپەراسیۆنێکی کۆتاییدا دەگەڕا لە مۆسکۆ یان واشنتن بە چاوەڕواننەکراوییەکی سەرسوڕهێنەرانە HTS بۆی هێنایەدی. کاتێک HTS بەرەو دیمەشق هەڵکشا، ڕووسیای لاواز و سەرقاڵ دەستی لە هاوپەیمانە پێشووەکەی ئەسەد هەڵگرت. ئێران، کە لەمێژە لەگەڵ ئەسەد هاوبەشبووە لە دڕندایەتی کردن بە سووریەکان و بەکارهێنانی وڵاتەکە وەک مەیدانێک بۆ حیزبوڵڵا و میلیشیاکانی خۆی، نەیتوانی یان نەیویست دەستێوەردان بکات دوای ساڵێک لە گورزە کوشندەکانی ئیسرائیل بە سەری.

بەڕاستی، ئیسرائیل لە ئاژاوەکە سوودی وەرگرتووە بۆ فراوانکردنی داگیرکاری درێژخایەنی خۆی و قووڵتر چوونە ناو خاکی سووریاوە لە باشوور. هەروەها کەرەستەی پێشووی سوپای سووریای بە هێرشی ئاسمانی لەناوبردووە پێش ئەوەی بکەوێتە دەستی HTS، کە ڕێکخراوە سەلەفییەکە وەک هەڕەشەیەکی چارەنووسساز دەبینێت. لەم نێوەندەدا، وەڵامی ئەمریکا بۆ هەردوو دەستکەوتەکانی HTS و هەڕەشەکانی تورکیا دژی کورد سەرەتا لاواز بوو. باڵی سەربازی DAANES لە ئێستادا هەوڵی داوە ئەو خاکانەی پێشتر کۆنترۆڵکراون لەلایەن ئەسەد و میلیشیا ئێرانییەکان داگیریان بکاتەوە، لەژێر پاساوی هاوپەیمانێتی دژە-داعش لەگەڵ ویلایەتە یەکگرتووەکان کار دەکات لەکاتێکدا سەرەتاکانی پێگە لە ئەوبەری فورات دادەمەزرێنێت لە بەرامبەر هێرشی چاوەڕوانکراوی زیاتری تورکیا.

سەرکردایەتی ئەمریکا وتی درێژە بە ئەرکی دژە-داعش لە ڕۆژهەڵاتی

وڵات دەدات. هێشتا، ناڕوونە تا چەند ئەمە دەتوانێت DAANES لە توندوتیژی تورکیا بپارێزێت، یان چۆن ویلایەتە یەکگرتووەکان لەگەڵ HTS یان هاوپەیمانێتی بەرفراوانتری هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن لە سەرتاسەری باشووری سووریا مام□□ د□کات – تەنانەت پێش ئەوەی کارتی چاوەڕواننەکراوی هاتنی دۆناڵد ترەمپ بۆ کۆشکی سپی ل□ بەرچاو بگرین.

بە لەبەرچاوگرتنی ئەم ڕاستییە ئاڵۆزانە، هەڵەیە توندوتیژی تورکیا وەک ئەندامێکی سەرەکی ناتۆ دژی کوردە هاوپەیمانە ناوزەدکراوەکانی ئەمریکا، یان هەڵکشانی HTS دژی ئەسەد، وەک ململانێیەکی سادەی نوێنەرایەتی ڕۆژئاوا-ڕۆژهەڵات ببینرێت. بەڵام یەک شت ڕوونە: ئێستا تورکیا یە کە لە پێشەوەیە، هەوڵ دەدات دۆخێکی نوێ لە سەرتاسەری باکووری سووریا دابمەزرێنێت کە هەردوو هاوپەیمانانی ئەسەد و ئێران و کەمبونەوەی هێزە ڕۆژئاوایەکان لە ناوچەکە دەربخات. تورکیا (دووه□م گەورەترین سوپای ناتۆ) وەک یاریکەری سەرەکی لەسەر ئەرزی واقع خۆی دەنوێنێت.
دوای دەرکردنی بەردەوام و چاوەڕوانکراوی هاوڵاتیانی کورد لە هەرێمە دا بڕاوەکانیان لە باکووری ڕۆژئاوا – پاکتاوی نەژادی کە بەبێ وشەیەکی ناڕەزایی لە هاوپەیمانە ناوزەدکراوەکانی کورد ڕوودەدات – چاوی تورکیا ڕووی لە ڕۆژهەڵاتە. نزیکەی سەد هەزار کەسی ئاوارەی ناوخۆیی (IDPs) پێشتر گەیشتوونەتە سنوورەکانی ژێر دەسەڵاتی DAANES، لە دۆخێکی مرۆیی خراپدا، لەگەڵ چەندین کەسی بەتەمەن و ساوا کە بەهۆی سەرماوە گیانیان لەدەستداوە، لەکاتێکدا هەزاران کەس بەهۆی نەبوونی شوێنی حەوانەوە لە دەرەوە دەخەون. “جێگا نییە بۆ خەڵکەکە لێرە،” شێخۆ یەکێک لە بەرپرسە کوردەکان کە بە تەلەفۆن قسەم لەگەڵ دەکات، دەڵێت: لەکاتێکدا سەیری هاتنی پەنا بەران دەکات بۆ ناوەندێکی وەرگرتنی کاتی لە یاریگای وەرزشی شارەکە. “هەندێک لە بەتەمەنەکان بەهۆی سەرماوە گیانیان لەدەستدەدەن. هەموو نەخۆشخانەکانی DAANES تەرخانکراون بۆ خەڵکەکە و چارەسەری بەخۆڕایی پێشکەش دەکەن، بەڵام هێشتا پێویستی□کی بەپەلەی پزیشکیمان هەیە.”

لە راستییدا ئەم ناوچانە، بەتایبەتی شاری فرەنەتەوەیی، زۆرینە عەرەبی مەنبیج، لە سنووری ئاگربارانی تورکیادایە. لەگەڵ دەرچوونی ئێران و ڕووسیا لە یارییەکە و هەنگاوی هەڵەی ڕۆژئاوایەکان، تورکیا یاریکەری باڵادەست دەبێت لە سووریایەکی نوێی ئیسلامیدا. سەرۆکی تورکیا ڕەجەب تەیب ئەردۆغان، کە لەمێژە سوودی لە پێگەی

ناوەندگیری وەرگرتووە وەک دوژمنی دوژمن لە نێوان مۆسکۆ و واشنتن، لە کۆتاییدا وا دیارە هەموو کارتەکانی بەدەستەوەیە.

داهاتووی سووریا

“هیوا و ترس دەتوانن پێکەوە بن کاتێک بیر لە داهاتووی سووریا دەکەینەوە،” شرۆڤەکار جان دەڵێت. “زۆر باشە کە دەبینین خەڵکی چەوساوە ئازادی بەدەست دەهێنن، بەڵام هۆکاری زۆر هەن بۆ وریابوون، چ مەترسی توندڕەوە ئیسلامییەکان بێت یان گرووپە توندڕەوەکانی تر، یان هێزە بیانییەکان بە ئەجێندای خۆیانەوە.” لە تیۆریدا، بزووتنەوەی کورد دەبێت ڕۆڵێکی گرنگ ببینێت لە هەر چارەسەرێکی پۆزتیفی داهاتووی سووریادا. DAANES لەمێژە ئامادەیی پراگماتیکی خۆی نیشان داوە بۆ کارکردن لەگەڵ کارگێڕییەکی چاکسازیکراوی دیمەشق، ئەگەر پابەندبوونی ڕاستەقینە بە لامەرکەزی و مافەکانی ژنان و کەمینەکان پیشان بدات. حسەن مەمە، بەرپرسی کوردی سووریا لە لەندەن، بە [illegible] دەڵێت دەیەوێت ببینێت “هەموو سوورییەکان لە پرۆسەی بڕیارداندا بەشدارن بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی دیموکراتی، فرەیی و سێکولار کە بێلایەن بمێنێتەوە سەبارەت بە ئایین، تایەفە، نەتەوە و بیروڕای سیاسی.”

بەشێوەیەکی چاوەڕواننەکراو، نیشانەی بەراییی هێورکردنەوە لە نێوان HTS و DAANES هەیە، هەردوولاشیان پێیان باشترە دوور بکەونەوە لە ململانێ بە جەختکردنە سەر شەڕی پاشماوەکانی ئەسەد و ڕێگریکردن لە تورکیا بە شێوەی جیاواز. HTS دڵنیاکردنەوەی داوە بە کوردەکانی حەلەب و ڕێککەوتنی کشانەوەی بۆ هاوڵاتیانی کورد ئاسان کردووە. نوێنەرانی DAANES ئێستا لەگەڵ HTS گفتوگۆ دەکەن سەبارەت بە داهاتووی گەڕەکە کوردنشینەکانی حەلەب، کە پەناگەیەکی درێژخایەنە بۆ دانیشتوانەکەی کە پێشتر بەهۆی IDP-کانی هەڵاتوو لە توندوتیژی دواییەوە زیادی کردووە، نیشانەیەکی ئەگەرییە بۆ پێوەندییەکانی داهاتوویان.

باڵی سەربازی DAANES دەستکەوتی وەدەستهێنا لەو خاکانەی کە پێشتر کۆنترۆڵکرابوون لەلایەن حکومەتەوە، ئەگەری دوور وانیشان دەدات سووریای دوای-ئەسەد دابەش کرابێت لە نێوان HTS-ی ئیسلامی-زۆرداردا و DAANES-ی فرەیی، دیموکراتی — چاوەڕوانییەک کە تەنها هەفتەیەک لەمەوبەر تەواو نەگونجاو دەهاتە بەرچاو. بەڵام نوێنەران بە قووڵی وریایانەوە دەڕواننە دۆخەکە سەبارەت بە وەرچەرخانەکان و گریمانەکانی سەرکردایەتی HTS بەرەو پلۆرالیزم، لەکاتێکدا هێزە

ئیسلامییەکە لەوانەیە بڕیار بدات لەگەڵ تورکیا بوەستێت بە بەدەستهێنانی ڕەوایەتی نێودەوڵەتی. هەرچەندێک بێت قەیرانە سەرسوڕهێنەرەکە دەردەکەوێت، توندوتیژی پشتگیریکراوی تورکیا دژی کورد، ژنان و کەمینەکان بەردەوام دەبێت لە □ مەترسی خستنە سەر هیواکانی خەڵکە ئاساییەکانی سوریا بۆ داهاتوویەکی بەڕاستی دیموکراتی.

سەرچاوە:

https://jacobin.com/2024/12/kurds-syria-assad-hts-dannes

فەرهەنگۆک:

HTS:

هەیئەت تەحریر شام

DAANES:

ئیدارەی خۆسەری دیموکراتی باکور و ڕۆژهەڵاتی سوریا

SNA:

سوپای نیشتمانی سوریا

IDP:

ئاوارەکانی ناوخۆ

لە سێبەری شەڕدا.. شیعری نەوزاد مدحەت

لەوێ لە لا شانی ئەو شەقامە
تەباشیر چوارگۆشەی خانە خانەی دەکێشا،
کۆڵان پڕ دەبوو لە تریقەی مناڵان
ژیان لەو پەڕی سادەیی خۆیدا
باوەشی بە خۆشەویستیدا دەکرد.

ئێستا شەقام چۆڵە و
داپۆشراوە بە خۆڵی باڵەخانە رووخاوەکان
وردیلە خەمگینەکان لە پەنجەرەکان دانیشتوون،

چاوەڕێی ئەو باوەشانەن کە دوێنێ لە باوەشیدەکردن.

جەلانەکانی باخچەی گەڕەک
بێدەنگ دەجووڵێنەوە،
بای خەمبار بە ترس لە گیزەی گولە و
رمبەی تۆپەکان
پاڵیان پێوە دەنێت.
چیتر زەنگی قوتابخانە کات دیاری ناکات ،
دەنگیان کپ کراوە بە دەنگە تاریکەکان

لە ژێرزەمینە قووڵەکان ،
فریشتەکانی ئەهریمەن لایەلایە دەچڕن،
دایکەکان زەردەخەنەی دڵنیایی
لە دەم و چاویان دەنەخشێنن
ترسەکانیان لە پشت چاوەکانیان دەشارنەوە.

بەڵام دڵی منداڵان
هێشتا خەونی ئاشتی دەبینێ،
ڕۆژانی پڕ لە وزەو راکەراکی ناوکۆڵان
کێکی لەدایکبوون وچاوەشارکێی دەستانە،
هەموو ئەوانەی کە شەڕ ناتوانێ بیانسڕێتەوە.

هیواکانیان بە قەڵەمی ڕەنگاوڕەنگ دەکێشن،
لەسەر ئەو دیوارانەی
کە برینی شەڕ هەڵدەگرن،
ئازایەتیان وەک گوڵی کێوی
بەهێز دەڕوێت لە درزەکانەوە
کە منداڵی ڕاستی دەکاتەوە.

کاتێک بەیانی دێت، وەک دەبێت بێت،
ئاشتی تەزی شەقامەکان ڕادەماڵێ
کات لە زەنگی قوتابخانەکانەوە دەڕژێتە کۆڵانەکان
باخچەی گەڕەک پڕدەبێت لە گەورەو بچووک
لەوێیە پێکەنینی منداڵان بە ئازادی دەڕژێت،
شەڕ دەبێتە چیرۆکێکی کۆن.

شیعری نەوزاد مدحەت (گۆران عەبدوڵڵا)

شیعر\ عەلی بەگ.. نووسینی: هاینریش هاینە*.. وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

عەلی بەگ، پاڵەوانی باوەڕی ڕاستەقینە،
بە خۆشی لە باوەشی کچاندا ڕاکشاوە؛
خودا لێرە لەسەر زەوی پێشچێژی
چێژی بەهەشتی پێ بەخشیوە.

کەنیزەکان، جوان وەک حۆریەکان،
وەک ئاسک لە جوڵەدان
کاتێک یەکەمیان ڕیشی بۆ لوول دەکات،
دووەمیان نێوچاوانی بۆ ڕێک دەخات.

سێیەمیان عوود لێدەدات،
گۆرانی دەڵێت، سەما دەکات، پێدەکەنێ و
ماچی دەکات،
لەوێ بڵێسەی شادی دەگەشێتەوە.

بەڵام لەپڕ دەنگی کەڕەناکان، بەیەکدادانی شمشێرەکان
لە دەرەوە بەرزدەبێتەوە،
هاوار بۆ چەک،
تەقەی تفەنگ دێت
خودایە، فەرەنگییەکان هاتنە سەرمان!

پاڵەوان سواری ئەسپی شەڕ دەبێت،
دەچێتە ناو شەڕ، بەڵام هێشتا وا دیارە خەون دەبینێت؛
چونکە وا هەست دەکات لە باوەشی
کچاندا ڕاکشاوە وەکو پێشتر.

لە کاتێکدا سەری دەیان داگیرکەر دەپەڕێنێت،
وەک دڵدارێک پێدەکەنێت،
بەڵێ، بە نەرمی و نیانی پێدەکەنێت.

سەرچاوە:
THE POEMS OF HEINE
BY
.EDGAR ALFRED BOWRING, C.B
لاپەڕە ١٤٨
• هاینریش هاینە\ ئەڵمانیا\ ١٧٩٧-١٨٥٦

https://www.gutenberg.org/files/52882/52882-h/52882-h.htm#page_148

لە ژمارە ٢٣ی ٢٠٢٤ی بانێژەی ئەدەب و کلتوور بڵاوبۆتەوە..

پوختەیەک لە کتێبی “لەشفرۆشە یاخیبووەکان: شەڕ بۆ مافی کرێکارانی سێکس.”.. ئامادەکردنی گۆران عەبدوڵڵا

”Revolting Prostitutes: The Fight for Sex Workers’ Rights“
نووسینی مۆلی سمیس و جونۆ ماک:
شوێنی بڵاوکردنەوە: لەندەن
٢٠١٨
دەزگای چاپی ڤێرسۆ
ئامادەکردنی گۆران عەبدوڵڵا

پێشەکی

ئەم کتێبە سەرەتا لە ٢٠١٨ لە لەندەن لە لایەن دەزگای چاپی (ڤێرسۆ)وە بە زمانی ئینگلیزی چاپکراوە. دواتریش لە ساڵی ٢٠٢٠ دووبارە لەلایەن هەمان دەزگاوە چاپکراوەتەوە.
ئەم کتێبە لە هەشت بەش پێکهاتووە. وەک بەڵگەیەکی سیاسی و

ڕێبەرێکی کردەیی داڕێژراوە و خزمەت دەکات بە تێگەیشتن بەمافەکانی کرێکارانی سێکس لە چوارچێوەی بزووتنەوە فراوانترەکانی دادپەروەری کۆمەڵایەتی. جەخت لەوە دەکاتەوە کە مافەکانی کرێکارانی سێکس جیاناکرێتەوە لە کێشەکانی تری دادپەروەری کۆمەڵایەتی، لەوانە مافەکانی کرێکاران، مافەکانی کۆچبەران، دادپەروەری ڕەگەزی و یەکسانی ئابووری.

نووسەرەکان لەم کتێبەدا جەخت لە باشترکردنی ژیانی کرێکارانی سێکس دەکەنەوە، هەروەها چارەسەرکردنی چەندین کێشەی تری هاوشێوە، نەک تەنها تەرکیزکردن لەسەر باری یاسایی کاری سێکس. ئەوان بەڵگە بە ڕێبازێکی گشتگیر دەهێننەوە کە هەم کەمکردنەوەی زیانی دەستبەجێ و هەم گۆڕانی سیستەماتیکی درێژخایەن لەخۆ دەگرێت.

خاڵە سەرەکییەکانی ئەم کتێبە:

١. ڕوانگەی مافەکانی کرێکارانی سێکس

- کتێبەکە لە ڕوانگەی مافەکانی کار و کەمکردنەوەی زیانەوە باسی کاری سێکس دەکات.
- لەلایەن کرێکارانی سێکسەوە نووسراوە، تێڕوانینی ڕاستەوخۆ لەسەر پیشەکە پێشکەش دەکات.
- جەختدەکات لەسەر گرنگی گوێگرتن لە کرێکارانی سێکس.

٢. شیکردنەوەی مۆدێلە یاساییەکان

- چەند ڕێگەیەکی یاسایی جیاواز بە کاری سێکس لە جیهاندا تاوتوێ دەکات:
- تاوانبارکردنی تەواو.. نموونە: زۆربەی وڵاتانی ئەمریکا، باشووری ئەفریقا و کینیا . لێرەدا کڕیار و فرۆشیار هەردوو تاوانبارن.
- مۆدێلی نۆردیک یان بە مۆدێلی سویدی ناسراوە، تاوانبار کڕیارە نەوەک فرۆشیار. سوید، نەرویج، فەڕەنسا ، ئایسلاند و کەندا .
- یاساییکردن.. نموونە: ئەڵمانیا ، هۆڵەندا ، نیوزیلاند، نەمسا و نیڤادا لە ئەمریکا .
- بەڵگە دەهێنرێتەوە بەوەی بەیاسایکردنەوە دۆخی سەلامەتتر بۆ کرێکارانی سێکس دەڕەخسێنێت.

۳. شیکردنەوەی لایەنە پەیوەندیدارەکان

- لێکۆڵینەوە لەوە دەکات کە چۆن کاری سێکس پەیوەندی هەیە لەگەڵ:
- کۆچکردن و سنوورەکان
- ڕەگەز و چین
- جێندەر و سێکسواڵێتی
- هەژاری و نایەکسانی ئابووری
- تیشک دەخاتە سەر ئەوەی چۆن گروپە پەراوێزخراوەکان زیاتر کاریگەریان دەکەوێتە سەر لەو بوارەدا.

٤. سەلامەتی و مافەکانی کرێکاران

- باس لەوە دەکات چۆن تاوانبارکردن، مەترسییەکان بۆ کرێکارانی سێکس زیاد دەکات
- سەلامەتی شوێنی کار و مافەکانی کار تاوتوێ دەکات
- باسی خۆپاراستن لە توندوتیژی و دەستگەیشتن بە چاودێری تەندروستی دەکات
- جەخت لەسەر پێویستی ڕێکخراوە کرێکارییەکان دەکات

٥. ڕەخنە لە سیاسەتەکان

- ڕەخنە لەو سیاسەتانە دەگرێت کە بانگەشەی "ڕزگارکردنی" کرێکارانی سێکس دەکەن
- بەرەنگاری تێگەیشتنە هەڵەکان دەبێتەوە دەربارەی بازرگانیکردن بە سێکسەوە.
- شیکردنەوە بۆ کاریگەری سیاسەتەکانی دژە-کۆچبەری لەسەر کرێکارانی سێکس دەکات
- پرسیار لە ڕێکاری "کۆتایی هێنان بە خواست" دەکات

٦. پێگەی ئابووری

- کاری سێکس لە چوارچێوەی سیستەمە ئابوورییە فراوانترەکاندا دادەنێت
- باس لەوە دەکات چۆن هەژاری کاریگەری لەسەر چوونە ناو کاری

سێکس هەیە
- ڕۆڵی کار لە سەرمایەداری تاوتوێ دەکات
- باسی مانەوەی کاری سێکسی دەکات

٧. سیاسەتی فێمینیستی

- هاوڕایە لەگەڵ ڕوانگە [illegible] فێمینیستییە جیاوازەکان سەبارەت بە کاری سێکس
- ڕەخنە لە هەندێک لق و پۆپی بیرکردنەوەی فێمینیستی دەربارەی لەشفرۆشی دەگرێت
- بانگەشە بۆ ڕێبازێکی فێمینیستی هاوفکر دەکات

٨. چارەسەری کردەیی

- پێشنیاری گۆڕانکاری سیاسەی بەرجەستە دەکات
- جەخت لەسەر ڕێبازی کەمکردنەوەی زیان دەکات
- داکۆکی دەکات لە:
- نایاساییکردن
- مافەکانی کار
- دەستگەیشتن بە چاودێری تەندروستی
- مافەکانی کۆچکردن
- دادپەروەری ئابووری

بە گشتی، کتێبەکە وەک هەڵگری میتۆدی فیکری و سیاسی بزووتنەوەی کرێکاری مۆدرن کار دەکات، کە تێیدا چالاکوانان داوای یەکگرتنی هەموو کرێکاران دەکەن لە خەباتێک دژی سەرمایەداری، بە بەکارهێنانی کەناڵە بیرۆکراتییە بەردەستەکان لە جیاتی ڕووخاندنی تەواویان، لەناوبردنی پێکهاتەکانی دەسەڵاتی چەوسێنەر لە ڕێگەی دەستگەیشتن بە زەمینەیەکی دادپەروەرانە و گرتنەبەری ڕێگەی میانڕەو لە کەمکردنەوەی زیان لەگەڵ بەهێزکردنی سەربەخۆیی کەسی.

دەرەنجام

کتێبەکە بەڵگەنامەیەکی گرنگە بۆ تێگەیشتن لە خەباتی کرێکارانی سێکس و پێشنیارکردنی چاکسازی یاسایی و کۆمەڵایەتی بۆ پاراستنی مافەکانیان. سەرباری ئەو لایەنانە هەڵگر و گێڕەرەوەی کۆمەڵێک چیرۆکی دەتەزێنێ.

Nov 10, 2024

وەڵامی گۆران عەبدوڵڵا بە رۆژنامەی رەوت سەبارەت بە هەڵبژاردنی پەرلەمانی لە هەرێم

ڕەوت:
زۆر لە ليستەكان باس لە جياوازى ئەم هەڵبژاردنە دەكەن لەوانى پێشووتر، وە بەزۆرى باس لە تێكشكانى زۆرينەى ڕەهاى كورسيەكانى پەرلەمان لەلايەن (پارتى)ـيەوە دەكەن، بەهۆكارى جۆراوجۆر، نەمانى كۆتا، كەمى تەزوير، كۆمۆسيۆنى سەربەخۆ و بێلايەن و چەيكى دەنگەكان هەر لەلاى سندوقەكان و ئايا ئەگەر ئەمانە وابن ماناى ئەوەى دەدات، ك□ بەڕاستى،
ئالوگۆڕ لە سيستەمى پەرلەمانى كوردستان ڕوودەدات؟

-گ□ران ع□بدو□□ا
ئ□گ□ر ب□ر□ى ئ□پزسيۆن خەياڵێكى رەنگاڵەيى بۆ دەنگدەرانى نەسازينێت، ئەى ئيتر بە چ پاساوێك بەشدارى هەڵبژاردن دەكات! ئەوەى لە هەڵاو زەناى ليستەكان دەبينرێت و دەبيسترێت بەزۆرى شەڕى حيزبەكانە وەك ناو و سيمبول نەوەك ژيان و گوزەرانى خەڵك و چۆنييەتى ئاڵوگۆڕكردنى سيستەمى پەرلەمانى. بۆ هەموومان رۆشنەو شاهێدى مێژووى سيستەمى پەرلەمانيين لە هەرێمى كوردستان كە هەميشە ئەوەى هاوكێشەكانى بە لايەكداخستبێت هێز بووە، وە هێزيش لەدەستى ينك و پدك دايە و هەرگيز نەبوونە و نابنە (هێزێكى نيشتمانى). كەمى و زۆرى كورسێكانى پەرلەمان تا ئێستا نەبۆتە هۆكارى گۆڕانكارى بنەڕەتى لە سيستەمى دەسەڵاتدارێتى هەرێم، بە پێچەوانەوە هێزە گەورەكان ليستى سێبەريان درووستكردووە، سياسەت و كارى پەرلەمانتارێتييان گۆڕيوە بۆ پرۆژەى خۆ دەوڵەمەندكردن و بێناوەڕۆككردنى كارى سياسى و جەماوەرى. سيستەمى پەرلەمانى لە ئاستى دونيادا لە قەيراندا يە لەگەڵ دەنگدەرانى بە هۆكارى ميكانيزمەكەى. كاتێك دەتوانيين بڵێين گۆڕانكارى لە سيستەمى

پەرلەمانی رووودەدات ئەوکاتەی ناو هۆڵی پەرلەمان تێکهـ□ک□شکرا بێت بە هێزی جادەوە. کە دابڕاوبیت لە هێزێکی ئامادەباشی جادە، کارت لە پەرلەمان لە باشترین حاڵەتدا دەبێتە بوتڵی ئاو ل□ یەکگرتن.

ڕەوت:
زۆر لە حزبە نوێیەکان، (نەوەی نوێ)، (ڕەوتی هەڵوێست)، (بەرەی گەل)، دەڵێین ئەگەر خەڵک بایکۆتی هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان بکات، ئەوە بەقازانجی (یەکێتی) و (پارتی)یە، بۆیە پێویستە خەڵک بەفراوانی بەشداری ئەم دەرفەتە بکەن؟ ئێوە دەڵێن چی؟

-گ□ران ع□بدو□□ا
خ□□ک ل□ ١٩٩٢ ب□ فراوانی بەشداریکرد و ینک و پدک ی هێنایە ناو پەرلەمان، لە ساڵانی□کی دواتریشدا گۆڕان و نەوەی نوێی برد. بەهاتنی گۆڕان و نەوەی نوێ چی گۆڕدرا لە ژیانی بنەڕەتی خەڵک بە غەیری دەوڵەمەند بوونی هەندێ لە خەڵکی مشەخۆر و ناشیرینکردنی هێزی ئۆپزسیۆن و بێباوەڕکردنی خەڵک بە سیاسەت!؟ بەدڵنیاییەوە بەشدارینەکردنی خەڵک لە دەنگدان لەم دۆخە سیاسیەی هەرێم مانەوەی هەردوو زلهێزەکەیە لەدەسەڵات، ئەی بردنی ئەم لیستانە بۆ پەرلەمان چی جیاوازییەک دەخاتە ژیانی خەڵکەوە بە بەراورد بە پێش هەڵبژاردن و دوای هەڵبژاردن؟ بەدڵنیاییەوە مێژووی سیاسی و پێگەی چینایەتی لیست و کەسەکان رۆشن بە ئێمە دەڵێت چی رووودەدات، هەر ئەوە رووودەدات کە ساڵانی پێشووتر روویان داوە.

ڕەوت:
ئایا بایکۆتکردنی پەرلەمانی کوردستان، چ کات دەتوانرێت مانایەکی شۆڕشگێڕانە وەربگرێت و هەڵوێستێکی دروست بێت؟

-گ□ران ع□بدو□□ا
ئ□و کات□ بایک□ت مانا پەیدا دەکات کە وەک هێزێکی سۆسیالیستی لە ناو خەڵکدا خاوەنی پایەیەکی کۆمەڵایەتی و دیدێکی رۆشنبیت ب□ ب□□□□و□بردنی کۆمەڵگە. ئەو کاتەیە وشەی شۆڕشگ□□□ی شکۆی بۆ گەڕاوەتەوە، لەوەی ئەو هەموو ساڵە لیبراڵیزمی نوێ بە سیستماتیکی، شۆڕشگێڕی یەکسان کردووە بە هێنانی دیکتاتۆری و وێرانکردنی شارەکان. چەکەکانیان بە ناوی خەباتی مەدەنییەوە لێوەرگرتین و دوکانی گوڵفرۆشەکانیان پێپیشاندان، لە کاتێکدا خۆشیان بۆ کەڵەکەی ب□س□نووری سەرمایەکانیان دونیایان بەرەو لێواری مەرگ بردووە. کاتێک هێزبین، ئێمە هەین، کە بێهێزبووین لە زۆر ب□□□ی□ک

زیاتر هیچی تر نیین.

ڕەوت:
بەرنامەی سیاسی و ئابووری و ئاڵوگۆڕێ لەژیانی خەڵکی کوردستان بەتایبەت کرێکاران و هەژارانی کوردستان لە هیچ لە لیستەکاندا نەهاتووە، یان زۆر بەکەمی هاتووە، ئایا بە کاریگەری ڕەوتی کۆمەڵایەتی و سوشیالیستی بەم هەڵبژاردنەوە لاوازە و گوشاری ناڕەزایەتییەکانی کوردستان بەم هەڵبژاردنەوە زۆر کەم دیارە و زیاتر مەرکی شەڕەکی حزبی ڕووتە لەسەر کورسی دەسەڵاتی سیاسی و سەرمایە و مەنەپەلکردنیانە؟

-گۆران عەبدوڵڵا
لەڕاپەرینی ١٩٩١ لەهەولێر، ئەمە وەک شورای کرێکاران چووینە پێش دەواجنی ئەحمەد ئیسماعیل بۆ قسەکردن لەگەڵ کرێکاران، کە گەشتین پێش ئەمە گروپێک بە خۆیان دەوت (چەپ) قسەیان بۆ کرێکاران دەکرد و دەیان وت (ئەمڕۆ کوردستان رزگاری بووە و دەبێت زیاتر کاربکەین چوونکە بۆ خۆمانە)! ئەمەش دەستمان بە قسەکردن کرد و داوامان لە کرێکاران کرد کە نەچنە سەر کار و داوای زیادکردنی کرێکانیان بکەن. دوو بۆ چوون بۆ رۆشنی پێگە چینایەتەکان دیاری دەکەن. زۆرینەی رەهای لیستەکان مەبەستیانە بگەنە دەسەڵات، خاوەنی هیچ پرۆژەیەک نیین لە کێشەی مووچە، کار، بێکاری، پەیوەندەکانی هەرێم و سەنتەر،.. هتد هەر بۆیە لەڕێی شاتە شات و دەنگ بەرزکردنەوەوە زیاتر کار لەسەر یەکتر شکاندنەوە دەکەن لە پێناوی درووستکردنی کێشی بەلاڕێدابردنی داخوازییە بنەڕەتەکانی خەڵک.

بۆچی سۆسیالیزم؟.. نووسینی: ئەلبێرت ئەنیشتاین.. وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

ئایا کەسێک شارەزا نییە لە پرسە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان، بۆی هەیە بۆچوونەکانی لەسەر بابەتی سۆسیالیزم دەرببڕێت؟ من بە کۆمەڵێک هۆکار باوەڕم وایە بەڵێ.

با سەرەتا پرسیارەکە لە ڕوانگەی زانستییەوە لە بەرچاو بگرین. لەوانەیە وا دەرکەوێت کە جیاوازییەکی میتۆدۆلۆژیی جەوهەری لە نێوان فەلەکناسی و ئابووریدا نییە: زانایان لە هەردوو بوارەکەدا هەوڵدەدەن یاساکانی قبوڵکردنی گشتی بۆ کۆمەڵێ دیاردەیەکی سنووردار بدۆزنەوە بۆ ئەوەی پەیوەندیی نێوان ئەم دیاردانە تا دەتوانن بە ڕوونی تێبگەن. بەڵام لە ڕاستیدا ئەم جۆرە جیاوازییە میتۆدۆلۆژییانە بەڕاستی بوونیان هەیە. دۆزینەوەی یاسا گشتییەکان لە بواری ئابووریدا بەهۆی ئەو بارودۆخەی کە دیاردە ئابوورییە چاودێریکراوەکان زۆرجار کاریگەرییان لەسەرە بەهۆی چەندین هۆکارەوە کە زۆر قورسە بە جیا هەڵسەنگاندنیان بۆ بکرێت. جگە لەوەش، ئەو ئەزموونەی کە لە سەرەتای قۆناغی بەناو شارستانی مێژووی مرۆڤایەتییەوە کەڵەکە بووە، وەک دەزانرێت- تا ڕادەیەکی زۆر کاریگەری هۆکارگەلێک بووە و سنووردار بووە کە بە هیچ شێوەیەک لە سروشتدا تەنیا ئابووری نین. بۆ نموونە زۆربەی دەوڵەتە گەورەکانی مێژوو بوونی خۆیان قەرزاری داگیرکاریین. گەلانی داگیرکەر، لە ڕووی یاسایی و ئابوورییەوە، وەک چینی باڵای وڵاتی داگیرکراو خۆیان جێگیر کردووە. بۆ خۆیان دەستیان بەسەر قۆرخکاریی خاوەندارێتی زەویدا گرت و لە ڕیزەکانی خۆیانەوە قەشەیەکیان دانا. قەشەکان کە لە ژێر کۆنترۆڵ و هەژمونی دەسەڵاتدابوون، دابەشکردنی چینایەتی کۆمەڵگەیان کردە دامەزراوەیەکی هەمیشەیی و سیستەمەکی بەهایان دروست کرد کە لەو کاتەوە خەڵک تا ڕادەیەکی زۆر و بە شێوەیەکی نائاگا، لە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی خۆیاندا ڕێنمایی دەکەن. بەڵام نەریتی مێژوویی، ئەگەر بڵێین، هی دوێنێیە؛ لە هیچ شوێنێکدا بەڕاستی بەسەر ئەو شتەدا زاڵ نەبووین کە **تۆرشتاین ڤێبلن** (Thorstein Veblen) ناوی لێنابوو **"قۆناغی تاڵانچی"** گەشەسەندنی مرۆڤ. ڕاستییە ئابوورییە زانراوەکان سەر بەو قۆناغەن و تەنانەت ئەو یاسایانەی کە دەتوانین لێیانەوە وەریبگرین، بۆ قۆناغەکانی دیکە ناگونجێن. بەو پێیەی مەبەستی ڕاستەقینەی سۆسیالیزم بە وردی تێپەڕاندن و پێشکەوتنە لە دەرەوەی قۆناغی تاڵانکاری گەشەسەندنی مرۆڤ، زانستی ئابووری لە دۆخی ئێستایدا دەتوانێت ڕۆشناییەکی کەم بخاتە سەر کۆمەڵگەی سۆسیالیستی داهاتوو.

دووەم: سۆسیالیزم بەرەو کۆتاییەکی کۆمەڵایەتی-ئەخلاقی ئاراستە دەکرێت. بەڵام زانست ناتوانێت ئامانجەکان دروست بکات و تەنانەت کەمتریش لە مرۆڤدا بیانچێنێت؛ زانست زۆرترینی دەتوانێت ئەو ئامرازانە دابین بکات کە بەهۆیانەوە بە گەیشتن بە هەندێک ئامانج، بەڵام خودی کۆتاییەکان لەلایەن کەسایەتیی خاوەن ئایدیالی ڕەوشتی بەرزەوە بیریان لێدەکرێتەوە بۆ ئەوەی ئەم ئامانجانە بە مردوویی لە

دایک نبن، بکو ژیانی و بهز بن- ئو للاین ئو مرۆ زرانو قبوـدکرت و دبـرـن پشو ک نیـو نائاگایـانـ پرسندنی خاوی کمگ دیاری دکن.
هر لبر ئم هکارانـ پویست لسرمان ئاگادار بین ک زانست و میتدی زانسـتی قبـارکی ل خ گورتـری ندین ل کاتکـدا پرسی کشکانی مرڤ؛ و نابت وا دابنین ک پسپان تاک کسن مافی ئویان هی رای خیان لسر ئو پرسیارانـ دربن ک کاریگرییان لسر کخستنی کمگ هی.
دنگ بشومارکـان مـاویک جخـت لو دکنو ک کمگی مرڤایتی ب قیرانکدا تدپت، ک سقامگیریکی زر ب خراپی لت بوو. تایبتمندی دخک وهای ک تاککان هست ب ببـاکی یـان تنـانت دوژمنـایتیکردنی ئو گـروپ بچـووک یـان گورانی ک خیان بشکن لی دکن. ب ئوی شنتر بگکانم بخمو، بـا لـرـدا ئزمـوونکی کسـی خم تمـار بکم. لم دواییاندا لگ پیاوکی زیرک و خاون ئاوزکی باشدا باسم ل هشی شکی دیک کرد، ک ب بچوونی من مترسییکی جددی لسـر بـوونی مرڤـایتی هی، و ئو تبینییمـدا ک تنیـا کخراوکی سروو نتویی ل توانایدای ر لو مترسیی بگرت.
پاشان میوانکم زر ب ئارامی و روحکی ساردو پی وتم: –
“بچی ئوندی ب قووی دژایتی نمانی گزی مرڤ دکیت؟”
دنیام کمتر لسدیک لمبر هیچ کسک بم شو زمان لدوانکی لم جری ندا. قسی مرڤک ک بهودی هوی داو ب گیشتـن ب هاوسنگییک لنـاو خیـدا و کم تـا زر هیـوای سرکوتنی لدستداو. ئم نیشانی نامبون و دابانکی پ ل ئازار ک لم ژاندا خک بدستیو دنانن.
هکارکی چیی؟ ئایا گایک هی ب دربازبوون؟
وروژاندنی ئم جر پرسیارانـ ئاسانـ، بام وامکی متمانـدار بم پرسیار ب خی قورس. لگ ئوشدا دب ب باشترین شو هو بـدم، هرچـنـد زر ئاگـاداری ئو اسـتیم ک هسـت و هوکانمان زرجار دژ بیک و ناوون و ناتوانرت ب فرموی ئاسان و سادـ دربدرن.
مرڤ، ل یک کاتدا، بوونکی تاککسی و بوونکی کمایتیی. وک بـوونورکی تاککسی هو ددات بـوونی خی و ئو کسانـ بپارزت ک لی نزیکترینن و ئارزووی شخسی خی تر بکات و توانـا زگماکییکـانی پرپبـدات. وک بـوونورکی کمـایتی هودات ناسـاندن و سز و خشویستی هاومرڤکانی بدستبهنت و بشداری ل چژکانیاندا بکات و ل خمکانیاندا دنوایییان

بدات و بارودۆخی ژیانیان باشتر بکات. تەنیا بوونی ئەم هەوڵە جۆراوجۆرانە، کە زۆرجار ناکۆکن بەیەکتر، کاراکتەری تایبەتی مرۆڤ دیاریدەکات لەوەی چەندە دەتوانێت هاوسەنگییەکی ناوەوەی خود بەدەستبهێنێت و بتوانێت بەشداری بکات لە خۆشگوزەرانی کۆمەڵگادا.

تەواو ئەگەری ئەوە هەیە کە هێزی ڕێژەیی ئەم دووپاڵنەرە، بە شێوەیەکی سەرەکی بە میرات جێگیر بووبێت. بەڵام ئەو کەسایەتییەی کە دواجار دەردەکەوێت، تا ڕادەیەکی زۆر بەهۆی ئەو ژینگەیەی کە مرۆڤ لە کاتی گەشەکردنیدا بەڕێکەوت خۆی تێدا دەبینێتەوە، بە پێکهاتەی ئەو کۆمەڵگایەی کە تێیدا گەورە دەبێت، بە نەریتی ئەو کۆمەڵگایە و هەڵسەنگاندنی بۆ جۆرە تایبەتەکان لە ڕەفتار پێکدێت. چەمکی ئەبستراکت "کۆمەڵگە" بۆ تاکی مرۆڤ بە مانای کۆی پەیوەندییە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆکانی لەگەڵ هاوچەرخەکانی و بە هەموو مرۆڤەکانی نەوەکانی پێشووترە. تاک توانای بیرکردنەوە و هەستکردن و هەوڵدان و کارکردنی هەیە بە تەنیا؛ بەڵام ئەوەندە پشت بە کۆمەڵگا دەبەستێت – لە بوونی جەستەیی و فیکری و سۆزداریدا – کە مەحاڵە لە دەرەوەی چوارچێوەی کۆمەڵگەدا بیری لێبکرێتەوە، یان لێی تێبگەین. ئەوە "کۆمەڵگە"یە کە خۆراک و جل و بەرگ و ماڵ و کەرەستەی کار و زمان و فۆرمەکانی بیرکردنەوە و زۆربەی ناوەڕۆکی بیرکردنەوە بۆ مرۆڤ دابین دەکات؛ ژیانی لە ڕێگەی کار و دەستکەوتەکانی ئەو ملیۆنەها ملیۆنەی ڕابردوو و ئێستاوە دەکرێت کە هەموویان لە پشت وشەی بچووکی "کۆمەڵگە"وە شاراوە بن.

بۆیە ڕوونە کە وابەستەیی تاک بە کۆمەڵگە ڕاستییەکی سروشتییە و ناتوانرێت هەڵبوەشێنرێتەوە- هەروەک چۆن لە دۆخی مێروولە و هەنگەکاندا. بەڵام لە کاتێکدا کە هەموو پرۆسەی ژیانی مێروولە و هەنگ تا بچووکترین وردەکاری بە غەریزە نەگۆڕە بۆماوەییەکان جێگیر کراوە، نەخشەی کۆمەڵایەتی و پەیوەندییەکانی مرۆڤ زۆر گۆڕاون و ئامادەن بۆ گۆڕانکاری. یادەوەری، توانای دروستکردنی پێکەوەگرێدانی نوێ، پەیوەندی زارەکی، گەشەسەندنی لە نێوان مرۆڤدا کردووە کە پێویستییە بایۆلۆژییەکان ئەوەناکات. ئەم جۆرە پێشهاتانە لە نەریت و دامەزراوە و ڕێکخراوەکاندا خۆیان دەردەخەن؛ لە ئەدەبدا؛ لە دەستکەوتە زانستی و ئەندازیارییەکاندا؛ لە بەرهەمە هونەرییەکاندا. ئەمەش ئەوەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە کە چۆن ڕوودەدات کە بە مانایەکی دیاریکراو مرۆڤ دەتوانێت لە ڕێگەی ڕەفتاری خۆیەوە کاریگەری لەسەر ژیانی خۆی هەبێت و لەم پرۆسەیەدا بیرکردنەوە و خواستی هۆشیارانە دەتوانێت ڕۆڵی هەبێت.

مرۆڤ لە کاتی لەدایکبووندا، لە ڕێگەی بۆماوەییەوە، دەستوورێکی بایۆلۆژی بەدەست دەهێنێت کە دەبێت بە جێگیر و نەگۆڕاوی بزانین،

لەوانەش ئەو ئیرادە سروشتیانەی کە تایبەتمەندی جۆری مرۆڤن. جگە لەوەش لە ماوەی ژیانیدا دەستوورێکی کولتووری بەدەست دەهێنێت کە لە ڕێگەی پەیوەندیکردن و لە ڕێگەی چەندین جۆری دیکەی کاریگەرییەوە لە کۆمەڵگە وەریدەگرێت. هەر ئەم دەستوورە کەلتوورییەیە لەگەڵ تێپەڕبوونی کاتدا گۆڕانکاری بەسەردا دێت و تا ڕادەیەکی زۆر گەورە پەیوەندی نێوان تاک و کۆمەڵگە دیاری دەکات. ئەنترۆپۆلۆژیای مۆدرن لە ڕێگەی لێکۆڵینەوەی بەراوردکارییەوە لە کەلتوورە بەناو سەرەتاییەکان فێری کردووین کە ڕەنگە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی مرۆڤەکان جیاوازییەکی زۆریان هەبێت، ئەمەش بەندە بە شێوازە کولتوورییە باوەکان و جۆرەکانی ڕێکخستن کە لە کۆمەڵگەدا زاڵن. هەر لەسەر ئەمەیە ئەوانەی هەوڵدەدەن بۆ باشترکردنی چارەنووسی مرۆڤ، ڕەنگە هیواکانیان زەمینەسازی بکات: مرۆڤەکان مەحکوم نین، بەهۆی دەستوورە بایۆلۆژییەکەیەوە، بە لەناوبردنی یەکتر یان لەژێر ڕەحمەتی چارەنووسێکی دڕندە و خۆبەخشدا بن .

ئەگەر لە خۆمان بپرسین کە چۆن دەبێت پێکهاتەی کۆمەڵگە و هەڵوێستی کەلتووری مرۆڤ بگۆڕدرێت بۆ ئەوەی ژیانی مرۆڤ تا ئەو جێگایەی دەتوانرێت جێگەی ڕەزامەندی بێت، پێویستە بەردەوام ئاگاداری ئەو ڕاستییە بین کە هەندێک مەرج هەیە ناتوانین دەستکارییان بکەین. وەک پێشتر ئاماژەمان پێدا، سروشتی بایۆلۆژی مرۆڤ، بە هەموو مەبەستێکی کردەیی، جێگەی گۆڕانکاری نییە. جگە لەوەش، پێشکەوتنە تەکنەلۆژی و دیمۆگرافییەکانی چەند سەدەی ڕابردوو هەلومەرجێکی دروستکردووە کە لێرەن بۆ مانەوە. لە دانیشتوانی تاڕادەیەک چڕدا ئەو کاڵایانەیان هەیە کە بۆ بەردەوامی بوونیان پێویستن، دابەشکردنی کارێکی زۆر و ئامێرێکی بەرهەمهێنانی زۆر ناوەندی زۆر پێویستە. ئەو زەمانە بە هەمیشە تێپەڕی کاتێک ئاوڕدەدەینەوە پێمان وایە سەردەمێکی نموونەیی بوو- کە تاکەکان یان گروپە تاڕادەیەک بچووکەکان دەیانتوانی بە تەواوی خۆبژێوبن. زیادەڕۆیی نییە ئەگەر بڵێین مرۆڤایەتی لە ئێستادا کۆمەڵگەیەکی هەسارەیی بەرهەمهێنان و بەکاربردن پێکدەهێنێت.
ئێستا گەیشتوومەتە ئەو ئاستەی کە ڕەنگە بە کورتی ئاماژە بەوە بکەم کە چی بۆ من جەوهەری قەیرانی سەردەمی ئێمە پێکدەهێنێت. پەیوەندی بە پەیوەندی تاک بە کۆمەڵگاوە هەیە. تاک لە هەموو کاتێک زیاتر هۆشیار بووە لە پشتبەستن بە کۆمەڵگە. بەڵام ئەم وابەستەییە وەک سەرمایەیەکی ئەرێنی، وەک پەیوەندییەکی ئۆرگانی، وەک هێزێکی پارێزەر ئەزموون ناکات، بەڵکو وەک هەڕەشەیەک بۆ سەر مافە سروشتییەکانی، یان تەنانەت بۆ بوونی ئابوورییەکەی. جگە لەوەش

پێگەی لە کۆمەڵگەدا بە جۆرێکە کە پاڵنەرە ئیگۆییەکانی ماکیاژەکەی
بەردەوام زەقتر دەبنەوە، لە کاتێکدا پاڵنەرە کۆمەڵا یەتییەکانی کە
بە سروشت لاوازترن، وردە وردە تێکدەچن. هەموو مرۆڤەکان، هەر
پێگەیەکیان لە کۆمەڵگەدا هەبێت، بەدەست ئەم پرۆسەی تێکچوونە
دەناڵێنن. بەبێ ئەوەی بزانن دیلی ئیگۆیزمی خۆیانن، هەست بە
نائەمنی و تەنیایی و بێبەشبوون لە چێژوەرگرتنێکی سادەی ژیان
دەکەن. مرۆڤ دەتوانێت مانا لە ژیاندا بدۆزێتەوە، هەرچەندە کورت
یان درێژبێت، تەنها لە ڕێگەی تەرخانکردنی خۆی بۆ کۆمەڵگە.
ئانارشی ئابوری کۆمەڵگەی سەرمایەداری وەک ئەوەی ئەمڕۆ هەیە، بە
بڕوای من سەرچاوەی ڕاستەقینەی خراپەکارییە. لەبەر چاوماندا
کۆمەڵگەیەکی گەورەی بەرهەمهێنەران دەبینین کە ئەندامەکانیان بێ
وەستان هەوڵدەدەن یەکتر بێبەش بکەن لە بەرهەمی کاری دەستەجەمعی
خۆیان- نەک بە زۆر، بەڵکو بە گشتی بە پابەندبوونێکی دڵسۆزانە بە
یاسا دامەزراوە باوەکانەوە. لەم ڕووەوە گرنگە بزانین کە
ئامرازەکانی بەرهەمهێنان- واتە تەواوی توانای بەرهەمهێنان کە
پێویستە بۆ بەرهەمهێنانی کاڵای بەکاربەر و هەروەها کاڵای
سەرمایەی زیادە- ڕەنگە لە ڕووی یاساییەوە بێت و لە زۆربەی
کاتەکاندا… موڵکی تایبەتی تاکەکانە.

لە پێناو سادەییدا، لەم باسەی کە لە دوای ئەوە دێت، بە هەموو
ئەوانە ناودەبەم کە “کرێکاران” کە هاوبەش نین لە خاوەندارێتی
ئامرازەکانی بەرهەمهێناندا- هەرچەندە ئەمە بە تەواوی لەگەڵ
بەکارهێنانی نەریتی ئەو زاراوەیە ناگونجێت. خاوەنی ئامرازەکانی
بەرهەمهێنان لە دۆخێکدایە کە هێزی کاری کرێکار بکڕێت. کرێکار بە
بەکارهێنانی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان کاڵای نوێ بەرهەم دەهێنێت
کە دەبنە موڵکی سەرمایەدار. خاڵی جەوهەری سەبارەت بەم پرۆسەیە،
پەیوەندی نێوان ئەوەی کرێکار بەرهەمی دەهێنێت و ئەوەی مووچەی
پێدەدرێت، هەردووکیان لە ڕووی بەهای ڕاستەقینەوە پێوانە دەکرێن.
تا ئەو ج□گ□ایەی گرێبەستی کار “بەخۆڕاییە”، ئەوەی کرێکار
وەریدەگرێت، نەک بە بەهای ڕاستەقینەی ئەو کاڵایانەی کە بەرهەمی
دەهێنێت، بەڵکو بە کەمترین پێداویستییەکانی و بە مەرجی
سەرمایەدارەکان بۆ هێزی کار لە پێوەندی لەگەڵ ژمارەی کرێکاران کە
کێبڕکێیان لەسەر دەکەن هەلی کارە. گرنگە تێبگەین کە تەنانەت لە
ڕووی تیۆریشەوە پارەی کرێکار بە بەهای بەرهەمەکەی دیاری ناکرێت.

سەرمایەی ئەهلی مەیلی چڕبوونەوەی هەیە لە چەند دەستێکی کەمدا،
بەشێکیش بەهۆی کێبڕکێی نێوان سەرمایەدارەکانەوە، بەشێکیش بەهۆی

گەشەسەندنی تەکنەلۆژی و زیادبوونی دابەشکردنی، کار هاندەری پێکهێنانی یەکە گەورەکانی بەرهەمهێنانە لەسەر حیسابی بچووکتر.
ئەنجامی ئەم پێشهاتانە ئۆلیگارشییەکی سەرمایەی تایبەتە کە دەسەڵاتە ز□ بەلاحەکەی تەنانەت لەلایەن کۆمەڵگەیەکی سیاسی ڕێکخراوەوە بە شێوەیەکی کاریگەر ناتوانرێت پشکنینیان بۆ بکرێت.
ئەمە ڕاستە لەبەرئەوەی ئەندامانی دەستەی یاسادانانەکان لەلایەن لایەنە سیاسییەکانەوە هەڵدەبژێردرێن، کە تا □ادەیەکی زۆر لە لایەن سەرمایەدارە تایبەتەکانەوە پارەیان بۆ دابین دەکرێت یان بە شێوەیەکی تر کاریگەریان لەسەرە کە بۆ هەموو مەبەستێکی کردەیی، دەنگدەران لە دەسەڵاتی یاسادانان جیا دەکەنەوە. دەرئەنجامەکەی ئەوەیە ک□ ن□و□نەرانی خەڵک لە ڕاستیدا بە ڕادەی پێویست بەرژەوەندیی چینە ک□م□د□رامەتەکانی دانیشتووان ناپارێزن. جگە لەوەش، لە هەلومەرجی هەبوودا، سەرمایەدارە تایبەتەکان بە ناچاری، بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، سەرچاوە سەرەکییەکانی زانیاری (پرێس، ڕادیۆ، پەروەردە) کۆنتڕۆڵ دەکەن. بەم پێیە لەڕادەبەدەر قورسە و لەڕاستیدا لە زۆربەی حاڵەتەکاندا تەواو مەحاڵە کە تاکی هاووڵاتی بگاتە ئەنجامە بابەتییەکان و بە شێوەیەکی زیرەک سوود لە مافە سیاسییەکانی خۆی وەربگرێت.
بەم پێیە ئەو دۆخەی لە ئابوورییەکدا کە لەسەر بنەمای خاوەندارێتی تایبەتی سەرمایە دامەزراوە، بە دوو بنەمای سەرەکی تایبەتمەندە:
یەکەم، ئامرازەکانی بەرهەمهێنان (سەرمایە) خاوەندارێتی تایبەتن و خاوەنەکانیان بەو شێو□ی□ ب□قازانجی خۆیان دەگەڕێتەوە هەڵیدەسوڕێنن؛
دووەم: گرێبەستی کار ئازادانەیە. بەدڵنیاییەوە ئەمە بە مانای ئەوە نایەت کە بووترێت کۆمەڵگەیەکی خاوێنی سەرمایەداری هەیە. هەروەها پێویستە ئاما□□ ب□وە بکرێت کە کرێکاران لە ڕێگەی خەباتی□کی سیاسیی درێژخایەن و تاڵەوە سەرکەوتوو بوون لە دەستەبەرکردنی فۆرمێکی تا ڕادەیەک باشترکراوی “گرێبەستی کاری ئازاد” بۆ هەندێک چین و توێژی کرێکاران. بەڵام بە کۆی گشتی، ئابووریی ئێستا جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ سەرمایەداری “پاک”دا نییە.
بەرهەمهێنان بۆ قازانج ئەنجام دەدرێت نەک بۆ بەکارهێنان. هیچ بڕگەیەک نییە کە هەموو ئەوانەی توانای کارکردنیان هەیە و ئارەزووی کارکردنیان هەیە هەمیشە لە دۆخێکدابن کە بتوانن کار بدۆزنەوە؛ تا □ادەیەک و بەردەوام “سوپایەکی بێکاران” بوونی هەیە. کرێکاران بەردەوام لە ترسی لەدەستدانی کارەکەیدایە. بەو پێیەی کرێکارانی بێکار و کەم مووچە بازاڕێکی قازانجهێنەر دابین ناکەن،

بەرهەمهێنانی کاڵای بەکاربەر سنووردار و دەرئەنجامێکی پرۆسەیەکی سەختە. پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا زۆرجار دەبێتە هۆی بێکاری زیاتر نەک سووککردنی باری کارکردن بۆ هەمووان. پاڵنەری قازانج، بە هاوبەشی لەگەڵ کێبڕکێی نێوان سەرمایەدارەکان، بەرپرسە لە ناسەقامگیری لە کەڵەکەبوون و بەکارهێنانی سەرمایە کە هۆکارە بۆ نامۆبونێکی قووڵ. کێبڕکێی بێسنوور دەبێتە هۆکاری بێکاری زیاتر و پەکخستنی هۆشیاری کۆمەڵایەتی تاکەکان وەک ئەوەی پێشتر باسمکرد.

ئەم پەکخستنی هۆشیارییەی تاکەکان بە خراپترین خراپەی سەرمایەداری دەزانم. هەموو سیستەمی پەروەردەیی ئێمە بەدەست ئەم خراپەیەوە دەناڵێنێت. کێبڕکێیەکی بێتام لە زهنییەتی خوێندکاردا دەچێنرێت، کە ڕاهێنراوە چاوچنۆکانە هەوڵی بۆ دەستهێنانی سەرکەوتنبدا وەک ئامادەکارییەک بۆ پیشەکەی داهاتووی.

من قەناعەتم وایە تەنها یەک ڕێگە هەیە بۆ نەهێشتنی ئەم خراپەکارییە قورسانە، ئەویش لە ڕێگەی دامەزراندنی ئابوورییەکی سۆسیالیستییەوە، کە سیستەمێکی پەروەردەیی لەگەڵدا بێت و ئاراستەی ئامانجە کۆمەڵایەتییەکان بکات. لە ئابوورییەکی لەو جۆرەدا ئامرازەکانی بەرهەمهێنان کۆمەڵگە خاوەندارێتی لێدەکات و بە شێوەیەکی پلان بۆ داڕێژراو بەکاردەهێنرێت. ئابووری پلان بۆ داڕێژراو، بەرهەمهێنان بەپێی پێویستی کۆمەڵگە ڕێکدەخات، ئەو کارانەی کە دەبێ ئەنجام بدرێت بەسەر هەموو ئەوانەی توانای کارکردنیان هەیە دابەش دەکات و گەرەنتی بژێوی ژیانی هەموو ژن و پیاو و منداڵێک دەکات. پەروەردەی تاک، سەرباری بەرەوپێشبردنی توانا زگماکییەکانی خۆی، هەوڵی بەرپرسیارێتی زیاتریش لەبەرانبەر کۆمەڵگەکەیدا دەدات.

سەرەڕای ئەوەش، پێویستە لەبیرمان بێت کە ئابوورییەکی پلان بۆ داڕێژراو هێشتا سۆسیالیزم نییە. ئابوورییەکی پلان بۆ داڕێژراو وەک خۆی ڕەنگە لەگەڵ کۆیلەکردنی تەواوەتی تاکدا بێت. گەیشتن بە سۆسیالیزم پێویستی بە چارەسەرکردنی هەندێک کێشەی کۆمەڵایەتی-سیاسی لەڕادەبەدەر سەختە: چۆن دەکرێت، بە لەبەرچاوگرتنی ناوەندگەرایی دوور مەودای دەسەڵاتی سیاسی و ئابووری، ڕێگری لە بیرۆکراسی بکرێت کە ببێت بە هەموو هێز و زیادەڕەوی؟ چۆن دەتوانرێت مافی تاک بپارێزرێت و بەو هۆیەوە بەرپەرچدانەوەیەکی دیموکراسی بۆ دەسەڵاتی بیرۆکراسی مسۆگەر بکرێت؟

ڕوونکردنەوە سەبارەت بەم ئامانج و کێشانەی سۆسیالیزم لە سەردەمی گواستنەوەی ئێمەدا زۆرترین گرنگی هەیە. بەو پێیەی لە هەلومەرجی

ئێستادا باسکردنی ئازاد و بێ بەربەست لەم کێشانە کەوتەتە ژێر تابۆیەکی بەهێزەوە، من بناغەی ئەم (گۆڤارە – Monthly Review) بە خزمەتێکی گشتیی گرنگ دەزانم.

- ئەلبەرت ئەینشتاین(١٤ی مارسی١٨٧٩ لە دایکبووە، ١٨ی نیسانی١٩٥٥ کەچی دوواییکردووە) فیزیازانێکی بەناوبانگی جیهانییە. ئەم بابەتە لە سەرەتادا لە ژمارەی یەکەمی Monthly Review لە ئایاری ١٩٤٩ بڵاوبۆتەوە.

سەرچاوە:
https://fau.digital.flvc.org/islandora/object/fau%3A5387/datastream/OBJ/view/Why_socialism_.pdf

---

ئامۆس گیتەی بانگەوازەکانی بەیکاتکردنی فیلمی 'Why War' لە ڤێنس ڕەتدەکاتەوە؛.. وەرگێڕانی: گۆران

ئامۆس: حەماس و ئیسرائیل دەبێت و پێویستە رابەرە ڕاستڕەو و توندڕەوەکانی ئێستایان وەلانێن بۆ ئەوەی ئاشتی بەرقەراربێت.

ئامۆس گیتەی، دەرهێنەری ئیسرائیلی بانگەوازەکانی بەیکاتکردنی کارەکانی لەبارەی فیلمی 'Why War' لە ڤێنیس ڕەتکردەوە و ڕایگەیاند: هەردوولا لە ململانەی ئیسرائیل و فەلەستین پێویستیان بە پاککردنەوەی سەرکردایەتی ئێستایان هەیە بۆ ئەوەی ئاشتی زاڵ بێت.

فیلمی 'Why War' کە ئەم هەفتەیە بۆ یەکەمینجار لە ڤێنیس نمایش دەکرێت، ئیلهامەکەی لە نامەنووسی سەرەتای ساڵانی ١٩٣٠ی نێوان ئەلبەرت ئەینشتاین و سیگمۆند فرۆید وەرگرتووە سەبارەت بە پرسی

سروشتی شەڕخوازانەی ڕەگەزی مرۆڤ و چۆنیەتی دوورکەوتنەوە لە شەڕ.

کارەکە دووبارە نمایشکردن و تێکەڵکردنی هەردوو کارەکتەرەکەیە لەکاتی گەڕانەوەی یاساکانیان، لەگەڵ وێنەی مێژوویی شەڕ لە هونەردا و دیمەنی چۆنیەتی مامەڵەکردنی کارەکتەرەکان لەگەڵ کاریگەرییە دەروونییەکانی ململانێکان.
ئەم فیلمە لە دوای هێرشەکانی حەماس بە سەر ئیسرائیل لە ٧ی ئۆکتۆبەر دەستی پێکرد کە. کە لە ئەنجامدا زیاتر لە هەزار کەس کوژران و بەدووایدا هەڵمەتە سەربازییەکانی ئیسرائیل بە تۆڵەکردنەوە لە حەماس دەستی پێکرد و وێرانەیی و کوشتارێکی زۆری لە خەڵکی غەزە بەدووای خۆیدا هێنا.

لەگەڵ ئەوەشدا گیتای وتی، دیدگای ئەو ئەوەیە کە دەیەوێت لە پرسی شەڕ بە شێوەیەکی گشتی بکۆڵێتەوە نەک لە ڕێگەی "پەیوەندییە سەرخۆشکەرەکەی ئیسرائیل و فەلەستین".

"هەروەها وتی: لە ڕاستیدا فیلمەکە تیشکی لەسەر ئیسرائیل و فەلەستین نییە، هەرچەندە پێیان وایە و وابیردەکەنەوە کە ئەوان ناوەندی جیهانن. بەڵام جیهان هیچ ناوەندێکینییە. هەسارەکە خڕە. [ئەوە] ململانێیەکی زۆر گرنگە، بەڵام." ئەوان تاکە کەس نین لەسەر هەسارەیە".

لە باسی فیلمەکەدا باسی لە بەشداری ئەم ئەکتەرانە کرد کە بەشدارن ئیرێن جاکۆب، ماتیۆ ئامالریک، میکا لەسکۆت، جیرۆم کیرچەر، یەل ئەبیکاسیس و کەرن مۆر. دیمەنەکان لە گەشتێکی شیعری دەچن لە ڕێی ئەو وێنانەی گیراون و خراونەتە پاڵی یەکتر لە ڤیەننا، تەلئەبیب، بەرلین و پاریس.
"هەموو شتێک لەسەر بنەمای هزری ئەم دوو بیرمەندە گەورەیە دامەزراوە. ڕەنگە کارل مارکس ئیلهامبەخش بووبێت بە ئەلبەرت ئەینیشتاین، چونکە کارێکی زۆر مارکسیستییە دەربارەی پارە و تەماح، یان پیشەسازی. کاری فرۆید لەسەر ڕۆحی مرۆڤ و بۆچی ئەم ئاژەڵە زیرەکانە دەیانەوێت شەڕ بکەن".

گروپێک لە نزیکەی ٨٠ کەسایەتیی ڕۆشنبیری ئیتاڵی لە سەروبەندی فێستیڤاڵی فیلمی ڤێنیزدا نامەیەکیان بڵاوکردەوە و ئیدانەی بەشداریکردنی فیلمی Why War – لەگەڵ فیلمێکی دیکەی ئیسرائیلی بە ناوی Gods and Men– لە بەرنامەی فێستیڤاڵەکەدا کرد و ڕایانگەیاند کە بەرهەمەکان لەلایەن کۆمپانیاکانی بەرهەمهێنانەوە بەرهەم

هێنراون کە "بەشداریکردن لە ئاپارتاید، داگیرکاری و ئێستا جینۆساید".

گیتای کە ژیانی پیشەیی خۆی بۆ داکۆکیکردن لە ئاشتی و وتووێژی نێوان ئیسرائیلییەکان و فەلەستینییەکان بەسەر بردووە، کاتێک ڕۆژنامەنووسێکی ئیسرائیلی لە کۆنگرەی ڕۆژنامەوانییەکەی ڤێنیزدا پرسیاری لەبارەی ئەو پەیامەوە لێکرد، داوای بایکۆتکردنی ڕەتکردەوە. ئاماژەی بەوەشکرد، ئەو کەسانەی داوای بایکۆتیان کردووە فیلمەکەیان نەبینیوە و بەرهەمەکەش یەک (شیکڵ) یان لە پارەی دەوڵەتی ئیسرائیلی وەرنەگرتووە، هەروەها باسی لە هەوڵەکانی کرد بەدرێژایی ژیانی بۆ بەرەوپێشبردنی دیالۆگ لەنێوان ئیسرائیلییەکان و فەلەستینییەکان.

گیتای گەشبینی خۆی دەربڕی کە ململانێی ئیسرائیل و فەلەستین ڕۆژێک دێت چارەسەر دەبێت.

دەشڵێت: ناتوانین لەبارەی مێژووەوە یەکلاکەرەوە بین… هەندێکجار خراپترین خاڵی مێژوو ڕەنگە بە بارێکی باشدا بکەوێتەوە، چونکە ئەم خەڵکە درک بەوە دەکەن کە ئەمە ڕێگەیەکی دروست نییە و ناتوانن بەردەوام بن لە کوشتنی یەکتر و وەک سەرکەوتن، ئەمە کارێکی پووچە" .

پێشنیاری کرد کە هەم بزووتنەوەی چەکداری فەلەستینی حەماس و هەم حکومەتی ناسیۆنالیستی بە سەرۆکایەتی بنیامین ناتانیاهۆ لەناوببرێن بۆ ئەوەی ئاشتی دەرفەتی هەبێت.

ئاماژەی بەوەشکردووە، "پێویستە هەردوو گروپەکە لەوە تێبگەن کە پێشنیاری ملکەچبوون بە حوکمڕانی حەماس پێشنیارێکی باش نییە، هیچ مافێک بۆ ژنان نابێت، نە مافێک بۆ مەسیحییەکان لە ڕۆژهەڵات، نە مافی هاوڕەگەزبازان و نە هیچ" نموونەی ئێرانی باسکرد لەوەی کە چۆن بە دوای خومەینی کەوتن و ئێستا بە هیچ رزگاریان نابێت.

ئاماژەی بەوەشکرد، "ئێمەی ئیسرائیلی دەبێت ڕزگارمان بێت لەو حکومەتە توندڕەو، ناسیۆنالیستی، ڕاستڕەو، ڕەگەزپەرست، ئەوتوندڕەوە ئایینییەی کە هەمانە ئەو دوو گروپە دەبێت هەندێک پاککردنەوە بکەن و دواتر ڕەنگە پردێکی نوێ دروستبکرێت. ئێستا نییە بەڵام دەبێت ئەو بیرۆکەیە بهێنینەوە کە ڕۆژێک دێت، منیش باوەڕم وایە دێت".

گیتای بڕیاریداوە هیچ وێنەیەک لە هەڵگیرسانی ئێستای ململانێی ئیسرائیل و فەلەستین پیشان نەدات، چونکە پێی وایە ڕەماڵکردنی هەردوولا دۆخەکە زیاتر ئاڵۆزدەکات.

دەشڵێت: "ئەگەر سەیری تەلەفزیۆنی ئیسرائیل بکەیت، تەنها ئەو دڕندەییانەی لە ٧ی ئۆکتۆبەردا ڕوویدا پیشاندەدات لە چەشنی دەستدرێژیکردنە سەر ژنان، سووتاندنی کیبوتزیم (موجەمەع)ت پیشان دەدات، ئەگەر تۆ ئیسرائیلییەکی ئاسایی بوویتایە و ئەم وێنانەت ببینیایە، دەتگوت با هەر هەموویان بکوژین.'
میدیای لاکەی تریش وەک تۆڕە عەرەبییەکان، ئەلجەزیرە، تەنیا وێرانکردنی غەززەت پیشان دەدەن، واتە دڕندەیی و وێرانکردنی دەیان هەزار ماڵ لە غەززە و کوشتنی دەیان هەزار کەس… و کە زۆربەیان تیرۆریست نین… بەڵکووخەڵکی مەدەنی و منداڵن.
لە بابەتی درێژەدان بە شەڕەکە". ئاماژەی بەوەشکرد: تەلەفزیۆن جەنگ درێژدەکاتەوە، بۆیە بڕیارماندا فیلمێکی دژە جەنگ دروستبکەین بەبێ وێنەی شەڕ، پێویستە ڕێگەی نوێ بدۆزینەوە بۆ ئاوەدانکردنەوەی ئەم هەرێمە جوانە… تەنانەت سەرەڕای برین و کارەساتەکان و… یادەوەرییە خراپەکان، پێویستە شتێکی جیاواز بنیات بنێن ئەمەی هەیە نابێت بەردەوام بێت."

Sep 3, 2024

سەرچاوە:
https://deadline.com/2024/08/amos-gitai-why-war-venice-boycott/-1236074736

تاریکە، بەڵام گۆرانی دەڵێم*.. شیعری ثیاگۆ دومیلۆ.. وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

کورتەیەک سەبارەت بە شیعری (تاریکە بەڵام گۆرانی دەڵێم)
لە نێوانی ١٩٦٢ بۆ ١٩٦٣ بەرەی چەپ لە بەرزایل دەسەڵاتدارەتی وڵاتی بە سەرۆکایەتی جۆۆ گوڵارت گرتبووە دەست و هیوایەکی گەورە هەبوو بەرەو گۆڕانکاری. لەم کاتەدا شاعیر ثیاگۆ دومیلۆ کە بەشاعیری ئەمەزۆنی ناسرابوو شیعری ئاسۆی جوتیارانی نووسی کە زۆر

بەباشی توانی نەک هەر ماندووبوونیان لەکاری جوتیارییدا لە پێناوی بژێوییدا بەڵکوو ئومێدیشیان بە ژیان لەو شیعرەدا بخاتە روو. دۆخی سیاسی دەسەڵاتدارێتی بەرەی چەپ درێژەی نەکێشا و لە ١٩٦٤ بە پشتیوانی ئەمریکا کودەتای سەربازی کرا و دۆخەکە بۆ خەڵکی کرێکار و جوتیاران بەرەو خراپی ڕۆشت. لە ١٩٦٥ ئەم شیعرە بڵاوبووەوە و لەلایەن گۆرانی بێژ (نارا لیۆ)وە کرا بە گۆرانی بە ناوی (تاریکە بەڵام گۆرانی دەڵێم) دەنگدانەوەیەکی گەورەی بەدوایخۆیدا هێناو و وەک سرودی نیشتمانی سەیر دەکرا.

تاریکە، بەڵام گۆرانی دەڵێم*.. ثیاگۆ دومیلۆ

خاکەکە هێشتا تاریکە
لە بەرەبەیانی جوتیاراندا،
بەڵام پێویستە بچێنرێت.
شەوە زەنگە،
بەڵام بەیانی بەڕێوەیە

جێگایەک نییە بۆ گۆرانی
کە لە ترس و لاساییکردنەوە چێکرا بێت
بە دابڵاوەکی گەمژە
ئێستا کاتێکە بۆ ڕاستی
بە بەردەوامی و بەسادەیی گۆرانی بڵێ
ئێستا کاتێکە بۆ شادی
کە ڕۆژ بە ڕۆژ لەسەر یەکنراوە
لەگەڵ نان و گۆرانی.

ها ئەوە کە ڕوودەدات (لە هەوادا هەستی پێدەکەم)
کاتی پێگەشتنی گەنمە
کاتی دروێنەش دێت.
موعجیزە هەڵدێ هەروەکوو
بارانە شینەکانی سەر کێڵگەکانی گەنمەشامی
لاسکی فاسۆلیاکان گوڵەکانیان دەپشکوێت
شیلەی تازە دەڕژێت
لە درەختە پلاستیکییە دوورەکانمەوە.

ئاسۆی هیوا،
کاتێک بە خۆشەویستی زۆر نزیکە.
تیشکە ئاگراوەکانی خۆر دروێنە دەکەم لەسەر زەوی و

کێڵانی روناکی لەگەڵ قامیشی شەکر
رۆحم بۆتە ئاڵا.

ئاسۆی جوتیاران
خاکەکە تاریکە (بەڵام زۆریش نا)
کاتی کارکردنە
تاریکە بەڵام گۆرانی دەڵێم
چوونکە سپێدە بە ڕێوەیە
(تاریکە، بەڵام گۆرانی دەچ□م).

وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا
حوزەیران ٢٠٢٤

---

*Thiago de Mello مـــارس ٣٠- ١٩٢٦ – ١٤ی کـــانونی دووەم- ٢٠٢٢ شاعرێکی ناسراوی خەڵکی بەرازیلە و وەک شاعرێکی ئەمازۆنی ناسراوە. کارەکانی بۆ چەندین زمان وەرگێڕدراون.

سەرچاوە:
https://mronline.org/2022/07/22/it-is-dark-but-i-sing-because-the-morning-will-come-the-twenty-ninth-newsletter-2022/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=it-is-dark-but-i-sing-because-the-morning-will-come-the-twenty-ninth-newsletter-2022&mc_cid=9acf07719b&mc_eid=25ab8c34a3&fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR1Kf15ryhCGZrjZ5Oz-b9s3T2PpM4wqEvcRZhBFSS6e31gcnmOm8wFsRxQ_aem_AcoryWn33NrQ8juJnSehy1Yu_JRHxHpyblZ4pSRK5o_4fCpUNb6rK8dWc5e4XjQOtPwavxtDhHIVlDZ_UwDnbFCR

ســرودی تێکۆشـــان.. بێرتۆڵـــت برێخت.. و: گۆران عەبدوڵڵا

خەڵکی جیهان، پێکەوە
لە پێناوی خەمی هاوبەش، دەست لەناو دەست
ئێستا کات و ڕۆڵی تۆیە.

پێشکەوە و لە بیر نەکەی
ئەوکاتە هێزی یەکێتیمان دەبینرێ کە دەبین!
کاتێ برسیت یاخود تێری
بۆ پێشەوەو لەبیرنەکەی
تێکۆشانمان!

ڕەش یان سپی، قاوەیی و زەرد
ئەو ناکۆکی□ کۆنانە توڕهەڵدە لاوە
کاتێک گوێ هەڵدەخەیت بۆ هاوخەبات
زۆر زوو دەبنە خاوەنی یەک باوەڕ.

پێشکەوە و لە بیر نەکەی
ئەوکاتە هێزی یەکێتیمان دەبینرێ کە دەبین!
کاتێ برسیت یاخود تێری
بۆ پێشەوەو لەبیرنەکەی
تێکۆشانمان!

گەر بمانەوێت ئەمە بێتە دی
تۆو و پشتیوانیتمان دەوێ
ئەوە خۆتانن کە لێی هەڵدێن
ئەگەر زمان لەیەکتردەن.

پێشکەوە و لە بیر نەکەی
ئەوکاتە هێزی یەکێتیمان دەبینرێ کە دەبین!
کاتێ برسیت یاخود تێری
بۆ پێشەوەو لەبیرنەکەی
تێکۆشانمان!

فەرمان ڕەوا چەتەکانمان
هەمیشە خوازیاری نەوەستانی دەمەقاڵێکانمان

یارمەتیدەرە بۆ بەلارێدا ڕۆشتن و دووبەرەکیمان
بۆیە دەتوانن هەر دەسەڵا تداربن.

پێشکەوە و لە بیر نەکەی
ئەوکاتە هێزی یەکێتیمان دەبینرێ کە دەبین!
کاتێ برسیت یاخود تێری
بۆ پێشەوەو لەبیرنەکەی
تێکۆشانمان!

کرێکارانی جیهان، ی□ککگرن
ئەوە ڕێگای لەدەستدانی کۆت و بەندتانە
هێزی ئێمە وا لەشەردان
بۆ نە هێشتنی جەورو ستەم.

بۆپێشەوەو لە بیرنەکەی
تا بە ئامانجی خۆمان دەگەین
کاتێ برسین یاخود تێرین
سبەینێ, سبەینێی کێ دەبێ؟
ئەی دونیا، دونیای کێ دەبێ؟

و: گۆران عەبدوڵڵا

سەرچاوە:
https://allpoetry.com/Solidarity-Song
Eugen Berthold Friedrich Brecht [1898-1956]

لە رۆژنامەی رەوت ژمارە ٢٩ بەشی بانێژەی ئەدەب و کەلتور بڵاوبۆتەوە..

بەشێک لە نامەی مارکس بۆ باوکی.. وەرگێڕانی لە

ئینگلیزییەوە: نەوزاد مدحەت (گۆران عەبدوڵڵا)

دۆزینەوەی هیگڵ(١)

لە ١٠ی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٨٣٧؛ پاش دەستپێکردنی خوێندن لە زانکۆی بەرلین، مارکس نامەیەکی درێژ بۆ باوکی دەنووسێت، لەوەدەچێت لە تەمەنی نۆزدە ساڵیدا دوو پەیوەندی گرنگ لە ژیانیدا پەیدابووبن: پەیوەندییەکی خۆشەویستی لەگەڵ جینی کە بە هاوسەرگیری کۆتایی هات، ئەوەی دووەمیشیان پەیوەندییەکی فکری بوو لەگەڵ هیگڵ کە بە مارکسیزم کۆتایی هات.

نامەکەی مارکس بۆ باوکی

ساتگەلێک هەیە لە ژیاندا، وەک ئەو تابلۆ سنووریانە وان کە پێش تەواو بوونی کاتێکە چەقێنراون و لە هەمان کاتدا زۆر بە ڕۆشنی ڕێگەیەکی نوێت پێ نیشان دەدەن. لەم شێوە گۆڕانانەدا وا هەستدەکەین و ناچارین بە چاوەکی هەڵۆییانەوە بڕوانینە ڕابردوو داهاتوومان بۆ تێگەشتنێکی هزرییانە لە پێگەی ئەمڕۆمان. بەدەنیاییەوە، مێژووی جیهان بۆ خۆی ئارەزووی لەم جۆرە ئاوڕدانە و پشکنینانەی هەیە کە زۆر جار لە شێوەی گۆڕانەوە و چەقبەستن خۆی دەنوێنێت، بەڵام لە ڕاستیدا تەنها پاڵی لێداوەتەوە بۆ بیرکردنەوە لە خۆی و قووڵبوونەوە لە چالاکییە هزرییەکانی و کارە ڕۆحییەکان. بەهەرحاڵ تاک لەم کاتانەدا هەستێکی شاعیرانە دایدەگرێت، هەمووگۆڕانێک بەشێکە لە گۆرانییەکی ماڵئاوایی، بەشێوەیەک دەرگا بە ڕووی شیعرێکدا دەکاتەوە کە هەوڵدەدات شێوەیەکی تەڵخ وەرگرێت، بەڵام بەڕەنگێکی گەشەوە. لە ساتێکی وادا ئاواتەخوازیین پەیکەرێک بۆ ئەو یادەوەرییانە درووستبکەین کە پێشتر تێیدا ژیاوین، ڕەنگە بمانگەڕێنێتەوە بۆ خەیاڵی ئەو شوێنانەی لە جیهانی کرداردا لەدەستدراون؛ بەڵام لە کوێ دەتوانیین شوێنێک پیرۆزتر لە دڵی دایک و باوکمان بدۆزینەوە، ئەوانەی نەرمترین دادوەرەکان و بەشداربووەکەی ناوەوەی ناخمانن، ئەم نزیکترین هاوسۆزانە وەک خۆری خۆشەویستی ئاگرەکەی ناوەندی تێکۆشانمان گەرمتر دەکەن!چەندە باشتر دەتوانیین ئەو ڕاستکردنەوە و لێبووردنانە بە شێوەیەکی بنەڕەتی بدۆزینەوە لە بەرانبەر ئەو سەرزەنشت و ڕەتکردنەوانەدا؟ چەندجار یارییە شەڕانییەکان لە ڕێگەی ڕێکەوتەوە سێبەر دەخەنە سەر دڵە

شکاوەکان؟

باوکی باشم، پاش ئەو ساڵەی لەرۆم بەسەر برد و ئەو تێبینیانەی لام گەڵاڵە بوون، بەو شێوەیە لە ئەمزەوە (Ems)(٢) وەڵام بە نامە شیرینەکەتان دەدەمەوە. ڕێگام پێبدە دۆخی خۆمت بۆ بنووسم وەک خۆی, وەک ئەو ڕوانینەی هەمە بۆ ژیان، وەک دەربڕینێک لە چالاکی ڕۆحی، کە لە هەمـوو لایەنەکەوە گەشە دەکـات، لە زانست، هـونەر و کاروبـارە تایبەتییەکان. کاتێک بەجێم هێشتیت جیهانێکی نوێ بۆ من لە دایک بوو، جیهانی خۆشەویستی، لەڕاستیدا خۆشەویستی لە سەرەتادا سەرخۆشە بە عیشق و خاڵییە لە هیوا.

زۆر دڵخۆشبــووم بە گەشتەکەم بۆ بەرلیــن، پێزانینمــی وروژانــد بە سرووشت. ژیـانی لا خۆشەویسـت کـردم و بە ساردی بە جێیهێشتـم. لە ڕاستیدا خستمییە ناو دۆخێکی پێکەنیناوییەوە، چونکە ئەو شاخە بەرزانەی دەمبینین بەرزتر و ترسناکتر نەبوون لەو هەستانەی ڕۆحی من، شارە پان و پێڕەکان گەرمتر نە بوون لە خوێنی من. مەزی باڵەکـان پێتـر نەبـوون یـان شایـانی زیـاترتێگەشتن نەبــوون لەو خەیاڵانەی لەگەڵ خۆمدا هەڵمگرتبوون، لەکۆتاییدا هونەر جوان تر نییە لە جینــی. کـاتێک گەیشتمە بەرلیــن، هەمــوو پەیوەنــدییەکانی پێشوتری خۆمم پچڕاند، چەند سەردانێکی کەمم کرد بۆ هەندێ شوێن بێئەوەی هیـچ چێژێکیـان لێـوەرگرم، هەوڵمـدا خۆم ون بکەم لە نـاو زانست و هونەردا. بەپێی ئەو دۆخە ڕۆحییەی لەو کاتەدا تێیدا بووم، یەکەم شتێک یان لایەنی کەم ئاسانترین و چێژ بەخشترین شتێک کە هەڵمبژارد و گرنگیش بوو شیعری لیرکی بوو. بەڵام ئەو بارودۆخەی تا ئەو کـاتە تێیـدا بـووم وایکـرد کـارێکی نمـوونەیی تەواو بێـت.

بەهەشتەکەم، هـونەرەکەم، بـوو بە دوورگەیەک لەودیـو، هەر وەک خۆشەویستی من. هەموو شتێکی ڕاستەقینە کاڵ بووەوە و هەموو شتە کاڵبووەکان سنوورەکانیان لەدەست دەدەن. هەموو ئەو شیعرانەی سێ بەرگی یەکەم کە جۆنی لە منەوە وەریگرتووە، لە کاتی ئێستادا هەست دەکەیت کۆمەڵێ وشەی بۆ چوارچێوە و بۆ گیانی فڕێدراون و هیچ شتێکی سروشتی نین و ئێرەی لەسەر ئەستێرەیەکی ترەوە هێنراونەتەوە. ڕکابەری تەواو وەک ئەوەی هەیە یان دەبێت ببێت، ڕامانێکی بەلاغی لە جیاتی بیرکردنەوەیەکی شاعیرانە، بەڵام پڕ لە هەستێکی گەرم بە کەشمەکەشێکی زیندوو. تەواو بەڕادەی حەسرەتێک کە هیچ سنوورێکی نییە، لە زۆر فۆرمدا دەربڕیــن دەدۆزێتەوە و "پێکهـاتەی شیعـری" دەکاتە تەنها "بڵاوبوونەوە". بەڵام شیعر دەکرێت یان دەبێت تەنها هاوڕازبێت. ناچاربووم وانەکانی دانایی بخوێنم و سەرباری ئەوەش هەستم دەکرد لە ململانێدام لەگەڵ فەلسەفە. ئەمانە زۆر بە یەکەوە گرێدرابوون، لە سـەرەکەوە دەبـووایە وەک قوتـابییەک بە بێ هیـچ

ڕەخنەیەک ئەم سەرچاوانە Heineccius و Thibaut (٣ و ٤) بخوێنمەوە،
بۆ نمونە هەستام بە وەرگێڕانی دووبەشی Pandects (٤)(تەواوی کۆدە
یاساییەکانی سیستمی بەڕێوەبردنی دەوڵەت -وەرگێڕ) بۆ زمانی
ئەڵمانی، لە لایەکی ترەوە هەوڵمدا فەلسەفەی ماف لە ناو هەموو
بوارەکانی یاسادا دیاری بکەم. هەروەها چەند پێشنیارێکی
میتافیزیکییانەم وەک پێشەکییەک هاوپێچکرد، بەداخەوە بەردەوام
بووم لەم کارەم تا گەشتمە یاسا گشتییەکان کە خۆی لە ٣٠٠ لاپەڕە
دەدات. لە هەموو شتێک زیاتر، ئەوەی لێرەدا دەرکەوت هەمان رکابەری
نێوان واقیع و ئەگەری نامۆبون بە ئایدیالیزم بوو، ئەمە لە خۆیدا
ناڕێکییەکی جدی بوو کە بوو بە هۆکاری دابەشبونێکی نەخوازراو.
سەرەتای هاتنم دڵخۆشبووم بە میتافیزیکییەتی یاسا، واتە پێشنیارە
بنەڕەتییەکان،ڕەنگدانەوەکان و دیاریکردنی ئەو چەمکانەی کە لە
هەموو فۆرمێکی ڕاستەقینەی یاسا جیاکرابوونەوە، هەروەکوو لای
فیختە، تەنها لە لای من نوێ و کەم ناوەڕۆک بوو. سەرباری ئەوەش،
فۆرمێکی نازانستی دۆگماتیزمی بیرکاری لێرە و لەوێ بە بابه□ت□کەوە
دەئاڵێت و هەرگیز بابه□ت□کە بەشێوەیەکی زیندوو دەوڵەمەند فۆرمۆڵە
ناکات – هەر لەسەرەتاوە ڕێگربووە لە بەردەم تێگەشتن لە
ڕاستییەکان. سێگۆشە رێگە بە ماتماتیکزان دەدات هەم بنیاد بنێت و
پیشان بدات، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا وەک بیرۆکەیەکی ڕەها لە
بۆشاییدا دەمێنێتەوە لەوە زیاتر گەشەناکات. مر□ق د□بێت لەگەڵ
شتەکانی تردا بیانخاتە پاڵ یەک و پاشان هەڵوێستی تر وەربگرێت،
کاتێک جیاوازییەکان دەخرێنە سەر یەکتر لەخۆیدا دەبێتە مایەی
پەیوەندی زیاتر و ڕاستی جیاواز. بە پێچەوانەی ئەوەوە، لە
پێناسەیەکی کۆنکریتی سەبارەت بە جیهانی زیندوو، وەک ئەوەی هەیە
لە یاسا، دەوڵەت، سروشت و هەموو فەلسەفەکان، دەبێت خوێندنەوەی
بابەتییانە بکرێت بۆ گەشەی ئامانجەکان، ڕەنگە لێکترازانی
ئارەزوومەندانە نەیەتە پێشەوەو هۆکاری شتەکە خۆی دەبێت وەک شتێک
ئاشکرا بکرێت، شتێک پڕاوپڕە لە دژایەتی و دەبێت هەر لە خۆیدا،
یەکێتیی خۆی بدۆزێتەوە..

. . ………………

. . ………………

پەردەکە کەوتە خوارەوە و پیرۆزی پیرۆزییەکانم بەسەریەکدا کەوتن و
دەبوو خوداوەندێکی نوێ لە شوێنی داب□ن□مەوە. هەر بەو بۆنەیەوە لە
ئایدیالیزمەوە دەستم پێکرد و بەراورد و ئاوێزانم کرد بە
ئایدیالیزمەکەی کانت و فیختە، گەیشتمە ئەو باوەڕەی ئەگەر خودا
پێشتر لە سەروی زەوی بوو ئێستا لە چەقەکەیەتی. ناوە ناوە

فەلسەفەی هیگڵم خوێندەوە، شەوە وشک و برینگەکەی وایکرد سەرنجم ڕانەکێشێت. جارێکی تر هەوڵمدایەوە نوقمێکی قووڵی ئەو دەریایە ببم، بەڵام بە نییەتی جێگیرکردنی ئەوەی کە سروشتی زەین بە هەمان شێوەی سروشتی جەستەیەکی پتەو پێویست و گرنگ و کۆنکریتە. ئامانجم پراکتیزەکردنی فێڵەکانی شمشێر بازی نەبووە، بەڵکو هێنانی مرواری ڕاستەقینە بوو بە ڕۆژی ڕووناک. وتوێژێکی بیست و چوار لاپەڕەیم نووسی : (فەیلەسوف کلیانتس (Cleanthes)(٥) یان خاڵی سەرەتا و بەردەوامی زەرورەتی فەلسەفە). لێرەوە هونەر و زانست کە بەتەواوی لێکتر جیا بووبوونەوە، تاڕادەیەک یەک دەگرنەوە، وەک گەڕۆکێکی چالاکی ئەو کارەم بە ئەنجام گەیاند. واتە دانانی دیالیکتیکی فەلسەفی لاهوت وەک فکرێک خۆی لە خۆیدا بەیان دەکات چ وەک دین و سروشت و مێژوو. ئەوگەڵاڵەیەم وەک سەرەتایەکی نوێبوو بە سیستەمی هیگڵی.

ئەم کارە وایکرد ئاشنایەتییەکی زیاتر پەیدابکەم بە زانستە سروشتییەکان و شیلینگ (Scheling)(٦) و مێژوو، سەرئێشەیەکی زۆری بۆ دروستکردم کە لە کۆتاییدا سەرو خواریم بە لێک نەدەکرایەوە، ئەو مناڵە خۆشەویستەم بە شێوەیەکی سروشتی لە ژێر تیشکی مانگدا دەژیا وەک ساحیرێکی فێڵباز دەمخاتە باوەشی دووژمنەکانم. بە چەند ڕۆژێک تەواو بێزار بووبووم و دەستەوەستان بووبووم لە بیرکردنەوە، وەک سەرشێتێک بەناو ئەو باخەدا کە نزیک ئاوە پیسەکەی ڕووباری سپرییە دەسوڕامەوە؛ کە (خەم ڕەوێنەو روح پاکدەکاتەوە)،تەنانەت لەگەڵ خاوەن خانووەکەمدا چووم بۆ ڕاو، دوواتر بە پەلە چووم بۆ بەرلین، ئارەزووم بوو هەموو ئەوانە لە سووچی جادەکان وەستابوون لە باوەشیان بگرم. پاش ماوەیەکی کەم دووبارە دەستم دایەوە بە خوێندنەوەیەکی چڕو پڕ، خوێندنەوەی ساڤینگی (Savigny)(٧) سەبارەت بە موڵکایەتی، فیورباخ و کارەکانی گرۆڵمان (Grolmann) (٨) سەبارەت بە یاسای تاوان،

هەروەها بە شێوەیەکی تایبەت بەشێک لە کارەکانی لەترباخ سەبارەت بە یاسا مەدەنییەکان و یاسای کڵێسام خوێندەوە..

دوواتریش بەشێک لە ڕەوانبێژەکەی ئەرستۆم وەرگێڕا، لە ئەستادا خەم سەرقاڵی خوێندنەوەی کتێبەکەی رایمارس کردووە سەبارەت بە غەریزە هونەرییەکانی ئاژەڵان کەلە ڕاستیدا چێژێکی زۆرم لێوەرگرتووە..

دەتەنگیم بە ناساغبوونی جینی و بە بەرهەمبوونی کارە هزرییەکانم وایانکرد لە خەم تووڕەببم و دواتریش نەخۆش کەوتم.

باوکی ئازیزم، هەروەکوو ئەوەی بەم نووسی بووی پاش چاکبوونەوەم هەمــوو ئەو شیعــر و ســەردێڕانەی بە نووســینی ڕۆمــان هەمبــوون، هەموویانم سووتاند. بەو بڕوایەی کە سنوورێک دادەنێم بۆ ئەم شێوە

نووسینانە. بەهەرحاڵ ددانی پیادەنەم بەوەی کە تا ئێستا پێچەوانەکەیم نەخستۆتەوە. بە سوود وەرگرتن لەکاتی نەخۆشییەکەم، هیگڵم لە سەرەتاوە بە کۆتایی ناسی لەگەڵ زۆربەی قوتابیەکانی. لە ڕێگەی چەند کۆبوونەوەیەکەوە لە شترالو، بوومە ئەندامی یانەی دکتۆرەکان کە هەندێک لە ئەندامەکانی وانە بێژی زانکۆن و هاوڕێمن لەوانە دکتۆر ڕۆتنبەرگ. لێرە گوێت لە زۆر ڕای جیاواز و دژ بەیەک دەبێت. زۆرترین مشتومڕەکان سەبارەت بە فەلسەفەی جیهانی مۆدێرن بوو؛ کە بیرم لێکردەتەوە خۆمی لێ دەرباز بکەم.

....

....

کوڕی خۆشەویستت

کارڵ

باوکی ئازیزم، تکایە ببورن لە شێوەی دەست و خەتی خراپم، کاتژمێر چواری بەیانییە، مۆمەکەم لە تەواوبوونەو چاوەکانم تەواو ماندوون؛ نائارامییەک هەموو مێشکی داگرتووم، ناتوانم بحەسێمەوە تانەگەڕێمەوە لای ئێوەی خۆشەویست.

تکایە سڵاوم بگەیەنە بە جێنی شیرین و ئازیز. نامەکەیم دوازدەجار خوێندۆتەوەو هەرجارەی دەیخوێنمەوە وشەی شیرینتری تێدا دەدۆزمەوە. نامەیەکە لە هەموو ڕوویەکەوە دەتوانم بڵێم جوانترین نامەیە کە ژنێک نووسیبێتی.

پەراوێزەکان وەرگێڕ ئامادەی کردوون:

(١) ئەم نامەیە درێژترە وەک ئەوەی لێرە تەرجەمە کراوە، بەڵام ئێمە تەنها ئەو بەشانەمان لێ تەرجەمە کردووە کە پەیوەستن بە خۆشەویستی ئینسان و ئەدەب و هونەر و نووسین.

(٢) باد ئێمز؛ شارۆچکەیەکە لە شاری ڕاینلاند-پالاتیناتی ئەڵمانیا. شوێنی کارگێڕی ناوچەی گوندنشینی ڕاین-لانە و وەک کانیاوی دەوڵەمەند بە کانزاکان لەسەر ڕووبارەکە ناسراوە.

(٣) ئەنتۆن فریدریش جەستۆس تیبوو (١٧٧٢ – ١٨٤٠)؛ لە شاری هامڵین لە شاری هانۆڤەر لەدایک بووە و کوڕی ئەفسەرێکی سوپای هانۆڤەر بووە و بە ڕەچەڵەک هوگێنۆتی فەرەنسی بووە. دوای خوێندن لە هاملن و هانۆڤەر، تیبوو وەک خوێندکاری فیقە دەچێتە زانکۆی گۆتینگن،

لەوێ دەچێتە کۆنیگسبێرگ و لەوێ لە ژێر دەستی ئیمانوێل کانت خوێندوویەتی و دواتر بۆ زانکۆی کیل، لەوێ هاوخوێندکار بووە لەگەڵ نیبوهر. لەرێدا بەوانامەی دکتۆرای لە یاسا وەردەگرێت

(٤)جۆهان گۆتلیب هاینێکسیوس(١٨٦١ – ١٧٤١)؛ لە لایپزیگ ئیلاهیاتی خوێندووە، لە شاری هالیش یاسای خوێندووە. جۆهان لە ساڵی ١٧١٣دا وەک مامۆستای فەلسەفە و لە ساڵی ١٧١٨دا وەک مامۆستای فیقهە دەستنیشانکرا. دواتر لە فرانێکەر لە هۆڵەندا و لە فرانکفۆرت کورسیە یاساییەکانی پێکردەوە، بەڵام دواجار لە ساڵی ١٧٣٣ وەک پرۆفیسۆری فەلسەفە و فیقهە گەڕایەوە بۆ هالی.

(٥)پاندێکتس؛ تەواوی کۆدە یاساییەکانی سیستمی بەڕێوەبردنی دەوڵەت.

(٦)فریدریش ویلهێلم جۆزێف ڤۆن شێلینگ(١٧٧٥ – ١٨٥٤)؛ فەیلەسوفێکی ئەڵمانی بووە. مێژووە ستانداردەکانی فەلسەفە وای لێدەکات بەتە خاڵی ناوەڕاست لە گەشەسەندنی ئایدیالیزمی ئەڵمانیدا، کە لە نێوان یۆهان گۆتلیب فیختە و جۆرج ویلهێلم فریدریش هیگڵ، لێکدانەوەی فەلسەفەی شێلینگ بەهۆی سروشتی پەرەسەندنی فەلسەفەکەیەوە بە قورس سەیر دەکرێت.

(٧)کاڕڵ فریدریش ڤۆن ساڤینی (١٧٧٩ – ١٨٦١)؛ کارل فریدریش ڤۆن ساڤینی لە ١٩ی ئەیلوولی ١٨١٤ لە بەرلین لەدایکبووە، باوکی زانای یاسایی فریدریش کارل ڤۆن ساڤینی بووە، کە ئەوکات ئەندامی ئەنجومەنی تایبەتی دادگای تەمهیچوونەوە بووە، ئەندامی ئەنجومەنی دەوڵەتی پرۆس بووە و مامۆستا بووە لە زانکۆی بەرلین. لە بەرلین و میونشن و پاریس یاسای خوێندووە.

(٨)گرۆڵمان (١٧٧٧ – ١٨٤٣)؛ گرۆلمان لە شاری بەرلین لەدایکبووە. هەر لە تەمەنی سێزدە ساڵیدا بووتە سەرباز و چووە ناو فەوجێکی پیادە، لە ساڵی ١٧٩٥ وەک ئەفسەر، لە ساڵی ١٧٩٧ وەک لیوای دووەم، لە ساڵی ١٨٠٤دا پلەی لیوای یەکەم و لە ساڵی ١٨٠٥دا کاپتنی ستاف. ئەو بەهۆی کارەکتەری وزەبەخش و چاونەترسی خۆیەوە پێش جەنگی ساڵی ١٨٠٦ وەک ئەفسەری ستاف لە جەنا تا ئاشتی تیلسیت کاری کردووە و پلەی مەیجری بەدەستهێناوە. دوای ڕووخانی پرۆسیا، گرۆلمان یەکێک بوو لە چالاکترینەکان وەک یاریدەدەرانی شارنهۆرس لە کارەکانی ڕێکخستنەوەی وڵات.

سەرچاوە:

The Marx – Engels Reader, Edited by Robert C. Tucker, Princeton University , Second edition , New York , London , 1978 page 7-11

ئەم بابەتە لە ژمارە ٢٨ی رۆژنامەی رەوت بڵاوبۆتەوە..

مارکسیزم و ئەدەب: سێ بیرۆکەی سەرەکی.. نووسینی: لووک دان(*).. و: نەوزاد مەدحەت (گۆران عەبدوڵڵا)

تێگەشتنی مارکس بۆ ئەدەب چی بوو و دواتر مارکسیستەکان چۆن ئەدەبیان تیۆریزە کردووە؟ مارکسیزم یەکێک لە بەرفراوانترین ڕوانگە ڕەخنەییەکانی سەبارەت بە ئەدەب دابینکردووە و نزیکەی بە دوو سەدەیە تیۆریستانی ئەدەب وەکوو سەرچاوە بەکاریدەهێنن.

لەم نووسینەدا لە سێ بیرۆکەی سەرەکی نەریتی مارکسیستی لە ڕەخنەی ئەدەبیدا دەکۆڵینەوە.

سەرەتا لە هەڵوێستی مارکس خۆی لە بارەی ئەدەبەوە دەست پێدەکەین، دواتر ڕۆشنایی دەخەینە سەر زانستی کۆمەڵناسی ئەدەب، لەگەڵ ئاوێزانکردنی شیکاری کۆمەڵایەتی بە بابەتی ئەدەبی لە ئاستێکی فراواندا. لە کۆتاییشدا هەڵوێستێک دەکەین سەبارەت بە هێزی ماددی لە بەرهەمهێنانی ئەدەبیدا لەگەڵ پەیوەندی ئایدیۆلۆژیا و ئەدەب.

ڕێبازی مارکسیستی بۆ ئەدەب

چی دەزانیین سەبارەت پەیوەندی مارکس بە ئەدەبەوە؟ هیچ کەسێک بە بێ هۆکار ئەدەب ناخوێنێتەوە، زۆرجار وا باشترە لە هەنگاوی

یەکەمدا هەوڵبدرێت بەرنامەیەکی ئەبستراکت دابنرێت بۆ تێگەشتن لە هۆکارە زاتییە تایبەتمەندییەکان. بە کورتییەکەی مارکس لە ئاستێکی فراواندا خوێنەرێکی لەڕادەبەر ناوازە بووە بەهەمان ڕادەش لە ڕووی چەندایەتییەوە.

مارکس لە تەمەنی لاوێتیدا چەندین هەوڵی سەرەتایی هەبوو لە بواری ئەدەبدا، لەوانە ڕۆمانێکی تەواو نەکراو و کۆمەڵێکی بەرچاو لە شیعر. هەروەها چەندین پرۆژەی پێشنیارکراوی سەبارەت بە ئەدەب و بابەتی ئەدەبی لە پاش خۆی بە تەواونەکراوی بەجێهێشتووە، لەوانە: تیۆری هونەر و رۆشنبیری و ئەویتریان سەبارەت بە ڕۆمانەکانی بەلزاک. لەگەڵ ئەوەشدا وەک ئەوەی تەری ئیگڵتن دەڵێ)ئەم نووسینە قەرزاری کارێکی گەورەیە) بەشدارییەکی ڕاستەوخۆ لە بابەت و کارە ئەدەبییەکانی مارکس و فردریک ئەنگڵسی هاوڕێ و هاوبیری، کە تاڕادەیەک لەدنیای واقیعدا لاوازە.

دۆخی کۆمەڵایەتی ئەدەب

یەکێک لە سادەترین تێڕوانینەکانی مارکسیزم هەر لەو سەردەمەوە کە کاریگەری لەسەر تیۆریزەکردنی ئەدەب هەبووە ئەوەیە کە کاری هونەری دەرهاویشتەی دۆخە مێژوویەکەیەتی. تێگەشتنێکی تەواو لە کارە هونەرییەکە، شیکارێکی دۆخەکە لەخۆ دەگرێت. بە تایبەتی لە ناوەڕۆکی کاری هونەریدا گرنگە وەک بەرهەمی کار سەیر بکرێت. ئاستێکی باڵایە لە پرۆسەی بەرهەمهێنان، هەروەکوو هەندێ دۆخی مێژوویی هەن دەبنە مایەی هاتنە دەرەوەی شێوەیەک لە پیشەسازی و دابەشکردنی سەرچاوەکان، دۆخی مێژوویی هەیە جۆرێک لە کاری هونەری لێدەکەوێتەوە.

یەکێک لەو ڕێگایانەی ئەم هونەرە خۆی تێدا نمایش دەکات پێی دەوترێت “ کۆمەڵناسی” ئەدەب، کە هەوڵدانە بۆ خوێندنەوەی ئەو دۆخە کۆمەڵایەتییەی تێکەڵاوی بەرهەمی کار دەبێت. بۆ نموونە ئەمە بەرتەسک نابێتەوە لە دیمۆگرافیای کۆمەڵایەتی نووسەر و خوێنەر، خوێندەواری و رێگرییە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانی سەر بڵاوکراوەکان و دیاریکردنی سەلیقە. گرنگە جیاوازی بکرێت لە نێوان ئەم دیسپلینە و ڕەخنەی مارکسیستی، کە مەیلی ئەوەی هەیە لە ژێر ڕۆشنایی تێڕوانینەکانی سەبارەت بە کۆمەڵگە هەوڵی تێگەشتن لە بەرهەمە هونەرییەکان بدات.

ئەدەب؛ وەک بەرهەمی هێزی ماددی

وەک ئەوەی پێشتر تێبینیمان کردووە، تێڕوانینی مارکسیستی بۆ ئەدەب

جەخت لەسەر پەیوەندی نێوان هونەر و ئەو زەمینە کۆمەڵایەتییە دەکاتەوە کە بەرهەمی دەهێنێت. ئەم مکوڕبوونە لەسەر "ماددە" لەوە تێدەپەڕێت تەنها ئیدعایەک بێت سەبارەت بە هونەر، بەڵکوو بایەخدانە بە مرۆڤ و بارە دەروونییەکانی.

مارکس لە کتێبی ئایدیۆلۆجی ئەڵمانیدا بەشێوەیکی ڕۆشن سەرنج دەخاتە سەر پەیوەندی نێوان فیکر و هێزە ماددییەکان وەک ئەوەی لێرەدا دەردەکەوێت: (بەرهەمهێنانی بیرۆکە و چەمک و هۆشیاری پێش هەموو شتێک و ڕاستەوخۆ لە پلەی یەکەمدا لەگەڵ پەیوەندی ماددی مرۆڤ و زمانی ژیانی ڕاستەقینەدا تێکەڵ دەبێت. تێگەشتن، بیرکردنەوە، تێکەڵاوبوونە ڕووحییەکانی مرۆڤ، لێرەدا دەردەکەوێت کە ئەمانە بەشێکن لە خوو و ڕەوشتە ماددییەکانی مرۆڤ. ئەمە لەوە سەرچاوە ناگرین کە مرۆڤەکان دەیڵێن، بیردەکەینەوە، رادەمێنین، نا لەو کەسانەی وەک ئەوەی پێناسەکراون، ئەمە لە کەسی چالاکەوە دەستپێدەکەین… هۆشیاری ژیان دیاری ناکات.. ژیان هۆشیاری دیاریدەکات.) بە دڵنیاییەوە ئایدیۆلۆژیا هەرگیز سەربەخۆ نییە، بەڵکوو ئەرکی شەرعیەتدانە بە هەیکەلی ڕێکخستنە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان. هونەریش وەک بەشێک لەوسەرخانە بەخۆی ئامڕازی پێکهێنانی ئایدیۆلۆژیایە.

ڕەنگە پێمان وابێت مارکس هەستێکی بنەڕەتیمان دەداتی لەوەی ڕەخنەی مارکسی چی لەخۆی دەگرێت، واتە بەم شێوازەی خوارەوە. چونکە بەرهەمە هونەرییەکان خاوەنی هەماسازیی و بنەمای تایبەت بە خۆیانن و تەنیا پەیوەندییەکی مەیل و ناڕاستەوخۆیان هەیە لەگەڵ ئەو جیهانە کۆمەڵایەتییانەی کە پێکیان دەهێنن. ئیتر هیچ دەرفەتێک نییە بۆ شیکاری ئەو کۆمەڵگایانەی کە تێیدا دروست دەبن. ڕاستر وایە مرۆڤ دەبێت لە هاتن و ڕۆشتنی بەردەوامدا بێت لەنێوان کاری ئەدەبی و وەک ئەوەی ئیگڵتن دەڵێت (ئەو دونیا ئایدیۆلۆژییەی کە تێیدا نیشتەجێیە.)

ڕەنگە ئارەزوو بکەین و بڵێین شتێکی سێیەم و جیاواز هەیە کە دەبێت لەبەرچاو بگیرێت: دەروونناسی خودی نووسەر. ئایا زۆرجار بەرهەمە هونەرییەکان دەربڕی کەسایەتی ئەو کەسانە نییە کە دروستیان دەکەن؟ ئایا ناسینی مێشکی هونەرمەندێک بە ئەگەرێکی زۆرەوە گرنگ نییە، تەنانەت ئەگەر نەمانەوێت پێشنیاری ئەوە بکەین کە شیکردنەوەی بەرهەمێکی ئەدەبی تەنها هەوڵێکە بۆ ئەوەی بزانین مەبەست لێی چی بووە؟

لە کاتێکدا و بەدڵنیاییەوە دەتوانین وە پێویستە بیر لە نووسەرەکە و نووسینەکەیان بکەینەوە، بەڵام گرنگە ناوەڕۆکی ئەو تێڕوانینە مارکسییە لەبەرچاو بگرین کە دەروونناسی نووسەر بەرهەمی

کۆمەڵگەکەیەتی لە ساتەکی دیاریکراوی مێژوویی‌دا . ئەم تێڕوانینە بەڕوونی کاریگەری دەبێت لەسەر شێوازی نزیکبوونەوەی ئەمە لەگەڵ ژیاننامەی ئەدەبی و ڕەخنەگرانی ئەدەبی لە نووسەران.

ئەدەب و ئایدیلۆژیا

تەنها شتێک کە ئیگڵتن پێداگری لەسەر دەکات لە کاتی نووسینیدا سەبارەت بە ڕەخنەی ئەدەبی مارکسیستی ئەوەیە کە مارکسیزم کەمتر گرنگی بە جیاوازی داوە لە نێوانی کاری هونەری و پرۆسەی هونەری کە مەرجی درووستکردنەکەیە و داننانە بەو رێگایەی کە یەکانگیریان دەکات. لە ڕاستیدا شتێک کە پێویستە جەختی لەسەر بکەینەوە ئەوەیە نەریتی مارکسیستی و بە دڵنیاییەوە گرنگترین لە بیرمەندەکانی، ئەو بۆچوونە ناگرنەبەر کە هونەر خۆی هەمیشە ڕەنگدانەوەی شەفافانەی هەلومەرجی کۆمەڵایەتییە.

لەڕاستیدا بەهای هونەر، ڕەخنەی هونەری، تیۆری ئەدەبی و .. هتد بەشێوەیەک دەرئەنجامی ئەوەیە کە ئەدەب بێتە یەکێک لە پێگە گەشەکردووە ئاڵۆزەکانی و لە هەمان کاتدا لایەنە ڕووناکەکەی ئایدیۆلۆژیا. لەم خاڵەدا وا چاکە هەنگاوێک بچینە دوواوە و بپرسین : ئەرێ ئایدیۆلۆژیا چییە؟ ئایدیۆلۆژیا بە مانا نا مارکسیستییەکەی (یان گرنگ نییە بەڵین مارکسیستی)، ئاماژەیەکە بە مەیلی دەگمای سیاسی، رێچەتەیەکی ڕۆشنە لەگەڵ هەندێک گرنگییەتی سیاسی. بەڵام ئایدیۆلۆژیا لە سیاقی مارکسیزمدا ڕەنگە بەشێوەیەکی سوودمەند لە چوار چێوەی باوەڕی سیاسیدا پێناسە نەکرێت. بە پێچەوانەوە، ئایدیۆلۆژیا سنووردارکردنی بیروباوەڕ، بەهاکان، دادگا و بیرکردنەوەکان و تەنانەت ڕەنگە کاری سەرکوتکردن و بەهەشی پەرچەکردارەکەی ببەتە مایەی شاردنەوەی چوار چێوەی ڕاستیقینەی کۆمەڵگەکە.

مەودای ڕوانگە

ئیگڵتن تێبینی ئەوە دەکات کە تێگەیشتنی مارکسی ئەوەیە کە ئەدەب پەیوەستە بە ئایدیۆلۆژییەوە لەسەر دوو بنەمای تووندڕەوی. یەکێکیان ئەو هەڵوەستەیە کە پێیوایە ئەدەب شێوەیەکی هونەری ئایدیۆلۆژیا خۆیەتی، واتە ئەمە هەموو شتێکە لە ئەدەب. کەواتە ئەدەب لە خۆیدا تێگەشتنێکە لە کۆمەڵگەی خۆی.

بنەمای دووەم پێچەوانەی بنەمای یەکەمە، پێیوایە ئەدەب گەشەدەکات بە دژایەتیکردنی ئایدیۆلۆژیا (لایەنی کەم ئەدەبی باش بانگەشتەی ئەمەیان دەکات).

کەواتە ئیرنست فیشەر ئەم هەڵوێستەیانی هەڵبژارد لە هونەر دژ بە ئایدیۆلۆژیا، بەپێی ئەدەب بەشێوەیەکی تایبەتی شایانی گرنگی پێدانە تا ئەو شوێنەی ئەڵتەرناتیفی ئایدیۆلۆژی فەراهەم دەکات.
هەڵوێستەکی تر ئەوەیە هەروەکوو مارکسیزانی ناسراوی فەرەنسی لویز ئەلتوسەر پێیوایە ئەدەب و هونەر ئایدیۆلۆژی نین، بەڵکوو نوێنەرایەتی ئەزموونەکی تایبەتی ئایدیۆلۆژیا دەکەن، دەکرێت کەمتر یان زۆرتر بارگاوی بن بە ئایدیۆلۆژیا. لەم ڕوانگەیەوە دەکرێت هونەر پانتاییەک لە دووری نەرمە باوەکانی کۆمەڵگەوە دابین بکات و بە هەیانەوە ڕەخنە لە نەرمە باوەکان بگرێت. بەڵام بەلای ئەلتوسەرەوە حەقیقەت ئەوەیە ڕەخنە ناتوانێت لەگەڵ خودی کاری ئەدەبییەوە بێتە دەرێ، چونکە بەشێوەیەکی یەکلاییکەرەوە نوێنەرایەتی مەعریفەیە نەک ئەزموون. مارکسیزم بە شێوەیەکی نەریتی هەوڵەکی وردی کێشا لە نێوان زیادە ڕەویی ڕووناکبیری و دژەکانی بواری ڕۆشنبیری، هەروەها لە هیچ شوێنەک ئەم هاوسەنگییە بەم ڕۆشنییە بەردەست نییە لە تێگەیشتنی مارکسیزم نەبەت بە ئەدەب.

(*)لووک دان؛ دەرچووی بەشی فەلسەفە و خوداناسییە لە زانکۆی ئۆکسفۆرد لە بەریتانیا، بایەخی سەرەکییەکانی بریتین لە مێژووی فەلسەفە و میتافیزیکی عەقڵ و تیۆری کۆمەڵایەتی.

سەرچاوە : TC The. Collector website
Luke Dunne , BA Philosophy & Theology
Posted November 23, 2023

https://www.thecollector.com/marxism-literature-ideas

ئەم بابەتە لە ژمارە ٢٧ی ڕۆژنامەی ڕەوت بڵاوبۆتەوە

8

ڕەوت

مارکسیزم و ئەدەب : سێ بیرۆکەی سەرەکی

تا تەمەنم هەڵکشێ.. گۆرانی ئاڵن جاکسن

تا تەمەنم هەڵکشێ
زیاتر بڕوا دێنم
تەنها خولەکێکت هەیە، باشترە لەو کاتەی تێیدای بژێی
چونکە لە چاوتروکانێکدا دەڕوات
وە تا تەمەنم هەڵکشێ
ئەوە راستترە
کەسەکانە خۆشیانم دەوێت، نەک ماڵ و پارە
ئەوە دەوڵەمەندت دەکات
ئەگەر کانیاوی گەنج بونەوە بدۆزنەوە
یەک دڵۆپی لێناخۆمەوە، ئەوە راستییە
پێکەنیناوییە کاتێک هەست دەکەم لە باشترین ساڵەکانی تەمەندام

تا تەمەنم هەڵکشێ
ژمارەی هاوڕێکانم کەمتردەبن
بەڵام پێویستت بە زۆر نییە، کاتێک ئەوەیانت بەدەست هێناوە کە پشت و پەناتە

تا تەمەنم هەڵکشێ

من باشتردەبم
دەزانم کەی بەخشندە دەبم
یان کەنگێ وەلای بنێم

تا تەمەنم هەڵکشێ
گوێ بەو دێڕانەی ژیان نادەم
تێیاندا پێکەنیوم یان گریاوم
یان هەموو ئەو دیاری و نیشانەی لەگەڵیاندا ژیاوم

تا تەمەنم هەڵکشێ
نوێژەکانم درێژتر دەبن
نازانم بۆ، پێم وایە
زۆرم بەدەستهێناوە بۆوتن
تا تەمەنم هەڵکشێ
زیاتر سوپاسگوزارم
بۆ ئەو ژیانەی هەمبووە و ئەوەی کە تێیدا دەژیم.

و: نەوزاد مدحەت

https://youtu.be/zLBTBHQEtSw?si=n0yGcCxP8W08WJZp

کرێکارانی کارگەکانی و□لاتی چین شیعر لە تەلەفۆنەکانیان دەنووسن

ئامادەکردن و وەرگێڕانی ل□ ئینگلیزییەوە: گۆران عەبدوڵڵا

دەرفەتێکی بێ وێنە لە مێژووی ئەدەبیاتی چینی کرێکاردا

زەحمەتە بیر لە هیچ شوێنێکی جیهان بکەیتەوە کە بوون بە شاعیر هەنگاوێکی پیشەیی و دۆستان□ ب□□ت، بەڵام ئەمە بە تایبەتی بۆ هەژارترین و بێبەشترینەکان ڕاستە کە هەوڵدەدەن پێگەیەک لە ناوچە ئابوورییە تایبەتییەکانی و□لاتی چین بەدەستبهێنن.
لەم ساڵانەی دوایدا کۆمەڵێکی زۆر لە بەڵگەنامە بڵاو بووەوە

سەبارەت بە بارودۆخی کرێکارانی چین، بە ڵام فیلمی ” مانگی ئاسنین- Iron Moon” لە ٢٠١٥دا سەرنجیان خستە سەر بابەتێکی زۆر تایبەت ئەوەش شیعری کرێکارانی پەناهەندە بوو. سەرنجەکان خرایە سەر چەند لاوێک کەچۆن ڕووبەڕووی ئەو بارودۆخە ئابووری و کلتوورییە دەبنەوە لە رێی تەوزیفکردنی ئەو ١٤ سەعات کارە تاقەت پڕوکێنەی رۆژانەی سەر هێڵەکانی کۆکردنەوە و لە پاکەت نان لە شیعردا. ئێمە دەبینین شاعیری هەست ناسک (وو نیاونیاو) کە بەمانای (چۆلەکەی ڕەش دێت) چۆن لە مەیدانێکی کارەوە بۆ مەیدانێکی تری کار لە شاری گووانژۆ لەخواروی وڵاتی چین وێڵە بۆ بەدەست هێنانی کارێک لە بواری رۆژنامەوانی لە رۆژنامە نێوخۆییەکانی کارخانەکاندا. خۆ و بەخت خۆی دەکات بە کارخانەکاندا و شیعرێکی کرێکاریان بۆ دەخوێنێتەوەو بە پێکەنینێکی شەرمنانەوە چاوەڕێی وەڵام دەبێت.
کەسێک لە ناو نووسکەرانی کرێکاران بە شێوەیەکی گاڵتە ئامێزانەوە وتی: ” دەزانم لاوان بە دوای خەونەکانیان دەکەون، بەڵام…. ” کەسێکی تر قسەکەی پێ دەبڕی و لەسەر چاویلکەکەیەوە بە فیزێکەوە سەیرێکی دەکات و دەڵێ: ” بەڵام چیدەکەی؟ ئەگەر بروانامەیەکی باشی خوێندنت هەبێت دەتوانی موچەیەکی باشت هەبێت، بە بێ بوونی بڕوانامە ناتوانی کارێکت چنگ کەوێ. یەکێکی تر لە ئەندامانی نووسینگەکە زۆر بە سادەییەوە وتی ئەگەر “وو” دەیەوێت شتێک بنووسێت ئەوا باشترە تۆزێک گەشبین تر بێت.
مەینەتی کرێکارانی کۆچکردووی لادێ بۆ شار دیاردەیەکی نوێ نییە لە وڵاتی چین. بزووتنەوەی ڕۆشنگەری لە ١٩١٠ کان و بیستەکاندا بەهۆی نیگەرانیان لە پرۆسەی بە مۆدێرنەتەکردنی چین، تیشکیان خستە سەرپەراوێز خراوەکانی سیستمی دەرەبەگایەتی کۆن و هەروەها ئەو جووتیارانەی لە گوندەکانەوە کۆچیان دەکرد بۆ شار. ئەم دۆخە لەسەر دەستی یەکێک لە گەورە نووسەرانی سەدەی بیستی وڵاتی چین ” لۆ شۆن” کە لە ڕێی زمانی خەڵکی ڕەش و ڕووتەوە چیرۆکی ڕاستەقینەی ژیانی جووتیارانی لادێی لە شاردا خستە ڕوو. ئەم کارە لە دەیەی سییەکان و چلەکاندا درێژەی کێشا لەسەر دەستی کۆمەڵێک لە نووسەر و هونەرمەند لەوانە: لۆ شی بە ڕۆمانی ” کوڕە عەرەبانچییەکە- Rickshaw Boy ” و ژانگ لپینگ بە درێژترین کاری کارتۆنی بە ناوی “سان ماو”.
لەگەڵ ئەوەشدا تاوەکوو ئێستا چیرۆکی کرێکارانی پەنا بەر پشت گوێ خراوە، ئەگەر چی لەو چەند دەیەیەی کە ماوییزم دەسەڵاتدارە و کرێکاران و جووتیاران و سەربازان گوایە ناوەندی دەسەڵات پێک دێنن، کەچی ئەو ئەدەبەی پێشتر بە شێوەیەکی زۆر کەم کاریگەری هەبووە، لە ئێستادا لەلایەن دەس□□اتی ناوەندەوە بێ بایەخ کراوەو کاریگەرییەکی کەمی لەسەر ئەزموونی ڕاستەقینەی ئەو کەسانە هەبووە

کە بانگەشەی نوێنەرایەتیکردنیان دەکرد.
پاش ئەو ریفۆرم و کرانەوانەی وڵاتی چین لە ساڵانی هەشتاکاندا لە بوارەکانی کشتوکاڵ و بەتایبەت کردنی کەرتی پیشە سازی و هەنگاونان بەرەوە بازاڕی سۆشیالیستی وەکوو ئەوەی بانگەشەی بۆ دەکەن، مەزەندە دەکرێت ٢٧٤ ملیۆن کرێکاری پەنابەری چینی لە لادێکانەوە روویان کردبێتە شارەکان بۆ کارکردن لە کانەکان و کارگە زەبەلاحەکان. بە ناوی شۆرشی کۆمۆنیستییەوە کرێکاران داماڵران لە هەموو پێداویستییەکانیان. ئەم بارو دۆخە لە هۆنراوەیەکی زۆر جواندا دەخرێتە ڕوو لە لایەن کرێکارێکی بیناسازییەوە بە ناوی " شی شیانگنان"ەوە. ئەم گەنجە لە ڕێی بەراوردکردنی ئەو وێنە شکۆدارەی لینین لەسەر سەکۆی قوتابخانەکەی بەو کرێکارە پەنابەرانەی وێستگەی شەمەندەفەرەکان کە ماڵەکانیان لە کیسەیەکی پلاستیکدایە بەسەر شانیانەوە وەکوو " کۆڵەکی پڕ لە تەقینەوە" بەراورددەکرد.

لەسەرەتاکانی پۆست سۆشیالیزمدا هەشتا نائومێدی باڵی نە کێشابوو بەسەر بارودۆخەکەدا شیعرییەتی کرێکارانی پەنابەر (ناکرێت تێکەڵاوی بکەین لەگەڵ پروپاگەندەکانی " شیعری کرێکاری" بە هەنگاوی گەورە بۆ پێشەوە) کە ئەمە یەکێک بوو لەو ژانرە ئەدەبییانەی بە دووای مەرگی " ماوتیسەنگ"دا لە ١٩٧٦ دا وەکوو کلتوورێک چرۆی کرد.
ئەم ڕەچکەیە لە ئەدەب بە پێچەوانەی " ئەیتی چەواشەکار"ەوە ناسراو نییە. ئەم ژانرە بە چەند ناوێک دەناسرێتەوە لەوانە: " ئەدەبی برین یان شیعری تەمتومان"، ئەم ئەدەبە تا ئەم کاتەی ئێستاش هەر بە پشت گوێ خراوی ماوەتەوە. لە ئێستادا ئەم شێوە ئەدەبە شکۆ و شێوەی بە خۆی داوە و ناکرێت لە بیربکرێت.
نووسینی ئەم شێوەیە لە شیعر لە خۆیدا پیشاندانی خودە، هاواری ئەوانەیە کە دەنگیان نییە لە بەرانبەر دابەڕانیان لە یەکتر، لە کارەکەیان و ئەو بەرهەمەی بەرهەمی دەهێنن و گەڕانەوەی هەستی مرۆڤ بوونیانە.

چەند نموونەیەک لە شیعرە کرێکارەکان:

(١)

گوێگرتن لە گۆرانیی سەر شەمەندەفەرە بۆ کۆتاییەکان
داسەکەت دانێ
خاکەنازەکەت دانێ
کوڵەکەت جێبهێڵە
هەروەها دایکت جێبهێڵە

بەرازو مەڕەکەت بفرۆشە
دەستھەڵگرە لە زەوی□کەت
لە ژنەکەت جیا بەرەوە
ئێمە دەچیین بۆ شار

ئێمە دەچیین بۆ شار
دەمانەوێت بچیین بۆ شار
چی دەکەین لە شار
کە گەشتیینە ئەوێ دەبینیین.

(٢)
کرێکارەکان ناتوانن جیاوازی نێوان شەو ڕۆژ بکەن

ل□ بەر دەکەین
جلە ئیلکترۆستاتیکەکان
کڵاوە ئیلکترۆستاتیکەکان
پیڵاوە کارەبای□کان
دەستکێشە کارەبای□کان
ملوانکەی کارەبایی
هەموو شتێک ئامادە
بێدەنگ چاوڕێی فەرمان دەبین
ئەو دەمەی زەنگەکە لێدەدات
دەمان گەرێننەوە بۆ دوواوە بۆ سەردەمی چن*.

*چن – زنجیرە فەرمان ڕەواکانی چین لە ٢٠٦ پ ز دیواری چینیان
درووستکرد.

(٣)
لەگەڵ ئامێرەکان سەما دەکەین
بەلێدانێکی نەگۆڕ،
لێدە و لێدە…
ڕۆژان دەڕواو ئێمە سەما دەکەین
لەگەڵ ئەو ئاوازەدا، پێیەکانمان ناوەستێ
هێزم دەپروکێ، ئەم یاسا پۆڵاینە ناگۆڕێ
هەمیشە قەرەباڵغی□کی زۆر، هێشتا هەستکردن بە تەنیایی
لە پڕێکدا ئامێرێک ئاوازەکەی دەگۆڕێ
لە چاو تروکانێکدا دەستی کەسێک دەپەڕێ
هاوارت لە ناو دەنگی ئامێرەکاندا دەخنکێ

خوێنی گەرمی تۆ ناتوانێت ئاگر لەو ئامێرانە بەردا
ئەوەتانێ ئەوانی تر خوێن ساردانە جێیان هێشتی
هەروەک ئامێرێکی شکاو
کێ بوو خوێنی تازە ڕژاوی تۆی، وەک ئەوانی تر سڕییەوە
ئاوا بێ ئەسەر؟

تێبینی : ئەم بابەتە لەم سەرچاوەیەی خوارە ئامادەکراوە.
Iron Moon: An anthology of Chinese Worker poetry
Translated by: Eleanor Goodman

ئەم بابەتە لە ژمارە ٢٣ی (بانێژەی ئەدەب و کەلتوور) بڵاوبۆتەوە..

گفتوگۆ لەگەڵ نەوزاد مدحەت (گۆران عەبدوڵڵا)* لەسەر کار و چالاکی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست.. سازدانی: عەبدوڵڵا سڵێمان (مەشخەڵ)

دەربارەی کار و تێکۆشانی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست و گۆڤاری ڕابەر ١٩٨٧ – ١٩٩١

بۆ خوێند□و□ی ک□ت□بەکە کلیک لەسەر ئەم ناونیشانەی خوارەو□ بکە..

ئەم گفتووگۆیە لە کتێبی: دەربارەی کار و تێکۆشانی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست و گۆڤاری ڕابەر لە نووسینی عەبدوڵڵا سڵێمان)مەشخەڵ بڵاوبۆتەوە..

پرسیاری یەکەم : چۆن ئاشنا بوون بە گۆڤاری □ابەر و چۆن دەستتان

دەخست؟

جگە لەوەی خوێنەری گۆڤاری رابەر بوون، لە هەمان کاتیشدا بەرهەمتان بۆی دەنارد، چ بەرهەمێکتان لەو گۆڤارە بڵاو بۆتەوە؟

گۆران عەبدوڵڵا:

سەرەتای ئاشنابوونم بە گۆڤاری ڕابەر دەگەڕێتەوە بۆ سەرەتاکانی ١٩٨٨ ئەوکاتەی لەگەڵ ئەم کۆمەڵە هاوڕێیە (پەخشان و بەختیار، مستەفای حەسەنە گەورە، عەدنان حەمید، جەمال کرێکار و شەرکۆ) بە هۆکاری نەچوونمان بۆ (خزمەتی سەربازی) بە نهێنی لەچاوی دامودەزگاکانی بەعس لە یەکێک لە شوقەکانی شاری هەولێر دەژیاین و سەرقاڵی خوێندنەوەو کاری سیاسی بووین وەکوو حەڵقەی مارکسی.
پاش ئاشنابوونمان بە ئەدەبیاتی ڕێکخراوەی ڕەوتی کۆمۆنیست و پەیوەستبوونمان بەو ڕێکخراوەوە، بۆ یەکەمینجار لەڕێی هاوڕێیەکەوە چاومان کەوت بە یەکێک لە ژمارەکانی گۆڤاری ڕابەر. بەرگێکی شین، بە خەتێکی ڕەش لەسەری نوسرابوو ڕابەر. ناوەوەی گۆڤارەکە وەرقەیەکی تەنک بوو پێی دەوترا ڕایز. ئەو ناوانەی بەرچاوم کەوتن و لە یادەوەریمدا ماونەوە (هۆشەنگ، مەشخەڵ، کاوە و ناوێکی تریش سەیر دەهاتە بەرچاوو بەقورسی بۆم لەبەرکرا، بەڵام ئەوڵە بەرکردنەم هەرگیز بیر نەچوەوە ئەو ناوەش (شۆڕش هیومانێست) بوو! پاش ڕاپەڕینی ٩١ زانیم ئەو ناوە جەمال کۆشش بوو. دوواتر شیعرێکی خۆم بۆیان ڕەوانکرد بەناوی (بۆ مناڵێکی نانفرۆش) لە یەکێک لە ژمارەکانیدا بڵاو بووەوە.

پرسیاری دووەم: هەڵسەنگاندتان بۆ کار و چالاکییەکانی حەلقەکە و گۆڤاری رابەر چۆن بوو و ئێستا چۆنی دەخوێننەوە؟

گۆران عەبدوڵڵا:

ئەو سەردەمە سەردەمی زێڕینی بەرگریکردن و وەستانەوە بوو لە بەرانبەر دیکتاتۆرییەت و ناعەدالەتی کۆمەڵایەتی و سیاسی. هەر کار و جوڵانەوەیەک لەناو ئەو بازنەی مقاوەمەتەدا جێیەکی بەخۆی بگرتبایە جێگای ئعتیبار و دەستخۆشی بوو. ئەمە، ئەو هاوڕێیانەی کە پێکەوە دەژیایین جگە لە خوێندنەوەی ئەدەبیاتی سیاسی، سەروکاری ئەدەبیشمان هەبوو. هەربۆیە گۆڤارەکەو هەوڵەکانی پشت گۆڤارەکەمان بەرزدەنرخاند. ئەوەی لەبیرم مابێت هەموو کۆک بووین لەسەر ئەوەی ئەمکارە لاسایکردنەوەی گۆڤاری ئەدەبی(پێشەنگ)ی کۆمەڵە سازمانی کوردستانی حزبی کۆمۆنیستی ئێرانە (دیارە بەلایەنە ئێرەنەکەیەوە) ئەو سەردەمە لە زۆر بواردا لاسایی کارەکانیانمان دەکردەوە،

بەزمانێکی تر بە نمونەیەکی تەواو کامڵی خۆمانمان دەزانین. لەگەڵ ئەوەشدا هەنگاونان بەرەو گەشەپێدانی ئەدەبی کرێکاری و سەربەخۆی ئەو ئەدەبەمان بە گرنگ دەزانی و هەستمان دەکرد ئەمەش هەنگاوێکە بۆ تەکاموڵی بزووتنەوە سیاسێکەمان و نزیکتر ما□□□ د□کات لەگەڵ هەست و واقعیەتی کۆمەڵگەکەمان. ئەو هەوڵانە لە ئێستاشدا دەبێت بە پێوەری بارودۆخی سیاسی ئەو سەردەمە بخوێنرێتەوە. سەردەمێک هەموو دەرگاکانت لێداخرابوون، سەرکووت تا ئەوسەری خۆی ڕۆشتبوو، مەرگ لەسەر هەموو کۆڵان و ناو ماڵێک خۆی مەڵاس دابوو، وشەیەک بەس بوو بۆ ل□س□□ندنەوەی گیانی دەیان کەس! بێنە بەرچاو لەو هەلومەرجە ترسانەکەدا کۆمەڵێک گەنج نەک خۆی لەمەرگ دەبورێ بەڵکوو لەڕویدا دەوەستێتەوە، ئەوە لەڕوانگەی مەرگ دۆستییەوە نەبوو، ب□ پێچەوانەوە لە سۆنگەی ژیان دۆستییەوە بوو نەک تەنها بۆ خوود بۆ ئەوانی تریش. ل□ ناو ئەودۆخە دژوارەدا هەر ئەوەندە دەکرا کە کرا.

پرسیاری سێیەم : تا چەند لەگەڵ سەربەخۆیی ڕیکخراوێکی ئەدەبی هەیت؟ ئایا پەیوەست بوونی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست بە ڕێکخراوی ڕەوتی کۆمۆنیستەوە چۆن هەڵدەسەنگێنن؟

گۆران عەبدوڵڵا :

تا چەند لەگەڵ سەربەخۆیی ڕیکخراوێکی ئەدەبی هەیت؟ ئەم بەشەی پرسیارەکەتان، پێم وایە مێژوویەک لەگفتووگۆی لەسەر وەستاوە واتا بە ئا و نا، تێڕوانین و سەرنجی زۆری لەسەرە.
چەمکی سەربەخۆبوون و نا سەربەخۆبون لەدونیای ئەدەبی و سیاسی ئێمەدا شێوێنراوە، بەتایبەت لە دووای ڕاپەڕینەوە، ئەوکاتەی ئەحزابی شاخ کۆمەڵگەیان ب□ تەواوی دابەشکردە سەر ئەحزابی سیاسیدا. ئەوکاتەی سنووری نێوان چینەکانیان بە شوناسی حیزبی بوون شاردەوە. ئەوەی کەباسی دووای ڕاپەڕین دەکەم مەبەستم ئەوە نییە شانی ئەحزابی ئایدیۆلۆجی گەرا خاڵی بکەمەوە کە لەسەد ساڵی ڕابردوو کاریگەری قوڵیان لەسەر زهن و کاری ئێمە هەبووە هەرچی کارێک دەستی بۆ برد بێت، ویستوویەتی ڕەنگداری بکات بە ئایدیۆلۆجێکەی خۆی و بە کۆمەڵگە بڵێت ئەوە منم. بەزمانێکی تر ئەوەندەی خەمی نیشاندانی کارەکانی دەبێت ئەوەند بەدوای جێکەوتەبوونی کارەکانیەوە نا بێت.

باسکردن لەسەربەخۆیی گرنگە ڕۆشن بڵێیین سەربەخۆبوون لەچی؟ سەربەخۆبوون لە ئەدەبی بۆرژوازی، یان سەربەخۆبوون لە ئەحزابی سیاسی؟ یان کاتێک دێینە سەرباسی سەربەخۆیی ئۆرگانێکی ئەدەبی و لەو گۆشەیەوە سەیری سەربەخۆبوونەکەی دەکەین کە ئەم گ□قار□ یان

ڕۆژنامەیە تەنها گرنگی بە بڵاوکردنەوەی بابەتگەلێک دەدات کە دەستەی بەڕێوەبردنەکەی پێش وەخت، خەت و ختووتەکەی بۆداڕشتووە، واتە بە پشت بەستنیان بە تێڕوانینە فکری و ئایدیۆلۆژێکەیان شورایەک بەدەوری خۆیاندا دەکێشن و فیکر و تواناکان لەو چوارچێوەیەدا لە قاڵب دەدەن.
کاتێک باس لە سەربەخۆیی ڕێکخراوێکی ئەدەبی دەکەین بەڕای من گرنگە پێشتر لە ئەرکەکانی ئەدەب تێبگەین. بە زمانێکی تر، ئێمە خەریکین چی لەسەر شانی ئەدەب باردەکەین. بەشێوەیەکی بنەرەتی و باو دوو ڕوانگە کار لەسەر دونیای ئەدەب دەکات، یەکێکیان پێی وایە ئەدەب دەبێت تەواوکەری سیاسەت بێت و لەسەنگەرەکانی پێشەوە خەریکی شەڕبێت ئەوەش زۆرتر بە ئەدەبی پرۆلیتاریا ناسراوە. لەناو ئەم تێڕوانینەدا نووسەر بە تەواوی ئازادێکانی خۆی لەدەست داوە و لە بۆتەی سیاسەت و ئایدیۆلۆجیایەکی دیاریکراودا دەشێلرێت. لە زهنی نووسەری ئەدەبیدا ئەوە بەرجەستە دەکرێت کە سیاسەت بەیەکەم دێت و دونیای ئەدەبیش دەکرێتە خزمەتی سەرکەوتنی سیاسەتەوە واتە سیاسەت جێگای یەکەم دەگرێت و ژیان دووەم (ژیان بەمانای لایەنە زاتی و بایۆلۆجێکەی ئینسان) دیارە مەبەستمان لەو خەتە سیاسییە کەلە زهنیەتی نووسەردا جێگیر دەبێت. لێرەوە تراجیدیای ئەدەب دەستپێدەکات و نووسەر دەبێت بەڕۆبۆتی ستراتیج و تاکتیکەکانی ئایدیۆلۆجیایەکی دیاریکراوو دونیای ئەدەبیش تا ئەو سەری خۆی بچوکدەکرێتەوە.

ڕوانگەکەی تریش بەشێوەیەکی تایبەت کار لەسەر ناشیرینکردنی ئایدیۆلۆجیا دەکات لەڕێی میدیا زەبەلاحەکانیانەوە بەناوی ئەدەبی دیموکراتییەوە کەش و هەوایەک دەڕەخسێنن، نووسەر لە بنەما ئابوری و کۆمەڵایەتییەکەی خۆی دادەبڕێنن و وەکو تاکێک لەسەر پشتی پەپولەیەک لە نێوانی ئەستێرەکاندا خەریکی شەوی شین و پەمەیی دەکەن.
دەبێت ئەو بارانەی کەسەر بە هەواری دونیای ئەدەب نیین لە کۆڵی ئەدەب بکرێنەوە. دەبێت ئەدەب لە پەیوەندییە قوڵەکەی بە ئینسانەوە سەیربکرێت.
وەکوو جەیمس فێرەڵ لە ئەدەب و ئایدیۆلۆجیادا دەڵێت (ئەدەب هونەرە لەسەردەمێکدا هۆشیاری و ویژدان درووست دەکات. ئاگادارمان دەکاتەوە لەوەی چی بەسەر بەشەرەکاندا هات، وە دەکرا چییان بەسەردابێت وە بیریان کردەوە چییان بەسەردا دێت. باسی ئەو سەردەمانەمان بۆ دەکات کە ژنان و پیاوان لە چ دڵخۆشی و نا خۆشی و چەرمەسەرییەکدا ژیان. ژیان پڕە لە نهێنی وە گەورەترین نهێنی

ژیانیش خودی مەرەق خۆیەتی. ئەدەب گەڕانە بە دوای ئەم نهێنیانەدا..) لە دێڕەکدا دەتوانیین بەڵێین با دەستهەڵگرین لە سەربەخۆبون و نا سەربەخۆبوون با زەمینەیەک بۆ ئەدەب بڕەخسێنین ببێت بە ئاوێنەیەکی ڕوونی سەردەم و ژیانی ئینسانەکان.

سەبارەت بە بەشی دووەمی پرسیارەکەتان:
ئایا پەیوەست بوونی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست بە ڕێکخراوی ڕەوتی کۆمۆنیستەوە چۆن هەڵدەسەنگێنن؟

ئەم پرسیارە لە کاتی خۆیدا لەناو ئەو هاوڕێیانەی لەسەرەوە ئاماژەم پێدان بوو بە شوێنی قسەو باس. بەشێوەیەکی گشتی دیدەکی ڕۆشنمان نەبوو لەبارەی ئەدەب و ئایدیۆلۆژیاوە. تێبینییەک کە هەمان بوو ئەوەبوو ئەم کارە دەبێتە مایەی ئەوەی نووسەرانی غەیرە ڕەوت خۆیان دوورە پەرێز بگرن لە حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست چوونکە بە کردار دەبێتە حەلقەی ئەدیبانی ڕەوتی کۆمۆنیست.
لە دیدی ئەمڕۆمەوە ئەو بڕیارەی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست بە بڕیارێکی تەواو هەڵەیە دەزانم، چونکە دونیای ئەدەب زۆر فراوانترە لەوەی بترنجرێتە ناو بۆتەی ڕێکخراوێکی سیاسییەوە. لە کۆتاییشدا بە ئاستی گەورەی و بچوکی ئەو ڕێکخراوەیە ئەویش گەورەو بچووک دەبێتەوە.
لە کۆتاییدا و لە یادی ئەو ڕۆژگارەو هەوڵەکانی کارکردن بۆ باشتر کردنی ژیان وهەنگاو نان بە گۆڕینی دونیا، چەندە کارەکان زۆر سەرەتایی و بچووک بووبن یان ڕەنگە مایەی پێکەنینبن بۆ ئەمڕۆ، دەڵێم سەرجەم کارەکان مایەی ڕێزو دەستخۆشین. رۆژگارێک بوو مەرگ لە کەمینا بوو بۆ هەموو کارو بکەرێکی کار. هەرچی کارێ کرا لەو چوار چێوەیە، تەنها نییەت کارکردن بوو هیچی تر. دووبارە دەستان خۆش.

- نەوزاد مدحەت (گەڕان عەبدواڵا) نووسەر و شاعیر و هەڵسوڕاوی جەماوەری و کرێکاری لە داکیبووی شاری کەرکووک ساڵی ١٩٦٤. لەهەرەتی لاویدا پەیوەست دەبێت بە کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە. پاشان وەکوو دەیان کەسی تێکۆشەری تر واز لە کۆمەڵە دێنێت و پەیوەست دەبێت بە بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و بەتایبەتی ڕێکخراوی ڕەوتی کۆمۆنیست. هاوڕێ گەڕان هەڵسوڕاوێکی جیددی سیاسیی و جەماوەریی بوو. جگە لە ڕێکخراوی ڕەوتی کۆمۆنیست

و پاشان حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق، لە یەکێتیی بێکاران لە کوردستان و کۆمەڵەی ئاوارەکانی کوردستان زۆر شیلگیرانە هەڵدەسووڕا. ئەم تێکۆشەرە بە ساتێک چییە وازی لە خەبات لەپێناو دنیایەکی ئینسانیی و باشتر نەهێناوە. ئێستاش دوو دەیە زیاترە لە وڵاتی کەنەدا دەژێت و بەڕێوەبەری سایتی دەنگەکانە.

ئەوکاتەی ئێجالان بە بووکچین گەشت.. نووسینی: دامیێن گرێبێر و شانن برینکات..

وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: گۆران عەبدوڵڵا

تێبینی: ئەم نووسینە بەشێکە لە کتێبی: بونیادنانی ژیانی ئازاد، دیالۆگ لەگەڵ عەبدوڵڵا ئۆجالان.

ئەم کتێبە لە کتێبخانەکانی کەرکوک و سلێمانی دەستدەکەوێت.

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..

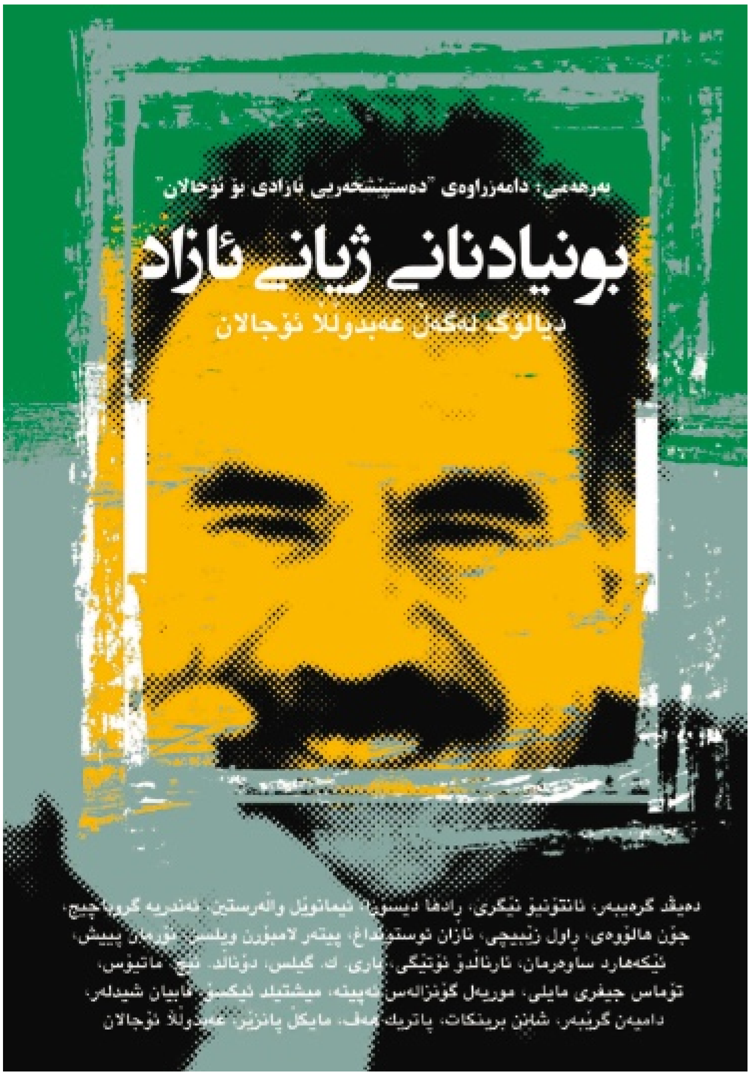

Goran_Damian_ShanoonDownload

بێ یار، لە شوێنی ناشوێن.. شیعری نەوزاد مدحەت

بێن به یار، بڵێن به یار
یاری نازدار
سەد هەزار جار خۆزگەم به پار.*

ساڵەکان تێپەڕین،
دوور، دوور،
لە کیشوەرە دوورەکان،
لەو دیوی ئۆقیانووسەکانەوە

گیرسامەوە.
لەو دوورەوە
ژیان بە خۆیەوە
سەرقاڵم دەکا و
کار بەخۆیەوە شەکەتم دەکا،
خەونە سادەکان سەرابێکی هەمیشەین و
بونیان لە چاومایەو
دەستی ماندووم هەرگیز پێیان ناگا.

ئەی یار، یاری نازدار
من نازانم تۆ بۆچی هەمیشە
لەناو ئەم دونیای بێکاتیەمدا
میوانێکی هەمیشەیی ماڵی ڕۆح و
دەرگای کات بۆ تۆ
هەمیشە ئاواڵە و لەسەر پشت.

ئەوە چ سحرێکە
تۆ بۆ یەکجاریش
پێت نەوتم خۆشم دەوێی
کەچی من بۆ هەمیشە خۆشمویستی.

ئەی یار،
من کوڕی عیشقم
من لە عیشقەوە
بە وجود هاتوم
من لەپی دەستم نەخستە بەر چاوی بەختگرەوەیەك
نە سەیری ناوچاوی خۆم کرد لە ئاوێنەی فاڵچییەکدا
من بە چاوی ڕۆح چاوەکانتم خوێندەوە
لەوێ بووم
لەناو بیلبیلەی چاوەکانت
بێ ئیجازە لە تۆوە
هەواری عیشقم هەڵخستبوو
بۆیە چەندە دووربی
یان بێ هەواڵ
کەچی دایمە وهەمیشە
خانە خوێی ماڵی خەیاڵی منی.

ئەی یار

یاری نازدار
ئەوکاتانەی
کە دەمبینی، تۆ بێئگا لە من و
منیش لە ناو تۆدا دەتوامەوە
بۆ ئەوەی ون نەبی لە چاوان
وەك موخڵسێکی
بەردەرگای عیشقت
بۆ دووبارە سوتانی
بەردەرگای موحیبەتت
جارێکی تر دەژیامەوە.

ئەی ڕەفیقانم
بڵێن بەیار، بڵێن بە یار
سەد هەزار جار
خۆزگەم بەو ڕۆژانەی
لە بێئاگایی ئەو
لە تینوێتی عیشقی خۆمدا
بە بێدەنگی و
پڕ بە ڕۆحی خۆم
لێم دەڕوانی.

بڵێن بە یار
یاری نازدار
دەبێت لە کامە گۆشەی بێدەنگیدا
ئاوا بێدەنگ، دوور لە چاوی دەنگ
دەست لە ملانێی بێدەنگی
بێدەنگ... بێدەنگ
ڕۆحی پڕ لە هاواری بۆ سەدام دێکرێژێت؟

بڵێن بەیار، یاری نازدار
سەد هەزار جار
خۆزگەم بەپار
ئەوپارەی
بۆمن هەمیشە هەر پارە،
نە ئەمڕۆیە، نە پێرارە
پار، هەر پارە.

بڵێن بە یار، یاری نازدار

سەد هەزار جار خۆزگەم بە پار......

تۆرۆنتۆ
هەمووڕۆژ و ساڵەکانی

-———

• لە گۆرانییەکی هونەرمەند مەزهەری خالقی ەوە وەرگیراوە.

کورتەیەک دەربارەی کتێبی: یادەوەرەکانم لەگەڵ جۆرج تەرابیشی لە وەرگێڕانی: د. نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد

ئامادەکردنی: گۆران عەبدوڵڵا

کتێبی (یادەوەرەکانم لەگەڵ جۆرج تەرابیشی) لەلایەن نووسەرو وەرگێڕ هنرییت عەبودی هاوسەری بیرمەند جۆرج تەرابیشی (١٩٣٩-٢٠١٦) ەوە نووسراوە.

ئەم کتێبە لە بنەڕەتدا لەلایەن رۆژنامەوان و دیپلۆماتکاری سعودی تورکی ئەلدەخیل ئامادەکراوەو هەر لەسەر داوای ئەویش هنرییت عەبودی دەستی بردووە بۆ نووسینەوەی یادەوەرەکانی.
هنرییت عبودی هاوسەری جۆرج تەرابیشی، نووسەرو وەرگێڕ و خاوەنی چەندین کتێب بەزمانەکانی عەرەبی و فەرەنسی، لێرەدا بە زمانێکی باڵای ئەدەبی و پڕ لە سۆز یادەوەرەکانی خۆی لەگەڵ جۆرج تەرابیشی نووسیوە تەوە زۆر وردیش لەسەر زۆرینەی وێستگەکان و خەونە قوڵەکانی تەرابیشی راماندەگرێت. پرسیاری زۆر قوڵ لای خوێنەر جێدەهێڵێت سەبارەت بە خەون و کارەکانی بیرمەندێکی بە بنەچە مەسیحی لە وڵاتێکی زۆرینە ئیسلام دا و ئەو بەرخوردانەی لەگەڵیدا کراوە بە هۆکاری ناوەکەی (جۆرج)!

خوێنەر کە دەڕوان□ت ب□رگی کتێبکە پێی وایە ئەم کتێبە قەبارە مام ناوەندیە سەر لەبەری یادەوەری هنریت عەبودییە لەگەڵ تەرابیشی، بەڵام وانییە.
سەرباری نووسینی سەرەتایەک و یادەوەرێکانی (هنرییت عەبودی) و ئەو گفتوگۆیەی (تورکی ئەلدەخیل) سەبارەت بە تەرابیشی لەگەڵیدا ئەنجامی داوە، هەروەها (د.محەمەد عەبدولموتەڵیب ئەلهۆنی) نووسەر و توێژەری لیبی و (هاشم ساڵح) نووسەرو بیرمەندی سوری، رۆژنامەوان و دیپلۆماتکاری سعودی (تورکی ئەلدەخیل) بەشدارن لە نووسینەوەی ئەم یادەوەرییەدا بە پێی نزیکایەتیان و ئەو پرۆژە رۆشنبیریانەی پێکەوە بەشدار بوونە لە ئەنجامدانی.
بەشێکی تری ئەم کتێبە تەرخان کراوە بۆ زنجیرە نووسینێکی جۆرج تەرابیشی بەناوی شەش وێستگەی ژیانم، کەدووایین زنجیرە نووسینی تەرابیشییە بە ساڵێک پێش مەرگی.
کۆی نووسین و قسەکانی بەشداربووانی ئەم یادەوەرییە، جەخت لەو هەموو کارە زۆرو زەبەندیەی تەرابیشی دەکەنەوە لەگەڵ ئەو هەموو رێگرییەی لە بوارەکانی ناوەندی رۆشنبیری و زۆرێک لە قەڵەمە ناسراوەکانی دونیای عەرەبی بۆی هاتۆتە پێش بە هۆکاری مەسیحی بوونی بنەماڵەکەی.
رۆژنامەوان سەعید ناشد دەگێڕێتەوە: کاتێک نامەی دکتۆراکەم پێشکەشکرد لە زانکۆی محەمەدی پێنجەم لەمەغرب کە تیایدا باسی عەقڵی عەرەبی لەلای (تەرابیشی) و (محەمەد عابد جابری) کردووەو لە توێژینەوەکەمدا پتر لایەنگری تەرابیشی بوومە، کەچی مامۆستای سەرپەرشتیار بە روومدا تەقییەوەو وتی: (چۆن لایەنگری جۆرج دەکەیت لە دژی محەمەد!؟)
(د. ئەلهۆنی) دەگێڕێتەوە: رۆژێکیان جۆرج لە کتێبخانەی (ئیبن سینا) لە پاریس، چاوی بە فەیلەسوفی میسری (عەبدولرەحمان بەدەوی) کەوت، کاتێک بەدەوی لە زاری تەرابیشییەوە گوێبیستی ئەوەبوو کە خەریکی کارکردنە لەسەر کەلەپووری ئیسلامی دەکات، پێی وت: (تۆ مەسیحیت، هەقت چییە بە کەلەپووری ئیسلامییەوە؟!)..
لەم کتێبەدا روبەروی زۆرێکی تری لەو جۆرە هەڵوێستانە دەبینەوە. ئەم شێوەکار و هەڵوێستانە رۆمانی (نیشتمانی سارا)ی (میران ئەبراهام) ی بیر هێنامەوە لە شوێنێکدا ها□□کانی (سالار) ئاوا دەڵێن: (ئێمەی کورد هەردەم هاوخەمی ئێوەی جولەکەین) ئەم قسەیە زوو زوو لە رۆژنامەوە نوسینەکانی ئەم سەردەمەشدا لە بەرانبەر ئێزیدێکاندا بەکار دەهێنرێت، هەروەک ئەوەی بڵێی یەکێک لە مەرجەکانی کوردبوون موسڵمان بوونە!
ئەلهۆنی لە شوێنێکی تر دەڵێت: (جۆرج بۆی دەرکەوت ئەو توێکڵی

مۆدێرنەیەی بیری دەستەبژێرەکانی داپۆشیبوو، جگە لە توێکڵێکی رووکەش شتێکی دیکە نەبوو، توێکڵێک لە ناواخنیدا نەریتێکی دەشتەکیانەی دڕندەی شاردبووەوە..)

(د. ئەلهـۆنی) لە درێژەی باسەکەیدا باس لەو مێژوو تووندو تیژییەی ئیسلام دەکات کە لە قۆناغە جیاوازەکاندا چ بە شێوەی جەستەیی بووبێت یان زارەکی بەسەر کەمینەی مەسیحێکان و کەمینە ئاینێکانی تردا هاتووە کاتێک لە سەردەمی عوسمانێکاندا مەسیحێکان ناچار دەکران لە رێڕەوی شۆستەکە دووربکەونەوە تا موسڵمانەکان پیایدا بڕۆن.. بۆ ئەو کارە وشەی (طورق) بەکار دەهێنرا.

تەرابیشی کێبووە لە دونیای ئەدەبی و سیاسی کوردی، چۆنمان خوێندۆتەوە و چۆن لێی تێگەشتووین ئەوە باسێکی ترە، بەڵام ئەوەی لێی دڵنیام هەموو خوێنەرێکی جدی کورد زمان هەڵوێستەیەک دەکات لە بەرانبەر دەرس و تەجرەبەکانی تەرابیشی، چونکە دۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی کوردستان هەمان دۆخی داتەپیوی دونیای عەرەبە.

لە کۆتایدا جێگای خۆیەتی بڵێین د. نەوزاد ئەحمەد وەرگێڕانێکی زۆر جوانی بۆ ئەم کتێبە ئەنجام داوە. زمانێک هیچ خۆ تەکلیفکردنێکی کوردایەتی و ناوچەگەرێتی نەکردۆتە بار بەسەر ئەم وەرگێڕانەوە.

من.. شیعری نەوزاد مدحەت

وەکوو دارێک ب□ لق و پۆ
لە پەنای دارێک ب□ لق و پۆ
ڕاست وەستاوم
دوور دەڕوانم لەو شەپۆلانەی دڵی دەریا
لە دوورەوە شەپۆل دەدەن
بێ ماندووبون
شان لە شانی یەکتر دەسوون و
هوڕژم دێنن بەرەو کەنار.
ڕاست وەستاوم، بەبێ جوڵە، دوور دەڕوانم
وەکوو دارێک ب□ لق و پۆ
بەڵام ڕەگی من و دارەکەی پەنا دەستم
زۆر لە مێژە لەناو دڵی ئەم زەویەدا

وەک تان و پۆ لێک ئاڵاون.

ڕاست وەستاوم، دوور دەڕووانم
ئاسمان هەتا چاو بڕکا شین
وەکوو کوژەکەی چاوەزاری گەردنی مناڵیم
زەوی تەخت
تۆکمە وەکوو ناو لەپی باوکم
بەبێدەنگی لەبن پێما ڕاکشاوە
شەپۆل دێت و بەسەر پێما دادەکەوێ و
پشتاو پشت بەڕێزەوە و بێ ناکامی
بەرەو دڵی دەریا دەڕواتەوە
ئەو دەزانێ من ئاوێزانی
ئەم خاکەم و جارێکی تر بۆ دڵی ئەو ناگەڕێمەوە.

ئەو دەزانێت، من دەزانم
ئەو و دارەکەی پەنادەستم و
من و زەوی و خۆر
لە نیوە دێڕێکی شیعری ژیاندا
هەناسە بە ڕۆحی یەکدا دەکەین.
بەڵێ، من دەزانم ئەو دەزانێت
ئێمە هەموو لە دوڕەکەی دڵی ئەودا
هاتینە بوون.

٢٠/١٢/٢٠١٩

شیعر\ چ دونیایەکی جوانە.. نەوزاد مدحەت (گۆران عەبدوڵڵا)

نووسینی: نەوزاد مدحەت (گۆران عەبدوڵڵا)

خوێندنەوەی: رزگار عومەر..

چ دونیایەکی جووانە+

ئەگەر بتوانم بۆ ساتە خەونێکیتر
چاوم لە خەونبینین نەبێتەوە
سەرم و سەرینی جێ خەوم جیانەکرێتەوە
ئەو دەمی؛
هەرچی شەکەتی زنجیری ڕۆژی کارە
لە جێ خەوەکەمەدا جێدەهێڵم
ئەگەر ئەو زنجیرە لە دەستم ببێتەوە!

چەندە خولیامە ؛
هەموو سەحەرێك تێر بنواڕمە هەڵهاتنی خۆر
ئەو سیحرەی لە هیچ سیحرێك ناچێت
ئەو سەحەرەی
زنجیری کار
لەوەتەی هەم
نەك تەنیا دەستم
هەموو ڕوانینی کەلەپچە کردووم!

چ دونیایەکی جوانە
کاتێک دەرگا ئاسنینەکەی کار دەترازێنم
لە دڵەوە بەیانی باشێك
لە دارو دیوارو ئامێرە ڕەقەکانی کارگە بکەم
لە ناخی خۆمەوە؛
سەحەرێکی نوێ سەر دەربکاو
هەستبکەم بە ڕاستی ئەوە خۆ ڕۆژێکیترە!
ئەوەتا دەرفەتێکیتر
بۆ پچڕانی زنجیرەکانی ڕوانینمان
بۆ بنیاتنانەوە
بۆ جوانترکردنێکی ڕاستەقینە
بۆ ڕۆحی مرۆڤەکان
بۆ ژیان!

چ دونیاکی جوانە،
گەر من و هاوڕێی پەنا دەستم
چەشنی سەحەری بەیان
بە دەم و چاوێکی گەشەوە
لەیەک بڕوانین و
هەستبکەین
بە بێ هیچ قسەیەك

لە بێدەنگترین گفتوگۆی بوون
ژیان دەكەینەوە بەر ژیانا!

هەمووتان
تەنیا یەك جار
بهێننە بەرچاوی خۆتان
قفڵێك نەبێ لە دەمتان
تەمێک نەبێ لەسەر چاوتان
ئەو دەمی
ئەو دونیایە چەندە شیرینتر دەبێت
ئەگەر دڵی یەکگرتووی هەمووان
پێمان بڵێ؛
دەبێ بۆهەمووان بێت
بزەو ڕەنگی شینی ئاسمان!

هەمووتان
تەنیا یەك جار
بهێننە بەرچاو…
وەكو ڕۆحی نەیتق□كانی ئەم كیشوەرە
هەموو ڕووبارەكان ببن بە دەستە خوشكمان
وەكو ڕۆحی مر□قی
نێو دارستانە چڕەكانی ئەوسەری دونیا
باڵندەكان ببنە هاوماڵی ڕاستەقینەمان
دەریاكان لە جیاتی گۆڕی ئازیزان
ببن بە پێخەفی
نەرم و نیانی مناڵان!

من نازانم و تێناگەم
ئەوانەی دەیڵێم چەندە دێ لە دەستمان؟!
نازانم هێشتا تامی كاتژمێرە زیادەكەی خەوبینینە
خەیاڵی گرتووم
یان شۆڕشێك سەر لە نوێ
لە نێو گێژاوەی ئەم دونیایەدا
وا دێتەوە زمان،
بەڵام دەزانم بە تەنیا من نیم
لە نێو خەون و زنجیردا دێم و دەچم
ڕەنگە لە هیچ ساڵ و مانگ و ڕۆژی ڕۆژمێرێك تێنەگەم
بەڵام ئەو سەحەرەی لە دڵمایە

لەو دیوی شەکەتی خەمی ژیانا
بەدەنگێ نەرم
پێم دەڵێ
بە ڕووبارەکان و بە شارە ماندووەکان بڵێن
چار نیەو
لە نێو سەرین و زنجیرەکاندا
لە نێوان خەون و فڕینی ڕاستەقینەدا
دەبێ هاوارێك بکەین لە جیاتی ژیان
چار نەماوە
پانتایی زەوی
لەم قرچەی سوتانی بوون و نەبوونەدا
دەبێ ببێتەوە بە دایکی هەمووان!

+ ناونیشانی ئەم شیعرە لە گۆرانییەکی لویس ئارم سترۆنگەوە وەرگیراوە.

نەوزاد مدحەت
۲۰۲۲

لەگەڵ ئامێرەکان سەما دەکەین… شیعری شیوانگ/ وەرگێڕانی: نەوزاد مدحەت

بەلێدانێکی نەگۆڕ،
لێدە و لێدە…

ڕۆژان دەڕواو ئێمە سەما دەکەین

لەگەڵ ئەو ئاوازەدا، پێیەکانمان ناوەستێ

هێزم دەپروکێ، ئەم یاسا پێڕاینە ناگۆڕێ

هـەمیشە قەرەباڵغییەکی زۆر، هێشتا هەستکردن بە تەنیایی

لە پڕێکدا ئامێرێک ئاوازەکەی دەگۆڕێ

لە چاو تروکانێکدا دەستی کەسێک دەپەڕێ

هاوارت لە ناو دەنگی ئامێرەکاندا دەخنکێ

خوێنی گەرمی تۆ ناتوانێت ئاگر لەو ئامێرانە بەردا

ئەوەتانێ ئەوانی تر خوێن ساردانە جێیان هێشتی

هەروەک ئامێرێکی شکاو

کێ بوو خوێنی تازە ڕژاوی تۆی، وەک ئەوانی تر سڕییەوە

ئاوا بێ ئەسەر؟

-________________

لە ئەدەبیاتی چینی کرێکاری چینییەوە.

وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە:
نەوزاد مدحەت

دیدار – بارودۆخی ڕوناکبیری لە کوردستان.. گفتوگۆی کۆمەڵە تیڤی لەگەڵ گۆران عەبدوڵڵا

بۆ گوێگرتن لە گفتوگۆکە کلیکی ئێرە بکەن:

کورتەیەک لە ژیانی ڕابەری کرێکاری ئەلبەرت گۆدوینگ - (جنجر) لە کەنەدا

(ئەوو لە ئاسمان مەکەو مەپاڕێرەوە، وەرەو بەڕێیزی ناڕەزایەتەکانمانەوە پەیوەست بە.)
ئەلبەرت گۆدوینگ(جنجە)

ئامادەکردنی: گۆران عەبدوڵڵا..

لە یەکێک لە ڕۆژەکانی بەهاری ١٨٨٧،منداڵێکی قژ سوور لە باکوری وڵاتی ئینگلیز هاتە دونیاوە و ناوی نرا ئەلبرت گۆدوینگ، بەڵام خێزانەکەی و هاوڕێکانی ناویان لێنابوو **جنجە**.

لەو سەردەمەدا خەڵوز گرنگییەکی زۆری هەبوو، بەکار دەهات بۆ سوتاندن و بەگەڕخستنی شەمەندەفەر و کەشتییە بوخارەکان. ئەلبەرت (**جنجە**) هەر لە تەمەنی ١٥ ساڵییەوە بوو بە کرێکار لە کانە خەڵوزەکانی بەریتانیا لەگەڵ باوک و براکانی. لە ١٩٠٦ ڕوویکرد کەنەدا و لە ١٩١٠ لە هەرێمی برتش کۆڵۆمبیا گیرسایەوە، چوونکە هەرێمەکە لەو بوارەدا کاری زۆر هەبوو بەیەک سەرەتای کاری لە کانی ژمارە پێنجەوە بوو لە دوورگەی ڤانکوڤەر.
کارکردن لەو کانانەدا کارێکی لەبار نەبوو. تۆزی خەڵوزەکە دەبووە هۆکاری نەخۆشی کرێکاران، تەنانەت دەرچوونی گاز لە زەوەکەوە بەهەمان شێوە دەبووە هۆکاری نەخۆشی، جاری واش هەبوو کانەکە بەهۆی تەقینەوەوە دەڕوخا بەسەر کرێکارەکاندا.
جنجە کە گەشتە تەمەنی ٢٣ ساڵ، ٩ ساڵ بوو لە کانە خەڵوزینەکان کاری دەکرد و تا ئەو کاتەش کەسێکی تەندروست و لەش سوکەڵە بوو. لە بواری وەرزشیشدا یاری تۆپێن و مەلەوانی دەکرد.
زۆری نەبرد جنجە وەک سەندیکالیست و بەرگریکارێکی مافی کرێکاران و وتار بێژێکی حەماسی ناسرا.
پاش خۆپیشاندان و مانگرتنەکانی ١٩١٢- ١٩١٤ی کرێکاران لە دورگەی ڤانکوڤەر کە سەرەتای دەستپێکردنەکەی لە دەرکردن و خستنە لیستی

ڕەشی هەردوو کرێکار و سەندیکالیست Oscar Mottishaw و Isasc Porterey بوو ئەوەش بە هۆکاری ئەوەی کەوا لە ڕاپۆرتێکدا بە لیژنەی بەدواداچوونی دزەکردنی گاز لە کانەکان ئاماژەیان بە چەند شوێنێکی کانەکە کردبوو کە گاز لەوێی دزە دەکات و ئەگەری گڕگرتنیان هەیە. شایانی باسە لە ١٨٩٠ ەوە تاوەکوو ١٩١٢ لە ئەنجامی گڕگرتن و تەقینەوەی کانەکانی ئەو ناوچەیە ٣٧٣ کرێکار گیانیان لەدەست دابوو.

مانگرتنی کرێکاری کانەکانی دورگەی ڤانکۆڤەر لە پاش مانگرتنە گشتێکەی ونیپێگ لە ساڵی ١٩١٩ بە مانگرتنێکی گەورەو شکۆدار دەناسرێت لە مێژووی بزووتنەوەی کرێکاری کەنەدا.

ئەلبەرت گۆدوینگ یەکێک بوو لە ڕابەرانی ئەو خۆپیشاندانە و بەهۆکاری وتار و هەڵسورانی لە سەندیکاکاندا لەگەڵ سەدان کرێکاری خەباتکاردا ناوی خرابووە لیستی ڕەشەوە، هەر بۆیە پاش خۆپیشاندانەکان، ئەوو چەندین ڕابەری ناسراوی تر ڕێیان پێنەدرا بگەڕێنەوە سەر کارەکانیان و تەنانەت لە هیچ کانێکی تریش بۆیان نەبوو کاربکەن.

لەوسەردەمەدا دەوڵەت ڕاشکاوانەو یەک لایەنە هێزی پۆلیسی خۆی بەکار دەهێنا بۆ پاڵپشتی لە خاوەنکاران و سەرکوتکردنی بزووتنەوەی کرێکاری، تەنانەت زۆرجار لە ڕێی دامەزراندنی کرێکارانی ترەوە کە

بە خۆپیشاندان شکێن ناسرابوون جێگای کرێکارانی ناڕازییان پڕدەکردەوە. زۆربەی جار ئەو خۆپیشاندان شکێنانە لە کرێکارانی چینی و کرێکارە بەریتانییە تازە هاتووەکان بوون.

ئەلبەرت گۆدوینگ(جنجە) پاش دەرکردنی لەسەر کارەکەی، بۆ ماوەی یەک ساڵ بێ بەکار مایەوە. پاش ئەو ماوەیە لە مانگی مەی ١٩١٦ لە شارۆچکەی ترێڵ لە کورەی ئاسن توانەوە کاری چنگ کەوت.
درێژەی بەکاری سیاسی خۆیدا و بە ئاشکرا بەرگری دەکرد لە سۆشیالیزم و خەباتی چینی کرێکار. لە ١٩١٧ هەڵبژێردرا بۆ بەرپرسی مالی سەندیکا، هەروەها بوو بە جێگری یەکێتی کرێکارانی برتش کۆڵۆمبیا.
لە ڕووی سیاسییەوە ئەندامی پارتی سۆشیالیستی کەنەدا بوو کە لە ١٩٠٤ دامەزرابوو. دواتریش پارتەکە پەیوەست بوون بە پارتی کۆمۆنیستی کەنەداوە.

لە ١٩١٧ کرێکارانی کورەی ئاسن بە ڕابەرایەتی ئەلبەرت گۆدوینگ(جنجە) دەستیان دایە مانگرتن لە پێناو ٨ سەعات کار و کرێی زیاتردا، لەو کاتە کرێی ڕۆژانەی کرێکارێک $2.75 بوو. مانگرتنەکە شکستی هێناو ١٢٠٠ لە کرێکارانی بەشداربووی خۆپیشاندانەکە لەسەر کار دەرکران.

کەنەدا یەکێک بوو لە وڵاتانی بەشداربوو لە شەڕی یەکەمی جیهانیدا. لە ١٩١٧ دەوڵەت بڕیارێکی دەرکرد کە دەبێت ئەوانەی تەمەنیان لە نێوان ٢٠ بۆ ٣٠ ساڵییە دەبێت بەشداری شەڕ بکەن.
ئەلبەرت دژایەتی کەرەکی ڕاستەو خۆی شەڕی یەکەمی جیهانی بوو. بەهۆی ناساغی تەندروستییەوە کە بەهۆکاری کارکردنی لە کانە خەڵوزەکان توشی هاتبوو بەر لێخۆشبوون کەوت لە خزمەتی سەربازی. لە شاری ترەیڵ خۆپیشاندانێکی بەڕێخست بۆ ٨ سەعات کار، پاش خۆپیشاندانەکە بۆ ١١ ڕۆژ بە نامەیەک ئاگادار کرایەوە جارێکی تر بانگ کرایەوە بۆ پێداچوونەوە بۆ ڕاپۆرتە پزیشکەکەیدا. ئەمجارەیان

پێیان ڕاگەیاند کە تەندرووستی باشە و دەبێت بچێتە خزمەتی سەربازی، هەرچەندە بڕیارەکەی لیژنەی پزیشکی تەمیزکردەوە، بەڵام سودی نەبوو دەبوایە لە ١٨ی نیسانی ١٩١٨ پەیوەستبێت بە سوپاوە.

ئەلبەرت بڕیاری تەواوی خۆیدابوو کە نایەوێت بەشداری ئەو شەڕە بکات. ئەو پێیوابوو **نابێت کرێکاران یەکتر بکوژن لە شەڕێکی ئابوریدا** هەر بۆیە لەو مانگەدا گەڕایەوە شاری کومبرلاند و لە دەستی دەسەڵاتداران هەڵهات و پەیوەست بوو بەو هاوڕێیانەوەی کەوەک کۆمەڵێکی بچوکی دژ بە شەڕ چووبونە شاخەکانی دوورگەی ڤانکوڤەر نزیک بە دەریاچەی کۆمەس. لەلایەن خەڵکی لادێکانی دەوروبەریانەوە یارمەتییان دەکرا لە ڕووی خواردن و خواردنەوەوە.
پۆلیس بڕیاری دەستگیرکردنی ئەلبەرتی دەرکردبوو، تەنانەت ئەفسەرێک بەناوی کامپبێڵ وتبوی: **بە مردووی بێت یان بەزیندووی هەر دەبێت پەیدای بکەمەوە.**

پۆلیس چەندین مانگ بەدوایدا گەڕان. ئەوە بوو لە ٢٧ی تەموزی ١٩١٨ شوێنەکەیان دۆزییەوەو تەقەیان لێکردو کوشتیان. لە ٢ی ئابی ١٩١٨ لە ڕێپێوانێکی زۆر گەورەو شکۆداردا تەرمەکەی لە کیمبرلاند بەخاک سپێردرا و بە بۆنەی مەرگی ئەلبەرت گۆدوینگ(جنجە) ەوەو لە هەمان ڕۆژدا و بە یەکەمین جار مانگرتنی سەرتاسەری لە برتش کۆڵۆمبیا ڕاگەیەندرا.

مەرگی ئەلبەرت گۆدوینگ(جنجە) هەتا ئەستاش وەک مەرگێکی گوماناوی سەیر دەکرێت و بەشێک لە خەڵک پێیان وایە ئەو مەرگە لە ئاکامی بڕیارێکی تاکەکەسییەوە نەبووە بەڵکوو بڕیار و هێزی گەورەتری لە پشتەوە بووە.
ئەلبەرت تەنها ٣١ ساڵ ژیا، بەڵام زۆر سەیر لەو ماوە کەمەی تەمەنیدا توانی بگاتە ئاستی ڕابەرایەتی یەکێتییە کرێکارەکان.

ئەلبێرت، بە وتارە حەمسێکانی بە ناوبانگ بوو. بانگەوازی کرێکارانی جیهانی دەکرد بۆ بەشدارینەکرن لەشەڕی ئابووری دەوڵەتە زلهێزەکان. بانگەوازی بۆ کۆمەڵگەیەکی دادپەروەر دەکرد ل□□□□ی گۆڕینی خاوەندارێتی ئامرازەکانی بەرھەمھێنانەوە بۆ ئامرازێک لە پێناو خزمەتکردنی گشتیدا نەوەک قازانج.

ئەلبێرت سەرباری کاری ڕێکخراوەیی و سیاسی خۆی خاوەنی چەندین وتارو لێکۆڵینەوە بوو کە لە ڕۆژنامەی وێستن کڵێریەن لە ڤانکوڤەر زمان حاڵی پارتی سۆشیالیستی کەنەدا بڵاودەکردەوە.

لەوانە:

پاژنەی ئاسنین – ١٠ی ئاب ١٩١٢. یەکسانی سەرمایەداری ١٦ی ھەمان مانگ

سۆشیالیزم و کرستیانێتی ٩ی مەی ١٩١٤. شارستانێتی کانونی دووەمی ١٩١٧.

ناسیۆنالیزم و ئینتەرناشناڵیزم حوزەیرانی ١٩١٧. ڕاپۆرتێک سەبارەت بە سەرمایەداری وەک ھۆکاری بێکاری ١١ی نیسانی ١٩١٤، ئەمانە و چەندین نامە سەبارەت بە ئاسۆی سیاسی و ھۆشیاری لە ناوچەکانی برتش کۆڵۆمبیا. ھەروەھا چەندین نامە پەیوەندن بە سیستمی سەرمایەداری و شەڕەوە لە ڕۆژنامەی فدراسیۆنی برتش کۆڵۆمبیا (ڤانکوڤەر) کە ڕۆژنامەیەکی کرێکاری بوو لە تشرینی دووەمی ١٩١٧ بڵاوبۆتەوە. وتارێکی تری لە ژێر ناونیشانی سۆشیالیزم تاکە ئومێدە لە ٢٠ی ئابی ١٩١٧ لە رۆژنامەی ڤانکوڤەر دەیلی وۆرڵد بڵاوکراوەتەوە.

سەرچاوە:

ئینسکلۆپیدیای کەنەدا، پەیجی فەرمی ئەلبێرت گۆدوینگ(جنجڕ)، یادکردنەوەکانی ساڵانەی ئەلبێرت.

چاوپێکەوتن لەگەڵ گۆران عەبدوڵڵا.. ئامادەکردنی:

عەبدوڵڵا سلێمان (مەشخەڵ)

ئەم چاوپێکەوتنە لەلایەن کاک عەبدوڵڵا سلێمان (مەشخەڵ)ەوە ئەنجامدرا بە مەبەستی بڵاوکردنەوەی لە گۆڤاری هانای ژمارە ٦ کە تایبەت بوو بە یادی ١٥٠ ساڵەی کۆمۆنەی پاریس، بەڵام بە هۆکاری هەڵەیەکی تەکنیکی بڵاونەبۆوە.
گۆران.

-—————————

عەبدوڵڵا سلێمان (مەشخەڵ):

- **بەبڕوای بەڕێزتان جەوهەری دەسەڵاتی شۆڕشگێڕانە لە چیدا خۆی بەرجەستە دەکاتەوە؟**

گۆران عەبدوڵڵا:
پێم وایە دەربڕینی (جەوهەری دەسەڵاتی شۆڕشگێڕانە) خۆی لە خۆیدا دەربڕینێکی ورد نییە یان بە مانایەکی تر زۆرتر لە وشەیەکی فەنتازییانە دەچێت تا ئەو شوێنەی دەربڕینێکی کۆنکریتی دیاریکراو بێت، چوونکە مانا و پێناسەکەی لە دیدگای چینێکەوە بۆ چینێکی تر، لە ئایدیۆلۆجییەتێکەوە بۆ ئایدیۆلۆجییەکی تر دەگۆڕێت.
ئەگەر ئەو سێ وشەیە لێک دابڕین و بە جیا هەڵوەستەیەکی کورتیان لەسەر بکەین پێم وایە وەڵامەکەم ڕۆشنتر دەبێتەوە.
وشەی جەوهەر لەم شوێنەدا و لە پەیوەند بەدەسەڵات و شۆڕشەوە واتا ئەو خەون خواستانەی بزووتنەوەیەکە کە لەکاری کورت مەوداو درێژ مەودای خۆیدا دەیخاتە ئەجیندای خۆیەوە و لەڕەوتی چوونە پێشەوەی خۆیدا پڕوپاگەندەیان بۆدەکات و وەک خواستێک کە قابیلی جێبەجێبوونە باسیان لێوەدەکات، بەڵام مێژوو ئەوەی پێنیشان داوین کە زۆربەی جار زۆرینەی خواستەکان پاش بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات فەرامۆش کراون یان تەسلیمی قەدەرێکی نادیار کراون.
دەسەڵات: واتا سەپاندنی هەژموون، کۆبونەوەی هێز لەدەستی کەسێک، گروپێک، حزبێک یان واوەتر ئایدیۆلۆجیایەکی دیاریکراو. وە زۆربەی جار لای هێزی ئۆپزسیۆن دەسەڵات بێتە ئامانج نەوەکوو وەسیلە. هەر کاتێک دەسەڵات بوو بە ئامانج لەو کاتەدا خواست و شێوەی ڕێکخستنی خەڵک بە شێوەیەکی سیستماتیک دەکرێتە خزمەتی گەشتن بە دەسەڵات و ئازادیش لە مانا ڕەهاکەیدا دەکەوێتە ژێر پرسیارەوە.
شۆڕشگێڕ: پێم وایە شۆڕش و شۆڕشگێڕێتی بونەتە شێواوترین وشەی

دونیای ئێمە، وەزۆرترین جار بەرژەوەند خواز و چەقۆ کێش و مافیاکان زیرەکانە توانیویانە شەپۆلی ناڕەزایەتییەکانی خەڵک بقۆزنەوە بۆ گەشتن بە ئامانجەکانی خۆیان. لەژێر ناوی شۆڕشگێڕێتیدا توانیویانە لە نێوجومگەکانی دەسەڵاتدا جێگای خۆیان بکەنەوە و ڕەوتی شۆڕش و خواستەکانی بە ئاقارێکدا بەرن کە خۆیان ویستیان لەسەر بووە. وشەی شۆڕشگ□□ر زۆرتر وەک و تاک دەردەکەوێت نەوەکوو کۆمەڵ. بزووتنەوەی سۆشیالیستی نوێ سەرباری بیرکردنەوەو دۆزینەوەی ئامرازەکانی خەبات، گرنگە گۆڕانکاری لە زۆر دەستەواژەو وشەدا بکات.

من بە باشی دەزانم لە جیاتی (دەسەڵاتی شۆڕشگ□□رانە) بڵێین ناوەندی نوێنەرایەتی شوراکان، یان هەر ناوێکی شیاوی تر کە ئەو پێگەیەی دەسەڵات خوازییە فەردییە خاڵی کاتەوە. ناوێک دەربڕی هەژمووونی خوارەو□ ب□□ت واتە پێگەی هێز لە خوارەوە بۆ سەرەوە نەوەک بە پێچەوانەوە.

ئێستا دەتوانم بێمە سەر پرسیارەکەتان و بڵێم جەوهەری خۆبەڕێوەبردن، بەرجەستە دەبێتەوە لە پیادەکردن و جێبەجێکردنی هەموو ئەو بڕیار و داخوازیانەی کۆبونەوە گشتێکانی ناوەندەکانی کار و ژیانی خەڵکە کە لە ڕێی نوێنەرەکانیان□و□ ل□ ئاستێکی فراوانتردا قسەو باسیان لەسەر دەکرێت و دەخرێنە بواری جێبەجێکردنەوە لە چوار چێوەی داخوازێکەدا، بە ئاقاری یەکسانی ژیانی مرۆڤەکان.

عەبدوڵڵا سلێمان (مەشخەڵ):

- **ئایا ئەم ئەلتەرناتیڤە دەتوانێت ل□ ئەمڕۆی جیهانی لیبرالیزمدا بێتە بواری جێبەجێکردنەوە؟ ئاستەنگەکان چین؟**

گۆران عەبدوڵڵا:

لیبراڵیزم ئەجیندایەک بۆ دەوڵەمەندکردنی دەوڵەمەندەکان و هەژارترکردنی هەژاران و ب□ر□ودان بە پۆپۆلیزم، لەمڕۆدا نوێنەرایەتی سیاسەتی ئابوری جیهانی ئاکات یان زۆر لاواز بووە.

ئەو ڕۆژگارە بەسەر چوو کە وەک کریس هیدجس لە کتێبی مەرگی چینی لیبرا□□دا باسیان دەکات "لیبراڵەکان لە کۆمەڵگەیەکی دیموکراتی ئاسایدا زمانەی ئەمانن بۆ سەرمایەدارەکان، ریفۆرمی پچڕ پچڕ وە قابیلی جێبەجێکردن پێشنیار دەکەن وەک هیوایەک بەرەویەکسانی دەیانخەنە ڕوو. ئەمانە وەکوو دیارییەک دەبەخشنە دەوڵەت و میکانیزمی هێزەکەی، وەکوو سەگی هاریش هێرش دەکەنە سەر هێزە کۆمەڵایەتییە ڕادیکاڵەکان و ناشرینیان دەکەن و چینی لیبراڵ و

ئەیتی دەسەڵاتدار وەک پێکهاتەیەکی بەسوود بۆ کۆمەڵگە دەناسێنن.”
ڕێگا خۆشکردن و لابردنی گرفتی سنوورەکان بۆ کۆمپانیا زەبەلاحەکان بو بەهەکاری کەڵەکەی سەرمایەی خەیاڵی لە دەستی ژمارەیەکی یەکجار کەمی سەرمایەداردا. ئەوەی لیبراڵیزم لە سەرەتاکانی خۆیدا بانگەشەی بۆدەکرد، لە دوایی ئەم دووایانەدا لەبەرانبەر بازاری ئازادو عەولەمەدا بوون بە تەزو چوون بە ئاسماندا. هەر بۆیە جێنیفەر وێلش لە سیمنارێکیدا لە هۆڵی سی بی سی لە شاری تۆرنتۆ وتی: لیبراڵیزم بەرەو بەربەریەت دەڕوات.
پاش قەیرانی ٢٠٠٨ لە بەریتانیا کۆمەڵێک لە بیرمەند و سیاسەتمەدار تۆڕێکیان پێکهێنا بۆ بنیاتنانی ئابوری لەسەر بنەمای بیری چەپ. کەسێک لەم تۆڕە بە ناوی کرستین بێری کە کەسایەتییەکی سەرەکییە لەم تۆڕە بە ڕۆژنامەی گاردیان دەڵێ: “دەمانەوێت ئابوری بگەڕێنینەوە بۆ سەر بنەماکانی خۆی. خوازیارین لە ئابوری بپرسین، کێیە ئەم سەروەتەی هەیە؟ کێیە دەسەڵاتدارەتی هەیە لەم کۆمپانیایە؟ وتاری ئابوری ئاسایی ئەم پرسیارانە دەشارێتەوە کەوا بە بەرژەوەندی کێ دەسەڵاتیان هەیە.”
بازاڕی ئابوری جیهانی بەتەنها لەدەستی نیوولیبراڵەکاندا نەماوە. ئەمڕۆ چین و ڕوسیا وەک دوو هێزی گەورەی ئابوری لەمەیدانن بەتایبەت چین، وەهەردوو ئەم دووە وڵاتە لەدەرەوەی کتلەکانی نیوولیبراڵیزمن، تەنانەت پوتین لە لوتکەی ٢٠ لە یابان لە قسەیەکیدا وتی: “لیبراڵییەکەتان شوێن بزر دەبێت”.
ئاماژەکان ئەوەمان پێپیشان دەدەن کە کێشەی سۆشیالیزم بەتەنها لەگەڵ لیبراڵیزم نییە، ئەوەی دەبینرێت پۆپۆلیزمی سیاسییە کەلە برەودایە. ڕاست تەنها ئەم چەکەی پێماوە شەڕی پێبکات، ڕەشنیش لایەکەی تر دەبینێت کە سۆشیالیزمە. بۆیە بینیمان چۆن لە ئەمریکا دژایەتی بێرنی ساندێرزیان دەکرد و چەندین سایتیان بۆ دژایەتی سۆشیالیزم درووست کردبوو.
سۆشیالیزم بە ترو تفاقە کۆنەکەیەوە بەردی بە ناخرێتە سەر بەرد و لە مەیدا شل و شەواو پەرتەوازەترین هێزی سیاسییە، بەڵام بیری سۆشیالیزم لە ڕیزەکانی نەوەی نوێدا بە ڕۆشنی دەردەکەوێت. نەوەیەک توانیویەتی خۆی لە ژێر هەژموونی نەوەی سی و چلەکان دەربهێنێت کە گەشکرابوون بەدژایەتی کردنی سۆشیالیزم. بەشێ هەشیارەکەی نەوەی ئەمڕۆ لە سای تەکنەلۆجیا و کاڵبوونەوەی سنورەکان و تێکەڵاوبوونە کۆمەڵایەتییەکان و بینینی دونیا وەک یەک کتلە وە تێگەشتن لەوەی چارەنووسی بەشەرەکان پەیوەندییەکی پتەویان پێکەوە هەیە، ئەوانە بونەتە فاکتەری بنەمای فکری ئەو. لەبەرەوە چیرۆکەکانی ڕەنگ و سنورو

نەتەوەو نیشتمان لە بەرانبەر شوناسی مر□ق و سروشتدا کاڵدەبنەوە.

عەبدوڵڵا سلێمان (مەشخەڵ):

- **ئایا خەڵکی کوردستان لەکوێی داخوازی شووراکان بوونە و دان چ لە سەرەتای نەوەدەکان و چ ل□ ئێستادا؟**

گۆران عەبدوڵڵا:

بزووتنەوەی شوراکان لە کوردستان بەشێک نەبوون لە زهنییەت و ئەزمونی خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێشی کوردستان، بەڵکوو بەدیلێکی شیاوی ڕێکخستن بوو لەلایەن بزووتنەوەی سۆشیالیستییەوە یان بە دیاریکراوی بڵێین کۆم□ نیزمی کرێکارییەوە. لەو ماوە کورتەی تەمەنی شوراکاندا، هەڵسوڕاوانی بزووتنەوەی شورایی ویستیان ل□ □□ی□ ب□رزکردنەوەی کۆمەڵێک شیعارەوە کە بەشێکی دانەبڕاوبوون لە خواستی خەڵک، ویستمان خەڵک ئاشنا بکەین بەم شێوەیە لە ڕێکخستن.

خەڵک لەو ماوە کورتەی ڕاپەڕیندا لە فەوزایەکی سیاسی، ئیداری، ئیقتیسادی و ئەمنیدا ژیانی دەکرد. ئەو بارودۆخە فرسەتی بیرکردنەوەی بە خەڵک نەدەدا بۆ بیرکردنەوە لەو داخوازیانەو هەوڵدان بۆ بەدەستهێنانیان، ئەمە سەرباری ئەوەی ڕادەی ڕێکخستن و ئەزمونی ڕێکخستنی جەماوەری لەو پ□□□ی لاوازی خۆیدا بوو. لە مێژووی سیاسی کوردستان دەکرێت بڵێین بوون یان دەستبردنی خەڵک بۆ ڕێکخستنی خۆیان لەدەرەوەی ئەحزابی سیاسی بۆ بەرگریکردن لە خۆیان وجودی نەبووە. ئەحزابی کوردی تەنها شاخ و چەکی ئاشنا دەکرد بە خەڵک وە هەموو ئەو هەوڵانەی شوعێکانیشی لەبار دەبرد کە لەناو جوتیاران یان کرێکاراندا دەیاندا.

بارودۆخی ڕێکخستنی جەماوەری سەربەخۆ لە ئێستادا خراپتر بووە نەک باشتر. لەم ٣٠ ساڵەی دەسەڵاتی کوردیدا سەرباری دابەشکردنی خەڵک بەسەر ئەحزابی سیاسیدا، توانیویانە لە ڕێی بەناو ئۆپزسیۆنەوە ڕوحیەتی ناڕێکخراوبوون بێ باوەر بوون بە ڕێکخستن پەرەپێبدەن. خەڵک ناڕازییە، خەڵک خەونی ژیانێکی باشتری هەیە، بەڵام نا ب□□ت بە قاڵبێکی ئامادەکراوەوە داوای ڕێکخستن و جوڵە لە خەڵک بکرێت.

کۆمۆنەی پاریس، شوراکان ل□ س□قییەت و خۆ بەڕێوەبردنەکەی ڕۆژاقا هەڵقوڵاوی واقعێکی سیاسی و کۆمەڵایەتییە، بۆیە بەئاسانی جێکەوتە دەبێت.

عەبدوڵڵا سلێمان (مەشخەڵ):

- **تۆ دەڵێیت کۆمۆنەی پاریس و شوراکان ل□ س□قیی□ت و**

خۆبەڕیوەبردبەکانی ڕۆژئاڤا جێکەوتە دەبن، ئایا خۆبەڕێوەبردنەکانی ڕۆژئاڤا تا چەند لە شوراوە نزیکن و هەروەها تا چ ئەندازەیەک سوونەتی شوورایان تیا جێگیر کراوە؟

گۆران عەبدوڵڵا :

بنەمای ئیداری خۆبەڕێوەبردنی ڕۆژاڤا کۆمونەکانە، بەهەمان شێوەی شورایی لە شوێنی کار و ژیان پێک دێت وە پەیڕەو لە دیموکراتییەتی ڕاستەوخۆ لە خوارەوە بۆ سەرەوە دەکات.
ئەوەی لە سیستمی شورایی جیای دەکاتەوە ئەم کۆمونانە لەسەر بنەمای چینایەتی نییە، واتە دەکرێت خاوەن کار و کرێکار هەردووکیان لە یەک کۆمووندا بن. شوراکان بەشێوەیەکی گشتی لەژێر کاریگەری فکری سۆشیالزمدان و بەشوێن سەپاندنی دەسەڵاتی کرێکارییەوەن، بەڵام ئەمە لە کۆموونەکان وا نییە وە دەکرێت لەژێر بواری فکریی و سیاسیدا جیاوازبن چ لە ناو یەک کۆمونە یان لەگەڵ کۆمونەکانی تر. پێکهاتە ڕێکخراوەکەی زیاتر نزیکایەتی بە کۆمەنەکانی پاریس هەیە تا بە شورا.
لە کۆتاییدا دەمەوێت بڵێم هەموو ئەم ئەزمونانە هەڵگری خاڵی لاوازو بەهێزن، ناکرێت هیچکامێکیان وەک قاڵبێکی هاوردەو ئامادەکراو بە ڕێکخستن بخرێتە پێشی کۆمەڵگە. پاریسیەکان کۆمەنەکانیان درووستکرد، ڕوسەکان یش سۆڤیەتەکان و ڕۆژئاڤاش سیستمی خۆبەڕێوەبردنەکانی دامەزراند بە سوود وەرگرتن لە ئەزموونی کرێکاران و جوتیاران لەژێر شوێنی جیهاندا لەوانە ئیسپانیا، یۆگسلاڤیا و بەشێوەیەکی گشتی ئەمریکای لاتین.

گۆران عەبدوڵڵا
تۆرنتۆ
٢٠٢١\٢\١٥

گفتوگۆی ڕۆژنامەی بە پێشەوە

لەگەڵ گۆران عەبدوڵڵا

گۆران عەبدوڵڵا لە ٣٠ هەمین ساڵیادی ڕاپەرین و شوراکان بۆ بۆپێشەوە دەدوێت.

- **بۆپێشەوە:**

دوای ٣٠ ساڵ لە وەدەرنانی بەعس لە کوردستان، جیاوازی سەرەکی نێوان دەسەڵاتی بەعس و دوای بەعس چییە؟ حزبە بۆرژوازییەکانی کوردستان، بەدوای ڕاپەڕینی خەڵکی کوردستاندا، بەڵێنی کردنی کوردستان بە بەهەشتیان دەدا، بنەمای ئەو بەڵێنانە چی بوو؟ بۆچی نەیانتوانی ویستەکانی خەڵکی کوردستان وەدی بێنن؟

گۆران:

پێش ئەوەی بچمە سەر وەڵامی پرسیارەکەتان، پێمخۆشە لەسەر دەستەواژەی (وەدەرنانی بەعس) سەرنجی خۆم بدەم. بەعس ئاژەڵێکی دڕندەنەبوو لە کوردستان وەدەربنرێت و خەیاڵی خۆمان ئاسوود□ بکەین. بەعس فیکر بوو، خاوەنی سونەتی کۆمەڵایەتی و دەزگا و دامەزراوەی خۆی بوو لەکوردستان. ئێمە بێ بیر کردنەوە ل□ ناوەڕۆکەکەی ئەم دەستە واژەیەمان وتەوە. ئەوە حزبی کوردی بوو هەوڵیدا ڕووی خۆی لە پەنای ئەم دەربڕینانەوە بشارێتەوە. بەعس بە شوناسە سەرکوتکەرو دژە ئازادی و کۆنەپەرستێکەیەوە لە کوردستاندا ماوە. ئەوەتانێ لە دادگاکان، لە شەو کوتانە سەرماڵان و تیرۆر و ڕفاندن و لە خوێن گەوزاندنی خۆپیشاندەران و دەیان بواری تردا بوونی هەیە. بزووتنەوەی سۆشیالیستی لەسەریەتی گرنگییەکی زیاتر بە زمان و دەربڕینە سیاسێکانی خۆی بدات.

من نامەوێت قسە لەسەر هیچ جیاوازییەکی پۆزەتیقی ئەو دوو دەورانە بکەم، چوونکە ناڕاستەوخۆ وەکوو بەخشندەیی دەسەڵاتداران دەکەوێتەوە، کەمن پێم وایە هەموو کۆمەڵگەیەک لەگەڵ چوونە پێشەوەی دۆخە جیهانێکان، ئەویش کەموو زۆر ئاڵوو گۆری بەسەردا دێت و دەستکەوتی خۆی بەدەستدەهێنێت لەو گۆڕانکاریيانە، لەگەڵ ئەوشدا دەتوانم ب□□□م بەعس وەک دەسەڵاتێکی دیکتاتۆر بێ پەردەو ڕوو بە ڕوو لە بەرانبەرت دەوەستا و هەوڵی سڕینەوەی دەدای، کەچی دەسەڵاتی کوردی کار لەسەر بێئیرادەکردنی تاکەکانی دەکات.

هەموو حزبێک لە دونیادا بەڵێن دەدات، بەڵێندان بەشێکی

دانەبڕاوە لە کارو ئەجیندای حیزبی، بەجێگەیاندن و نەگەیاندنی ئەو بەڵێنانەی پەیوەستە بە هۆشیاری خەڵک و شێوەی میکانیزمی دەسەڵات و دەستەبەرکردنی دەخاڵەتی خەڵک لە سیستەم، بەڵام ئەمانەی پێیان دەڵێی (حیزبە بۆرژوازەکانی کوردستان) من پێموایە ئەمانە نە ئەمڕۆ و نە لە مێژووی کۆنیاندا مقەوماتی بنەماکانی حیزبیان تیا نەبووە. ئەمان هەر لەسەرەتای بوونیانەوە هەوڵیان داوە حیزب درووست نەبێت (دیارە حیزب بەمانا مۆدێرنەتەکەی) هەرواشیان کرد، بۆیە حیزبیان لە خێڵ کورتکردەوە و بڕەویان بە پەیوەندەکانی خێڵدا. ئەم تەرزە لە حیزبی خێل هەر ئەوەندە لە هەگبەکەیدا جێیدبێتەوە کە تاکوو ئەمڕۆ داویەتی یان نیشانی داوە.

بەپێشەوە:

ئەزموونی دەسەڵاتی حزبەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی لە ٣٠ ساڵی دەسەڵاتدارێتیاندا، ئەزمونی سەرکوتی ئازادی و بێمافی و ڕۆژڕەشی و دەیان کوێرەوەری و مەرگەسات بوو، خەڵکی کوردستان دەبێ چ بکەن، بۆ ڕزگاربوونیان لەدەسەڵاتی کوردی؟

گۆران:

خەڵک بەم بارو دەخەیەوە لەگەڵ ئەم دەسەڵاتە هیچی پێناکرێت، چەندین ڕێگای تاقیکردەوە و ناکام مایەوە لە گۆڕانکاری. ئەم هیچ نەکردنە تەنها پەیوەست نیە بە خەڵکی کوردستانەوە، بەڵکوو بە شێوەیەکی گشتی ڕەهەندێکی جیهانی هەیە. دە بیست ساڵی ڕابردوو ساڵی شکستی خۆپیشاندان و ڕاپەرینە جەماوەرەکان بووە لەسەرتاسەری دونیادا، هەر لە ئەوروپاوە بگرە تا ئاسیاو ئەفریکا و هەردوو ئەمریکا. بزووتنەوەکانی خەڵک لە نا ئامادەیی ڕێکخراوبوون یان فەوزای خوڵقاندووە یان بە شکستخواردووانە گەڕاوەتە ماڵەوە. چوار دەیە زیاترە سەرمایەداری کار لەسەر بێ ئۆتۆریتە کردنی کاری ڕێکخراوەیی دەکات هەر لە تەحەزوبەوە تادەگاتە سەندیکاو شێوەکانی تری ڕێکخراوبوون. خەڵکی کوردستان دەبێت دەست بەرێت بۆ ڕێکخراوبوونی خۆی لە ڕێکخراوە جەماوەرەکانی خۆیدا بە ئاسۆو ئەلتەرناتیڤێکی ڕۆشنەوە لەگەڵ دیاریکردنی چەنیەتی ڕوبەڕوبونەوەی لەگەڵ دەسەڵاتێکی تەواو مافیاییدا، هەروەها خۆ دوورخستنەوە لە هەموو ئەو ئەحزاب و کۆمەڵانەی کە بە شێوەیەک لە شێوەکان تا ئێستا سوودمەند بوونە لەم دەسەڵاتە.

بەپێشەوە:

لەدەی ڕاپەڕینی خەڵکی کوردستان، چەپ و کۆمۆنیستەکان بەکردەوە

هاتنە مەیدان و بزوتنەوەی شورایيان وەڕێخست، ئەمە چۆن بوو؟

گۆران:

هەموو بزووتنەوەیەکی سیاسی هەڵگری شێوەیەکە لە میکانیزمی بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە کە لەگەڵ ئاسۆو ئامانجەکانیدا کۆکە، دیارە ئەمە بۆ بزووتنەوەی سۆشیالیستیش هەر وایە. چەپ و کۆمۆنیستەکان ئەلتەرناتیڤی شورایيان وەک بەدیلێکی گونجاو خستە پێش کۆمەڵگە وەک بنەمایەکی بنەڕەتی خۆ بەڕێوەبردن و گەڕانەوەی ئیرادە بۆ خەڵک بە شێوەیەکی گشتی، وە لەو بووارەشدا بە هەموو کوڵەکانیەوە هەوڵی شێلگیرانەی دا.

بۆپێشەوە:

ئەوانەی مێژوو دەگێڕنەوەو دەنووسن، بە دەگمەنیش باسی بزوتنەوەی شورایی ناکەن، هۆکاری ئەمە چییە؟

گۆران:

وەک وتراوە(**مێژوو براوەکان دەینووسنەوە**) ئێمە براوە نەبووین، بەڵام ڕۆژێک دەینووسینەوە.

بۆپێشەوە:

کاتێک بەرەی کوردستانی لەگەڵ ڕاپەڕیندا گەڕانەوە کوردستان، لێبوردنی گشتیان بۆ کرێگرتەکانی بەعس و سەرۆکی فەوجە خەفیفە و مەفرەزە خاسە و ئەمن و ئیستیخباراتە کوردەکان دەرکرد، بەڵام شەپۆلێکی ژن کوشتنیان دەستپێکرد، لە ژێر ناوی پەیوەندیان بە دەزگاکانی حکومەت و لە ژێر ناو و پاساوی ئەخلاقیدا، لەو بارەیەوە بۆچوونی ئێوە چییە؟

گۆران:

بزووتنەوەی کوردایەتی وەفادارترین بزووتنەوەیە بە مێژووی سیاسی و فکری و کۆمەڵایەتی خۆی. ئەو لە گەوگاڵی خۆیەوە هەروا کاری کردووەو دەیکات. ئەوە ئێمەین یان مێژووەکانیان ناخوێنینەوە یان خۆمان دەبان دەکەین لە مێژوو فیکری ئەوان. ئەوەی دوێنێ کردیان، ئەوەی ئەمڕۆ دەیکەن، سبەینێش بە زیادەوە هەر ئەمانە دەکەن کە کردویانە. ئەوە ئەوانن وەک خۆیانن، ئەوە ئێمەین هەمیشە بە کارەکانی ئەوان توشی تاسان دەبین. خۆ خەریک کردن بە مێژووی ئەوان و چیرۆکە تەواو نەبووەکانی ئەوانەوە درێژکردنەوەی تەمەنی دەسەڵاتیانە. وەک **سەردەشتی ڕۆژنامەنووس** وتی: **(خاڵ دانە و بڕۆ سەر دەر.)** ڕەستەی نوێ ئەوەیە، وازیان لێبێنە ئەوان خەریکی چیین و چی دەڵێن، باشترە لەگەڵ خەڵک ئامرازەکانی لابردنیان تاوتوێ بکرێت.

بۆپێشەوە:

بزوتنەوەی شورایی تەمەنی کورت بوو، بەڵام دیاردەیەکی نوێ و جێگای پێشوازی خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێش بوو. هۆکانی ڕوهێنانی خەڵکی بەشمەینەت بۆ شوراکان چی بوو؟

گۆران:

من زۆر تەبا نیم لەگەڵ ئەوەی کە دەڵێن خەڵک ڕووی لە شوراکان کرد و وێنەیەک بە نەوەی نوێ بدەین کە شوراکان ببوە جێگەی سەدان هەزار لەخەڵکی کرێکار و زەحمەتکێش. شورا چ وەک ناو چ وەک ڕێکخستن، بۆ تەواوی نوێبوو لای خەڵک، هەروەها ئەم تێڕوانینە لەگەڵ مێژووی سیاسی و ڕێکخستنی زاڵ لە کوردستان و عێراق نالۆجیکە و ناگونجێت.
خەڵکی کورد بە شێوەیەکی گشتی ئاسۆو ئومێدی خۆی بە لوولەی چەکی پێشمەرگایەتییەوە گرێدابوو وە ئەزموونی ڕێکخستنی جەماوەری لە ناو خەڵکدا زۆر زۆر لاواز بوو. بزووتنەوەی کوردایەتی و حیزبی بەعس بێ پلان و بەرنامە دژی هەموو شێوە ڕێکخستنێکی خۆبەخۆی جەماوەری بوون، ئەوەی حیزبی شوعی وەک نیقابە و یەکێتیەکان لە مێژووی سیاسی خۆی درووستی کردبوو، لەلایەن ئەمانەوە بەر لێدان کەوت یان لە ناوەڕۆکە جەماوەری و شۆڕشگێڕییەکەی بەتاڵ کرایەوە.
خەڵک لە کوردستان بەقۆستنەوەی تێکشکانی سوپای عێراق لە کەنداو، ئەمانیش دژی دیکتاتۆری هاتنە مەیدان، وە پێشی وابوو تفەنگەکانی شاخ ئازادی بۆ ئەو دەستەبەر دەکەن. سۆشیالیستەکان بە شێوەیەکی گشتی شورایان وەک هەڵبژاردەی خۆیان بۆ بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە هەڵبژاردبوو، وە ئەم هەڵبژاردەیەشیان خستە پێش جەماوەرو لەگەڵ هەموو بە ئەزموونەکانی خۆیدا لەو بارەوە ماندو نەناسانە کاریان بۆ کرد. ژمارەیەکی دیاریکراو لە ڕێژەکی دیاریکراودا تووشی وەهمان نەکات لەوەی واقیعەکە وەک خۆی نەخوێنینەوە بە لەتێگەشتن و کارکردن.
باسی شوراکان و زەمینەی کارەکەی و پەیوەندەکانی بە جەماوەرو جەماوەرەکەی باسێکی جدییە و نابێت ڕاگوزەرانە بەسەریدا بڕۆین. شورا وەک ئەلتەرناتیقی دەسەڵاتی سیاسی لەدەرەوەی ئەزموونی ٩١ شایانی تاوتوێ کردنی زیاترە.

- **بۆ پێشەوە:**

  دوای ٣٠ ساڵ لەدەسەڵاتی تاڵانچی و بنەماڵەیی و حزبەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی، لاتان وانییە کە پیویستە ئەو دەسەڵاتە ڕابماڵرێت؟

  گۆران:

  هەر ئەو قسەیەی سەرەوە دووبارە دەکەمەوە، سبەی نا، ئەمرۆش درەنگە.

گۆران عەبدوڵڵا
٢٠٢١\٢\٢٦

http://www.bopeshawa.net/index/wp-content/uploads/2021/02/Forward-N-93-2.pdf

---

ئەو کاروانەی بە هەواری ئەمە نەچوو … نەوزاد مەدحەت

خوێندنەوەیەکی کورت بۆ کتێبێکی درێژ….

ئەو کاروانەی بە هەواری ئەمە نەچوو، ئەمە ناونیشانی کتێبێکە کە لە ڕێی ئۆتۆبایۆگرافیاوە نووسەر توانیویەتی بەسەلیقەیەکی باشەوە گۆشەیەک لە مێژووی خەبات و چالاکی سیاسی شارێک لە زەمەنێکی دیاریکراودا بخاتە ڕوو، لە پاڵ ئەوەشدا بەپشت بەستن بەدەیان سەرچاوە باس لەدیارترین ڕووداوە سیاسەکانیی ساڵانی حەفتاکان و سەرەتای هەشتاکان دەکات لەکوردستان و عێراقدا.
شار: کەرکوک، زەمەن: نیوەی دەیەی کۆتایی حەفتاکان تاکوو ناوەڕاستی هەشتاکان، ڕێکخراوی سیاسی: کۆمەڵەی مارکسی لینینی دواتر ناوەکەی گۆڕا بۆ کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان.
ئەم کتێبە لە لایەن سالار رەشیدەوە نووسراوە بە قەبارەی ٦٠٢ لاپەڕەیە.

ناوەڕۆکی کتێبەکە:

چەقی ئەم کتێبە قسەکردنە لەسەر ڕێکخستنەکانی کۆمەڵە و خوێندکاران وە بە تایبەت کۆمیتەی ئاگر کە یەکێک بووە لە ڕێکخستنە نهێنییەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان لەشاری کەرکوک. ئەم ڕێکخراوەیە تەمەنی کارکردنەکەی زۆر کورت بوو، بەڵام مانەوەی لە یادەوەری هەموو ئەوکەسانەی لەو ڕۆژگارەدا عەوداڵی کاری سیاسی بوونە یان تینووی هەواڵی چالاکی دژ بە دەسەڵاتی بەعس بوون لە شاری کەرکوک، کەڵەکەبوونی ڕۆژەکان و غلۆربونەوەی ئەو ڕۆژانە بە باوەشی مێژوو ناوی کۆمیتەی ئاگر و کوڕە گیان لەسەر دەستەکانی لە

یاد□و□ریاندا ڕەش ناکاتەوە.
نووسەر لەم کتێبەدا بەوردی چۆتە سەر فیگیورە سەرەکێکانی کۆمیتەی ئاگر و کارەکانیان و بەشێک لەو چالاکیانەی دژ بە دارو دەستەی ڕژێم ئەنجامیان داوە چ لە شاری کەرکوک یان دەرەوەی کەرکوک.
کاتێک کارو چالاکییەکانی ئەم کۆمیتەیە ڕوو لە هەڵکشان دەکات و زوو زوو دەست لە پیاوان و دارودەستەی ڕژێم دەوەشێنن، ئەمە وا لەدەزگای ئەمنێکان دەکات بەوردی بەدوای سەرەداوێکەوەبن بۆ ئاشکراکردنی ئەو کۆمیتەیە، ئەوە بوو ڕژێم توانیتی کەسێک دەسگیر بکات بەناوی عەلی مغاویر و ئەویش تەواوی نەخشەی ڕێکخستنەکەی خۆی ئاشکرا دەکات بۆدەزگا ئەمنێکان و لێرەوە لێدانە کوشندەکە بەر کۆمیتەی ئاگر دەکەوێت و ک□م□□کی زۆر لە ئەندامانی دەسگیر دەکرێن و زۆرینەیان لە سێدارە دەدرێن یان بزر دەکرێن.
خوێنەر پاش خوێندنەوەی ئەو مێژووە لە چالاکی و شێوەکاری چالاکی و ڕێکخستنەکان زیاتر بۆی ڕوون دەبێتەوە ئەوانەی خۆیان بە سەرکردە دەزانی و سەرکردایەتی ئەو تەقوتۆقەیان دەکرد کە ناویان لێنابوو شۆڕش، چەندە بێدەربەست بوونە لە بەرانبەر ژیانی ئەو هەموو لاوە خوێن گەرمە، چۆن هیچ ڕاهێنان و ئامادەسازییەکیان بۆ شێوەو چۆنیەتی کارەکان نەکردووە، بەڵکوو تەنها بە پشت بەستن بە زانیارییە تاکە کەسێکان کارەکان ئەنجام دراوە.
ئەوەی ناویان لێنا بوو شۆڕشی نوێ بە غەیری چەواشەکردنی خەڵک و بەلاڕێدابردنی ئەو بزووتنەوە ڕادیکاڵیەی کە خەریکی خۆ ڕێکخستن بوو بە تایبەت لە نێو شارەکاندا لەسەر بنەمای تێگەشتن لە ماهیەتی دواکەوتوانەی جوڵانەوەکەی بارزانی و شکستی سیاسی شوعێکان لە عێراق شتێکی تر نەبوو. واقعیەتی ئەمڕۆیان و هەموو ئەو یادەوەریانەی کە لەدەمی زۆرێک لەکەسایەتییەکانی خۆیانەوە نووسراون و وتراون گەواهی ئەم ڕاستییە دەدەن.

لەم کتێبەدا ک□م□□ک ناوت بەر چاودەکەوێت هەست دەکەیت ئەمانە پڕبوونە لە خۆڕاگری، ماندوونەناسی، دڵسۆزی، چاونەترسی و ئامادەی قوربانیدان! ئایا ئەم سیفاتانە خۆڕسک بوونە یان پەروەردەی دیدگایەکی سیاسی؟ وەڵامەکە هەرچییەک بێت ناتوانین باز بەسەر ئەوڕاستییەدا بدەین کە ئەم ئینسانانە لە کات و شوێنێکی هەڵەدا توانا و هێزیان بەهەدەر چوو.
نووسەر لە پاڵ گێڕانەوەی مێژووە سیاسێکە، دەستی مناڵیمان دەگرێت و بەناو گەڕەک و بازارو دوکانەکانی شاردا ئەو دوکانانەی کە پێمان وابوو هەرچی شتی ئەم دونیایە هەیە لەسەر ئەو ڕەفانەی شوێنێکیان بۆ چێکراوە، پیاسەیەکمان پێدەکات و جارێکی تر ئاشنامان دەکاتەوە

بەشێتۆکەکانمان و چاوی ئەمڕۆمان لە سەر سەرنجەکانی دوێنێمان ڕادەمێنێت. ئەو دوێنێیەمان پیشان دەدات کە شار هێشتا باڵە خانە بەرزەکانی سێبەریان نەخستۆتە سەر دارە بییەکانی و خانووە زۆر و زەبەندەکانی سەوزاییەکانی شاریان هەڵنەلوشییەوە و سەرچاوەکانی بژێوی ئینسان دەکرێت ئامرازەکانی لادێبن یان شار.

سەرنجەکانم:

- **یادەوەری:**

ئەم کتێبە لە ژێر ناوی یادەوەری تەسنیف کراوە وەلە لاپەڕەی یەکمدا نووسراوە یادەوەری. بەڕای من وشەی یادەوەری ئەو ڕەفە نییە ئەم کتێبە جێی تێدا بێتەوە چوونکە دەکرێت گێڕانەوەی بەسەرهاتێک یان چەند ڕووداوێک لە مێژوویی□کی دیاریکراودا وەک یادەوەری بگێڕدرێتەوە، بەڵام ئەم کتێبە زۆر لەوانە زیاتر ڕۆشتووە لە باسەکانیدا وە هەموو ئەو بنەمایانەی تێدایە کە لە زمانی ئینگلیزیدا پێیدەوترێت Autobiography ڕەنگە وشەی خۆنووسینەوە نزیکترین وش□ بێت بۆ ئەم تەرزە لە نووسین.

- **ناونیشانی کتێبەکە:**

ناونیشان ئەو نیوەدێڕەیە یان ئەو ناوەیە کە دەبێتە یەکەمین بەرکەوتەی نێوان خوێنەر و نووسەر، هەر ئەم بەریەک کەوتنەیە زۆرجار پاڵ بە خوێنەرەوە دەنێت بۆ کڕین و خوێندنەوەی کتێبەکە، هەرچەندە وتەیەکی باو هەیە کە دەڵێت: کتێب ب□ بەرگەکەی هەڵمەسەنگێنە، بەڵام لەگەڵ درووستی ئەم وتەیەشدا هێشتا ناونیشان و بەرگ سحرێکی تایبەتی خۆیان هەیە بۆ خوێنەر بەتایبەت ئەگەر پێش وەخت نووسەرت نەناسیبێت یان باسی کتێبەکەت بۆ نەکرا بێت.

ئەوەی چۆن ناو نیشان هەڵدەبژێرد□ر□ت یان چەندە گرنگە پەیوەندی بە ناوەڕۆکی کتێبەکەوە ه□ بێت ئەوە باسێکی ترە.

ئەو کاروانەی بۆ هەواری ئێمە نەچوو، بەڕای من یەکێکە لەو ناونیشانە جوانانەی ئەو ڕیزە لە کتێبی یادەوەری کە لەم ساڵانەی دووایدا کەوتنە کتێبخانەی کوردییەوە.

ئەو کاروانەی بۆ هەواری ئێمە نەچوو، پەیوەندییەکی قوڵی بە ناوەڕۆکی کتێبەکەوە هەیە، واتە نووسەر کۆی ئەو هەموو بەسەر هات و کار و راوەدوونان و دڵە ڕاوکێ و تێداچوونانەی ئەو هەموو لاوە دڵسۆز و خوێن گەرمانە کە ل□ پێناوی ئامانجێکدا خەباتیان کردووەو قوربانییان بۆی داوەو پێیان وابووە ئەمە ئەو شۆڕشەیە کە هەڵگری

خەون و ئارەزووەکانیانە، بەڵام ئەنجام دەردەکەوێت کاروانچیانی ئەو کاروانە کاروانچی نەبوون بەڵکوو کاروان کوژە بوون. خوێنەر لەڕێی ئەم ناونیشانەوە ئەوکاروانەی بۆ هەواری ئێمە نەچوو هەر زوو بیرۆکەی ئەوەی لا درووست دەبێت کە نووسەری پشت ئەم کتێبە ڕۆژگارێک بە حەماس و بڕوایەکی قوڵەوە ژیانی خۆی بۆ تەرخان کردبوو ئیتر هاوشانی ئەو بزووتنەوەیە ناڕوات و لەوێیان یەکلابێتەوە کە ئەو کاروانە بۆ هەوارەکەی ئەم نایەت واتە ئەو دونیایەی کە ڕۆژگارێک لە خەیاڵدانی نووسەردا بنیات نرابوو لەسەر ئەو بزووتنەوەیە، بۆیە دەتوانین بڵێین ناونیشانەکە دەربڕی تەواوی میتۆدە فکرەکەی نووسەرە.

- **ڕێکخستنەکانی کۆمەڵە**

نووسەر لە باسی ڕێکخستنەکانی کۆمەڵەدا باس لە خەتی شەهید سیروان دەکات. لێرەدا پێم باشە ئیزافەیەک بخەمە سەر ئەو باسەی کە پێ دەچێت بەهۆی نهێنی کارییەوە لەو سەردەمەدا ئاگاداری هێڵەکانی تری ڕێکخستن نەبووبێت لە شاری کەرکوک. هێڵێکی تری ڕێکخستن هەبوو هەر بەناوی خەتی ڕێکخستنی شەهید سیروان کە ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە تیپی ٥١ی گەرمیانەوە هەبوو. تا ئەو شوێنەی من ئاگاداربووم ئەم خەتە ڕێکخستنەکانی خۆی سەرباری شاری کەرکوک و دەوروبەری گەیاندە ڕومادی و دوزو بنار گل تا ئاوای کۆشک ڕۆشتبوو. ئەم خەتی ڕێکخستنە لە پێش ٨١ ەوە چ کادرێکی سیاسی لە تیپی ٥١ی گەرمیان سەرپەرشتی ئەو ختەی دەکرد ئەوەیان نازانم، بەڵام پاشتر لەلایەن حەسەن مەلا قادر ناسراو بە (شاهۆ) و دوواتر خەلیل سابیر سۆفی ناسراو بە (جوتیار) و پاشتریش خەلیل دەروێش ناسراو بە (بێستون)ەوە سەرپەرشتی دەکرا تا کۆتایی ساڵی ١٩٨٥. من (نەوزاد مەدحەت) لە چەند ساڵی دووایدا پاش چوونە دەرەوەی فریاد تاڵەبانی ١٩٨٢ەوە بەرپرسیارێتی ئەو هێڵەی ڕێکخستنم گرتبووە ئەستۆ لە شاری کەرکوک کەمن لێرەدا ناچەمە سەر تەواوی وردەکارەکانی چۆنیەتی کارو ژمارەو ناوی ئەندامەکان ئەوانەی لە ژیانداماون یان شەهید بوون. لە کۆتایی ١٩٨٥ پاش هاتووچۆکردنی زیاترمان بۆ سنوورەکانی پێشمەرگەو ڕۆشنبوونەوەی زیاتری چوارچێوەی کاری سیاسی ینک بەتایبەت لە مفاوەزاتیدا لەگەڵ حکومەتی مەرکەزی و زیاد بوونی هەژمونی باڵی شۆڕشگێڕان لەسەر ڕێکخستنەکانی کۆمەڵە لە سنوری ٥١ی گەرمیان، بۆمان ڕوونبووەوە کە کۆمەڵە تەنها قاوغێکی سیاسییەو هیچی تر. بۆیە ئێمەش لای خۆمانەوە پەیوەندی ڕێکخستنی خۆمان پچڕاند و چەندین جار لەلایەن شەهید بێستوونەوە چ بە نامە یان هەواڵی زارکیانە

داوای دیداری کرد، بەڵام ئەمە یەکلا ببوینەوە لە وازهێنانمان و بەدەم داواکەیانە نەچووین.

• زمان

زمانی گێڕانەوە هەمیشە زمانێکی سادەیە چوونکە زۆرتر هەڵسوکەوت لەگەڵ گێڕانەوەی ڕووداوەکان دەکات چ لە زمانی خۆیەوە بێت یان کاراکتەرەکانی ناو یادەوەری نووسەر.

زمان لەم کتێبە هەمان ڕۆڵی پێدراوە لەلایەن نووسەرەوە. لەکاتی خوێندنەوەدا کەمەڵێک وشەمان بەرچاو دەکەوێت کە تا ڕادەیەکی زۆر چوونەتە خانەی فەرامۆشکردنەوە، بەڵام نووسەر جارێکی تر تیشکی خستوونەتەوە سەر و لە شوێنی پێویستدا بەکار هێنراونەتەوە. ئەو وشانە شایەنی ئەوەن ڕۆح بەبەریاندا بکرێتەوە یان نا، ئەوە باسێکی زمانەوانییەو لێرەدا جێینا بێبتەوە، بەڵام من بە خۆم بڕوام بە مەرگی وشە هەیە بەتایبەت لە بواری نووسیندا چوونکە پرۆسەی نووسین جگە لە پەیامەکەی خۆی ئەرکی بەستاندراکردنی زمانەکە و گەشەی زمانیشی لەسەرە بەتایبەت لە وشە سازییدا.

سەرنجێکی ترم لەسەر زمانی نووسینی ئەم کتێبە ئەوەیە کەمەڵێک وشە خزێنراونەتە ناو نووسینەکەوە لە زمانەکانی ترەوە لەکاتێکدا هەمان ئەو وشانەمان هەیە بە فۆرمێکی جوانتریش. دیارە زمانی ئەم کتێبە لە ڕووی جوانییەوە بەراورد ناکرێت بەو پاشاگەردانییەی میدیای ئەوڕۆی کوردی.

قەبارەی کتێبەکە:

ئەم کتێبە وەک ئاماژەمان پێدا ٦٠٢ لاپەڕەیە، دەکرا ژمارەی لاپەڕەکانی کەمتر بووایە، ئەوەش لەڕێگەی خەلادان لە نووسینەوەی بەشیک لەو میژوانەی کە لە شوێنی تردا بە درێژی باسیان لێوەکراوە، یان هەست بە دووبارەبوونەوەی بەشێک لە بەسەر هاتەکان دەکرێت جارێک لەلایەن نووسەرەوە، جارێکی تر لەلایەن کارەکتەری نەو ڕووداوەکانەوە.

لە کۆتاییدا دەتوانم بڵێم دەتوانرێت ئەم کتێبە وەک پاسپۆرتی خەباتی سیاسی و بەرخۆدانی شارێک لە مێژوو زەمەنێکی دیاریکراودا کە ناوی کەرکوکە تەماشابکریت.

نەوزاد مەدحەت

٢٠/٠٩/٢٠٢٠

تۆرنتۆ

مامە ئاوا مستەفای حەسەنە گەورە، مامەئاوا خاڵە مستە

پیاوێک پڕاو پڕ لە دژە دیکتاتۆری، پڕاو پڕ لە عیشق.

ئەمڕۆ ٧ی مانگی مەی ٢٠٢٠ لە وڵاتی دانیمارک مستەفای حەسەنە گەورە بەهۆی نەخۆشی کرۆناوە بە یەکجاری ماڵئاوای لە ژیان کرد، ژیانێک ئەو هەمیشە تووند دەستی پێوەگرتبوو، ژیانێک بەسەر سەدان هەورازو نشێودا پێڕییەوە کەچی لە وڵاتێک دوور لەدەست و چاوی جەلادەکان غافڵگیرانە کرۆنا ژیانی لێسەندەوە.
خاڵە مستە، ئەو ئینسانەی لە ١٩٨٥ ەوە لە نزیکەوە ناسیومە، هەمیشە و یەک خەت دژ بە دیکتاتۆر جەنگاوە. ئەو لەگەڵ تەواوکردنی قۆناغی ئامادەیی کە شانسی چوونە زانکۆی هەبوو،کەچی ڕوویکردە شاخ و بە باوەڕی ئەوکاتەیەوە چەکی پێشمەرگایەتی هەڵگرت و دەسەزانە لەوکاتەدا خەباتیکرد تا ئەو ڕۆژەی بزووتنەوەی نا ئومێد بەخشی کوردایەتی وەڕسی کرد و بە ناچاری گەڕایەوە شار و لەگەڵ لێبوردنە گشتەکەی ڕژێمی عێراقیدا لە ساڵی ١٩٨٥ دەستی بە خوێندن کردەوە لە پەیمانگای موسڵ. لەگەڵ یەکەمین هاوینی وەرزی خوێندن نەچووە جەیشی شەعبی و بەو هۆکارە لە پەیمانگا فەسڵکرا و پاشتر وەک کەسێکی فیرار لە نێوان هەولێر و قەڵادزێ درێژەی بەکاری سیاسی خۆی داو هەر لەو سەردەمەدا وەک دەستەکی ڕێکخراوەی ڕەوتی کۆمۆنیست بەشدار بوو لە کار و چالاکەکانی ئەو کاتەدا دژ بە ڕژێمی بەعس تا کاتی ڕاپەڕین.
خاڵە مستە لەڕاپەڕینی ١٩٩١ دا دەورێکی بەرچاوی گێڕا بە تایبەت لە موجەمەعەکانی تەبزاوەو کەڵەک.
پاش ڕاپەڕینیش لە گەڵ بزووتنەوەی جوتیاران دژ بە دەرەبەگەکان کاریکرد تاوەکوو ئەو ڕێکخراوەیە لە لایەن یەکێتییەوە خەڵتانی خوێنکرا.
لەساڵی ١٩٩٥ەوە ڕوویکردە هەندەران و لە وڵاتی دانیمارک گیرسایەوە و دووبارە درێژەی بە کارو خەباتی خۆیدا لە ناوەندی چاک بە بەجینۆساید ناساندنی کەیسی هەڵەبجەو ئەنفال و بەدادگا گەیاندنی ئەنفالچییەکان، هەر لەرێشەوە ڕووی خەباتی خۆیکردە مافیا و داڵدەرانی ئەنفال چیان و ئەنفال چێکان لەناو دەسەڵاتی کوردی

لە هەرێمی کوردستان، هەر بۆیە بڕیاری گەڕانەوەی دا بۆ کوردستان تا لە نزیکەوە لەگەڵ دەنگ و ئازارەکانی خەڵکدا خەبات بکات دژ بە ناعەدالەتی دەسەڵاتی بزووتنەوەی کوردایەتی.
خاڵە مستە لە بنەماڵەیەکەوە هاتبوو کە گورزی کوشندەی خواردبوو لە لایەن بەعس و بە کرێگیراوەکانییەوە. سێ براو دوو خوشک بوون، دوو برای شەهید کرا، مامۆستا حەمەدئەمین لە ناو ماڵەکەی خۆیدا و لە نیوە شەودا لەلایەن بەکرێگیراوەکانی دەسەڵاتی بەعسەوە بەر دەستڕێژ دراو شەهیدکرا، شەهید مەحەمەدیش لە ڕێی بەکرێگیراوەکی بەعسەوە لە ڕیزی پێشمەرگایەتیدا غافڵگیرانە شەهید دەکرێت. دەست بەخوێن سوربووەکانی ئەو شەهیدانە ئێستا دیوانچیین لە دیوانخانەکانی دەسەڵاتی کوردایەتیدا.
خاڵە مستە هەر بەتەنها ئینسانێکی دژە دیکتاتۆر نەبوو بەڵکو کەسێکی پڕاو پڕ لە ڕۆمانسیەت و عیشق بوو ئەو خاوەنی جوانترین سەرگوزشتەی عاشقانەیە، ئەو پیاوێک نەبوو تەنها حەزی بەچەک و هاوار بێت، ئەو ئینسانێک بوو لێوان لێوو بوو لە شیعری ناسک، ئەو دەنگێکی غەریبانەی هەبوو ئەوکاتانەی غەریبی دەیبردەوە بۆ ڕۆژە دوورەکان.

بنوو هاوڕێ خەونەکانت بە دوو دەستەوە لێوەردەگرم و بە ئەمانەتەوە ورد ورد دابەشی دەکەمە سەر هاوڕێکانتا و مستەیەک دەبێتە هەزاران مستە، ئەمڕۆش نەبێت ئەو سبەینێیە هەردێت مافەکان بۆ خاوەن ماف و لاسەنگی تەرازوووەکان ڕاستبێتەوە.
بنوو هاوڕێ، ئارام بنوو مەرگ ناتوانیت جێگات خاڵی بکاتەوە لەدڵمان.

گۆران عەبدوڵڵا (نەوزاد مدحەت)
بەڕێوەبەری ماڵپەڕی دەنگەکان
7ی مەی 2020

کرۆنا وەکوو تراجیدیا و پێویست

… نووسینی: احمد منتصر

وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

بەکاربوونی فەرمانبەرێک کە دەیناسی، بەباوەڕبوونی تەواو بە بوونی داهات لە داهاتوودا، پێداویستییەکانی پاککردنەوە، داهاتی ئاسایی ناتوانێت دابینیان بکات. خۆ کارانتین کردن لە ماڵەوە بەبێ مووچە، یان رۆشتن بۆ کار و بوونی ئەگەری زیاتر بۆ تووشبونت، هتد… ئەمە ئەوەیە کە زۆر کەس نەیویستووە زانیاریان لە بارەوە هەبێت لە سیستەمی سەرمایەداریدا، لە ئەمرۆدا هەموو خەڵک بەگشتی تێیدا دەژی.
ناکرێت دڵخۆشبین بەم قەیرانە، تەنانەت ئەگەر بەهانەکانیشمان سەلماند دژ بەم سیستمە، بەئومێدی ئەوەی خەڵک لە دژیان ڕاپەڕێت، بەڵکوو لەسەرمانە ڕابمێنین لە ڕاستییەکی دەتەزێن کەوا پێویستیمان بە کارەساتێکی لەمشێوەیەیە بۆ ئەوەی بیر لە ڕێکخستنی کۆمەڵگەکەمان بکەینەوە.

ڕاستییە دەتەنگکەرەکە چییە؟!

وا دەردەکەوێت ژیانمان یەکە، خێر بۆ هەمووان هەڵدێت، باران بەسەر هەمواندا دەبارێت، بەڵام لەوە کەسانێک هەن لەپشتی سکرینی کۆمپیوتەرەکانیانەوە کاردەکەن لە ژورێکی ئامادەساز و دڵخۆشکەر، کەسێکی تریش لە ژێرتیشکی خۆرێکی گەرمدا، لەولاترەوە کەسانێک پێشوازی لە باران دەکەن لە ناو کۆشکەکانیانەوە کە هەموو شتێکی بە شێوەیەکی گونجاو ڕێکخراوە، ئەوانی تریش بە شێوەیەکی هەڕەمکی لە ناو خانوگەلێکی شڕ دەژین کە باراناو و ئاوی زێرابەکانیان تێکەڵاودەبێت.
ژیان یەک نییە، ئەمەش واقیع پێمان دەڵێت سەرباری هەر جیاوازی و پۆلینکردنێک، بارودۆخەکە چینایەتییە، بوونت پەیوەستە بە پەیوەندییە چینایەتەکانتەوە، ئەوکاتەی نەخۆشی دێت، ڕووبەڕووی هەموان نابێتەوە وەکوو یەک، هەیە توانای زۆرترین خەرجی هەیە لە ڕێیی کۆمپانیا زەبەلاحەکانی بیمەوە، یان ئەو پارە زۆرەی کە دەیخاتە دەستی دکتۆرەکانەوە لە باشترین و بەناوبانگترین نەخۆشخانە و کلینیکە تەندرووستەکان، زۆرێکمان لە سەرە دوورو درێژەکان ڕیز دەبەستین بۆ پشکنینی بەخۆڕایی لە خراپترین نەخۆشخانە گشتەکاندا.
ئەمڕۆ پەتای کرۆنا دونیای داگیرکردووە، لەپای بارودۆخێکی تەواو نا دادپەروەرو نایەکسان و بونی ڕیزبەندییەکی گەورەی چینایەتی.

جیهان ل دخکی تواو دژوار و دژدا دژییت، ل لایکو بوونی ئو هموو ئیمکاناتـ زری کاـاو بوونی ئو هموو پشکوتن تکنلجیی ل لایکی ترو.
استییکی دتنگکر، کواتـ ب جهراوین ب تنیا، ب کارکی بردوام یان داهاتکی پشتو پرداغ یان بونی بیمی کمایتی، ل استیدا بتنها ماوینتو ب ووبروبونوی ئم پتای.

ووبوونویکی نا دادپروران

پاش گشگیرکردنی تاک و سرقاکردنیان ب ای گشتکانی بازرگانی و بابتگلکی بناوک و خوقاندنی بارودخکی گشتی ل لاموبالاتی ک ل ی پوپاگند ئایدیلجکانو گشی پددرت، هروها درووستکردنی کمگیکی بکاربری ب بهاو جوانی. هاوتی تمتبار دکرت ب نبوونی حزی جوانی و پاک و تمیزی ل ووی تاک و ئخلاقیاتـ گشتکانو، ونبوونی فرهنگی هسوکوتکردن لگ کارساتکاندا، لگ زرکی تر ل تمت ک ل بندا ل ئاکامی سیاستکو سرچاو دگرت ک هاوتی تریک خستتو ل دونیای خی، ل کات و دخکدا هیچ گایکی تری ل پشدا نماوت تنها زگارکردنی خی و خزانکی نبت! ولانانی هستی هاوپشتی کمایتی و ئینسانی، و هوشاندنوی کخراوو ئحزاب و کم و سندیکاکان و هر ناوندکی تر ک مبستی کخستنی تاک بت ل کخراوی ب کمدا ب ئامانجی بیری تاکگرایی و گشگیری. درووستکردنی وحیتی تاکگرایی ل مندالاندا ب ئوی تنها بیر ل خی و داهاتووی خی بکاتو و هیچ پانرکی هاوپشتی کمایتی ب ئوانی تر نبت ن بادا ببت مایی دوواختنی یان سرئش بی.

ئوکاتی یککیان د:

” لسر هموان بمشوی یان بشوییکی تر هسوکوت بکن ....” ئیتر نونی و زانیارکان دادبارنن بسر خکدا، دبت ل استییک وشیار بین ک ئو خک دابشکراون بسر چینکاندا. استییک هی کاتک ک چین هژارکان پابند نابن ب نونیی سلامتکانو ئو ل نزانیانو نیی وک ئوی لانگرانی چینی دستداری سرکوتگر دیانوت ئاوای بناسنن، بکوو ئو بارودخی ژیانیان پیان پودنت، شوی کارو توانایی دارایی سادکانیان ک ژان ناچاریان دکات ل بکارهنانی پاس گشتکان و چوون شون قرباغکان. داهات سادکی بشی

بژێوی ڕۆژانە و کرێ خانوو ئاو و کارەباکەی ناکات ئەی چۆن بتوانێت پێویستییە پاکژکەرەوەکان و هتد…. دابین بکات.
ئەو کاتەی داوا لە ملیۆنان کەس دەکرێت کە هێزی کاری ڕۆژانەیان دەفرۆشن بۆ دابینکردنی مانگانەکەیان بە پەیوەستبون بە ڕێنماییەکانەوە، هەرچەندە سوودمەندیشبن لەو ڕێنماییانە، کەچی پشتگوێیان دەکات چوونکە لەگەڵ بارو گوزەرانی ژیانی ئەودا نایەتەوە کە هەڵاوردنەکی چینایەتی بە سیاسەتەکی دیاریکراو ژوری خەوکەشی لێداگیرکردووە. ئەمە ڕووبەڕووبونەوە نییە لەگەڵ پەتاکەدا بەڵکوو ئاڵوگۆڕکردنە بە ژیانیانەوە، یان کارەنتین و لەدەستدانی موچە یان چوون بۆ کارو شانسی زیاتر تووشبون بە نەخۆشی، کەواتە سەرپشککردن لە مردن بە برسێتی، یان مردن بە نەخۆشی، هەریەک لەمانە تەواو کەری ئەوی ترە.

قەیران لە ناو قەیران

تاوەکوو ئێستاش ناوەندەکی فراوان هەیە لە چینی ناوەند لە نیگەرانی و گوماندایە لەوەی کارەکیان هەیەو دەیانەوێت دەستی پێوەبگرن، ئەو توێژە بەردەوام لە دڵەڕاوکەی بەردەوامدایە، ترس لەوەی لەچینەکانی خوارەوە لە ئاکامی کەبەکە هەلی کارەکەی لە کۆتاییدا لێببڕێت، ئەو ترسەشی لە ئاکامی دەستپێوەگرتنیەتی بەهەموو بیرو باوەڕە موحافەزەکارەکانەوە. خێزانگەلێکی تەواو پاتریاکی، کە بەردەوام پاڵ بە منداڵەکانیانەوە دەنێن بۆ بەدەستهێنانی بڕوانامەی بەرز بۆ ئەوەی خێزانەکە لە ڕووی چینایەتییەوە بەرزبێتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا ئەم توێژە بەرژەوەندی جیاوازی هەیە و لەگەڵ یەکتر تەبا نابن، چونکە لەسەر بنەمای تاک و بەرژەوەندی تاک بنیاتنراوە: چونکە بەرژەوەندی کەسەکان بەرژەوەندییەکی زاتییە، پەیوەست نییە بە بارودۆخی کۆمەڵەوە.
چینی ناوەند بە چاوێکی سوکەوە دەڕوانێتە هەژاران، چونکە بە دۆڕاویان دەزانێیت و بۆیە چارەنووسیان هەژارییە. چینی ناوەند پێیوایە کار،خواردن، ماڵ و جل و بەرگ و سەیارە مافێکە هەموو کەسێکی سەرکەوتوو شارەزا لە بواری کاردا دەتوانێت دەستیان پێیبگات! چینی ناوەند باس لە حەزو ئارەزو زەوق و خۆشگوزەرانی و سەفەر و سینەما و جۆری خواردنی باش دەکات و پێیوایە زۆرینەی خەڵک دوواکەوتون لە ڕووی فەرهەنگییەوە بۆیە ئەو درکەیان نییە! لە کاتێکدا ئەمشێوەیە لە ژیان بەزۆر بەسەر خەڵکی هەژاردا سەپێنراوە و تەنها وەکوو کاڵا سەیردەکرێن.
ئەم چینە ڕقی لە دەوڵەمەندەکانە و بێزی لە هەژاران دەبێتەوە،

هەمیشە فریودەدرێت بە بردنە سەرەوەی داهاتی سامانەکەی و قەرزی بانقی و زۆر دەسکەوتی تر ، ئەمیش تەنها خێر و زەکات دەزانێت وەک یارمەتی بە خەڵکی هەژار کە لە خۆیدا زۆر ڕووکەشانە و کارێکی نزمە و دەتوانن لە هەر کاتێکدا بیبڕن.
لە خوارەوە ناوەندێکی فراوانی هەژاران هەیە کە بە تەواوی نائومێد بوونە لە کۆمەڵگەو دەوڵەت و هیچ پەیوەندییەکی زیندوویان بە کۆمەڵگەوە نەماوە. لە قەراغەکانی شار ژیان دەکەن، لەو شوێنە قەرەباڵغانە کە بەشێوەیەکی هەڕەمەکیان درووست بوونە و بەبێبەشن لە خزمەتگوزاریەکان و لە بارو دۆخێکی مادی ناجێگیردان، دەبنە قوربانی لەکارێکدا یان دوو، یان قوربانی قەرزوەرگرتن وەیان بە لاڕێدا دەبرێن و تێوەدەگلێن لە کاری جەریمەدا.
هەر بۆیە لە ش[illegible] گەورەکاندا کۆمەڵگە یەک ڕیز نابن، بەڵکو شێوەی لابەلا دێتە پێشەوە: خەبات لە نێوان نا-کۆمەڵە وەلانراوەکانی کۆمەڵگە و کۆمەڵگە چینی ناوەند کە توانای بەکاربردن و شیعاراتی هەیە، خەبات لە نێوان ئەوەی هیچی نییە و هیچیش لە دەست نادات لەگەڵ ئەوانەی نایانەوێت ئەوەی کۆیانکردۆتەوە لەدەستی بدەن، لە نێوانی ئەوانەی هیچ پەیوەندییەکیان بە کۆمەڵگەوە نییە، لەگەڵ ئەوانەی پەیوەندی و بەرژەوەندی گەورە بە کۆمەڵگایانەوە دەبەستێت.

کورۆنا وەکوو تراجیدیا و پێویست

ڕۆشنە کرۆنا هەڵگری چ تراجیدیایەکە، نەک هەر خێرا بڵاو بونەوەکەی لە ئاستی کیشوەرەکاندا یان تووشبوون و مردنەکان.
بەڵکوو ئامارەکان ئاماژەی زۆر ترسناک دەخەنەڕوو کە ئاماژەیە بە ئەوەی ژیان زۆر خراپبێت لە دۆخێکی جیاوازدا، بەپێی دووا ڕاپۆرتی لیژنەی ئابوری و کۆمەڵایەتی نەتەوەیەکگرتووەکانی خۆرئاوای ئاسیا (ESCWA) بەلایەنی کەمەوە ٥٢ ملیۆن لە خەڵکی وڵاتانی عەرەب زمان کێشەی کەمبونی خواردنیان دەبێت، هەروەها بەگوێرەی ڕێکخراوەی جیهانی خۆراک، ڕێژەی ٧٥% کۆمەڵگەی بەشەرییەت کێشەی کەم خۆراکیان دەبێت، هەمان ڕاپۆرت ئاماژەی بەوە کردووە کەوا وڵاتە عەرەبەکان ساڵانە ٦٠ ملیار دۆلار خواردن بە هەدەر دەدەن!
هەمان ڕاپۆرتی (ESCWA) ئاگاداری دەدات کەوا ١٠٢ ملیۆن لە خەڵکی وڵاتانی عەرەبی بەئاراستەی هێڵی هەژاریدا دەڕۆن، هەروەها لەدەستدانی ملیۆنێک و حەوت سەد هەزار هەلی کار، پێشبینیش دەکرێت داهاتی نێوخۆی وڵاتە عەرەبەکان لایەنی کەم ٤٢ ملیار دۆلار کورت بهێنێت.
هندستان یەکێکە لە وڵاتە تازە پێشکەوتووەکان و خاوەنی

دانیشتوانەکی زۆرە، مەزەندە دەکرێت لە ٦٠%ی دانیشتوانەکەی واتە ٥٠٠ ملیۆن بەلایەنی کەمەوە هەڕەشەی برسیبوونیان لەسەربێت لەم مانگەدا، ئەی وڵاتە تازە پێشکەوتووەکانی تر دەبێت چۆنبن؟!

ئەمریکا کە ناوەندی سەرمایەداری جیهانە، لە یەک هەفتەدا ٣ ملیۆن خەڵک فۆرمی بێکاریان پڕکردەوە، ئەم ژمارەیە پێنج جار زیاترە لەو ئامارانەی کەلە ١٩٨٢ لە ئەمریکا تۆمار کراون.

ئەمانە و لەوەش زیاتر ئاکامەکانی ئەو پەتا جیهانییەمان پێ نیشان دەدات کە چۆن هەمووو ئەو پەتایانەی تریشی خستەوە ڕوو کە چۆن مرۆڤ لەسەدەی بیست و یەکیشدا لەگەڵیاندا دەژی: برسێتی و ئاوارەیی و بێکاری، بەڵام کرۆنا گرنگی خۆشی هەیە چونکە بیری جیهانی بوونی بە هاوڵاتی دا، ملیۆنەها کەس لە ئاستی جیهاندا هەستی بەوەکرد ئەزمەی جیهانی چی دەگەیەنێت، گرنگە بەو ڕادەیەی توانیتی تۆپی پێ و چەندین دیاردەو بابەتی پوچ ڕابگرێت، گرنگە بەوڕادەیەی بە مرۆڤ دەردەکەوێت کە چۆن هاوپشتی و کارە مرۆڤانەکانیان لە پێناوی کاری بەکۆمەڵ و سامانی گشتیدا گرنگی خۆی هەی، گرنگە بەو ڕادەیەی کە پەردەی لادا لەسەر برسێتی و پێویستییەکانی ملیۆنەها ئینسان بۆ داو دەرمانی خۆڕایی لە ئاستی جیهانیدا، گرنگە بەو ڕادەیەی تێگەشتن فەراهەم دەکات سەبارەت بە گشتیکردنی نەخۆشخانەکان و دەستەبەرکردنی بەرهەمە پێویستییەکان بە گوێرەی پێویست، گرنگە بەو ڕادەیە کە سەرنجی خەڵک بۆ ئەو قەیرانە ڕادەکێشێت کە لە ناو جەرگەی سیاسەتی جیهانیدایە، ئەوەی کراوەتە بەشێک لە ژیانمان.

ئەمە لەخۆشیدا تیشک دەخاتە سەر ئەو هەموو دزییەی کە لەمان دەکرێت لە خواردن و پێداویستییە تەندروستی و ژیانەکان، لە جیاتی ئەوەی تاک گیرۆدەی کێشە تایبەتەکانی خۆی بێت، هەمووان دەکەوینە بەرانبەر یەک تراجیدیای گشتییەوە، دەوڵەمەند و خاوەن گەنجینەکانیش لە قەیراندا ناچار دەبێت سەروەتەکانیان بخەنە پێش چەوساوەو هەژارەکان، هەمووان لە بەر ڕەمی پەتادایین، جیاوازی و چارەسەر هەر سیاسەتە، یان سیاسەت و پاشتر چارەسەر، وە ژیان بەرهەمدەهێنرێتەوە لە بەرژەوەندی گشتیدا و سیاسەت بەرهەمی دەبێت بە هەمووان.

لە کۆتاییدا ناتوانین بگەڕێینەوە بۆ بارودۆخی ئاسایی ئەوەی پێیمان دەوت ژیان لە بنەڕەتدا و بەدیاریکراوی ژیان نەبوو.

أحمد منتصر
كاتب سياسي واجتماعي من مصر

سەرچاوە:

/https://al-hamish.net/author/ahmedmontasser

چینەکان: ئەو وشە بچووکەی ئڵیتەکان دەیانەوێت بیرت بچێتەوە … نووسینی: کریس هێدجس

ئەرستۆ و نیکیلۆ مکیاڤیلی و ئەلیکس دی توکفیل و ئادەم سمیث و کارڵ مارکس فەلسەفەکانیان بنیات نا لە سەر بنەمای ئەوەی کەوا ناکۆکییەکی سروشتی هەیە لە نێوان دوڵەمەندەکان و ئێمەدا. بەرژەوەندی دەوڵەمەندەکان بەرژەوەندی ئێمە نییە. ڕاستێکانی ئەوان ڕاستی ئێمە نییە. ژیانی دەوڵەمەندەکان ژیانی ئێمە نییە. بوونی سەروەتێکی زۆر تەنها نیشانەی شەرمەزاری نییە بۆ ئەوانەی کە نییانە، بەڵکوو دەبێتە هۆی ئەوەی کەمینەیەک توانای بەگڕخستنی سوپایەک لە پارێزەر، دادوەر، ئەکادیمی و سیاسی و ڕۆژنامەوانی هەبێت بۆ کۆنترۆڵکردنی جەدەلە گشتێکان و خنکاندنی دەنگی ئۆپزسیۆن.

لیبراڵیزمی نوێ، بەپیشەساز ینەکردن، وێرانکردنی سەندیکا کرێکارێکان، کەمکردنەوەی باج لەسەر دەوڵەمەندەکان یان هەر نەهێشتنی، بازرگانی ئازاد، عەولەمە، چاودێریکردن لەلایەن دەوڵەتەوە، شەڕی بەردەوام و توندوتیژی – بەکارهێنانی ئایدیۆلۆژی و ئامرازەکان لەلایەن کەمینەوە – پیشاندانی بە جەماوەر وەک یاسایەکی سروشتی بەقازانجی خۆیان – ئامرازی چوونە پێشەوەی کۆمەڵگەو ئابور، تەنانەت وەکوو دینامکیەتی ئۆلیگارشی دامەزراوەکانی لیبراڵ دیموکراسی کێشەکانی قەیرانی ئاوهەوا، زیادیان کردووەو بونەتە مایەی هەڕەشە لەسەر ژیانی مرۆڤ.

ئۆلیگارشێکان دڵخۆشدەبن بە قسەکردن لەسەر ڕەگەز. دڵخۆشدەبن قسە لەسەر شوناسی ڕەگەزی و ڕەگەز بکەن. ئەوان دڵخۆش دەبن قسە لەسەر نیشتمان پەروەری بکەن. دڵخۆش دەبن قسە لەسەر ئاین بکەن. دڵخۆش دەبن بە قسەکردن لەسەر دیاردەی کۆچ. دڵخۆشن بە قسەکردن لەسەر لەباربردن. دڵخۆشدەبن قسە لەسەر کۆنترۆڵکردنی چەک بکەن. ئەوان دڵخۆشدەبن قسە لەسەر کەلتوری توندو تیژ یان کەلتوری ئازاد بکەن.

دڵخۆش نابن بە قسەکردن لەسەر چینەکان. ڕەگەز، جێندەر، ئاین، لەباربردن، کۆچبەری، کۆنترۆڵکردنی چەک، کولتور و نیشتمان پەروەری ئەمانە هەمووی بەکاردەهێنرێن بۆ پارچە پارچەکردنی کۆمەڵگە، بە بەگژیەکداکردنی خەڵک و بزواندنی ڕق و توندوتیژی. شەڕی کولتوری ئەو هەلە دەبەخشێتە کەمینەیەکی وەک دیموکراتەکان و کۆمارەکان تا زیاتر تاڵانی بکەن.

جیاوازییەکی بنەڕەتی زۆر کەم هەیە لە نێوانی هەردوو حیزبی سیاسی کۆمارەکان و دیموکراتەکان لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا. ئەمە هۆکارە بۆ ئەوەی ئۆلیگارشییەکی وەکوو دۆناڵد ترامپ و مایکڵ بلومبەرگ بە ئاسانی بتوانن لە حزبێکەوە بڕۆن بۆ حیزبێکی تر. وەک ئەرستۆ نووسیویەتی هەرکاتێک ئۆلیگارشەکان دەستەڵاتیان گرتە دەست، کۆمەڵگە یان دەبێت قبوڵی بکات، یان دەبێت شۆڕش بکات.

وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لە ١٩٣٠ لە لێواری شۆڕشدا بوو لەگەڵ ئەگەری ڕوخانی سەرمایەداری، ئەوەش ڕاستییەکە سەرۆک فرانکلین ڕۆزفێڵت دانیپێداناوە لە نووسینەوەی یادەورەکانیدا . ڕۆزفێڵت زۆر بە توندی سەرکوتی هێزە ئۆلیگارشەکانی کرد. حکومەتی فیدراڵیش دەستبەجێ ١٢ ملیۆن هەلی کاری ڕەخساند لە ڕێگەی بەڕێوەبەرایەتی گەشەی کرێکارانەوە (WPA) ئەوەش وایکرد دەوڵەت ببێتە خاوەنی گەورەترین هێزی کار لە وڵاتدا.

سەندیکاکان بە یاسایی کرانەوە، چوونکە زۆرێکیان قەدغەکرابوون، هەروەها لەڕێی یاساکانی کاری نیشتمانییەوە پەیوەندەکان ڕێکخران. ڕەزامەندی نیشاندا لەسەر یاسا بانکەکان لەگەڵ کردە بانکەکان لە کاتی نەخوازرودا بۆ ڕێگەگرتن لە تێکشکانی ستۆک مارکێتەکان، هەموو ئەوانە لە ١٩٣٣ بوو. بەڕێوەبەرایەتی فیدراڵی بۆ فریا کەوتن و ژیانەوە هەستا بە دابینکردنی ٩.٨٨ ملیار دۆلار بۆ فریاگوزاری خواردن لە شار و شارۆچکەکاندا. سەرۆک لەسەر لیستی دیموکراتەکان باجێکی زۆری خستە سەر دەوڵەمەند و خاوەن کارگەکان. (بەڕێوەبەرایەتی کۆمارەکان سەرۆک دوات ئیزنهاوەر لە ١٩٥١ یشدا باجێکی بەرزی بە ڕێژەی ٩١% لە خاوەن داهاتە زۆرەکان وەردەگرت.) کابینەکەی ڕۆزفێڵت کۆمەڵێک بەرنامەی خستە بواری جێبەجێکردنەوە لەوانە: بیمەی کۆمەڵایەتی و خانە نشینی گشتی. هەروەها یارمەتی مادی پێشکەشکرد بە سەپان و کرێکارانی پەنا بەر و هونەر و کایە کولتورەکان. یاسای وڵاتە یەکگرتووەکانیان بۆ خانوو بەرەو یاسا کاری ١٩٣٨ یان دامەزراند کە لایەنی کەمی کرێی دەستنیشان کرد لەگەڵ سنووردانان بۆ سەعات کار.

ئەم دەخاڵەتکردنە چڕو پڕەی حکومەت وایکرد دەوڵەت لەو ئەزمە ئابورییە گەورەیە بێتە دەرەوە، ئەم کارانە وایانکرد ڕۆزفێڵت بە

جاری چوارەم هەڵبژێردرێتەوە، وە پارتی دیموکرات ببێتە خاوەنی پێگەی بەرینی جەماوەر لە نێو خێزانە کرێکاریەکان و چینی ناوەنددا. ئەگەر دیموکرات□کان ئەو شێوە کارەیان زیندووبکەنەوە، ئەوە بەدڵنیاییەوە هەموو هەڵبژاردنەکان دەبەنەوە، بەڵام کارە نوێیەکانیان کاری دێوە ڕەشە ئۆلیگارشییەکانە.

هەر پێش شەری دووەمی جیهانی لە کۆتایی ساڵی ١٩٤١ دا دەستیانکرد بە پاشەکشە لە بەرنامەکانی ڕۆزفێڵت. ئەمانە بە شێنەیی ئەو بەرنامەیەیان وەلانا کە نەک هەر سەرمایەداری ڕزگارکرد بەڵکوو جەدەلیشی لەسەر دیموکراسی هێنایە پێشەوە.

ئێستا ئێمە لە وڵاتێکی ئۆلیگارشیدا ژیان دەکەین. ئۆلیگارشی دەستی گرتووە بەسەر سیاسەت، ئابوری، کەلتور، خوێندن و چاپەمەنێکاندا. دەکرێت دۆناڵد ترامپ نێرگزی و فێڵبازبێت، بەڵام هێرش دەکاتە سەر ئڵیتە ئۆلیگارشێکان لە وتارەکانیدا بۆ دڵخۆشکردنی جەماوەرەکەی. ترامپ وەکوو ساندەرز قسە لەسەر تابۆکان دەکات، هەرچەندە وەڕەسی بۆ کەمینە درووست دەکات، بەڵام تابێتە هۆی ترسی ڕاستەقینە لایان وەکوو ساندەرز.

ترامپ وەکوو هەموو دیماگۆجیەکانی تر هانی توندو تیژی دەدا دژ بە کەمینە بێ پشت و پەناکان و دابەشکردنە کەلتوری و کۆمەڵایەتییەکان فراوانتر دەکات، لە بەرانبەریشدا واز لە دەوڵەمەندەکان دەهێنێت وەکو ئەوەی کەهەن. ئەوە ساندەرزە ئۆلیگارشێکان لێی دەترسن و ڕقیان لێیەتی.

ئڵیتی ناو پارتی دیموکرات، هەموو میکانیزم و ڕێگا نادیموکرات□کان دەگرنە بەر بۆ ڕێگەگرتن لە ساندەرز بۆ بردنەوەی لە هەڵبژاردنەکاندا. ڕۆژنامەی نیۆرک تایمز چاوپێکەوتنی ئەنجام دا لە گەڵ ٩٣ کەس لە کۆی ٧٠٠ هەڵبژێردراو کە پارتی دیموکرات ئامادەی کردوون بۆ خولی دووەمی هەڵبژاردن ئەگەر لە خولی یەکەمدا لەو ١٩٩١ هەڵبژێردراوانە هیچ هەڵبژێردراوێک دەنگی تەواو بەدەست نەهێنێت، زۆرینەی ئەوانەی چاوپێکەتنیان لەگەڵدا کراوە دەڵێن: ئێمە ڕێگری دەکەین لە هەڵبژاردنی ساندەرز ئەگەر لەخولی یەکەمدا دەنگی تەواو بەدەست نەهێنێت و کەسایەتییەکی دیکە پێشنیار دەکەیەن تەنانەت ئەگەر لە هەڵبژاردنە بنەڕەتێکانیشدا خۆی هەڵنەبژارد بێت. سیناتۆر شێرود براون لە هەرێمی ئۆهایۆ ئاماژەی بەوەکرد بەوەی ئەوان ئەو کارە دەکەن تەنانەت ئەگەر لایەنگرانی ساندەرز واز لە حیزبیش بێنن. ئەگەر ئەمە ڕووبدات بۆخۆی کارەساتە، وەدەبێتە هۆکارێک بۆ بردنەوەی خولی دووەمی سەرۆکایەتی لەلایەن ترامپ ەوە.

وەک ئەوەی لە ١٧ی شوبات لە ستونەکەمدا نووسینکم نووسی لە ژێر سەردێڕی بنەمای یارییە نوێیەکان، کەوا سۆشیال دیموکراتییەکەی

ساندەرز لە بنەڕەتدا مام□□ی□کی نوێی دیموکراتییەتە. تێڕوانینە سیاسێکانی بەشێکە لە باوەڕی باو لە فەرەنسا یان ئەڵمانیا کەوا سۆشیاڵ دیموکرات وەک پارتێکی سیاسی قبوڵکراوە، لەلایەن کۆمۆنیست و سۆشیالیستە ڕادیکاڵەکانەوە بە موساوەمەکار دەناسرێت. ساندەرز بانگەوازی کۆتاییهێنان بە شەڕە دەرەکێکانمان دەکات، کەمکردنەوەی بودجەی سەربازی بەمەبەستی دەستەبەرکردنی پێداویستیە تەندروستێکان بۆ هەمووان، هەڵوەشاندنەوەی سزای لە سێدارەدان، دانانی سنورێک بۆ زیندانیکردن و زیندانی تایبەتی، گەرانەوەی Glass-Steagall، زیادکردنی باج لەسەر دەوڵەمەندەکان، زیادکردنی لایەنی کەمی کرێ بۆ $١٥ لە کاتژمێرێکدا، پوچەڵکردنەوەی قەرزی خوێندکاران، وەلانانی Electoral College، وەستانی شێوەی دەرهێنانی گازی سروشتی و تێکشکانی شێوی خاوەندارێتی سەرچاوە کشتوکاڵێکان. ئەمان ئەجندایەک نین بۆ شۆڕش.

ساندەرز بە پێچەوانەی سۆشیالیستە ڕادیکاڵەکانەوە بانگەوازی بەدەوڵەتیکردنی بانقەکان و نەوت و کارگەی چەکەکانی نەکردووە، لەدرێژەی نووسینەکەمدا چومەتە سەر ئەوەی، ساندەرز بانگێشتی ئەو ئڵیتە تاوانبارانەی نەکردووە بۆ دادگا کەوا هۆکارن لە تێکشکاندنی ئابوری جیهانی، یان ئەوانەی دەست پێشخەریان کردووە لە هەڵگیرساندنی شەڕ، کە بوونەتە ما□□ی وێرانکردنی بەشێکی زۆری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و کوشتن و ئاوارەبوونی سەدان هەزار لەخەڵکی ئەوناوچانە، ئەو کارانە لەلایەن یاسا نێودەوڵەتێکانەوە بەتاوان و دوژمنکاری لەقەڵەم دراوە. باجی ئەم کارانە لە ٥ تریلیۆنە تا ٧ تریلیۆن لەسەر وڵات کەوتووە. ئەو بانگەوازی ئەوەی نەکردووە کە کرێکاران خاوەندارێتی بکەن لە کارگەو کۆمپانیاکان. ئەو بەڵێنی ئەوەی نەداوە کە دەوڵەت چاودێری نەخاتە سەر خەڵک. ئەو نیازی نییە سزای ئەو کۆمپانیانە بدات کە سەرمایەکانیان بردۆتە دەرەوەی وڵات. لە هەمووی گرنگتر بڕوای وایە، کە من بڕوام نییە، کە بتوانێت ڕیفۆرم لە نیزامی سیاسی بکات، تەنانەت لە نێو خۆی حیزبی دیموکراتیش. ئەو پشتیوانی لە مانگرتنی گشتی ناکات لە پێناو ڕوخاندنی سیستەمدا، کە ئەمە تاکە هیوایە بۆ وەستانی تێکچوونی سروشت کە بۆتە هەڕەشە لەسەر چارەنووسی توخمی بەشەری□□ت. لە باشترین دۆخدا لە ڕووی سیاسییەوە کەسایەتییەکی موعتەدیلی ڕۆشنبیرە.

ڕابەرایەتی حیزبی دیموکرات بە تەواوی درکیان بەوە کردووە لە دیموکراتییەتێکی ڕاستەقینەدا دەوڵەمەندەکان ناتوانن هەڵبژاردنەکان بکڕن و نوێنەرەکانیان بنێرنە واشنتنی پایتەخت بۆ

دارشتنی یاساکان، لێرەوە مەترسێکانی ڕۆڵی ئۆلیگارشی لە دەسەڵات و قسەو باسی نیشتمانی بێ بەها دەمێننەوە.

دیموکراتەکان وەکوو کۆمارێکان، خزمەت بە بەرژەوەندێکانی کەمپانێکانی بیمە و دەرمان دەکەن. دیموکراتەکان وەکوو کۆمارێکان خزمەت بە کۆنتراکتەرەکانی هێزی بەرگری دەکەن. دیموکراتەکان وەکوو کۆمارێکان خزمەت بە کەمپانیاکانی نەوت دەکەن. دیموکراتەکان شان بە شانی کۆمارێکان دەنگیان دا بە ٧٣٨ بلیۆن دۆلاردا وەک بودجەی ساڵی ٢٠٢٠ ی هێزە سەربازێکان. دیموکراتەکان وەک کۆمارێکان هەرگیز بەنیازی کۆتایی هێنانی شەڕی نەبڕاوەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست نین. دیموکراتەکان بەهەمان شێوەی کۆمارێکان ئازادییە مەدەنێکانیان لێوەرگرتوینەتەوە وەکوو تایبەتمەندییە کەسایەتێکان و ڕزگاربوون لە چاودێریکردنی بەکۆمەڵ. دیموکراتەکان بە ئەندازەی کۆمارێکان ڕێگایان داوە بەوەی دەوڵەمەندەکان کۆمەکی بێسنوور بە هەڵبژێردراوەکانی خۆیان بکەن و ببێتە ما□ی□ی ئەوەی هەڵبژاردنەکانمان لەڕێی بەرتیلدانەوە بچێتە ڕێوە. دیموکراتەکانیش وەکوو کۆمارێکان دەزگاکانی پۆلیسیان بە ئاراستەیەکدا بردووە کە بۆتە خاوەنی ٢٥% ی بەندکراوی هەموو جیهان، لەکاتێکدا وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا تەنها خاوەنی لە 5% دانیشتووانی هەموو جیهانە. دیموکراتەکانیش وەک کۆمارێکان رووی سیاسی کەمینەی دەسەڵاتدارن. سەرکردەکانی پارتی دیموکرات – کلینتۆن، نانسی پیلۆسی، چاک شومەر، تۆم پرێز – پێیان باشە حیزب و دەوڵەتی دیموکراتی هەڵبووشێننەوە لە بەرانبەر دەستهەڵنەگرتن لە بەرژەوەندێکانیان. پارتی دیموکرات سەنگەرێکی پتەو نییە بە ڕووی ئیستبدادا، بەڵکو زامنی ئیستبدادە. ئەوان هاوبەشێکی تەواون لە پرۆژەی چینایەتیدا، لە ڕێی درۆو و فێڵەکانیان لە ژنان و پیاوانی کرێکار توانیان ڕاوەڕوتی خۆیان بکەن بەهەمان شێوەی ترامپ. هەر هەڕەشەیەک لە بەرانبەر بەرژەوەندییە چینایەتییەکانیاندا تەنانەتە ئەو پرۆژانەی ساندەرزیش خستنییە ڕوو، ئڵیتی ناو دیموکراتەکان ئامادەن لەگەڵ کۆمارێکان ڕێک کەون بۆ هێشتنەوەی ترامپ.

چیبکەین ئەگەر ئۆلیگارشێکانی ناو پارتی دیموکرات جارێکی تر مافی خۆ هەڵبژاردنیان لە ساندەرز سەندەوە؟ ئایا دەست لەم سیستمە هەڵدەگرین کە هەمیشە یارێکانی دژ بە ئێمە ئەنجام دەدات؟ ئایا پشت دەکەینە دەوڵەتی ئۆلیگارشی لە پێناوی بنیاتنانی دام و دەزگاکان ب□ ئەوەی لەگەڵ خواستەکانی خەڵکدا بێتەوە بۆ پاراستنی خۆمان و چاڵ هەڵکەنین بۆ هێزێک لە بەرانبەر هێزێکی تر؟ ئایا سەندیکاکان ڕێکدەخەین و بەرەی سێیەم و هێزی چەکداری بەڕێدەخەین کە بەزمانی شەڕی چینایەتی خۆی نمایش بکات؟ ئایا هەڵدەستین بە سازدانی

ڕێکخراوە کۆمەڵایەتییەکان کە بتوانێت دراوی ناوخۆیی و بانقی گشتی و شوێنە هەرەوەزەکانی خواردن بەڕێوە بخات؟ ئایا دەستدەبەین بە مانگرتن و یاخیبوونی مەدەنی (عصیان) بە بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات و ڕزگار بوونی خۆمان و ئەم هەسارەیە لەم ئەلیگارشیانە.
لە ٢٠١٦، بەڵام وا نەبوو ڕابەرایەتی دیموکراتەکان ڕێ بە ساندەرز بدەن خۆی هەڵبژێرێت بۆ پۆستی سەرۆکایەتی، هەرواش دەرچوو، بەکاریان هێنا بۆ کۆکردنەوەی دەنگەکان بۆ قازانجی هیلاری کلینتن.
بەڵام وانییە ئەو دوژمنکارییەیان لە بەرانبەر ساندرز دا هیچ کەمی کردبێت لە ٢٠٢٠. دزیکردنەکەی ئەمجارەیان پڕ شەرمهاوەرتر دەبێت، وە زۆر هێزی بەشداربووش لەوە ئاشکرادەبێت. ئەگەر هەموو ئەمانە وەک ئەوەی تەبینی دەکەم ڕووبدەن و چەپ بەردەوام بێت لە پشتیوانی خۆی بۆ دیموکراتەکان، کەواتە ئەمانە تەنها گەل نین بەڵکوو بەشدارن لە کۆیلەکردنی خۆیان. بنیات نانی هیچ حزبێکی سیاسی لە باوەشی دیموکراتەکاندا سەرکەوتوون بە دەست ناهێنێت، هەروەها لە یەک خولی هەڵبژاردنیشدا ئەم بزووتنەوەیە بنیات نانرێت. خەباتکردن دژ بە ئەلیگارشی قورس و ماندووکەرە و کاتێکی زۆرو خەباتی بەردەوامی دەوێت، قوربانی و زیندانی دەوێت، ئەم شەڕە لە خەباتی چینایەتییەوە سەرچاوە دەگرێت. هێزی ئەلیگارشی دەست لە هیچ شتێک ناپارێزێت بۆ سەرکوتکردن و لەباربردنی ئەم بزووتنەوەیە. شۆڕشی کرانەوەو ناتوندو تیژی دژ بە دەسەڵات تاکە هیوامانە، دەبێت دەسەڵاتی کەمینە بروخێنرێت، ئەگەر شکستمان خوارد ئەوە لە کۆتاییدا دیموکراتییەت و ڕەگەزەکەشمان لە ناودەچێت.

و: گۆران عەبدوڵڵا

سەرچاوە:
[/https://www.truthdig.com/author/chris_hedges](https://www.truthdig.com/author/chris_hedges/)

هاوڕێیەم لە خەونی قوڵێت ڕابە …
نەوزاد مدحەت

هەواڵەکان بەسەر پشتی بای خۆما هاتن و

باس لە خەونی قوڵی تۆدەکەن
باس لەو دڵۆپە فرمێسکانە دەکەن
کە دەیانویست دەست بە ژیانەوە بگرن و
لە ژێر پێڵوی خەونی قوڵا قەتیس نەمێنن
فرمێسکەکان
قاڵبووی ڕۆژە سەختەکانی خۆتنن و
لەژێر پێڵوی خەونا ئۆقرە ناگرن
فرمێسکەکان بێ ڕەحمانە
ڕۆحی من ورد دەکەن.

هەواڵەکان جیان
جیان لە هەواڵە پڕ لەسەرشێتکانی
بەگژداچوونەوەی مەرگ

هەواڵەکان باس لە خەونی
سەر تاڵەموی مەرگ و ژیان دەکەن.
هۆ هاوڕێکەم
شەق لە بای خەم دەدەم و
بەسەر پشتی یادەوەرێکاندا دێمەوەلات
دەست دێنم و ڕادەپەڕی
ڕادەپەڕی و پەنجەت لەسەر
پەلەپیتکەی دەمانچەیەکی چواردەخۆر و
تیژ خۆمان دەکەینە ئەوکۆڵانانەی
کەپێمان وایە دەمان باتەوە ماڵی خۆر
پێمان وایە ئەوسەری کۆڵان
ماڵی هەمیشەیی خەندە بزربۆکانە.

ڕابە هاوڕێ
هێشتا ژیان بای ژیانی پێوە ماوە
من لەوێم ل□ بەر دەرگای ژوورەکەت
دونیایەک قسەم لە پریاسکەی یادەوەریم بۆ هەڵگرتووی
ڕابە هاوڕێ
دڵتەنگم بەخەونی قوڵی تۆ.

April-2020
Nawzad Medhat

کێشەی تۆ نییە… شیعری: تۆماس دی – و: گۆران عەبدوڵڵا

کێشەی تۆ نییە،
ژن و پیاوێکی بەتەمەن لەو سەری شەقامەکە
دوو پیاو لێیان دەدەن و کیسە باخەڵەکانیان لێدەدزن
کێشەی تۆ نییە،

هەرزەکارێک بە کەلەپچەکراوی لە پشتەوەی ئۆتۆمبێلێکی پۆلیسدا یە
بە دۆلاری باج دەرەانی ئەم دەسەڵاتە ڕەیپکراوە، بەڵام هیچیشیان لەگەڵدا ناکرێت
ئەوەش کێشی تۆ نییە

کارکردن لە ئەمازۆنی دووەم بە تەواوی کات،
ژیانکردنیش بە فوود ستامپ، بەڵام سەرۆکە ملیاردێرەکەت نایەوێت ئمم
کێشەی تۆ نییە

ژیانکردن لەسەر شەقام، ئەو شوێنەی تۆ پێی دەڵێی ماڵ،
پلەی گەرما دابەزیوە بۆ ژێر پلەی چل
چادرەکەت دەدزن و ژورێکیش نییە لە شەڵتەر بۆی بڕۆی،
ئەوەش کێشەی تۆ نییە

خێزانەکەیان هەموو کوشت،
بەرگری لە خۆیکرد، ئێستا ئەو کراوە بە دوژمنی دەوڵەت،
بەڵام بەرگریکەرانی ئازادی بۆ هەمیشە هاوڕێی منن،
کێشەی تۆ نییە

بێ بەڵێنی و شاردنەوەی بەڵگەکان لە بیری بێ بندا،
فرۆشتنی سەرچاوە سروشتێکان بۆ دەسکەوت و قازانجی زۆر،
دۆخێکی کارەساتبارە
نەمدەزانی ئەم خوێنمژە زیاتر دەروات لەوەی من دەیبینم،
بڵێی پارەیەکمان هەبێت بۆ ژیان و خوێندن؟
ئەی چی بۆ کار و شوێن و ژیانێکی شیاو بۆ هەمووان!

گەورەترین بودجە بۆ هێزی سەربازی
ئەوە دەبینین کە چۆن کێشەکان گڕیان تێبەردەبێت

دەوڵەمەندەکان بۆ حەوانەوە دەچنە ڤێگاس
هەژارەکان ژێر زەمینەکانیان بە کرێدەدەن،
بۆ بەدەستھێنانی داهاتێک لە قورگی شێردا،
گومانم لێدەکەی؟
سەر هەڵبڕە
کێشەی تۆ نییە
هەموو ئەم سیستمە تێداچووە.

سەرچاوە:
https://allpoetry.com/ThomasD

ترامپ دەڵێ پەکەکە خراپترە لە داعش. منیش دەڵێم ئەو هەڵەیە هەروەها من تورکم.

نووسینی: توونە بەکلەڤیك *......
وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا ......

من تورکم و خەڵکی ئیدرنە (Edirne)م. ژیانی خۆم تەرخان کرد بۆ سیاسەتی وڵاتەکەم. بۆ چەندین ساڵ خزمەتمکرد لە حکومەتەکەی ڕەجەب تەیب ئەردۆگان، بڕوام وابوو پارتی داد و گەشە دەتوانێت گەشەی ئابوری و ڕیفۆرمی سیاسی وەدیبێنێت.
لەگەڵ ئەوەشدا ئەم حکومەتە شێوازێك لە سیاسەتی پیادەکرد من ناتوانم لێخۆشبم. ئەردۆگان هێزی خۆی دەسەپێنێت لە ڕێی زوڵم و زۆرو هەروەها لەسەر حیسابی خەڵکی سادە. ئەو کارناکات بۆ بەرژەوەندی خەڵکی تورکیا، تەنانەت بۆ حکومەتی تورکیاش — بەڵکوو تەنها بۆ خۆی. ئەو گۆڕانکارییانەی کە بڕوام هەبوو چەند ساڵ لەمەوپێش ڕووبدات، بە ڕەفتار و هەڵسوکەوتەکانی هەمووی لە گۆڕنان.

لەمە ئاشکراتر دەبێت چی بێت هەستان بە هێرشێکی توندو تیژی بۆ مانا بۆ سەر باکوری ڕۆژهەڵاتی سوریا. لەبەرانبەر ئابورییەکی داڕما و ئۆپزسیۆنێکی شێلگیردا، ئەردۆگان لە ڕێی شەڕەوە دەیەوێت دەسەڵاتی خۆی بسەپێنێت. سوپای تورکیا هیچ پێشڕەوییەکی نەکردووە، ئەوەنەبێت سەدان کەس لە خەڵکی سیڤیل کوژران و بەهەزارانیش ئاوارەبوون بە هۆکاری بۆمبابارانی کوێرانەوە. هەموو ئەوانەی بەرهەڵستکاری سیاسەتەکانیان دەکرد لە تورکیا خرانە زیندانەوە تەنها بە هۆکاری ئەوەی وتیان ئەم شەڕە بۆ! ئاکامەکانی ئەم شەڕە هەڕەشەیە بۆ سەر ئاشتی و سەقامگیری و دیموکراتی لە ناوچەکەدا بۆ دەیان ساڵی داهاتوو.

هەمیشە بڕوام وابووەو بەلامەوە گرنگ بووە بە ئاشکرا دژ بەم دوژمنکارییە قسەبکەم. لەساڵی ٢٠١٨ لە ئەنقەرەوە بۆ دیاربەکر زیاتر لە هەزار کیلۆمەترم بە پێ بڕی داواکاربووین کێشەی دەوڵەت و گەلی کورد بە ئاشتیانە چارەسەبکرێت. بەپشت بەستن بەو ئەزموونە پێم وایە دەتوانم کاری زۆرتر بکەم بۆ تێکشکاندنی ئەو گریمانانەی کە ئەم شەڕە خۆی لەسەر بنیات دەنێت.

من تورکم. فەرمانبەرێکی دەوڵەتی بووم. بڕوام وایە پارتی کرێکارانی کوردستان PKK کە لە لایەن سەرۆك ترامپ ەوە وا پێناسەی کرد کە لە داعش خراپترن، منیش دەڵێم ئەوان ڕێکخراوەیەکی تیرۆریست نین.
بۆ دەیان ساڵ سەرکردە تورکەکان وەك هەڕەشەیەك PKK تیرۆریستە یان بە کار هێنا وەك بیانوویەك بۆ هەموو کارە وەحشیانەکانی دەوڵەت دژ بە خەڵك، هەموو ئەو پێشێلکاریێکیان کرد دژ بە مافی مرۆڤ و یاسا نێودەوڵەتێکان. وامان بیر دەکردەوە هەموو کورد هەڕەشەن بەهۆی PKK ەوە، بە بۆ ئەو شتێك نابێت ناوی کێشەی کورد بێت.

ئەوەی کە ناماندەزانی ئەوە بوو کاتێك ئەم بزووتنەوەیە درووست بوو بە ملیۆنەها ژن و پیاو و منداڵی ئەم گەلە بە هۆکاری سیاسەتەکانی دەوڵەت خاوەنی ناسنامەی تایبەتی خۆیان نەبوون. هەرگیز فێری ئەوە نەبووین بۆچی خەباتی چەکدارییان دەستی پێکرد؟ ڕابەرە سیاسێکانیان بۆچی خرانە زیندانەوە و ئازاردران؟ بڕیاری دامەزراندنی ڕێکخراوەی سیاسی بە دڵنیاییەوە ئەوکاتە درا کە دەیان ساڵ بوو دەوڵەت بەوپەڕی توندوو تیژییەوە سەرکوتی دەکردن. ئێمە هەرگیز دان بەوەدا نانێین هەموو ئەو هەوڵانەی کە دەیەوێت لە ڕێی هێزەوە خەونی کورد پێشێل بکات، هەموو ئەوە وا دەکات هێز و پشتیوانیان زیاتربێت نەك کەمتر.

حكومەتە یەك لە دووای یەكەكانی تورك هەمیشە ڕێگا چارەی سەربازییان ھەڵبژاردووە لەگەڵ ترساندنی خەڵك، چونكە نایانەوێت دان بە ھێزە سیاسییەكانی تردا بنێن، بۆیە ئەو ململانێیە ھەردەبێ رووبدات.
پیاو و ژنە گەنجەكان ماڵەكانیان جێناھێڵن بۆ شەڕێكی وەحشیانەی دوورو درێژ ئەگەر بڕوا بكەن بژاردەیەكی تریان ھەیە. ئەو كاتانە بژاردەی شەڕ ھەڵدەبژێرن كاتێك بەبەر چاویانەوە لادێكانیان دەسوتێنرێت، نوێنەرە ھەڵبژێردراوەكانیان لادەبرێن یان دەخرێنە زیندانەوە، زمان و كەلتوریان لێ قەدەغە دەكرێت. ئەوە تەنھا دەوڵەتە ھەڵدەستێ بەم كارانە، زیندانیكردنی ھەزارانیان بە ناوی پروپاگەندەی تیرۆرەوە، ئەم ڕەفتارانە باشترین خزمەت بە PKK دەكات بۆ پەیوەست بوونی خەڵك پێیانەوە.

لەبەرانبەردا، لایەنەكەی تر خوازیاری چارەسەركردنی كێشەكان بووە لە ڕێی ئاشتییەوە. لە پێش نەوەتەكانەوە تاوەكوو ئێستا چەندین جار ئاگربەستیان ڕاگەیاندووە و بەردەوام داوای دیالۆگیان لە حكومەتەكەمان كردووە. سەركردەكانیان ڕۆشنن داوای چی دەكەن، كێشەكە لەبەر چاوە ماف و دان پێدانانە ئەمەش بە ھێزی سەربازی چارەسەر ناكرێت.
پێیان وتین لێیان بترسێین و ڕقمان لێیان بێت چونكە ئەوان جوداخوازن. ئێستا بە دڵنیاییەوە وەك توركێك دەتوانم بڵێم، ئەوە سیاسەتەكانی دەوڵەتە بوونەتە سەرچاوەی ڕق و جیاوازی لە نێوانی خەڵكی ناوچەكەمان. ئامانجی بزوتنەوەی كوردی كە چڕبۆتەوە لە پلۆرالیزم و لامەركەزیەت تەنھا ئومێدە كە بتوانێت ئەم وڵاتە لەگەڵ یەكتر كۆبكاتەوە.
كۆمەڵگەی نێودەوڵەتی تاوەكوو ئێستا بەشێك بوونە لە كێشە نەوەك چارەسەر. ساڵانێكی زۆر پشتگیری شەڕیان كردووە دژ بە كورد، بێ ئەوەی پرسیارێك بكەن لەو بارەوە. پشتگیری وڵاتان بۆ شەڕی توركیا دژ بە خواستی سیاسیانەی كورد، بەتایبەتیش لەلایەن ئەمریكاوە، ھیچ نییە جگە لە پاڵپشتیكردنی دەسەڵاتداران و لە بەرانبەریشدا بێھێزكردنی ئەو بەرەیەی كە كار بۆ ھێنانەدی ئاشتی دەكەن. ھەر بەم ھۆكارە داوا لە حكومەتی ئەمریكا دەكەم كە ناوی PKK لە لیستی ڕێكخراوە تیرۆریستێكان لابەرێت.

دەستبەرداربوون لەو چوارچێوە تەسكبینیانەی دژە تیرۆریزم و سووربون لەسەر تێگەشتنێكی ڕاستەقینە بۆ ئەم ك□شەكێشە‌، تەنھا ڕێگەیە بۆ گەشتن بە دیموكراسی و ئاسایش و كۆتایھێنانێكی

ڕاستەقینە بەم شەڕە. ئەگەر من توانیبێتم گێڕانەوەکانی ئەو کۆمەڵگەیە کە تێیدا لە دایك بووم، ئەو حکومەتەی کە کارم لەگەڵدا کرد سەردەمانێك ڕەتکردبێتەوە، کەواتە هۆکارێك نییە ئەوانی تر نەتوانن هەمان کاری من بکەن. ئەگەر نا هەموو خەڵکەکەم و وڵاتەکەشم لەوە زیاتر ناتوانن ئەو بارە هەڵگرن.

Nov 25,2019

- *Tuna Beklevic – نووسەر و چالاکوانێکی بەڕەگەز تورك ەو ئێستا لە لە واشینتن نیشتەجێیە.

سەرچاوە:
https://www.washingtonpost.com/opinions/2019/10/22/us-presiden/t-says-pkk-is-worse-than-isis-i-say-hes-wrong-im-turk

---

ش□□ش□□ك لە مەترسیدایە …. نووسینی: ئێدوارد هانت … و: گۆران عەبدوڵڵا

لە ئەرشیفی دەنگەکان ەوە……

ساڵی پار و لەم مانگەدا ئەم وتارەمان وەرگێڕایە سەر زمانی کوردی، ئەوە ئەمساڵ کەوتە بەر مەترسێکە…. شۆڕشیک وەک دەیان لە نووسەر و ئەکادیمی و چالاکوانی سیاسی ئەوانەی دڵیان بۆ دونیایەکی باشتر لێدەدات وتیان: ڕۆژاڤا سەلماندی دەکرێت کۆمەڵگەیەکی باشتر بنیا تبنریت…… دڵ و ڕۆحمان لەگەڵتاندایە ڕۆژئاڤا.
دەنگەکەکان.

بۆ خوێندنەوەی ئەم با بەتە کلیکی ئێر□ بکەن …….

ڕۆژاڤا: نمونەیەکی بەرجەستە بۆ ئیکۆلۆژیای کۆمەڵایەتی؟ … و: گۆران عەبدوڵڵا

ئەم نووسینە لەلایەن دەستەی: جارێکی تر ڕۆژئاڤا سەوز هەڵەگەڕێنن – Make Rojava Green Again ـەوە نووسراوە.

لە ٢٠١١ لە چوار چێوەی بەهاری عەرەبیدا، شەڕی سیڤیل لە سوریا دەستیپێکرد، ئەمە بووبە هاندەرێك کە گروپە جۆراوجۆرە چەکدارەکان بێنە ئەو ناوچەیە بۆ شەڕکردن دژی ڕژێمی ئەسەد.
دەستبەجێ زۆرینەی کوردەکان هاوپەیمانییەکیان درووستکرد بە سەرکردایەتی یەکینەکانی پاراستنی گەل (YPG)، هەروەها لایەنەکانی تریش وەك عەرەب، ئاشوری و تورکمانەکان تێیدا بەشداربوون و ناوچەیەکی خۆبەڕێوەبردنیان لە باکوری سوریا (ڕۆژئاڤا) دامەزراند، پاش نووسینەوەی دەستورێکی نوێ، لەساڵی ٢٠١٦ یەکێتی دیموکراتی لە باکوری سوریا یان دامەزراند.

لە ساڵەکانی دووایدا گرنگییەکی نێودەوڵەتی زۆر درا بە ڕۆژئاڤا، ئەمەش بۆ ئەو ڕۆڵە یەکلاکەرەوەیە دەگەڕێتەوە کە هێزەکانی (YPG) و یەکینەکانی پاراستنی ژنان (YPJ) بینیان لە بەرانبەر گروپە فاشستە تیرۆریستییەکانی داعش دا، کە توانیان مەتر بە مەتر و شار بە شار لە سوریا و عێراقدا سنوورێکی تەواو بۆ هێزە تیرۆریستییەکانی داعش دابنێن لە سەرەتاکانی ٢٠١٩دا.

لەگەڵ ئەوەشدا میدیای ڕۆژئاوا ژمارەیەکی زۆر کەمیان گرنگییان بەم پڕۆژە شۆڕشگێڕانەیەدا کە لە ڕۆژئاڤادا دەچێتە ڕێوە. لە ساڵی ٢٠١٢ وە شێوەیەکی نوێ لە بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە دامەزرێنراوە کە دوورە لە سەنترالیزمی دەوڵەتییەوە و لەسەر بنەماکانی ئازادی ژن و دیموکراتی و ئیکۆلۆجی کاردەکەن. ئەم شێوە کارکردنەش لە ڕووی ئایدیۆلۆژییەوە پشت بەستووە بە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی کورد و تێزەکانی سەرکردە عەبدوڵڵا ئۆجەلان.
ئەم نموونە بەرجەستەیە کە خاوەنی دامودەزگا سۆشیالیستییەکانە

سەرچاوەیەکە بۆ ئیلهام و هیوا، سەرباری ئەوانە ڕۆژئاڤا نیشانی دا کۆمەڵگەیەکی تر دەکرێت بونی هەبێت!

کۆمۆنەی نێودەوڵەتی ڕۆژئاوا

کۆمۆنەی نێودەوڵەتی ڕۆژئاڤا لە ساڵی ٢٠١٧ لەسەر دەستی نێونەتەوەییەکان لەسەرانسەری جیهانەوە هاتە درووستکردن بە پشتیوانی بزووتنەوەی گەنجانی ڕۆژئاڤا (YCR/YJC). ئامانج لە درووستکردنی ئەم ناوەندە گۆڕینەوەی زانیاری و توانایی و ئەزمونەکانە لە ڕوانگەیەکی نێودەوڵەتییەوە، هەروەها پشتیوانیکردنی شۆڕشی ڕۆژئاڤایە. کۆمۆنە کار ئاسانی دەکات بۆ تێکەڵاوکردنی (Integration) چالاکوانە بیانێکان لە گەڵ کۆمەڵگەدا. یەکەم هەنگاویشی لەو بوارەدا درووستکردنی یەکەمین ئەکادیمیای نێودەوڵەتی بوو بە ناوی گیانبەختکردوو (هێلین قەرەچوغی)ەوە کە خەڵکی بەریتانیایەو لە ڕیزەکانی YPJ گیانیبەختکرد. لەو کاتەوە زۆرێك لە کەسانی بیانی کۆرسی ڕاهێنانیان بینیوە و بەشداربوون لە زۆرێك لە پرۆژەکانی ڕۆژئاڤادا.

کۆمۆنەکان دامەزرێندران وەك پرۆژەیەکی ژیانی کۆمەڵایەتی لەگەڵ جەختکردنەوەسەر لایەنی ئیکۆلۆجی، هەروەها جەغت دەکاتەوە سەر ئەوەی کە دەبێت ئەکادیمیایەك بێت بۆ ڕاهێنانی کەسە نێونەتەوەییەکان و خەڵکی ڕۆژئاڤا سەبارەت بە ژینگەپارێزی، ئەمە لەخۆیدا تاقیگەیەکە بۆ درووستکردنی کۆمەڵگەیەکی ژینگە پارێز.
لە کۆتاییدا کۆمۆنە هەڵمەتێکی دەستپێکرد لە ژێر ناوی (جارێکی تر ڕۆژئاڤا سەوزهەڵبگەڕێنن) بەهاوبەشی لەگەڵ کۆمۆنەی جەزیرە (یەکێکە لە سێ کانتۆنەکانی ڕۆژئاڤا: جەزیرە، کۆبانی و عەفرین).
ئامانج لە هەڵمەتەکە چارەسەرکردنی ئەو کێشانەیە کە ڕووبەڕوی شۆڕش دەبێتەوە، وەکوو: کەمی ئاو، بوونە بیابانبون و پشت بەستن بە نەوت.

The Make Rojava Green Again campaign
هەڵمەتی جارێکی تر ڕۆژئاڤا سەوزهەڵبگەڕێنن، لەسەرەتادا پرۆژەیەکی کۆمەڵێك هەڵسوڕاوی بیانی بوو. ئەمڕۆ، لەسەرانسەری جیهان بڵاوبۆتەوەو چەندین لقی ناوخۆییان هەیە لە وڵاتەکاندا وەکوو: ئینگلتەرا، ئەڵمانیا، سویسرا، ئسپانیا و ئیتاڵیا و چەندین وڵاتی تریش. لەگەڵ تێپەڕبوونی کاتدا ئامانجەکانی خۆی فراوانتر کردووە، بەڵام سێ ئامانجی سەرەکی هەڵمەتەکە ئاراستەدەکات.

ئامانجی یەکەم لە بنیاتنانی ئەکادیمیای نێودەوڵەتی ڕۆژئاڤا، ئاراستەکردنی ڕەوشتی ژینگە پارێزی بوو، هەروەها ببێتە نمونەیەکی بەرچاو بۆ بردنە پێشەوەی پرۆژە کۆمەڵایەتێکانی تر بەگشتی. بەدڵنیاییەوە پرۆژەیەکی وەکوو ئەمە پرۆژەیەکی درێژ خایەنە، تا ئێستاش بەردەوامی هەیە. ساختمانی بەشە جۆراوجۆرەکانی ئەکادیمێکە تەواو بووەو بە کردەوە دەستکراوە بە وتنەوەی خولی فێرکاری بۆ کەسانی بیانی. لەگەڵ خەڵکی ڕۆژئاڤاش فۆکەس دەکرێتەسەر هۆشیاری ژینگەیی بە مەبەستی بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی ژینگەپارێز.

ئامانجی دووەمی هەڵمەتەکە پشتیوانی کردنی پرۆژە ژینگەییەکانی کانتۆنی جەزیرەیە، لەگەڵ جەختکردنەوە سەر چاندنەوەی دار و بنیاتنانی نەمامگەیەکی هەرەوەزی وەك بەشێك لە ئەکادیمیای نێودەوڵەتی. پێش ئێمەش شتڵگە هەبوو، بەڵام پاشتر لە شار و دەوروبەرمان نەمامگەی زۆرتر کرانەوە، کە ئیتر نەمامگەکەی ئێمە پێویستی بە درێژەدان نەبوو، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە بەردەوام دەبین لە یارمەتی و پشتیوانی لە ڕوی مادی و عەمەلییەوە بۆ پارێزگاریکردنی سروشتی حەیاکە کە تەنها ناوچەیە بەسروشتی خۆی ماوەتەوە. چاندنەوەی دار لەو ناوچەیە تا ئێستاش درێژەی هەیە.

ئامانجی کۆتای وەدەستهێنانی ئیمکاناتی مادی و مەعنەوییە بۆ پرۆژەکانی ئێستا و داهاتوو بۆ ناوچە خۆجێیە دیموکراتێکان، هەروەها گۆڕینەوەی زانیاری لەگەڵ چالاکوانان و زانایان و شارەزایان لە کۆمیتەو لیژنەکانی ڕۆژئاڤا و درێژە پێدانی دێدگەیەکی درێژ مەودا لە باکوری یەکگرتوویی سوریای ژینگەیی.
لەئێستیدا ڕۆژئاڤا کەموکورتی بەرچاوی هەیە لەبواری ئەندازیاریدا لە هەموو بوارەکاندا، بۆیە ئامانجمان پەیوەندیکردن و بانگێشتکردنی خەڵکانی شارەزایە لە سەرتاسەری جیهاندا بۆ یارمەتیدانی ئەم کۆمەڵگە ژینگەییە.
لە ئێستادا هاوکاری دەکەین لەگەڵ زۆرێك لە شارەکاندا وەکوو دێرك و کۆبانی لەسەر بابەتی جۆراوجۆر لە ناویاندا چاندنی دار لە شارەکاندا، هەروەها پرۆژەی دووبارە بەکاربردنەوە. لە ئێستاشدا کار لەسەر پرۆژەی دەستەبەرکردنی ئاوی پاك دەکەین.

فەلسەفەمان

وەکوو لەسەرەوە ئاماژەمان پێدا، بەشێکی زۆر لە هەڵمەتەکەمان کۆمەککردنی پرۆژەکانی ڕۆژئاڤایە لە ڕووی مادی و کارکردنەوە بە رۆحێکی هاوپشتی جیهانییەوە. بەڵام کارەکانمان لێرەدا ناوەستێت:

ئێمە دەمانەوێت ئەم ئایدیۆلۆژیایە لەدەرەوەی ڕۆژئاڤاش گەشەپێبدەین.

ژینگە- لەگەڵ دیموکراتیەتی کۆنفیدراڵی و ئازادی ژن، کاکڵەی بنەڕەتی شۆڕشی ڕۆژئاڤایە.

وەکوو لە کتێبەکەمان – جارێکی تر ڕۆژئاڤا سەوزهەڵبگەڕێنن -کە لەم ساڵەدا بە زمانی جۆراوجۆر بڵاوبووەوە، ئێمە بڕوامان وایە کەسانی دابڕاو لە سروشت، لە خودی خۆشیان گۆشەگیردەبن و لەدواجاردا خۆشیان وێران دەکەن. ئاماجی ئێمە "ئافراندنی وشیارییەکی نوێگەر و یەکگرتنەوەیەکی رووناکبیریانەیە بەرەو کۆمەڵگەیەکی سروشتی و خۆزایی" (عەبدوڵڵا ئۆجەلان).

ئەوەی لە ڕۆژئاڤا دەگوزەرێت لەوە زیاترە تەنها پارێزگاریکردن بێت لە ژینگە لە ڕێگەی دانانی سنوورێك بۆ ئەو زیانانەی کە پێیگەشتووە، بەڵکو پەیوەندە بە درووستکردنی هاوکێشەیەك لە نێوان سروشت و خەڵکدا.

بۆگەشتن بەم ئامانجە، کارەکانمان ئەنجام دەدەین لەسەر بنەمای پرەنسیپی ژینگەو کۆمەڵگە، ئەمە تیۆرێکی کەسایەتی ئازادیخواز مۆرای بۆکچین و پاشتریش عەبدوڵڵا ئۆجەلان هەستا بە دەوڵەمەندکردنی. مەبەستی بنەڕەتیش لەمەدا ئەوەیە، کەوا سەرمایەداری مۆدێرنەتە هۆکارە بۆ خراپکردنی ژینگەو قەیرانە ژینگەییەکان، ئەمدۆخە شان بەشانی زوڵم و چەوسانەوەی خەڵك درێژەی هەیە. سەرباری ئەمانەش ئەقڵییەتی بێسنووری قازانج پەرستی ئەم ئەستێرەیەمانی نزیك کردۆتەوە لە کەناری لە ناوچوون و تێکڕای کۆمەڵگەی بەشەری لەبەرانبەر شەڕ و برسێتی و کێشە کۆمەڵایەتێکان داناوە.

بۆ زاڵبوون بەسەر ئەم ئەزمەیەی سەرمایەداریدا، کۆمەڵگەی ژینگە پارێز داواکاری بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی سیاسی و مۆراڵییە بۆ نوێکردنەوەی پەیوەندێکانی ئینسان بە سروشتەوە وەك بەشێکی دانەبڕاو.

ئاشتبونەوەی ئینسان لەگەڵ سروشتدا، بەدەستهەڵگرتن لە زوڵم وچەوسانەوەو خۆسەپاندن بەسەر سروشتدا دەستپێدەکات: دەبێت دەستهەڵگرین لەو ڕوانگەیەمان کە سەیری سروشت دەکەین وەك بێگیان و سەرچاوەیەکی هەمیشەیی. تێڕوانینی خۆمان کورتدەکەینەوە لە چەند وشەیەکی مۆری بۆکچیندا:

پەیامی کۆمەڵگەی ژینگە پارێز تەنها کۆمەڵگەیەکی بێچین و هێستیاری پلەداری نییە، بەڵکوو جێگیرکردنی ڕەوشتێکە کە تێدا مرۆڤ

دەخرێتەوە جیهانە سروشتێکەی خۆی و بە ئاگایانەیەکی تەواوەوە هەڵسوکەوت لەگەڵ چونە پێشەوەی کۆمەڵگەو سروشت دەکات.
ئێمە بڕوامان وایە گۆڕانکاری لە هەموو جیهاندا ڕوودەدات و بونی کۆمەڵگەیەکی ژینگە پارێز دەکرێت بونی هەبێت.
ئێمە لێرە لە ڕۆژئاڤا، کار بۆ وەلاتانی ناکۆکێکان دەکەین و هەوڵ بۆ بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی دیموکراتی نوێ، ژنانە و ژینگە پارێز دەدەین، هەوڵی بڵاوکردنەوەی ئایدیۆلۆجییەکەی دەدەین تا ئەو جێگایەی بەسوود بگەڕێتەوە بۆ ئینسان لە هەموو جێگەیەك.

و: گۆران عەبدوڵڵا
٢٠١٩\٨\٢٧

سەرچاوە:

[Climate & Capitalism]

کتێبی: مارکس لە ئێستادا

گفتوگۆی دەنگەکان
لەگەڵ نووسەران و ڕۆشنبیران
سەبارەت بە بیرمەندی گەورە کارڵ مارکس

بەشداربووانی ئەم مەلەفە:

-عەدنان کەریم – بێن لویس – دلێر محەمەد شەریف – هێندرێن
هێلیل تیکتین – جێگیبینس- جێسیکا کاسێ – کامیار سابیر
-کاروان عومەر کاکەسوور – پرۆفیسۆر لارس تی لی – مایکڵ مەکنەر
پێر ئاک وێستەرلاند – نزار عەبدوڵڵا – سەڵاح ئەحمەد
سیروان عەبدول – سیاوەش گودەرزی – سەران ئازاد.

بۆخوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی

گفتـووگۆ لـەگـەڵ بـێری وایزڵـەر سـکرتێری ڕێکخـراوی سۆشیالیست ئاکشن لە کەنەدا

گۆشەیەك لە کارو خەباتی بزووتنەوەی سۆشیالیستی لە کەنەدا

گفتـوگۆو ئامـادەکردنی: گۆران عەبـدوڵڵا بەڕێـوەبەری ڕۆژنامەی ئەلـیکترۆنی دەنگەکان

1- بێری وایزڵەر کێیە؟

بێری وایزڵەر:

من، نووسەر، سەرنووسەر، مامۆستا، سەندیکالیست، خوێندکاری مێژوو، ئاژیتاتۆری دادپەروەری کۆمەڵایەتی، لەسەروی هەموو ئەوانەشەوە دامەزرێنەری پارتی شۆڕشگێڕانەی سۆشیالیستیم.
لە تۆرنتۆ لە دایک بـوومە لە سـاڵی 1953، کـوڕی ڕزگـار بـوو□ی□کی هۆڵۆکۆستی جولەکەکانم، نەوەی ئاوارەکانی دەستی شەڕو سەرکوتم. دژی کۆڵۆنیاڵیزم و داگیرکاریم لە فەڵەستینەوە تا کوردستان و هەموو شوێنێکی تر لەم دونیایە.
حەزم لە مۆسیقای میللیە، لە ئارت – کلاسیک و نوێ، چێشت لێنان لە ماڵەوە، باخەوانی، گەشت و گوزار، وەرزش و ئارەزوویەکی زۆریش بۆ خوێندنەوە. لەگەڵ کۆمپیوتەریش سەرو کارێکم پەیداکردووە، بەڵام خۆم لە ئەلکترۆنیات بە دوور دەگرم، کاری ناو ماڵ، لە بیرکاریش س□نووردارم. لەگەڵ هاوسەرە شیرینەکەشمدا سی سا□□مان پێکەوە گوزەراندووە.
ن□زیکەی پەنجا ساڵم لە تەمەنم لە ناوبزوتنەوەی سۆشیالیستیدا بەڕێکردووە بۆ گۆڕینی بارودۆخی کۆمەڵگا. سەرەتای کارکردنم لە قۆناغی ئامادەییەوە دەستی پێکرد ئەوەش لە هەڵمەتێکەوە بوو لە

پەناوی دیموکراتی و مافی خوێندکاران. لەرەوە دەرگایەکی گەورەتر لەدونیابینی خەباتکردن ئاواڵە بوو، شەڕی ڤێتنام، کۆڵۆنیاڵیزمی نوێ و عەسکەرتارییەت، چەوسانەوەی کرێکاران و جودا خوازی لەسەر بنەمای ڕەنگ و ڕەگەز، بەتاڵانبردنی سەرچاوە سروشتەکان، تا دەگاتە هەڕەشەکانی بۆمبی ئەتۆمی.
کە ئاوڕ دەدەمەوە لە ڕابردووم دڵخۆشم بە کارە ڕێکخراوەکانم: هەر لە جوڵانەوەکانی خوێندکارانەوە تا وەستانەوە دژ بە کۆڵۆنیاڵیزم و هاوپشتیکردن لەگەڵ خەباتی ئازادیخوازانەی خەڵک لە ئەمریکای ناوەڕاست، یەکێتی مامۆستایان (پاش بیست ساڵ لە لایەن بیروکراتیەتی سەرکوتگەرەوە بەلاڕێدا برا)، گەورەترین و کاریگەرترین بەرەی چەپ لەناو پارتی نیشتمانی دیموکراتی(NDP) لەسەرووی هەموو ئەوانەشەوە هەوڵی بەردەوامم دژ بە زوڵم و ناعەدالەتی و هەروەها بنیاتنانی ڕێکخراوێکی شۆڕشگێڕانەی سۆشیالیستی لەم وڵاتە کە پەیوەندی هەبێت بە هاوڕێکانی ترمانەوە لە سەرانسەری جیهاندا.

2- کەی و چۆن پەیوەندیت پەیداکرد لەگەڵ مارکسیزمدا؟

بەری وایزڵەر:

پەیوەندییەکانی سەردەمی لاوێتیم لەگەڵ بزوتنەوەی خوێندکاران بۆ بەدیموکراتیزەکردنی سیستمی خوێندن، بوو بە مایەی ئەوەی بەشداری بکەم لە خۆپیشاندانەکانی دژی شەڕی ڤێتنام، لەرەشەوە پەیوەندیم پەیدا کرد لەگەڵ گەنجانی دیموکراتی نوێ و لاوانی سۆشیالیست. لە زانکۆی تۆرۆنتۆ ئەندامانی لاوانی دیموکراتی نوێ NDY باسی ئیمپریالیزمیان بۆ کردم، هەرچەندە تێڕوانینەکانیان ڤەتیس ببوەوە لە سنوری ناسیۆنالیزمی کەنەدیدا.
لە پێشانگەیەکی کتێبدا کە لەلایەن (کۆمەڵەی کاری سۆشیالیستی – LSA)ەوە ڕێکخرابوو، بۆ یەکەمین جار کۆپییەکی (مانیفێستی کۆمۆنیست)م کڕی کە پێشەکییەکەی لەلایەن ترۆتسکییەوە نووسرابوو. LSA زۆر بیرکردنەوەی لا دروووستکردم لەسەرەتادا وام هەستکرد پارتەکە زۆر ڕەقە و لە تاکتیکدا کۆنسەرڤەتیڤە، پەیوەندیم کرد بە گروپێکی ڕادیکاڵی قوتابیانەوە ناویان لە خۆیان نابوو (Old Mole)، پاشان ئەندامی کۆمەڵەی مارکسییە شۆڕشگێڕەکان، دوواتریش کۆمەڵەی کرێکارانی شۆڕشگێڕ (Revolutionary Workers League). لە کۆتاییدا LSA (League for Socialist Action) لە کەنەدادا زیاتر ڕۆشن بوو لە هەموو لایەنە چەپەکانیتر.

3- لەو کاتەوەی خۆت بە مارکسی زانییوە تا ئەم کاتە، چۆن

دەڕوانیتە ماركسـیزم و بـزوتنەوەی سۆشیالیسـتی لە كەنەدا، وە بەچ ئاراستەیەكدا دەڕوا؟

بێری وایزڵەر:

بـزووتنەوەی ماركسـیزم لە كەنەدا بە شێـوەیەكی گشتـی بـاوەشی بە خەبـاتی ئینتەرناسیۆلیسـتیدا كـردووەو خۆی دەربـازكردووە لە ناسیۆنالیزمی كەنەدی , وەك داكۆكیكەرێكی ئازادی نەتەوەكان خەباتی كردووە و پشتیوانی كردووە لە خەڵكی ئیندجنس و كیوبەك و فەڵەستین، هەروەها لایەنگیری خۆشی بۆ چینی كرێكار پیشان داوە. ماركسێكان لە ڕووی ژمارەوە لە ئێستادا كەمترن لە ساڵەكانی هەفتا و هەشتاكان، بەڵام دووبارە ڕوو لە گەشەكردنە.
كێشەیەكـی سـەرەكی لەمڕۆدا ڕوبەڕوی شۆڕشگێڕەكـان دەبێتەوه ئەوەیە كەچۆن بكرێت ئەم باوەڕە پراكتكڵی ببرێتە ناو جەرگەی چینی كرێكارو لەوێدا پارتێكی شۆڕشگێڕانە دروستبكرێت.
چارەسەری ئەم كێشەیە بە شێوەیەكی گشتی پەیوەستە بە ی□ككگرتنەوە، وە تەجسـید كردنـی ئەم ڕۆحە لە نـاو یەكێتییە كرێكارێكـان و ئەو بنەما كرێكارییـەی ناو "پارتی دیموكراتی نوێ". بە كورتی خەباتی چینـایـەتی بەرەی چەپ لە هەمـوو شـوێنێك لە پێشڕەوی دایە دژ بە بیروكراتیـەت و چوارچێوەی رابەرایەتێكەی، ئەمەش لە خۆیدا كلیلی چونە پێشەوەیە. پێویستە بزوتنەوەی ماركسی بەم ئاراستەیەدا بڕوات، یـان هەر لەو دوورە پەرێـزییەدا دەمێنێتەوە، لەوەش خراپتـر لە چوارچێوەی ئەكادمییەتدا خۆی قەتیس دەكاتەوە.
من دڵخۆشم بەو سەرھەڵدانە نو□یی□ی نێو گەنجان دژ بە سەرمایەداری، كە یەكـدەگرێتەوە لەگەڵ ئەو یـاخیبوونەی كرێكـاران لەبەرانبەر خاوەنكارەكانیان و بیرۆكراتیەتدا. ئەمە لە خۆیدا دەرگایەكە بە ڕووی دامەزراندنی پارتێكی شۆڕشگێڕدا لە داهاتوویەكی نزیكدا. دژە كاپیتـاڵزمی بەتەنهـا بەس نییـە، دەبێـت هەر ئەمڕۆ خۆت ڕێكخـراو بكەیت.

4- لە بەشێـك لە وەڵامەكەتـدا ئامـاژەت بە كەمبـوونی ژمـارەی سۆشیالیستەكان كرد لە ئێستادا لە چاو پێشووتر. ئەو پێشووە كەیە، وە هۆكاری ئەم كەمبوونە بۆچی دەگەڕێتەوە؟

بێڕی وایزڵەر:

ئەگەر ئێمە بەراوردێـك لە نێـوان ئەمڕۆ و ساڵـانی شەسـتەكان و هەفتاكانی پاش شەڕی جیهانی دووەم بكەین، جیاوازییەكان بە ڕۆشنی

دەبینرێت. بـوژانەوەی ئـابوری پێشکەوتـوو لە وڵاتـانی ڕۆژئـاوای سەرمایەداری، هاوتا بوو لەگەڵ فشاری دەوڵەت و بە حاشییەبوونی چەپی ڕادیکاڵ. سیاسەتە توندو سەرکوتگەرەکانی ستالینیش بوو بە هۆکاری دابـڕانی بەشێکی تر لە کرێکاران لە بزوتنەوەکەی. بەڵام شەڕ لە ڤێتنام و کەلتوری بەهەدەردان و زیادەخۆری، لە ئاستی جیهاندا بزوتنەوەیەکـی گەنجـانی هێنـایـە دەرەوە، نەک تەنهـا دژ بە شەڕ، بەڵکـوو دژ بە ڕەیسـیزم، سێکسـیزم، نـادادپەروەری و وێرانکردنـی سـروشت. خۆپیشانـدانەکانی مـانگی مەی ١٩٦٨ی فەرەنسـا ئەوەیـان نیشاندایـن، کە خوێندکاران ناتوانن شۆڕشی سۆشیالیستی ئەنجام بدەن بەبێ بوونی پارتێکی جەماوەری مارکسی شۆڕشگێڕ، لێرەوە چینی کرێکار لە بەرژەوەندییەکانی خۆی دوور دەخرێتەوە لەلایەن سەرکردە ستالینی و دیموکراتخوازەکانەوە.

لە ناوەڕاستی حەفتاکـان و هەشتاکانـدا، سـەردەمی زێڕینـی وڵـاتە سەرمایەدارێکان کۆتایی هات و دەرگای قەیرانکان کرانەوە. لێرەوە هێرشەکان دەستپێدەکاتەوە بۆ سەر دەسکەوتە کۆمەڵایەتێکان و ئەو دەسکەوتانەی چینی کرێکار لە ڕابردوودا بەدەستیان هێنابوو. بە شێـوەیەکی بەرچـاو هەسـت بە نەبـوونی بڕێکـی تەواو لە ڕابەرانـی سەندیکاکان و پارتە سیاسییەکان دەکرێت بۆ وەستانەوە بەرانبەر بەو هێرشانەی کە دەکرایە سەر بەرژەوەندییەکانی چینی کرێکار لە لایەن کەمپانییەکانەوە. خوێندکارانی ڕادیکاڵ بێدەنگبوون لە بەرانبەر کێشە ئابورێکانـدا. کرێکـارانی ڕادیکـاڵیش ڕووبەڕووی کێـوێک لە بەرگری بوونەوە، تەنانەت فشار خستنە سەریان لەڕێی بیروکراسییەتی کارەوە. بۆیە ژمارەی سۆشیالیستەکان “کەمبوونەوە” بە بەراورد بە گەشەی دانیشتوان و خواستی بەرگری کرێکاران.

ئەمرۆ بزووتنەوەی کرێکاری لە حاڵەتی بەرگریدا ماوەتەوە. گۆڕینی ڕابەرانی گەند□کار لە بزووتنەوەکەماندا ناکرێت جیابکرێتەوە لە ڕووبەڕووبونەوەمان لەگەڵ چوونەسەرەوەی قەیرانەکانی دەسەڵات، کە خۆیـان دەردەخەن لە کێشەکـانی ژینگە، چوونەسـەری هەڕەشەی شەڕی ئەتۆمی، پلانی دەستگرتنەوەی نەزۆکانە، پاوانخوازی دەسەڵات، ئەمانە دەبنە مایەی هاتنە دەرەوەی فاشیزمی نەتەوەیی و ڕەگەز پەرستی و ڕق بوونەوە لە پەناهەندە. قڵیشێکی گەورە کەوتۆتە نێوان دونیابینی ئەوانەی له دەسەڵاتدان لەگەڵ زۆرینەی کۆمەڵگە لە کرێکاران، ژنان و لاوان کە دژایەتێکانیـان بۆ سیسـتمی سـەرمایەداری ڕوو لە زیـاد بـوونە. کـاری سۆشیالیسـتەکان ئەوەیە ئاسـۆو ئامانجێکی ڕۆشـن و شۆڕشگێڕانە بخاتە پێش نەوەی نوێ لەکرێکارانی شۆڕشگێڕ. ئامانجمان

پەیوەستکردنیان بە ڕیزی کرێکارانی شۆڕشگێڕی جیهانییەوە.

5- ئەوە ڕێکخراوێکی سیاسیتان هەیە بە ناوی کاری سۆشیالیستی، وەکوو گروپێک لە ناو پارتی دیموکراتی نوێ کار دەکەن. کەی ئەم ڕێکخراوەیەتان دامەزراندووە؟ ئەی بۆچی لە ناو ڕێکخراوێکی سیاسین و سەربەخۆیانە کاری خۆتان ناکەن؟

بەڕی وایزڵێر:

پارتی دیموکراتی نوێ- ی کەنەدی (NDP)، پارتێکی سۆشیال دیموکراتی لاوازە. لە پاش درووستبوونی پارتی کرێکارانی بەریتانیا دروستبوو لە 1961 بە دەستپێشخەری کۆنگرەی کاری کەنەدی و CCF پارتێکی چەپی دیموکراتی کۆمەڵایەتی بوو لە 1933 درووستببوو. زوو زوو هەوڵدەدرێتNDP لە ئاستی هەرێمەکان دەسەڵات بگرێت، بەڵام هەرگیز نەیتوانیوە لە ئاستی فیدراڵدا براوە بێت. چونکە ڕابەرەکانی لایەنگیری لە سەرمایەداری و ئیمپریالیزم دەکەن. لەگەڵ ئەوەشدا لەلایەن کرێکارانی پێشڕەوەوە لایەنگیری دەکرێت، ئەوانەی نائومێد بوون لە پارتە گەورە کاپیتالیستەکانی کەنەدا، لیبراڵ و کۆنزەرڤەتیڤ. هیچ پارتێکی تر نییە لەNDP چەپ تربێت. ئەوەی هەیە پارتی کۆمۆنیستی و چەند گروپێکی بچوک لە ترۆتسکەکان و ماوەکان، جیا لەمانە شتێکی تر نییە.
ڕێگریکردن لە چوونە ناو NDP وە بە مانای ڕێگریکردنە لە گفتووگۆکردن لەگەڵ بەشێکی زۆر لە کرێکارانی هۆشیار لە ڕووی چینایەتی و سیاسییەوە لەم وڵاتەدا، ئەوە لە خۆیدا بڕیاری تێریکبونەوەو پچرانی پەیوەندییە.
سۆشیالیست ئاکشن SA هەوڵی بردنە پێشەوەو ڕێکخراوکردنی ناڕەزایەتییە کرێکارییەکان دەکات لە ناو ڕێکخراوە جەماوەرەکاندا لە ئاستی کرێکارانی کەنەدا. هەروەها دەبێت دژایەتی بیروکراتیزم بکەین لە ناو چینەکەماندا و تووڕ هەڵبدرێنە دەرەوە، وە ئەمکارە دەبێت لەگەڵ ڕێکخراوە جەماوەرەکانیشدا ئەنجام بدرێت. ئەوە باوەڕو سیاسەتمانە لە ناو سەندیکاکان و NDP دا.

پەیوەندی کاری ئێمە بە NDP یەوە، وەك بەشداریکردنمانە لە سەندیکا کرێکارەکان، لە بنەرەتدا ستراتیجیەتی ئێمە گەشتنە بە چینی کرێکار و ڕێکخراوە کرێکارەکان. هیچ پەیوەندیەکی ئایدیۆلۆجیمان نییە لەگەڵ سۆشیاڵ دیموکراتدا، ئەوە هەر وازبێنە لە کۆششە لاوازەکەی کە بەرجەستە دەبێتەوە لە NDP دا.
ناتوانرێت NDP بگۆڕدرێت، پڕە لەو خاڵە دژانەی سۆشیاڵ دیموکراسی.

ئێمە لەوێ کاردەکەین بۆ ئەوەی بەرنامەی گۆڕانێك بەرینە پێشەوە بەهاوبەشی و گفتوگۆ لەگەڵ ئەوکرێکارانەی لە قاعیدەی ئەو حزبە کاردەکەن، کە بەشێوەیەکی خێرا بەرژەوەندییە جۆراو جۆرەکانی قیادەو قاعیدەی ئەم حیزبە لێك دەترازێن و دووردەکەونەوە لەیەکتر. لە هەمان کاتدا دەمەوێت ئەوە بڵێم کەوا کارەکانی SA لەدەرەوەی NDP دایە.
لە ئێستادا SA نوێنەرێکی خۆی بە بەرنامەیەکی سۆشیالیستی ڕۆشنەوە بەشداری پێکردووە لە هەڵبژاردنی شارەوانێکاندا. هەروەها تەقریبەن ڕۆژانە خۆپیشاندانمان هەیە بۆنمونە دژ بە دەستپێوەگرتنە سەرمایەدارێکانی دۆگ فۆردی پارتی پارێزگاران لە ئۆنتاریۆ.

ئێمە بەشدارین لەو نێتوۆرکە هاوپشتییەی بۆ کوبا و ڤنزوێلا، هەروەها هاوپەیمانی چەپی کیوبەکین بۆ فشار خستنە سەر دەوڵەتی کەنەدا بۆ کشانەوەی وەبەرهێنان و گەمارۆ خستنە سەر دەوڵەتی ڕەگەزپەرستی ئیسرائیل. بەشدارین لە بەرهەڵستکاریکردنی ڕاکێشانی بۆڕییە نەوتێکان بە قازانجی دانیشتوانە سەرەتایەکانی ئەم وڵاتە وەك مافێکی ڕەوای خۆیان. سەرباری ئەوکارانەشمان هەڵدەستین بە پیشاندانی فیلم، بەستنی کۆنفرانس، گۆڕانی کۆڕو سیمنار، خوێندنەوەی ئەدەبیاتی کلاسیك لەگەڵ بە چاپگەیاندنی نامیلکەو بڵاوکردنەوەی ڕۆژنامەی سۆشیالیست ئاکشن کە ڕۆژنامەیەکی مانگانەیە لە ئاستێکی فراواندا.
تێکەڵاو بوونمان بە ND یاریدەدەرێکی باشە لە ڕووی میدیاییەوە بۆ بڵاوبوونەوەی کارو چالاکێکانمان لەگەڵ جەماوەر و بەرەی چەپدا لە ناو ئەم پارتە، ئیتر ئەمە بەشێکە لەو کارانەمان کە بەدرێژایی ساڵ ئەنجامی دەدەین.

6- بانۆری سۆشیالیست ئاکشن-SA وێنەی هەردوو کەسایەتی" لیۆن ترۆتسکی و ڕۆزا لۆکسمبۆگ"ی کە بەردەوام لە بۆ نێکانتاندا ئامادەییان هەیە. دەپرسم بۆچی ئەم دوو کەسایەتییە بوونەتە ئایکۆنی ڕێکخراوەکەتان؟

- بێری وایزڵەر:

ئێمە هیچ ئایکۆنێکمان نییە، ئەگەر ئایکۆن بە مانای سیمبولی ئاینیی بێت، یان ئامانج لەی پەرستن بێت. سەرسام بوونی سۆشیالیستە شۆڕشگێڕەکان بە لیۆن ترۆتسکی و ڕۆزا لۆکسەمبرگ، دەگەڕێتەوە بۆ بیر و ڕێسا و کارە سیاسییەکانیان کە بەرجەستەیان کردووە.
ئێمە بڕوامان بە سۆشیالیستی زانستی هەیە، بۆچی ڕێز لە کەسانێک

نەگرین کە توانیویانە نەخشە ڕێگای ڕزگاری کۆمەڵایەتی چینی کرێکاری جیهانی دابنێن؟
هەروەها هاوشانی لینین، ترۆتسکی گەورەترین مارکسیستی سەدەی بیست بوو. ئەو فۆرمەڵەی ستراتیجیەتی شۆڕشی بەردەوامی داهێنا. کە نیشانی دەدا، سەرمایەداری و باڵی لیبراڵی بۆرژوازی هیچ ڕێگا چارەیەکیان پێ نییە بۆ کۆتایی هێنان بە ستەمی سەرمایەداری.

ترۆتسکی پەیوەندی کرد بە پارتی بەلشەفیکەوە، وە بەشداری کرد لە سەرکەوتنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر لە ساڵی 1917، سوپای سوری دامەزراندو سەرکەوتووانە ڕێگری کرد لەهاتنە ژوورەوەو دەستوەردانی سوپای دەرەکی و جەنەراڵە سپییەکان. ڕابەری ناوەندی کۆنگرەی نێونەتەوەیی کۆمۆنیستەکان بوو لە ساڵەکانی یەکەمدا. شەڕی سەرەتاکانی سەرهەڵدانی بیروکراتییەتی ستالینی کرد لەگەڵ تێڕوانینە کۆنەپەرستەکانی لە دامەزراندنی “سۆشیالیزم لە یەک وڵاتدا”، زۆر بەڕۆشنی و ڕاشکاوانە دەستنیشانی سەرهەڵدانی فاشیزمی کردو چۆنیەتی وەستانەوە لە بەرانبەریدا. بۆیە باڵی چەپی ئۆپزسیۆنی درووست کرد لەگەڵ کۆنگرەی چوارەمی ئینتەرناسیۆناڵ بۆ درێژە دان بە هێڵی مارکسیزمی شۆڕشگێڕ کە تا ئەمڕۆش درێژەی هەیە.

ڕۆزا لۆکسەمبەرگ شۆڕشگێڕێکی ئینتەرناسیۆنالیستی ناسراوە. بەڕۆشنی ڕیشەی مادی ئسڵاحخوازەکانی ڕۆشنکردەوە، شوناسی ئەوانەی ناساند کە خیانەتیان لە چینی کرێکار کرد بە وەدەستهێنانی کورسی پەرلەمانی و خۆیان دایە دەست شەڕی کۆمەڵکوژەکانەوە. پێداگری دەکرد لەسەر خەباتی جەماوەری بۆ گۆڕینی سیستەمی سەرمایەداری بۆ سۆشیالیزم کە تیایدا چینی کرێکار ڕاستەوخۆ جڵەوی دەسەڵات دەگرێتە دەست. ڕۆزا دامەزرێنەری پەیوەندی سپارتاکۆسەکان و پارتی کۆمۆنیستی ئەڵمانیا بوو، وە سەرسەختانە بەرگری لە شۆڕشی ڕوسیا دەکرد لەدژی ئسڵاح خوازەکان و چەپی پەڕگیر.

سۆشیالیست ئاکشن بڕوای وایە، لیێن ترۆتسکی و ڕۆزا لۆکسەمبەرگ دوو کەسایەتی زۆر ئازا و ڕۆشن بوون، وە خاوەنی درکی تایبەت بوون بە بارودۆخی سەردەمی خۆیان. بۆیە بۆ ئێمە گرنگە لێیانەوە فێربین، لەوەش گرنگتر ئێمە دەتوانین لەو ئایدیاو میتۆدە فکریانەی ئەوان کە زادەی سۆشیالیزمی زانستین و لە ڕۆژگاری خۆیاندا پێشکەشیان بە چینی کرێکار کرد سودمەندبین، چونکە دونیای ئەمڕۆمان درێژ کراوەی هەمان دونیای دوێنێیە و خراپتریش. بۆیە ئێمە پێویستیمان بەوزانستە سیاسییە هەیە بۆ وەستانەوە بەرانبەر بەو کارەساتانەی ڕووبەڕووی بەشەریەت دەبێتەوە خراپتر لە هەموو سەردەمەکانی تر.

7- لە کەنەدا چەندین گروپ و ڕێکخراوەی چەپ هەیە، کە چی حزبێك نییە هەموویان کۆبکاتەوە. بۆچی چەپ یەکگرتوونین؟

بێری وایزڵەر:

ڕێگەی چەپ لەکەنەدا، بەبەراورد بەهاوڕێبازەکانی لە ئەمریکا زۆر باشترە، لاوازە لەگەڵ ئەوەشدا لە کەناردایە. ئەمەش لە هەنگاوی یەکەمدا دەگەڕێتەوە بۆ لاوازی هۆشیاری چینایەتی و خەباتی چینایەتی. ئەم لاوازییە لە بنەڕەتدا دەگەڕێتەوە بۆ کۆمەڵێك هۆکار کە پەیوەندە بە دامودەزگاکانی ئەم وڵاتەوە.
چینی دەسەڵاتداری کەنەدی سوودمەندن لە دەستبەسەراگرتنی سەروەتی نیوەی کیشوەری باکور، ئەو ئاسانکارییەشیان بۆ دەستەبەر بوو لە ڕێی جینۆساید کردنی دانیشتوانە سەرەتاییەکانی ئەو ناوچانەوە لە ڕێی بە کۆیلەکردن و سەرکوتکردنیان، ئەوەش بوو بە بنەمایەك بۆ خوڵقاندنی ئیستعماری کەنەدی. توانرا هاتنی شەپۆلە یەك لەدوای یەکەکانی پەنابەران بە حەقدەستێکی کەمەوە، پەیوەست بکرێن بەم سیستمەوە لەڕێگای دەستڕاگەشتنیان بەم سامانە نوێیەی کەنەدا، بەیارمەتی بانکە ئیمپریالێکانی کەنەداو کارگەکانی دەرهێنانی کانزایەکان و دەزگا وەبەرهێنانەکانی تر.

هەرچۆنێکبێت سەرباری ئەم هێزە مادییە، کرێکار بە ڕێژەی ٣٢% ڕێکخراوە، لە ئەمریکا بە ڕێژەی ١٢%. تەنها پشتیوانیکەری لە کیشوەری ئەمریکای باکوردا پارتێکی کرێکاری جەماوەرییە (هەرچەندە پەرلەمانی و ڕیفۆرمیستیشە). بەشێوەیەکی گشتی ئەحزابە بچوکە چەپەکان، تاکتیکە سیاسی ومیتۆدە جیاوازەکانیان لەشێوەی جیاوازی لە بەرانبەر یەکتردا زەقدەکەنەوە، ئەمەش تایبەتمەندی چەپە لە هەموو شوێنەکان.
مێژووی ئینشقاقات لە نێوان مارکسیزمی شۆڕشگێڕ یان ترۆتسکیزم لە بەرانبەر سۆشیال دیموکراسی، ستالینیزم، ئەنارکیزم و هەموو ئەم بەشانە لە چەپی کەنەدیدا بوونیان هەیە.
چەپ یەکگرتوو نییە، چونکە جیاوازی لە نێوان خەباتی سیاسی چینایەتی و هەروەها سیاسەتی هاوکاریکردنی چینایەتی هەیە، وەوەش ناکرێت وەلابنرێت.
ئەوەی کاری سۆشیالیست ئاکشن (SA) جیادەکاتەوە لەوانی تر ئەوەیە کەوا درێژە پێدەری مێژوویی مارکسیزمە لە کەنەدا، لە سەرەتای بیستەکانی سەدەی ڕابردووەوە تا وەکووئێستا، پابەندبوونی SA بە کاری سەربەخۆی سیاسیانەی چینی کرێکار لە ئەحزابە بۆرژوازییەکان و دەوڵەت، هەروەها پێداگرتن لەسەر کاری بەکۆمەڵ، بەرەی یەکگرتوو،

شۆڕشی بەردەوام و دیموکراتیەتی کرێکاری بووە.

تەنانەت لە ناوەندی یاخیبونی شۆڕشگێرانەشدا، ئەوکاتەی چەپەکان لەیەك بەرەی خەباتدان، ئەگەر بڵێین جیاوازێکان نەماون ئەوە کارێکی نەکردەیە. یەکگرتنی هەڕەمەکیانەی چەپ، لە چوار چێوەی یەك حزبدا، جیاوازی سیاسی لەگەڵ خۆیدا دێنێتە پێشەوە. ئەمەش وادەکات لەگەڵ دەرکەوتنی یەکەمین جیاوازی ببێتە مایەی لەبەر یەك هەڵوەشانەوە، ئەمەش لە خۆیدا دەبێتە هۆکاری وەڕەزی ئەندامان و لایەنگرانی حزبەکە.
باشترین ڕێگا بۆ داڕشتنی یەکگرتنێکی ئسوڵی، لە ڕێگای درووستکردنی دیالۆگێکی کراوە‌ و هاوکاری سیاسی لە چوارچێوەی ئەوکارانەی کە لەڕووی پراکتیکەوە هاوڕان لەسەر بە ئەنجامگەیاندنی، جگە لەوەش پاڵپشتیکردن و بەهێزکردنی دیموکراتیەتی ناوخۆیی.

8- سۆشیالیزم لەیەك وڵاتدا، لە بەرانبەردا شۆڕشی بەردەوام. ئایا ئەمە دوو ستراتیجیەتی جیاوازە و ڕەنگدانەوەی بەرژەوەندی چینایەتی جیاوازە، یان تەنها تاکتیکی جیاوازە بۆ گەشتن بە هەمان ئامانج؟

بێری وایزڵەر:

سۆشیالیزم لەیەک وڵاتدا نەک تەنها مەحاڵە، بەڵکو پاساو هێنانەوەیە بۆ بە بیروکراتیکردنی سیستەمەکە، بۆ ئەوەی لەو ڕێیەوە خەباتی چینی کرێکار قەتیس بکاتەوە بۆ بەکارهێنانیان ل□ پەیوەندی□ دپل□ماسی□کاندا لەگەڵ سەرانی سەرمایەداری لە هەموو وڵاتانی تر، لەژێر ناوی نەبوونی و هەلومەرجی مەوزوعیانە بۆ گەیشتن بە سۆشیالیزم. لایەنگرانی قۆناغ بە قۆناغ بەرژەوەندیەکانی چینی کرێکار بە شێوەیەکی ناپاکانە دەخەنە خزمەت هاوپەیمانێکانیانەوە لەگەڵ بۆرژوا لیبراڵەکان و نەتەوەچێکان، کەلەخۆیدا خەریکی خۆڕێکخستنن بۆ پاشەکشەپێکردنی ڕێکخراوە کرێکارییەکان.
ستراتیجیەتی شۆڕشی بەردەوام ڕەتیدەکاتەوە چینی کرێکار بچێتە هاوپەیمانی سیاسییەوە لەگەڵ لایەنە مالیی و دەزگا دەوڵەتێکانەوە. ئەمە بەمانای ئەوە نایەت، ئێمە نەجەنگین بۆ ڕیفۆرم و داواکاری□ دیموکراتییەکان، یان تێناکۆشین بۆ گەڕان بەدوای هاوپەیمانیدا سەبارەت بە بابەتێکی دیاریکراو. لە ئەنجامی ئەم کارە، ترۆتسکێکان دۆزەکە و داخوازێکان لێك گرێدەدەن لە پێناوی شۆڕشی سۆشیالیستیدا، خەباتکردن لە پێناوی بەدەستەوە گرتنی دەسەڵات لەلایەن چینی کرێکارەوەو ڕێکخستنی خەڵکی زەحمەتکێش لە ژێر ڕابەرایەتی پارتێکی شۆڕشگێڕدا کەدەتوانێت هێزەکان یەکبخات و ڕابەرایەتییان بکات بۆ

سەرکەوتن بەسەر کەمینەی سەرمایەداریدا.

-9 بەشێوەیەکی گشتی، چەپی ڕۆژئاوا موخالەفەتی بەئیسلامی سیاسی نییە. لەزۆر کەیسدا چەپ لە ژێر ناوی دژە ئیمپریالیستی و دژە ڕەیسیزم کاری هاوبەش دەکات لەگەڵ ئەو گروپانە کە هەڵگری فیکری ئیسلامی سیاسین. بەڕای ئێوە هۆکاری ئەمە چییە؟

- بێری وایزڵەر:

وەکو لەسەرەوە ئاماژەم پێکرد سۆشیالستەکان تێدەکۆشن بۆ کاری هاوبەش لەگەڵ هەموو مەیلو ڕەوتێك، تەنانەت ئەوانەی لە دەرەوەی بزوتنەوەی کرێکاریدان لە پێناوی وەدەستهێنانی داخوازییەکی تایبەتدا، ئەمەش بەمەبەستی بەهێزکردنی پێگەی بزوتنەوەی کرێکاری دێت لە هەموو شوێنێك لە پێناوی گەشتن بەدەسەڵات.
کەواتە بەرپرسیارێتی بنەڕەتی ئێمە لە ئاستی ناوخۆدا دژایەتی کردنی دەسەڵاتی دژ بە چینی کرێکار، لە ئاستی جیهانیشدا پشتیوانیکردنی بزووتنەوەی کرێکاری و جەماوەری دژ بە ئیمپریالیزم بە کاری خۆمان دەزانین بەتایبەت ئیمپریالیزمی کەنەدی.
باشترین ڕێگا بۆ تێکشکاندنی وەهمی دینی و شوێن کەوتنی دەسەڵاتی ئاینی دەستنانە گەردنی ئیمپریالیزمە.
ئیسلامی سیاسی بیانوی دەستی ئیمپریالیزمە بۆ دەخاڵەتکردن. خنکاندنی ئیمپریالیزم لە خۆیدا ڕێگرتنە لە گەشەی ئایینی، دژە ژنی، دژە هاوڕەگەزبوون و زۆرێکی تر لە کاری نەشیاو کە ئیستعمار و سەرمایەداری پروپاگەندەی بۆ دەکەن.

ئەو بەشەی چەپ کە خۆی سەرقاڵی دژایەتیکردنی ئیسلامی سیاسی دەکات لە ڕۆژئاوا، ئەبێتە دەستکەلای دەسەڵاتدارانی سەرمایەداری لە ڕۆژئاوا، وە پشتدەکاتە دژایەتیکردنی ئیمپریالیزم و کرێکارانی پێشڕەو لە وڵاتگەلێکی وەك کەنەدا.
ئێمە بە دەسەڵاتدارانی ئۆتاوا دەڵێین نا بۆ بایکۆتکردنی ئێران، کە ڕاستەوخۆ پەیوەستە بە پشتیوانیکردنی زایۆنیزم و دەوڵەتی ڕەگەز پەرستی ئیسرائیلەوە، بە جەستن ترودۆ دەڵێن دەستێوەردانتان ڕاگرن لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست وئەفریقا.
چینی کرێکار هەرەس دێنێ بەدەسەڵاتداری کۆنەپەرست لەڕۆژهەڵات لە ڕێگای دەستکۆتاکردنی هەژمونی ڕۆژئاوا لەسەر ئابوری و دامەزراوە جەماوەرێکانی ڕۆژهەڵات.

-10 بایەخدان بە کارێ مارکس لەمڕۆدا لە لایەن خەڵکەوە نیشانەی

زیندویی فکری مارکسیەتە، لەو کاتەی شەرعیەتی سەرمایەداری کەوتۆتە ژێر پرسیارەوە، ئایا هاوڕان لەمەدا؟

بۆری وایزمەر:

بەڵێ هاوڕام. سەرمایەداری ئێستا لەسەر ئاستی جیهان زەحمەتە بتوانێت ئەو چاکسازی و دانی مافانەی لە ڕابردوودا کردوونی و لەو ڕێیەوە شەرعیەتی وەرگرتبوو دووبارە بیانکاتەوە. ئەم سیستمە لەمڕۆدا لە ژێر باری قەرزێکی زۆر دایە.
سەرمایەداری لەمڕۆدا لەسەر کۆمەڵێك قەیران ژیان دەكات، لە هەر کاتێکدا قابیل بە تەقینەوەیە بە هەمان شێوەی ساڵی ٢٠٠٧. کێشە ئنڤایەرمەنت بە شێوەیەکی ترسناك لە ئارادایە کە لە ڕێی گۆڕینی ئاوهەواوە دەکرێت کێشەی گەورە ڕووبدات، کۆچی ملیۆنی خەڵك و شەڕ لەسەر سەرچاوە مادێکان بە هۆکاری ئەمسیستمە جیهانییە فاشیلەوە.
دەبێ چی بکرێت؟
ئەوەی گرنگە بکرێت بیری مارکسی ببرێتە ناو شوێنە سەرەکییەکانی چینی کرێکاران و لەوێش جەنگ لە پێناوی بەدەستەوە گرتنی ڕابەرایەتی بکرێت بەوپەڕی تواناوە سود لە تاکتیکەکان و پێکهێنانی بەرەی یەکگرتوو وەربگیرێت، لەو ڕێیەشەوە پارتێکی سۆشیالیستی شۆڕشگێڕانە درووست بکرێت.

11- مارکس مەبەستی لە ناکۆکییەکانی سەرمایەداری چییە؟

بۆری وایزمەر:

ناکۆکی بنچینەیی ئەوەیە کە لە نێوان سروشتی کۆمەڵایەتیی بەرهەمهێنان و مڵکییەتی تایبەت بۆ ئامرازەکانی بەرهەمهێنان، ئەنجامەکەشی درووستکردنی پاشماوەی زۆر، وێرانکردنی سروشت، پەنابردنە بەر سەرکوت بۆ درێژەدان بەم سیستمە ناعاقڵانی و زەهراوییە.
تاکە ڕێگە بۆچارەسەری ناکۆکییەکان لە ناوەڕۆکی سەرمایەداریدا، بەگشتی کردنەوەی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و بە کۆمەڵایەتی کردنەوەیەتی. بنیاتنانی ئابورییەکی دیموکراتیانە لە سەر بنەمای: بەرهەم لە پێناوی پێویستییەکانماندا و گونجانی لەگەڵ سروشتدا.
وەکوو ئەوەی کارڵ مارکس ئەم قسە بەناوبانگەی کرد “تاکو ئێستا فەیلەسوفەکان دونیایان شیکردۆتەوە، بەڵام قسە لەسەر گۆڕینیەتی” هەروەها لیۆن ترۆتسکی لە وتەیەکی بەناوبانگی خۆیدا دەڵێت: “ بارودخی سیاسی جیهان بە شێوەیەکی گشتی و تایبەت لە ڕێی قەیرانە مێژوویەکانیەوە دەناسرێتەوە کە لەلایەن پرۆلیتاریاوە ڕابەرایەتی

دەکرێت.”

12- کەنەدا وڵاتێکی فرە کەلتورو نەتەوەیە، زۆر لە گروپ و حزبی سۆشیالیستی وڵاتەکانی تر دەبینین لێرە، ئایا هیچ بەشداریەکی چالاکانەیان هەیە لەگەڵ بزووتنەوەی کرێکاری و سۆشیالیستی ئەم وڵاتە چ وەك حزب و گروپ بێت یان تاك؟

بێڕی وایزڵەر:

دەشێت چینی کرێکار لەکەنەدا زۆرترین تێکەڵە بێت لە ڕووی نەتەوەیی و کەلتورییەوە لە هەموو جیهاندا. خاوەنکارەکان حەزیان بەم تێکەڵەیە هەیە کە دەتوانن لە ڕێیەوە ئیستغلالی کرێکارانی پەنابەر بکەن بەدانی کرێی کەمتر لە لایەنی کەمی کرێ، تەنانەت جاری وا هەیە هەر نایاندەنێ، هەروەها بە ڕوحیەتێکی توندڕەوانەی جودا خوازییەوە ساردیان دەکەنەوە لە ڕێکخراوبون بۆ بەرگریکردن لە مافەکانیان. لەهەمان کاتدا چەپ دەتوانێت سوودمەند بێت لە ئەزموونی خەباتی چینایەتی کە بەشێك لە کرێکارەکان لە شوێنی پێشوتریان هەیان بووە. بەشداریکردن لە خەباتی چینایەتی و سۆشیالیستی لە کەنەدا وەکوو ئەرکێك دەکەوێتە سەر شانی هەڵسوڕاوانی پەنابەرانی سۆشیالیستی، بەهەمان شێوەش ئەرکی ئێمەیە پێشوازی لە سۆشیالیستەکان بکەین و بێنە ڕیزمانەوە.
بەتەنها لە ڕێگەی بەشدارییەکی چالاکانە لە سەندیکاکاندا، لەگەڵ هەڵمەتی دادپەروەرانەی کۆمەڵایەتی، دامەزراندنی پارتێکی شۆڕشگێڕانە کە ڕەگی لە ناو خەباتی چینایەتیدا بێت لەو وڵاتەی کە ئێستا تێیدا دەژین، کرێکارانی سۆشیالیست دەتوانن بەهرەمەندبن لە بەدەستەێنانی هەلی گۆڕانکاری پۆزەتیڤانە لێرەو هەر ئێستا. دەرگامان ئاواڵەیە. پێوەمان پەیوەستبن!

13- وەك کەسایەتی و ڕۆشنبیرێکی چەپ، بەڕای ئێوە جگە لەسەرچاوە کلاسیکێکانی مارکس چ نووسەر و گۆڤار و ڕۆژنامەیەکت پێباشە دەستی بۆ ببرێت بۆ خوێندنەوە؟

بێڕی وایزڵەر:

دەتوانم پێشنیاری زۆر کتێب بکەم. لە کتێبەکانی ڤلادیمێر لینینەوە بە تایبەت سەبارەت بە ئیمپریالیزم، کێشەی نەتەوایەتی، دەوڵەت، دامەزراندنی پارتی شۆڕشگێڕانە. لیۆن ترۆتسکی ستراتیجیەتی شۆڕشی بەردەوام، مێژوی (شۆڕشی ڕوسیا، ڕابونی ستالین)، هونەر و شۆڕش، خەبات دژی فاشیزم لە ئەڵمانیا و بەرنامەی گواستنەوە.

سەربارەی ئەم کتێبانەش پێشنیار دەکەم: جەیمس پ. کانون١، ئیرنست ماندڵ٢، کلارا زتکین (دژایەتیکردنی فاشیزم)، ڕۆزا لۆکسمبورگ (خۆپیشاندانی جەماوەری، ڕەخنەکانی لە ڕیفراندۆم، هەروەها نامیلکەکانی ٣)، ڤیکتۆر سێرج٤، فیدڵ کاسترۆ و چ گیڤارا.
ژمارەیەك نووسەری کەنەدی هەن هانتان دەدەم بۆ خوێندنەوەیان، لە کلاسیکەکان: بنیاتنانی کەنەدا، یەکتییەکی نابەرابەر نووسەر ستانڵی ڕایەرسن٥، لەسەردەمی دوواتریش کارەکانی ئیرنست تیت٦ (چالاکی شۆڕشگێڕانە لە پەنجاکان و شەستەکان)، ڕۆس دۆسن٧ "هێزو کێشەی سەندیکاکان"، کتێبەکانی جێن ڕیدێ ٨ " هەر نۆ بەشەکەی لە بابەتی کۆمۆنیستی نێونەتەوەیی"، لە نووسەرە نوێیەکانیش: فرانسوا مۆرۆ٩، بریت سمایڵی١٠، جودی ڕیبیك١١، ریتشارد فیدلر١٢ و جۆ فلیکسر١٣.
هەروەها پێشنیاری خوێندنەوەی ئەو بەرنامەو لێکۆڵینەوانە دەکەم کە سەبارەت بە سۆشیالیزم ئەنجام دراون لەوەو پێش، بابەتەکانی کاری سۆشیالیستی ١٤، پەیوەندی کرێکارانی شۆڕشگێڕ١٥. نۆ کتێبەکەی ئیڤ ئەنجڵەر١٦ کە لە ئێستادا بابەتگەلێکی گەرمن کە بەدرێژی ڕەخنە لە ئیمپریالیزمی کەنەدا دەگرێت، هەروەها کارەکانی ئیان ئەنگس١٧ " بەلاشیفە کەنەدێکان، ڕوبەڕوی ئەنثروپوسیب١٨- Anthropocene، سەوزێکی مەیلەو سوور١٩.

14- ئایا شتێکی تر هەیە کە پێویست دەکات بووترێت لێرەدا؟

بەڕی وایزڵێر:

ڕێگام پێبدەن بە کورتی باسێکی هەڵمەتەکانی کاری سۆشیالیستی بکەم. دونیا لەسەر ئاگرە، لە کالیفۆرنیاوە تا برتش کۆڵۆمبیا. لە دەشتایەکانەوە تا باکوری ئۆنتاریۆ، تا سوید، یۆنان و تا دەگاتە ئەریقا و لەوێشەوە ئاسیا، بکەریش کەمپانیا سەرمایەدارەکانە. بۆ وەڵامدانەوە بەم بارودۆخە، ئەوە تەنها سۆشیالیزمە کە دەتوانت سروشت و کۆمەڵگە لەم بارو دۆخە ڕزگار بکات.
بارودۆخی سیاسیش بە هەمان شێوە لە بارودۆخێکی پێکێشمەکێشدایە، کرێکاران بە ڕێگای جیاواز لە هەوڵی وەڵامدانەوەن بەم سیستمە جیهانییە پڕ لە قەیرانە ناجێگیرە.
قوتوبەندییە سیاسێکان بە ئاشکرا دەبینرێن. هەڵبژاردنی هەرێمیەکانی برتش کۆڵۆمبیا وئۆنتاریۆ و کیبەکو نیو برێنزویك ئەمە پشتڕاستدەکەنەوە. پارتی لیبراڵ لە ئۆنتاریۆ توشی شکستێکی گەورە هات و پارتی کۆنسەرڤەتیڤی ڕاستی تووندڕەو بە ڕابەرایەتی دۆگ فۆرد لە ٦٠% کورسێکانی بەدەستهێنا ......
بەڵام بە شێوەیەکی فەرمی NDP نوێنەرایەتی بەرەی ئۆپزسیۆن دەکات

لە ئۆنتاریۆ کە بەدەنەی ئەو حیزبە زیاتر لە کرێکاران و چەپ پێکدێت.

لە کیوبەك پارتی پارێزگارانی دژ بە ئیسلام و پەنابەرانی عەرەب و هاوکاری داهاتوی کیوبەك (CAQ) زۆرینەی کورسیەکانی پەرلەمانیان لەو هەرێمە بەدەستهێناوە لە هەڵبژاردنەکانی ئۆکتۆبەری ئەمساڵدا. بەڵام هاوپشتی کیوبەك کە پارتێکی پۆپۆلیستییە و دژ بە تەقەشوف و لایەنگری دەسەڵاتە بۆ جاری سێیەمە دەنگەکانی دەکەوێتە دواوەی دەنگەکانی لیبراڵ، کە پێشتر چەندین جار لە هاوشانی پارتی بلۆك کیوبەکوای بۆرژوازی کورسیەکانی دەسەڵاتی بەشدەکرد کە لە دەیەی ڕابردودا چەندین جار گەشتنە دەسەڵات.
لە بەری چەپی هەرێمی برتش کۆلۆمبیا (BC)، (NDP) توانیتی شکست بە پارتی لیبراڵ بهێنێت لە ٢٠١٧ و بە هاوکاری سێ لە پارتە سەوزەکان توانرا حکومەت پێکبهێنرێت.
لە چوارچێوەیەکی بچوکیشدا چەپیش لە گەشەدایە. کاری سۆشیالیستی لە چوار ساڵی ڕابردوودا دوو بەرابەر بووە. ئێمە (SA) لە ١٢ شاری ٦ ناوچەی کات جیاوازدا ئامادەییمان هەیە.
توانیمان گەشەبکەین لە ڕێی بەشداریمان لە بزوتنەوەکانی کرێکاریدا، لە پێگە کرێکارێکانی (NDP) دا. لە دژی دەستێوەردانەکای ئیمپریالیزم لە ڤنزوێلا، فەلەستین، سوریا و ئاسیا و تادەگاتە ئەفریقا.
ئەوەی ترۆتسکی پێش هەشتا ساڵ وتی بۆ هیچ کورت بینییەك هەمووی تەواوە. سەرەکیترین قەیران لە دونیای هاوچەرخدا، قەیرانی ڕابەرایەتی پرۆلیتاریایە. ئەرك و کاری هەڵسوڕاوانی کرێکاری و لایەنگرانیان، دەبێت هەموو هەوڵەکانیان بخەنەگڕ بۆ چارەسەرکردنی ئەم قەیرانە لە ڕێگەی کۆشش و خەباتکردن بۆ ڕزگارکردنی چینی کرێکار لەو کۆتو بەندە بیوروکراتیانەی کە بۆتە ڕێگر لە پێش هاوکاری و یەك ڕیزی چینەکەدا.

ئێمە هەر ئێستا توانیمان زیاتر لە پەنجا کرێکار، لە باڵی چەپی حەوت سەندیکای کرێکاریی جیاواز لە کۆنفرانسێکدا کۆبکەینەوە لە سپتامبەری ٢٩ دا، بە مەبەستی کارکردن بۆ بەستانی کۆنگرەیەکی دەستبەجێی کرێکارانی ئۆنتاریۆ و یەکڕیز بوون بۆ داڕشتنی مانگرتنی گشتی، بۆ پوچەڵکردنەوەی ئەجندا دژە کرێکارێکانی داگ فۆردی پارتی پارێزگاران. ئەنجومەنی کرێکارانی تۆرۆنتۆ چووە پشتی داواکەمان بۆ بەستنی کۆنگرەیەکی بەپەلە لەو بارەوە.
لە مێژوی ٢٥ ساڵەی کاری سۆشیالیست ئاکشندا یەکەمین جارە بەشداری

دەکەین لە هەڵبژاردنەکانی شارەوانی تۆرۆنتۆدا لە هەڵبژاردنەکانی ٢٢ی ئۆکتۆبەردا. ئێمە ڕکابەری NDP مان کرد لەوەی نەیان توانی بە ناوی پارتەکەیانەوە نوێنەریان هەبێت لە هەڵبژاردنەکەدا و لەو بارەوە شکستیان هێنا، بۆیە ئێمە هەوڵی خۆمان ڕاستەوخۆ خستەگڕ بۆ ئەوەی بەرنامەی کرێکاری بەرینە ناو هۆڵی شارەوانی.
چۆن سۆشیالیستەکان ڕوبەڕووی بیروکراتیەتی کۆنسەرڤەتیڤ دەبێتەوە لەناو سەندیکاکان، بە هەمان شێوەش لە بەرانبەر باڵی ڕاستی NDP دەوەستێتەوە لە ڕێگەی درووستکردنی کوتلەی سۆشیالیستی لەناو ئەو پارتە.

SA دیارترین باڵی ئۆپزسیۆنی چەپە لە کەنەدا. هیچ ناوەندێکی شۆڕشگێڕ ناتوانێت دەورو نەخشی ئەم ڕێکخراوە نەبینێت لە پەیوەند بە کرێکارانەوە.
ئێمە ئەو هاوپەیمانییەمان لەگەڵ سۆشیالیست ئاکشنی ئەمریکا (SA-USA)، هەروەها لەگەڵ هەموو ئەولایەنە نێونەتەوەییە شۆڕشگێڕانە کە لایەنگیریان هەیە بۆ کۆنگرەی ئینتەرناسیۆنالی چوار. ئێمە پێکڕا کۆشش دەکەین بەوەی لە تووانامانداب ێت دژ بە ڕاوڕوتی دەسەڵاتدرێتی ئیمپریالیزم.
ئێمە شەڕی بۆڕێکانی نەوت و غاز دەکەین و بەرگری لە مافی دانیشتوانی ڕەسەن و کرێکارانی پەناهەندە دەکەین. بزووتنەوەی ژینگە پارێزی لەم دوایانەدا سەرکەوتنێکی گەورەیان بەدەست هێنا لەوەی لەڕێی دادگای فیدراڵیەوە توانرا ڕێگا لە کەمپانی ترانس ماونتن پایپلاین (Trans Mountain pipeline) بگیرێ کە بۆرییە نەوتێکان هاوتەریبی ئەو بۆڕیانە دەبات کە ٦٤ ساڵ پێش ئێستا لە لایەن کەمپانیای کیندەر مۆرگن (Kinder Morgan) ەوە ڕاکێشراون و لە ئەلبێرتاوە بۆ کەنارەکانی بریتش کۆڵۆمبیا دەروات، ئێستا لیک دەکات.

سەرۆك وەزیرانی کەنەدا جەستن ترودۆ بەردەوامە لە پاڵپشتیکردنی ئەو پرۆژەیە و لە لایەکی تریشەوە وا پیشان دەدات کە لایەنگری لە دانیشتوانە سەرەتاییەکانی کەنەدا دەکات. بۆ ئاگاداریشتان ترودۆ گەورەترین تەندەری ناردنە دەرەوەی گازی شلی ئیمزاکرد کە لە ڕێگەی بەندەرەکانی ڕۆژئاواوە بەرەوە بازاڕەکانی ئاسیا بەڕێدەکرێت.
بۆ ڕێگەگرتن لە بڵاوبونەوەی وزە کاربۆنێکان و گۆڕینی بە وزەی سەوز، پێویستە چینی کرێکار لەو زووترین کاتدا بێتەمەیدان.
سۆشیالیست ئاکشن هانی کرێکاران دەدات بۆ بەگشتی کردنەوەو دەست بەسەرداگرتنی کەمپانیا گەورەکانی نەوت و گازدا کە دەتوانێت لەو

ڕێیەوە هیچ کرێکارێك بێ کار نەمێنێتەوە. هەروەها ئێمە دژی یەکێتی ئەوروپا و هەموو سیستمە کاپیتالیستێکانی ترین کە سەرچاوەی شەڕو نەهامەتین بۆ چینی کرێکار خەڵکی زەحمەتکێش.

لەو بۆشاییەی کە لە ئاکامی فەشەلی ڕیفۆرمخوازەکانەوە هاتەکایەوە شاهێدی گەشەی سەرکوت و تەنانەت دەرکەوتنی بزوتنەوە فاشستێکانین لە چەشنی ئاسۆی ئاڵتونی (Golden Dawn) ی یۆنانیین. ترۆتسکێکان سەلماندیان لەڕیزەکانی پێشەوەی ڕووبەڕووبونەوەی باڵی ڕاستدان لەگەڵ بەرگریکردن لە مافە دیمەوکراتێکان لە ئاستی جیهاندا.
ئێمە دەتوانیین بنیاتنەربین بە پشتبەستنمان بە بیری سۆشیالیزم، بەو مەرجەی یەك خاڵ بە ڕۆشنی لەبەر چاوبگرین: چارەسەر لە ڕێگای هەڵبژاردنەکانەوی نییە، چارەسەر لە ڕێی بازاڕی زاڵمانەی سەرمایەدارییەوە نییە. شۆڕشی کۆمەڵایەتی تاکە چارەسەر بۆ وەڵام دانەوە بەم بارە ناهەموارە، ئەوەش لە ڕێگای دەستگرتن بەسەر سەرچاوە سەرکێکانی بەرهەمهە□ناندا، وەکئەوەی کۆرێکان کردیان پێش ٥٧ ساڵ، وە داڕشتنی پلانێکی دیموکراتیانە کە بگونجێت لەگەڵ سروشتدا. ئەمە تاکە ڕێگایە کە مرۆڤایەتی بتوانێت لێیەوە درێژە بە ژیان بدات.
ئەمە ئەو کارەیە کە سۆشیالیست ئاکشن بۆی درووست بووە لە کەنەدا. ئێمە بەهەموو تواناماەنەوە کاردەکەین لە چەندین بواردا. بەردەوام لە هەوڵی پەیوەندی و درووستکردنی گفتووگۆداین لە ئاستی ناوخۆو هێزە شۆڕشگێڕە جیهانێکاندا. ئێمە دەزانین و ئارەزوویەکی بەهێزمان هەیە لەو بارەوەو دڵنیایین سەردەمی ئێمە بەڕێوەیە.
بژی چینی کرێکاری جیهانی، نەمان بۆ بازاڕی ئازاد و نەهامەتێکانی.
بژی خەباتی فیمینیزم و خەبات لە پێناوی ئابورییەکی سۆشیالیستیدا.
کرێکاران بۆ پێشەوە بۆ بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات.

تۆرنتۆ – کەنەدا
٢٠١٨

بۆ زیاتر ئاشنابوون بە ڕێکخراوەی سۆشیالیست ئاکشن و کەسايەتی بێری وایزڵەر کلیکی ئەم لینکانەی خوارەوە بکەن:

/https://www.facebook.com/SocialistActionCanada

/https://socialistaction.ca

واین لێرە …. نووسینی: ناس و دامیان ماڕڵی – وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

واین لێرە
بەڵێ
ئەوەی کە لێرەیە بۆ خەڵکە

ئارامی، ئارامی، ئارامی
شایستەی هەموو شتێکە
ئارامی، ئارامی، ئارامی
ئەگەر کەسێکت خۆشدەوێت

هێی تۆ دامیان
بالێرەوە بڕۆین تا ئەوسەر

هەندێک لە زیرەکترین گەمژەکان
ناتوانن زمانی مۆمیاکراوەکانی میسر بخوێننەوە
ئاڵا لەسەر مانگ دادەنێن و
ناتوانن نانێک بۆ زگی برسی پەیدابکەن

گوێ بە گەنجان نادەن
وەک ئەوەی داهاتوو پێویستی بەوان نەبێت
بەڵام گیانلەبەران دەپارێزن لە باخچەی ئاژەڵان
چونکە مەیمونی شامپازی پارەیەکی زۆر درووست دەکات

میدیا ئاوا تاڵانی دەکات
پیشاندانی لادێیەک وێنەی دڕندە
لەسەر شاشەی تەلەفزیۆنەوە
زاناکان ئێستاش ناتوانن باس لە ئەهرامەکان بکەن، هاها

بانگخوازێک ژیان دەکات
لەسەر پیشاندانی پەراسوی منداڵێکی بچکۆلانە

بەگشتگیرکردنی وێنەی وێنەکان
ئیتر ئەمەیە وێنەکە
کڕینی پانت□□کی خاکی
لە هەموو ناکاوێکیشدا دەڵێی ئندیانا جۆنس

زێڕەکانیان دزی، دەستنووسەکانیان دزی،
تەنانەت ئێسکی ناو زەویشیان دزی
هەندێک لە خراپترین وێنەگرە ڕۆژنامەوانێکان کە هەرگیز شتی وام
نەبینیوە
خراپترین دەخاتە ڕوو تا دونیا بیبینێ
ئیتر ئەوە بۆ ئەبەد پیشان دەدرێت
بۆیە کەسانێک لە ڕۆژئاوا□
هەرگیز ناڕۆن بۆ ڕۆژهەڵات
وەک ئەوەی هەست بکەن لە ماڵی خۆیانن

خەڵک بەلاڕێدا دەبرێت لەلایەن ئەم دەسەڵا تەوە
کاتێک ئەم جانەوەرە گەورە دەبێت
خەڵکی بۆ کو□ ب□□ن؟

من لە نەوەی شا سولەیمانم
نە د□د□□ین و نە کۆپی دەکرێین
دی ئێن ئەی ور□ بەرزیم
کەنەخشاوە لەسەر ڕوحم و بۆ هەمیشە خاوەنی خودا دەبم

بەڵێ، سابالی. ئەمەیە ئارامی.
ئەوەی باپیران پێیان وتم
دۆزینەوەی دونیایەک پێش ئەم دونیایە.
ئەو دونیایە لە کاتی خۆیدا لەگۆڕ نرا
لێرەوە، لەناو ئەم سەروایەوە دەدۆزرێتەوە
تەنها لێرەوە.

سەیرە، ئێمە لە دایک دەبین هیچ نازانین،
ئایا لەدایک بوین و هەمووشتمان زانی؟
ئێمە هۆشیارانە گەورەدەبین،
یان تەنها باڵامان بەرزدەبێت؟

ئەتوانی بیرکردنەوە بخوێنیتەوە؟
ئەتوانی ناولەپ بخوێنیتەوە؟
سەیرە، دەتوانی درک بە داهاتو بکەیت؟

دەتوانی زریان ببینی کە دێت؟
زەوی تەخت بوو ئەگەر زۆر بڕۆشتیتایە دەکەوتیتە خوارەوە
ئێستا زەوی خڕە
ئەگەر شێوەکە بگۆڕێت هەموو کەسێک پێدەکەنێ.

ڕێژەیەک لە پیاوان
ناتوانن زۆربەی ئەو شتانەی قسەی لەسەر دەکەن بیان سەلمێنن
کەچی هێشتا ئامad□ نیین بگەڕێن بۆ ڕاستێکان.

مامۆستاکانی زانکۆ کە خۆیان وەک زانا و هۆشیار پیشان دەدەن
پێیان بڵێ دەرمانێ ب□ پزمین ئەو کاتانەی ئاو بە لوتیانا دێتە
خوارێ
دەوڵەمەندەکان تیمار دەکرێن، ئەو کاتانەی ئێمە بریندار دەبین
ئێسکێکمان دەشکێت بە قوڕو پوش دەیپێچینەوە
ئەتوانی نیشانەکان بخوێنیتەوە؟
ئەتوانی ئەستێرەکان بخوێنیتەوە؟
ئەتوانی ئاشتی بەرقەرارکەیت؟
ئەتوانی شەڕی شەڕ بکەیت؟
ئەتوانی سەیارە لێبخوریت و مانگا بدۆشی؟
سەییرە
ئێستا ئەتوانی بژێی سەرباری هەموو تەنگەژەکان؟

شێتییە ئەو کاتەی ڕاستی بەخەڵک دەڵێی
نازانی چۆن کاردانەوەیەک دەکات.
لە زاڵمەکان دەترسێی، چونکە خەڵکانێکی نەزانن
تۆ لە ڕاستی دەترسێی،
ئارامت هەبێت جارێ.

کێ تەوراتی نووسی؟
کێ قورئانی نووسی؟
ئەوە هەورەبروسکە بوو هەناسەی دابە زەوی و داینەسۆرەکان لە
دایکبوون؟
نەفرەت
کێ وشەکانی درووستکرد؟
کێ ژمارەکانی درووستکرد؟
ئەی ئەوە چ سحرێکە لەسەر مر□ق؟
هەموو شتێکی ئەم هەسارەیە دەپارێزین لەناو قوتویەکدا و
لە مایکرۆو□یف□کدا تاقی دەکەینەوە

هەرچییەک ببێت ئەمە هەر دەژێین
ڕەنگ چییە؟ پیاو چییە؟ مرۆڤ چییە؟
هەموو شتەکی سەر زەوی بەکار دەنین
دەیخەین، ڕەشی دەکەینەوە، تەکی دەدەین
هەوڵدەدەین پارەمان هەبێت.

زەویمان هەیە، چەندین دڵمان هەیە
کەواتە ئەتوانم وەک جاک نیکلسون پاڵبدەمەوە
زەق زەق سەیری یانەی لیکەرس بکەم
لە دونیایەکی پڕ لە ٥٢ فێڵباز
قەرەجەکان، ئامادەبوون لە دانیشتنە ڕوحەکاندا، نوێژە نهێنەکان
ئەوانە پڕوپوچین؟

لە خوڵییە پرژاوەکانی سەر شانتەوە هیوایەک بگرەوە بۆ ڕۆژ
وەکوو کەسانێک بووکە پەڕۆیینەیەکیان لە وێنەی من بەدەستهێنا
دەرزییەکیان لە دەمارەکانم چەقاند
بەڵام هەستی پێناکەم
هەندێکجار وەک بەشێک لە من، بەڵام ڕۆحێکی ڕاستەقینەی گەورەم
بەدەستهێنا
من ناترسێم .... من ناترسێم

هەوڵ نەدەی خۆت بە ڕەحمەوە هەڵبواسی
وەکوو سەربازێک هەر لە حەوت ساڵییەوە
لاشەی مردویەکم لە باوەش گرتبوو
هەستم دەکرد هەواش هەواش سارد دەبێتەوە، ئاه..
بۆچی هەر یەکەمینجار هاتینە ژیانەوە
ئەگەر ژیانمان هەر ئاوا دەڕوا
نەفرەت.

ئەمە دەگونجێ لەگەڵ هەموو زانا و گەڕیدەیەک
سابالی، ئارامی، بەڵێ

....

ژێدەر:

سابالی – ئارامی – بە زمانی بەمبارای وڵاتی مالی
جاک نیکڵسەن: ئاکتەرێکی ئەمریکییە.
لیکەرس: تیمێکی یاری سەبەتەیە لە لۆسئەنجەلس.

سەرچاوە:
https://genius.com/Nas-and-damian-marley-patience-sabali-lyrics

تێبینی:
ئەم شیعرە لە ژمارە 5 ی گۆڤاری کێلەن بڵاوبۆتەوە.

شۆڕشێك لە مەترسیدایە ... نووسینی: ئێدوارد هانت

شۆڕشێك لە مەترسیدایە
نووسینی: ئێدوارد هانت
و: گۆران عەبدوڵڵا

-__________

شۆڕش لە ڕۆژئاوا لەسەر بنەمای دژە سەرمایەداری و بەدەستهێنانی مافی ئۆتۆنۆمی بۆ کورد و دەستەبەر کردنی مافەکانی ژنان درووست بوو، ئێستا لەبەرانبەر ترسی لە ناوچووندایە. ڕەنگە ئیدارەی ترامپ پشتی لێبکات.

-____

لە باکوری ڕۆژهەڵاتی سوریا، کوردەکان ڕابەرایەتی هێزەکانی سوریایی دیموکرات (SDF) دەکەن بۆ تێکشکاندنی دووایین سەنگەرەکانی دەوڵاتی ئیسلامی بە شێوەیەکی یەکجاری. ئەم هەوڵە بە ئۆپەراسیۆنی گەمارۆ دەناسرێت و بە کۆمەکی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا دەچێتە ڕێوە.
بە پێی وتەبێژی ئەمریکێکان، هێزەکانی سوریایی دیموکرات هەستان بە پاککردنەوەی ناوچەکانی باغۆز و دەشیشە لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی سوریا، وە ئێستاش دووایین بەش لە دۆڵەکانی ڕوباری فوراتی ناوەڕاست پاکدەکەنەوە.
بەپێی وتەکانی سین ڕایان کۆڵۆنێڵی ئەمریکی لە ١٨ی سپتامبەر: “سەرکەوتنی هێزەکانی سوریایی دیموکرات لەو ناوچانە ئەوە

دەگەیەنێت کە ئیتر داعش هیچ ناوچەیەکی لەبەردەستدا نەماوە."

شەڕڤانە کوردەکانی سوریا ناوەڕۆکی سەرەکی هێزەکانی سوریایی دیموکرات پێکدەهێنن، وە لای چەپی جیهانی ناسراون. لەچەند ساڵی ڕابردوودا، ڕابەرایەتی شۆڕشێکی کۆمەڵایەتی بەرچاویان لە ڕۆژئاوادا کرد، لە بەشی باکوری سوریا. تێدەکۆشن بۆ بنیاتنانی ناوچەیەکی ئۆتۆنۆمی، ناوچەیەکی دژە سەرمایەداری کە تێیدا کورد بەهرەمەند بێت لە مافی چارەی خۆنووسین و تێکشکاندنی ئەو سیستەمەی کەلەسەر بنەمای هەڵاواردنی جنسی دامەزراوە.
ئامانجەکانی شۆڕشی کورد لە سوریا وایان لێدەکات دۆستێکی قبوڵکراو نەبن لای ئەمریکا. سەرباری ئەوەی بەرپرسە ئەمریکێکان چەندین جار ئاماژەیان بە هێزەکانی سوریایی دیموکرات کردووە وەك هێزێکی کاریگەر دژ بە داعش لە سوریا، لەگەڵ ئەوەشدا واشنتن دژە دیدی خۆی نەشاردۆتەوە لەبەرانبەر شۆڕشی ڕۆژئاوا.
لە کۆتایی ئەمساڵەدا (٢٠١٧) ئیدارەی ئەمریکا گڵۆپی سەوزی بۆ دەوڵەتی تورکیا هەڵکرد بۆ تێکشکاندن و داگیرکردنی عەفرین، یەکێك لە سێ کانتۆنەکانی ڕۆژئاوا.
لەم ماوانەی دووایشدا ئەمریکا فشاری بۆ سەرکردە سەربازێکانی کورد دەهێنا بۆ ئەوەی مەنبەج چۆڵبکەن، ئەو ناوچەیەی هێزەکانی سوریایی دیموکرات لە ٢٠١٦ لە هێزەکانی دەوڵەتی ئیسلامییان پاکیانکردەوە.

ڕۆشن نییە چۆن سەرۆك ترامپ بیر لە هەموو ئەوانە دەکاتەوە، لە کاتێکدا ستایشی کورد دەکات وەك: " شەڕکەرێکی باش، خەڵکێکی زۆر زۆر باش" بەڵام پێشتر هیچ نیگەرانییەکی پیشان نەدا بەرانبەر بە چارەنووسیان.
ئەو قیەمەی ترامپ بەرجەستەی دەکا – سەرمایەداری ئەمریکا، دەسەڵاتێکی پلۆتۆکراتیك، دژە ژن – بەدڵنیاییەوە دژی هەموو قییەمەکانی ڕۆژئاوایە.

لەگەڵ ئەوەشدا بەشێك لە بەرپرسە باڵاکانی ئەمریکا چەختیان لەوە کردەوە کەوا بەردەوام دەبن لە یارمەتیدانی هێزەکانی سوریایی دیموکرات، هەروەها وەزیری بەرگری جەیمس مەتیۆ لەمانگی حوزەیرانی ڕابردوو بەڵێنیدا: " بە ئاسانی ئەم ڕێکخراوە وەلا نانێین، چونکە دەوڵەتی ئیسلامی تێکشکان و ڕێگرە لەسەر هەڵدانی."
لە دانیشتنێکی کۆنگرێسدا لەهەمان مانگدا سیناتۆری مارینلاند "کریس ڤان هۆڵەن" پرسیاری لە وەزیری دەرەوە مایك پۆمپیۆ کرد "بەڵێن دەدەی لەوەی لەلایەن تورکیا و ڕەجەب تەیب ئەردۆغانەوە نەکەویتە بەر هەڕەشەو کوردەکانی سوریا بە گورگان خوارد نەدەیت؟" وەڵامی

دایەوە ” بەهیچ شێوەیەك مەبەستێكی ئیداری نییە بۆ فڕێدانی ئۆبجێكتێكی زەردی گەورە.”
هەروەها مانگی ڕابردوو ئیدارەی ترامپ بڕیارەكەی پێشووی سەرۆكی پێچەوانەكردەوە بۆ كشانەوەی هێزەكانی ئەمریكا لە سوریا.

ترامپ بەردەوامە لە ڕاڕاییەكانی و بەوەش زۆرێك لە چاودێران دەیانەوێت بزانن پاشتر چیدەكات. كوردەكان لە سوریا بەردەوامن لەوەی نەك هەر پێداگرن لەسەر ئازادكردنی ناوچەكانیان بە شێوەیەكی یەكجاری لە ژێر دەستی داعش، بەڵكو بۆ بەسەرنجام گەیاندنی شۆڕشە كۆمەڵایەتییەكەیان لە ڕۆژئاوا.
ماشێنی جەنگی زلهێزەكان كە كاران لە ناوچەكە ئەوە دیاریدەكەن چ شانسێك كراوەیە لە پێش كوردەكانی سوریا. سەرۆكی سوریا بەڵێنی دەستبەسەرداگرتنەوەی ڕۆژئاوای دا. سەرۆكی توركیا ڕەجەب تەیب ئەردۆگان چەندین جارو بەردەوام هەڕەشەی ئەوەی كردووە كەوا ئەو ئەزموونە تووندڕەوەی كورد دەڕوخێنێت. یارمەتێكانی ئەمریكاش لە باشترین حاڵەتی خۆیدا هەمیشە مەرجدار بووە، بەردەوام لە ترسێكی گەورەدایە لە لایەن ئیمپراتۆرییەتی ئەمریكاوە.

سەركەوتنەكان و شكستەكان

ئەزمونی عەفرین و مەنبەج ناڕاستگۆیی ئیدارەی ترامپیان بۆ كوردەكان دەرخست.
لە كانونی دووەمی ساڵی ٢٠١٧ هێزەكانی دەوڵەتی توركیا بە ڕەزامەندی ئەمریكا هێرشیان كردەسەر عەفرین و ئەو كانتۆنەیان وێرانكرد تا مانگی ئازار و بوونە مایەی كۆچی بە كۆمەڵ.
نزیكەی پێنج سەد كەس لە خەڵكی سیڤیل و هەشتسەد كەس لە شەڕڤانانی كورد بوونە قوربانی ئەو هێرشەی توركیا.
زیاتر لە سەدان هەزار كەس لەو ناوچەیە دەربەدەر بوون و تاكۆتایی مانگی ئەیار ١٣٤٠٠٠ هەزار كەس بە ئاوارەیی مانەوە. ئەوانەی لە عەفرین ماونەتەوە ڕووبەڕووی كاری دڕندانە دەبنەوە لەلایەن دەسەڵاتدارەكانی ئەو ناوچەیەوە كە لە لایەن توركیاوە پشتیوانی دەكرێن.

كوردەكانی سوریا ڕووبەڕووی بەرنگارییەكی گەورە دەبنەوە لە منبەج، پاش ئەو هەڕەشانەی ئەردۆغان بۆ بەردەوامبوونی هێرشەكانی لە عەفرینەوە بۆ منبەج. بەرپرسە ئەمریكێكان و توركەكان ڕێك كەوتوون لەسەر ئەوەی شەڕڤانە كوردەكان لەو ناوچانە بكشێنەوە.
لەجیاتی بەرگریكردن لە كوردەكانی سوریا، كەچی بەرپرسە ئەمریكێكان

بڕیاری ئارام کردنەوە دەدەن و بڕیارە هێزەکانی ئەمریکاو تورکیا ئێشکگری هاوبەشیان هەبێت لەو ناوچەیە.
ڕێککەوتن شکستێکی گەورەیە بۆ شۆڕش لە ڕۆژئاوا. پاش دەرکردنی ڕێکخراوی دەوڵەتی ئیسلامی لە منبەج، کوردەکانی سوریا بە شێوەیەکی زۆر سەرنج ڕاکێش ئیدارەی ناوچەکەیان کرد، ئەمریکێکان خۆیان ستایشی ئەو بەڕێوەبردنانێ دەکێن.
پاش سەردانەکەی جۆن ڕێد لە وەزارەتی بەرگری ئەمریکاوە لە مانگی تەموزدا بۆ منبەج باسی لەوەکرد کە چۆن ئازادانەو بێترس بە ناو کۆڵانەکاندا سوڕاوەتەوە کە پێشتر لە بن دەسەڵاتی داعش دا بووە.
ڕێد لەو بارەوە وتی: " بەڕاستی ئەوەی بینیم بێ وێنە بوو."

سیناتۆری نیو هامپشیر جانی شاهین، کە هەمان ئەزمونی هەبوو لە دووایین سەردانیکردنی بۆ ئەو ناوچەیە، وەزیری دەرەوەی ئاگادار کردۆتەوە کە: "چەندە سەرسامە بە کارەکانی هێزی سوریایی دیموکرات، وە ئەو ناوچەیە بەتەواوی ئارامە."

پاڵنەرەکانی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا

هەرچەندە ئیدارەی ترامپ ئارەزووی لە ناوبردنی دەستکەوتەکانی کوردی سوریایی دەکرد لەعەفرین و منبەج، لەگەڵ ئەوەشدا بڕیاریدا، گرنگە پارێزگاری لە هەندێك لایەنی هاوبەشیان بکات لەگەڵ هێزەکانی سوریایی دیموکرات.
سوپای ئەمریکی لەگەڵ هێزەکانی سوریایی دیموکرات بە هاوبەشی دەستیان گرت بەسەر باکوری خۆرهەڵاتی سوریادا کە خاوەنی گەورەترین چاڵە نەوتە لەو وڵاتەدا. نزیکەی هەزاران سەربازی ئەمریکی لە بنکە سەربازێکانی هەموو ئەو ناوچانێدا بڵاو بونەتەوە.
بەردەوام بەرپرسە ئەمریکێکان باس لە گرنگی مانەوەی هێزە سەربازێکانیان دەکەن لەو ناوچەیە بۆ دڵنیا بوونیان لە ڕوخانی دەوڵەتی ئیسلامی. بەرپرسێکی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا بەناوی بریت ماکگورك وتی: " ئێمە جارێك هەر لە سوریا دەمێنینەوە و چەق دەکەینە سەر نەمانی داعش بەیەکجاری." پاش مانگێك جارێکی تر و بەرپرسێکی تر بە ناوی جەیمس جەفری جەختی لە مانەوەیانێ کردەوەو وتی: " ئێمە پەلەمان نییە لە جێهێشتنی سوریا."

ئەمریکێکان بەسوود وەرگرتن لەو بارودۆخە بە دوای مەرامی سیاسی ترەوەن. وەکوو سەرەتا هێزە سەربازێکانیان بەکار دێنن بۆ فشار خستنە سەر سەرۆکی سوریا بەشار ئەسەد، هەروەها ناڕەحەتی درووستکردن بۆ یارمەتێکانی ئێران و ڕوسیا بۆ حکومەتی سوری.

ژمارەیەك لە بەرپرسە کۆن و نوێیەکانی ئەمریکا دەڵێن ڕەنگە بتوانیین ئامانجەکانمان لە سوریادا بێنینە دی – گۆڕانی دەسەڵات – وەکوو بەرپرسێکی پێشوتری ئەمریکی بەناوی ئەنتۆنی بلینکن وتی: ” ئەگەر بتوانن ڕوسیا لە سوریا دووربخەنەوە کە پشتیوانیکەرێکی زۆر مەحکەمە بۆ ئەسەد، ئەوە مەزێندە دەکرێت بەشار لەدەسەڵات وەلابنرێت” .
لە مانگی ئاب دا بەرپرسی باڵای بنکە سەربازێکانی ئەمریکا CENTCOM جۆزێف ڤۆتێڵ وتی: ” تۆوەگلانی ئەمریکا لە سوریا پەیوەندیەکی زۆری بە ڕوسەکانەوە هەیە، ئەمەش بەشێکە لە نمایشی زلهێزەکان لە ناوچەکانی جێنفوزی یەکتر.

ئێرانیش ڕۆڵی هەیە لە مانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە سوریا، وەك بەشێك لە بەرپرسەکانی ئیدارەی ترامپ ئاماژەیان پێداوە.
لە مانگی حوزەیران دەیقد ساتەرفیڵد بەرپرس لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا بە کۆنگرێسی ڕاگەیاند کەوا “ هێزەسەربازێکانی ئەمریکا، سوریا جێناهێڵن، ئەگەر ئێران پێشتر ئەو وڵاتە جێنەهێڵێت. هەر بڕیارێکی تایبەت بە مانەوەی هێزەسەربازێکانی ئەمریکا لە هەر شوێنێکی سوریادا. A- ئەوە بڕیاری سەرۆکایەتیە. B- ئەو بڕیارەش بە شێوەیەکی بڵاوە پەیوەندی بە دەرچونی ئێرانەوە هەیە لە سوریا.”
پاش مانگێك لەو قسانەی سەرەوە، وەزیری دەرەوە مایك پۆمپیۆ بەهەمان شێوە نامەیەکی پەیوەندیداری لەو بارەوە ئاراستەی کۆنگرێس کرد و تیایدا باسی لەوە کرد کەوا سەرۆك ترامپ بڕیای کۆتایی خۆیداوە سەبارەت بە سوریا، لەوەی “بونی ئێران لە سوریا خاڵێکی بنەڕەتییە بۆ ئێمە، لەگەڵ ڕێزگرتن لە چۆنیەتی چوارچێوەی کارەکانی US لە سوریادا.” پۆمپیۆ ئەوەشی وتی: ” من بڕوای تەواوم هەیە کە ئەم بڕیارە بەمشێوەیەی خۆی دەمێنێتەوە.”

کەواتە یارمەتییە بەردەوامەکانی ئەمریکا بۆ هێزەکانی سوریایی دیموکرات لە باشترین حاڵەتدا ئەوەیە، ئەگەر بەرپرسە ئەمریکێکان ڕێگای تریان دۆزییەوە بۆ گەشتن بە ئامانجەکانیان، ئەوە بەدڵنیاییەوە پشت لە کورد دەکەن. پاش هەموو شتێك بەرپرسە ئەمریکێکان بە شێوەیەکی بڵاو پێیان وایە SDF “کار بۆ ئێمە دەکەن و چاو ساغیمان دەکەن.” ئەمە قسەی جەنەراڵ ڕیموند تۆماس بوو سەرێکی هێزە تایبەتێکانی ئەمریکا.

پرسیاری گەورە

سەرباری ئەوەی ئیدارەی ترامپ لەم کاتەدا بڕیاری مانەوەیان داوە

لە سوریادا، پرسیارە گەورەکە ئەوەیە ئایا ئەمریکا بەردەوام دەبێت لە کارکردن لەگەڵ کوردەکانی سوریا؟
بۆ چەند مانگێك کۆمەڵێك لە بەرپرسانی ئێستا و پێشوو گفتووگۆیان لەسەر ئەوە بوو کەوا کاتی ئەوە هاتووە پەیوەندی لەگەڵ کورد ببرین و تەرکیز بخەیەنەوە سەر پەیوەندێکان لەگەڵ تورکیا، هاوپەیمان لە ناتۆ.
لەگەڵ ئەوەی تورکیا و US پەیوەندێکانیان بە شێوەیەکی زۆر تێکچووە بەتایبەت لەم ساڵانەی دوواییدا و بەتایبەت پاش ئەوەی بەرپرسە تورکەکان ئەمریکایان تاوانبار کرد بەوەی دەستی هەبووە لە کودەتا کەی تەموزی ٢٠١٦ دا دژ بە سەرۆك ئەردۆگان، بۆیە ئیدارەی ترامپ قورسی زۆر دەبینێت لە زیندووکردنەوەی پەیوەندێکان. لە مانگی ئابیشدا ئیدارەی ترامپ سزای ئابوری و تەعریفەی گومرکی زیاتری خستە سەر تورکیا، کە بووە هۆکاری قوڵبوونەوەی زیاتری ئەزمە ئابورێکانی ئەو وڵاتە.

لە هەمان کاتدا، پەیوەندییە شڵەژاوەکەی نێوان ئەم دوو وڵاتە ڕێگر نەبوو لە کاری هاوبەشی سەربازی ئەم دوو دەسەڵاتە. لە ئێستادا بەشێوەیەکی هاوبەش کار دەکەن لە پارێزگای ئەدلەب بۆ ڕێگرتن لە هاتنە ناوەوەی دەسەڵاتی حکومەتی سوری، کە نزیکەی ٣ملیۆن لە خەڵکی سیڤیل و ٣٠ هەزار چەکداری توندڕەوی دژ بە ئەسەد لەو پارێزگایە گەمارۆ دراون. لەم ماوەیەیەشدا سەرۆك ترامپ وتی: " تورکیا بەشێوەیەکی گشتی زۆر یارمەتی داین لەم بارو دۆخەدا."

لەم دووایانەدا وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا بڕیاری دامەزراندنی دبلۆماتکاری پێشو جەیمس جەفری دا وەك نوێنەرێکی تایبەت سەبارەت بە بارودۆخی سوریا، ئەمەلە خۆیدا هەڵگری پەیامێك بوو بۆ تورکیا کەوا ئەمریکا خوازیاری کاری هاوبەشە لەگەڵ حکومەتی تورکیا سەبارەت بە بارودۆخی سوریا. ساڵانی ڕابردوو جەفری بانگەوازی پەیوەندییەکی گەرمتری دەکرد لەگەڵ تورکیا. لە کانونی یەکەمیش بە کۆنگرێسی وت: " پەیوەندی ئەمریکا و تورکیا بۆ ئێمە بڕاوەیە." داوای لە‌ هاوپیشەکانیشی دەکرد: " ئەم پەیوەندییە مەپچڕێنن."

هەروەها جەفری ئاماژەی بەوە دەکرد کەوا پەیوەندی ئەمریکا لەگەڵ کوردەکان، نزیکبونەوەمان لە ترکیا قورستر دەکات. هەروەها باسی لەوەدەکرد کەوا بەرپرسە تورکەکان سەیری شۆڕش لە ڕۆژئاوا دەکەن وەك پرۆژەیەکی پارتی کرێکارانی کوردستان PKK کە ڕێکخراوێکی کرێکاری توندڕەوە و دەیەیەکە حکومەتی تورکی شەڕی دەکات. هەروەها وتی: “ زۆر بۆڵە بۆڵ هەیە لەلایەن تورکەکانەوە لەو بارەوە."

بەتەماشاکردنی بارودۆخەکە، کورد لەسوریا ڕووبەڕووی چارەنووسێکی نادیار بۆتەوە، ئەوە سەرباری هەڕەشە جۆربەجۆرەکانی تر لەسەر وجودیان. هەرچەندە بەرپرسە ئەمریکێکان تا ئێستا بەردەوامن لە یارمەتیدانیان، بەڵام ئەوەی دەمێنێتەوە ببینین فشارەکانی تورکیا یان لایەنەکانی ترە لەسەر ئەمریکا کە وابکات چوار چێوەی کارەکانی ئەمریکا بگۆڕێت.

بەهەرحاڵ ئەگەر ئەمریکا پشت لە کوردەکان بکات، نەك هەر قوربانی بە پاڵەوانەکانی شەڕی دژە دەوڵەتی ئیسلامی دەدات، بەڵکو شۆڕش لە ڕۆژئاوا دەخاتە مەترسییەوە، بە ئومێدترین ئەزمونی دیموکراتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.

سەرچاوە:
https://www.jacobinmag.com/2018/10/rojava-isis-syrian-kurds-united-states-military

---

سۆشیالیزمەکەی کارڵ مارکس، بەهەزاران لە دیموکراتەکان لە ئامێز دەگرێت

نووسینی: WorldTribune
June 28, 2018
وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

لە یادی 200 ساڵەی لە دایکبوونی کارڵ مارکس لە مانگی ڕابردوو Teen Vogue ئاماژەی بەوەکرد کەوا "بیروڕای کۆمۆنیزم لەوەی زیاتر پێت وا بێ گەشەی کردووە."

دەزگای یادکردنەوەی قوربانیانی دەستی کۆمۆنیزم لە ڕاپرسیەکی گشتیدا ساڵی پار بۆیان دەرکەوت کە زۆرینە پێیان باشە ژیان بکەن لە و□ا□ت□کی سۆشیالیستی یان کۆمۆنیستیدا. لە 44% وەڵامیان ئەوە بوو کەوا سیستەمی دڵخوازیان سۆشیالیزمە، 42% کاپیتالیزمیان پێباشتر بوو، 7% وتیان کۆمۆنیزم.

لە ڕۆژنامەی نیۆرک تایمز لە 5ی ئایار نووسرابوو " ڕۆژی لە دایکبونت پیرۆزبێت کارڵ مارکس. لەسەر حەق بوویت!"
برادفۆرد ڕیچارد سۆن لە ڕاپۆرتێکیدا لە " واشنتن تایمز" لە 15ی ئایار نووسیتی: " نەوەی هەزارەی دووەم ئەوانەی سۆشیالیزمیان پێ باشترە لە کاپیتالیزم هەوڵدەدەن پارتی دیموکرات لە ڕووی ئابورییەوە بۆ ئاراستەی چەپدا بڕوات، پێت وایە ئایدیۆلۆژییەک بوبێتە مایەی کوشتنی 100 ملیۆن کەس ڕەوایەتی لەدەست داوە لە ئێستادا، بەڵام سۆشیالیزم دەگەڕێتەوە بۆ شێوەیەکی جیاواز."

دیموکرات سۆشیالیستەکانی ئەمریکا لە ڕاپۆرتێکدا ئاماژەیان بەوە داوە کە لە پاش هەڵبژاردنەکانی 2016 وە ژمارەی ئەندامەکانیان لە 5000 وە زیادی کردووە بۆ 35000، هەروەها لە 40 ناوەندی ڕێکخراوبوونەوە بوونەتە 181 ناوەند.

ئەلیکزاندەر کواسیۆ- کورتیز" "Alexandria Ocasio-Cortez" ئەندامی دیموکرات سۆشیالیستەکانی ئەمریکا لە 26ی جون لەهەڵبژاردنەکانی ناوچەی 14ی نیۆرک بۆ نوێنەرایەتی لە پەرلەمانی وڵاتە یەکگرتووەکاندا، توانی دەنگی زۆرینە بێنێت و کورسی نوێنەرایەتی لە دیموکراتەکان وەربگرێت کە ماوەیەکی زۆربوو بە ڕەقیب بوون.
چەند کەسانێک لەو دیموکراتانەی کە ناویان هاتووە بۆ هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی لە 2020 بڕوایان بە سۆشیالیزم هەیە.
سیناتۆر کریستن جیلیبراند لە نیۆرک و سیناتۆر بیرنی ساندەرز لە ڤێرمۆنت، پشتیوانیان لە " زەمانی کار – "federal jobs guarantee" کرد کە سیناتۆر کۆری بۆکەر مانگی ڕابردوو پێشکەشی کرد.

بۆکەر وتی: " زەمانی کار دەبێت بەشێوەیەکی جدی وەربگیرێت. دابین کردنی زەمانی کار بۆ خۆی دەبێتە هۆی ڕەخساندنی هەلی کاری ڕۆژانە، وە لە ڕێی پێشبڕکێی بازاڕی کارەوە دەتوانرێت کرێ ببرێتە سەرەوە، هەروەها زەمانەتکردنی قازانج بۆ هەمووکرێکاران."
هیلاری کلینتن لە قسەو باسێکیدا مانگی ڕابردوو وتی: لەوانەیە پێگە سەرمایەدارێکەم هۆکار بووبێت لە دەنگ نەهێنانمدا لە بەرانبەر ساندەرز لە پاڵاوتنەکانی دیموکرات لە 2016 دا.

هیلاری کلینتۆن لە کۆبونەوەی باڵای سەرکردایەتیدا لە نیۆرک وتی: " زەحمەتە ئەوە بزانیت، بەڵام مەبەستمە بیڵێم، ئەگەر لە کۆنگرەی هەڵبژاردنەکاندای و 41% ی دیموکراتەکان سۆشیالیستن یان خۆی نمایش دەکات وەک سۆشیالیستێک. پرسیارێکم لێدەکرێت " ئایا تۆ

سەرمایەداری؟” منیش دەڵێم بەڵێ، بەڵام بەشێوەیەکی ڕێک و پێکی یاسایی و بەرپرسیارێتی؛ دەزانی ڕەنگە تیابچیت، ‘ ئای خودایە، ئەمە سەرمایەدارە!'”.

دەیڤد نۆرث سەرۆکی پارتی یەکسانی سۆشیالیستی لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا وتی: ” ئاماژەکان وا دەردەکەون کە سەردەمێکی نوێ لە خەباتێکی شۆڕشگێڕانەی کرێکاران دەستی پێکردووە. سەرکەوتنی ترامپ تەنها هێمایەک نییە، بە درێژایی سەدەی بیستەم و بەتایبەت پاش شەڕی جیهانی دووەم، وڵاتە یەکگرتووەکان وەک پارێزەرو بەرگریکەرێکی سیستمی سەرمایەداری لە جیهان هەڵسوکەوتی دەکرد، بەڵام ئیتر ناتوانێت ئەو ڕۆڵە بگێڕێت.”

ماریۆن سمث بەرێوەبەری دەزگای قوربانیانی دەستی کۆمۆنیزم وتی: گرنگە هەردوو حیزبی باڵادەست بتوانن ئەپزسیۆنی مارکسەکان تێپەڕێنن و گرنگە لە ناوخۆیاندا ڕێ بەباوەڕی فاشیلانەی کۆمۆنیستی نەدرێت، باوەڕێک بەڵگەی سەد ساڵەمان لەبەر دەستە کە مارکسیزم بەکەڵک نایەت.”

-————————————————

پەراوێز:

—Alexandria Ocasio-Cortez

ئەلیکزاندەر کواسیۆ- کورتیز – ژنێکی گەنجی تەمەن 28 ساڵان لە بنەماڵەیەکی کرێکارەوە چۆتە ناو سیاسەتەوە و ئەندامی دیموکرات سۆشیالیستەکانە. بردنەوەی کورسی نوێنەرایەتی ناوچەی 41ی نیۆرک، دەنگۆیەکی گەورەی نایەوە لە میدیای ئەمریکادا. چوونکە یەکەمینجارە کەسایەتییەکی سۆشیالیست لە گروپێکی سۆشیالیستییەوە پایەیەکی ئاوا بەدەست بهێنێت. بۆزانیاری زیاتر دەربارەی ئەم کەسایەتییە کلیکی ئەم لینکەی خوارەوە بکەن.

https://www.youtube.com/watch?v=B1qTwMX1EFY

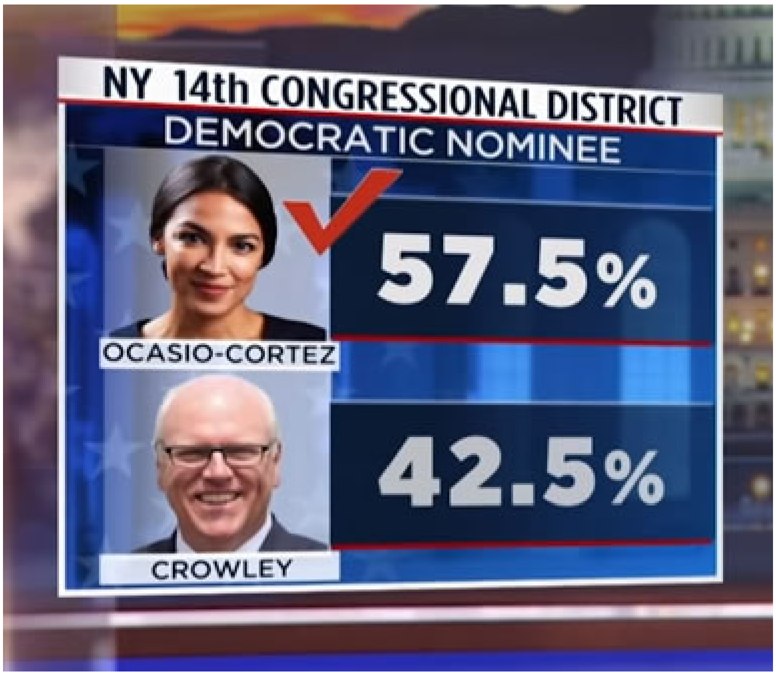

کتێبی " مارکس لە ئێستادا" لە چاپ هاتە دەر

مارکس لە ئێستادا، مەلەفێک بوو ماڵپەڕەی دەنگەکان بە یارمەتی چەند هاوڕێیەک لە 2010وە وەک پرسێکی ڕۆشنبیری دەستی پێبرد، لەو بارەوە ڕووی کردە کۆمەڵێک نووسەر بە میتۆدی فیکری جیاوازەوە، بۆ ناسینی جێگاو ڕێگای مارکس.
ئەم پرۆژەیە درێژەی کێشا تاوەکوو 2017 و ئەنجام وەک کتێبێک بەچاپکراوی کەوتە بەردەستی خوێنەران. شایانی باسە لە درێژەی ئەو ماوەیەدا چەندینجار هەوڵی چاپکردنمان دا بەڵام بە هۆکاری جیاواز کارەکە ئەنجام نەدرا.

ئەم کتێبە لە ئێستادا لە کتێبخانەی (جێژوانی خوێنەر و ئەندێشە) لەشاری کەرکوک، چەمچەماڵ – کتێبخانەی چەرموو، سلێمانی کتێبخانەی ئەندێشە دەستدەکەوێت. لە داهاتوویەکی نزیکیشدا دەگاتە کتێبخانەکانی تر لە شارو شارۆچکەکانی تری کوردستان.

بەشدار بووانی ئەم مەلەفە:
عەدنان کەریم – بێن لویس – دلێر محەمەد شەریف – هەندرێن – هەلیل

تیکتین – جەگیبینس- جەسیکا کاسڵ – کامیار سابیر – کاروان عومەر کاکەسوور – پرۆفیسۆر لارس تی لی – مایکڵ مەکنێر – پێر ئاک وەستەرلاند – نزار عەبدوڵڵا – سەڵاح ئەحمەد – سیروان عەبدول – سیاوەش گودەرزی.

داڕشتنی پرسیارەکان: نیهاد جامی، گۆران عەبدوڵڵا
وەرگێڕانی بابەتە ئینگلیزەکان بۆ سەر زمانی کوردی:
ڕێژ ئەحمەد و نەجات عەزیز
ئامادەکردن و سەرپەرشتیاری مەلەف : گۆران عەبدوڵڵا
دیزاینی بەرگ: ڕێدا مدحەت
چاپی یەکەم 2018 کەرکوک، چاپخانەی ڕوئا بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە

ڕێز لێنان لە کارڵ مارکس وەک شۆڕشگێڕێک پاش 200 ساڵ لە دایک بوونی

نووسینی: کەڤن زیس و مارگرێت فڵاوەر
وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

لە ساڵی 1848 کارڵ مارکس نووسیتی: " فەیلەسوفەکان تەنها جیهانیان شیکردۆوە بە ڕێگای جیاواز، بەڵام ئامانج گۆڕینیەتی".
لە یادی 200 ساڵەی کارڵ مارکسدا، جەخت دەکەینەوە سەری وەک هەڵسوڕاوەکی سیاسی زیاتر لەوەی وەک فەیلەسوف و ئابوری ناسێک کە زۆرترین و گرنگترین شیکردنەوەو لێکدانەوەی کردووە بۆ سەرمایەداری و لەو بوارەشدا ئەڵتەرناتیف و مۆدێلێکی تری ئابوری برەو پێداوە.
لە "مانیفێستی کۆمۆنیست"دا مارکس نووسیتی: " مێژووی کۆنی هەموو کۆمەڵگەکان، مێژووی خەباتی چینایەتی بووە." بڕواشی وابوو گۆڕانی سیاسی لە ڕێی ئەو خەبات و تێکۆشانەی نێوان چەوساوەو چەوسێنەرەوە ڕوودەدات، چونکە ئاکامی ئەو چەوسانەوەیە دەبێتە مایەیی ململانە و ڕووبەڕوو بونەوە. مارکس شۆڕش بە داینەمۆی چوونە پێشەوەی مێژوو دەزانێت.

ڕیشەی خەباتی سیاسی مارکس سیستمی ئابورییە، کە بە دوای خۆیدا پێکدادانی چینەکانی لەگەڵ خۆیدا هێناوە. ئەم ململانێیانە لە ڕەوتی مێژوو خۆی نیشانداوە لە کۆیلەکان دژ بە کۆیلەدارەکان، جوتیاران دژ بە زەویدارەکان و لە سیستەمی سەرمایەداریشدا کرێکار دژ بە خاوەنکار.

مارکس خەباتگێڕێکی سیاسی بوو، دەیویست جیهان بگۆڕێت.

ئیمانویەل والێرستن لە چاوپێکەوتنێکیدا دەڵێت: " مارکس لە ژیانی خۆیدا بە تەنها بیرمەندێکی دابڕاو نەبووە لە نێوان کتێبەکانی مێزخانەی لەندەن لە بەریتانیا، بەڵکو هەمیشە شۆڕشگێڕێکی سەرسەختبووە لە کارە شۆڕشگێڕەکانی سەردەمی خۆیدا، بە هۆکاری هەڵسوڕانە سیاسەکانی لە فەرەنسا دەرکرا، لە سەردەمی لاوێتیشدا بەهەمان شێوە لە بەلجیکا و ئەڵمانیا دەریانکرد. لە سەردەمی نوشوستی شۆڕشەکانی 1848 دا دورخرایەوە بۆ بەریتانیا.
هەروەها لە ڕێی گۆڤار و ڕۆژنامەکانەوە تەرویجی بۆ بزوتنەوە کرێکارەکان دەکرد. لەهەر ڕێگایەکیشەوە گونجاو بوایە بۆی یارمەتی و پشتیوانی لە ناڕەزایەتییە کرێکارەکان دەکرد. دواتر لە ساڵەکانی 1864 تا 1872 بو بە سەرۆکی " ئەنجومەنی نێونەتەوەیی کرێکاران – International Workingmen’s Association"
یەکەمین ڕێکخراوەی کرێکاری بوو کە سنوورەکانی نەتەوەیی بڕی. لە 1871 بەرگری کرد لە "کۆمۆنەی پاریس"، یەکەمین ئەزمونی سۆشیالیستی لە مێژودا."

وایەرشتاین لە درێژەی قسەکانی خۆیدا باسی لە ڕۆڵی مارکس کرد لە ڕێکخستنی خەڵک لە ئاستی نێودەوڵەتیدا. هەروەها چالاکبونی مارکس لە بواری ڕۆژنامەگەریدا.... لەو بوارەشدا هەوڵی دابینکردنی بژێوی خۆشی دەدا، بەڵام هەرگیز بێ لایەن نەبوو لە بیرو بۆچونەکانیدا و هەمیشە ڕۆژنامەوانێکی سەقامگیر بوو.

لە تەمنی 24 ساڵیدا ڕۆژنامەیەی کە سەرنووسەری بوو، وتاری توندی دژ بە دەسەڵاتی پروسیا دەنووسی و بڵاودەکردەوە، هەربۆیە لە ساڵی 1824 لە لایەن دەوڵەتەوە ڕۆژنامەکە داخراو و مارکسیش دوورخرایەوە بۆ پاریس و لە "1844"یش لە پاریس دەرکرا.
لە 1848 مارکس و ئەنگڵز "مانیفێستی کۆمۆنیست"یان بڵاو کردەوە.
مانیفێست ڕاگەیاندنی " پەیوەندی کۆمۆنیستەکانی برۆکسل" بوو بە بنەماکانی سۆشیالیزم.
مانیفێستی کۆمۆنیست تاوەکوو ئەمڕۆش وەک بنەمایەک بۆ سۆشیالیزم

سەیردەکرێت. لە تەمەنی 45 ساڵییدا بە شورای گشتی یەکەمین کۆنفرانسی نێونەتەوەیی هەڵبژێردرا، کە خۆی چالاکانە کاری دەکرد بۆ ئەنجامدانی ساڵانەی ئەو کۆنفرانسە.
دیدگای سۆشیالیستانەی مارکس هیچ پەیوەندییەکی بە دیکتاتۆرییەتی تاک حزبی یەکێتی سۆڤیەتەوە نییە کە خۆیان بە سۆشیالیست یان کۆمۆنیست دەزانی. بەلای مارکسەوە پرسیارەکە ئەوە نەبوو، ئەگەر دەوڵەت کۆنترۆڵی ئابوری کردووە، پرسیارەکە ئەوە بوو ئایا کام چین دەوڵەتی کۆنترۆڵکردووە. تەنها کاتێک کۆمەڵگە دەتوانێت سۆشیالیزم بەرقەرار بکات، ئەو کاتەی دەسەڵات بەدەست کرێکارانەوە بێت.

ئەرکی ئێمە: دەرخستنی نایەکسانی، دامەزراندنی سیستمێکی نوێی ئابوری.
مارکس جەخت دەکاتەوە سەر سەرمایەداری کەوا چۆن هەلومەرجەکەی ڕەخساوە بۆ کەڵەکەی سەرمایە. وا سەیری مارکسیزم دەکرا پاش سەردەمی ڕیغان – تاتشر و کۆتایی یەکێتی سۆڤیەت کە بەسەر چووە، بەڵام پاش نزیکەی 40 ساڵ لە لیبراڵیزمی نوێ، نایەکسانی سەرمایەداری جیهانی بێ کۆت و بەند، هەژارکردنی 99%ی خەڵک و کۆکردنەوەی سامان لە دەستی 1% بۆتە ڕاستییەکی حاشا هەڵنەگر.

ڕاپۆرتە سەربەخۆکان لە یادی مارکسدا:

” جێی سەرسوڕمان نییە پاش چەند دەیەیەک لە لیبراڵیزمی نوێ، گەورەترین بەڵگە لەسەر سەرمایەی ئازادی دان و چرونک سوور، کۆکردنەوەی سامانیان لە دەستی 1% کۆمەڵگە کەمکردەوە بۆ 0.1%. ژمارە کۆتاییەکان ئەوەمان پێ پیشان دەدەن، ئەو هەشت ملیاردێرەی جیهان (کە لە سەر عارەبانەیەک جێیان دەبێتەوە) سامانەکانیان بەقەی سامانی نیوەی دانیشتوانی کەمدەرامەتی جیهانە یان نزیک دەبێتەوە لە کۆی سامانی 5.3 ملیار کەس. ئەوەی جێی سەرسوڕمانە ئەو ژمارەیە لە ساڵی 2016 بە 62 ملیاردێرەوە خاوەنی ئەو سامانە بوون، لە 2010 بە 300 ملیاردێرەوە ئەو توانایەیان هەبوو. ئەمە ئەو ڕێگایەیە کە لێیەوە کەڵەکەی سەرمایە دەکرێت، دەکرێ لە ڕێڕەوە ئەفسانەی ئابوری ئازاد بناسرێت.”
لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکادا سێ کەس سامانی 50% خەڵکی ناوخۆییان لە ژێر دەستدایە، واتە کۆی 160 ملیۆن کەس یان 63 ملیۆن خێزانی ئەمریکی.” نزیکەی یەک لە پێنجی ئەمریکیەکان سەروەتەکەیان سفرە یان خوار سفرە. ئەو ڕێژەیە زۆر زیاترە لە ناو ڕەش پێستەکان و پەناهەندەکانی ئەمریکای لاتین، ئەوەش بە هۆکاری دەیان ساڵەی مامەڵەی ڕەگەز پەرستانە.

لە هەندێ شوێنی کار لە ئەمریکادا، داهاتی بەڕێوەبەرێکی هەزار جار زیاترە لە داهاتی کرێکارێک. کەواتە کرێکارێ نە سەدەی دەوڵەت بە ئەوەی بەقەی داهاتی ئەو بەڕێوەبەرەی دەست بکەوێت کە ئەو لە ساڵێکدا دەستی دەکەوێت.
ناکۆکی لە نێوان بەرهەمهێنان و بڵاوبونەوەی هەژاری و نائەمنی ئابوری، لەگەڵ کارامەیی لە بەرهەمهێنان و پێداویستییەکانی خزمەتگوزاری، وە لەگەڵ نەدان لە بەشداریکردن لەو داهاتەدا، هەروەها بەکاربردنی سەرچاوە سروشتەکان و تەکدانی ئاوهەوا، ئەمانە وا دەکەن خەڵک نا سەرکەوتوویی ئەم سیستمی سەرمایەدارییە باشتر بناسن.

لە ساڵی 2017 بە پێی ڕاپۆرتێکی " ناشناڵ ڤیو" ئەوەی پیشاندا، لە ڕاپرسییەکدا دەرکەوتووە کە نزیکەی 40% ی خەڵک لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکادا " سۆشیالیزم بە باشتر دەزانن لە سەرمایەداری." لە ڕاپرسیەکی تردا کە دەزگای (YouGov) لە ساڵی 2016 دا پێی هەستا، ئەوەی خستە ڕوو، ئەوانەی تەمەنیان لە 30 ساڵ کەمترە بە ڕێژەی 43% سۆشیالیزمیان پێ باشتر بووە لە سەرمایەداری لە بەرانبەر 32%. وشەی سۆشیالیزم لە 2015 زۆرترین گەڕانی بۆ کرابوو لە ماڵپەڕەی (/www.merriam-webster.com)
بە پێی وتەی " Peter Sokolowsk" وشەی سۆشیالیزم لە لیستی سەرەوەی ئەو وشانە بوو کە گەڕانی بۆ کرابوو لە چەند ساڵی ڕابردوودا.
لە ساڵی 2014 دا کەسایەتی ئەکادمیست و مارکسی ناسراو " David Harvey " لە بابەتێکدا بە ناونیشانی "حەڤدە خاڵی دژ بەیەک و کۆتایی سەرمایەداری" نووسیتی: " ناکۆکیەکان دەبنە مایەی گەڕانی گەورە: لە بارو دۆخێکی سیاسی ئاوادا، کە توندو تیژیەکان و بەرانبەرکێکان بە شێوەیەکی فراوان زیادیان کردووە لە جیهاندا، هەرلە (تورکیاوە تا میسر و بەرزایل و سوید لە ساڵی 2013 بەتەنها) ئەمە زۆر و زۆرتر ئەوە دەردەخا کە بومە لەرزەیەک لە چەشنی شۆڕشەکانی پۆست کۆلۆنیالیزمی ساڵی شەستەکان بێنەتە پێشەوە، لە یارییەکی مناڵانەش دەچێت."

ئەم گەڕانە چۆن ڕوودەدا؟

وەڵامەکە بە ئەوانە دەگەڕێتەوە کە کاری بەردەوام دەکەن لە پێناوی گەڕاندا. (Youssef El-Gingihy) لە ئیندیپێندن لە بارەی یەکیک لەو ئەگەرانەوە دەنووسێت:
" گواستنەوەی سەرمایەداری بۆ بەدیلێکی سیاسی و سیستەمێکی ئابوری، بە دڵنیاییەوە کاتێکی زۆری دەوێت، تەنانەت ئەگەر ئەو کارە لەڕێی

شۆڕشیشەوە ئەنجام بدرێت. بەهەمان شێوەی گەشەی دەرەبەگایەتی بۆ سەرمایەداری لە ڕێی دوانەی پیشەسازی (ئابوری)، شۆڕشی فەرەنسا (سیاسی)، لەرێوە بۆرژوازی جێگای ئەرۆستکراتەکانی گرتەوە کەوا پاش شەری ناوخۆی ئینگلیز لەسەدەی حەقدە دەرکەوتوبون."

ئەمە شاهەدی گواستنەوەیەکی لەسەر خۆین لەگەڵ پێشکەوتنەکی بەرچاو لە پرۆژەی دیموکراتی ئابوری کە دەرفەت بە کرێکاران دەدات کۆنترۆڵی بەرهەمهێنان بکەن لە ڕێی کاری هەرەوەزییەوە، هەر لەرێوە کۆمەڵگە دەرفەتی کۆنترۆڵکردنی دەبێت بەسەر داهاتەکانیدا و لە ڕێی بانکی گشتییەوە کارە مالییەکانی خۆی ڕێک دەخات. ئەمانە جۆرێکن لە تێکۆشان بە درووستکردنی شێوە ئابوورییەک لە خزمەتی خەڵکدا بە درووستکردنی هیچ قەیدو بەندێک بۆ کرێکاران، کە بە هۆکاری ماشێنی ئۆتۆماتیکییەوە ژمارەیان کەم دەکات. زۆرێک لەم مۆدێلە نوێیەی ئابوری لەسەرەتای گەشەکردنی خۆیدایە.

مارکس بڕوای وایە: " هیچ سیستەمێکی کۆمەڵایەتی لە ناو ناچێت، ئەگەر پێشتر هێزی بەرهەم هێنانەکەی گەشەی نەکرد بێت، بەهەمان شێوە پەیوەندییەکی باڵاتری بەرهەم هێنان ناتوانێت جێگرەوەی پەیوەندییە کۆنەکە بێت ئەگەر لە ڕووی مادی و کۆمەڵایەتییەوە گەشەی نەکردبێت لەناو چوار چێوەی سیستەمە کۆنەکەدا."

وانەکانی کارە مارکس ئەوەمان پیشاندەن، کە دەبێت خەباتی چینایەتی زیاتر تیژ بکرێتەوە، لەڕێی پیشاندانی نادادپەروەرەکانی سیستەمەکە خۆیەوە، لەو ڕێیەشەوە جێگرەوەی سیستەمی کاپیتالیزم ئامادە بکرێت.

By Kevin Zeese and Margaret Flowers.

سەرچاوە:
https://popularresistance.org/for-200th-birthday-marx-as-an-activist/

ئایا مارکس گرنگی خۆی هەرماوە؟ … نووسینی: پیتەر سینگەر*

میراتی کارڵ مارکس چییە، پاش 200 ساڵ لە دایکبوونی؟

وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

-______________

لەیادی 200 ساڵەی کارڵ مارکسدا لە 5ی ئایاری 1818 زیادەڕۆیی نابێت ئەگەر بڵێین پێشبینیەکانیان گۆڕی، تیۆرەکانیان بێنرخکرد و بیرو باوەڕیان کردە شتێکی بەسەر چوو. ئەی کەواتە بۆچی لە سەدەی بیست و یەکدا گرنگی پێدەدرێت؟

لە ساڵی 1949 وە پاش سەرکەوتنی کۆمۆنیستەکانی چاینە لەشەڕی

ناوخۆدا لەسەردەمی ماو تسی تۆنگەوە تا دەگاتە ڕوخانی دیواری بەرلین، 40 ساڵ پاشتر. گرنگیدان بە مارکس کارێکی بێوێنە بوو، لە هەر دە کەسێدا چوار کەسی سەر گۆی ئەم زەوییە لە ژێر دەسەڵاتێکدا گوزەرانیان دەکرد کە بە خۆیان دەوت مارکسی. وە لە زۆربەی وڵاتەکانی تریشدا مارکسیزم ئایدیۆلۆژیای باوی چەپەکان بوو. لە هەمان کاتدا سیاسەتی بەرەی ڕاست دادەڕێژرا لەسەر بنەمای دژایەتی کردنی مارکسیزم.
بەڵام لەگەڵ ڕوخانی کۆمۆنیزم لە یەکێتی سۆڤیەت و وڵاتە هاوڕێبازەکانی، کاریگەری مارکس کەمبووەوە.

لەیادی 200 ساڵەی مارکسدا کە دەکاتە 5ی ئایاری 1818، زیادەڕۆیی نابێت ئەگەر بڵێین پێشبینەکانیان گۆڕی، تیۆرەکانیان بێنرخکرد و بیرو باوەڕیان کردە شتێکی بەسەر چوو. ئەی کەواتە بۆچی لە سەدەی بیست و یەکدا گرنگی پێدەدرێت؟
ناوبانگی مارکس زۆر بە خراپی ناشیرین کرا بە بەنەی ئەو ڕژێمە سەرکوتکەرانەی کە ناویان لە خۆیان نابوو مارکسی، لەگەڵ ئەوەی هیچ بەڵگەیەک نییە بۆ ئەوەی بیسەلمێنێت کە مارکس ئەم دڕندایەتییەی قبوڵ دەکرد.

کۆمۆنیزم بەشێوەیەکی خراپ تا ئاستێکی زۆر هەرەسی هێنا، چونکە وەک ئەوەی کە کاریان پێکرد لە یەکێتی سۆڤیەت و چاینە لە سەردەمی ماوتسی تۆنگ، فەشەلیان هێنا لەوەی بتوانرێت ئاستی گوزەرانی خەڵک بگەیەنرێتە ئاستی گوزەرانی وڵاتە سەرمایەدارەکان.
ئەم نائومێدییە هیچ کاریگەرییەکی لەسەر دیدگای مارکس نییە، چونکە مارکس ئەم وێنەیەی نەکێشاوە، وە
هیچ گرنگیدانێکی بە شێوە ژیانی کۆمەڵگەی کۆمۆنیستیش نیشان نەداوە. هەر بۆیە کۆمۆنیزم کێشەی قوڵی هەیە وە مارکس کورتی هێنابوو لە تێگەشتنی سروشتی بەشەر.
ئەمەیە بیرکردنەوەی مارکس، شتێک نییە بە ناوی سروشت و بایەلۆجیەتی مرۆڤ لە سروشتدا. سەبارەت بە کرۆکی مرۆڤ لە تێزەکانی سەبارەت بە فیورباخ ” کۆی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان” نووسینی: بەمشێوەیە ئەگەر بتەوێ پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان بگۆڕیت، بۆ نمونە کۆمەڵگەیەک پەیوەندی کارو سەرمایەی تێدا نەمابێت ژیان زۆر جیاوازتر دەبێت لە کۆمەڵگەیەک لە ژێر سایەی پەیوەندەکانی سەرمایەداریدا.

مارکس لە ڕێی خوێندنەوەوە نەگەشتۆتە ئەم باوەڕە سەبارەت بە سروشتی مرۆڤ لە سیستەمە ئابورییە جیاوازەکاندا. بەڵکو کارکردی

تیۆری هیگڵ بوو سەبارەت بە مێژوو. لە ڕوانگەی " هیگڵ"ەوە ئامانجی مێژوو، ئازادکردنی ڕۆحی مرۆڤ، ئەمە کاتێک ڕوودەدات کە هەموان هەست بکەین ئێمە بەشێکین لە هۆشمەندییەکی گەردونی. مارکس ئەم لێکدانەوە " ئایدیالیستانەی" گۆڕی بۆ لێکدانەوەیەکی " ماتریالیستیانە"، چونکە بزوێنەری هێزی مێژوو پێویستییە مادەکانمانە، ئازادیش لە ڕێگای خەباتی چینایەتییەوە ڕوودەدات.
چینی کرێکار هۆکاری ڕزگاری گشتییە لە جیهاندا، چونکە موڵکداری تایبەتی ڕەفز دەکاتەوە و لە جێگایدا موڵکداری گشتی دادەمەزرێنێت.
ئەو دەمەی کرێکار بە کۆ ببێتە خاوەنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان، مارکس بڕوای وابوو ئەو کاتە " بەرهەمهێنانی هەرەوەزی" بە شێوەیەکی سەرسوڕهێنەرانە زیاتر دەبێت لە بەرهەمهێنانی موڵکدارێتی تایبەتی. کەواتە کاری دابەشکردن بە شێوەیەکی زۆر، هیچ کێشەیەکی لەسەر نابێت. هەر بۆیە بە پێویستی نەزانیوە بچێتە وردەکارەکانی چۆنیەتی دابەشکردنی داهات و کاڵاکانەوە.

ڕاستییەک، کاتێک مارکس پلاتفۆرمێکی پێشنیار کراوی خوێندەوە بۆ یەکگرتنی هەردوو پارتی سۆشیالیستی ئەڵمانی ئەم شێوە دەربڕینانەی " دابەشکردنی دادپەروەرانە" و " مافی یەکسان" ی بە " ئاخافتنێکی بەسەر چوی قۆڕ" پێناسە کرد، چونکە ئەو داواکارییانە هی سەردەمی نەبونییە، بەڵام شۆڕش کۆتایی بەمە دێنێت.
یەکێتی سۆڤیەت وەکوو ئەزمونێک سەلماندی کە وڵاتانی موڵکدارێتی تایبەتی ئامرازەکانی وەبەرهێنان و جێگرتنەوەیان بە موڵکدارێتی گشتی نابێتە مایەیی گۆڕینی خوو ڕەوشتی مرۆڤەکان. زۆربەی مرۆڤەکان لە جیاتی گرنگیدان بە بەرژەوەندی گشتی، لە هەوڵی وەدەستهێنانی بەرژەوەندییە تایبەتەکانی خۆیان بوون یان لە هەوڵی وەدەستهێنانی پلەو پایەبوون بۆ خۆیان و کەسە نزیکەکانیان. ئەمە ئەوە دەردەخات کەوا بەرهەمهێنان لە سیستەمی تایبەتدا بەرهەم زۆرتر وەدەردەنێت لە سیستەمی گشتی. دەکرێت ئەم دیاردەیەش ببینین لە مێژووی ئەو وڵاتە گەورەیەی کە تا ئێستاش دەستی بە مارکسیزمەوە گرتووە.
لەسەردەمی دەسەڵاتی ماوتسی تۆنگدا، زۆربەی چاینەکان لە ژێر پلەی هەژاریدا گوزەرانیان دەکرد. ئابوری چاینە تەنها پاش ساڵی 1978 گەشەی بەخۆیەوە بینی، ئەو کاتەی "دینگ شیاوپینگ" شوێنی ماوی گرتەوە.

لە وتەیەکیدا وتی: " گرنگ نییە پشیلەکە ڕەشە یان سپی، گرنگ ئەوەیە مشک بگرێت" ڕێگەی دا بە دامەزراندنی کۆمپانیایی تایبەت.
لە کۆتایشدا ڕیفۆرمەکانی دینگ توانیان 800 ملیۆن کەس لە هەژاری

ڕزگاربکات، لە هەمان کاتدا هۆکار بوو بە نایەکسانییەکی لە ڕادەبەدەر لە ڕووی داهاتەوە بە بەراورد بە زۆرێک لە وڵاتە ئەوروپەکان و (زۆر زیاتریش لە ئەمریکا).

لەگەڵ ئەوەشدا چاینە تا وەکو ئێستا بانگەشەی ئەوە دەکات کەوا سۆشیالیزم بەپێی هەلومەرجی چاینە دادەمەزرێنێ. ئاسانیش نییە ببینین چ جۆرە سۆشیالیزمێک! با مارکس و ئابورەکەشی لەولاوە بووەستێت.

ئەگەر چاینە ئیتر لە ژێر کاریگەری فکری مارکسدا نییە، دەتوانین ئەمە ببینین لە پەیوەند بە سیاسەتەوە، بەهەمان شێوەش ئابوری، لەڕاستیدا پەیوەندی پێوە نەماوە.
لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا کاریگەری فکری مارکس هەردەمێنێ. تیۆری ماتریالیزمی مێژووییەکەی لە فۆرمە لاوازەکەیدا بۆتە بەشێک لە هزری ئێمە بۆ ئەو هێزانەی کە ئاراستەی کۆمەڵگە دیاریدەکەن. ناکرێت باوەر بەوە بێنین کەوا جارێکیان مارکس بەبێ مەبەست وتی: ماشێنی ئاشی دەستی ئاماژەیە بۆ دەرەبەگایەتی و ماشێنی ئاشی هەڵمی ئاماژەیە بۆ سەرمایەداری. مارکس لە نووسینەکانی تریدا زۆر بە چڕو پڕی باس لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکان دەکات وە بۆ چ شێوەیەک کاریگەرییان لەسەر یەکتر هەیە.

گرنگترین وەدەستهێنان و سوودمەندبوون لە ڕووانگەی مارکس بۆ مێژوو، ئەو دیدە نەگەتیڤانەیەتی بۆ گۆشەی فیکر، ئاین و هەموو دەزگا سیاسەکان کە سەربەخۆ نین لەو ئامرازانەی بۆ پێویستییەکانمان بەکاریان دێنین، وە نە ئەو ستراکچەرە ئابورییەی کە بەدەوری ئامرازەکان و بەرژەوەندییە مادەکانماندا درووستیان دەکەین. ئەگەر ئەمە قسەیەکی ئاشکرایە، ئەمە لەبەر ئەوەیە کە ئێمە لەم دەدگایە گەشتووین. بەو هۆکارە ئێمە هەمومان مارکسین.

-__________

سەرچاوە:
https://www.weforum.org/agenda/2018/05/200-years-of-karl-marx
• پیتەر سینگەر: مامۆستا لە زانکۆی پرینستۆن و ماڵبۆرن، لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا. لە 2001 وە نووسینەکانی لە ڕۆژنامەکان بڵاو دەکاتەوە.

____

لە ژمارە 1130ی ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستان بڵاو بۆتەوە…

https://en.calameo.com/read/000783018cfed7aa09649

لە یادی 200 ساڵەی لەدایکبوونی کارڵ مارکسدا، چاوپێکەوتن لەگەڵ دیتمار داث

مارکس و هێزی ئینتەرنێت
سەرمایەداری پێشتر و ئێستا: نووسەرو تایبەتمەند لە کارو باری ڕۆشنبیری "دیتمار داث" پەیوەندییەکی سەرسوڕهێنەرانە دەخاتە ڕوو لە نێوان مارکس و سەردەمی ئێستادا.

چاوپێکەوتن لەگەڵ نووسەر: دیتمار داث (dietmar dath)*
ئامادەکردنی: یۆهانس گۆبڵ
وەرگێڕانی: گۆران

بەڕێز دات، بۆچی کارڵ مارکس پاش دووسەد ساڵ لە دایک بوونی شایانی ئەو هەموو گرنگیپێدانە بێت؟

چونکە هەموو ئەو کێشانەی ویستی چارەسەریان کات، یان وروژاندین و ئاماژەی پێکردن، لە ئەمڕۆدا ئامادەییان هەیە. ئەمە هەتا ئێستا شاهێدی ئەوەین، بۆ نموونە ئەو کاڵایانەی کە کەمینە بەرهەمی ناهێنن، بەڵکوو لە لایەن یەکینەی بەرهەمهێنانی زەبەلاحەوە بەرهەم دێت، کەچی لە خزمەتی بەرژەوەندەکانی کەمینەیەکدان. نموونە بۆ ئەوە، تۆڕی ئینتەرنێت کە لەڕێی باجی هاووڵاتیانەوە پرۆژەکە هاتەبوون لە ئاکامی لێکۆڵینەوەی گەڕانەکانی دەزگا فەرمەکان، بەتایبەت گەڕانەکانی سوپای ئەمریکی. بەڵام ئەوەی ئەمڕۆ بە شێوەیەکی سەرەکی لەم دەسکەوتە بەهرەمەندن لە ڕووی مادییەوە کۆمپانیا زەبەلاحەکانی ئەمەزۆن، گوگڵ و فەیسبوکن.

مارکس قسە لەسەر ئەو جیاوازیە گەورەیە دەکات لە نێوانی بەهای بەکارهێنان و بەهای گۆڕینەوە، کە تا ئەمڕۆش هەر بەگەورەیی

ماوەتەوە. سوودی ئەو بەرهەمانە چین بۆ بەکارهێنەر؟ لەلایەکی تریشەوە، ئەوە کێیە دەسکەوتی مادی وەدەست دەنێت لەم پرۆسەیە؟

لە گۆشەکەت لە ڕۆژنامەی (The Frankfurter Allgemeine Zeitung) بەناوی "مارکس چی وت؟" ڕەخنە لەو هەوڵانە دەگریت کە دەیانەوێت شێوە بیرکردنەوەی مارکس لەگەڵ سەردەم بگونجێنن. ئایا ئاسانە بە هەڵە لە مارکس بگەیت؟

مارکس لە نێوان ڕەش و سپیدا بیرناکاتەوە، بەڵکو لە ناو سەرمایەداریشدا بەدووای شتگەلێکدا دەگەڕا ڕەنگبێت لە ڕووی مێژووییەوە سوودمەندبێت، بۆ نموونە سامانی قەبە. ئەمەیان کە هیچ سیستمێکی پێشوتر بە درێژایی مێژوو نەیتوانیبو بەدەستی بێنێت. تەنها سەرمایەدارییە کە توانیتی کۆمەڵگەی بەشەری تا ئەم ئاستە دەوڵەمەند بکات، تا ئەو ڕادەیە توانیتی وەڵام بەو پرسیارە بداتەوە: چۆن دەمانەوێت بژێین؟

لە ڕوانگەی زۆرێک لە چەپەکانی ئەوڕۆوە، مرۆڤ هەست دەکات دەیانەوێت هەریەکەمان بە شێوەیەک لە شێوەکان تۆزێک خۆمان هەژار بکەین بۆ ئەوەی یارمەتی ئەوی تر بدەین. ئەوەی گرنگ بوو بەلای مارکسەوە کە چۆن بتوانین سوودمەند بین لەوەی کە هەیەو دەسکەوتەکان بەرەو پێشتر بەرین.

ئەوەمان بیر نەچێت مارکس تیۆرەکەی لە پێناوی کۆمەڵگەیەکی دەوڵەمەندا داڕشتووە، وەکوو ئەو سەردەمەی ئەڵمانیا و ئینگلیز. ئەوە جێبەجێ نابوو لە سەر ڕوسیا و پاشان یەکێتی سۆڤیەت کە هەوڵی جێبەجێکردنی درا بەشێوەیەکی کرداری.

چۆن کارە مارکس دەتوانێت ڕێ نیشاندەرێکی نوێبێت لەمڕۆدا؟

مارکس لە ڕوویی مێژووییەوە بیری دەکردەوە، ئەوەی لە بەر چاوبوو کە چۆن سەرمایەداری زاڵبوو بەسەر سیستەمی دەرەبەگایەتیدا، وە چۆن سەروەت و سامانی لە شاردا دروستکردو توانرا وەبەرهێنان ئەنجام بدرێت و لە هەمان کاتدا بگۆڕدرێت بۆ هێزی سیاسی. لەسەرمانە بپرسین: سەرچاوەی ئەو دەوڵەمەندبوونە لە کوێوەیە؟ ئەو شتانە لە کوێ درووست دەبن کە ژیان ئاسانتر دەکەن؟ ئەمە جارێکی تر دەمان گەڕێنێتەوە بۆ ئینتەرنێت: بە هەمان شێوەی فکری سەردەمی مارکس، لە کارگەوە بۆ سیاسەت، مرۆڤ دەتوانێت زۆر باشتر لەمڕۆدا ناوەندی کار گرێبداتەوە بە سیاسەت.

سەرچاوە:
https://www.deutschland.de/ar/topic/alaqtsad/karl-marks-walmasrt-qwt-alantrnt

ژێدەر:
* ڕۆژنامەنووس و وەرگێڕ دیتمار داث لە ٣ی ئەیپرێلی ١٩٧٠ لە ئەڵمانیا لە دایک بووە.
لە ١٩٩٠ وە دەستی بە نووسین کردووەو لە بوارەکانی کۆمەڵایەتی، فەلسەفی و کەلتوری.
خاوەنی چەندین ڕۆمان و چیرۆک و کتێبی شیعرییە .
لە ٢٠٠١ وە بە ٢٠٠٧ و لە ٢٠١١ وە تا ئێستا سەرنووسەری ڕۆژنامەی: The Frankfurter Allgemeine Zeitung ئەم ڕۆژنامەیە لە ١٩٤٩ وەک ڕۆژنامەیەکی لیبراڵ بەردەوامی هەیە.

ئەم بابەتە لە ژمارە1129 ی ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستان بڵاوبۆتەوە…
https://en.calameo.com/read/0007830181f3c90a60531

کارڵ مارکس پاش ٢٠٠ ساڵ: پێنج ئایدیای بنەڕەتی

نووسینی: ئاژانسی فرانس پرێس
وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

-

لەدیدی خەڵکانێکەوە ڕێبازێکی دادپەروەرانەیە بۆ کۆمەڵگە، لە ڕوانگەی خەڵکانێکی تریشەوە بنەمای دەرکەوتنی ڕژێمە

تۆتالیتارەکانە. مارکسیزم بە ڕۆشنی خۆی بەیان کردووە لە لە مانیفێستی کۆمۆنیست و هەر سێ بەشەکەی کاپیتالدا.

گرنگ بەلای" کارڵ مارکس"ەوە بەدەستەوە گرتنی دەسەڵاتی سیاسی بوو لەلایەن کرێکارانەوە

بیرمەند و سیاسەتمەداری فەرەنسی ڕایموند ئارون نووسیتی: " دەکرێت شرۆڤەی کارەکانی کارڵ مارکس بکرێت لە پێنج خولەک، پێنج کاتژمێر، پێنج ساڵ یان نیو سەدەدا"
لێرەدا هەر پێنج کاتەکە فکرەکەی بیرمەندی کاریگەری ئەڵمانی دەخەینە ڕوو لە یادی دووسەد ساڵەی لە دایکبونیدا.

" خەباتی چینایەتی"

لە مانیفێستی کۆمۆنیست هاتووە، کە لەگەڵ ئەنگڵز لە ١٨٤٨ نووسیویانە: " مێژووی کۆمەڵگە، مێژووی خەباتی چینایەتی بووە."
مارکس بڕوای وابوو خەباتی بنەڕەتی لە نێوان بەشەرەکان خەباتە لە دژی دەسەڵات کە لەلایەن بۆرژوازییەوە بەڕێوەدەبرێت و دەستی گرتووە بەسەر هۆکارەکانی بەرهەمهێناندا وەکوو کارگەکان و کێڵگەکان و کانزاکاندا، چینی کرێکار یان پرۆلیتاریا ناچارە بە فرۆشتنی هێزی کاری.
لە دیدی مارکسدا ئەم ململانێیەی نێوجەرگەی سەرمایەداری – کۆیلە دژ خاوەن کۆیلە، جوتیار دژ بەدەرەبەگ و کرێکار دژ بە خاوەنکار بەناچاری ئەم سیستمە لە ناودەچێت و بەدوای خۆیدا سۆشیالیزم وەدی دێنێت و لە کۆتایشدا کۆمۆنیزم جێکەوتە دەبێت.

" دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا"

ئەم فکرەیە لە داهێنانی سۆشیالیستی شۆڕشگێڕ " جۆزێف وایدەمایەر" بوو کە پاشتر مارکس و ئینجڵز تەبەنییان کرد کە ئامانج لەی بەدەستەوە گرتنی دەسەڵاتی سیاسییە لەلایەن چینی کرێکارەوە.
قۆناغێکە تێیدا گوزەر دەکرێت لە سەرمایەدارییەوە بۆ کۆمۆنیزم کە هەموو ئامرازەکانی بەرهەمهێنان لە بواری تایبەتەوە دەگۆڕدرێت بۆ بواری گشتی، بەڵام هێشتا دەوڵەت هەرماوە . واتە سەرکوتکردنی "بەرەی دژە شۆڕش" وەک ئەوەی بەلشەفەکانی ڕووس پێی هەستان لە ١٩١٨.
لینین لەو بارەوە نووسیتی: " پارێزگاریکردن و زەمانەتکردنی سەرکەوتنەکان لە ڕێی توندوتیژییەوە" هەر بۆیە پاش شۆڕشی ئۆکتۆبەری ١٩١٧ دەسەڵات بە ئاراستەی سەرکوتکردندا ڕۆشت.

"کۆمۆنیزم"

مارکس و ئەنجەلز پێکەوە لە ساڵی ١٨٤٨مانیفێستی کۆمۆنیستیان نووسی، لە کاتی وروژانی شۆڕشەکانی ئەوروپا.
لە ١٨٧٢ بەشێوەیەکی بەربڵاو کەوتە بەردەستی خوێنەران و لە سەدەی بیستیشدا وەکوو کانونی سۆڤیاتاتەکان پێڕەوکرا.
ئامانج بە لای مارکسەوە بەدەستەوە گرتنی دەسەڵاتی سیاسیە لەلایەن چینی کرێکارەوە و نەهێشتنی موڵکدارێتی تایبەت وە لەکۆتاییدا بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی کۆمۆنیستی بێ چین.
بەپێی تیۆری ماتریالیزمی مێژوویی مارکس، کۆمەڵگا بە شەش قۆناخدا تێدەپەڕێ: کۆمۆنەی سەرەتایی، کۆیلایەتی، دەرەبەگایەتی، سەرمایەداری، سۆشیالیستی لە کۆتاییشدا کۆمۆنیزمی زانستی بێ دەوڵەت.
لەڕاستیدا، نەهێشتنی موڵکدارێتی تایبەت و دەستگرتن بەسەر زەوییە کشتوکاڵییەکاندا بوو بە هۆکاری مردنی ملیۆنەها کەس، بە تایبەت لەسەردەمی دەسەڵاتی جۆزێف ستالین لە ڕوسیاو ماوتسی تۆنگ لە چاینە.

"نێونەتەوەیی – ئینتەرناسیۆنالیزم"

" کرێکارانی جیهان یەکگرن" بەناوبانگترین و پێکدەنگترین هاوارە، کە لە کۆتایی مانیفێستدا بانگەواز دەکات بۆ بنیاتنانی سیستەمێکی سیاسی کە سنوورە نەتەوەییەکان ببەزێنێ.
ئەم بیرۆکەیە لەناو جەرگەی ئینتەرناسیۆناڵی سۆڤیەتدا توانی پەل بهاوێ بۆ دوورترین وڵاتەکان لەڕووی جوگرافیاوەو چارەنووسیان لەیەک گرێبدات وەکوو: یەکێتی سۆڤیەت، ڤێتنام و کوبا، هەروەها هێزە چەکدارە شۆڕشگێڕەکانی کۆڵۆمبیا (FARC) یان پارتی کرێکارانی کوردستان (PKK) هەروەها بزووتنەوەکانی دژی عەولەمە – -anti-globalization movements .

" تلیاکی گەلان "

مارکس پێی وابوو ئاین وەکوو تلیاکە، یارمەتی چەوساوەکان دەدات بۆ تەحەمولکردنی هەژاری و نەهامەتیەکانیان لە بەرانبەر خەونێکی جواندا.
ئەم وتەیە کە بەزۆری دەوترێتەوە " ئاین تلیاکی گەلانە" لە بنەڕەتدا لە پێشەکی کتێبێکی مارکسدا هاتووە بە ناوی: " بەشداریەکی ڕەخنەگرانە لە فەلسەفەی هیگل بە حەق ".

وتەکەی بەتەواوی لەبەردا دەنووسین: " ئاین هەناسەی خەڵکی چەوساوەیە، دڵی دونیایەکی بێ دڵە، ڕۆحی بارودۆخێکی بێ ڕۆحە، ئاین تلیاکی گەلانە".
ئەم ئایدیایە وەک بیانوویەک زۆر دەندانە بەکار هێنرا دژی ئاینەکان لە ڕوسیا و چینە و ئەوروپای ڕۆژهەڵات.
بەشێک لە خەڵکی سێکیولار ئاماژە بەوەدەکەن کەوا مارکس پێیوابووە ئاین یەکێکە لە هۆکارەکانی کۆیلایەتی پرۆلیتاریا، ڕەنگە مارکس سەری لەوە سوڕبمێنێ کە چۆن ئاتەئیزمی ڕادیکاڵ بۆتە پرەنسیپێکی بنەڕەتی لە ڕژێمە کۆمۆنیستەکاندا.

مەی ١٠، ٢٠١٨
سەرچاوە:

https://www.ndtv.com/world-news/karl-marx-200-years-on-five-core-ideas-1847487

ئەم بابەتە لە ژمارەی 1128 ی ٢٢ی ئەیاری ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستان بڵاو بۆتەوە.

مایە پوچی چەپی ئەمریکی … نووسینی: مستەر فیش*

وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

دادپەروەری ئابوری و سیاسی بۆ هەزاران یان ڕەشپێست و ژنان و کرێکاران نایەتە دی لە چوار چێوەی سیستمی جیهانی سەرمایەداریدا. کۆمپانیا گەورەکانی سەرمایەداری (corporate capitalism) کە لەسەر بنەمای سیاسەتی شوناس و فرەکلتوری و دادپەروەرییەکی ڕەگەزپەرستانە سیاسەتەکانی خۆی دەشارێتەوە، هەرگیز وچان نادات لە فراوانکردنی نایەکسانی کۆمەڵایەتی و بە سەربازیکردنی بێ سنوور و نەهێشتنی ئازادییە مەدەنیەکان و زیادکردنی دامودەزگاکانی چاودێری.

کۆمپانیا گەورەکانی سەرمایەداری قابیل بە ڕیفۆرم نییە، لەگەڵ جەنگەڵەکەی بەردەوامی خۆیدا. تا زیاتر لیبراڵیزم بە جەنگاو ڕێگای چینایەتی خۆی ئاشنا دەبێت، هەوڵ دەدات لەگەڵ ئەو سیستەمە کاربکات کە فەیلەسوفی سیاسی شیڵدن ولین ناوی لێناوە ” تۆتالیتاریزمی ئاوەژو -inverted totalitarism “، ئەوا زیاتر تەنگ بە ژیانی ئێمە هەڵدەچنێت. ئەگەر هەوڵنەدرێت دامودەزگا حکومەکان گشتی بکرێنەوە کە پێک دێت لە بانقەکان و سەرچاوە سروشتییەکان و کارگەکانی چەک درووستکردن، ئەوا بە دڵنیاییەوە قوربانییەکی بەردەوامی ئەم دۆخە دەبین.

کۆمپانیا گەورەکانی سەرمایەداری سەرو نیشتمانین، هیچ دڵسۆزی و لایەنگرییەکی بە هیچ دەوڵەت نەتەوەیەک نییە. ئەم سیستەمە بەهرەمەندە لە هێزی سەربازی ئەمریکا لە پێناو پاراستنی بەرژەوەندییە ئابوریەکانی خۆیدا. لە هەمان کاتدا وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا زەرەرمەند دەبێت و دام و دەزگا دیموکراتەکانی لە بەر یەک هەڵدەوەشێتەوە، وە ڕێگا بە بنەما ئابوریەکانی دەدات کە کۆچ بکەن بۆ ئەو شوێنانەی کە کرێکار وەک کۆیلە بەکار دەهێنرێن.

دەبێت بەرەنگار بوونەوە بەرانبەر بەم کۆمینە بازرگانە چەتانە لە ئاستێکی نێونەتەوەییدا بێت. دەبێت هاوپەیمانی ساز بکرێت لەگەڵ کرێکارانی سەرتاسەری جیهاندا. دەبێت دژایەتی دامەزراوە لیبراڵەکان بکرێت، بەهەمان شێوە پارتی دیموکرات کە خیانەت لە کرێکاران دەکات. ئەم خیانەتکردنە بوو وای لە فاشیستەکانی ئەوروپا و شوێنەکانی تر کرد کە بجوڵێن. دۆناڵد ترامپ هەرگیز هەڵنەدەبژێردرا ئەگەر ئەم خیانەتە نەبوایە. دەبێت بزوتنەوەیەکی جیهانی بەهێز درووستبکەین بۆ ڕوخاندنی کۆمپانیا گەورەکانی سەرمایەداری یان ئەوەتا تۆتالیتاریزمی ئاوەژوو زیاتر گەشەدەکات.

چەپی گومڕا، خۆی خەریککردووە بە شەڕی کەلتوری و سیاسەتی شوناسەوە. تا ئاستێکی زۆر بەئاگایە یان پشتگوێی خستووە ئەولەویەتەکانی سەرمایەداری و خەباتی چینایەتی. تا ئەو کاتەی سەرمایەداری دەسەڵاتدارە، هەموو گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتی، ئابوری، سیاسی و فەرهەنگەکان ڕووکەشانە دەبێت.
سەرمایەداری، لە ناوەڕۆکی خۆیدا بە دوای بە کاڵاکردنەوەی ئینسانەکان و سروشتەوەیە بە وەدەستهێنانی قازانج. هەمیشە لە هەوڵی کەمکردنەوەی تێچوی کرێکاردایە، وە لەناوبردنی هەموو ئەو یاسایانەی کە لە پێناو سودی گشتیدایە. بەڵام لەگەڵ وێرانکردنی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکاندا، خۆشی دەکەوێت وەکوو هەر مشەخۆرێک

کە لەوەوە زیان دەکات. ئەوەی سەرچاوەی نەهامەتییە، ناتوانێت ئەو پەرێشیەی نێوان خەڵک بە لە ناوبردنی سەرمایەداری لە ناوبەرێت.

“دەیڤد نۆرث” سەرۆکی گشتی پارتی سۆشیالیستی یەکسانی لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکایە لەو کاتەی لە نیۆرک قسەمان دەکرد پێکەوە وتی: ” ئەم قەیرانە ڕەهەندێکی جیهانی هەیە، ئەم قەیرانە زاڵە بەسەر بەشێکی گرنگی سیاسەتمەدارانی ئەمریکادا. ئەو کاردانەوانەی کە دەیبینین، گۆڕانکارییەکی سەرسوڕهێنەرانەیە لە دەسەڵاتدارێتی وڵاتدا، لە گۆڕانکارەکانی ژیانی سیاسەتمەداراندا، لە خیتابی سیاسی لاواز و خاڵی لە فیکر، ئەمە لە خۆیدا دەربڕی دەخی ئەیتی دەسەڵاتدارە”.

هەروەها وتی: ” دەتوانین پێشبینی ئەوە بکەین کەوا تەقینەوەیەکی چینایەتی گەورە لە ئەمریکا بە ڕێوەیە. بڕوام وایە ئەم وڵاتە بەرمیلێکە لە بارودی کۆمەڵایەتی، توڕەبونێکی زۆر هەیە لە بارەی بارودۆخی کار و نایەکسانی کۆمەڵایەتییەوە. لەگەڵ ئەوەشدا دەتوانرێت زۆرێک لە پرسیارەکان تێکەڵاو بکرێت، کرێکار لەم وڵاتە بڕوایەکی قوڵی بە مافە دیموکراسییەکان هەیە. ئەمە بە تەواوی ئەو چیرۆکە بە پوچ دەزانین کە پێی وایە کرێکاران ڕەگەزپەرستن. بڕوادەکەم ئەم چیرۆکە لەلایەن پرە چەپەکانی چینی ناوەندەوە هێنرابێتەوە کە سەرخۆشن بە سیاسەتی شوناس، ئەمانە بەرژەوەندییان لەیەرت یەرتکردنی خەڵکدایە لە ڕیزە چینایەتییەکەی خۆی لەسەر بنەمای نەژاد و ڕەگەز و پەسەندکردنی ڕەگەزێک بەسەر ئەوی تردا. ئەم دیدە ناتوانێت چارەسەری کێشە سەرەکەکان بکات.”

دەیڤد نۆرث بە شێوەیەکی درووست ئەوەمان پێدەڵێت کەوا سەرمایەداری بە سروشتی خۆی لە قەیرانێکەوە دەچێت بۆ قەیرانێکی تر، وەهەر ئەمە وا دەکات ئاستەنگەکانی ئەمڕۆمان هاوشێوەی ئەوانەی ڕابردوو بێت.
دەیڤد وتی: ” هەموو پرسیارە بە وەڵامەکانی سەدەی بیست لە چەشنی دەوڵەت نەتەوە، موڵکییەتی تایبەتی و ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و هێزی سەرمایە، هەموو ئەمانە سەرچاوەی شەڕی یەکەم و دووەمی جیهانی بون و ئێستاش ئامادەییان هەیە سەرباری فاشیزمیش.”

هەروەها لەدرێژەی قسەکانیدا وتی: ” ئەمە ژیان لە چوار چێوەی یەک ئابوری جیهانی دەکەین کە پەیوەندییەکی توندو تۆڵی لەگەڵ یەکتردا هەیە، پرۆسەی جیهانگیری بەرهەمهێنان، سیستەمی مالی. چینی دەسەڵاتدار یەک سیاسەتی نێونەتەوەیی هەیە، وە هەر لە ئاستی نێودەوڵاتیشدا خۆیان ڕێکدەخەن. لە بەرانبەریشدا کرێکاران لە

ئاستی نیشتمانی خیان کخراو دکن، بی ب توانای ل وامدانو ب [سیاستکانی چینی دساتدار] . ھر بی دکوت پشتیوانیکردن ل برنامگلکی نیشتمانی و سندیکا کرکارکانیش دچن پشتی ترامپ."

ھر ل نیرک لگ زانای کمناس چارز دربر قسم کرد، ئویش ھاوای دیقد نرث بوو.
دربر وتی: " ل استیدا ئم چپمان نیی، ھر بی لسر سرمایداری قسناکین. چند جار دتوانیت بچیت سر چنای ھواکانی CNN و گوت ل گفتووگبت سبارت ب سرمایداری؟

بیرنی ساندرز یک کاری کرد، خی وکو "سشیال دیموکراتک" ناساند. ئو ل خیدا گانکی نوعی بوو ل وتاردان. دت شتکی تریش ھی ب جیاواز ل سرمایداری با گفتوگی لسر بکین.

سرمایداری لگ بجیھانیبونی خیدا زیاتر و زیاتر پرت پرتکردن" intersectional" دگرت بر، بی ب ئم گرنگ شی ئم پرت پرتکردن بکین. ل کتایی شستکانی سدی ابردوودا، ئوکاتانی فرخوازکی سیاسی بووم و ھند جیھانکانی چپ وو لسر بوو، کچی ئم ھند ل شستکان داکوت.
ژنان ھستیان دکرد کشکانیان چارسر نکراو و للاین پیاوانی سپیی و سرکرد قوتابکانو مامی خراپیان لگدا دکرا. تیمی پینگ شکان ھستیان دکرد ئیتر سپکان لگیاندا باس ل پشبک ناکن. ھر لایو کخراوی خیان پکھنا، چونک چپ خست جیھانکی خی لدستدا.

چپ ھسوکوتی لگ ئم پرتوازکردندا لچوارچوی ئیمپراتریت و عسکرتاریتی ئمریکاو بادستی سرمایداریدا ندکرد، بکو وکوو کشو شوناسی گروپک تماشای دکرد. ئم ب ژنان و شپستکان و ھاوگزکانیش ھروابوو.
زیانکانی ئم پرت پرتکردن مرگ ھنر. ل جیاتی جختکردنو لسر مینتی زوملکراوان، کچی چوساوکان کم کم ل ھوی ئودان نونریان ھبت ل ناو ھیکلکانی "structures سرمایداریدا."

دربر ل درژی قسکانیدا نمونیکی ھنایو: " لگن با ڤرژنکی مدرنتان ب نمون ب بنمو "Sheryl Sandberg"

سەرۆکی کارگێڕی فەیسبوک، شەپۆلی سێیەمی فیمینیزمی هێنایە دەرەوە. ئەو دەڵێ ” وەرە پێشێ ” ئەم سیاسەتکردنە لەسەر شوناس بۆتە زەهر بۆ چەپ. ” وەرە پێشێ ” چی دەگەیەنێت”؟ مانای ئەوەیە ژنان و□ر□ پ□شێ و تا ئەوپەڕی توانییتان بڕۆن و وەک ئەو لە کەمپانیایەکی زەبەلاحدا بەڕێوەبەرایەتی بگرنە دەست و دەوڵەمەندبن. هەرکاتێک فیمینیزم بەو بارە بچێتە پێشەوە، ئەمە لە خۆیدا شەرعیەت دانە بە سیست□م□ک کە لە خۆیدا بەدوای قازانج درووستکردنەوەیە. فیمینیستەکان پێشتر بە ئاشکرا سۆشیالیست بوون وەکوو [مارتن لوثر کینگ]، بەڵام هەموو ئەوانە ڕەشبونەوە.

چەپ لە دۆخێکی ناڕۆشندایەو کۆمەڵێک شتی ه□□ب□ژ□ردراو لە هەگبەکەیدایە، ئەمەش زیاتر پەیوەندی بە لایەنی پاکی مۆراڵتییەوە هەیە. تۆ نیگەرانی لە چونە پێشەوەت لەگەڵ سیستەمی مەوجود. پێشبڕکێی ئەوانی تر دەکەیت لەناو هەمان سیستەم. هەموو کەسێک مافی تایبەتی خۆی هەیە، نیگەرانی تۆ بۆ بەشداریکردنێکی داد پەروەرانەیە.
خەڵکی ناو بزوتنەوەکان دەرهاویشتەی هەمان ئەو سیست□م□ن کە شەڕی دەکەن، ئێمە هەمومان لە ناو فەرهەنگی سەرمایەداری و تاکگەرایی و خۆپەرستی گەورە بوینە، بۆیە پێت سەیر نەبێ. دەبێت بە ئاگایییەوە بیناسیت و خەباتی لەدژ بکەیت. هەموو کەسێک لەم بارو دۆخەدا گەورە بووە، هەر ئەمەشە کاریگەری لەسەر گۆڕینی ستراکچەری چەپ داناوە.

لە بەرانبەریشدا چەپ ڕەخنەیەکی گشتگیرانە لە ئابوری سیاسی سەرمایەداری پێشکەشناکات، تا ڕادەیەکی زۆر ئەمیش خەریکی سیاسەتکردنی شوناسە، زیاتر جەخت دەکاتەوە لەسە ڕیفۆرم بۆ ڕەش پێستەکان و ژنان و تاد… بەڵام هەرگیز لێکۆڵینەوەیەک ناکات بۆ ئەم کێشانە لە چوار چێوەی سیستمی سەرمایەداری.”
دێربەر بە هامان شێوەی نۆرث پێیوایە ئەوە سیاسەتەکانی چەپ بووە ڕێگای بۆ بزوتنەوە ڕاستەکان و فاشیستەکان لەسەرتاسەری جیهاندا ئاواڵە کردووە، هەر بۆیە کەسایەتییەکی وەکوو ترامپ سەردەکەوێت.

هەروەها وتی: ” ئەو کاتانەی بە سانایی شان دەدەیتە بەر سیاسەتێک بۆ وەدەستهانانی پارچە پسکیتێک بۆ کۆمەڵەکەت، کەواتە تۆ شیکارێیە گشتییەکانت لەدەست داوە، تۆ پارچە پارچەی و هیچ پەیوەندی و هاوپشتییەکت لەگەڵ کۆمەڵەکانی تردا نییە. تۆ چوار چێوە گشتییە گەورەکە نابینی. بۆ نمونە وەک هاوڕەگەزبازێک داوا دەکەیت بچیتە ڕیزی سوپاوە، لە ڕاستیدا ئەمە گاڵتە جاڕییە و ڕەوایەتی دانە بە ئیمپراتۆرییەتی ئەمریکا. ئەگەر لە ئەڵمانیایی نازی بژێی، ئەرێ

دەکەی دەمەوێت وەک هاوڕێگەزبازێک لە ڕیزەکانی سوپادا بجەنگم؟”
من ناڵێم دەبێت هەموو سیاسەتەکی شوناس وەلابنرێت، بەڵام دەبێت شوناس لە چوار چێوەی تێگەیشتنێکی ئابوری سیاسی فراواندا مانا وەرگرێت. ئەمەیان فڕێدراوەتە دوورەوەو هیچ لێکۆڵینەوەیەکی قوڵ پێیدا نابێت سەبارەت بە سەرمایەداری و سەرمایەداری سەربازی. ئەم باسانە وەلانراون بۆیە ترامپ دێتە سەرەوە. ئەم هاتنەی وای کرد شوناسەکی سیاسی بە هێز بدات بە باڵی ڕاست کە خۆی بنیات دەنێت لەسەر نەتەوەپەرستی و عەسکەرتارییەت، ئەوەی کە ئیمپراتۆریەتی ئەمریکا لێی بەهرەمەندە.”

دەربەر وتی: ” سیاسەتی شوناس تا ڕادەیەکی زۆر وتاری ڕاستەکانە، زیاتریش تیشک دەخاتە سەر خێڵ و پەیوەستکردنی بە نەتەوەوە لە سەردەمی مۆدێرنەتەدا و ئاوەزانکردنی بە ملیتاریزم. کاتێک چەپ شکست دێنێت لەم سیاسەتە نادیارە کە لە چوارچێوەی خۆیدا دانانرێت. لێرەوە بە ئاسانی لەم دۆگمە فەندەمینتاڵییە تێدەگەین. سیاسەتی شوناس لای چەپ وە بەرهێنانەوەیەکی کۆمەڵایەتی خراپتر لە داهاتودا لە کۆی گشتی سیستەمەکە درووست دەکات. ئەمە جێگای ترسە.”

پرسیاری کرد: ” چەند لە چەپەکان هەمان ئەو شتانە وەبەر دەنێنەوە کە ئێستا لە کۆمەڵگەدا شێڵیان دەکەین؟”

Apr,2018 21

ژێدەر:
* مستەر فیش بە ناوی “دوواین بەڕ”یشەوە دەناسرێتەوە هونەرمەندێکی کاریکاتێریستە و بەبەردەوام بۆ
www.harpers.com و www.truthdig.com
کاردەکات. لە شاری فیلادێلفیای بەنسلڤانیا ژیان دەکات.

سەرچاوە:
/https://www.truthdig.com/articles/bankruptcy-american-left

جەنۆساید وۆچ ئاگادارکردنەوەیەک سەبارەت بە کۆمەڵکوژی کورد لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بڵاودەکاتەوە

لە کۆتایی هەفتەدا جەنۆساید وۆچ ئاگادار کردنەوەیەکی سەبارەت بە جینۆسایدکردنی کورد لە تورکیا، سوریا و عێراق بڵاو کردەوە. ئەمشێوەیە لە ئاگادارکردنەوەیە دەکرێت لەوکاتانەی کاری کۆمەڵکوژی بەڕێو□ بێت. ئاماژە بە کۆمەڵکوژی ل□□□□ی ئەو ترسانەوە دێت کە زۆر جار کار لەسەر سڕینەوەی ڕەگ و ڕیشەکان دەکرێت.

ڕێگرتن لە کۆمەڵکوژی … عراق، سوریا ، تورکیا
٢ی نیسانی ٢٠١٨

کورد لە ئاستێکی فراواندا کەوتۆتە بەر هێرشی کۆمەڵکوژی لە لایەن هێزە هەرێمێکانەوە لە ئێران، عێراق، تورکیا و سوریا، هەموو ئەمانە کەمینەیەکی گەورەی کورد تیایاندا ژیان دەکات. لە کاتی ئێستادا زۆرترین هەڕەشە لەلایەن تورکیاوەیە. لە ٢٠ی جەنیوەری ٢٠١٨ سەرۆکی تورکیا ڕەجەب تەیب ئەردو□گان دەستی بە هێرشی سەربازی کرد بۆ سەر باکوری ڕۆژئاوای سوریا لە ژێر ناوی ” هەڵمەتی چڵە زەیتون ” ئامانج لە هێرشەکە دەرکردنی یەکینەکانی “یەکێتی پاراستنی گەل – YPG ” بوو لە ناوچەکانی عەفرین.
تورکیا YPG بە درێژکراوەی پارتی کرێکارانی کوردستان – PKK دەزانێت، کە لە ١٩٨٤ ەوە لە پێناو مافی زیاتر و ئۆتۆنۆمیدا لە شەڕێکی بەردەوامدایە لە ناوەو دەرەوەی تورکیا. YPG بەتوندی ئەوە ڕەتدەکاتەوە کە درێژکراوەی PKK بێت، لەگەڵ وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکادا هاوپەیمانیەکی پێک ه□ینا (لە نێوان وڵاتانی تردا) بۆ شەڕ لە دژی داعشدا لە ٢٠١٤.
هێزی سەربازی تورکیا هەستا بە هەڵمەتی ” چڵە زەیتون ” لەگەڵ گرنگیدانێکی زۆر کەم بە یاساکانی شەڕ لەگەڵ بۆردومانکردنێکی کوێرانەی شارەکان. بەسەدان خەڵکی سیڤیل لە عەفرین و دەوروبەری بوونە قوربانی، لەگەڵ کەمینە ئایینێکانی تر کە ئاوار□بوون بە هۆی شەڕی سوریا و داعشەوە. بەڵگە هەیە کە هێزەکانی تورکیا بەدەستی قەست خەڵکی سیڤیلیان کردۆتە نیشانە.

حکومەتی تورکی و میدیاکەیان یەکینەکانی پاراستنی گەل بە " ڕێکخراوەکی تیرۆریست " پێناسە کردووە، بۆیە بە پاساوی شەڕ دژی تیرۆر هێرشیان کردەتە سەر سوریا. هێرشکردنە سەر وڵاتە هاوسێکەی خواروی خۆی بە ناوی " جهاد"ەوە، ئەمە زمانەکە داعش و ڕێکخراوە توندڕەوەکانی تر بەکاری دەبەن. وشەی" تیرۆریست" لە تورکیا وەک وشەیەکی بەگیان بەکار دەهێنرێت بۆ سەرکوتی ئۆپزسیۆن بە داماڵینیان لە مافەکانیان و سەرکوتکردنیان و شەرعیەت وەرگرتن بە سەرکوتکردنی ئینسان و ئازادیەکان.

لەکاتی هەوڵدان بۆ کودەتا لە ٢٠١٥ەوە، دەسەڵاتداران هەستان بەدەرکردنی هەزاران لە فەرمانبەرانی خزمەتگوزارییە مەدەنیەکان و بەندکردنی سەدان لە مامۆستا، پرۆفیسۆر، ڕۆژنامەوان، کەسانی سیاسی و خەڵکانێک کە لەبواری مافەکانی مرۆڤدا کاریان دەکرد و زۆرێکیتریش لە ڕۆشنبیران بە هۆکاری لایەنگرییان بۆ بەرەی" ئۆپزسیۆن" زۆرێک لەو خەڵکانە تۆمەتبار کراون بە تیرۆریست.

هەروەها وشەی تیرۆر بەکار هێنرا وەک پاکانەیەک بەکارە توندو تیژەکانی خۆیان دژ بە کەمینەی کورد لە خواروی ڕۆژهەڵاتی وڵات، کە بونی پارتی کرێکارانی کوردستان تێیدا بەهێزە. هەڵمەتی عەفرین جیاوزاز نییە لەو هەڵمەتەی بەناوی " هەڵمەتی دژی تیرۆر" پێی هەستان لە خواروی ڕۆژهەڵاتی تورکیا لە ساڵی ٢٠١٥، کە هێزی ئاسایشی تورکی لە شارەکی وەک جزیرە بە ڕاگواستنەوەی بەشێکی زۆر لە خەڵکەکەی، وە قەدەغەکردنی هاتوچۆی بە شێوەیەکی قورس سەپاند (جاری وا هەبوو درێژەی دەکێشا بۆ 24 کاتژمێر لە ڕۆژێکدا، تەنانەت بۆ هەفتە و مانگیش). هەستان بە بڕینی ئاو کارەبا و کوشتنی دەیان کەسی سقیل، دامودەزگا ڕۆشنبیرەکانیان ڕوخاند (تەنانەت مزگەوتیش)، وێرانکردنی گۆڕستانەکان، تێکدانی پێداویستییەکانی ناو ماڵ و کوشتنی گیانەوەرەکان. سەربازەکان دروشمی ڕەگەزپەرستانەیان لەسەر دیواری باڵەخانەکان دەنووسی و ئاڵای تورکیایان بە پەنجەرەکاندا هەڵدەواسی.

لە جزیرە هەروەکو عەفرین لاشەی ژنە جەنگاوەرەکانیان شێواند، بە ڤیدیۆ تۆماریان کرد و لەسەر تۆڕی کۆمەڵایەتییەکان بە شێوەیەکی فراوان بڵاوکرانەوە. ئەم شێوەیە لە کاری دڕندانە ئاماژەیە بۆ کردەی کۆمەڵکوژی.

لە سوریا سوپای تورکیا و ئەو هێزانەی لەژێر ڕابەرایەتی ئەودابوون (لەوانەیە چەکداری داعشیشی لەگەڵدابێت) لە 25ی مارسی 2018 ڕایانگەیان کە بەتەواوی دەست بەسەر عەفریندا گیرا. تاوانبار کران بەوەی کە سیاسەتی گۆڕینی دیمۆگرافیایی ناوچەکانی عەفرین جێبەجێ

دەکەن، لە ڕێگای نیشتەجێکردنی خێزانە تورکمان و عەرەبەکانەوە کە لەبنەڕەتدا خەڵکی ئەو ناوچەیە نین. دانیشتوانی عەفرین مەزەندە دەکرێت بە 150000 کەس لەگەڵ هێزەکانی یەکێتی پاراستنی گەل چوونە دەرەوە پێش گەشتنی هێزەکانی تورکیا.
هەواڵەکانی ئەم دوواییە لەناو شاری عەفرینی داگیرکراوەوە باس لەوە دەکەن کە دەیان لاوی کچ و کوڕ ڕفێندراون لە لایەن هێزەکانی تورکیا و جیهادەکانەوە و بە شێوەیەکی بەرنامە بۆ داڕێژراو دەسدرێژی کراوەتە سەریان. هەروەها ڕاپۆرتی تر هەیە باس لە بەزۆر گۆڕینی ئاینی ئێزیدەکان دەکات.

ئەردۆگان پەیمانی داوە بەردەوامبێت بەرەو ڕۆژهەڵات بۆ مەنبەج و کۆبانی لە سوریا و لەوێشەوە بۆ ناوچەی شەنگال و موسڵ لە عێراق، بیانوی هێرشکردنەکەی پارتی کرێکانی کوردستانە کە بنکەی هەیە لە چیاکانی کوردستانی عێراق. لە بەرانبەر کردەی ڕیفراندۆم کە حکومەتی هەرێم لە کوردستانی عێراق لە سپتەمبەری 2017 پێی هەستا، کورد لەو هەرێمە تەریک کرایەوە ڕووبەڕووی ئابڵوقەیەکی بەرنامە بۆ داڕێژراوی ئابوری تووند کرایەوە. دەوڵەتی تورکی بە درێژایی ماوەی ڕابردوو هەمیشە هەڕەشە بووە لەسەر کوردەکان.

وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵا
www.dengekan.com

سەرچاوە:
http://www.genocidewatch.com/countries-at-risk

کۆمەڵگەی نێو دەوڵەتی لە پشت تورکیا دەوەستێت بۆ تێکشکانی عەفرین

نووسینی: حەمید عەلیزادە
21/3/2018
وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

ڕۆژی یەکشەممە ماشێنی جەنگی تورکیا بە پاڵپشتی هێزە بەناو بەرگریکارەکانی سوریا، دەستیان گرت بەسەر شاری عەفریندا کە زۆربەی دانیشتوانەکەی کوردن و دەکەوێتە باکوری ڕۆژهەڵاتی سوریاوە.
بەدڵنیاییەوە میدیای ڕۆژئاوا مەشغوڵی سەرکۆنەکردنی هێرشەکانی ڕژێمی ئەسەد بوون بۆ سەر هێزە ئیسلامەکان لە غۆتەی ڕۆژهەڵات، بەهیچ شێوەیەک گرنگیان بەو هێرشە دڕندانەیەی تورکیا نەدا بۆ سەر کوردەکان، کە هەرگیز هێرشیان نەکردۆتە سەر تورکیا.
پاش چەند کاتژمێرێک لەکەوتنی عەفرین سەرۆکی تورکیا ڕەجەب تەیب ئەردۆگان لە وتارێکدا وتی: " ئێستا هەمای ئاشتی و ئارامی لە ناوەڕاستی عەفرین دەشەکێتەوە، نەک لە ژێر ئاڵا شڕی ڕێکخراوە تیرۆریستەکان. زۆربەی تیرۆریستەکان کلکیان نایە ناوگەڵیان و ڕایانکرد. هێزە تایبەتەکانمان بە هاوکاری سوپای ئازادی سوریا هەڵدەستن بە پاککردنەوەی پاشماوەی هێزەکانیان لەگەڵ ئەو داوانەی کە ناویانەتەوە."

ئەو چەند ڕۆژ و کاتژمێرەی کە تێپەڕیون بەسەر داگیرکای عەفریندا، ئاماژەیەک نییە بۆ ئاشتەوایی لەلایەن هێزی داگیرکارەوە. ئەوێنانەی پاش کشانەوەی هێزە چەکدارەکانی کورد لە عەفرین دێنە دەرەوە، هەموو ئەوە نیشاندەدەن کە هێزە سەربازەکانی تورکیا ئاڵای خۆیان لەسەر باڵەخانەکان هەڵدەدەن و چەکدارەکانیش پەیکەری کاوەی ئاسنگەر دەڕوخێنن. لە پەیکەرەکە گرنگتر کە بە هەمای بەرخۆدانی گەلی کورد دادەنرێت و بووبە سەردێڕی هەواڵی میدیایی ڕۆژئاوا، خەڵکی سیڤیلی ئەو شارەی کە دەستی تیرۆریستەکانیان لێ ئاواڕەکردوون.

بەپێی لێدوانی ئەوانەی لەو شارەوە هەڵاتون، باس لە گرتن و تۆڵەکردنەوە و شەڵاقی کردنی ئەو ژنانە دەکرێت کەوا حیجاب پۆش نین. زۆرێک لەو ڤیدیۆیانەی لەسەر تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بڵاوکرایەوە سەبارەت بەو هێزەی تورکیا پاڵپشتیەتی کە چۆن لە خەڵکی سیڤیل دەدرێت و بە “بەراز” دەیانشوبهێنن، خراپتر لەوە، ڤیدیۆ بڵاو بۆتەوە کە چۆن تەرمی چەکدارە کوردەکان دەشێوێنن بەدەم وتنەوەی" ئەڵڵاهوئەکبەر"ەوە. پاش کەوتنی عەفرین وێنەکان ئەوە پیشان دەدەن کە چ ڕاوڕوتییەک لەو شارە ئەنجامدراوە و چۆن ماڵان و دوکان و بازاڕەکان تاڵاندەکرێت. لەپێش کامێراکان دەردەکەون و بەشانازییەوە خۆ نمایش دەکەن بەوەی کاری جیهاد ئەنجام دەدەن و

پەنجەی شاهەدمانیان بەرزدەکەنەوە. ئەوانە ئەو هێزە سەلەفی و جیهادیانەن کە میدیای " سەربەخۆ"ی ڕۆژئاوا وای پیشاندەداین کە ئەوانە " تێکۆشەران و لایەنگرانی ئازادی سوریان."

لەڕاستیدا سوپای ئازادی سوریا بۆ ماوەیەکی زۆر پەردەیەکی تەنک بوو کە کەمێک لە هێزە ئیسلامییە کۆنەپەرستەکانی پێ داپۆشرابوو. ئەم بەکرێگیراوانەی ئەمڕۆ بۆ تورکیا شەڕ دەکەن هەر ئەو هێزە جیهادیانەن لە کۆنە چەکدارەکانی داعش و القاعیدە پێک دێن کە پێشتریش ئامانجی تورکیا بوون بۆ بەکارهێنانیان، ئێستاش لە عەفرین بەکاریان دێنێت. ئەم هێزە " ئاشتیخوازە" بەپاڵپشتی تانک و تۆپ و تەیارەو هێزی تایبەت لە فاشستەکان کە لەناو تورکیادا ڕێکخران، کوڕانە دەستیان لە هیچ شتێک نەپاراست لە تۆپبارانکردن و تەنانەت بەکارهێنانی " بۆمبی ناپاڵم " دژ بە خەڵکی بێچەک و سیڤیلی کورد، هەر لە ماڵەکانیانەوە تاوەکوو ڕێگاوبان و تەنانەت کاروانی فریاگوزاری داودەرمان و خۆراکیش.

لەگەڵ هەموو ئەمانەدا میدیایی ڕۆژئاوا زۆر بە ئەمانەتەوە هەواڵەکانی تورکیایی دەگەیاند لەگەڵ بوونی گومانێکی کەمی بێمانا. هەڵسوکەوتەکانی ڕۆژئاوا زۆر پێچەوانەو دژ بەیەک دێتەوە لەگەڵ ئەو هەموو هاوارەی دەیانکرد دژ بە هێرشەکانی ڕژێمی ئەسەد بۆ سەر غوتەی ڕۆژهەڵات، کە بەشێکە لە دیمەشق و لە لایەن توندڕەوترین هیزە کۆنەپەرستە ئیسلامەکانەوە دەستی بەسەردا گیراوەو کوڕانە دیمەشق تۆپباران دەکەن.
لەبارەی هێرش بەسەر عەفرین، بەرپرسێکی باڵای ئەمریکا وتی: " هیواداریـن پرۆسەکە لە عەفرین زوو تەواوبێت، ئێمە وتومانە و دەزانین تورکیا هەموو هەوڵێک دەدات بۆ ئەوەی زیان بە خەڵکی سیڤیل نەگەیەنێت، لەو بارەشەوە گومانمان نییە بە هەوڵەکان."
ئەمە بەو مانایە دێت ئەمریکا خوازیاری سەرکەوتنە بۆ تورکیا نەوەک کوردەکان، لەکاتێکدا کوردەکان هاوپەیمانی خۆیبوون. بەرپرسە ئەمریکەکان ڕاشکاوانە ئەوەیان وت کەوا ئەمریکا هاوپشتی کورد ناکات لە عەفرین، چونکە عەفرین خزمەت بە هیچ ستراتیجیەتێکی ئەمریکا ناکات.
وەزیری دەرەوەی بەریتانیا بۆریس جۆنسن پێداگری دەکات لەسەر ئەوەی " تورکیا مافی خۆیەتی سەلامەتی سنورەکانی بپارێزێت"، ئەڵمانیا بەردەوام بوو لە دانی چەکی پێشکەوتوو بە تورکیا، کەچی کەسانێک لە ڕۆژئاوا فرمێسکی تیمساحاوی هەڵدەڕێژن بۆ ئەو ڕاوەوتکردنەی کە لە عەفرین کرا لە لایەن هێزە دڕندە ئیسلامەکانەوە. هیچ گومانێک لەوەدا

نییە کە ئیمپریالیزمی ڕۆژئاوا بەتەواوی ڕازیبوون لەسەر کاری داگیرکاری لەلایەن تورکیاوە.

سەرباری قسەکردنیان سەبارەت بە دەڕانی توندڕەوە ئیسلامەکان، بەڵام هێزە ڕۆژئاواییەکان و هاوپەیمانەکانیان لە کەنداو گەورەترین یارمەتیدەری جیهادەکان بوون، ئێستاش پشتیوانی لە کۆنەپەرسترین سوپا دەکەن کە درێژکراوەی هەمان هێزەکانی داعش و قاعیدەن دژبەو تاکە هێزەی کە لەسەر زەمینی واقیعدا شەڕی داعشیان کرد.
لەم کاتەدا ڕوسیا جیاوازتر لە هێزە ئیمپریالیستەکانی ڕۆژئاوا هەڵسوکەوت ناکات، هێزە ئاشتی پارێزەکانی خۆی لە ناوچەی عەفرین کشاندەوەو ئاسمانی سوریای ئاواڵە کرد بە فڕۆکەکانی تورکیا، ئێران و ڕژێمی ئەسەدیش بەم هێرشە ڕازیبوون. ڕوسیا لە سەرێکەوە دژ بە تورکیا کار دەکات، لە سەرێکی تریشەوە نایەوێت ئێرانی هاوپەیمانی ببێتە هێزێکی بەهێز لەسەر زەمینەی سوریا. بەو پێیەی هێزێکی زەمینی بەهێز لەسەر زەمینەی سوریا بوونی نییە، بۆیە ڕوسیا هاوسەنگییەک لە نێوان هێزەکان درووست دەکات بۆ وەستانەوە لە بەرانبەر یەکتر بۆ ئەوەی بتوانێت بەرژەوەندییە تایبەتەکانی خۆی بە باشی بباتە ڕێوە.

ئێران هێزێکی چەڤەنگی (ڕەمزی) چەند سەد کەسی لە چەکدارە شیعەکان ڕەوانەی عەفرین کرد بۆ یارمەتی کوردەکان، چونکە ئێران خوازیاری کێشەنانەوەیە بۆ تورکیا لە ناو سوریا. ڕژێمی ئێرانیش سەربەخۆی کوردەکان بە هەڕەشە دەبینێ لەسەر خۆی، چونکە دەکرێت کوردەکانی ئێرانیش هەمان ڕێچکەی سەربەخۆی بگرنەبەر. ئێران و تورکیا لە ڕۆژئاوای سوریا کار لەسەر دابەشکاری دەکەن بۆ دەستگرتن بەسەر بەشی خۆیاندا لە پاش کۆتایهاتنی شەڕ لە وڵاتە، بۆیە لەم هاوکێشەیەدا شوێنێک نییە بۆ سەربەخۆی کورد.
ئەسەد لەم هاوکێشانەدا دیلی دەستی هاوپەیمانەکانیەتی و هیچ ڕایەکی دیاری نییە شایانی باسبێت. لەگەڵ ئەوەشدا دڵخۆشە بە بونی بزوتنەوەیەکی کوردی لاواز، بۆ ئەوەی لە داهاتودا ناچاریان بکات بیر لە سەربەخۆی نەکەنەوەو ناچاربن بەمانەوە لە چوار چێوەی سوریای یەکگرتودا. لەگەڵ ئەوەشدا ڕێی بە چەکدارە کوردەکان دا لە ناوچە کورد نشینەکانی ڕۆژهەڵاتەوە بڕۆن بەرەو عەفرین، ئەو کارەش لەبەرانبەر دەستبەردانیان لەگەڕەکێکی سەرەکی شاری حەڵەب کرا بە ڕژێم.

لەدووا لێکدانەوەدا، ئەم هێزانە هەرچەندە شەڕی یەکتر بکەن، بەڵام لە پێناوی بەرژەوەندی چینایەتیاندایە سەرکوتی بزوتنەوەی کوردی

بکەن لەگەڵ هەموو ئەو دەسکەوت و دیموکراسییەی بە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆی هێناوە. بەدەنیاییەوە بەکارهێنان و دەست ئاواڵەکردنی جیهادییە کۆنەپەرستەکان بە (هەردوولایان) کێشە نییە تا ئەو شوێنەی بەرژەوەندەکانی چینی دەسەڵاتدار پارێزراوە.
ئەردۆگان نەیشاردەتەوە کە دەیەوێت هەموو ئەو ناوچانە داگیر بکات کە کوردەکان لە سوریادا دەسەڵاتدارن تیایدا. بە بڕوای ئەو هەر دیاردەیەکی سەربەخۆی کوردەکان کاریگەری دەبێت لەسەر کوردەکانی تورکیا کە ملیۆنەهایان لەژێر سەرکوتێکی بێوێنەدا ژیان دەکەن.
بزوتنەوەی کوردی لە شێوەی پارتی دیموکراتی خەڵکی خاڵێکی گرنگ بوو لەسەر سەکۆی سەرەتای هەڵکشانی بزوتنەوەی چینایەتی لە تورکیادا.
ئەوەی یارمەتی ئەردۆگانی کرد بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ پارتی کۆماری خەڵکی بوو لە ڕێگەی جوڵاندنی هەستی نەتەوایەتی دژ بە کورد، هەر بۆیە کۆنەپەرسترین و دواکەوتوترین بەشی کۆمەڵگە چونەتە پشتی ئەردۆگانەوە. هێرشکردنە سەر عەفرین بەشێکی گرنگ دەبێت لە بردنەوەی پارتی داد و گەشە لە هەڵبژاردنە پەرلەمانەکانی داهاتودا.

لەپەیوەند بە هەموو ئەمانەوە، هێرش بەسەر عەفرین بەشێکە لە پیلانی ئەردۆگان بۆ قایمکردنی باکوری سوریا وەکو دەروازەیەک بۆ کاریگەرەکانی تورکیا لەسەر ناو جەرگەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. لەگەڵ دەستبەسەرداگرتنی عەفرین لەڕووی سەربازییەوە، وەکوو سونەتی باوی عوسمانەکان، هەوڵدەدات سەدان هەزار لە خەڵکی عەرەبی سوریا لەسەر ماڵ و حاڵی کوردەکان جێگیربکات وەکو یەک خەتی سونی عەرەبی کە لەو ڕێیەوە دەتوانێت هەژمونی خۆی برەو پێبدات لە سوریا و دەرەوەیدا.
پاش عەفرین، ئامانجی ئەردۆگان دەستبەسەرداگرتنی مەنبەجە، وەکوو تورکەکان دەڵێن: ئەمریکا لەو بارەوە هاوکار دەبێت. لەسەرووی ئەمانەشەوە هەمان پلانی هەیە بۆ ناوچەکانی ڕۆژهەڵاتی فورات، هەروەها چیای شەنگال. ئەمانە خەونی پارتی داد و گەشەی عوسمانییە نوێیەکانە کە خوازیارن لە داهاتودا دەستبگرن بەسەر حەڵەب و موسڵ و هەولێر و کەرکوکیشدا.

وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بە شێوەیەکی گشتی کێشەی لەگەڵ پلانی تورکیادا نییە. ئیمپریالیزمی ئەمریکا هێزە کوردەکان وەکوو کارتی فشار لە داهاتودا بەکار دەهێنێت بۆ پاراستنی جێگاو ڕێگای خۆی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. ئەوە دەرکەوت کە ئەمریکا هاوپەیمانێتی لەگەڵ کورددا کاتییە، لە کۆتایدا جێگاو ڕێگای تورکیا لە نەیتۆ و بوونی وەک گەورەترین وڵاتی پیشەسازی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، ئەم جێگایە بۆ سەرمایەداری ئەمریکی گرنگتر و پڕبایەخترە لە چارەنووسی

خەڵکی کورد. بەشێکیش لە دەزگا میدیاییەکانی ڕۆژئاوا کە تازە وەخەبەر هاتن سەبارەت بەکارە ئابڕوبەرەکانی داگیرکاری عەفرین، هیچ نین ئەوە نەبێت کە دەیانەوێت لەم ڕێگایەوە هەندێک دەستکەوت لە تورکیاوە وەدەست بێنن.

پاش ئەوەی لە هەموو لایەکەوە گەمارۆ دران و هیچ لایەنێک بە هانایانەوە نەڕۆشت، بۆیە سەرکردەکانیان لە پێناوی پاراستنی هێزەکانیاندا بڕیاری پاشەکشەیانداو ڕێگایەکی تریان بۆ خەبات هەڵبژارد ئەویش شەڕی پارتیزانیە دژ بە داگیرکاری. ئەمە تەنها هەڵبژاردەی سەربازی بوو بۆیان بە وەستانەوە لە بەرانبەر سوپایەکی پڕ چەک و چەتە جیهادەکانی. ئەمەی کە ڕویدا گومانێک لای خەڵکی کورد ناهێڵێتەوە کەوا ناتوانێت پشت بە هیچ یەکێک لەو هێزە گەورانەی ناوچەکە ببەستێت.
لەلایەکی ترەوە کورد گەلێک دەستی هەیە لە نێوەندی کرێکاران و لاوانی زەحمەتکێش لە ناوچەکە. سەرەتای دەستپێکردنی شۆرشی ڕۆژئاوا لە شۆڕشی سوریەوە هات. سەرکەوتنەکانیشی لە شێوەکاری دیموکراتیانەو شۆڕشگێڕانەوە وەدەستهێنا کە توانی سەرنجی بەشێکی زۆر لە کرێکاران و هەژاران لە ناوچەکە بۆ خۆی ڕابکێشێت. ئەمە نیشانی دەدات ڕێگای خەبات و ئازادی خەڵکی کورد لەرێوەیە.

لە ئێران جەماوەر لە جوڵەدایە بەرەو شۆڕش، دەرگا ئاواڵەیە لە پێش کورد بۆ درووستکردنی بەرەیەکی هاوبەش لەگەڵ خەڵکی ئێراندا دژ بە دەسەڵاتدارێتی مەلاکان. بەهەمان شێوە لە عێراق، لێرە زەمینەو تواناییەکی باش هەیە بۆ بزوتنەوەی چەپی ڕادیکاڵ، گرنگە بتوانێت بەرنامەیەکی ڕۆشن دابڕێژرێت بۆ ڕزگاری کورد. یەکەمینجار لە ناو خودی کوردەکانەوە دەستپیبکرێت کە بە هەمان ڕادەی دەسەڵاتی ناوەند ڕقیان لە هەردوو دەسەڵاتی بنەماڵەیی بارزانی و تاڵەبانییە. پاشان هەوڵبدرێت ببرێتە ناو کرێکاران و لاوانی عێراقییەوە کە هیچ ئاسۆیەکی ڕۆشن بەدی ناکەن لە گروپە گەندەڵکارە دەسەڵاتدارەکانی بەغدا.

لە تورکیا بزوتنەوەی کوردی دەرکەوت وەک بزوتنەوەیەکی ڕادیکاڵ دژ بە داموودەزگا سەرکوتگەرەکان، بەرتەسک نەبووەوە لە چوار چێوەی کورددا، بەڵکو چوار چێوەیەکی نیشتمانی هەبوو. لەگەڵ تێک چونی بارودۆخی ئابوری تورکیا و چڕبونەوەی خەباتی چینایەتی و لاوازبوونی دەسەڵاتی ئەردۆگان، دەورەی ئایندەی سیاسی لە تورکیا شاهەدی هاتنە مەیدانی خەباتی زیاتری چەوساوەکان دەبین دژ بە چەوسێنەران.
لەگەڵ ئەوەشدا تاکتیکی شەڕی پارتیزانی گرنگی خۆی هەیە، بەڵام

دەبێت بکەوێتە خزمەتی خەباتە چینایەتییە سەرتاسەرێکەوە. کۆڵەکەی بنەڕەتی دەسەڵاتی ئەردۆگان لەم کاتەدا لەسەر دنەدانی هیستریایی نەتەوەییە، بەم کارەشی توانیویەتی بەشێک لە ئۆپزسیۆن و چینی کرێکار بێنێتە پشتی خۆی. ئەرکی کەسانی شۆڕگێڕە ئەوانەی دژ بە دەسەڵاتدارێتی تورکیا خەبات دەکەن ئەم هاوپەیمانێتیە درووستکراوە هەڵوەشێننەوە، کە تەنها دژ بە مافەکانی خەڵکی کورد نییە، بەڵکو ئامرازێکە بۆ سەرکوتکردنی چینی کرێکاریش لە ژێر پەردەی ئاسایشی نەتەوەیی و " یەکێتی " کە تاکە سودمەند لێی، چینی سەرمایەداری تورکییە.

ئێمە بە هەموو توانایەکمانەوە پشتگیری گەلی کورد دەکەین لە پێناوی ژیانێکی ئازادانە و لە نیشتمانێکی سەربەخۆدا کە خۆیان ئازادانە بڕیاری لەسەر بدەن. خەباتکردنیان لە خۆیدا خەباتکردنە بە ئەندازی□ی خەباتی ئەو کرێکار و لاوانەی لە جیهاندا دژ بە سیستەمی سەرمایەداری لە جەنگدان. هەموو ئەوانەی قەیرانە ئابورێکان درووست دەکەن و هێرشدەکەنە سەر ئاستی ژیانی زۆرینەی خەڵک، وە هەر ئەوانەن لە هەمان کاتدا سەروەتی بێ شومار بۆ خۆیان کەڵەکە دەکەن، لەو لاشەوە کار لەسەر شێواندنی ژیانی شارستانیانەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەکەن و هێرش دەکەنە سەر داخوازییە ڕەواکان و چارەنووسی کورد. تاکە چارەسەر وەستانەوەیە بەرانبەر ئەم دەسەڵات و سیستمە کە سەرمایەداری نوێنەرایەتی دەکات.

سەرچاوە:
https://www.marxist.com/international-community-unites-behind-turkey-to-crush-the-kurds-in-afrin.htm

نووسەر حەمید عەلیزادە
https://www.facebook.com/revoalizadeh

عەفرین دەسوتێت، چەپ لە کوێیە؟

… ولیام ئایکلر

وا پێدەچێت کورد بێ بەختبن لەوەی کەوتنە بندەستی هێزێکی “غەیرە ڕۆژئاواییەوە”، بۆیە ئازارەکانیان بەردەوامی هەیە.

کورد خاوەنی کۆمەڵێ دروشمی نافەرمییە، یەکێک لەو دروشمانە: “کورد تەنها شاخەکان دۆستیەتی”. ناوە ناوە هاوپەیمانیان لەگەڵ زلهێزەکاندا بەستووە، بەڵام وەک چاوەڕوان دەکرێت ئەم هاوپەیمانێتییە بە ناپاکی کۆتایی هاتووە، چونکە ئاڵوگۆڕە سیاسێکان بەکەڵکی هاوپەیمانێتی بەردەوامی نایەت. کەمتریش ئەوە بەرچاو دەکەوێت کە هێزە پێشکەوتوخوازەکان کۆمەکیان بە کورد کرد بێت.

هێرشی تورکیا بۆ سەر عەفرین، دەبوایە چەپی جیهانی لە زۆربەی پای□ت□ختەکان بهێنایەتە سەر شەقام.

دەبوایە خۆپیشاندەران بڕژێنە هاید پارکەوە بە ڕەنگەکانی سور، سپی، سەوز و زەردی ئاڵای کوردەوە، هەروەها بە سرودی ” ئێمە هەموو پەیەدەین ئێستا!” ئاسمان پڕکەن. بەڵام نەکرا، شەقام خامۆشە – چەند چالاکوانێکی کورد نەبێت – بە دەگمەن خەڵکی تریان لەگەڵ دەبینرێت.

ئەم دۆخە بەراوردبکە لەگەڵ خەڵکانێکی تری بێنیشتمان: فەڵەستینێکان. کاتێك هێزی بەرگری ئیسرائیل (IDF) غەزە بۆرومان دەکات چەپی ڕۆژئاوا بێ وەستان چەفییەو عەگال لەسەر دەکات و ڕێپێوان دەکات بۆ وایت هۆڵ؛ لە قودس توندو تیژی دەست پێدەکات، دەست بەچێ لە سۆشیاڵ میدیاکانەوە ئیسرائیل مەحکوم دەکرێت.

ئەی بۆچی ئەم شێوەیە لە بێدەنگی، کاتێک کار دێتە سەر کوشتاری کورد؟

دەسەڵاتێکی ئیسلامی نەتەوەگەرای دیماگۆجی، بە ڕا بەرایەتی ڕەجەب تەیب ئەردۆگان، هێرشی کردۆتە سەر دەوڵەتێکی بێگانە بە یارمەتی جیهادێکان بۆ سەرکوتکردنی بزوتنەوەی چەپ، سەرباری ئەمەش دەنگی دیموکراسیخوازانەی خەڵکی کوردیش لە ناوخۆ سەرکوت دەکات.

ئەی کوا توڕەیی!؟

پێشتر لەسەر کێشەی فەڵەستین و ئیسرائیل نووسیومە. چەپیش زۆر هاوسۆزە لەگەڵ کێشەی فەڵەستینێکان، چونکە وەک قوربانیەکی وڵاتە ڕۆژئاواییەکانی سەیردەکرێت، وە ئیسرائیلیش بە پاڵپشت و هەژمونی ئیمپراتۆریەتی ڕۆژ ئاوا دررووست بووە.

لەم ساڵانەی دووایدا گۆڕانکارییەک لە دەدگای چەپی ڕۆژئاوا ڕوویدا بەوەی سەرنجیان زیاتر چووە سەر دژیاتی کردنی ئیمپریالیزم و ڕەیسیزم، گۆڕانێک لە چینایەتییەوە بۆ شوناسی سیاسی، هۆکارەکەش لەوەوە سەرچاوەی گرتووە کە ئیسرائیل وەک شوناسی ڕۆژئاوا سەیردەکەن بۆیە کێشەی فەڵەستینیان وەک سەکۆیەک بەکارهێنا دژ بە ڕاسیزم و تیرۆر. لێرەوە شێوە لە دژی تیرۆ دەبێتە هۆکاری نەبینینی دیمەنەکانی تر.

بەهەرحاڵ، من لێرەدا دەمەوێت ئەوە بخەمە بەرچاو، بۆچی میلەتێکی زۆری وەک کورد لە جیهاندا کە تا ئێستا بێ دەوڵەتە، هەمان مامەڵەی لەگەڵدا ناکرێت؟
پێم وانییە کێشەکە ڕێکنەکەوتنی ئایدیۆلۆجی بێت. بزوتنەوەی کوردی وەک ئەوەی ئێستا لە تورکیا و سوریا هەیە (نەک عێراق) بزوتنەوەیەکی زۆر پێشکەوتوخوازانەیە لە ناوچەکە. لە ڕوانگەی ئایدیۆلۆژییەوە زۆرتر تەبان لەگەڵ دەزگای چەپ بە بەراورد بە کۆمەڵەی حەماس و حیزبوڵا، بە پێی ئەو جێگاو ڕێگایەی کە هەیانە دژ بە ئیسرائیل، شوێنێکی تایبەتیان هەیە لای بەشێک لەو چەپانەی کە خۆیان بە " دژی ئیمپریالیزم" دەزانن.
عەفرین، گۆڕەپانی شەڕی ئەردۆگان، باکوری سوریا یان کوردستانی ڕۆژئاوا (ڕۆژئاڤا). لێرە پارتی یەکگرتوی دیموکرات PYD هاوڕێبازی پارتی کرێکارانی کوردستان (PKK) کە لە تورکیان، لەگەڵ هەردوو باڵی چەکداریان YPG و YPJ پیادەی دیموکراتیەتی ڕاستەوخۆ دەکەن لە ژێر ئالای کۆنفیدراڵییەتی دیموکراتیدا.

ئەم بیرۆکەیە لە لایەن عەبدوڵا ئۆجەلانەوە داڕێژراوە ڕابەری پارتی کرێکارانی کوردستان کە لە ئێستادا لە زیندانەکانی تورکیا زیندانی کراوە. بنەڕەتی ئەم تیۆرە لە ئەنارکیستی ئەمریکی (مورایی بۆکچین)ەوە وەرگیراوە کە شێوەیەکە لە سۆشیالیزمی ئازادانە کە چەخت دەکاتەوە سەر کۆمەڵگەو بنەما دادپەروەرەکەی، لەگەڵ هەوڵدان بۆ کۆتایی پێهێنان بە باوک سالاری لە پێناو بنیاتنانی دونیایەکی باشتردا.
ڕەخنە گران پێیان وایە ئەم بانگەشەی دیموکراتییە پەردەیەکە بۆ داپۆشینی بانگەشەی سەربەخۆیی کوردی. هەروەها پێیان وایە لە ژێر دروشمی یەکسانیخوازیدا بەرنامەیەکی نەتەوەیی کۆنەپەرستیان حەشاردراوە.

ڕەنگە.

ئاسان نییە بزانرێت چی لەسەر زەمینی شەڕ دەگوزەرێت، وەهیچ ڕێکخراوێکیش نموونەیی نییە. گریمان ڕەخنەگرەکان لەسەر حەقن، بەڵام هەموو ئاماژەکان ئەوەمان پێدەڵێت کەوا پارتی یەکێتی دیموکراتی زۆر پێشکەوتوخوازترە لە هەموو جیهادەکانی داعش کە شەڕیانیان کرد، هەروەها لە خوێن ڕێژەکەی دیمەشق و پارێزەرانی ئاین لە تەهران و ئەردۆگانی سەرکوتگەر. زەحمەتیش نییە لەوە تێبگەیت کە خاوەنی مافێکی ڕەوایە.

بەهەرحاڵ، لای زۆرێک لە چاودێران ئاکامەکەی بە خاڵێک دەگەڕێنەوە ئەویش ئاڵۆزی شەڕی ناوخۆ لە سوریا و پەیەدە وەک هێزێکی ئۆپزسیۆن لەناو ئەو هاوکێشەیەدایە. پەیەدە لەگەڵ هێزەکانی دیموکراتی سوریا (SDF) ئەم هێزە هاوبەشە لەلایەن یەپەگە و یەپەژەوە بەڕێوەدەبرێن کە کۆمەڵێک ڕێکەوتنیان کردووە دوواینیان (لەگەڵ ڕژێمی ئەسەد) بوو، هەروەها یارمەتی و هاوکاریشی لەهێزەکانی ئەمریکاوە وەردەگرت.

پێناچێت ئەمە بێت.

لەڕوانگەی بەشێکی ترەوە پێیان وایە کورد هاوکاری هێزی نەیتۆ دەکات بە قازانجی ڕۆژئاوا بە بەهێزکردنی هێزی بەرگری کە خۆی نیشان دەدات لە یارمەتەکانی ڕووسیاوە، تا تەهران و دیمەشق و خواروی لوبنان.

هەندێک ڕاستی تێدایە. هێزی سوریایی دیموکرات، بنکۆڵی ئەسەد دەکات، هەروەها ڕێگرە لە پێش خەونەکانی پۆتین لە ناوچەکە و بە شێووەیەکیش قەڵەم ڕەوی ئێران پێ گرێ و گەڕەتر دەکات.

بەهەر حاڵ، بیانوویەک هەیە بۆ ڕێگرتن لە ڕوخانی دەوڵەتی سوریە، بیرکردنەوەیەک لە پشتی ئەمەوە هەیە کە پێی وایە هەر هێزێک پشتیوانی لە ئەسەد دەکات وەک هێزێکی پێشکەوتوخواز دەردەکەوێت چونکە شەڕی ئیمپریالیزمی ڕۆژئاوا هەژمونی وەهابیزم دەکات.

بەرەی مۆسکۆ، تەهران و دیمەشق هاوپەیمانی هیچ هێزێکی تری یەکسانیخواز و بەرەی چەپ نین. لەو بارەوە پرسیار لە خەڵکی گەتەی ڕۆژهەڵاتبکەن.

ئەگەر جیۆپۆلەتیک بخەینە لاوە، هۆکاری تریش کە بیری لێبکرێتەوە. وەکو ڕەزا بەرک و کیریم شامبەرگ لە یەگەی جاکۆبیان ئاماژەیان پێدا، ئەو هاوپەیمانێتیە تاکتیکییەی لەگەڵ سوپای ئەمریکیدا مانای ئەوە ناگەیەنێ کە ناوەڕۆکی بەرنامەی پەیەدە گۆڕانی بەسەردا هاتبێت. پێنتاگۆن دەستەوەردان ناکات لە کاروباری ناوخۆی کوردەکان. ترامپیش هیچ کاریگەرییەکی لەسەر شۆڕشی ڕۆژئاوا نییە، ڕەنگە هەر

هیچیشی لە بارەوە نەبیستبێ.

با ئەوە قبوڵ بکەین ئەو بارو دۆخەی تێک ئاڵاوەی سوریا وایکردووە بەشێــک لە چەپ بێـدەنگی هەڵبـژێرن ســە بارەت بە کێشەی کــورد. لە بارودۆخی شەڕدا هەندێکجار زەحمەتە زاڵم و مەزڵوم لێکجیا بکرێنەوە، بەڵام هەموو ئەمانە ئەوە ناگەیەنێت کەوا هاوپشتی کوردەکان نەبیت.
لە تورکیا، پارتی دیموکراتی گەلی کەوتە بەر شاڵاوی سەرکوتکردن لەلایەن دەسەڵاتەوە پاش ئەوەی لە هەڵبژاردنەکاندا سێزدە کورسیان بەدەست هێنا لە مانگی حوزەیرانی 2015، کە هۆکارێک بوو بۆشێواندنی پلانەکانی ئەردۆگان سەبارەت بە سیستمی سەرۆکایەتی.
پاش دەرکەوتنی بزوتنەوەی مافەکانی کورد لەگەڵ ناڕەزایەتەکانی پارکی گازی لە ئیستانبوڵ، سەرکردەکانی پارتی دیموکراتی گەلی سەڵاحەدین دەمیرتاش و فیگان یەکسکداش و دەیانی تریان کەوتنە بەر شاڵاوی زیندانیکردن. ئەم سەرکوتکردنەش بە سەر کۆمەڵگەی مەدەنی تورکی توندتر بووەوە بەتایبەت پاش کودەتا سەرنەکەوتووەکەی ساڵی 2016.

لە پێ ســەرکوتی دادگــایی گەڕا بە ســەرکوتی تونــدتر. لە 2015 شەوە پرۆسەی ئاشتی هەرەسی هێنا کە بڕیار بوو کۆتایی بهێنێت بە ململانێی چل ساڵەی نێوان ئەنقەرە و پەکەکە، ئەوەش بە هۆکاری ئەوەی دەسەڵات دەیویست دۆخەکە بەتەواوی بە قازانجی خۆی بشکێنێتەوە.
کارە دوژمنکارەکان وایان کرد سەدان هەزار کەس لە خەڵکی سیڤیل لە جێگاو ڕێگای خۆیان هەڵبکەنرێن لە نێوان ساڵەکانی 2015 و 2016 دا وە 250 کەسـیش لە خەڵکـی بە چەک بکـوژرێن لە خـوارووی ڕۆژهەڵـاتی تورکیا. جارێکی تریش چارەنووسی کورد بە بێدەنگی بەڕێ خرا لە لایەن بەرەی چەپەوە.

ئەم هـاوپشتی نەکـردنە کە پێشتریـش ئامـاژەم پێـدا، بەڕای مــن دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کەوا کورد قوربانی دەستی هێزێکی ” غەیرە ڕۆژئـاوایی ” بۆیە ئازارەکانیشیـان بەردەوامە. ئەوە گرنـگ نییە کەوا تورکیا ئەندامی هاوپەیمانی نەیتۆیە، یان دەیەوێت بچێتە ناو یەکێتی ئەوروپاوە، یان بەتەنها دەوڵەتێکی سەرکوتکەرە و خوێن و ئارەزوی ئیمپراتۆریانەی هەیە و مێژویەکیشی هەیە لەسەرکوتکردنی نەژادەکانی نێوخۆی.
ئەم دۆخە بە زۆرێک لە چەپەکانی ڕۆژئاوا جێی سەرنج نییە، بۆیە قوربانەکانیش ناکەونە بەرچاو.

وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا
20/3/2018
ئەم وتارە لە
2018-2-23 نووسراوە.

– ولیام ئایکلر:
ڕۆژنامەوانێکی سەربەخۆیە و لە وڵاتی بەریتانیا دادەنیشێت. هەڵگری بڕوانامەی ماستەرە لە ڕۆژهەڵات ناسیدا.
– ڕۆزا بۆرک – Rosa Burç
توێژەرە لە پەیمانگای زانستە سیاسەکان و زانستی کۆمەڵایەتی لە زانکۆی بۆن.
– کیریم شامبەرگ- Kerem Schamberger
توێژەر لە بواری زانستی پەیوەندەکان و میدیا لە پەیمانگای لەدفیگ ماکسمیلیان لە میونیخ، وە ئەندامی چەپی مارکسییە.
– جاکۆبیان – Jacobin
پێگەیەکی میدیایی چەپە لە ئەمریکا.

سەرچاوە:
https://www.opendemocracy.net/north-africa-west-asia/william-eichler/as-afrin-burns-where-is-left

---

جەمیل ڕۆنجبەر لە دیدی مندا… گۆران عەبدوڵڵا

ئەمەی خوارەوە بەشدارییەکی کورتە لە کتێبی (جەمیل ڕۆنجبەر ئەو شاعیرەی ڕۆژێ بە تێکۆشان نەژیا)
لە ئامادەکردنی هاوڕی عەبدوڵڵا سلێمان (مەشخەڵ)......

عەبدوڵڵا سلێمان (مەشخەڵ)

جەمیل ڕەنجبەر زۆر بە ڕاشکاوانە خۆی لە ژێر کاتیگۆری ئەدەبی کرێکاری و شۆڕشگێڕانە دەبینییەوە، شیعرەکانی شایەت حاڵی ئەو ڕاستییەن. ئایا هۆی چییە ئەدەبی کوردی بە ڕاشکاوانە ئەو ڕاستییە ڕاناگەیەنێ؟ بە بڕوای تۆ خەسڵەتەکان و سروشتی ئەدەبی کرێکاری و شۆڕشگێڕانە چین؟

گۆران عەبدوڵڵا:
سەرەتا پێم خۆشە دەست خۆشیت لێ بکەم لەوەی دەستمان دەگریت و دەمان بەیتەوە لای شاعیرێک خۆی و گوتار و کردارەکانی لەیەکتر جیاناکرێنەوە. شاعیرێک شاعیری جوانترین سەردەمەکانی شۆڕشگێڕێتی خەڵکی کوردستانی باشوورە دیارە شۆڕش و شۆڕشگێرێتی بە مانا زانستێکەی خۆی. شاعیرێک بە کەرەستە شیعرێکانی زەمانی خۆیی و زمانێکی سادەوو چەکەکەی شانییەوە لە ڕێی شۆڕش و ڕاپەرینەوە موژدەی ژیانێکی باشتری پێبوو بۆ خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێشی کوردستان. وەک لەم کۆپلە شیعرییەی دا دەڵێ:

ئێمەی هەژار، ئێمەی ئازا، وا پۆڵا دەتوێنینەوە
هەرچی چەکی قورسیش هەیە
ڕەنجی ئێمە باری دەکا
لەمڕۆ بە دووا□ ه□موو ئارەقەی ڕژاومان دێنینەوە.

سەبارەت بە بەشی یەکەمی پرسیارەکەت " ئایا هۆی چییە ئەدەبی کوردی بە ڕاشکاوانە ئەو ڕاستییە ڕاناگەیەنێ؟" بە وەڵام بەو پرسیارەتان دەڵێم، ئەدەبی کوردی ئەمڕۆ لە ژێر هەژموونی فیکرێکی تەواو جیاوزدایە لەوەی جەمیل. دوورو نزیک نایەوێت باس لەکەرەستەو کاتیگۆرییە شیعرێکانی جەمیل ڕەنجبەر بکات، چوونکە لە ڕووی میتۆدی سیاسیی□وە دوو دونیابینی جیاوازە . ئەدەبی کوردی ئەمڕۆ بە شێوەیەکی گشتی لە ژێر کاریگەری دونیابینی لیبراڵیزمدا پێناسەی خۆی دەکات و دەیەوێت برەو بە قوتابخانە ئەدەبێکانی ئەم دونیا بینییە بدات، بە پێچەوانەی ڕەنجبەرەوە کە دەکەوێتە قوتابخانەی ئەدەبی ڕیاڵیزمی سۆشیالیستییەوە .
باڵی دەست ڕۆشتوویی ناو ئەدەبی کوردی کە خاوەنی دەزگای چاپەمەنی و کەناڵاتی جیاوازە لە ڕووی میدیاوە کاتێک باس لە ئەدەبی بەرگریی و مێژووی ئەو ئەدەبە بکات هەوڵدەدات جەمیل ڕەنجبەر، مەلا عەلی، شێرکۆ بێکەس، عەبدوڵڵا پەشێو ، لەتیف هەڵمەت، حاجی قادر و فایق بێکەس و دەیان شاعیری ترمان لەبەستەیەکدا و بەناوی کوردایەتییەوە پێشکەش بە خوێنەر بکات، لە کاتێکدا ڕۆشنە کە هەریەک لەم شاعیرانەمان ئاسۆو تێڕوانین و ڕێگای سیاسی جیاوازیان هەبووە بۆ

چارەسەری کێشەی کوردو هەریەکەشیان لە بەرژەوەندییەکی سیاسی و ئابوری جیاوازەوە بانگەشتەیان بۆ ڕزگاری کردووە.

سەبارەت بە بەشی دووەمی پرسیارەکەت (خەسڵەتەکان و سروشتی ئەدەبی کرێکاری و شۆڕشگێڕانە چین؟)
شیعر لە ئەدەبدا بەکۆنترین ژانری ئەدەبیی دەژمێردرێ و مێژوویەکی زۆر کۆنی هەیە. بەپێی سەرچاوە مێژووەکانی ئەدەب دەتوانین بڵێین لەو کاتەوەی ئینسان بیری لە دوێنەی خۆیی و سبەینەی کردۆتەوە شیعریش سەری هەڵداوەو بە شێوەیەکی گشتی بۆتە دەربڕی هەستی ئینسان. ئەدەبی کرێکاریش لەوکاتەوەی کارگەو کرێکار درووست بوو، لەوکاتەوەی ناعەدالەتی و چەوسانەوە لە پرۆسەی وە بەرهێنان درووست بوو، لەو سەردەمەوە ئەدەبی کرێکاریش درووست بوو بۆ باسکردن لە نادادپەروەری ئەو سیستمەو ئاسۆی ڕزگار بوون لێی. بە مانایەکی تر ئەدەب شتێک نییە لە دەرەوەی جێگاو ڕێگای چینایەتی و فیکری ئینسان هەر بۆیە قوتابخانەی جیاوازیش بۆ ئەدەب درووست بووە لەسەردەمە جیاوازەکاندا.

قوتابخانەکانی ناچراڵیزم و ڕۆمانسیزم دوو قوتابخانەی زاڵی سەدەی نۆزدەیەم بوون، پاشان قوتابخانەی ڕیاڵیزم هاتە کایەوە کە ڕەخنەگری بەناوبانگی ڕوسی (بیلیسینکی) بە ڕابەری ئەو قوتابخانەیە دەزانرێت.
ڕیاڵیزم لەسەر دەستی مەکسیم گۆرگی ڕۆمانووسی ناسراوی ڕوسیا گۆڕا بۆ قوتابخانەی ڕیاڵیزمی سۆشیالیستی ، ئەوەبوو لە کۆنگرەی یەکەمی یەکێتی ئەدیبانی سۆڤییەت لە ساڵی ١٩٣٤ ئەم قوتابخانەیە بە فەرمی ناسێنرا و تائێستاش دەورو نەخشی ئەم قوتابخانەیە کاڵ نەبۆتەوە و شەهید جەمیلیش یەکێک بووە لە قوتابییەکانی ئەم قوتابخانەیە. خەسڵەتەکانی ئەم قوتابخانەیەش کارکردنە لەسەر خەباتی کرێکاران و زەحمەتکێشان و جوتیاران و هاندانیانە بۆ خەباتی چینایەتی و پیشاندانی ڕووی ڕاستەقینەی سیستەمی سەرمایەداری. لە دێڕێکدا، ڕیاڵیزمی سۆشیالیستی گرێدراوی ڕاستەو خۆیە بە بیری مارکسیزم و لە ئاسۆیەکی چینایەتییەوە دەڕوانێتە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و بەرژەوەندەکانیان.

بۆ خوێندنەوەی کتێبی:- جەمیل ڕەنجبەر ئەو شاعیرەی ڕۆژێ بێ تێکۆشان نەژیا - کلیکی ئێرە بکەن

ئیمپریالیزم ئازاری کورد نابەخشێتەوە ... نووسینی: ئەلێکس کێنکەس

ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەناڵێنێ بەدەستی داگیرکاری ئیمپریالیزمی ڕۆژئاواوە، نەتەوەی کوردیش یەکێکە لە قوربانییە گەورەکانی ئەو داگیرکارییە.
کاتێک بەریتانیا و فەڕەنسا پێش بە یەک سەدە ئیمپراتۆریەتی عوسمانیان پارچە پارچە کرد، کورد لە مافی چارەنووسی خۆی بێبەش کرا، لە بەرانبەردا دابەشکرا بەسەر چەند وڵاتێکدا – تورکیا، سوریا، عێراق و ئێران. بە دڵنیاییشەوە لەلایەن ئەو وڵاتانەوە سەرکوتکران.
ئەم ئازارە درێژەی کێشا تاوەکوو ئەمڕۆ. کۆتایی هەفتەی ڕابردوو عەفرین کەوتە بەر تۆپبارانی سوپای تورکیا، ئەو ناوچەیەی کە لە ژێر دەسەڵاتی کوردەکانی سوریەدان و بە ڕۆژاڤا دەناسرێت. بەڵام کێشەکە لێرەدا هەر دەوڵەتە داگیرکەرەکان نییە، کێشەکە ئەوەیە هەندێک جار ڕابەرە کوردەکان هاوپەیمانی لەگەڵ هێزە ئیمپریالیستەکان دەبەستن، بەتایبەتی ئەمریکا.

ئەمە ستراتیجیەکی دوورو درێژی هەردوو پارتە نەتەوەییەکەی باکوری عێراق بوو، پارتی دیموکراتی کوردستان (KDP)و یەکێتی نیشتمانی کوردستان(PUK) . لە ئاکامی شەڕی کەنداودا کە لەلایەن ئەمریکاو هاوپەیمانانیەوە دژ بە سەدام حوسین و عێراق کرا، کوردەکان توانییان سودمەندبن لەو دەرفەتەو ناوچەیەک بۆ خۆیان داببڕن و بەهرەمەند بن لە ناوچەی دژە فڕین کە لەلایەن فڕۆکەکانی ئەمریکاوە دەپارێزران.
پاش هێرشی ئەمریکاو بەریتانیا لە 2003 بۆ سەر عێراق، ڕێگا درا بە کوردەکان زیاتر خۆیان تۆکمەبکەن و ناوچەکانیان ئارامتر بوو لە چاو بەشەکانی تری عێراق.

دەرکەوتنی داعش و دەستگرتنی بەسەر موسڵدا لە 2014 دا هەلی زۆرتریان بۆ هاتە پێشەوە، لە ئاکامی باری شڵەواوی بەغدادا

توانییان دەست بەسەر زۆرێک لە ناوچە جێناکۆکەکاندا بگرن، لەسەروی هەموو ئەوانەشەوە چاڵە نەوتەکانی کەرکوک. پاڵپشتییەکی زۆریان لێکرا لە لایەن ئەمریکاوە، هەروەها شانبەشانی حکومەتی عێراقی شەڕی داعشیان کرد بۆ وەدەرنانیان لە ناوچەکانیان.
لە سێپتامبەری ڕابردو، پاش ئەوەی هێزە هاوپەیمانەکان بە ڕابەرایەتی ئەمریکا تەوقی موسڵیان کرد، مەسعود بەرزانی سەرۆکی هەرێمی کوردستانی عێراق، وە سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق بانگەوازی ڕیفراندۆمی کرد بۆ سەربەخۆیی. سەرباری بردنەوەی بەدەنگی زۆرینە، بەڵام کارتەکانی دەستی مردبون.

حکومەتی عێراقی موسڵی گەڕانەوە، لە سای نەک هەر ئەمریکا بەڵکو ئێرانیش. میلیشیا شیعەکان کە لە لایەن ئێرانەوە پشتیوانیان لێدەکرێت، ڕۆڵێکی بەرچاویان بینی لە شکستی داعشدا.
لە ئەکتۆبەردا پاش کۆنترۆڵکردنەوەی موسڵ، سەرۆک وەزیرانی عێراق حەیدەر عەبادی داوای گەڕانەوەی ئەوناوچانەی کردەوە کە کوردەکان لە 2014 دا دەستیان بەسەردا گرتبو. کوردەکان زۆر بە خێرایی شکستیان هێنا، ئەوەش وا مەزەندە دەکرێت سەودایەک بوبێت لەگەڵ ئێران لە ڕێی دژەکانی بەرزانی لە ناو PUK.

پاش گۆڕانکارەکانی سوریا و کشانەوەی هێزەکانی بەشار ئەسەد لە ڕۆژئاوا لە 2011 کە شەڕی لە پەناوی مانەوەدا دەکرد لەدەستەڵات، زۆر بەخێرایی هێزەکانی YPG (یەکەتی پاراستنی گەل) بەڕێوە بەرایەتی ئەو ناوچانەیان گرتە دەست. ئەم ڕێکخراوەیە پەیوەندییەکی پتەویان هەیە بە PKK وە (پارتی کرێکارانی کوردستان) کە لەشەڕێکی درێژ خایەندایە لەگەڵ وڵاتی تورکیادا.
بەهەمان شێوەی عێراق، واشنتن هاوپەیمانییەکی سازکرد لە گەڵ YPG .
هێزەکانی سوریایی دیموکرات کە کوردەکان ڕابەرایەتی دەکەن، بە پشتیوانی 2000 سەربازی ئەمریکاوە، ڕۆڵێکی بەرچاویان بینی لە شکستی داعش و وەدرنانی لە ڕەقەی پایتەختی. لە ئێستاشدا ٢٥%ی خاکی سوریایان لە ژێر دەستدایە.

کێشەی ئەمریکا ئەوەیە، تێکشکانی داعش بە قازانجی ئێران دەزانێت کە یارمەتیدەری ئەسەد و عەبادییە. هەفتەی ڕابردوو واشنتن بڕیاری مانەوەی هێزەکانی دا لە سوریا. پاساوی مانەوەشی مەشق پێکردنی 30 هەزار سەربازی بەرگریکارە بۆ درێژایی سنوورەکانی باکوری ڕۆژهەڵاتی سوریا.
لەڕاستیدا نانی ئەم هەنگاوە بەڕووی ئێراندایە، چونکە دەناڵد ترامپ بڕوای بۆ ڕووبەڕووبونەوەی ڕاستەوخۆ هەیە لەگەڵ ئێراندا.

سیاسەت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا وەکو یاری شەترەنج وایە، ڕەهەندی جۆراو جۆری هەیە، ئەمەشیان بەباری دوژمنایەتی تورکیادا کەوتەوە. حکومەتەکەی ڕەجەب تەیب ئەردۆغان لە چەند ساڵی ڕابردودا شەڕی گەرمتر کردووە لەگەڵ PKK، ئامad□ ن□بوو دوژمنەکانی خۆی لە بارێکی بەهێزدا ببینێ.

فاکتەرێکی تری هاوکێشەکە ڕوسیایە، کە لە 2016 ڕاستەوخۆ بە قازانجی بەشار ئەسەد دەخاڵەتی لە شەڕی ناوخۆ کرد لە سوریا. ڕوسیاش بە هەمان شێوە پشتیوانی لە YPG کرد، بەڵام پاش ئەو دانیشتنەی هەفتەی ڕابردووی ڕوسیا و تورکیا لە مۆسکۆ، هێزەکانی پۆلیسی ڕوسیا لە عەفرین کشانەوە.

لەڕاستیدا ئەوکارەی ڕوسیا هەڵکردنی گڵۆپی سەوزبوو بۆ هێزەکانی تورکیاو ئەوانیش دەستیان بە هێرشەکانیان کرد.

ئەمریکا لە کاتێکدا دۆستە کوردەکانی لە عێراقدا شەرمەزارکرد، ئایا هەمان کار ناکاتەوە لە سوریا؟

بەهەرحاڵ، وەڵامی پرسیارەکە هەرچییەک بێت، ئەوەی هەیە خەڵکی کورد ئازار دەچێژێت. با هیواداربین ڕابەرایەتی سیاسی کورد وانەیەک وەرگرن و دڵنیابن هیچ دەستکەوتێک وەدەست ناهێنن، لە هێزە دڕندە ئیمپریالیستێکانی وەکوو ترامپ و پۆتین.

و: گۆران عەبدوڵڵا

سەرچاوە:
کرێکارانی سۆشیالیست
https://socialistworker.co.uk/art/46002/Imperialism+wont+end+Kurdish+agony

---

میراتی فلادیمێر لینین ...

چاوپێکەوتن لەگەڵ تاریق عەلی

ئامادەکردنی: سوزی وایزمەن

وەرگێرانی: گۆران عەبدوڵڵا ….

پاش سەد ساڵ لە شۆرشی ڕوسیا، هێشتاش بیرو باوەڕی لینین سەبارەت بە دیموکراتی و تیرۆریزم و شۆڕش گرنگی خۆیان هەیە.
نووسەرو دەرھێنەرو ڕۆژنامەوان تاریق عەلی کتێبێکی نوێی کەوتە ژێر چاپەو□ بەناوی: کێشەکانی لینین: تیرۆر، شەڕ، ئیمپراتۆری،خۆشەویستی و شۆرش کەوتە ژێر چاپەوە بە بۆنەی یادی سەد ساڵەی شۆڕشی ئۆکتۆبەر. لە نیساندا وە بەتایبەت پاش سەد ساڵ لە نووسینی " مەوزوعات نیسان"ی لینین کە تیایدا بانگەوازی چەک هەڵگرتن کراوە، ئەوەبوو لە شۆڕشی فێبریوەری توانرا قەیسەر لەدەستەڵات وەلابنرێت، بەڵام سەرکەوتوو نەبوون لەوەی شوراکان بگەنە دەسەڵات.
ئەم کتێبەی تاریق (The Dilemmas of Lenin) بە پێچەوانەی ئەوەی کە پێمان گەیەنراوە لە پێشتردا، ئەو لینینەمان لە گۆشەیەکی ترەوە پێ پیشان دەدات کە چۆن حەزی لە ئەدەبی لاتینی و مۆسیقای کلاسیک و ئەو بارو دۆخە سیاسیە شڵەژاوەی کەکاریگەری قوڵی لەسەر خێزانەکەیان هەبوو.
ئەوەشمان پێ پیشاندەدات کە چۆن مێژو" لینین"مان وەک دیکتاتۆرێکی بێبەزەیی پێ دەناسێنێ. سەیردەبێت کاتێک گوێ بیستی پابەندبونی بە دیموکراسیەتەوە دەبین!
لەم چاوپێکەوتنەیدا لەگەڵ سۆزی وایزمەن لە ڕادیۆی جاکۆبین، پەردە لادەدا لەسەر هەموو ئەو پروپاگەندانەی سەبارەت ب□ □□□□ی لینین لە مێژوداکراوە، هەروەها یارمەتیمان دەدات بۆ هەڵسەنگاندنی باوەڕەکانی لینین و کردارەکانی و پەیوەندێکانیان لەگەڵ ئەمڕۆدا…...

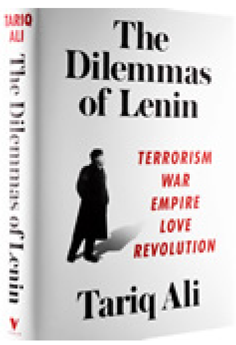

[بۆ درێژەی با بەتە کلیکی ئێر□ بکەن ….](#)

کرێکارێک مێژو دەخوێنێتەوە … برتۆڵد برێخت

وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا …..

کێ بوو حەوت دەروازەی تبسی1 درووستکرد؟
کتێبەکان پڕبوون لە ناوی پادشاکان
هیچ پادشایەک پارچەیەک لەو گا بەردانەیان هەڵگرت؟
بابل چەندین جار خاپورکرا
کێ شارەکانی هەموو جارێک بنیات نایەوە؟
لەکامە ماڵەکانی لیمایا2،
ئەوشارەی وەکو ئاڵتون دەبریسکێتەوە،
ئەوانەی درووستیان کرد تێیدا ژیان؟
ئەو ئێوارەیەی دیواری چین تەواو بوو
بەناکان بۆ کوێ ڕۆشتن؟
ئیمپراتۆری ڕۆم پڕە لە کەوانەی سەرکەوتن
کێ لە پشتی ئەوانەوە وەستاوە؟
قەیسەر بەسەر کێدا سەرکەوت؟ بێزەنتین لە ناو گۆرانیدا دەژی.
هەموو ماڵەکان کۆشکی بوون؟ تەنانەت لە ئەفسانەی ئ□ت□لانتاش
ئەو شەوەی دەریا هروژمی هێنا
پیاوە خنکاوەکان دەیانبۆڕاند بۆ کۆیلەکانیان.

ئەلکساندەری گەنج لە هیندستان سەردەکەوێت.
بەتەنها بوو؟
قەیسەر گۆڵسی3 بەزاند
ئەرێ چێشت لێنەرێکیش لە سوپاکەیدا نەبوو؟
فلیپی ئسپانیا گریا وەک ئەوەی کەشتێکەی نوقم بوبێت.
ئەرێ فرمێسکێکی ترلەوێ نەبوو؟
فردریک سەرکەوتنێکی مەزنی لە شەڕی حەوت ساڵەدا بەدەست هێنا.
کێ لەگەڵیدا سەرکەوت؟

هەمولا پەرەیەکی سەرکەوتن
کێ پاداشتی سەرکەوتنی داوە؟

هەر دە ساڵ جارێک پیاوێکی مەزن
کێ پارەی زورناژەنی داوە؟

زۆرێک لە تایبەتمەندی
زۆرێک لە پرسیار.

Bertolt Brecht

1- شارێک لە ناوەراستی یۆنان
2- پایتەختی پیرۆ
3- ناوچەیەک بوو لە کەندا لە ڕۆژئاوای ئەوروپا

"شو لیژیی" ئەو شاعیرەی لەپێناو تەلەفۆنە دەستەکەی ئەوەدا مرد … وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵا

نووسینی : ئیمیلی ڕاوهاڵا / شێنزن / ژیانگ
وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە : گۆران عەبدوڵا

شو لیژیی (١٩٩٠ – ٢٠١٤)

بە سەدان هەزار خەڵک لە لادێ و شارۆچکەکانی چینەوە سەفەر دەکەن بۆ شارە گەورەکان، لە پێناوی کارکردن لە کارگە نێودەوڵەتییە مشەخۆرەکانی وەبەرهێنان و هەوڵدەدەن ژیانێکی باشتر پێکەوە بنێن بۆ خۆیان. شو لیژی وێنەیەکی تۆمارکراوی ئەو ژیانەی لە دوای خۆیدا بە جێ هێشت.

شو لیژی مردنی بینی کە دێت

خەوی پێوەبینی، لەبارەیەوە نووسی و بە دەوریا سوڕایەوە لە ناو

لەپیدا. لە شەوە تاریکەکان ئیزافە کاری دەکرد "لە کانوونی دووەمی ٢٠١٤دا، شولیژی کاتێک بیست و سێ ساڵان بوو هەستیکرد بورغوویەکە و لە شوێنی خۆیدا نییە، "بەرز دەبێتەوە و دائەکەوێ، زرنگەی دێ بە هەواشی، " بزردە بێت لەسەر زەوی کارگەکە. " سەرنجی کەس ڕاناکێشێ،" وەک ئەوەی نووسیویەتی. "یەک وەک جاری پێشوو، لە شەوێکی وەکو ئێستا، کاتێک کەسێک لەسەر زەوییەکە هەڵدەبەزییەوە."

شو لیژی، کوڕێکی لادێیی، خوێندکاری ئامادەیی، جلەکانی دا بە شانیدا و لە ساڵی ٢٠١١ ڕووی لە خوارووی چین کرد و لە شاری شانژین گیرسایەوە. بەدوای ڕێگایەکدا دەگەڕا لەدەرەوەی ژیانی لادێیی، ئومێدی وابوو فرسەتێک بدۆزێتەوە بۆ بەکارهێنانی مێشک. وەکوو سەدان هەزاری تر، ئەمیش خۆی یەکلایی کردەوە کە دەست پێبکات، لەو لاینەی (هێڵی) کە پارچەکان پێکەوە دەبەستن لە فۆکسکۆن تەکنەلۆجی گروپ، مانیفاکتەرە زەبەلاحەکەی تایوان کە بە لینکێک بە هەموو ناوە ئەلیکترۆنییەکانی ترەوە دەبەسترێتەوە، هەر لە ئەپڵەوە تا ئەیسەر و مایکرۆسۆفت. بۆ تێگەیشتن لەوەی کە دەیبینی، دەستی کرد بە نووسین، بەرهەمە هەستبزوێنەرەکانی تاقمێکی کەم لە دانیشتوانی گەڕەکە بچووکەکانی شاری "داگۆن شیرن" یان لە ناو شاعیرە کۆچەرەکان، خستە دوای.

لەو سێ ساڵە و نیوەی لە شانژین بوو، شو ژیانێکی سەختی بەڕێکرد، لەگەڵ هەندێ وردەکاری جواندا. کوڕە لادێییەکە لە شاردا دەنگێکی دوزییەوە کە ئەیگوێاند، شیعرەکانی لە ڕۆژنامەی کۆمپانیای "فۆکسکۆن گەل"دا و لەسەر تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بڵاو دەکردەوە.

کارگەکان زۆر جار کرێکارەکانیان دەگۆڕی و کرێکاری نەناسراویان دادەمەزراند. وشەکانی ئەو بۆ خوێنەران وەبیرهێنەری ئەوە بوون کە هەر کرێکارێک مێشک و دڵی هەیە. نووسین بۆ ئەو ئامرازی دەربڕینی ناخی بوو. لە چاوپێکەوتنێکی بڵاونەکراوەیدا لە گەڵ ڕۆژنامەنووسیکی چینیدا کە ڕۆژمانەی "تایم" بینیویەتی دەڵێ: "نووسینی شیعر ڕێگایەکی ترم پیشان دەدات بۆ ژیان"، "ئەوکاتانەی شیعر دەنووسیت، قەتیس نابیتەوە بە جیهانی ڕاستەقینەوە". بۆ یەکەمین جار، براکەی شو و هاوڕی نزیکەکانی باسیان لە چیرۆکەکانی کرد بۆ ڕۆژنامەی بیانی.

بورغوویەک کەوتە سەر زەوی (2014)

بورغوویەک کەوتە سەر زەوی
لەم شەوە تاریکەی ئیزافەکاریدا
ڕێک بەردەبێتەوە، زرنگەی دێ بە هەواشی

بەڵام سەرنجی کەس ڕانا کێشێ

هەر وەکوو جاری پێشو
لەشێوەکی وەک ئێستادا
کاتێک کەسێک بەردێ بێتەوە سەر زەوی.

لە شاری کارگەکان، ساڵی ٢٠١١ کاتێکی سەیرو دڵتەنگکەر بوو. ئەو کۆمەڵگەیەی کە ناسراوە بە لۆنگوا، شوێنی حاوانەوەی نزیکەی سەد هەزار کرێکاری سەرجەم ناوچەکانی وڵاتی چینە. لە ساڵی ٢٠١٠دا، لانیکەم حەڤدە حاڵەتی هەوڵدان هەبووە بۆ خۆکوشتن؛ چواردە مردنیش. بەوهۆکاری توندوتیژبوونی بارودۆخی پۆلیسیانەی ناو کارگەکان زەحمەت بوو بزانرێ لە ناوەوە چی ڕودەدات. دەستە کرێکارییەکان ناڵەباری بارودۆخی کرێکارانیان بۆ شەرایەتی کار دەگێڕانەوە: سەعات کاری زۆر، کرێی کەم و کاری یەکجۆر و نەگۆڕ. ستیف جۆبس (سەرۆکی پێشووی ئەپڵ) یەکێک لە گەورەرە کڕیارانی کۆمپانیاکە ئەم مەرگانەی "بۆ جێی نیگەرانی" ناو برد بەڵام ئاماژەی بەوەشکرد کە ڕێژەی خۆکوشتن کەمترە لە چاو ئەمریکا. فۆکسکۆن بەرپەرچی ئەم هەواڵانەی دایەوە و وتی دۆخی کارکردن باشە. بۆ ڕێگەگرتن لە کاری خۆکوژی تۆڕیان هەڵواسیبووە بە بالکۆنی ژورەکاندا، کە خۆی نمایشێکی ترسناکانەیە و بوو بە سەردێڕی زۆرێک لە ڕۆژنامە جیهانییەکانیش. فۆکسکۆن بە تایم نیوز دەڵێ: "کۆمپانییەکەمان بیمەی کۆمەڵایەتی بۆ زیاتر لە ملیۆنێک کرێکار دابین دەکات لە سەرجەم بەشەکانمان(لقەکانمان) لە جیهاندا، هەروەها یاداشتەکانمان بە ڕوونی ئەوە دەردەخەن کەوا چاکسازی زۆر کراوە لە پەیوەند بە بارودۆخی کرێکارانەوە، وەک ئەوەی خراوەتە ڕوو لە لایەن لێکۆڵەرە دەرەوەییەکانیش."
سەرەڕای ڕاکشاندنی سەرنجی جیهانیان لە لایەن چالاکوانانی بەکاربەرەکان (مشتەری، کڕیار) لە نێوان ساڵەکانی ١٩٩٠ بۆ ٢٠٠٠ بۆ تیشک خستنە سەر بارودۆخی ناڵەباری کارگەی پۆشاک بە گشتی وکارگەکانی کەوشی کەتانیی لە گوانگدۆنس، ژیانی کرێکارانی کۆچەریی چین لەم شوێنانەدا زۆرلەمێژە هەر شاراوەیە. لە دەرەوەی بازنەی چالاکوانەکان، زۆرێک لە خەڵک گەشتوونە ئەو باوەڕەی کە کرێکارانی لاو لە پێناو بەدەستهێنانی ژیانێکی باشتردا مامەڵە بە لاوێتیی خۆیان دەکەن. وایان بیردەکردەوە ئەمانیش وەک بەشەکانی تری چین بە پێچەوانەی خێرایی چوونە سەرەوەی بازاری سەرمایەداری، دەتوانن لە کرێی کارەکەیان پاشەکەوت بکەن و تەلەفۆنێکی نوێی بریقەدار بکەن.
بەدڵنیاییەوە ئەوە تەنها بەشێکە لە چیرۆکەکە. ئەزموونی گەورەی

ئابووری لەلایەن "ماوتسی تۆنگ"ەوە داڕێژراوە کە زیاتر لە سی و پێنج ساڵە گەشە دەکات و گۆڕانی قووڵی کۆمەڵایەتی لەگەڵ خۆیدا هێناوە. لە نووسینی کتێبەکاندا ئاماژە بەو کادیرانە دەکرێت کە چۆن سەدان ملیۆنیان لە برسێتی ڕزگار کردووە، بەڵام ئەوە کەسانی سادەی وەکو شو بوون کە ڕێگەی کاری وەها سەخت و سەمەریان گرتە بەر کە دایک و باوکانیان هەر بەر خەیاڵیشیان دا نەدەهات. ئێستا ئیتر گەشەی ئابوری دوو ژمارەیی بەسەر چووە و و سۆسیالیسمی دەوڵەتیی"سۆشیالیزم بە لەبەرچاوگرتنی تایبەتمەندییەکانی چینەوە"ی دامەزراندووە کە یەکێک لە چینایەتیترین و نەیەکسانترین کۆمەڵگەکانی سەرزەوییە. خەڵک ئیتر هاوئاهەنگی ناچنە پێش – هەیە بە خێرایی پێشدەکەوێت و هەیە بەرەو دواوە دەگەڕێتەوە.

ئەو ساڵانەی شو لە شانزین دەژیا چەند کەسانێک لە کرێکارانی کۆچەری خۆیان فڕێدایە خوارەوە و گیانیان لەدەستدا. شو هەرگیز نەیتوانی باز بدا بەرەو ئەو ژیانەی لە خەیاڵیدا بوو، ئێشیک لە پشت مێزێک، واتە تەنیا ریگەیەک کە فرسەتی بیرکردنەوەت پێبدا و ببێتە جێگەی شانازی خێزانەکەشت. دەستی لەو باوەڕە هەڵگرت کە خەڵک گوێ دەگرن لەوەی کە وەزعەکە دەکرێ بگۆڕدرێ. لە سی مانگی ئەیلوولی ساڵی ٢٠١٤ هەشت مانگ پاش ئەوەی هەستی کرد ئەویش دەپلیکێتەوە، شو لیژی چووە سەر ڕەفەی باڵەخانەکە.

بە دوادا چوونی گۆڤاری فەرچن

کاتێک شو لادێیەکەی خۆیانی لە دەرەوەی شاری جیانگ بەجێهێشت جلە کۆنەکانی خۆی گۆڕی. خەڵکی خۆرهەڵاتی هەرێمی گانگدۆنگ سەدەیەک بوو بە بەردەوامی ڕوویان لە باشوور دەکرد بۆ کارکردن لە بەندەرەکانی باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیا، یان خۆخزاندنە ناو سنوورەکانی هۆنکۆکەوە بە هیوای بەدەستهێنانی کارێک. ئەو ناوچەیە بە چاوشان ناسراوە، وە لای چینییەکان بە شوێنی بازرگانی بە ناوبانگە و پێی دەڵێن شوێنی لە دایکبوونی خەڵکی بازرگان.

ئەوکاتەی شو لە دایک بوو لە تەمموزی ساڵی ١٩٩٠، کارکەرەکانی چاوشان بەئاراستەی ڕۆژئاوا دەڕۆشتن بەرەو رووباری مرواری دەلتا کە لە ڕووی ئابوورییەوە خاوەنی ئەزموونێکی گەورە بوو. شانزین ئەو لادێیەی بە جێگای ڕاوەماسی ناسرابوو، ئێستا گۆڕاوە بە ناوەندێکی پیشەسازی وە دەتوانرا تێیدا پارە دروستبکرێت. زۆربەی کرێکاران لە بارێکی ناهەموار و کرێیەکی کەمدا کاریان دەکرد، بەڵام هەندێکیش دەوڵەمەند دەبوون. برا گەورەکەی شو لیژ لەسەر نانی ئێوارە لە جیانگ وتی: "لە لادێکەی(گوندەکەی) ئێمەدا، خەڵک زوو وازیان هێنا

لە چوون بۆ شار، هەموو کەسێک بە قسە دەتوانێ بەهار بێنێتە چۆکان.”

پێدەچوو شو لیژی بڕیاری دابێت پەیوەست ببێ بە کۆچێکی گەورەوە. ئەو مناڵتر بوو لە هەرسێ براکەی تری، خێزانەکەیان بە کاری جووتیارییەوە سەرقاڵبوون و لەسەر ئەو پارچە زەوییەی کە هەیان بوو برنج و کەوەر و تارەیان دەچاند. وەکوو براکەی باسی لەوە دەکرد ئەو کەسێکی شەرمن بووە و حەزی بە کاری جووتیاری نەبووە، زیاتر حەزی بە خوێندنەوە کردووە، (بەڵام بەدەستهێنانی کتێب ئاسان نەبووە چونکە نە کتێبخانە و نە کتێبفرۆشی لە لادێکەیان نەبووە. هەروەها دایک و باوکی نەخوێندەوار بوون) لە قۆناغی ئامادەیی لە جیاتی خوێندن زۆرتر سەیری بەرنامە تەلەفزیۆنییەکانی دەکرد. شولیژی پێیخۆشبوو وەک کوڕێکی جیاواز دەربکەوێت، هەر بۆیە لای خەڵکی ئاسایی زوو دەکەوتە بەرچاو.

شێوەیەک لە پەیامبەرێتی (٢٠١٣)

بە ساڵاچووانی لادێ دەڵێن
لە گەنجیی باپیرەگەورەم دەچم
کەچی من خۆم نەمدەبینی.
کاتێک دووبارە و چەند بارە گوێم لێگرتن
پێی گەیشتم
باپیرە و من لە یەک دەچین
لە حاڵەتی دەموچاوماندا
لە هەست و حەزەکانماندا
هەر وەک ئەوەی لە منداڵدانەکەوە هاتبین
ناویان لەو نابو “داری حەیزەران”
لە منیش “علاگەی جل هەڵگر”
ئەو جاروبار هەستەکانی خۆی قوتدەدا
منیش زۆر جار ملکەچ
لە پایزی ١٩٤٣، دڕندەکانی ژاپۆن پەلاماریان داو
باپیرە گەورەمیان بە زیندوویی سووتاند
لە تەمەنی بیست و سێ ساڵیدا.
منیش ئەم ساڵ دەبمە بیست و سێ.

شولیژی ئارەزووی بوو پێش ئەوەی بچێت بۆ زانکۆ تەزێک ڕەنگ و ڕووی بکرێتەوە، بەڵام لە تاقیکردنەوەی گشتی دەرنەچوو. ئەوە شکستێک بوو کە ئازاری دەدا. بە قسەی برایەکەی و دوو لە هاوڕێکانی،

خێزانەکەیان هانیان دا ئەمە لە بیر خۆی بیاتەوە.
خەڵکی لادێکەیان بڕوایان وابوو: ژنهێنان بۆ کوڕ واتا□ د□بێت خانوو بکڕیت بۆی. خێزانەکەی ئەو دەبوایە پارە پاشەکەوت بکەن بۆ س□کوڕە. شو هۆنگژی بە برا بچوکەکەی دەڵێ: “تاقیکردنەوەکەت لە بیر بکە و لەگەڵ هاوپۆلەکانت بەرەو شار بڕۆ، ئەوەی لە ڕابردوو ڕووی داوە، ڕابردووە، خۆت ماندوو بکە، ئیستاش دەتوانیت چارەنووست بگۆڕیت.” هەتا کۆتاییش خێزانەکەیان پێیان وابوو دەتوانێت.

چراخانە، شاری گەورە

بۆ گەنجێکی کونجکاوی، شاری شانژین زۆر شتی بۆی هەیە. شارێکی حەوت مل□□نی سەرباری هەموو ئەو خەڵکانەی دەوروبەری و هەرێمەکانی تر (لە کتێبفرۆشیشی کەم نییە). لە ساڵی ٢٠١٣ لە شیعری “بە خوێن دەدوێم” دا، شو لیزی لە مڵە کرێگرتەکەیەوە بە سەیرکردنی دەورەوە لە ژوورە “پاکەتە شخارەتەییەکەی” ڕا ن□هنیەکانی جیهانی بۆ دەرکەوت:

ژنانی سەرگەردانی دوورکەوتوو لە هاوسەرەکانیان
کوڕگەلی سیشوانی لە کاتی فرۆشتنی شۆربای مالا
پیرەژنانی “هینان”ی لە پاش دووکانی عەربانەکانیان
خۆشم بە درێژایی شەو
شەوارە گرتوو بۆ نووسینی شیعرێک
پاش ڕاکردنی تەواوی ڕۆژ
بەدوای بژێوی ژیان.

خ□ بەخێوکردن کەم و زۆر ببوو بە ئەرکێکی دەرەتانبڕ و تاقەتپڕووکێن کە گیانی دەگوشی و هەستی دەرووشاند. لە یەکەمین کاری لە کەمپانیای فۆکسکۆن بە نۆرە هەر مانگەی لە نێوان شفتی شەو و ڕۆژ کاری دەکرد و سەعاتکارێکی زۆر لە سەر پێیەکانی دەوەستا، بە هاوڕێیەکی وتبوو “ئەو ڕا هاتووە لەسەر ئازارەکانی، وەک لە شیعرە ئازاراوی□کانیدا دەردەکەوێت.”

لەسەر هێڵی بە سەریەکدا بەستن
وەکو ئاسن ڕاست ڕادەوەستم،
دەستم وەکوو سەوڵی بەلەم.

هەروەها لە ئابی ٢٠١١ دا نووسیویەتی:

دەبێت چەند ڕۆژ، چەند شەو،
هەروەکوو ئێستا
بە پێوە خەوم لێکەوتبێت؟

ژیانی کارگە وای لە شو کردبوو هەر وەک ئامێرێک بیربکاتەوە، نیوە ئینسانێک لەگەڵ “گەدەیەکی ساختەی ئاسنینی پڕ لە ئەسید، کبریت و نەتریک”. ئەوە وای کردبوو “پێستی کرێکارەکان توێک بەربدات” داپۆشینی خانەکانی لەشیان بوو بە توێژاڵێک لە “تێکەڵەی ئەلەمنیۆم”. هەستی دەکرد بەریگیراوە و لە مرۆڤبوون خراوە، وەک ئەوەی کە کارەکەی خۆی لە خۆیدا توانایی سیحری زمانی لێ دزی بێت و لە وشەی کار وەکوو “کارگە”، “هێڵی سەریەکخستن”، “مەکینە”، “کارتی کار”، “ئیزافەکاری”، “هەقدەست”… واتر هیچت بە نەهێڵیتەوە.
جیهانی وشە تەنها مەودای حەسانەوەی ئەو بوون، لە ڕۆژە دەگمەنەکانی پشوودانیدا وەک ئەوەی هاوڕێکانی دەیانوت شو ئارەزووی سەردانی کتێبخانەکانی دەکرد و ورد ورد سەیری کتێبەکانی سەر ڕەفەی کتێبخانەکانی دەکرد. زۆر جاریش سەردانی کتێبخانەی کۆمپانییەکەی دەکرد و چاوی بە نووسەران و ئەدیتۆرەکانی (سەرنووسەرانی) ڕۆژنامەی کۆمپانییەکە دەکەوت و دەستی بە ناردنی شیعرەکانی کرد بۆیان و پێداچوونەوەیان دەکرد بۆی. “زۆر دڵخۆش بووم بەوەی کە بۆ یەکەمین جار کارەکانیم بینی” ئەمە قسەی ئەو ئەدیتۆرە بوو کە نەیویست ناوی ئاشکرا بکرێت بە هۆی کارەکەیەوە. هەروەها وتی: “کارەکانی شو چاوەکانی کردمەوە.”
شو دەستیکرد بە بڵاوکردنەوەی ئۆنلاینی شیعرەکانی و دەیناردن بۆ گۆڤارە بچووکەکان. هەروەها پەیوەندیکرد بە کرێکارە شاعیرەکانی ترەوە چ وەک شەخسی یان لە ڕێی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانەوە.
یەکشەمەیەک لە بەهاری ٢٠١٢ بە سواری پاس ڕوویکردە یەکێک لە شارە نزیکەکانی گوانژۆو بۆ ئامادەبوون لە کۆبوونەوەیەک. نووسەرێک بە ناوی گاو سەرنجیدا گەنجێکی باریکەڵە لە پێڕەوە دانیشتووە و گوێدەگرێت و یاری بە تەلەفۆنەکەی دەکات. گاو داوای لێکرد پەیوەست بێت بە گرووپەکەوە، ئەویش بە گوێیکرد.
پاش قسەوباسکردن، گاو، شوی گەیاندە وێستگەی پاسی شانزین، لە کاتی چاوەڕوانیشدا نانێکیان پێکەوە خوارد. ئەمان هەردووکیان لە بیستەکانی تەمەنیاندابوون و ڕقیان لە کارەکەیان دەبووەوە، پیاوگەلێکی هەستیار لە شارێکی دڵڕەق.
شو بە گاوی وت، هەست دەکات کەوتۆتە تەڵەوە، ئەو هیچ حەزی بە کارەکەی نییە، بەڵام ناچارە و کاری تری چنگ ناکەوێ. گاو وتی: “لیژی دەیزانی ئەو دەبێت قەڵەم بەکاربهێنێ نەوەک چەکوش، بەڵام

هەمیشە جیاوازی هەیە لە نێوان خەیاڵ و واقیعدا.”

تاڵی چێژتن

لە ساڵی ٢٠١٣ دا شو هەستی دەکرد شار قووتی دەدات. شوێنی مانەوەی گۆڕی لە بەشی ناوخۆی کارگەکەوە بۆ گرتنی ژوورێکی بچووکتر بەکرێ، ئەوەندە بچووک بوو هەستی دەکرد لە گۆڕ دەچێت. ڕۆژێکیان بە خەیاڵیدا هات وەکو پیاوە مەزنەکانی خانەدانی “تانگ” بنووسێت، وشەکانی لە شەراب و جوانیدا بخووسێنێ و لە شانەی “مانگ لەسەر بەفر” ڕامێنێ. بەلام بۆی نەدەکرا. بە خەو بوو وهەستی بە خنکان دەکرد. وەک خۆی نووسی: “ئەم راستییەی ژیانی من، تەنیا رێگەدەدا لە خوێن بدوێم”.

ژووری بەکرێ (٢٠١٣)

جێگایەکی دەمیتری چوارگۆشە
تەسک و شێدار، بێ تیشکی خۆر لە ساڵا
لێرە دەخۆم، دەخەوم، پیسی دەکەم و بیر دەکەمەوە
دەکۆکم، ژانە سەردەگرم، پیردەبم،
نەخۆش دەکەوم، بەڵام هێشتاش مردن لە دەستم ڕادەکات
لەژێر زەردی تیشکی بێزاریهێنەری گڵۆپەکەدا دووبارە بە هەستانە
زەق دەڕوانم
وەکوو گێژێک پێدەکەنم
لەسەر خۆ دێم و دەڕۆم،
بە نەرمی گۆرانی دەڵێم،
دەخوێنمەوە، شیعر دەنووسم
هەموو کاتێک کە پەنجەرەکە دەکەمەوە یان پەردەکە لادەبەم
لە پیاوێکی مردوو دەچم کە هێواش دەرگای تابووتەکەی دەکاتەوە.

شو هەوڵی دا کارەکەی بگۆڕێت لە بەشی خستنەسەریەکەوە بۆ بەشی دابەشکردن و گواستنەوە. وەکوو ئەوەی خۆی بە هاوڕێکەی وتبووی ئەو کارە تۆزێک زیاترهەمەجۆرە و دەرفەتی ئەوەی دەداتێ یاری بە تەلەفۆنەکەی بکات، بەڵام کارە نوێیەکەی هیچ شتێکی لە دڵەڕاوکێیەکانی کەم نەکردەوە و مردن لە ناو بەرهەمەکانیدا ڕاوی دەکرد. لە شیعری “جۆرێک لە پەیامبەرێتی” خۆی بەراورد دەکات بە باپیرەی، ئەو پیاوە باریکەڵەیەی هەستەکانی قوتداوە و بەلاوی مرد:

لە پایزی ١٩٤٣، دڕندەکانی ژاپۆن پەلاماریاندا و

باپیرە گەورەمیان بە زیندوویی سووتاند
لە تەمەنی بیست و سێ ساڵیدا.
منیش ئەم ساڵ دەبمە بیست و سێ.

“شو هەنگژی” برا گەورەی شو لیژی وتی: “شو لیژی” هیچ شتێکی بۆ ماڵەوەیان نەدەوت، زۆر کەمیش بۆ هاوڕێکانی. ئەو کاتانەی تەلەفۆنی دەکرد، تەنها هەواڵی خۆشی پێیان دەدا.”
خێزانەکەی هیچ ئاگادارییەکیان نەبوو لە بارەی نووسینەکانییەوە. شو لیژی بە ڕۆژنامەنووسێکی چینیی وتبوو: “من دڵنیام ئەوان تێناگەن، لەسەرێکی تریشەوە ئەوان لە شیعریش تێناگەن، منیش جارجار ئەزموونی دڵتەنگکەرانی لە شیعردا باس دەکەم، بۆیە نامەوێ نیگەرانیان بکەم.”
خەڵکەکانی دەوروبەری لەو بڕوایەدا بوون شێوەیەک لە خەمخۆری ئاساییە و تا ڕادەیەکیش پێویست. ئەگەر لە کرێکاری بە ئەزموونی کارگەکانی “شنزێن” پرسیار بکەی، وەدەچێ بە شانازییەوە باسی “تاڵی چێژتن”ت بۆ بکەن کە پەندێکی چینییە بۆ توانایی خۆڕاگری. لە دایکبوو لە خێزانیکی برسییەتی چێژتوو، یەکەم تاقمی کرێکارانی کۆچەر لە هەژاری لادێ ڕا گوازتیانەوە بەرەو کارگەکانی مەرگهێنەری هێزی هەرزانی کار لە شاردا. ئەو کرێکارانەی کە بە سلامەت دەرچوون بە چاوێکی سووک دەڕواننە “گەنجی ئەمڕۆ” و پێیان وایە کە ناتوانن بەرگەی ئەم دۆخە بگرن.
شو هەنگژی و ئەو سەرنووسەرەی کە داوای کرد ناوی نەبرێ، هەردووکیان وەکو ملیۆنەها کەسانی پێش خۆیان لە تەمەنی هەرزەکاریدا هاتنە شار، بە بارودۆخێکی قوورسدا تێپەڕین و بەهێز هاتنە دەرەوە. بڕوایان وابوو شو لیژیش وادەبوو ئەگەر ئارام بوایە و کاری بکردایە. سەرنووسەرەکە پێی وابوو توانایی زیاتر لە شودا بەدیدەکرا نەک نائومێدی، وەک ئەوەی وتی: “بارو دۆخی ئەمڕۆ زۆر جیاوازترە لەوەی کە هەبوو، بەڵام پێم وایە مناڵی ئەمڕۆ داخوازی و پێویستییەکانیان جیاوازن.”
شو لە نێوان هیوا و بێ هیواییدا گیری خواردبوو، هەوڵی دا هەناسەیەک وەبەر خۆی بێنێتەوە لەو جاڕس بوونەی، شانسی خۆی تاقیبکاتەوە لە بەکارهێنانی بەهرەکانیدا، لەو بارەشەوە دوو هەوڵیدا بۆ بەدەستهێنانی کاری فەرمانبەریی. یەکیان لە کتێبخانەی کارگەکەی و ئەوەی تریان لە کتێبفرۆشە دڵخوازەکەی یویی لە شانژین، بەڵام لەهەردووکیان نائومێد مایەوە. کاتێک ڕۆژنامەنووسێکی ناوخۆیی پرسیاری لێکرد سەبارەت بە ئایندەی، لە وەڵامدا وتی: “چاوەڕوانی شتێکی ئەوتۆ نیم: هەمووان ئومێدمان وایە ژیانمان باش

و باشتر بێت، بەڵام زۆربەمان چارەنووسمان بە دەستی خۆمانەوە نییە.”

کۆتایی

براکەی وتی: “لەگەڵ نزیکبوونەوەی ئاهەنگی بەهاری ٢٠١٤ دا، شو کارەکەی لە فۆکسکۆن بە جێهێشت بێ ئەوەی بە کەسوکارەکەی بڵێت. بە هاوڕێکانی وتبوو لەم شارە دەڕوا بۆ شارێکی تر بە ناوی سوژۆ کە دوور نییە لە “شەنگەهای”ەوە بۆ بینینی کچێک و سەر لە نوێ دەستپێکردنەوەی ژیان. ڕۆشن نییە ئەو بەهار و هاوینەی لە کوێ بردەسەر؛ پەیوەندییەکانی لەگەڵ نزیکترین هاوڕێکانیدا پچڕابوو، بەڵام هەر کرێی ژوورەکەی دەدا لە شانژین.”
لە مانگی ئەیلوول جارێکی تر لە شانژین دەرکەوتەوە و دووبارە گرێبەستی کاری ئیمزا کرد لەگەڵ فۆکسکۆن، دوو ڕۆژ دواتر، لە یەکی تشرینی یەکەم، ڕۆژی پشوی نیشتمانی چین، لەو کاتە شولیژی تەمەنی بیست و چوار ساڵان بوو، بەرەو مۆڵی ئەو بەر جادەکە بەڕێکەوت کە دەکەوێتە بەرانبەر کتێبفرۆشە دڵخوازەکەیەوە. بە ئەلیق□یتەرەکە (ئەسانسەرەکە) سەرکەوت بۆ نهۆمی حەفدە و لەوێوە خۆی فڕێدایە خوارەوە. تا ئەوکاتە هەواڵێک نەبوو لەو خۆکوشتنە لە میدیاکانەوە کاتێک هاوڕێکانی ئەو شیعرەیان دۆزییەوە کە بڕیاربوو لە یەکی تشرینی یەکەم بڵاو بێتەوە بە ناونیشانی “ڕۆژێکی نوێ” کە لێی نووسرابوو “خوێنرایەوە”.
بەدوای مردنەکەیدا گرووپی کاری وەرگێڕان سەرلەبەری کارەکانی شویان وەرگێڕایە سەر زمانی ئینگلیزی، وەکوو هەواڵێکیش لە ڕۆژنامەکانی بلومبێرگ و واشنتنپۆست بڵاوکرانەوە. شاعیریکی چینیی بە ناوی چین شاویو فلیمێکی دۆکیمەنتاری لە سەر ژیان و کارەکانی شو دروستکرد. بەشێکی کەمیشی لە شیعرەکانیشی بڵاوکردەوە. بەرپرسەکانی کەمپانیایی فۆکسکۆن نەچوونە ژێر باری وەڵامدانەوە بەو پرسیارانەی سەبارەت بە شو کران.
شو هۆنگژی برای شولیژی لە شوێنی ژیانییەوە ڕێگایەکی دووری بڕی بە پاس، بۆ گفتوگۆکردن لەگەڵ کەمپانیی□کە و یەکلاییکردنەوەی مافەکانی براکەی. هۆنگژی نەیتوانی تەرمی براکەی بەرێتەوە بۆ لادێکەیان، بۆیە خۆڵەمێشی تەرمی براکەی برد و بڵاویکردەوە بە دەریادا. “جەو چیزاو” وەکوو کرێکارێک لە شیعرێکی بەرگریدا بۆ ڕێزلێنان لە شو نووسیویەتی:

بورغوویەکی تر شل بووەوە

هاوڕێ کرێکارێکی کۆچەری تر
خۆی فڕێدایە خوارەوە
تۆ لە جیاتی من مردی و
منیش لە جیاتی تۆ دەنووسم.

شو لێژی شاعیری لاو و کرێکاری کۆمپانیای فۆکسکۆن لە ساڵ□ی ۱۹۹۰ ل□ و□ڵاتی چین لە دایکبووە و لە سی ئەیلوولی ساڵ□ی ۲۰۱٤ لە تەمەنی بیست و چوار ساڵ□یدا زۆر تراژیدییانە کۆتایی بە ژیانی خۆی دەهێنێ و لە یەکێک لە نهۆمەکانی ئەو باڵ□□خانەیەی ئەپارتمانەکەی تێدا بەکرێ گرتبوو خۆی فرێ دەداتە خوارەوە. دوای کارەساتی مردنی ئەم شاعیرە لاوە و بلاوکردنەوەی شیعرەکانی لەلایەن هاوڕێکانییەوە، سەرنجی میدیای چینی و جیهانی بەلای خۆیدا راکێشا. شیعرەکان و نووسینەکانی لەلایەن دەزگای چاپ و پەخشی (ئەی کەی) دوای رەزامەندی دەسەلاتدارانی حکوومەتی چین ب□ڵاو کرانەوە.

سەرچاوەکان :
http://time.com/chinapoet/ -1
(2- https://en.wikipedia.org/wiki/Xu_Lizhi_(poet

پەراوێز:
-1 هینان : هەرێمێکە دەکەوێتە باشوری ڕۆژئاوای چاینەوە
-2 تانگ دینەستی: سەردەمی زنجیرەی پادشایەتی چاین
-3 سیلینگمالای سیشوانی: جۆرێکی خواردنە

ئەم بابەتە لە ژمارە2ی گ□قاری هانا ب□ڵاو بۆتەوە …

دەوڵەتی مافیا – کرس هێجز …
وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە:

گۆران عەبدوڵڵا

ئەو دەسەڵاتەی لە لایەن گروپێکی شەقاوەوە دەستی بەسەردا بگیرێ، دەبێتە دەوڵەتێکی مافیا. لە ساڵانی ڕابردوودا هەریەک لە ڕۆناڵد ریگن و بێڵ کلنتن باسیان لە جێبەجێکردنی بەڵێنەکان دەکرد بۆ قازانجی هەموان. ساڵانی دوای ئەوانیش جۆرج دەبڵیو بۆش و باراک ئۆباما وایان پیشان دەداین کە بارودۆخەکە باشتر دەبێت، بەڵام لە ڕاستیدا خراپتر بووە. ساڵانی دۆناڵد ترامپیش ساڵانی ڕاووڕوت و مشەخۆری و موئامەرەو گەندەڵی دەبێت .

دەوڵەمەندەکان هەرگیز تێر نابن، چەندەیان دەستبکەوێت ئەوەندەی تر زیاتریان دەوێت، ئەوە نەخۆشییە. کرێی بەڕێوەبەرە کانی دەستەی کارگێڕی ئەوەی داوای دەکەن و دەستیان دەکەوێت دوو سەد جار زیاترە لەو کرێیەی کرێکارەکان دەستیان دەکەوێت. کاتێک ئەو بەڕێوەبەرە جێبەجێکارانە کاری تەزویر دەکەن لە ئاستێکی فراواندا لە و ڕسیدانەی کە بەهاکەی سەدان هەزار دۆلارە لەگەڵ کریارەکانی ویڵز فارگۆدا لەحسابێک کە هەرگیز نەکراوەتەوە، کەچی بە قازانجێکی زۆرەوە بێ سزا لێیدەردەچن.

جۆن ستامف بەڕێوەبەری گشتی واڵس فارگۆ کاتێک کارەکەی جێ هێشت بە پاکجێکی ساڵانەی پازدە ملیۆن دۆلاریەوە. ڕیچارد فاڵد نیو بلیۆن دۆلاری وەرگرت لەوکاتەی لێهمان برازەرس ئیفلاسی کردبوو.
لیستی ساماندارە گەورەکان، بە ترامپیشەوە سەر سورهێنەرانە سوودمەند بوون لەو سیستەمی مالیە پڕ لە فێڵ و تەڵەکەیە کە هیچ کۆتایی نییە. ئەو یەک لە سەدای کۆمەڵگەیە پارە درووست دەکات لە ڕێی لۆبی و سیاسیەکانەوە فشار دەخەنە سەر نووسینی یاسا و بڕیارەکان لە خزمەتی خۆیاندا بۆ مۆنۆپۆلکردنی بازار و بۆ ئارەزووی خۆیان نرخی کاڵاکان و بوارەکانی خزمەتگوزاری دەبەنە سەرێ. یان قەرز دەدەنە نەوەدو نۆ لە سەداکەی کۆمەڵگە بە ڕێژەیەکی بەرز لە قازانج. یان لە ڕێی کۆنترۆڵکردنیانەوە بۆ حکومەت و دادگا، کارگەکانیان دەگوازنەوە بۆ مەکسیک و چین، کە لایەنی کەمی کرێ بیست و دوو سەنتە لە کاتژمێرێکدا، لەم لاشەوە کرێکارانی ئەمریکا لە نەداریدا بەجێدێڵن. نیو لیبراڵیزم کە لەلایەن دەوڵەتەوە پشتیوانی لێدەکرێت، ئۆرکسترایەکی نیشتمانین لە قەڵبریندا.

ئەم خەرمانی نایەکسانییە لە لایەن هەردوو پارتە دەسەڵاتدارەکەوە

درووست بووە. هەموو ئەو پەیام و میکانیزمە دیموکراتییەی کە خزمەتی بە کرێکاران دەکرد داڕزاند و وێرانیان کرد. سیاسەت هەر لە ریگن ەوە ئەوە بووە کە بەخشندانە دەنگدەرە ساویلکەکانیان بە خشیوە بە قەسابخانەی کۆمپانییەکان، ئەو کۆمپانیانەی کە مافیایی کەپیتالیزم درووست دەکەن. ئەم مافیایی سەرمایەدارییە وەک ئەوەی ئابوریناسان کارل پۆلانی و جۆزیف ستێگلتز هۆشدارییان دا کە ئەمە دەبێتە هۆی لە دایک بوونی سیستمێکی سیاسی مافیایی.

ئادم سمث نووسیتی "زۆرجار دەوڵەت لە وکاتانەی لە لێواری داکەوتنی ئابوریدایە قازانجی زیاتر دەبێت، وە ئەم قازانجەش زیاتر لەڕێی دانی قەرزەوە دەبێت." پێلێک لە قەرزدەر، وەک بەڕێوەبەرانی بانقەکان و کۆمپانیا داراییەکان و تایبەتییەکان، پارەیەکی زۆر لە خەڵکی دەکەنەوە نەک لە ڕێی وەبەرهێنانەوە، بەڵکو لە ڕێی کۆنترۆڵکردنی قەرزی ئابورییەوە. بۆ وەدەستهێنانی قازانجی زیاتر پەنا دەبەنە بەر بەهای سەر قەرز، کرێدیت کارتەکانی کۆمپەنییەکان و شێوەکانی تری بەهای قەرز زیاتر و زیاتر دەکەن، یان لە ڕێی قۆرخکردنەوە خەڵکی زیاتر دەگوشن. کۆمپانیای دەرمانسازی میلان نرخی دەرمانێک کە بۆ حەساسیە بە کار دێت لە $57 وە لەساڵی 2007 وە بۆ $500 زیاد کرد.

ئەم شێوە کارانە وەکو گەمەی گۆشەی ئابوری پیشان دەدرێن، وەکو ئاماری ڕێژەی بێکاری، یان نرخ و ڕێژەی بەرخۆری. هەموو ئەمانە بۆ پەردە پۆشکردنی ناوەڕۆکی گەمەکانیان بەکاردێنن.

کاتێک گۆڵدمان ساکس سەری هێنایە دەرەوەو وتی " کرێکارانی گۆڵدمان ساکس زۆرترین بەرهەمیان هەبووە لە جیهاندا." ئابوری ناس مایکل هادسن پێی وتم " ئیتر بەیە بەو پێیەی هەن، بەو پێیەش پارەیان داوە. تێگەیشتن بۆ وەبەرهێنان لە ئەمریکا داهات دابەشدەبێت بەسەر کاردا. کەواتە ئەگەر تۆ "گۆڵدمان ساکس" بیت و بیست ملیۆن دۆلار لەگەڵ بەخشیشدا وەکو کرێ بدەیت بەخۆت، ئەمەش ئاوا ئەژمار بکەیت کەوا بیست ملیۆن دۆلار خراوەتە سەر کەی وەبەرهێنانی ناوخۆیی، ئەمەشیان بە کارێکی باش بناسێنی!.

"ئەمە ئاسنی سارد دەکوتینەوە" ئەمە قسەی مایکە هدسن بوو نووسەری کتێبی " بکوژی خانە خوێ: چۆن دارایی مشەخۆر و کۆیلە بوونی قەرز ئابوری جیهان دەشێوێنێ." ئیمە لێرە لەگەڵ بیرکردنەوەیەکی داخراودا قسە دەکەین. ئاخۆ پێشهاتەکە هەر ئەوەندەیە کەوا گۆڵدمان ساکس، وۆڵ ستریت و کۆمپانیا دەندەکانی دەرمان سازی خەریکی

وەبەرهێنانن یان چەوساندنەوەی خەڵک. هەر بۆیە وشەی مشەخۆریم وەک ناونیشانی کتێبەکەم هەڵبژاردووە. خەڵک وا بیر دەکەنەوە کە مشەخۆر هەر بە ئاسانی پارەی دەستدەکەوێت، خوێنی خەڵک دەمژێ یان پارە لە ئابوری دەردەهێنێت، بەڵام لە ڕاستیدا زۆر لەوە ئاڵۆزترە. مشەخۆر هەروا بە ئاسانی نایەت و شتێک ببات. لە پێش هەموشتێکدا پێویستی بە بەهێشکردنی خانەخوێ هەیە، بەشێوەیەک خانە خوێ هەست بەو مشەخۆرییە نەکات، هەروەها بە ڕێگایەکی تریش کۆنترۆڵی مێشکی خانە خوێ دەکات. ئەمە وا دەکات کە خانە خوێ وا هەست بکات مشەخۆرەکە بەشێکە لە گیانی خۆی، لە ڕاستیدا ئەمە وا دەکات کە بپارێزرێت. وۆڵ ستریت لەسەر ئەو بنەمایە کاری کرد و وا خۆی نیشاندا کە بەشێکە لە ئابوری. نەک وەک ئەوەی خۆی پێوە بئاڵێنێ یان لەدەرەوەی بێت، لە ڕاستیدا یارمەتیدەر بوو بە گەشەی ئەو لاشەیە، وە بەرپرسە لە زۆربەی گەشەکردنەکان، بەڵام مشەخۆرەکە دەستی بەسەر گەشەکردنەکەدا گرتووە.

هادسن وتی " ئەنجام ئاوەژووبوونەوەی ئابوری کلاسیکە، وە تیۆرییەکانی ئادەم سمث لینگەو قوچە. دەڵێن ئابوری کلاسیک ئابورییەکی چالاک نییە بە مشەخۆری لە ڕاستیدا ئەوە ئابوری ڕاستەقینەیە. ئەو مشەخۆریانەی کار و پیشەسازی کەدەنە سەر ڕێ و مشەخۆر خوازیاریەتی، هەمیشە خۆی بەرهەم دەنێتەوە، ئەمە هەرگیز یارمەتیدەری خانە خوێ نییە، ئەمەیە کار و سەرمایە."

ئەیتی دامەزراو حەزیان بە ترامپ نییە چونکە دەبەنگە، بە ڕێز و قسە ڕەق. ئەو بەشێک نییە لەو کۆمەڵەی کە وەک دەوڵەمەندێک کاریان لەسەر دەکرێت و ئامادە دەکرێن لە لایەن (Ivy League universities و قوتابخانە بازرگانییەکانەوە. ئەو هەرگیز نەیتوانی وەک) مامۆستایەک بەشێوەیەکی ڕەوان و بە هۆشمەندییەوە بە زمانی چینەکەی وتار بدات.

ترامپ و دەستە نیوە زیرەکەکەی، تاوانباران، ڕەگەزپەرستەکان و لادەرەکان ڕۆڵەی خێڵی سنۆپس دەبینن لە ڕۆمانی وڵیەم فۆکنەر و “هامڵێت”، ” شارۆچەکە”، ” کۆشک”. سنۆپسەکان لە ئەنجامی بەشایی دەسەڵاتدا لە باشورەوە سەریان هەڵدا و لە لایەن ئلیتێکی ئوروستوکراتە وە کۆنترۆڵکرا. فەم سنۆپس و کۆسوکارەکەی لەگەڵ تاوانبار و مناڵباز، پیاوانی دووژن، ئەو عەقڵە نەخۆشانەی لەگەڵ ئاژەڵ جووت دەبن، ئەوانەی کاریان سووتاندنی بە ئەنقەستە و یان ئەو خزمەی کە تکتی فلیمە ڕووتەکان دەفرۆشن. ئێستا زۆرێک لەم گەندانە بەرزبونەتەوە بۆ بەرزترین ئاستی دەسەڵاتی حکومەتی

فیدراڵی. ئەمانە کاپیتاڵیزمی سەردەم پێک دەهێنن، ئەوەی فۆڵکنەر ئاگاداری کردینەوە لێی.

ڕەخنەگر ئارڤینگ هاو ئاوای نووسی لەسەر سنۆپسەکان " ئاماژەی باوی پاڵپشتیکەری نامۆراڵەتی بە وردی ڕێگرە لە پێش دانانی پێویستییە جیاوازەکان لە ساتە مێژوویی□کەیدا." لەوانەیە باشترین شتێک کە بوترێت ئەوەیە چ شتێک پاشان دێت: ئەو مەخلوقاتەی کە لەناو وێرانەدا سەرهەڵدەدەن، لەگەڵ ئەو قوڕەی هێشتا بەسەر لێویانەوەیە.

" لێگەڕێ با جیهان داکەوێ، لە باشورەوە یان لە ڕوسیاوە، ئەو کاتە ئاواتە گەورەکان لەخوارەوەی کۆمەڵگەوە سەردەردێنن. پیاو کاتێک قسە لە ڕەوشت دەکات نابێت ئەوەند بێ ماناو ئاڵۆزبێت.

کوڕانی پاڵەوان بازێکان یان خزمەتکارەکان لەهەر لایەک بیانەوێت لادەدەن و لە ڕێی هێزەوە ئازادنە دەستی بەسەردا دەگرن." هەروەها نووسیتی " دەبن بە بەڕێوەبەری بانکێکی ناوخۆیی یان سەرۆکی پارتێکی ناوچەیی و لە کۆنگرەکاندا سنگی خۆیان دەردەپەرێنن و شارەزاو ئاگاداری داخوازێکانی خەڵکیش نین، لە ڕاستیشدا پێویستیان پێی نییە. ئەوەی گرنگ بێت بۆ ئەوان لاسایی کردنەوەی دەنگەکانە."

عەقڵیەتی سەرۆکی هەڵبژێردراومان لە سنۆپسێکان دەچێ لە فیلمی بەڵگەنامەیی " شاژنی ڤێرسای" لەم فیلم□دا و لە ڕێی " لۆرین گرینفێڵد"ەوە باس لە چاوچنۆکی و چڵێسی د□یقد سیگڵ و ژنە گرنگە گێلەکەی دەکات. جاکی کە سی ساڵ مناڵتر بوو لە مێردەکەی ، کاریکرد بۆ بنیاتنانی گەورەترین کۆشکی تایبەت لە ئەمریکادا کە پێوەرەکەی نەوەد هەزار فووت دەبوو لەسەر شێوەی کۆشکی ڤێرسای. سیگڵ و ژنەکەی شوێن کەوتوی ترامپن و بە پەرۆشەوە سەپۆرتی دەکەن. سیگڵ وەکو ترامپ کەسێکی ناڕۆشنبیرە. ئەمیش وەکو سەرۆکی هەڵبژێردراو پشتیوانیکەری شاجوانانە و تاوانبارکراوە بە کاری دەستدرێژی سێکسی، پارەکانیشی لە ڕێی فڕو فێڵی فرۆشتنەوە دەستکەوتوەو توانای دەست ڕاگەیشتنی هەیە بەسەدان ملیۆن دۆلار لە بانکەکان. ئەمیش وەک ترامپ لە ڕێی مایەپوچییەوە، یان هەڕەشەی مایە پوچییەوە سەروەتەکەی دەپارێزێت. ئەمیش هەر وەک سەرۆکی داهاتومان هەڵجویەکی شەڕانییە.

“هەردوو مێژونووسی ڕۆمانی لایڤی و پلوتارک سەرچاوەی داڕوخانی ئیمپراتۆریەتی ڕۆمانیان گەڕاندەوە بۆ چینی دەست ڕۆشتوو دەرەبەگەکان"، وەکو هادسن وتی “هەرچی پارەو پول هەبوو بە شێوەی قەرز بەکاریان هێنابو بۆ کڕینی زەوی و زاری زیاتر و دەربەدەرکردنی خەڵکانی تر. ئاکامەکەشی ڕۆژگارێکی ڕەش بوو بۆ

ڕۆما، کە دەکرێت بە ماوەیەکی زۆر درێژ بکێشێت. چاخی تاریکی ڕودەدا ئەوکاتانەی دەوڵەمەندەکان دەست بەسەر هەموو شتێکدا دەگرن.”

ئەگەر ئاوڕێک بدەینەوە بۆ ساڵانی١٩٣٠ کان لیۆن ترۆتسکی دەڵێت ” دەرکەوتنی فاشیزم لە ئاکامی لاوازی پارتە سۆشیالیستەکانەوە بوو”، هەروەها هادسن دەڵێت ” ئەگەر پارتە سۆشیالیستەکان و میدیا ئەلتەرناتیڤیان نەبێت بە دەرەبەگایەتی نوێ، ئەوا دەگەڕێنە دوواوە بۆ دەرەبەگایەتی، بەڵام لە جیاتی ئەوەی هێزی سەربازی دەست بەسەر زەوی و زارەکاندا بگرێت وەک داگیرکارەکانی نۆرماند. تۆ لە ڕێی قەرزەوە دەستی بەسەردا بگرێ. قەرز بۆتە شێوەیەکی نوێی شەڕکردن.

ئەتوانی دەست بەسەر خاک و کۆمپانیاکاندا بگریت لە ڕێی بردنە ڕێوەیان. وۆڵ ستریت یەکێکە لە ئامرازەکانی داگیرکاری و سڕینەوە. تۆ ئەمڕۆ لە ڕێی قەرزەوە ئەتوانی داگیرکاری بکەیت، دەرەبەگایەتیش لە ڕێی سەربازییەوە ئەنجامی دەدا.”

پاش ئەمانە چی دێت، مێژوو دەریخستووە کە باش نابێت. ئەلیتێکی دڵڕەقی داشۆراو لە ڕەوشت کە پاڵپشتیدەکرێن لە لایەن یاسا و دام و دەزگاکانی ئاسایشی دەوڵەت ەوە هەروەکو دەسەڵاتی ئەسینا لە سەدەی شەشی پێش زایندا لەڕێی دزی و ڕاوڕوتکردنەوە بەسەرپەرشتی دەوڵەت هاونیشتمانیانیان توشی ئیفلاسی کرد لە ڕێی شەڕ و دەستپێوەگرتن و کاری سوغرەوە لە بری قەرز. باری گوزەرانی کرێکارانیان تا ئاستی کۆیلە و کۆیلەی زەوی هێناوەتە خوارەوە. نەرمترین بەرهەڵستیکەر بە دوژمن دەکرێت و لە ناوی دەبەن.

ئەم سنەپسە ئەمریکیانە وەکو ئەیتەک هیچ پابەندبونەکیان نییە چ ڕووبەدەرەوە یان ناوەوە. ئەمانە کەوین.

یان دەبێت لایان بەرین لە دەسەڵات، یان دەچینە دۆخێکی ڕەشترەوە.

سەرچاوە:

http://www.truthdig.com/report/item/the_mafia_state_20161204

چاوپێکەوتنی کۆمەڵە تیڤی لەگەڵ گۆران عەبدوڵڵا سەبارەت بە بارودۆخێ ڕۆشنبیری لە کوردستان – بەشی یەکەم و دووەم

وتو وێژی سەلام قادری لە گەڵ گۆران عەبدوڵا سەبارەت بە بارودۆخی ڕووناکبیریی (به شی یەکەم(

وتو وێژی سەلام قادری لە گەڵ گۆران عەبدوڵا سەبارەت بە بارودۆخی ڕووناکبیریی (به شی دووهه م و کوتایی

دەربارەی ڕێکخراوی “یەکێتیی بێکاران” (گفتوگۆ لەگەڵ نەوزاد مەدحەت (گۆران عەبدوڵا)

ئامادەکردنی: سالار ڕەشید

: ئەم گفتوگۆیە لە کتێبی
مێژوویەک لە یادەوەریدا (دیدار سەبارەت بە مێژووی چەپ و کۆمۆنیزمی نوێ لە کوردستاندا)
بڵاوکراوەتەوە ......

” یەکێتیی بێکاران لە کوردستان ” یەکێک بوو لەو ڕێکخراوە جەماوەرییانەی دەیەی نەوەتی سەدەی ڕابردوو، کە بە دەسپێشکەریی ئەفرادی کۆمۆنیستیی هاتە دامەزراندن و سەرباری هەر کەموکوڕییەک کە هەیبووبێ، خاوەن کێش و قورساییەکی بەرچاو بوو لە کۆمەڵگای کوردستاندا و خاوەنی 20000 ئەندام بوو. ئەم ڕێکخراوە تەنانەت لە

هاوکێشەی حیزبە دەسەڵاتدارەکانی کوردستانیشدا جێگای هەڵوێستە و لەسەر وەستان بووە و لە ئاستی باڵای ئەو حیزبانەدا قسە و باس لەسەر چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵیدا و چۆنیەتی پیلان دانان لەدژی بووە بە مەسەلە.
بۆ تاووتوێکردنی ئەم ڕێکخراوە، گفتوگۆیەکی هەمە لایەنە لەگەڵ یەکێک لە ڕابەران و هەڵسووڕاوانی ئەم ڕێکخراوە "نەوزاد مەدحەت" ساز ئەکەین.

پرسیار: لە چاوپێکەوتنی هاوڕێیانێکی ئاگادار لەم ڕێکخراوە، باسی ئەوە کراوە، کە ناوکی سەرەتایی "یەکێتیی بێکاران" لە شاری هەولێر لە یەکەمین کۆبوونەوە لە باخچەی گۆکێند لەڕۆژی 30. 06. 1992 دروست بووە، کە نزیکەی 50 کەسێک تێیدا بەشدار بووە. واتە، ئەو مێژووە بە ڕۆژی دامەزراندنی ئەو ڕێکخراوە دەدرێتە قەڵەم. بەڵام ئەوەندەی تۆ ئاگادار بیت، پێش ئەوەی ئەم کۆمەڵە خەڵکە لە گۆکەند بۆ دامەزراندنی ئەو ڕێکخراوە کۆ ببنەوە، بیرۆکەی ئەم کارە چۆن چەکەرەی کرد و کێ بوون ئەوانەی ئەم کۆمەڵە خەڵکەی بۆ ئەو کۆبوونەوەیە ئاگادار کردەوە؟

وەڵام:

من بەدیاریکراوی نازانم پێش ٣٠/٦/١٩٩٢ چەند گروپ و کەسایەتی لەبارەی دروستکردنی وەها ڕێکخراوەیەک قسەیەکیان هەبووبێت یان لەو بارەوە کارێکیان ئەنجام دابێت.من بۆ خۆم لە ڕێی هاوڕێیەکەوە ئاگادارکرامەوە کەوا بڕیارە کۆبوونەوەیەکی کراوە سەبارەت بە دیاردەی بێکاری ببەسترێت لە باخی گۆکێندی شاری هەولێر.
بەڵام دڵنیام لەوەی دروستکردنی هەر ڕێکخراوێک ، گروپێک، حزبێک یان هەر کارێکی تری بە کۆمەڵ، خەڵکانێک هەبوونە ئەگەر خاوەن بیرۆکەکەش نەبوبن، بەڵام سەرەتایەک بوونە بۆ گەیاندنی ئەو بیرۆکەیە، خەڵکیان کۆکردۆتەوە ، شوێنێکیان دیاری کردووە…. تاد. سەبارەت بە مێژووی ٣٠/٦ و کارەکانی پێش ئەو مێژووە، وەکوو کۆششێک لە ئامادەکردنی یەکەمین ڕاپۆرتی یەکێتی بێکارانی هەولێر کە بۆ یەکەمین کۆبوونەوەی گشتی ڕێکخراوەکە ١ ئامادەکرابوو . لە نووسینەوەی ئەو ڕاپۆرتەدا کاک عەبدوڵڵا سلێمان ئاماژەی بەوە دابوو کەوا ئەوو چەند کەسانێکیتر خاوەنی بیرۆکەی وەها ڕێکخراويك بوون.هەروەها ٢/٦/١٩٩٢ وەکوو دەستپێکی ئەو کارە نیشان کردبوو، بەڵام لیژنەی باڵای یەکێتی بێکاران بە زۆربەی دەنگ ٣٠/٦/١٩٩٢ بۆ ڕۆژی دامەزراندنی یەکێتی بێکارانی هەولێر دایە قەڵەم. بۆیە

تەئکید لە پاشناوی هەولێر دەکەمەوە چوونکە تا ئەو کاتە هیچ ڕێکخراوەکی تری بێکاران لە کوردستان دروست نەبوبو. من بە خۆم بروام بەوە نییە قسەو کارە لاوەکییەکانی خۆمان بکەینە بار بەسەر شانی مێژووەوە، ئەکرێت هەموو کەسێک لەو بارەوە یادەوەری و کارەکانی خۆی بنوسێتەوە ، بەڵام ئەوانە نابنە مێژووی بزوتنەوەکە، چوونکە دەنیام کاری ترو کەسانی تریش هەبوونە قسەیەک یان کارێکیان کردبێت لەو بارەوە.

پرسیار: یەکێتی بێکاران لە کوردستان کەی و چۆن پێکهات؟

وەڵام:

پاش درووست بوونی یەکێتی بێکارانی هەولێر، لە سلێمانیش هەوڵەکان بەردەوام بوون بۆ دروست بونی وەها ڕێکخراوێک، ئەوەبوو لە ٦/١١/١٩٩٢ بەیانی دروست بونی یەکێتی بێکارانی سلێمانی بڵاوکرایەوە. هەردوو یەکێتەکە پەیوەندی توندوو تۆڵ و بەردەوام لە نێوانماندا هەبوو.
پاش گەشتن بەو بروایەی کە دەبێت هەردوو یەکێتەکە لە ڕێکخراوەکی سەرتاسەری ڕێکبخرێت، لیژنەی باڵای یەکێتی بێکارانی سلێمانی کە پێک هاتبوون لەم بەڕێزانە (حاجی ئەنوەر، ئەنوەرساڵح ، ئەکرەم چاوشین،وەستا سابیر و دیدار) سەردانی هەولێریان کرد و لەگەڵ لیژنەی باڵای یەکێتی بێکارانی هەولێر کە بونەوە کە پێکهاتبوون لەم کەسانە(جەمال چاوشین، عەبدوڵڵا سلێمان، عەبدولڕحمان مەولود، گۆران عەبدوڵڵا ،وەستا محەمەد،سالار سەفی،سیروان عەلی،یوسف بەکر، جاسم محەمەد) پاش سێ ڕۆژ لە گفتوگۆکردن لەسەر میکانیزم و چۆنیەتی سەرتاسەری بونەوەی ڕێکخراوەکەو کارەکانی، ئەوەبوو لە ٦/١/١٩٩٣ بۆ هەڵبژاردنی ٩ ئەندام بۆ لیژنەی باڵا، یەکێتی بێکاران لە کوردستان پێکهات و لە ١٠/١/١٩٩٣ ڕاگەیاندنەکە بڵاو کرایەوە.

پرسیار: ئەوەندەی من بزانم، بنیاتنانی ئەم ڕێکخراوە نەخشە و پرۆژەی هیچ سازمان گرووهێکی چەپ و کۆمۆنیستی ئەو دەمە نەبوو، بەڵام دواتر هەر یەکە لەوانە لە هەوڵی ئەوەدا بوو، کە نفووزی خۆی لەناویدا پەرە پێ بدات و بەجۆرێک کاریگەریی لەسەر دابنێ کە خۆی مەبەستێتی. ڕا و بۆچوونی تۆ لەم ڕووە چییە؟

وەڵام:
گروپ و ڕێکخراوە چەپەکان وەکوو ڕێکخراو لە سەیرکرێک زیاتر نەبوون لە سەرەتادا، وەخاوەنی هیچ پرۆژەو پلانێکیش نەبوون لەو بارەوە،

تەنانەت هەندێک لە کەسایەتییە باڵاکانی ئەو گروپانە پێیان وابوو ئەوەی دەکرێت هەزوکات بە فیڕۆ دانە، چونکە کەسی بێکار بەو پێیەی خاوەنی کارێک نییەو کەوتۆتە دەرەوەی پرۆسەکانی بەرهەمهێنانەوە بۆیە هێزێکی بێکاریگەر و پرشو بڵاون لە کۆمەڵگەدا.
وەکوو تاکی سەربەخۆ لە هەموو گروپە چەپو کۆمۆنیستەکان بەشداریيان هەبوو. بە تایبەت ڕەوتی کۆمۆنیست کەلەو سەردەمەدا خاوەنی تەشکیلاتی عەلەنی خۆی بوو. ئەو کاتەی ڕێکخراوەکە گەشەی کردوو بوبە هێزێکی دیارو بەرچاو لە کوردستاندا، ئیتر بوبە جێگای ساغکردنەوەی هەموو ئەو تیۆرو قسەو باسانەی کە ساڵانێک بوو کرابوون، یان لە کتێبەکان خوێندرابوونەوە، ئەوە سەرباری گواستنەوەی مەحفەلیزم بۆ ناو ڕێکخراوەکە. بۆ کورتەکەی بووبە حەقلی تەجروبەی بۆ تەجروبەکان.

پرسیار: ڕایەک هەیە، پێی وایە، هاتنەکایەوەی ئەم ڕێکخراوە بەرهەمی بزووتنەوەیەکی جەماوەریی کرێکارانی بێکار نەبووە. ڕەنگە ئەم بۆچوونە سەرەنجام بەوە بگات، کە پێکهێنانی ئەم ڕێکخراوە زەمینەی بابەتیی نەبووە! ئایا تۆش هەمان بۆچوونت هەیە، وەیان پێت وایە زەمینەی بابەتیی بۆ پەیدابوونی ئەو ڕێکخراوە لە ئارادا بووە و ئەوە ئەسڵە کە کێشەیەک لەئارادا بووە یان نا، تەنانەت ئەگەر ئەو کێشەیە نەگەییشتبێتە ئاستی بزووتنەوەیەکی بەرچاو و هەستپێکراویش؟

وەڵام:
ئەوە ڕاستە یەکێتی بێکاران لە ئەنجامی بزووتنەوەیەکی جەماوەری بێکارییەوە کە خاوەنی دەیان خۆپیشاندان ونارەزایەتی جۆراو جۆر بوبێت نەهاتە بوون، بەڵام بە دەنیایەوە ئەوە دەڵێم دروسترین و جوانترین بریارێک کە مارکسیستە نوێیەکانی کوردستان دابێتیان لە پێوەند بە زیندوترین و بەرچاوترین کێشەکانی کۆمەڵگەی کوردستانەوە، دوو بریار بووە کە بە کرداریش چوونە پشتی، یەک کێشەی کوشتنی بەلێشاوی ژنان بوو، دوو کێشەی بێکاریبوو . دەکرێت وەک دوو خاڵی پرشنگدار لە مێژووی مارکسیەکانی کوردستان تۆماربکرێت.
بێکاری تا ئەوپەری دەرکی خۆی دەستی نابووە بینا قاقای زۆربەی خەڵکی کوردستان. کۆمەڵگە هەمووی بەسەریەکدا کەوتبوو، نەک هەر کارگەکان، زۆربەی دام و دەزگا خزمەتگوزاریەکان یان داخرابوون یان بە چوار پێنج مانگ جارێک مووچە دەدرایە کارمەندەکانی. دەسەڵاتی کوردی نەک هەر خەریکی چارەسەرکردنی ئەو ئەزمە قوڵە نەبوو، بەڵکوو بەشێک بوو لە قوڵکردنەوەی ،چ بە ئاودیووکردنی کارگەو ئامێرەکان،

چ بۆ تاڵانبردنی سەروەتو سامانی گشتی بۆ پرکردنی گیرفانی بەرپرسەکان و چەکدارکردنی حزبەکانیان.

ئەگەر ئەم لەشکرە لە بێکاران خۆی ڕێک نەخستبوو یان پەرچەکرداری بە کەمەوەی نەبوو، دەبێت ئەوەمان لەبەر چاو بێت کە دەیەی هەفتاو هەشتاکان لە عێراقدا نەک هەر سڕینەوەی شێوەکانی ڕێکخراوبوون بوو لە دەرەوەی دەسەڵات، بەڵکو سڕینەوەشی بوو لە عەقڵیەتی بەشەرەکان. بارودۆخێک سیاسەتی بەعس خوڵقاندبووی لە نێو خەڵکدا کە هەمیشە وەک و تاک بیر لە چارەسەرو وەڵام بۆ کێشەکان دەکرایەوە. یەکێتی بێکاران سەرباری ئەوەی هەوڵی خۆی خستبووەگر بۆ چارەسەرکردنی ژیانی بێکاران ، لە لایەکیتریشەوە دەیویست ئەو ئەقڵیەتی ناڕێکخراوبونە تێک بشکێنێت و وەسیلەیەکی نوێی خەباتکردن بخاتە بەردەستی کۆمەڵگەی کوردستان. هیچ کەسانێکی ئازادیخوازو مرۆڤ دۆست ناتوانێ بێدەنگ و دەستەوەستان دابنیشیت لە بەرانبەر مەرگی لەسەرخۆی کۆمەڵگەکەی. ئێمەش لەو بەرەیە بووین کە نەمانتوانی بێدەنگبین.

پرسیار: ئەگەر ئامانجی بنەڕەتیی ئەم ڕێکخراوە بریتی بووبێت لە: “کار یان بیمەی بێکاری”، ئایا لەو بار و دۆخەدا کە حکوومەتی بەعس لە کوردستان پاشەکشەی کردبوو، کارگا و کارخانەکان لەکار کەوتبوون، کوردستان دوو جار لەژێر گەمارۆی ئابووریدا بوو، دەسەڵاتێکی دواکەوتوو، یانی، بەرەی کوردستانی ژێرخانی کوردستانی تاڵان و ئاودیو ئەکرد… چەند زەمینەی گونجاو و لەبار بۆ ئەو ئامانجە فەراهەم بوو؟ پاشان دەپرسم: ئەم ڕێکخراوە توانی کارێک بۆ کرێکارانی بێکار بکات؟

وەڵام:
کاری گونجاو یان بیمەی بێکاری زۆرتر وەک دروشمێکی ستراتیژیانەی بێکاران نمایش دەکرا ، کە ئەوە خواستی هەموو کۆمەڵگەیەکی تەندروستە. یەکێتی بێکاران کاری خۆی لە چوار چێوەی ئەو دروشمە قەتیس نەکردبووەوە. ئێمە بۆ کەمترین دەسکەوت بۆ بێکاران دەرگای زۆرێک لەو ڕێکخراوە خێرخوازیانەی دەهاتنە کوردستان دەکوتا، کەم تا زۆرێک دەستکەوتمان هەبوو بۆ خەڵکی بێکار. بەڵام لە بەرانبەر ئەو هەموو خەڵکەی خۆی ناونوس کردبوو وە چاوەروا نیان هەبوو، دەتوانین بڵێین دەستکەوتەکان هیچ نەبوون.
ئێمە بۆ بە باشترکردنی ژیان و گوزەرانی خەڵکی بێکار لە ١٩/٦/١٩٩٣ بریاری خۆپیشاندانمان دا لەسلێمانی وە لە هەولێریش بەڕێخستنی

کۆبونەوەی نارەزایەتی.

ئەو بانگەوازەمان تەواو دەسەڵاتی حکومەتی هەرێمی سەغڵەت کردبوو، هەواڵی خۆپیشاندانەکەمان بە شێوەیەک دەنگی دابووەوە ،ڕۆژنامەی عراق لە ژمارە ٥٢٦٣ لە ١٨/٦ بە سەردێڕێکی دیار نووسیبوی (سبەی یەکێتی بێکاران دژ بە پارتە بە کرێگیراوەکانی ئەمریکا لە کوردستان خۆپیشاندان دەکات) . لە سلێمانی لە ڕۆژەکانی ١٦ و ١٧/٦ دانیشتن لەگەڵ مەڵبەندی یەکێتی و بەرەی کوردستانی و پارێزگاری سلێمانی کاک جەمال عەبدول کرا ، مەڵبەند ڕایگەیاند کە مل بە داواکاری بێکاران نادات، سەرباری فشارێکی زۆر بە سەر ئەندامانی بێکاران ، دەستەیەک لە هاوڕێیانی لیژنەی باڵایان پاش دەرچونیان لای پارێزگاری سلێمانیەوە ڕفاندبوو،پاش ئەوەی ئاگادار کرابوونەوە کەوا خۆپیشاندانەکە ناکرێت ،لە پاش چەند کاتژمێرێک لە گلدانەوە ئازادکرابوون.

لە هەولێریش دەزگای ئاسایش تەواوی شاری چنیبوو چەندین ئەندامی یەکێتەکەمان لە کاتی بڵاوبوونەوەی بەیانامەدا لە لایەن ئاسایشەوە دەسگیرکرابوون،لە دانیشتنمان لەگەڵ پارێزگاری هەولێر(کاک عەبدولموهەیمەن بارزانی) من و کاک عەبدولڕەحمان وەکوو لیژنەی سەرپەریشتکەر ، پاش ٢ سەعات لە گفتوو گۆو بەڵێندان لەلایەن پارێزگارەوە، بەوەی ئەگەر گەنم مایەوە لە پاش ئەو ناوانەی کە مەجلیسی وزەرا ڕەوانی کردووە ئەوە بەڵێن بێت لە (١ – ٧٠٠٠) بەش بیدەم بە بێکاران، تەنانەت لە قسەکانیدا چەندین جار تەئکیدی دەکردەوە کەوا درۆ ناکات. دیارە ئامادەییەکی باش هەبوو بۆ خۆپیشاندان، بەڵام بە هۆی ئاڵۆزی بارو دۆخەکەوە لە دانیشتنێکدا بە ئامادە بوونی ئەم هاوڕێیانە (شاپور عەبدولقادر ، قابیل عادل ، سیروان عەلی، د.ئەمین ، سەردار حەمید، عەبدوڵڵا سلێمان، عەبدولڕەحمان مەولود و من)بریاری دواخستنی خۆپیشاندانەکەمان دا،دیارە پێش ئێمە هاوڕێیانمان لە شاری سلێمانی ئەو بریارەیان دابوو. ڕۆژی ١٩/٦ کۆمەڵێکی بەرچاو لەو بێکارانەی ئاگاداری دواخستنی خۆپیشاندانەکە نەبوبون لای بنکەی بێکاران ئامادە ببون.

لە درێژەی هەوڵدانمان بۆ چارەسەری کێشەی بێکاری و ڕێگرییەکانی حکومەتی هەرێم لە پێش ڕێکخراوەکەمان، لیژنەیەکی سێ کەسی کە پێکهاتبوو لە (جەمال چاوشین ، عەبدولڕەحمان و من) دانیشتنێکمان لەگەڵ کاک کۆسرەت ڕەسوڵ سەرۆکی حکومەتی هەرێم لە ٢٣/٧/١٩٩٣ ئەنجام دا ، لەو دانیشتنەدا سێ داواکاریمان خستە بەردەستی کاک کۆسرەت ١- وەزیری ناوخۆ کاک (یونس مەولود ڕۆژ بەیانی) مۆڵەتی هەڵ

گرتنی پێنەدەداین بۆ یادکردنەوەی یەکەمین ساڵ ڕۆژی یەکێتی بێکاران . سەبارەت بە خاڵی یەکەم، راستەو خۆ لەبەرچاوی ئەمەدا تەلەفۆنی بۆ کاک یونس کردو مۆڵەتی هەڵەکەی بۆ وەرگرتین. خاڵی دووەم پەیوەست بوو بە قانونی جەمعیاتەوە کە پەیوەند بو بە مۆڵەتپێدانی کاری رۆژنامەو رێکخراوەکانەوە . بۆ ئەو خاڵەش دوو هەزار دیناری پێدراین بۆ وەرگرتنی مۆڵەت بۆ رۆژنامەی دەنگی بێکاران . خاڵی سێیەم کێشەی کار پەیداکردن بوو بۆ بێکاران . سەبارەت بەم خاڵە بەڵێنی گەرانەوەی(٢٣٣) کرێکاری پێدراین بە سەرکارەکانیان کە لەسەردەمی بەعس بە بیانەی جۆراو جۆر لەسەر کارەکانیان دوورخرابونەوە ،وە دامەزراندنی ٣٠ بێکار.(بەڵام ئەم بەڵێنانە هەر لە خانەی بەڵێن مانەوە و نە چوونە خانەی کردارەوە). هەروەها داوای ئەوەی لێکردین کەوا پێشنیاری خۆمان لە مەر کێشەی بێکاریەوە پێشکەشبکەین، ئەوە بوو لە ١/٩/١٩٩٣ عەبدولرەحمان مەولود و من یاداشتنامەیەکان ئامادەکردو لە دانیشتنێکدا بە بەشداری هاورێیانی سلێمانی (کاژاو جەمال و فەرەیدون حەمە ساڵح) پێشکەشی کاک “کەسرەت ڕەسوڵ”مان کرد. دیارە زۆری پێباشبوو وە بەڵێنی ئەوەی دا کەوا بیخاتە بەردەستی مەجلیسی وزەرا. بەڵام ئێستاشی لەگەڵدا بێت هەواڵێکمان لەو یاداشتە نەبیستەوە. ئەم کارانەو چەندین پرۆژەی ترمان خستە بەر دەستی نەک هەر دەسەڵاتدارانی کوردستان ، بەڵکوو ئەو ڕێکخراوە خێر خوازییانەی کە لە کوردستان کاریان دەکرد. بەڵام ئەنجامەکەی وەڵام نەدانەوەو خۆ دزینەوە بوو لە داخوازەکانمان.

پرسیار: زۆر جار ڕەخنە لە سازمان و گرووهەکان، پاشانیش لە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق ئەگیرێ، کە دەخاڵەتیان لە کاروباری ئەم ڕێکخراوەدا کردووە! بە بڕوای تۆ، سازمان و حیزبەکان مافی دەخاڵەتکردنیان نییە؟ ئەگەر نییانە، بۆچی؟ ئەگەر هەیانە، چۆن؟

وەڵام:

وشەی دەخاڵەت خۆی لە خۆیدا مانای هێز دەبەخشێت، یان بە مانا یەکیتر هەست بە وجودی هێز دەکەیت لە پشتیەوە و خۆشت لەدە بەتە ژمارەیەکی بەحیساب. ئەوە دەسەڵاتە دیکتاتۆرەکانە بە مافی خۆیانی دەزانن کەی و چۆن بیانەوە دەخاڵەت لە وردو درشتی کۆمەڵگە بکەن. هەرچی شتە بە عەقڵی بەشەرەکانیشەوە لە دەرەوەی دەستەوەردانی ئەوان نییە ،دیارە ئەوکارەش لە ژێر ناوی جۆراو جۆردا ئەنجام دەدەن، کەتا یەکەشی بە رێبەتکردنی کۆمەڵگەیە لە خزمەت ستراتیژییەکی تایبەتدا.

من بروام بە هیچ شێوەیەک لە دەخاڵەتکردن نییە ، ئەوەش نەک هەر بۆ ئەحزاب و گروپەکان ، تەنانەت بۆ دەوڵەتیش. لەهەر وڵا تێکدا کە پابەندی بنەماکانی دیموکراسیبێت ڕێ بە خۆی نادات دەخاڵەتی کاری رێکخراوەکان بکات،تەنها ئەو رێکخراوانەی کە بودجە لە دەوڵەت وەردەگرن ، دەوڵەت بۆی هەیە تەنها داوای لیستی ئەو کارانەی کە ئەنجام دروان لەگەڵ چۆنیەتی سەرفکردنی بودجەکە. بۆی نییە ئۆرگان دروست بکات و ئۆرگان هەڵبووەشێنێتەوە.

من کە رێکخراوەیەکی سەربەخۆم بۆ هیچ لایەنێک نە رەوایە و نە مافی ئەوەشی هەیە دەخاڵەت لە کارەکانمان بکات. ئەگەر خۆیان بە هاوخەبات و هاوبیر دەزانن، یان هەر نزیکایەتییەکی تری هەیە، دەتوانێت بە شێوەیەکی رەسمی و لە کەناڵەرەسمێکانی خۆیەوە کۆمەک بکات یان پێشنیارو بۆچوونەکانی خۆی بگەیەنێت. نەوەکوو بێتە ناو رێکخراوەکەت و لەژێر پەردەی یارییە دیموکراسێکاندا نەیارە فیکرییەکانی خۆی وەلابنێت. ئەگەر نا ئەوا ئەم رێکخراوە قەتیس دەمێنێتەوە لە نێوان کۆمەڵێ خەڵکی تایبەت و هاوفکردا، لە کۆتایشدا بە گوێرەی گەورەو بچوکبونەوەی گروپ و سازمانە سیاسێکە ئەمیش گەورەو بچوک دەبێتەوە ، واتە ئەو ئامانجەی بۆی دروست بووە لە بنەرەتدا ، لەدەستی دەدات.

پرسیار: زۆر جار باسی سەربەخۆبوونی ڕێکخراوێک ئەکرێت، بە باوەڕی تۆ سەربەخۆبوونی ڕێکخراوێک دەبێ چۆن بێت؟ ئایا دەکرێ بڵێین، “یەکێتیی بێکاران” ڕێکخراوێکی سەربەخۆ بوو؟

وەڵام:

پێم وایە وەڵامی بەشی یەکمی ئەم پرسیارەم لە وەڵامی پرسیاری پێشوتردا داوەتەوە. بەڵام بۆ وەڵامی بەشی دووەمی پرسیارەکە دەڵێم ، یەکێتی بێکاران رێکخراوێکی سەربەخۆبوو لە دەسەڵات و پاشکۆی هیچ حزبێکی سیاسی نەبوو بە شێوەیەکی فەرمی. بەڵام بەو پێیەی کە زۆربەی هەڵسوراوەکانی کەسانی مارکسی و چەپ بوون بۆیە هەر زوو دەسەڵات و کۆمەڵگە ئێمەیان بە بەشێک لە رەوتی کۆمۆنیست و پاشان حککع دایە قەڵەم. دیارە دەسەڵات بە مەبەستەوە ئەو کارەی دەکرد، ئەوەش بە مەبەستی دابرانمان لە کۆمەڵگە. ئێمە سەربەخۆبوونی خۆمان لە هەموو دەزگایەک پاراستبوو بەڵام نەمانتووانی سەربەخۆیبوونی خۆمان لە دەخاڵەتەکانی حککع بە شێوەیەکی ئسوڵی بپارێزین. دیارەئەو بۆچونەی کە لەپشت دەخاڵەتکردنی کادرەکانی حککع وەستابوو دوو خاڵ بوو:

١- ئەم حزبە خۆی بە حزبی کرێکاران دەزانی، هەر بۆیە حەقی

مامۆستایی بوونی خۆی بەسەر هەموو تەیفەکانی تری کۆمەڵگەدا بە ڕەوا دەزانی.

٢- ئەو تەسەورەی کە پێی وابوو ڕێکخراوە کرێکارەکان لە دەسەڵاتی بۆرژوازی سەربەخۆن نەک لە ئەحزابی کرێکاری.

لە سەنگەی ئەو خاڵانەوە ڕەوایەتی بە خۆی دابوو دەخالەت لە وردو درشتی کارەکانمان بکات، هەر لە دروستکردنی ئۆرگانەکانمانەوە تا دەگاتە هەڵبژاردنەکان و گێڕانی مەراسیمەکان.

دیارە لەلایەکی تریشەوە خودی کەسە ناسراوەکانی ڕێکخراوەکەمان زمانی نووسین و وتاردانمان هیچ جیاوازییەکی نەبوو لەگەڵ وتارە سیاسییەکانی حککع.

ئەم بەد حاڵیبوونە لە سەربەخۆبوون و پایەکانی کاری ڕێکخراوەی جەماوەری ،لەو لاشەوە بەربەست و پلانەکانی دەسەڵات لە بەرانبەرمان و وەڵام نەدانەوە بە داخوازەکانمان، کێشەکانی ناو ڕێکخراوەکەی گەورەتکردەوە، تاگەیاندی بە دوولەت کردنی یەکێتی بێکارانی سلێمانی.

پرسیار: ئەگەر کرێکارێکی بێکاری کارا و دڵسۆز، ئەگەر بهاتبایە کۆمۆنیست یان سەر بە یەکێک لە سازمانە کۆمۆنیستییەکانی ئەو دەمە نەبووایە، نەخشەی لە پشتەوە بۆ دانراو بۆئەوەی دەنگ نەهێنێ و نەتوانێت بچێتە ڕابەرایەتیی ئەو ڕێکخراوەوە، ساز ئەکرا؟

وەڵام:

لە هەولێر هیچ کەیسێکی لەو بابەتەمان بۆ نەهاتە پێش، کەس هەبوو هیچ پەیوەندییەکی بە دونیای کۆمۆنیستییەوە نەبوو کەچی ئەندامی لیژنەی باڵا بوو.

پرسیار: گۆڤار و بڵاوکراوەکانی “یەکێتیی بێکاران” چی بوون؟ چەند ژمارەی لێ دەرچوو؟ نووسەرانی کێ بوون؟ باسە بنەڕەتییەکانی چی بوون؟ چۆن دەنووسرانەوە، بەدەست یان بە چاپ؟ تیراژیان چەند بوو؟ شێوازی بڵاوکردنەوەیان چۆن بوو؟ ئایا ئەوانە شتێکی وەک ئەرشیف لێ ماوەتەوە؟

وەڵام:

یەکێتی بێکارانی هەولێر ڕۆژنامەیەکی مانگانەی هەبوو بەناوی دەنگی بێکاران، یەکەمین ژمارەی لە ئابی ١٩٩٢ بڵاو کرایەوە و لە ژمارە ٧ وە بو بە زمان حاڵی یەکێتی بێکاران لە کوردستان ، ١٨ ژمارەی لێدەرچوو لەگەڵ چەند پاشکۆیەک. دەستەی نووسەرانی لەسەرەتادا ئەم کەسانە بوون (جەمال چاوشین، عەبدوڵڵا سلێمان، عەبدولڕەحمان

مەولود ، جاسم محەمەد و من) . پاش سەرتاسەریبوونەوەی هاورێیانی سلێمانیش بەشداربوون لەو هاورێیانەی کە لەیادمدا ماون فەرهاد فەرەج ، ئازاد، سەلام مارف و چەندان هاورێی تر ، بەڵام زیاتر وەک نووسین. تایپکردنی هەموو ژمارەکان لەسەر شانی من بوو. وەکوو نووسین زۆربەی هەڵسوراوانی بێکاران بەشدار دەبوون لە نووسین و دارشتنی هەواڵدا، دەکرێت لەو بارەوە بۆ زانیاری زیاتر بگەرێینەوە بۆ ژمارەکانی دەنگی بێکاران.

بەرەو ئایار:
بەناوی کۆمیتەی مەراسیمی یەکی ئایارەوە دەرمان دەکرد. لە ١٤/٤/١٩٩٣ یەکەمین ژمارەی دەرچوو، پاشان چەند ژمارەیەکی تریشی بەدوادا هات . دەستەی بەرێوەبردنەکەی پێکهاتبوو لەم کەسانە: (یوسف ، سەڵاح ، گۆران). لە نیسانی ١٩٩٤ بەهەمان شێوەی ساڵی رابردوو بەرەو ئایارمان دەرکرد، دەستەی بەرێوەبردنەکەی پێکهاتبوو لەم کەسانە:(عەبدولرەحمان ، سەردار،گۆران).

هەواڵنامەی خۆپیشاندان:
لەلایەن یەکێتی بێکارانی سلێمانییەوە دەردەکرا، تایبەت بوو بە خۆپیشاندانی ١٩/٦ کە بریاربوو بکرێت. دڵنیا نیم چەند ژمارەی لێدەرچوو ،بەڵام یەکەمین ژمارەی لە ٢١/٦/١٩٩٣ بڵاوکرایەوە. نووسەرەکانی (سەڵاح، ئەنوەر، کاژاو، عەبدولرەحمان) دەستەی بەرێوەبردنی دیاری نەکرابوو.

ڕێگای کرێکاران:

زمانحاڵی (یەکێتی کرێکاران لە کوردستان”فدراسیۆن”) بوو، ئەم رێکخراوە لە ٨/٧/١٩٩٤ لەئەنجامی یەکگرتنی چەند رێکخراوەیەکی تری کرێکاران لەگەڵ یەکێتی بێکاران، ئەم رێکخراوەیە پێکهات. ژمارە ١-٢ی رێگای کرێکاران لە نۆڤەمبەری ١٩٩٤ بڵاو کرایەوە، بەو پێیەی ناوی دەستەی نووسەران نەنوسراوە دڵنیا نیم لەوەی دەستەی نووسەرانەکەی لە کێ پێکهاتبوو، بەڵام سەرنووسەرەکەی کاک عەبدولرەحمان مەولود بوو.

پرسیار: لایەنە بەهێز و لاوازەکانی پەیوەندییەکانی ئێوە لەگەڵ دەسەڵات، حیزبەکان و ڕێکخراوە جەماوەرییەکان چی بوون؟

وەڵام:
لە هاوکێشە سیاسییەکاندا ئەگەرخاوەن هێزبیت، لایەنی بەرانبەر ئامادەی دانیشتن و گفتوگۆکردنی هەیە لەگەڵت. کە هێزت نەبوو دەبێت

ئاستێکی باڵا لە دبلۆماسیەت لە خۆت پیشان بدەیت. ئەو کاتەی هێزمان روولەسەر بوو کۆمەڵە دەرگا بەروماندا کرابوونەوە،چ وەک دەسەڵات ، یان حیزبە نزیکەکانی بە دەسەڵات. ئێستاش لەو بروایەدام دەکرا سودی زیاتر لەو پەیوەندیانە وەربگرین، بەڵام بەو زمان و دونیابینیەیی هەمان بوو، زۆر زوو وامان کرد دەرگاکان دابخرێن بەرووماندا، بەشێک لە کێشەکانمان ئەوە بووە نە جێگاو و رێگای خۆمان دەزانی لە نێوەندی سیاسی، نە زمانی گفتوو گۆو سیاسەتکردنمان گۆرانی بەسەردا دەهات،ئەوەندەی ببوینە کۆیلەی موفرەداتە سیاسەکان ئەوەندە زمانمان نەکردبووە ئامرازێک بۆ چوونە پێشەوەی کارەکانمان.سەبارەت بە ریکخراوە جەماوەرەکانیش بە شێوەیەکی گشتی پێوەندەکانمان باش بوو، بە تایبەتی کۆمەڵەی ئاوارەکانی کورستان لە هەولێر کە لەسەر دەستی هاورێیان شاپور عەبدولقادر و قابیل عادل تەیب ٢ و شوان داودی لە ساڵی ١٩٩١ دامەزرا. ئەم هاورێیانە دەورو نەخشێکی زۆریان هەبوو لە ناساندنی رێکخراوەکەمان بە خەڵکانی ئاوارەو دەوڵەمەندکردنمان بە دەرس و تەجرەبەکانی خۆیان سەبارەت بە کاری رێخراوەی جەماوەری. دەتوانین بڵێین کۆمەڵەی ئاوارەکان یەکەمین رێکخراوەی جەماوەری سەربخۆ بوو لە کوردستان درووست بوو.

پرسیار: شەڕی ناوخۆ بۆ بزووتنەوە ئیسلامییەکان خێری دایەوە، ئەی بۆ “یەکێتیی بێکاران” چۆن بوو؟

وەڵام:

شەڕ گۆرانەوەی کۆمەڵگەیە بۆ خاڵی سفر، دابەشکردنی کۆمەڵگەیە بەسەر بەرەکانی خێر و شەردا. لە شەڕدا بەشەرەکان حەوسەڵەی گوێگرتنیان نییە، تورەو خۆپەرست دەبن ، عەدالەت و عەدالەت خوازی دەبێتە مەقولەیەکی سواو بێناوەرەک. دوو شت دەتوانێت لەو سەردەمەدا جێگاو ڕێگات پتەوبکات لە ناو کۆمەڵگەدا ،ئەویش چەک و پارەیە. ئێمە هیچ یەک لەوانەمان نەبوو. سەروەتی ئێمە قسەکردن و ئەو ئۆتۆریتەیە بوو کە لە ئاکامی کارەکانمانەوە لە کۆمەڵگە پەیدامان کردبوو. خێر بۆ ئێمە ئاسودەیی و خۆشگوزەرانی خەڵک بوو، رۆشنە لە شەردا ئەوانە نەک هەر لەدەست دەچن ، بەڵکوو بۆ چەند فرسەخیش کۆمەڵگە لەو ئاسۆیە دوور دەکەوێتەوە.

ئێمە لەکاتی شەڕی ناوخۆدا سەرباری لە دژ وەستانەوەی ئەو شەڕە بە نووسین و کۆرو کۆبوونەوەکانمان ، بە بەشداری لەگەڵ کۆمەڵەی ئاوارەکانی کوردستان، حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق، پارتی کاری سەربەخۆ، حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان و رێکخراوەی تێکۆشان ، دوو

خۆپیشاندانی شکۆدارمان دژ بە شەری ناوخۆ بەرپا کرد لە شاری هەولێر .لە دووەم ڕۆژی خۆپیشاندانەکە ،زیاتر لە پێنج هەزار خەڵک ئامادەبوون و بە شێوەکی زۆر مەدەنیانە لای بنکەی بێکارانەوە دەستی پێکرد و بەناو بازاری شێخ ئەللەهادا تێپەری و لای کۆتری سەلام وەستا، بڕیار بوو هەر لەوێدا نوێنەری لایەنەکان قسە بۆ خۆپیشاندەران بکەن. پاش خوێندنەوەی ناوی لایەنەکانی بەشداربوو لە خۆپیشاندانەکە لە لایەن لیژنەی بەڕێوەبردنی خۆپیشاندانەکە، لە پڕ خۆپیشاندەران درایە بەر دەستڕێژی گوللەی بیکەیسی و هەر لەوێدا دوو هاوڵاتی بە ناوەکانی (خالد خەلیل حەمەد ئەمین و حەمید حوسێن) گیانیان لە دەستدا و (ڕەفعەت سالێح ، خزر سەیفی مامەند ، جەوهەر ئەنوەر عەبدولجەبار، عومەر قاسم قادر ، مەعروف سوارە مەولود و جەوهەر جەعفەر حوسێن) بە توندی بریندار بوون. بۆ مێژوش ئەوە دەڵێم هەر لەو کاتەدا کە خۆپیشاندەران خەڵتانی خوێن کرابوون ، رادیۆی حزبی شوعی لە هەولێر و لەسەر زمانی کاک کەریم ئەحمەدەوە خۆپیشاندەرانیان بە ئاژاوەگێڕ لە قەڵەم دا.

پرسیار: لەناوچەی بادینان نەتان توانی کارێکی ئەوتۆ بکەن! هۆکارەکەی چی بوو؟

وەڵام:
بادینان بۆتە حەسارەکەی شەهرزاد حەسەن و پارتیش دەوری باوکەکە دەگێڕێت ، وەک چۆن لە شوێنێکی ئەو ڕۆمانەدا باوک دەڵێت (گوێ بگرن… بۆ دوا جار… لێرە لەم حەسارەی من، نە کوڕ ژن دەهێنێ و نە کچ دەتوانێ شوو بکا، ئەوەی خۆی بە کچی من دادەنێ دەبێ لەنێو تاریکی ژوورەکەشی دا حورمەتی خۆی و من و ئەم حەسارە رابگرێت…)٣ نە ئەوانەی پێش ئێمە توانیان کارێک لە دەرەوەی بەرژەوەندەکانی پارتی بکەن لە ناوچەی بادینان، وە نە ئەوانەی دوای ئێمە. پاش هەوڵ و تێکۆشانەکانی هاوڕێ " نەزیر عومەر"و کۆمەڵەی هەڵسوراوی تر لە دەڤەری بادینان بۆ دروستکردنی ڕێکخراوێک بۆ بێکاران ،توانرا لەو بارەوە بەیاننامەیەک دەربکەن بە ناوی " لیژنەی کاتی یەکێتی بێکارانی دهۆک" لە ٢٢/٥/١٩٩٣(بەیاننامەکە بە زمانی عەرەبی بوو).
ئەوە بوو پاش ماوەیەکی کورت و لە ٢٥/٨/١٩٩٣ هاوڕێ نەزیر دەرفێندرێ و لە ٢٨/٨/١٩٩٣ تەرمەکەی لەسەر ڕێی سەمێل زاخۆ دەدۆزرێتەوە. بۆیە هیچ کارێکمان لەو بارەوە نەچووە پێشەوە لەو ناوچەیە.

پرسیار: ئەو دەمە “یەکێتیی بێکاران” لەگەڵ مام جەلال

کۆبوونەوەیەکیان ساز کرد، ئەو کۆبوونەوەیە لەسەر داوای کێ بوو؟ لەلایەن “ی. ب” کێ بوون ئەوانەی بەشدارییان تێدا کرد؟ ئایا بەشدارییەکە بە ڕەزامەندیی ڕابەرایەتیی ئەم ڕێکخراوە بوو؟ باسەکانی ئەو کۆبوونەوەیە چی بوون؟

وەڵام:
یەکێتی بێکاران لە هەوڵی بەردەوامی خۆیدا بۆ لابردنی تەنگەژەکانی پێش کاری ڕێکخراوەکە و چاککردن و باشتر کردنی ژیان و گوزەرانی بێکاران، هەوڵی جۆراو جۆرمان دەخستە گر لەو بارەوە. ئێمە نامەمان بۆ زۆربەی کەسایەتی و حزبە سیاسێکان رەوان کرد، وە زۆرێکیش لەو لایەنانە لە ئاستی باڵادا دانیشتنیان لەگەڵ کردین. یەکێتی نیشتمانی پێش ئەو دانیشتنەی مام جەلال ئێمە چەندین دانیشتنی ترمان لە ئاستە جۆراو جۆرەکاندا کردبوو لەگەڵیان. لەوەڵام بە نامەکەماندا مام جەلال وەڵامی داینەوەو خۆی کاتێکی بۆ دیاریکردین. ئەم هاورێیانە بەشداربوون لە دانیشتنەکەدا(حاجی ئەنوەر، عەبدولرەحمان مەولود، ئەکرەم چاوشین، کاژاو جەمال و فەرەیدون حەمە ساڵح) قسەکانی مام جەلال بە شێوەیەکی تووند و یەکلایەنە لەسەر سەربەخۆبوونی یەکێتی بێکاران ببوو، ئەو پێیوابوو کە ئەم رێکخراوە سەبەخۆ نییەوە سەربە کۆمۆنیزمی کرێکارییە. لە قسەیەکیدا وتبووی ئەگەر ئێوە سەربەخۆبن من ئامادەم کۆمەکتان بکەم تا ئەوەی چەکیشتان بدەمێ. لای هاورێیانی ئێمەوە زیاتر هەوڵدرابوو دۆخی قسەو باسەکان بەلای بارو گوزەرانی بێکاراندا بروات، بەڵام مام جەلال کەمتر دەرفەتی بە هاورێیانی ئێمە دابوو بۆ قسەکردن.

پرسیار: سەرەنجام ئەم ڕێکخراوە دوولەت بوو، هۆی دوولەتبوونەکەی چی بوو؟ ئایا کاریگەریی ئەو کۆبوونەوەیە یان کاریگەریی عەبدوڵای موهتەدی و کۆمەڵە بوو؟ وەیان نەخێر، ئەوانە سەربار بوون و خۆی لە خۆیدا زەمینەی دوولەتبوونی ئەو ڕێکخراوە فەراهەم بوو؟

وەڵام:
لە پرسیارەکەتدا، ئەو ناوو لایەنانەی وەک کاریگەری نەگەتیڤانە لەسەر رێکخراوەکە ناویانت ریز کردووە، دەبوایە ناوی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریش لەو ریزەدا بووایە، چوونکە لە راستیدا ئەوانیش تەرەفێکی کاریگەر بوون لەو کێشەیە و قوڵکردنەوەی نەک چارەسەر کردنی. ئەوان تا مەنسوری حیکمەت رەخنەی توندی لە هاورێیانی حککع نەگرت بەهۆی تەرفداریان بۆ بەشێک و دژایەتی بەشەکەی تر و بە ئایدیلۆژیکردنی کێشەکان، بە نەفەسێکی درێژەوە

خەریکی قوڵکردنەوەی کێشەکان بوون.

دیارە بە دڵنیاییەوە دەڵێم ئەو خەتەی کە بەختی کەمێکەی دەزانن خەتێکی زۆر لاوازبوو پێشم وانییە توانای ئەوەی هەبوایە بەکارانی سلێمانی دووڵەت بکات، بەڵام دونیای سیاسەت وایە کاتێک خەت لە ئەزمەدا بیت دوژمنەکەت هەرچەندە بچوکیشبێت ، تۆ گەورەی دەکەیت بە ڕەوابوونی شەڕەکەت، لەوکێشەیەشدا هەروا کرا. بەشێک لە کادرەکانی حککـع بە لاسـایکردنەوەی مەنسـوری حیکمەت لە جیـابوونەوەکەی لەگەڵ حزبی کۆمۆنیستی ئێراندا، چەن سێ هێڵی دیاریکرد لە ناو حیزبدا ئەمانیش سێ هێڵیان لە ناو “ی ب ک” دیاری کرد وەک (١- هێڵی کۆمۆنیزمی کرێکاری ٢- هێڵی ناوەند ٣- ناسیونال چەپ) ئیتر دەبوایە خەت یەکلابکەیتەوە، وەک ئەوەی کادرێکی باڵای حککع بە منی وت (تا ئێستا تۆ لە بەرانبەر کێشەی نێوان هەڵسوراواندا وەستێتیت دەبێت خەت یەکلا بکەیتەوە لەگەڵ کام تەرەفیت!).
کاریگەری کۆبونەوەکەی مام جەلال ئەوە بوو، کاتێ لە چاوپێکەوتنی برادەرانی ئێمە لەگەڵیدا ، راستەوخۆ پێیوتبون کە ئێوە سەربە کۆمۆنیزمی کارگەرین ، ئەگەر سەربەخۆبن من ئامادەم یارمەتیتان بکەم ، ئەو قسەیە بیـانوویەکی زیـاتری دایە دەسـتی بەشێک لە هەڵسوراوانی”ی ب ک” بە دژایەتیکردنی “حککع”و قوڵکردنەوەی کێشەکان تـا چـوونە دەرەوەی بەشێکیـان لە یەکێتـی بێکـارانی سلێمانی ٤ و دروستکردنی ڕێکخراوەیەکی تر بە ناوی : ” ڕێکخراوەی بێکاران”.

بەڵام بەڕای من هەموو ڕێکخراو و ئۆرگانێکی سیاسی و جەماوەری، ئەو کـاتەی لە پـایەی کۆمەڵـایەتێکەی خۆی دادەبڕێـت و پێشڕەوی ناکـات لەکارەکـانی و دەکەوێتە دۆخێکـی بەسـتەڵەکییەوە لە ڕووی پایەکۆمەڵایەتیکەیەوە، ئیتر دەکەونە وەزعی یەکترو تاوانبارکردنی یەکتـر بە تۆمەتـی جۆراو جۆر. کێشەو بەتەجـروبەییەک لە مەڕ سەربەخۆبوون و ناسەربەخۆبوون و چۆنیەتـی میکـانیزمی ڕێکخسـتنی ڕێکخراوەیەک بە بێکاران و شێوەی کارکردنی لەگەڵ دەسەڵاتدا یەخەی پێگرتبووین وای کردبوو لەشوێنێکیتر و جیاوازتر لەو سەنگەرەی کە بریار بوو لەوەی شەڕبکەین خەریکی شەڕ بوین لەگەڵ یەکتر. ئەمە بەهەمـان سـونەتی حزبەکـانی نـاو بەرەی کوردسـتانییەوە خەریکـی دابەشکردنـی کۆمەڵگە بـووین لەسـەر بنەمـای ئایـدیەلۆژییەت. ئەمە ساڵانێکی پێشتر لەگەڵ بوونی رای جیاواز و ململانێی فکریشەوە ، چوونکە لە حاڵەتی هەڵکشاندا بووین ، جیاوازە فکرەکان دەست و پێی نەدەگرتین و کەسیش بیری لە جیابونەوە نەدەکردەوە.

پرسیار: ئەو بەشەی کە جیابوونەوە "ڕێکخراوی بێکاران"یان پێک هێنا. ئایا ئەم هاوڕێیانە توانییان نموونەیەکی باشتر پیشان بدەن؟ وە سەرەنجام دەسکەوتێکی زۆتر بۆ کریکارانی بێکار بەدەست بهێنن؟

وەڵام:
من زۆر ئاگاداری وردەکارییەکانی کاری ئەو ڕێکخراوەیە نەبووم ، بەڵام وەک لۆژیک لەوە دڵنیام ئەگەر کارێکی باشتر و زیاتریان لە یەکێتی بێکاران بکردبایە ئەوا لە ١/٩/١٩٩٥ بۆ دەرکردنی بەیاننامەیەک ئیعلانی یەکگرتنەوە نەدەکرا لەگەڵ یەکێتی بێکاران لە کوردستان، واتە گەڕانەوەیان جارێکیتر بۆ ناو هەمان ڕێکخراوەی پێشوو.

پرسیار: سەرەنجام هەردووک ڕێکخراو پووکایەوە! بۆچی؟

وەڵام:
وەک وتم ئەو دووڕێکخراوە لە ١/٩/١٩٩٥ یەکیانگرتەوە .
ئەو واقیعەتە سیاسی و ئابورییەی لەسەردەستی یەکێتی و پارتی لە کوردستان زاڵکراوە ، وەزیاتر لە دوو دەیەیە دەستیان بەسەر وردوو درشتی سەرچاوە ئابورییەکانی کۆمەڵگەی کوردستاندا گرتووە ،بە بەرژەوەندی بنەماڵەیی و حیزبی خۆیان. کاردانەوەی کارەکانیان واقیعەتێکی نالەباری لەسەر زەمینەی کوردستان بەرهەم هێناوە ،بونی ئەو سیاسەتە نەخوازراوە وایکردووە کارکردن لەدەرەوەی بازنەی ئەو دوو حیزبە ئاسان نەبێت .یەکێتی بێکارانیش وەک دەیان ڕێکخراو و ڕۆژنامە و گروپی تر کە بە هیواو ئومێدی دروستکردنی کۆمەڵگەیەکیی تەندروست و یەکسان ، بە شەرو شەوقێکی بێ وێنەوە ،لەسەر ئەرکو ماندوبوونی خۆیان دەستیان دایەکار، کەچی دەسەڵات بەوپەڕی خوێن ساردییەوە مامەڵەیان دەکات ، سەرکوتیان دەکات یان پشتگوێیان دەخا. لەدەستێکی تریشەوە دەیان ڕێکخراوەی بێناوەرۆکی خۆی بە پارەو ئیمکاناتی بێ تاڵانبراوی کۆمەڵگە ، بۆ بەلارێدابردنی خەڵک قوت کردۆتەوە.

پرسیار: دەرس و ئەزموونەکانتان بۆ بێکارانی ئێستا چین؟ ئایا پێت وایە، لە ئێستادا پێویستی ڕێکخراوێکی هاوشێوەی ئەو دەمە لەئارادایە؟

وەڵام:
من بەکورتی چەند خاڵێک سەبارەت بە بەشی یەکەمی پرسیارەکەت دەستنیشان دەکەم . پێم وایە خاڵگەلێکی گشتگیرو بنەڕەتین بۆ هەموو

ڕێکخراوەیەکی جەماوەری فرە بۆچوون و فکری جیاواز ئەم چەند خاڵە وەک بنەمایەک لەبەر چاوبگرێت لە پرۆسەی کارکردنیدا:

١- خۆپاراستن و خۆ دوورگرتن لە ئایدیۆلۆژیگەرایی لە کاری ڕێکخراوەکەدا.

٢- هەمیشە لە سەنگەی بەرژەوەندیەکانی ڕێکخراوەکەوە مامەڵە لەگەڵ کێشەو ڕێگرییەکانی بەردەم ڕێکخراوەکە بکرێت.

٣- بارنەکردنی ڕێکخراوەکە بە کارگەلێک کە ئەرکی ئەو نییە.

٤- پاراستنی بنەماکانی دیموکراسی لە بریارو هەڵبژاردنەکاندا.

٥- قبوڵکردنی ڕای جیاواز و گۆڕان بە دوایی خاڵی هاوبەشدا لە پێناو کاری باشتر و راگرتنی یەکگرتوویی ریزی ڕێکخراوەکەدا .

٦- ڕێگەگرتن لە هەموو ڕێکخراوو لایەنێک لە دەخاڵەتکردن لە کاری ڕێکخراوەکەدا ،ئەوەش لە پێناو راگرتنی سەربەخۆی تەواوی ڕێکخراوەکە و لە بەر یەکنە ترازانی.

سەبارەت بە بەشی دووەمی پرسیارەکەت دەڵێم: بەو شێوازەی پێشومان نا ، بەڵام بە جیاواز لەو شێوەو میکانیزمەی لە زهنیەتی ئێمەدا بوو بۆ کاری وەها ڕێکخراوەک. ئەمە ئەوکاتەی ی ب ک درووستکرد، بەتەجروبەییەکی زۆرمان هەبوو لەو مەیدانەدا، چوونکە ڕێکخراوەیەکی لەو شێوەیە بۆ بەکاران ئەزموونەکی زۆر نوێ بوو ، نەک هەر لە کوردستاندا بەڵکو لە ناوچەکەشدا بەگشتی. هەر وەهاکوردستان لە بارودۆخێکی زۆر نالەباردابوو ، چ لە رووی سیاسییەوە و چ لە رووی ئابورییەوە.

کێشەیەک لە دونیایی بیرکردنەوەی ئێمە هەبوو، وە تا رادەیەک ئێستاش بەردەوامی هەیە ئەویە، هەر ڕێکخراوەیەک درووست دەکەین ، جا ئەو ڕێکخراوە لەهەر بوارێکدا بێت زیاتر بارگاوی دەکرێت بەکاری سیاسی ، پێیوایە دەبێت لەهەموو بوارەکانی کۆمەڵگە قسەی هەبێت وە گوتارەکانیشی هیچ جیاوازییەکی نابێت لەگەڵ حزبێکی سیاسیدا. بۆیە ئەگەر ئەمڕۆ ڕێکخراوەیەک بۆ بەکاران دروست بکەم لە کوردستان، راستەوخۆ پشت بە ئەزموونی وڵاتێکی وەک کەنەدا یان هەر وڵاتێکی تری ئەوروپا دەبەستم کە بیمە کۆمەڵایەتییەکان تێیدا جێگیرکراوە ، لەگەڵ چۆنییەتی کارکردنیان لەو بوارەدا . بوونی ڕێکخراوەیەک بۆ بەکاران تا ئەو کاتەی کار و سەرمایە لە ئارادایە، زەرورەتێکی حەیاتییە بۆ کرێکاران و بەکاران . بەکار ئەوکاتەی بەکارە واتە کارەکەی لەدەست داوە یان تازە بەدووای کاردا دەگەڕێت، لەهەردوو بارەکەدا پێویستی بە ئۆرگانیزاسیۆنێک هەیە رووی لەبکات:

١- بەرزانینی هۆی لەدەست دانی کارەکەی.

٢- دەستنیشان کردنی توواناییەکانی.

٣- ئاسانکاری لە چۆنییەتی گەڕان بۆ دووای کاردا.

رێکخراوێکی لەم چەشنەش راستەوخۆ دەبێت پەیوەندی هەبێت بەدەوڵەتەوە، بۆ کار ئاسانی کاری رێکخراوەکە و پاڵپشتیکردنی لە بوارە جیاجیاکاندا، بۆ نمونە کرێکار بۆ ئەوەی بیمەی هەبێت دەبێت دەوڵەت بە یاسایەک هەموو بوارەکانی کارکردن ناچار بکات کەڕێژەیەکی دیاری کراو لە کرێی کرێکار بگەرێتەوە بۆ سەندوقی بێکاری کە ڕاستەو خۆ لە لایەن دەوڵەتەوە هەم پشتیوانی لێبکرێت و هەم بەڕێوە ببرێت.

-______________

نەوزاد مەدحەت (گۆران عەبدوڵڵا) لە ساڵی 1964 لە شاری کەرکوک لە دایک بووە. لەسەرەتای ساڵی 1980 دا دەبێتە ئەندامی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان و پاشان ئەندامی ڕێکخراوی ڕەوتی کۆمۆنیست. یەکێک بووە لەو دەیان کۆمۆنیستەی کە "حککع"یان پێک هێناوە و لەساڵی 2002 دەستلەکار دەکێشێتەوە.
بڕوانامەی دیپلۆمی لە (وێب پەیج دیزاین) هێناوەو لەساڵی (2002)ەوە ماڵپەڕی دەنگەکانی دامەزراندووە. ئەندام و دامەزرێنەری ڕێکخراوی پەیوەندی کوردی دژی جینۆسایدە. ئێستاش دانیشتووی شاری تۆرۆنتۆیە لە کەنەدا.

-______________

پەراوێز:

١-

لە ١١/١٢/١٩٩٢ یەکەمین کۆبوونەوەی یەکێتی بێکارانی هەولێر لە قوتابخانەی ئەیوبیەی سەرەتایی بەسترا

٢-

هاورێیان قابیل عادل تەیب و شاپور عەبدولقادر لە ٢٨/٤/١٩٩٩ لە ناو بنکەی یەکێتی بێکاران لە شاری هەولێر بەدەستی چەند چەکدارێکی ئیسلامی تووندرەو تیرۆرکران.

٣-

ڕۆمانی "حەسار و سەگەکانی باوکم" نووسینی : شێرزاد حەسەن

٤-

یەکێتی بێکاران لە کوردستان دوولەت نەبوو ، ئەوەی دوولەت بوو یەکێتی بێکارانی سلێمانی بوو. چوونکە لە راستیدا ئەوکێشەیە بەو گەرموو گوریەی سلێمانی نەگەشتە هەولێر.

چاوپێکەوتن لەگەڵ نۆم چۆمسکی سەبارەت بە بەهاری عەرەبی

لە ئەرشیڤەوە ….

نۆم چۆمسکی تەمەن ٨٢ ساڵ، ناسراوترین بیرمەندی سەردەمی ئێمە، زمانزان و فەیلەسوف، رەخنەگرێکی توند لە سیاسەتە دەرەکییەکانی ئەمریکاو ئابورەکەی. سیدا نەرچ لە ٢٢-٦-٢٠١١ ئەم چاوپێکەوتنەی لەگەڵ سازداوە لە ژێر ناوی " ڕۆژئاوا لە دیموکراسیبوونی دونیای عەرەب دەترسێ"

ئامادەکردنی: Ceyda Nurtsch
وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

پرسیار: بەڕێز چۆمسکی زۆر کەس پێیان وایە کە دونیای عەرەب نەگونجاوە بۆ دیموکراسیەت. پێت وانیە ڕووداوەکانی ئەم دووواییە ئەو بۆچوونەی پوچەڵ کردبێتەوە؟

چۆمسکی: ئەم بۆچوونانە هەر لەسەرەتاوە خاوەنی هیچ بنەمایەک نین. جیهانی عەرەبی و ئیسلامی مێژویەکی دووروو درێژی هەیە لەگەڵ دیموکراسی، بەڵام ئەو هەوڵانەی لەمەڕ دیموکراسییەوە دەکران، هەمیشە لەلایەن ڕۆژئاواوە لەبار دەبران. لەساڵی ١٩٥٨ لە عێراق شۆرش روویدا، ئێمە دڵنیانین بەتەواوی ئەو شۆرشە بەنیازی چیبوو، پێدەچی رووەو بنیاتنانی دیموکراسیەت هەنگاوی نابێ، بۆیە ئەمریکا هەستا بە رێکخستنی کودەتا بەسەر شۆڕشەکەدا. لەم بارەوە سەرۆکی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا " دوایت ئیزنهاوەر"لەو سەردەمەدا لە گفتوگۆیەکی ناوخۆیدا باسی لەهەڵمەتێکی رق کرد دژبە ئەمریکا لە جیهانی عەرەبیدا، ئەمەش لە لایەن دەسەڵاتەوە بەڕێناخرێ، بەڵکو راستەوخۆ لە لایەن خەڵکەوەیە. لەسەر ئەو بنەمایە ئەنجومەنی باڵای ئاسایشی نەتەوایەتی هەستا بە ئامادەکردنی یاداشتنامەیەک لەو بارەوە، دەتوانرێت ئەو یاداشتنامەیە لەسەر تۆری ئینتەرنێت وەدەست بهێنرێت. ئەم یاداشتنامەیە باس لەوەدەکات و دەڵێ: هەستێک هەیە لە جیهانی عەرەبی کەوا ئەمریکا ڕێگرە لەبەرانبەر گەشەکردن ودیموکراسیەت لە جیهانی عەرەبیدا، وە یارمەتی دەسەڵاتە

دیکتاتۆرییەکان دەکات لە پێناو دەستگرتن بەسەر نەوتدا. یاداشتنامەکە دەڵێ ئەو هەستە ڕاستە، وەدەبێت ئەمریکا هەر ئەوکارە بکات.

پرسیار: ئەمە مانای وایە کەوا دیموکراسییەتی ڕۆژئاوا ڕێگرە لە پێش هاتنە کایەوەی دیموکراسیەت لە جیهانی عەرەبیدا؟

چۆمسکی: نامەوێ بچمە درێژەی باسەکەوە، بەڵام بەڵێ، ڕێک تا ڕۆژی ئ□م□ر□ ئەو کارەیان کردووە. بەردەوام شۆرش ه□ب□ووەلە پێناوی دیموکراسیەتدا، بەڵام سەرکوتکراوە لەلایەن دیکتاتۆرەکانەوە کە بەهرەمەندن لە پاڵپشتییەکانی ئێمە بە یارمەتی ئەمریکا، بەریتانیا و فەرەنسا بە شێوەیەکی سەرەکی. بە دڵنیاییەوە دیموکراسی□ت نابێت کاتێک تۆ هەمووت وێران کردبێت . بەهەمان شێوە ئەتوانی هەمان بۆچوون بڵێیت سەبارەت بە ئەمریکای لاتین خاوەنی زنجیرەیەک لە دەسەڵاتی دیکتاتۆری مر□ق کوژو درندە. تا ئەو شوێنەی ئەمەریکا باڵادەستی هەیە بەسەر ناوچەکەدا، پێش ئەویش ئەوروپا، کەواتە دیموکراسی□ت بنیات نانرێت، ل□ بەر ئەوەی دەڕوخێنرێت.

پرسیار: کەواتە بەهاری عەرەبی بەلای تۆوە جێگای سەرسورمان نەبوو؟

چۆمسکی: لەراستیدا پێشبینیم نەدەکرد، بەڵام پاشخانێکی دوورودرێژی هەیە. با میسر وەربگرین. ئەو گەنجانەی دەستیان دایە رێکخستنی شۆرش لە ٢٥ی جانیوەری ناویان لە خۆ نا بزووتنەوەی ٦ی ئاپر□ل ، ه□یەک هەیە بۆ ئەو ناوە. ئاپرێڵی ٦ ساڵی ٢٠٠٨بریار بوو گرنگترین و گەورەترین بزووتنەوەی کرێکاری لە کارگەی رستن و چنینی مەحەلای میسر بەڕێ بخرێت، کە گەورەترین ناوەندی پیشەسازییە، بەمانگرتن و خۆپیشاندان لەسەراسەری وڵاتدا پشتیوانی لێکرا، کەچی بەتوندترین شێوە لەلایەن دەسەڵاتەوە سەرکوتکرا. ئێمە لە ڕۆژئاوا ئەم کارانە نابنە جێگای سەرنجمان تا ئەو شوێنەی دەسەڵات توانای کۆنترۆڵی جەماوەری هەیە، کەواتە ئەو کارانە هیچ پەیوەندییەکی بە ئێمەوە نییە لە ڕۆژئاوا! بەڵام میسرێکان ئەمە لە بیر ناکەن، لەگەڵ ئەوەشدا ئەمە ئەڵقەیەکە لەو زنجیرە خەباتی بەردەوامەیان کە لە بەشێکیاندا سەرکەوتنیان تیایدا بەدەست هێناوە. چەند توێژینەوەیەکی باش هەیە لەو بارەوە. توێژەری ئەمریکی ”Joel Beinen” لە زانکۆی ستانفۆردی ئەمەریکییە، کۆمەڵێ کاری لە بارەی بزووتنەوەی کرێکاری میسرەوە ئەنجام داوە،وە کۆمەڵێ وتاریشی لەو بارەوە هەیە کە لە کۆن و نوێیەکانیدا باس لەوەدەکات کە کرێکارانی میسر خەبات بۆ دیموکراسییەت دەکەن.

پرسیار: جۆرج بۆشی پێش ئۆباما لەوەی سیاسەتەکانیەوە بانگەشەی ڕووخاندنی دیکتاتۆرەکانی دەکرد لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و بە دۆمینۆ ئەفێکت “domino effect ” * ناوی دەبرد و بە ڕۆژهەڵاتێکی نوێ و ئازادی ناو زەدە دەکرد. پێت وایە هیچ پەیوەندییەک هەیە لە نێوان سیاسەتەکانی جۆرج بۆش و ڕووداوەکانی ئێستادا؟

چۆمسکی: لەڕاستیدا بابەتی سەرەکی لە مێژووی شەڕی سارددا بابەتی دۆمینۆ ئەفێکت بوو بۆ : کوبا، بەرازیل، ڤێتنام…. هێنری کیسنجەر ئەوەی بە ڤایرۆس شوبهاندو پێیوابوو دەکرێ تەشەنەبکات. کاتێک کیسنجەر و نیکسۆن پلانی ڕوخاندنی “ئەلەندە” ** یاندا کە بەشێوەیەکی دیموکراتیانە لە شیلی هەڵبژێردرابوو-(لە ئێستادا ئەمە هەموو ئەو بەڵگەنامانەمان لەبەردەستدایە) کیسنجەر بە شێوەیەکی تایبەت وتی، دەکرێت ئەم ڤایرۆسەی شیلی وڵاتانی ترو تەنانەت ئەوروپاش بگرێتەوە. لەڕاستیدا خەی و برجنێف ڕازیبوون لەسەر ئەوە، وە هەردوکیان لە دیموکراسی دەترسان. کیسنجەر وتی دەبێ ئەم ڤایرۆسە ڕابماڵین. ئەوکارەشیان کردوو تێکیان شکاند.
ئەمڕۆش هەروا، بۆش و ئۆباما تۆقیون لە بەهاری عەرەبی. هۆیەکی ژیرانەشیان هەیە بۆ ئەو ترسە، ئەوان دیموکراسیان ناوێ لە دونیایی عەرەب. ئەگەر بەچوونی جەماوەری عەرەب کاریگەری هەبێت لەسەر دەسەڵاتی سیاسی، ئەوە ئەمریکاو بەریتانیا لە ڕۆژهەڵاتدا تووڕ هەڵدەدرێنە دەرەوە، هەر بۆیە تۆقیون لە بوونی دیموکراسیەت لە ناوچەکەدا.

پرسیار: ڕۆژنامەنووسی ناسراوی بەریتانی” ڕۆبەرت فیسک” لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، لەم دوایانەدا ڕایگەیاند کەوا ئۆباما و سیاسەتەکانی هیچ کاریگەرییەکیان لەسەر ڕووداوەکان نەبووە…

چۆمسکی: ئەوبابەتەم خوێندەوە، بابەتێکی زۆرباشبوو. ڕۆبەرت فیسک ڕۆژنامەوانێکی بە سەلیقەیەو زۆر باش شارەزای ناوچەکەیە. پێموایە مەبەستی لە چالاکوانەکانی ٦ی ئاپریلە کە بەتەواوی گوێ بە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا نادەن و پشتیان لێکردووە. ئەوان دەزانن وڵاتە یەکگرتووەکان دوژمنی ئەوانە. لە ڕاپرسییەکدا لە ٩٠%ی خەڵکی میسر پێیان وایە کە ئەمەریکا خراپترین هەڕەشەیە ڕووبەڕوویان دەبێتەوە، لەم چوارچێوەیەدا ئەمە مانای وانییە وڵاتە یەکگرتووەکان کاریگەری نەبێت، چوونکە خاوەنی هێزێکی گەورەیە.

پرسیار: ڕەخنەیەک هەیە سەبارەت بە ڕۆشنبیرانی عەرەب کە زۆر بێدەنگ و خۆپارێزن. ڕۆشنبیری عەرەب دەبێت چ ڕۆڵێک بگێڕن لەمەوەدا؟

چۆمسکی: ڕۆشنبیران بەرپرسیارێتیەکی تایبەتیان هەیە. ئەمە پێیان دەڵێین ڕۆشنبیر چوونکە ئەمان جیاوازن نەک لەبەر ئەوەی زیرەکترن لە کەسانی تر، بەڵکو خاوەن پایەو توانایەکی تایبەتن بۆیە بەرپرسیارێتیەکی زیاتریان دەکەوێتە سەرشان. ئەمە بۆ ڕۆشنبیرانی دونیای عەرەب و هەموو شوێنێکی تریش هەروایە.

-

پەراوێز:

* “domino effect” بە زمانی ئینگلیزی دۆمینۆ ئەفێکت واتا کاریگەری دۆمینۆ بە ” تیۆری دۆمینۆ” ش دەناسرێت و ناوی دەهێنرێت، دەستەواژەیەکی زانستی سیاسییە و لە هەمانکاتدا زاراوەیەکی سیاسیشە کە لە ساڵانی پەنجاکانەوە هەتاوەکو کۆتایی هەشتاکان ناوی دەهێنرا واتە لەسەردەمی شەڕی سارددا. ئەم زاراوە سیاسییە زۆرتر لەبەرانبەر هەژموونی بزووتنەوەی کۆمۆنیستیدا بەکار دەبرا، بەتایبەت لەو سەردەمەدا دەسەڵاتی کۆمۆنیستی لە جیهاندا ڕوولەگەشە بوو. بۆیە سیاسەتمەدارانی ئەمریکاو ڕۆژئاوا پێیان وابوو ئەگەر ڕێ لەمە نەگیرێت ئەوا وەک کەوتنی پوولی دۆمینۆ وڵاتەکانی دونیا دەڕوخێن و دەسەڵاتی کۆمۆنیستی جێگایان دەگرێتەوە. (وەرگێڕ)
** “ئەلێندە” سلفادۆر ئەلێندە یەکەمین کەسی مارکسی بوو بەشێوەیەکی دیموکراسیانە لە مارسی ١٩٧٣ لە وڵاتی شیلی لە ئەمریکای لاتین لەلایەن خەڵکەوە هەڵبژێردرا و لە کودەتایەکی سەربازیدا بە پشتیوانی ئەمریکا لە ١١-٩-١٩٧٣ کوژرا. (وەرگێڕ)

سەرچاوە:
qantara.de
ئەم بابەتە لە ژمارە 5 ی گۆڤاری کۆنسێپت بڵاو بۆتەوە.

گفتوگۆ لەگەڵ “یاسەمین مازەر”* سەبارەت بە بارودۆخی ڕۆژهەڵاتی

ناوەڕاست

لە ئەرشیفەوە......

ئامادەکردنی: ڕۆژ ئەحمەد و گەران عەبدوڵڵا

پرسیار: ئەو هۆکارانە چین کە وایانکرد ئەمڕۆ ئیسلامیزم وەک باشترین ئەڵتەرناتیڤی سیاسی قبوڵبکرێت لەلایەن خەڵکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستەوە؟

یاسمین: قبوڵکردنەکە بۆ چەند هۆکارێکی ڕوون دەگەڕێتەوە ، پارتە چەپ و ڕێکخراوە سکولارو نوێخوازەکان زۆر زیاتر و بۆ ماوەیەکی دوورودرێژتر چەوسێندراونەتەوە و سەرکوتکراون لە لایەن دەسەڵاتە دیکتاتۆرە جۆربەجۆرەکانی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەراستەوە. بەڕاستی زۆر زیاتر لە ئیسلامیەکان بەربەستیان هاتەتە بەردەم لە ڕابردوودا، جونکە ئیسلامیەکان هەمیشە توانیویانە بەردەوام بن لە چالاکی سیاسی و فراوانکردنی تۆڕی پەیوەندیەکانیان، ئەمە لەڕێگای بیانووی ئاینی و خۆشاردنەوەیان لە مزگەوت و لەناو حوجرەکاندا. دوای ئەوەش ئیسلامییەکان لەلایەن چەندین گەورە بازرگانی دەوڵەمەندەوە پاڵپشتیان لێکراوە، وەک کۆمپانیا مەزنەکانی نەوت لە وڵاتانی کەنداو ، ئەمش وایکردووە یارمەتییەکی ئابووری خەیاڵی و لە ژمارە نەهاتوویان لەبەردەستدا بێت، بۆ پروپاگەندەکردن لە کاتی هەڵبژاردنەکاندا. سەرباری ئەمانەش لە ڕابردوودا هێزە ئیمپریالیستەکانی جیهان هەمیشە بە جۆرێک لە جۆرەکان پەیوەندیان لەگەڵ ئیسلامییەکاندا هەبووە و هەوڵی هێشتنەوەی ئەو پەیوەندییەیان داوە و لەکاتی پێویستدا لە دژی هێزە سۆسیالیست و سکولارەکانی ناوچەکە بەکاریان هێناون. هەروەها چونکە زۆربەی دیکتاتۆرەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست وەک بن عەلی و موبارەک کە خەڵک زۆر ڕقی لێیان دەبووەوە، وەبە سکولار یان نیمچە-سکولار ناسرابوون، هەنووکە زۆر سانا توانییان خەڵک بەوە قەناعەت پێ بێنن کە بە حساب ئەوە سکولاریزم و دیموکراسی عەلمانییەکانە بەرپرسە لە بڵاوبوونەوەی هەژاری و نەداری و نایەکسانی لە ناوچەکەدا. ئیسلامییەکان بە بنبڕکردنی ئەو کێشانەش لە ناو خەڵکدا مژدە و پەیمانی گەڕاندنەوە دەدەن بە دادپەروەری کۆمەڵایەتی 'ئیسلام'کە بێگومان مژدەیەکی ناڕاست و هەڵەیە. لەلایەکی دیکەوە، دەکرێت ئەم بەفروانییەی

ئیسلامیزمی ئەستا زۆر زیاتر شیبکەینەوە و تێبگەیەین، ئەگەر تەماشای گەشەسەندنی سەرمایەداریش بکەین لە ناوچەکەدا و چۆن ئەو دابەشبوونە کۆمەڵایەتییەی درووست کردووە لە نێوان خەڵکی ناوچە شارییەکان و خەڵکی لادێ و شارۆچکەکاندا. ئەوەی دووەم چەوساوەترن، مەبەستم خەڵکی لادێ و شارۆچکەکانە کە لە هەمانکاتدا بەشدارن لە بەرهەمهێنانی سەرمایە، بەو جووتیارانەشەوە کە تازە بوونەتە شاریی و لە رەخی شارەکان نیشتەجێن و لە ناو خانووی قوڕ و کەلاوەکاندا لە تەنیشت بینای تازە سەرمایەدارەکانەوە ژیان بەسەر دەبەن. لە ڕاستیدا، ئەمانە زۆر بێبەشترو چەوساوەترن لە چینی کرێکاری شارەکە. هەروەها چونکە شمەکە نوێیەکانی ئەم کۆمەڵگایانەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەگەڵ گەشەی سەرمایەداریدا هاتوون و تێکڵا ڕۆژئاوایین، دانیشتوانی ئەم چینە هەژارەش کە لە چینی کرێکار هەژارتر و چەوساوەترن ئیرەیی چیانەیەتیان هەیە، ئەمان ئیرەییەکیان لە دڵدایە بەرامبەر ئەو چینە کۆمەڵایەتیەی وڵاتەکەشیان کە بۆتە "ڕۆژئاوایی" بە شمەک و کەلوپەلە نوێکان کە لە بازاڕی سەرمایەی گڵۆباڵی ئەمڕۆوە وەدەست هاتووە. لەم نێوەندەدا و لە بەرامبەر ئەوەی چارەسەر بۆ ئەم ئیرەییە بدۆزنەوە، مزگەوتەکان و هێزە ئاینییەکان ڕۆڵێکی زۆر شەیتان ئاسا دەگێڕن بەوەی دێن ئەم هەستە دەگۆڕن بۆ کینەیەکی توندڕەوانە لە هەموو شمەکێک کە مۆدێرن و شاری و شارستانییە. بزووتنەوە ئیسلامەکان هەڵدەستن بە بانگەشەی بەدیلی ئیسلامی بۆ ئەو بارودۆخە، واتە گەڕاندنەوە بۆ ١٤ سەدە لەمەوپێش ، کە لە روانگەی ئاینییەوە هەژاران و چەوساوەکان هەلێکی زۆر و چانسێکی زۆرتریان لە دنیای ئەستایان هەیە بەوەی کە بگەنە بەهەشت و لە چەوساندنەوە ڕزگاریان بێت. بە دڵنیایشەوە لەو وڵاتانەی کە ئیسلام دەسەڵاتی سیاسی تیادا گرتووە وەکو ئێران ، دەرکەوتووە کە فەرمانڕەوایی بە یاسای شەریعە هیچ یەکسانیەک درووست ناکات و بە پێچەوانەوە هەژاری و نەبوونی زیاد دەکەن و جیاوازی نیوان هەژاران و دەوڵەمەندەکانیش زۆر بەرفراوانتر دەبێت. لە ژێر دەسەڵاتی ئیسلامیەکاندا گەندەڵی و هەڵخەڵەتاندنی کۆمەڵگەش زۆرجاران زۆر زیاترە بە بەراورد لەگەڵ ئەو ڕژێمەی پێشتر لە سەر دەسەڵات بووە لەو وڵاتانەدا.

پرسیار: سەندیکا کرێکارییەکان شۆڕشی میسریان بەرپاکرد و ئیخوان موسلمینیش شۆڕشەکەی بەخۆی برد. باشە ئەمە بۆ ڕوویدا، واقیعیەتی کۆمەڵگەی میسری بوو چەپی ڕێت کردەوە یان کێشی سیاسی لە میسری دوای موبارەک، دەستی ڕۆژئاوای تیا بوو و کە وایکرد هەلومەرجەکان لە قازانجی هاتنەمەیدانی سیاسەتی نوێخوازانە نەبن؟

یاسمین : لە میدیای باوەڕ زۆر کەم گوێت لەو هەواڵە دەبێت دەربارەی کرێکارانی میسر و ڕۆڵی بزووتنەوەی کرێکاری میسر، بەڵام ڕاستیشە، بەهۆی نەبوونی ئازادییە سیاسییەکانەوە و ئەو کێشە ئابوورییانەی دووچاری وڵاتەکە بۆتەوە چینی کرێکاری میسری لە گۆڕەپانی سیاسی میسریدا ڕۆڵێکی دیاری نەبوو، بەڵام ڕاستەوخۆ لەگەڵ ڕووخانی موبارەک لە میسر زنجیرەیەک مانگرتن نمایشی توانایی سیاسی چینی کرێکاری میسریان کرد. لە هەموویان بەناوبانگتر و دیارتر، مانگرتنی گشتی مانگی ٩ ی ساڵی ٢٠١١ بوو، کە بەتەواوەتی حکومەت و ئەنجوومەنی سەربازی میسری ئیفلیج کرد و هەندێک پێیان وایە کە ئەو مانگرتنە، "ڕێگای کردەوە بە کەشمەکەشەکانی مانگی نۆڤەمبەر" لە میسر. بەپێ قسەکانی کەمال عەباس، سەرۆکی سەندیکا کرێکارییەکان و ڕێکخراوی خەرخوازی خزمەتگوزارییە کرێکارییەکان لە میسر، " هەنووکە کەس ناپرسێت ئەرێ ئەوە کێیە ماندەگرێت، لە میسر پرس ئەوەیە کە مانناگرێت؟". مانگی ٤یش شەپۆلێک مانگرتنی بەخۆوە بینی، یەکێک لەوانە مانگرتنەکەی کرێکارانی کۆمپانیای دوورینی (شبین القوم) بوو لە باکوری قاهیرەی پایتەختی میسر ، کە خاوەن و ئیدارەی بەڕێوەبردنی کۆمپانیاکە هێزە سەربازییەکانی بانگهێشتکرد بۆ شکاندنی مانگرتنەکەو بەسەر کرێکارەکاندا دەسترێژیان کرد تا بەڕاوەیان پێبکەن و هیچی مانگرتنەکەیان پێبشکێنن. سەربازەکان دەیانترساندن بەوەی کە دەستگیریان دەکەن گەر مانگرتنەکەیان کۆتای پێنەهێنن. کرێکارەکانی ئەو کۆمپانیایە بۆ ماوەی ٣٥ ڕۆژ کارگەکەیان داگیرکرد و لەناویدا دانیشتن وەک نارەزایەتی دەربڕین لە دژی فەرمانی دەرکردنیان لە کار. هەر لە هەمان مانگدا شەپۆلی مانگرتنەکان ئەوەندە بەربڵاوبوو کاریگەریان کردە سەر بەڕێوەبردنی کەناڵی سوێس. ئەو شوێنانەی دیکەش کە مانگرتن و ڕێشتنەدەرەوە و دەسهەڵگرتنی جەماوەری کرێکارانی بەخۆوە بینیوە لە ١٢ مانگی ڕابردوودا: کرێکارانی بنکەی گازی شارەوانی ناوچەی دەڵتا بوون، فەرمانبەرانی ناو وەزارەتی هاوکاری کۆمەڵایەتی بوون لە شاری خەڵکا، فەرمانبەرانی وەزارەتی باج ، فەرمانبەرانی ئیداری لە ئوفیسەکانی وەزارەتی داد، مامۆستایان، کرێکارانی ڕستن و چنین لە ئەسویت هەروەها شەفەری شەمەندەنەفەرەکان ، لیستی ناوەکان هەتا بێت درێژ دەبێتەوە. هەموو ئەو مانگرتنانەش تەنها لەسەر موچەی مانگانە و کێشە ئابوورییەکانی دیکە بوون و، حکومەتە نوێیەکەی میسریش بە سەرکردایەتی ئیسلامییەکان هیچ لە توانایدا نییە بتوانێت وەڵام بەو کێشانە بداتەوە و چارەسەریان بکات و ئابووری ئەو وڵاتە بەرزبکاتەوە، بۆیە بەگومانم لەوەی کە ساڵی ٢٠١٢ بەردەوامی ئەو مانگرتنانە بەخۆوە دەبینێت.

پرسیار: گرتنە دەستی دەسەڵاتی سیاسی لەلایەن هێزە ئیسلامییە سیاسییەکانەوە تاچەندە کاریگەریان دەبێت لەسەر مافەکانی ژنان و ئازادییە مەدەنییەکانی خەڵکی ناوچەکە؟

یاسمین: پێموایە نابێت ئەو هەڵەیە بکەین کە هەموو ئەحزابە ئیسلامییەکان بەیەکچاو تەماشا بکەین. ئەگەر قسە لەسەر پارتە ئیسلامییەکانی ئیخوان موسلمین و
حزبی نورە لە میسر بێت، ئەوە کاریگەری نەگەتیڤیان دەبێت لەسەر مافی ئازادییەکانی خەڵک بە گشتی و ژنانیش بە تایبەتی. وەلێ لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە کە ئەم حیزبانە تادێت بە ئەسپایی بەڵام بە دڵنیاییەوە پەیوەندیان باشتر و توندتر دەبێت لەگەڵ هێزە سەربازییە نێوخۆییەکان و وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، هەروەکو ئەمە پێشبینیمان کرد، ئەم هێزانە بە پێچەوانەی هەموو داخوازییەکانی شۆڕشەوە ڕەفتار دەکەن و هەنگاو دەنێن. ئاخر ئیخوان موسلمین و حزبی نور بایکۆتی ئەو خۆپیشاندانانەی کۆتایی مانگی ١٢ی پار سازیان کرد، کە لە دژی دەسەڵاتی سەربازی لە قاهیرە بەڕێوە دەچوون، تەنانەت یەکێک لە نوێنەری ژنانی حزبی ئازادی و عەدالەت لە دژی ئەو خۆپیشاندانە یەک ملیۆنییەی ژناندا لە دژی دەسەڵاتی سەربازی گوتی ئەو خۆپیشاندەرانە "هێزی دەرەکی" یارمەتی داون و هانی داون خۆپیشاندان بکەن، ئەوان ڕاستەوخۆ پاڵپشتی دەسەڵاتی سەربازییان کرد، بەڵام لەهەمانکاتتدا، بە پێچەوانەی ئەوانەوە، حزبی ئەلوەسەت کە حزبێکی میانڕەوە چووە ناو خۆپیشاندانەکانی گۆڕەپانی تەحریرەوە و ڕاستەوخۆ بەشداری کرد لە خۆپیشاندانەکەدا و پاڵپشتی داواکانی ژنانی میسری کرد. لە ئێران لە ساڵی ١٩٧٩دا، حیزبوڵلا نەک هەر بایکۆتی خۆپیشاندانی ژنانی دەکرد، بەڵکو بەوەوە نەدەوەستان و هێرشیان دەکردە سەر خۆپیشاندانەکان و بە زنجیر دەکەوتنە گیانی ژنان.

پرسیار: باشە ئەمڕۆ زۆرێک پێیان وایە کە ئەمجارەیان ئەمریکا و هێزە سیاسییەکانی وڵاتانی ڕۆژئاوا بە دەسەزییەوە سەرقاڵی بەرزڕاگرتنی "دیموکراسی"ین لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، بە بۆچوونی ئەوە مێژووی ئەمریکاو سەرقاڵ بوونی بە "دیموکراسی" لە مێژووی ناوچەکەدا چیمان پێ دەڵێن؟

یاسمین: ئەمریکا و ڕۆژئاوا بە گشتی پاڵپشتی تەواوەتیان کردووە لە هەموو دیکتاتۆرەکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست هەتا دوا ساتی ڕووخانیان. شای ئێران لەلایەن ئەمریکاوە پشتگیری دەکرا هەتاوەکو ئەو ڕۆژەی ئێرانی بەجێهێشت. لە میسریش بەهەمانشێوە، موبارەک

هەتاوەکو هەفتەیەک بەر لە ڕووخانی لەلایەن ئەمریکاوە پشتگیری لێدەکرا، ئەو کاتەش کە ڕووخێندرا، ئەمریکا تەئکیدی لەوە دەکردەوە کە پاڵپشتی خۆی لە موبارەک کەمناکاتەوە هەتاوەکو یارمەتی کرد هێزە سەربازییەکان و ئەفسەرە باڵاکانی هەمان دەسەڵات دەسەڵات سیاسی بگرنە دەست لە لە میسر، ئەو دەسەڵاتەی هەنووکە زۆرینەی میسرییەکان ڕکیان لێ دەبێتەوە. ئەمریکا و ڕۆژئاوا تەنها یارمەتی ئەو هێزە ئۆپۆزسیۆنانە دەدەن کە لە دژی ئەو دیکتاتۆرانەن کە زۆر گوێڕایەڵی سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا نین، وەکو قەزافی ، ئەسەد و خامەنەیی . نابێت لە بیریشمان بچێت هەر ڕێنەکەوتنێک کە ئەم دیکتاتۆرانە هەیانە لەگەڵ ئەمریکادا پەیوەندی بە دژە-ئیمپریالیزمەوە نییە، با ئەو هەڵەیەش نەکەین.

بە بڕوای من هەر کەسێک لە سەر کاریگەری ئەو خەیاڵپڵاویەدایە کە ئێوە باسی دەکەن، پێویستە و دەبێت بگەڕێتەوە بۆ دووبارە خوێندنەوەی مێژووی ڕۆڵی ئەمریکا لە ناوچەکەدا، کە هەمیشە پاڵپشتی تەواوەتی هێزە ئیسلامییە سیاسییەکانیان کردووە و ئێستاش لەو سیاسەتەیان هەر بەردەوامن لە ناوچەکەدا و هەمیشەش وەک تاکە دەستی باوەڕپێکراویان تەماشای ئیسلامییە سیاسییەکان دەکەن. ئاینترین دەوڵەتی ناوچەکە شانشینی عەرەبی سعودییە لەگەڵ دەوڵەتانی دیکەی کەنداو، کەچی ئەمریکا بانگەشەی “دیموکراسیکردن” ناکات لەو وڵاتانەدا، دواجار کە بوو پاڵپشتی ئیخوان موسلمینی کرد، هەر ئەمرکیا بوو، یان کە بوو یارمەتیدا حکومەتی شیعەی چەلەبی و جەعفەری و مالیکی بێنە سەر دەسەڵات لە عێراق، بێگومان هەر ئەمریکا بوو.

پرسیار: چ جۆرە لێکچونێک دەبینین لە نێوان ئێرانی ساڵی ١٩٧٩ و میسر و تونسی ئێستادا؟

یاسمین: بە دنیاییەوە کۆمەڵێک لێکچون هەیە، لەهەمانکاتدا جیاوازیش هەن. لە وەڵامی پرسیاری یەکەمدا چەند لایەنێکم وەڵامداوەتەوە لەسەر فراوانبوونی دەسەڵاتی ئیسلامیزم، وە ئەوە ڕێک لێکچوونەکەی ئێستایە لەگەڵ ئێرانی ساڵی ١٩٧٩ و ڕێک وەکو یەکن. بۆ نموونە ئەوەی زۆر لێکدەچێ ئەوەیە کە لە غیابی ڕێکخراوەکی شۆڕشگێری کرێکاران شۆرشەکە ڕفێندراوە و لەلایەن هێزە توندڕەوەکانەوە ئاراستە دەکرێت. هێشتا من پێموایە لە میسرو تونس ئێشتاش زووە بۆ ئەوەی کە پێشبینی تەواوەتی بکەین بۆ داهاتوو، چونکە مانگرتن و خۆپیشاندانەکان لە بەردەوامیدان. دەربارەی تونس نازانم، بەڵام میسر چینێکی کرێکاری بەهێز و توکمەی هەیە و

بزووتنەوەی خۆپیشاندانەکانی لاوانیش لە تێکۆشان ڕانەوەستن.

پرسیار: وڵاتانی کەنداوی عەرەبی ئێستا پاڵپشتی خۆیان دەربڕیوە بۆ ئۆپۆزسیۆن و خۆپیشاندەران لە سووریا، کەچی لە بەرامبەر، خۆپیشاندان و ڕاپەڕینەکان لە وڵاتە عەرەبییەکانی دیکەدا هیچ هەڵوێستێکیان نەبوو. چی وایکردووە ئەم وڵاتانە هەندێ پێگەیەکی سیاسی ناتەبایان هەبێت لەسەر ئەو ڕووداوانەی لە ناوچەکەدا ڕوویانداوە و ڕوودەدەن؟

یاسمین: پێش هەموو شتێک لە کتێبەکانی زانستی جوگرافیادا کەنداوی فارسییە نەک کەنداوی عەرەبی. هۆکارگەلێکی زۆر هەن بۆ وڵاتانی کەنداو پشتگیری لە خۆپیشاندەرانی سووریا بکەن لەبەرئەوەی سووریا لەسەر "لیستی ڕەش" و ئەو لیستەیە کە دەمێکە ڕەتیان کردەتەوە. سووریا زیاتر لە ئێرانەوە نزیکە، وڵاتانی کەنداویش دەمێکە جەنگێکی بانگەوازنەکراویان هەیە لەگەڵ سووریا، جەنگێک کە بۆ هێزی سێهەم بەرپایان کردووە لە دژی یەکتری و زیاتریش پەیوەندی بە پێکدادانی جیاوازییەکانی سوونە و شیعەوەیە.

پرسیار: دوای ئەم شۆڕشانە داهاتووی ناوچەکە چۆن دەبینیت بۆ کەمە ئایینی و نەتەوەییەکان، وەک قبتییەکان لە میسر و کوردەکان لە سووریا؟

یاسمین: پێم وانییە قبتییەکان پێویست بکات لە هیچ بترسن، لەبەرئەوەی خەڵکی میسر بە گشتی دژیان نین، بە هەوادارانی پارتە ئیسلامییەکانیشەوە، ئەوە هێزەکانی ئاسایش بوون کە لە ڕابردوودا خوازیار بوون کێشە بنێنەوە لە ڕێگای کوشتنی قبتییەکان لە ڕێی دەستڕێژکردن بەناو خۆپیشاندانەکانیاندا. بۆ سووریاش، پێم وا نییە هەنووکە کورد و مەسیحییەکان لە سووریا مافێکی ئەوتۆیان هەبێت لە ژێر دەسەڵاتی بەشار ئەسەد، بەڵام بە بۆچوونی من مافەکانیان زۆر زیاتر لە زەوتدەکرێت و بوونیشیان زۆر زیاتر لە مەترسیدا دەبێت، گەر حزبە توندڕەوە توندە ئیسلامییەکان دەسەڵات بگرنە دەست لە سووریا، ئەوانەی کە وڵاتانی کەنداو پشتگیریان ئێستا لێدەکەن.

پرسیار: ئەی ڕووخاندنی ئەسەد لە سووریا تاچەند کاریگەری دەکاتە سەر ئەو پێگە بەهێزەی ئێران لە ناوچەکەدا هەیەتی، وە چۆن کاریگەرییەکی دەبێت لەسەر بزووتنەوە سیاسییە شیعەکانی دیکەی ناوچەکە، بۆ نموونە حیزبوڵڵا لە وڵاتی لوبنان؟

یاسمین: حیزبوڵڵا لە لوبنان لە ساڵی ٢٠٠٩ ەوە هەوڵی ئەوە دەدات خۆی لە ئێران بە دوور بگرێت، بەشێکی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە سەرکردایەتی حیزبوڵلا لەگەڵ باڵی ریفۆرمخوازی ئێرانیدا ڕێکن وەک (موسەوی و خاتەمی و کەروبی)، هەروەها کێشەی خۆشیان هەیە لەگەڵ حکومەتی ئێستای ئیراندا. بۆ سووریاش ، هیچ گومانێکی تیادا نییە کە تا ئێستا وەک تاکە دەستی ئێران لە ناوچەکەدا ماوەتەوە ، بۆیە ڕووخانی کاریگەری زۆر دەکاتە سەر پێگەی ئێران هەروەکو پێشتریش باسم کرد، ئێستا زۆرێک لە چاودێرانی سیاسی پاڵپشتیکردنی وڵاتانی کەنداو و سعودییە بۆ خۆپیشاندەرانی سووریا لە دژی ئەسەد، وەک ئەو جەنگە بانگەوازنەکراوە دەبینین کە ئەمریکا و وڵاتانی کەنداو لە دژی ئێران بەرپایان کردووە.

پرسیار: هەستی دژە-ئەمریکایی لە دنیای عەرەبیدا بەڕێگە نەویست بوو، کەچی لە لیبیا داوایان لە ئەمریکاو هێزەکانی ناتۆ کرد تا بچنە وڵاتەکەیان و یارمەتیان بدەن بۆ سەروژێرکردنی ڕژێمەکەیان. ئێستا لە سووریاش هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن و ڕاپەڕیوان داوای ئەو “یارمەتییە” دەکەن لە ناتۆ و ئەمریکا. چی ئەم هاوکێشە سیاسییەی دنیای عەرەبی وا خێرا گۆڕی؟

یاسمین: هیچ شتێک نەگۆڕدراوە، قسە لەسەر دوو سیناریۆی زۆر جیاوازە لە ڕاستیدا، ئۆپۆزسیۆن بوون بەرامبەر دیکتاتۆری دڕندە و سەرکوتگەر کە لە هەمانکاتدا هاوپەیمانی ئەمریکان جیاوازە لەگەڵ ئۆپۆزسیۆنێک لە دژی ئەو وڵاتانە کە سەربەخۆترن لە بریارەکانی سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا، وەک قەزافی و ئەسەد، بۆیە لە ڕاستیدا هاوکێشەکە وەکوخۆیەتی و هیچ گۆڕانکارییەکی بەسەردا نەهاتووە.

پرسیار: زۆرێک لە چەپەکان لە وڵاتانی ڕۆژئاوا دژی بەشداریکردنی ناتۆ بوون لە لیبیا و بەگشتی لەڕێی ناڕەزایەتی جەماوەری دژی جەنگەوە ئۆپۆزسیۆن بوونی خۆیان پیشاندا. لێرەدا دەپرسین ئەگەر هەمان سیناریۆی شۆڕشگێڕانە سەراسەری ئێران بگرێتەوە و هەمان داواکاری لەلایەن خەڵکەوە خۆی دووبارە بکاتەوە ، بۆ نموونە ئێرانییەکان داوای یارمەتی و بەشداری ناتۆ بکەن، پێتوانیە ئیدی چەپ لە ڕۆژئاوا پێویستە بەخۆیاندا بچنەوەو دووبارە بیرێك بکەنەوە لەم پێگەی بەناو “دژە-ئیمپریالیزم”ە . چونکە ئەگەر لەکاتێکی ئاوادا دژی بەشداری ناتۆ بن، ئەم پێگەیە دژی بۆچوونی خەڵکە و بێگومان قوربانیە مرۆییەکانیش بەئەژمار دەبن، وانییە؟

یاسمین: خۆی ئەم باسە لە ئێرانەوە دەستی پێکردووە و بەدڵنیایشەوە

زۆر کەسی خەیاڵاوی هەن کە بڕوایان بەم بۆچونە شتانەیە هەیە و پێداگری لەسەر ئەم بیرۆکە پوچانە دەکەنەوە. بەڵام پێویستە چەند بابەتێکیان بیرخەینەوە:

ئەو خۆپیشاندانانەی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ڕوودەدەن تەنها دژی دیکتاتۆری نین، بەڵکو بەشێکی زۆری دەگەڕێتەوە بۆ نایەکسانی و کێشە ئابوورییەکان و یاسا ئابوورییە وێرانکەرییەکانی لیبراڵیزمی نوێ، بێکاری فراوان و ئەو جیاکارییە گەورەیە کە لە نێوان هەژاران و خوداپێداواندا درووستی کردووە، وە لەم ڕوانگەیەوە کۆماری ئیسلامی ئێران و سوریای ئەسەد و موبارەک هیچ جیاوازییەکیان نییە. ئەمانە هەموویان دەرەنجامی کۆمەڵێك بە ناو "چاکسازی" و گۆڕانکاری ئابووری بوون کە لەلایەن (سندوقی دراوی جیهانی) (IMF) و (بانکی مەرکەزی) پێشنیارکرابوون و بۆ ئەو وڵاتانە دیاریکران. دیکتاتۆرییەت تەنها پێویستییەکی سیاسییە بۆ ڕاگرتنی ئەو سیستەمە ناعەدالەتە ئابوورییە. بانگکردنی ناتۆ بۆ گۆڕینی کۆماری ئیسلامی ئێران دووبارەکردنەوەی هەمان سیناریۆی وێرانکەرە کە لە عێراق بینیمان، گۆڕینی کۆمەڵێک دیکتاتۆر بە کۆمەڵێک دیکتاتۆری دیکە. ئێران زۆر خوازیاری ئەوەیە کە هێرشی سەربازی بکرێتە سەر و جەنگی سەربازی بکات، ئەمە وەک پلانێک بۆ مانەوەی خۆی، کۆماری ئیسلامی ئێران هەر جوڵانەوەیەکی لەو شێوەیە بەگەرمی بەخێرهاتن دەکات، چونکە لە قازانجی مانەوەیدایە. بەڵام بە هەرحاڵ، دوای شۆڕشی ئێرانی ساڵی ١٩٧٩ و زیاتر لە ٣٠ ساڵ لە دیکتاتۆری ئیسلامی، زۆر زۆر کەمن ئەو ئێرانیانەی ئەمڕۆ باوەڕبکەن بە تێڕوانینێکی هەندێ گەمژانە. بە داخەوە، ئەوە زۆرێک لە ڕێکخراوە کوردییەکانی ئێرانن ئەو باوەڕەیان هەیە، چونکە هەموو قورساییەکی خۆیان لەدەستداوە لە بەرامبەر ئەمریکا، کە زیاتر بەهۆی قبوڵکردنی یارمەتی داراییەوەیە لە تاڵەبانی، کە دیسانەوە دەبێت بڵێن "سوپاس بۆ ئەمریکا" کە ئەویش هاتە سەر حکوم.

---

* **یاسەمین مازەر** بەڕەگەز خەڵکی ئێرانە و ئێستا نیشتەجێی ئەوروپایە . سەرۆکی بەشی خوێندنی زانستەکانی تیۆر و بزووتنەوە سۆسیالیستەکانە لە زانکۆی گلاسگۆ لە سکۆتلەند . سەرنووسەری گۆڤاری Critique (کریتیک)ە لە بەریتانیا ، کە گۆڤارێکی ڕەخنەیی فیکری سۆسیالیستییە و لەگەڵ چەند پرۆفیسۆرێکی دیکەی مارکسیستی بەریتانی سەرپەرشتی بڵاوکردنەوەی دەکەن. لە پاڵ کاری ڕۆژنامەگەری ئەکادیمیدا، نووسەرێکی دیاری دژە- جەنگە و لەسەر "پیشەسازی و سیاسەت و مێژوو" چەندین کتێب و گوتاری ئەکادیمی بڵاوکردۆتەوە بە

زمانی ئینگلیزی لەگەڵ نووسەرانی بەریتانیدا . دوای هێرشەکانی یازدەی سێپتەمبەر و درووستبوونی ئەو ترسەی کە ئەمریکا بچێتە ئێران لە دوای داگیرکاری ئەفگانیستان و عێراق، یاسەمین ڕێکخراوی دژە- جەنگی پێکهێنا بە ناوی "دەست لە خەڵکی ئێران هەڵگرن" Hands Off The people Of Iran . ئ□م□□ ه□ندێك لە ئەندام پەرلەمانە چەپەکانی وڵاتی بەریتانیا پشتگیری ئەو کەمپینەی دەکەن، هەروەها چەند کەسایەتیەکی ناودارو دیاری بواری میدیایی جیهانیش وەک نۆم چۆمسکی و ڕۆژنامەنووس ژۆن پیڵجەر وکێن لۆچ کەدەرهێنەری سینەمای بەریتانیەو و براوەی خەڵاتی کانە هاوپشتی فەرمی خۆیان بۆ ئەو ڕێکخراوە دژە – جەنگە دووپاتکردۆتەوە. یاسمین نووسەرێکی بەردەوامی هەفتەنامەی ویکلی ۆرکەرەیشە "Weekly Worker"، کە لە لەندەن دەردەچێت .

لە ژمارە 5ی گۆڤاری کۆنسێپت بڵاوکرایەوە.

دەنگەکان بەردەوامە و تێدەپەڕێنێت

ماوەیەک بوو دەنگەکان بە هۆی هەندێک گرفتی تەکنیکییەوە بە سستی کارەکانی دەچووە ڕێوە،دیارە تا ئێستاش سێرڤەرەکەی ترمان کێشەکەی چارەسەر نەبووەو بەردەوامین بۆ چارەسەرکردنی کێشەک□، ب□□ام بۆ ئەوەی لە ڕوداوەکان دوانەکەوین و جێ متمانەی قەڵەمە جدێکان بین، ئەوەتا جارێکی دیکە دەنگەکان بە هێزێکی گەورەتر و شێوازێکی نوێترەوە بۆ ڕەوتی خۆی دەگەڕێتەوە، بگرە مەبەستیەتی هەنگاوەکانی لە جاران خێراتر بکات. دەنگەکان وەک کەناڵێکی سەربەخۆ هەمیشە هەوڵی داوە ئازادیی دەربڕین بڕەخسێنێت، کە ئەو هەوڵە لەمەودوایش هەر بەردەوام دەبێت. دەنگەکان هەرگیز نە کەناڵێکی مژدەبەخش بووە، تاکوو لە کاتی هەڵچوونی جەماوەر و دەرکەوتنی حزب و ڕێکخڕاوی نوێدا مژدەی سەرکەوتن، خۆشگوزەرانی و هاتنی بەهەشتی دابێت و نە

شیوەنیشی کردووە، کاتێ هەڵچوونی هەمان جەماوەر نیشتووەتەوە و حزبە نوێیەکان بە هەمان شێوازی حزبە کۆنەکان لە دژی ئازادی و مافە سەرەتاییەکانی مرۆڤی ئێمەدا وەستاونەتەوە. دەکرێت بگوترێت ئەمە یەکێکە لەو خاڵانەی دەنگەکان لە زۆربەی کەناڵە تەقلیدییەکانی ڕاگەیاندن جودا دەکاتەوە، بەوەی لەپێناوی مەبەستێکی تایبەت و کاتی دانەمەزراوە، بەڵکوو ڕاستەوخۆ پێوەندیی بە ئازاری ناوەوە هەیە و هەر ئەو ئازارەیشە بووەتە موتیڤی بەردەوامی و تێپەڕاندن. بە مانایەکی دیکە تێڕوانینی دەنگەکان هەمیشە لەگەڵ تێڕوانینە باوەکانی کۆمەڵگەدا ناڕێکە، بۆیە نەک هیچ کاتێ بۆ ئەو ئاستە دانابەزێت، بەڵکوو شەڕی گەورە لەپێناو تێپەڕاندنیشیدا دەکات. ئەو دەمەی دەنگەکان دەستی پێ کرد، زمانی باوی ڕۆژنامەگەریی کوردی، بە تایبەتی هیی ڕۆژنامەی ئێلکترۆنی، زمانی ڕۆژانە، یاخود زمانی شەقام بوو، ئەو زمانەی بە ئاسانی شتێک دەسڕێتەوە و شتێکی دیکە بەرز دەکاتەوە، بەڵام دەنگەکان بە پلەی یەکەم هەوڵی دا نەک هەر خۆی لەو زمانە دوور بگرێت، بەڵکو ویستی پەرە بە جۆرێکی دیکەی جیاوازی زمانیش بدات، ئەو زمانەی توانای بەرهەمهێنانی پرسیاری نوێ و کاریگەری هەیە. لە ماوەی ئەو چواردە ساڵەی ڕابوردووی دەنگەکان دا بێژمار ڕۆژنامە و گۆڤار دەرچوون و مژدەی گۆڕینی دنیایان بە خوێنەر دا، بەتایبەتی لە کاتی هەڵچوونی جەماوەردا، کەچی بەشێکی زۆریان دوای ماوەیەکی کورت وەستان و بەشێکیشیان درێژەیان بە هەمان میتۆد دا، بەڵام دەنگەکان چونکە تێڕوانینی جیاوازی بۆ ڕووداو هەیە، واتە چونکە پێی وایە ئەوە ڕووداوە دەبێت بکەوێتە ژێر دەستەڵاتی زمانەوە، نەوەک بە پێچەوانەوە، بۆیە هەرگیز ئەو ڕووداوە زەقانە نەیانتوانیوە ئەو تێڕوانینەی بگۆڕن و تۆزقاڵێک لە ئاستی ئەو زمانەی داببەزێنن. دیارە ئەمە مانای ئەوە نییە بەرگری لە مافی ئەو تاک و گروپانە نەکردووە، کە بەردەوام کەوتوونەتە بەر شاڵاوی هێزە کۆنسەرڤاتیڤەکان چ لە فۆرمی حزبی سیاسی، چ لە فۆرمی دینی، چ لە فۆرمی کۆمەڵایەتی و چ لە فۆرمی سومبولیدا. لێرەدا بە ڕوونی تێڕوانینی دەنگەکان بۆ دەستەڵات دەردەکەوێت، کە پێی وایە دەستەڵات فۆرمێکی دیاریکراوی نییە، دروستتر ئەو فۆرمەی نییە، کە تەنیا لە حزبی سیاسیدا بەرجەستە بووە، بەڵکو لەوە قوڵتر دەڕوانێت و تێدەگات دەسەڵات هەر شتێکە، کە بەرگری لە مانەوەی دۆخی کۆمەڵگە دەکات. هەر هێزێکە دەست بە (ئێستا)وە دەگرێت و ویستی تێپەڕاندنی نییە. بەم شێوەیە دەسەڵات لە هەموو شوێنێکدایە، لەناو خێزان، لە قوتابخانە، لە پەرستگە، لەسەر شەقام و لە هەر کونوکەلەبەرێکی دیکەدا. مافی ژن، مافی منداڵ، مافی دەربڕین، جیاکردنەوەی ئاین لە

سەرجەم دامودەستگەکانی دەوڵەت و زۆری دیکە ئەو بابەتانەن، کە دەنگەکان بەردەوام وروژاندونی و بە یەقینەوە بەرگریی لێ کردون. شتێکی سەیر نییە ئەگەر دەنگەکان بووبێتە کەناڵی بەشێکی زۆری ئەو ڕۆشنبیرانەی بە هۆی بوونی تێڕوانینی جیاوازیانەوە دەرگای کەناڵی ڕاگەیاندنی حزبەکانیان لێ داخراوە و لە میدیای ئەواندا کەمترین بایەخیان پێ نادرێت. بەم شێوەیە دەنگەکان وەک کەناڵێکی گرنگی ڕاگەیاندنی سەربەخۆ و ئازاد هەمیشە فەوکەسی یەکەمی لەسەر ڕۆشنبیر بووە و بووەتە کەناڵی گرنگی ئەوانەی ڕەخنە لەو تایپە ڕۆشنبیرە دەگرن، کە دژی فۆرمێکی دەسەڵات دەوەستن و بەرگری لە کۆمەڵێکی دیکەی دەکەن. دەرگای دەنگەکان لەمەودوا زیاتر بۆ هەر دەنگێکی ئازاد، یاخی و سەربەخۆ کراوەیە، کە خەونی تێپەڕاندنی بەردەوام و داهێنانی بێسنوری هەیە.

گۆران عەبدولڵا

• بەڕێوەبەری ماڵپەڕی دەنگەکان

16/9/2016

ڕیفۆرم یان شۆڕش …. نووسینی: کریس هێجز … وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

کریس هێجز ئەم وتارەی لەسەر سۆسیالیستی شۆڕشگێڕ "رۆزا لوکسمبۆرگ" لە یانەی فۆرمی چەپ لە شاری نیویۆرک لە ئەمریکا پێشکەشکرد.

-——————————

شەوی 15/1/1919 کۆمەڵێک چەکداری فریکۆرپس کە گروپێك بوون لە کۆنە سەربازی راستڕەوەکانی جەنگی جیهانی یەکەم دروستکرابوو (لەلایەن سۆسیال دیموکراتەکانەوە)، بە پەلەپروزکە ڕۆزا لۆکسۆمبۆرگی تەمەن ٥٠ سالەیان گرت، کە ژنێکی بەباڵا بچکۆلە بوو کەمێك بە نەرمی دەشەلی، بردیان و گەیاندیانە ئوتێلی ئیدن لە بەرلین، کە بنکەی سەرەکی فیرقەی پاسەوانە ئەسپسوارەکانی (فریکۆرپسی سۆسیال

دیموکراتەکان) بوو.
دوای ئەوەی بردیانە ژورێکی ئۆفیسی نهۆمی سەرەوە کاپتن ڤالدیمار پابست رووی تێکرد و لێی پرسی:" تۆی خانمی ڕۆزا لۆکسەمبۆرگ؟"
لە وەڵامدا بە نەرمییەوە وتی: "تۆ خۆت بڕیار بدە."
ئەویش وتی:"بەپێی وێنەکان بێت تۆ ئەویت."
ئەمیش بە ئارامییەوە وتی:"چۆن دەڵێیت با وابێت."
پابست پێی وتبوو کە دەگوازرێتەوە بۆ زیندانی مۆبییت (لە بەرلین)، بەڵام لە ڕێگای چونە دەرەوەیان لە ئوتێلەکە خەڵکێکی زۆر وەستابوون بە قەرەباڵخی و تێکەڵ و پێکەڵی گردبونەوە و تێکڕا بەرامبەر ڕۆزا هاواریان دەکرد و جنێویان پێدەدا وەك "ئەی لەش فرۆش"، هاوکات لەگەڵ هاوارو هوتاف و هوها پێکەوە تفیان لێدەکرد.
سەربازێك بەناوی ئۆتۆ رونجی 50 مارکی بەرزکردەوە کە بیدات بە ئەوەی یەکەم کەس بێت لە ڕۆزا بدات و هاواری کرد: " بە زیندویی لێرە ناچێتە دەرەوە"، ئا لەو کاتەدا بوو بەقۆناغی چەکەکەی کێشای بە پشتی سەری ڕۆزادا و بەدەما خستی و خوێن بەدەم و لوتیدا فیچقەی کرد.
ڕۆنجی بۆ جاری دووەم پێیدا کێشایەوە هەتاوەکی کەسێکی دیکە بەردەمی گرت و وتی:" ئەوەندەی بەسە".

سەربازەکان ڕۆزایان بەکێشکرد بۆ لای ئوتومبیلێکی خۆیان کە چاوەڕێی هاتنیانی دەکرد.
تاکێك لە پەڕاوەکانی ڕۆزا لەو کاتەدا لە دوای جەستەی بەجێما، یەکێك لە سەربازەکەکان جارێکی دیکە لە کاتی بەکێشکردنیدا لێیدا.
کاتێك ئوتومبیلەکە بە خێرایی دوور کەوتەوە، نەقیب کورت ڤۆگێل دەمانچەکەی بەرزکردەوە و لەسەری ڕۆزا خاڵی کردەوە.
سەربازەکان لاشەکەی ڕۆزایان فڕێدایە ناو ئاوی نەکەندی لاندڤێر.
کارل لیبکنیخت، ئەو کەسەی کە بڕوای بە ڕۆزا هێنابوو بەشداری راپەڕینەکە بکات، چەند ساتێک بەر لە ڕۆزا کوژرا بوو.
لیکبنیخت ئەو کەسە بوو کە بڕوای بە ڕۆزا هێنا بچێتە ناو شۆڕشەکەوە، هەرچەندە ڕۆزا بە گومان بوو چونکە دەیزانی راپەڕینەکە سەرکەوتوو نابێت بەڵام چووە ناوی و ئیتر هەردووکیان بەوشێوەیە کوژران و راپەڕینی سپارتاکۆسیەکان (چەپە سۆسیالیستە شۆرشگێرەکان لە ئەڵمانیا) سەرکوتکراو فاشیزم لە ئەڵمانیا لە دایك بوو.
بکوژەکانی ئەو دوو شۆرشگێرە لەئەڵمانیا هەروەکو پۆلیسەکانی ئێرە کە چۆن لە شەقامەکانی شارەکانی ئەمریکا خەڵکانی بە رەنگ (رەش پست و ئەوانەی سپی نین) دەکوژن ، هەروەکو ئەم پۆلیسانەی ئێرە ئەو بکوژانەی ئەوەش لە ئەڵمانیا دادگایی کران، بەڵام دادگا تەنیا

هەشیاری پێدان چونکە دەوڵەت (دەوڵەتی ئەو کاتەی ئەڵمانیا) هیچ مەبەستی نەبوو بکوژەکان سزا بدات چونکە بکوژەکان بۆ کوشتنی ڕۆزا و لیکبنیخت ئەو کارەیانکردبوو کە دەوڵەت خوازیاربوو بیکەن.

ئەوە پارتی سۆسیال دیموکراتی ئەڵمانیا بوو کە هەستا بە درووستکردنی فریکۆرپس، کە دواتربووە هەوێنی درووستبوونی پارتی نازی.
ئەم هێزە چەکدارە میلیشیایە و سوپا هەردووکیان بەکارهێنران بۆ سەرکوتکردنی هەموو ئەو ناڕەزایەتیانەی لەلایەن بزوتنەوەی چەپەوە ڕێکدەخران و بە مەترسی بۆ سەر خۆیان دەیانبینی. (سۆسیال دیموکراتەکان بۆ باڵی ڕاستی ئەڵمانەکان لەم قۆناغە دەناسرێن، چەپ لێرە مانای سۆسیالیستە شۆڕشگێڕەکانی ڕێکخراوی سۆسیالیستە سپارتاکۆسیەکانە).
کوشتنی ڕۆزا ئەوپەڕی دەسەزی نوخبەی لیبەڕاڵی دەرخست بە کۆمەڵگەی سەرمایەداری کە ڕووبەرووی مەترسی ببوەوە لەلایەن چەپەکانەوە.
ئەو کاتەی سۆسیالیزم لە شەقامەکاندا خۆی نمایش دەکرد ئەو نوخبەیە ئامادەبوو هەموو کاتێکیش ئامادەیە بۆ دروستکردنی بەرە لەگەڵ توخمە هەرە دواکەوتووەکانی کۆمەڵگەدا بۆ سەرکوتکردنی ئامانجەکانی چینی کرێکار و (بزووتنەوەکانی خەڵك).

لیبەڕاڵیزم، کە ڕۆزا شیاوترین پیناسەی بەکردوە و وەک "ئۆپەرتونیزم" (هەلپەرستخواز) ناساندی، بەشێکی دانەبڕاوی سیستەمی سەرمایەدارییە.
هەرکاتێک جەماوەری خەڵك بەرەو وچان دەچن لە خەبات و تێکۆشان، لیبەڕاڵیزم دەست دەکات بە ڕەخنەگرتنی زیادەڕۆییەکانی سەرمایەداری، بەڵام وەک ڕۆزا باسی لێوەکردوە سەرمایەداری دوژمنێکە هەرگیز ناکرێت هەڕەشەکانی نەرم بکرێتەوە.
سەرمایەداری دەست دەکات بە ریفۆرمی لیبەڕاڵەکان بۆ هێورکردنەوەی ناڕەزایەتییەکان، ئەو کاتەش کۆمەڵگە ئارام دەبێتەوە، ئیتر دووبارە کار لەسەر دوا ڕێڕەوی خۆی بەرەو سەرمایەداری دەکات، کە بە کۆیلەکردنی کرێکارانە.

خەباتی کرێکارانی ئەمریکا لە سەدەی ڕابردوودا تەواو درووستی بۆچونەکانی ڕۆزا دەسەلمێنێت.
سیاسەت وکەلتور و دەزگا دادوەرییەکانی سیستەمی سەرمایەداری هەموویان کار بۆ پاراستنی مافەکانی موڵکدارێتی تایبەتی دەکەن.
هەر وەکو ئادەم سیمس (بیرمەندی سەرمایەداری) پێناسەی کردووە:
"دامەزراندنی حکومەتی مەدەنییە بۆ پاراستنی ئارامی بە مڵکدارێتی

تایبەت. لە ڕاستیدا بەرگریکردنە لە دەوڵەمەندەکان بەرامبەر هەژاران، یان ئەوانەی خاوەنی چەند بەشەك موڵكن لە بەرامبەر ئەوانەی بێ موڵکن”.

سیستەمی سەرمایەداری هەر لەسەرەتاوە ئەم یارییەی کردووە، هەر بۆیە بەچونەکانی رەزا زۆر گرنگن ، هەروەکو چۆن کۆمپانیا گەورەکان ئێستا بەتەواوی لە هەموو کۆتوبەندێك ئازادبوون لە ئاستی ئابوری جیهاندا، بەوڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکاشەوە، کە ئێستا زیاتر لە سیستەمی سەرمایەداریەوە بووە بە فۆرمێکی زێدە بێڕەحمی دەرەبەگایەتیەکی نوێ (نوێ فیودالیزم).

لە سیستەمێکی لەوشێوەیەدا،(کە ئەمریکا بەڕێوەی دەبات) کاری کرێگرتە بە پێی یاسا دەستنیشان ناکرێت بەڵکو بە پێی پێویستیەکانی بازاڕ دەستنیشان دەکرێت.

ئەوە بازاڕە کرێکار بە چۆکدا دەنێت لە پێناو قازانجی بازاڕی جیهانی و ئەم خواستە بۆ قازانج هەرگیز لە رێگای یاسا و بە یاسایکردنەوە چارەسەرناکرێت.

دیموکراسی لەم سەردەمەی سەرمایەداریدا بەشێوەیەکی یاسایی گۆڕاوە بۆ سیستەمێکی بەرتیل وەرگرتن .

هەموو دامودەزگا حکومیەکان لەگەڵ دادگا و سیستەمەکانی خۆشگوزەرانی کات بەسەربردنی خەڵك و دەزگاکانی هەواڵ هەموو لەلایەن دەزگا ئابوریەکانی کۆمپانیا گەورەکانەوە بەڕێوە دەبرێن.

سیاسەتەکانی هەڵبژاردن تەنها نمایشکردنی بوکەڵەکانە، واڵ ستریت (ناوەندی بازاڕی سەرمایەداری ئەمریکا) یان سوپا هەرکامیان بێت، ئینجا دۆناڵد ترەمپ یان کلینتۆن، هەریەك لەوان (لەو بوکەڵانە) لەو نمایشەدا دەیبێنەوە.

ڕەزا دەڵێت:”سەرمایەی کەڵەکەبوو بە جوڵەی خۆی پێویستی بە شوێنێك هەیە سەرمایەی تێدا نەبێت. سیستەمی سەرمایەداری تائەوکاتە دەتوانێ بەردەوامبێت کە زەمینەی جوڵەکرددنی لەو شوێنانە هەبێت.”

سەرمایەداری لە جیهاندا دەگەڕێت بە قۆرخکردنی کاری هەرزانی کرێکارانی ناڕێکخراو هاوکات سامانی سروشتی بۆ قازانجی خۆی تا کردنی سروشت بە زبڵدان بەفیڕۆ دەدات.

نوخبە خۆجێیەکانی ئەو شوێنانەش (ئەو وڵاتانەی بە تاڵان دەبرێن) دەکڕدرێن یان لادەبرێن بۆ ئارەزووی سیستەمەکە خۆی، بەمەش رێگری دەکات لەوەی ئەو وڵاتانەی خەریکە لە گەشکەردندان نەگەن بە قۆناغی پشت بەخۆ بەستنیان.

لە هەمانکاتدا، کرێکار لە وڵاتە پیشەسازیەکاندا ناچارکراون بە

کاری قورس و بێبەشن لە کرێی شیاو و بیمەی تەندروستی و پارێزبەندی یاسایی، بۆیە لە پێناوی ژیان و گوزەران ناچارکراون بەوەرگرتنی قەرز لە بانکەکان، ئەو قەرزەش بە قازانجی دەوڵەمەندە جیهانییەکان دەشکێتەوە (کە خاوەنی بانکە جیهانییەکانن).
رۆزا پێشبینی ئەوەی دەکرد کە ئابوری لەسەر بنەمای قەرزکردن لەگەڵ خۆیدا زنجیرەیەك قەیرانی بچوکی یەك لەدوای یەك بەرەوە قەیرانی ئابوری نارێك دەبات، هەروەك ڕوویدا لە سەرەتای ئەم سەدەی بیست و یەکە لە ئەمریکا، وەک قەیرانە سەرەتایەکانی بازاڕی ئینتەرنێت لە سالە 2000 و دواتر توانەوەی بازاڕ بەتەواوەتی لە سالی 2008دا.

لێرەش بەدواوە بەرەو قەیرانێکی دیکە دەڕۆین و لە کۆتایدا ئەنجام هەر کۆیلەبوون و خزمەتکاری ئاغاکانە جا چی لێرە (لە ئەمریکا) یان لە وڵاتانی دەرەوە بێت.
تێگەشتنێکی تری گرنگی رۆزا دەربارەی ئەوانەی خۆیان قەتیس کردوە لە ناو خولەکانی هەڵبژاردندا ئەوەیە کە هەڵبژاردنی ناو سەندیکا کرێکارییەکان وەک پرۆسەیەکی هۆشیارکردنەوە کار دەکات لەناو سیستمی سەرمایەداری، بەڵام ئەو هەڵبژاردنەی سەندیکا کرێکاریانەش کە خۆیان تێڕاقدا لەگەڵ "هۆشیاری شۆرشگێرانەی سۆسیالیستی" بە تەواو ریشەکێشکردنی سیستەمی سەرمایەداری، ئیتر رۆزا وەک "کرێکاری سیسیفوس" ناویبردن. (سیسیفوس لە ئەفسانەی یۆنانی دێریندا کارەکتەرێکە کە بەهۆی ناڕێکی کارەکانیەوە خوداوەند وەک سزا تەپۆکی پێدەدات بیباتە سەر شاخێك و تەپۆکە کە دەگاتە سەر لوتکەی شاخەکە خل دەبێتەوە خوارەوە و دیسان دەیباتەوە سەرەوە و ژیانی سیفوسیس وەك ئەشکەنجە لەو خولانەوەیەدا سوڕدەخوات، میتۆلۆژیاکە لە ئەدەبیاتی سەدەی بیستەم زۆر بەکار هاتوە دیارترینیان دەقەکی ئەلبیرت کامۆ یە بە بەناوی داستانی سیسیفوس).

ئەمە کە باس لە پێکهێنانی بزووتنەوەیەکی ڕادیکاڵ دەکەین کە بێتە مەیدان وەك هێزی سێهەم، دەبێت ئەوە بزانین ئەمە بە بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات نییە لە ئێستادا چونکە گرتنی دەسەڵات لە باشترین کاتدا دەبێ لە ئێستاوە تا دە ساڵی دیکە کاری بۆ بکرێت، هەروەك ڕۆزا بە بیرمان دێنێتەوە کە "شۆڕش کاتی دەوێت".
بێرنی ساندەرس (بەربەژریی دیموکراتەکانی ئەمریکا کە لەگەڵ هیلاری کلینتۆن لە پێشبڕکێدان بۆ بوون بە کاندینی پارتەکە لە هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی ئەمریکا)، خۆی و لایەنگرەکانی وەك نەعامە سەری خۆیان خستۆتە ناو لم و خۆیان دەدزنەوە لەوەی ئەمریکا وەکو هێزێکی ئیمپریالیستی ڕەخنە بکەن.

باسەکی رەزا هەیە کە بەسەریاندا تێپەڕیوە ئەویش کە پێی وابوو سۆسیالیزم و ئیمپریالیزم بەیەکتر ناتەبان و ئیمپریالیزم نەک تەنها ئامێری جەنگە، بەڵکو سەرمایەدارێکی جیهانییە کە خاوەنی گەورەترین بازاڕی چەك و ئایدۆلۆژیایەکی ژەهراوییە، کە رایت ماکدۆناڵد وەک “ئالودە بە جەنگی بەردەوام” پێناسەی ئەم ئیمپریالیزمەی کردووە و ئەمەش هۆکارە بۆئەوەی سۆسیالیزم مەحاڵبێت.

نەتەوەییەکان، بە ناوی ئاسایشی نەتەوەییەوە ئێستا داوای کەمکردنەوەی ئازادییە مەدەنییەکان دەکات و ئۆپۆزسیۆن بە خیانەت دەزانێت، ئەمەش لە کۆتاییدا دەبێتە هۆکاری هاتنەئارای – مەرکەزیەت (سەنترالیزمی) دەسەڵات کە دەرەنجامەکەی هێزی ئیمپراتۆرییە نەک دیموکراسی.
لە جیاتی هێزێکی دیموکرات، ئیتر دیموکراسی دەبێتە گاڵتەجاڕی یان وەک ئەم بارودۆخەی ئەمەی لێدێت لەنێوان دوو لە نابوترین کەسەکانی مێژووی ئەمریکا بۆ سەرۆکایەتی بێنە گۆڕەپانەکە، وەك ئەوەی کارل مارکس وتی:” کانیدی پەرلەمانیی ئیفلئج”، یان وەك سیاسەتمەدار شێڵدن وۆڵن دەڵێت:” تۆلیتاریزمی سەربەرەوخوار” کە تیایدا دیموکراسی دووڕوویەکی دەمامکدارە.
سەرمایەداری لەسەر دوو بنەمای ئاسنین یاساکانی خۆی داڕشتووە، بە دەستهێنانی قازانجی زۆر و کەمکردنەوەی تێچووی حەقدەست، ئێستاش کە سەرمایەداری پێشڕەوی کردووە لە چەسپاندنی هێز لە جیهاندا باجە مرۆیی و ژینگەییەکە بە بەدەستخستنی قازانج زۆر زیادی کردوە لە جاران بەوەی سەرچاوەکان زۆر کەمن لەکاتێکدامیکانیزمەکان (بە تەکنەلۆژیاوە) زۆر پێشکەوتوون.

ڕەزا نووسیویەتی:” چەوسانەوەی کرێکار وەك پرۆسەیەکی ئابوری لەناوبردنی یان نەرمکردنەوەی لەڕێی یاساوە ناکرێت لە کۆمەڵگەی بۆرژوازیدا”. هەروەها سەبارەت بە ڕیفۆرمی کۆمەڵایەتیش وتی ریفۆم ” داگیرکاری ناوەندەکانی چەوساندنەوەی سەرمایەداری نییە، بەڵکو ڕێکخستن و ڕێکوپێککردنی ئەم چەوساندنەوەیەیە بۆ قازانجی خودی کۆمەڵگەی سەرمایەداری.”
سەرمایەداری بەخۆی دژی سیستەمی دیموکراسییە و ڕێگرە لەوەی کرێکاران ئامرازەکانی وەبەرهێنان بەدەستەوەبگرن یان چۆنیەتی خەرجکردنی قازانجی ئەوەی بەرهەمیان هێناوە دیاری بکەن. کرێکارانی ئەمریکا بەڕاست و چەپەوە پشتیوانی لە گرێبەستە بازرگانەکان ناکەن، پشتیوانی لە حکومەتی فیدراڵیش ناکەن کاتێك پارەیەکی زۆر

دەخاتە خزمەتی ڕزگارکردنی بانکە گەورەکان و کۆمپانیا داراییەکانەوە بۆ ڕزگارکردنیان لە مایە پوچی، بەڵام گوێ بە کرێکاران نادرێت. هەتاوەکو کرێکارانی ژن و پیاویش بە زەحمەت گوێیان لێبگیرێت، کارکردن و ژیان و فۆرمەکانی کۆنتڕۆلکردنیان قورستر و توندوتیژتر دەبن لەلایەن ئەو دەوڵەتەی کە دەوڵەتی کۆمپانیاکانە.

ڕۆزا لە ناسیۆنازمیش باش تێگەشتبوو، زۆر زیاتر تێگەشتبوو لەوەی کە بەسەر لینیندا تێپەڕی، لە پێناسەکردنی ناسیۆنالیزمدا رۆزا دەڵێت” دروشمێکی پڕ لە هەرای بەتاڵی وردە بۆرجوازییە” کە کاری دابەشکردنی چینی کرێکارانی وڵاتێکە بەسەر نەتەوەی جیاوازدا، ئەمە بۆ خۆی ئامانجێکی بنەڕەتی چینی سەرمایەدارانە.

هەردوو پارتی (ئەمریکا) کۆماریەکان و دیموکراتەکان پێشبڕکێ دەکەن لەوەی کە کامیان نیشتمان پەروەرترن لەوی دیکەیان، دیارە دەزگا سەربازییەکان و ئاسایشی ناوخۆش بە بیانووی پاراستنی ئاسایشی نەتەوەیی و یاساوە بەربەست بۆ ئازادییە مەدەنییەکان درووست دەکەن.

ئەم هەرایەش ڕەنگدانەوەی دەبێت لەسەر جەماوەر وەک دەبینین چۆن فاشیزم خۆی دەنوێنێ لە خۆپیشاندانەکانی لایەنگرانی (دۆناڵد تەرم)دا.

وەک ئەوەی ڕۆزا ئاماژەی پێداوە ” نەتەوەپەرستی هەمیشە ئامرازێکە لەلایەن بەرەی دژە شۆڕشەوە بەکار دەهێنرێت بۆ پەرتەوازەکردنی چینی کرێکار”.

پەتای ناسیونالیزم لەگەڵ سەرهەڵدانی جەنگی جیهانی یەکەم دەرکەوت، پارتە لیبەراڵەکانی ئەوروپا و تەنانەت پارتی سۆسیال دیموکراتی ئەڵمانیاش زۆر زوو تەسلیم بە باڵی ڕاست بوون لە ژێر ناوی بەرگریکردن لە نیشتمان، لە کاتێکدا بەرەی چەپ زۆر پێش ئەوە قسەی ڕۆشنیان هەبوو لەو بارەیەوە.

ڕۆزا ئەم بەلارەدانەی وەك نیشانەی ناپاکی و مایەپوچی لیبڕاڵیزم لە سیستەمی سەرمایەداری پێناسەکرد.

ئەو کاتەی شەڕ کۆتایی هات 11 ملیۆن سەرباز لەهەردوو لای بەرەی شەڕ کوژران کە زۆربەیان لە چینی کرێکاران بوون. سەرمایەداری لە ڕێی کوشتارەوە کەڵەکەی سەرمایەکەی دەکات، هیچ قازانج و ڕەوایەتییەکی بۆ چینی کرێکار پێنییە و نانێك کە پەیداون لە لولەی چەکەکانیانەوە بووە.

ڕۆزا باوەڕی بە لینین نەبوو لەسەر نوخبەی دیسپلینی شۆڕشگێڕ، ئەوەی لینین پێی دەوت ڤانگارد (شۆڕشگێڕی پێشکەوتوو)، هەروەها

راشکاوانە ئیدانەی بەکارهێنانی تیرۆری دەکرد وەکو ئامرازێک بۆ شۆڕش، هەشداریشیـــدا بزووتنەوەیەکـــی شۆڕشگێڕانە بڕوای بە دیموکراسییەت نەبێت هەر زوو دەگەڕێت بۆ دەسەڵاتێکی سەرکوتگەر.

ئەو باش لە لایەنەکانی جوڵەی شۆڕش تێگەشتبوو، سەبارەت بە هەڵچونی شۆرش وتـی:" زۆر زەحمەتە هەر ئەرگـانێکی بـزووتنەوەی پرۆلـیتـاریـا بتوانێ پێشبینی ئەو هۆکار و هەلومەرجانە دیاری بکات کە دەبێت یان نەبێـت بە هۆکـاری تەقینـەوەی شۆڕش." لە بـارەی ئەوانەشەوە کە لە قاڵبێکی ئایدۆلۆژیدان و لەو دەگمەوە هەلومەرجەکان دەکەن یان لە ڕێگـای هێـزەوە ڕووداوەکـان درووست دەکەن وەک ئیفلیـج بـوو بۆ " کۆنسێپتێکی توندی میکانیکی بیرۆکرات" ئەژماری کردن.
شۆڕش لای ڕۆزا بەرهەمی خەباتی بەردەوامی جەماوەرە نەك ئەوەی بە هاندان درووست دەبێت و باش دەیزانی شۆرش قەوارەیەکی زیندووی هەیە و چوار چێوەکەی لە سەرەوە دانەڕێژراوە، بەڵکو لە ئاکامی چوونە سەرەوەی هۆشیاری لە خوارەوە دێت، ئەم هۆشیارییەش ساڵانێکی دەوێت بۆ ئەوەی درووست بێت. شۆڕشگێرەکان دەبوایە وەڵام بەو هەست و باوەرە چاوەڕوانێکراوانەی جەماوەر بدەنەوە کە لەسەردەمی شۆڕشدا تووشی دەبن.

لـینـین لە کاتی رابەریکردنی شۆرشی 1917ی ڕوسیادا لە زۆر کاتدا بۆ گرتنەدەستی دەسەڵاتی شۆڕشگێڕ گوێڕایەڵی ئامۆژگارییەکانی ڕۆزا بوو، دەستبەرداری بەشێك لە بیرو بەچون و دەقە ئایدۆلۆژییەکانی خۆی بوو لە پێـنـاو وەڵامـدانەوە بە پێویسـتـییەکانی ژیـانی روسـەکان لەسـەروبەدنی شۆڕشـدا، هەروەك ڕۆبەرت لـووکەر لەوبـارەیەوە نووسیویەتی: "لـیـنـین سەرباری خۆی لە ناخەوە لوکسبەرگیست بوو".
لە کۆتا ییدا جەماوەر ڕادەپەرێت بەرامبەر بەم سیستەمە بەسەرچووە کە نەک تەنیا لە هۆشیاریانەوە دەبێت لەسەر شۆڕش بەڵکو وەک ئەوەی رۆزا ئاماژەی پێداوە ڕێگایەکی تر نامێنێتەوە لە بەردەم جەماوەری خەڵك.
تەقینەوەی شۆڕش تەنیا بە کارکردنی شۆرشگێڕەکان بەدی نایەت بەڵکو ئەوە داخرانی ڕێگاکانی ئەم ڕژێمە کەنەیەیە دواجار کۆپەی پێدەدات.
ڕەنگە زۆرێـك لە شۆڕشەکـان سـەرکەوتوو نەبـن، بەڵـام گۆڕانکـاری کۆمەڵایەتی لەگەڵ خۆیاندا درووست دەکەن.

سەبارەت بە شۆڕشی 1905ی ڕوسیا رۆزا وتی: "هیچ ئامادەکارییەکی پێش وەخت یان پلانێك لە ئارادا نەبوو ، چونکە پارتەکان ببون بە بەشێك لە هەڵچونە جەماوەرییەکان، بەدەگمەن رابەر هەبوو پێلەی نەکردبێت لە دروشمەکانیاندا، شۆڕش لەسەر داواکاری ناکرێت و ئەمە کاری پارت

نییە داوا بکات. ئەرکی ئێمە لە هەموو کاتێکدا ئەوەیە ڕاشکاوانە و بێترس بدوێین بۆ ئەوەی بتوانرێت بە ڕۆشنی کاریگەری هەبێت لەسەر گەل لە ساتەوەختە مێژوییەکاندا، تا بتوانرێت بانگەشەی بەرنامەی سیاسی بکرێت بە کارکردن و بەرزکردنەوەی ئەو دروشمانەی کە دەربڕی راستەقینەی هەلومەرجەکانن. نیگەرانی لە بارودۆخەکە و کەی بزوتنەوەی شۆڕشگێڕانەی جەماوەر ڕەچکەی خۆی بەرەو سەرەوە دەگرێت دەبێت بە دڵنیای و بە ئەمانەتەوە بە مێژوو بەجێبهێڵدرێت. خەڵکانێك پێیان وایە سۆسیالیزم وەک کروزانەوە وایە لە ناو دارستانێکدا، بەڵام ئەم مەراییەو ئەم ئەخلاقە سیاسیە لە کۆتایدا بەرهەمی خۆی هەیە ئەو کاتەی ساتەوەختە مێژووییەکە لە باردەبێت و زۆرینە گرنگی پێدەدات."

من روماڵی هەواڵەی زۆربەی ڕاپەڕین و خۆپیشاندانەکانم کردوە لە جیهاندا و (وەک ڕۆژنامەنوسێک تیایاندا بەشدار بووم)، هەر لە یاخیبونەکانی 1980ی ناوەڕاستی ئەمریکای لاتینەوە تا ڕاپەڕینەکانی فەلەستین ، شۆڕشی 1989ی ئەڵمانیای ڕۆژهەڵات، چیکسلۆفاکیا و ڕۆمانیا تا خۆپیشاندانەکانی سربیا کە سلۆبۆدان میلۆسۆڤیچی لە دەسەڵات هێنایە خوارێ.

هەموو ئەو ساتەوەختە مێژوییانەی بینیومن، درووستی تێگەشتنی ڕۆزا لۆکسبۆرگی بە سەربەخۆبوونی شۆڕش پشتڕاستکردەتەوە.

کۆمیتە مەرکەزی بەلشەفیەکان چونکە بێڕەحم و نهێنیکار و زۆر بەدیسپلین بوون، ئێمە وایکرد دژەشۆڕش دەسەڵات بگرێت و ئاواتی دیموکراسیانەی کرێکاران تێکبشکێنرێت، بەڵام لە راستیدا ئەم ناوەندانە بزوێنەری بنەڕەتی شۆڕش نین. لەگەڵ هەموو ئەو ئاژاوەو تێکشکانانەدا هێشتا شۆڕش بە زیندوێتی دەمێنێ و هیوای ژیانە چونکە دەتوانێت خەڵك لە خراپ بەکارهێنانی دەسەڵاتدارانی ناوەند بپارێزێت.

لە شوێنێکی تردا ڕۆزا لوکسمبۆرگ دەڵێت:" بەبێ هەڵبژاردنی گشتی، بێ ئازادی ڕۆژنامەگەری و ئازادی ڕادەربرین، بێ ئازادی کۆبونەوە، بێ ململانێی بۆچوونە جیاوازەکان، دام و دەزگا جەماوەرییەکان ژیانیان تێدا نابێت و دەبن بە دەزگایەکی کاریکاتێریانە و بیرۆکراتیەت وەک تاکە فاکتەر گەشەیان تیادا دەکات".

ئاکامی شۆرش نەکردن لە بەرانبەر داسەپاندنی هەیمەنی کۆمپانیا گەورەکندا (corporatism) بە خۆی کارەساتە.

لێرەدا گرنگی ڕۆزا دەردەکەوێت کە ئاگاداریکردینەوە لە قەیرانەکاندا نوخبەی لیبراڵ دەبن بە دوژمنمان، هۆشداریدا

بەرانبەر بە تیرۆر و توندوتیژی و هانیداین بە پارێزگاریکردن لە بنەما راستیەکانی دیموکراسیەت و دڵنیا بوون لەوەی کە ئەو هێزانە لەگەڵ خەڵك نین.

ڕۆزا لە مەترسی ئیمپریالیزم تێگەشتبوو، بە بیری هەموو ئەو سۆسیالیستانەی دەهێنایەوە کە بەدوای بنیادنانی سۆسیالیزمەوەن کە چۆن دەبێت دونیایەکی باشتر درووست بکەن، بەتایبەت بە چەوساوەکان، دەبێت دەست بەم ئەرکە مەرامییە نەگۆڕانەوە بگرین وەکو ئەو لێیان تێگەشتبوو، ئەگەر سازش بکەین، هیوا لەناودەبەین.

سەرچاوە:

[/http://www.truthdig.com](http://www.truthdig.com/)